

የኢትዮጵያ ሕግ መጽሐፍት

JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

የኛ ፡ ስልጣን ፡ ተግባር ፡ ፩ ፡
ሰኔ ፡ 1966 ፡ ዓ ፡ ም ፡

Vol. III No. 1
June 1966

በዚህ ፡ እትም ፡

IN THIS ISSUE

የፍርድ ፡ ጉዳዮች ።

አንቀጾች ።

ኢትዮጵያ ፡ ስለምታደርገው ፡ የኢኮኖሚ ፡ ዕድገት ፡ የሚሆን ፡ የአስተዳደር ፡ አቋም ፤
ከአይን ፡ ኤስ ፡ ፍሬዘር ።

በመንግሥት ፡ የአስተዳደር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተወሰኑ ፡ ጉዳዮችን ፡ በፍርድ ፡
ቤት ፡ እንደገና ፡ የማየት ፡—

በሕገ ፡ መንግሥት ፡ የተደገፈ ፡ መብት ።

ከሮበርት ፡ ሲ ፡ ሚንስ ።

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጮች ፡ መግቢያ ።

ከጃክስ ፡ ቫንደርሊንደን ።

ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የእንደራሴነት ፡ ሕግ ፡ ማብራሪያ ።

ከደብልዩ ፡ ኤል ፡ ቸርች ።

የጊዜው ፡ አሳሳቢ ፡ ጉዳዮች ።

ያለን ፡ ፈቃድ ፡ የሚሰጡ ፡ የአምነት ፡ ቃላትና ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡
ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቍ ፡ ፱፮

ከስታንሊ ፡ ዜድ ፡ ፍሸር ።

CASE REPORTS

ARTICLES

The Administrative Framework for Economic Development in Ethiopia
Ian S. Fraser

The Constitutional Right to Judicial Review of Administrative Proceedings:
Threshold Questions

Robert C. Means

An Introduction to the Sources of Ethiopian Law
Jacques Vanderlinden

A Commentary on the Law of Agency-Representation in Ethiopia
W. L. Church

CURRENT ISSUES

Involuntary Confessions and Article 35, Criminal Procedure Code
Stanley Z. Fisher

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሐት ፡ ጠባቂዎችና ፡ ደጋፊዎች ።

ሰለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ አቋም ፡ መሻሻል ፡ ጠቃሚ ፡ ደረጃ ፡ መሆኑን ፡ በመገመት ፡ ግርማዊ ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ መልካም ፡ ፈቃዳቸው ፡ ሆኖ ፡ ግን በት ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሐትን ፡ መቋቋም ፡ መሠረቱ ፡ መጽሐቱ ፡ ሥራውን ፡ እንዲቀጥልና ፡ ተግባሩን ፡ እንዲያስፋፋ ፡ ፍላጎት ፡ ያደረገቸው ፡ ሰዎች ፡ ሁሉ ፡ የመጽሐቱ ፡ ጠባቂና ፡ ደጋፊ ፡ እንዲሆኑ ፡ የመጽሐቱ ፡ አዘጋጅ ፡ ቦርድ ፡ ጋበዘ ፡ በግብዣውም ፡ መሠረት ፡ ስማቸው ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ተዘርዘሮ ፡ የሚገኙት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሐት ፡ ጠባቂዎችና ፡ ደጋፊዎች ፡ ሆነዋል ።

ክቡር ፡ አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ቅጣው ፡ ይታጠቁ ፡ የተከበሩ ፡ ብላታ ፡ ማትያስ ፡ ህለተ ፡ ወርቅ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ሐጉስ ፡ ተወልደ ፡ መድኅን የተከበሩ ፡ ብላታ ፡ ኃይሌ ፡ ወልደ ፡ ኪዳን ፡ የተከበሩ ፡ ዶክተር ፡ ዊልያም ፡ ቡሐሪያር ፡ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ንጉሤ ፡ ፍትሐ ፡ አወቀ ፡ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ጥበቡ ፡ በየነ ፡

ክቡር ፡ ጸሐፊ ፡ ትእዛዝ ፡ አክሊሉ ፡ ሀብተ ፡ ወልድ ፡ ክቡር ፡ ቢትወደድ ፡ አስፍሃ ፡ ወልደ ፡ ሚካኤል ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ ማሞ ፡ ታደሰ ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ ሥዩም ፡ ሐረጌት ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ ከተማ ፡ አበበ ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ አሰፋ ፡ ገብረ ፡ ማርያም ፡ ክቡር ፡ ደጃዝማች ፡ ብርሃኑ ፡ መስቀል ፡ ወልደ ፡ ሥላሴ ፡ ክቡር ፡ ኮ/ ለገሠ ፡ ወልደ ፡ ሐና ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ ተሾመ ፡ ኃ/ማርያም ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ አበራ ፡ ጆምበራ ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ በላቸው ፡ አሥራት ፡ ክቡር ፡ አቶ ፡ መሐመድ ፡ አብዱራህማን ፡ ክቡር ፡ ብሪጋዲየር ፡ ጄኔራል ፡ አበበ ፡ ወልደ ፡ መስቀል ፡ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ተሾመ ፡ ገ/ማርያም ፡ የተከበሩ ፡ ፊታውራሪ ፡ ባየሳ ፡ ጃሞ ፡

አቶ ፡ ለማ ፡ ወልደ ፡ ሰማያት ፡ አቶ ፡ ለገሠ ፡ አበበ ፡ ሻምበል ፡ ለገሠ ፡ ወ/ማርያም ፡ ዶክተር ፡ ማርቼሎ ፡ ሎምባርዲ ፡ ሚስተር ፡ እስቲቫን ፡ ሎውንስቲን ፡ ሚስተር ፡ ኤን ፡ ሐማዊ ፡ ሚስተር ፡ ጂ ፡ ሐማዊ ፡ አቶ ፡ መንገሻ ፡ ወልደ ፡ አማኑኤል ፡ ፊታውራሪ ፡ መሳይ ፡ ወንድ ፡ ወሰን ፡ አቶ ፡ መስፍን ፡ ፋንታ ፡ አቶ ፡ መዊኤል ፡ መብራቱ ፡

አቶ ፡ መኩንን ፡ ተሰማ ፡ አቶ ፡ ሙሉጌታ ፡ በሪሁን ፡ አቶ ፡ ሙሉጌታ ፡ ወልደ ፡ ጊዮርጊስ ፡ አቶ ፡ ሚካኤል ፡ ፋሲል ፡ ሚስተር ፡ ሮበርት ፡ ሲ ፡ ሚንስ ፡ አቶ ፡ ማህሙድ ፡ ኑርሁ ፡ ሳይን ፡ ሚስተር ፡ ፖል ፡ ማካርትዚ ፡ ሌ/ኮ ፡ ምሐረት ፡ ገብረ ፡ ሰላም ፡ ሃጅ ፡ ሞሐመድ ፡ ደረጃ ፡ አቶ ፡ ሣላህ ፡ አ ፡ ከቢር ፡ ሚስተር ፡ ኬኔት ፡ አር ፡ ሬደን ፡

አቶ : ሰሎሞን : አበበ :
 ሚስተር : ፍርማን : ጆ : ሲንገር :
 ዶክተር : ሳባ : ሀባቹ :
 ሚስተር : አራኪል : ሳካድጅያን :
 ሚስተር : ሮበርት : ኤ : ሴድለር :
 ሚስተር : ሮላንድ : ጄ : ስታንገር :
 ሚስተር : ፒተር : ኤል : ስትራውስ :
 ስኮት : እና : ስኮት : የሕግ : ጠበቆች :
 አቶ : ቀንዓ : ጉማ :
 አቶ : በለጠ : ወልደ : ሥላሴ :
 አቶ : በላይ : መንገሻ :
 ወይዘሮ : በልዩ : ወርቅ : ገብረ : መስቀል
 ሚስተር : ረስል : በርማን :
 አቶ : በቀለ : ሀብተ : ሚካኤል :
 ደጃዝማች : በቀለ : በዮን :
 አቶ : በቀለ : ተስፋዬ :
 አቶ : በቀለ : ነዲ :
 አቶ : በቀለ : ደምቤ :
 አቶ : በቀለ : ገብረ : አምላክ :
 አቶ : በፈቃዱ : ታደሰ :
 አቶ : ቡልቻ : ደመቅሳ :
 ሌ/ኮሎኔል : ብርሃን : ወልደየስ :
 አቶ : ብርሃኔ : ክፍለ : ማርያም :
 ቀኛ : ባዬ : ተሰማ :
 ዶክተር : ጃክስ : ፒ : ኤም : ቫንደርሊንድን :
 ሚስተር : ቪቶሪዮ : ቪርጆሊኖ :
 አቶ : ተረፈ : ገመሠ :
 አቶ : ተፈሪ : ለማ :
 አቶ : ተፈሪ : ብርሃኔ :
 አቶ : ተፈሪ : ምትኩ :
 አቶ : ተፈሪ : ደገፋ :
 አቶ : ተሰማ : ወልደ : ዮሐንስ :
 ባላምባራስ : ተሰማ : ወንድምነህ :
 ሬታውራሪ : ተስፋ : ማርያም : ስብሐት :
 አቶ : ተስፋ : ጽዮን : ኢያሱ :
 አቶ : ተስፋዬ : ከበደ :
 አቶ : ተስፋዬ : ዱባለ :
 ባላምባራስ : ተሾመ : ገታው :
 አቶ : ተሾመ : ገብረ : ማርያም :
 ቀኛዝማች : ተገኘ : ሐበሺ :
 አቶ : ታደሰ : ተክለ : ጊዮርጊስ :
 ሚስተር : ማይክል : ቶፒንግ :
 አቶ : ኃይለ : ሥላሴ : አውላቸው :
 አቶ : ኃ/ልዑል : ሀብተ : ጊዮርጊስ :
 አቶ : ኃይሉ : ሸንቄጤ :
 አቶ : ኃይሉ : ተስፋዬ :
 ካፒቲን : ኃይሉ : አርሰዴ :

አቶ : ጎሩይ : ጥበቡ :
 አቶ : ነቢየ : ልዑል : ክፍሌ :
 አቶ : ነጋ : ተሰማ :
 አቶ : ነጋሽ : ይፍሩ :
 ቀኛዝማች : ኑረዲን : ዘይን :
 አቶ : ንርአዮ : ኢሳይያስ :
 ሚስተር : ሎሬንስ : ፍውልስ :
 ሌ/ኮሎኔል : አህመድ : አሚኑ :
 አቶ : ዓለሙ : ካለ :
 አቶ : አመዴ : ለማ :
 አቶ : አማረ : ደግፌ :
 አቶ : አማኑኤል : ጎምደ : ሚካኤል :
 ሚስት : ማሪካ : አርባኒቶፖሎ :
 አቶ : አሰፋ : ሊበን :
 አቶ : አሰፋ : መታፈሪያ :
 አቶ : አሰፋ : በቀለ :
 አቶ : አሰፋ : ጸጋዬ :
 አቶ : አስፍሃ : ካጣዬ :
 መቶ : አለቃ : አበራ : ባንቲዋሉ :
 አቶ : አበበ : ጅራ :
 አቶ : አባተ : ወንድምአገኘሁ :
 አቶ : አክሊሉ : ቤተ : ማርያም :
 አቶ : አክሊሉ : አጥላባቸው :
 አቶ : አደራ : ፍራንሳ :
 አቶ : አድማሴ : ገመሠ :
 አቶ : አድነው : ኃይለ : ሚካኤል :
 አቶ : አድነው : ኪዳኔ :
 አቶ : አጽብሃ : ፋንታ :
 ሚስት : መኸቲልድ : ኢመንኩተር :
 ሚስተር : ዊሊያም : ኢዊንግ :
 አቶ : ኢያሱ : ገብረ : ሐዋርያት :
 ዶክተር : ኢዮብ : ገብረ : ክርስቶስ :
 ደጃዝማች : ኢድሪስ : ለጃም :
 ዶክተር : ሞሪስ : ጄ : ኤሊዮን :
 አቶ : እሸቴ : ብርሃኔ :
 አቶ : እንዳለ : መንገሻ :
 አቶ : እንዳለ : ወልደ : ሚካኤል :
 አቶ : ከበደ : ክልል :
 አቶ : ከበደ : ገብረ : ማርያም :
 አቶ : ካሣ : በዮን :
 ዶክተር : ስታንሊ : ኪርኮር :
 ሚስተር : ማይክል : ጌንድረድ :
 ሚስተር : ክሪስቶፋር : ክላፕም :
 አቶ : ወልደ : ልዑል : ሥዩም :
 አቶ : ወልዱ : በርሃ :
 አቶ : ውቤ : ወልደየስ :
 ሚስተር : ፍራንክ : ዲ : ዊንስተን :

አቶ፡ ዋቅጅሬ፡ ቦንጣ፡
 አቶ፡ ዓሊ፡ እም፡ ሰበርሃቱ፡
 አቶ፡ ዘውዱ፡ እንግዳ፡
 አቶ፡ የሸዋ፡ ወርቅ፡ ኃይሉ፡
 አቶ፡ ይልማ፡ ኃይሉ፡
 ሴ/ኮሎኔል፡ ደማ፡ ዘንግ፡ እግዚር፡
 አቶ፡ ደስታ፡ ገብሩ፡
 ሚስተር፡ ሀረሰን፡ ሲ፡ ዳኒንግ፡
 ሚስተር፡ ጂ፡ ኤን፡ ደባስ፡
 ባላምባራስ፡ ገመዳ፡ ኡርጌ፡
 ተኝ፡ ጌታ፡ ገብረ፡ ሐኖ፡ ቅጣው፡
 አቶ፡ ገ/ሕይወት፡ ወ/ሐዋርያት፡
 አቶ፡ ገብረ፡ ገብረ፡ ጊዮርጊስ፡
 አባጃ፡ ገብረ፡ መስቀል፡ ዘዩሉ፡

አቶ፡ ገብረየሱስ፡ ኃይለ፡ ማርያም፡
 አቶ፡ ጊላ፡ ሚካኤል፡ ባሕታ፡
 አቶ፡ ጌታቸው፡ አስፋው፡
 አቶ፡ ጌታቸው፡ ክብረት፡
 አቶ፡ ጌታቸው፡ ወልደ፡ ጊዮርጊስ፡
 የመ/አሰቃ፡ ግርማ፡ ወ/ጊዮርጊስ፡
 ዶክተር፡ ሬ፡ ግራቨን፡
 ሚስተር፡ ኤቨርት፡ ኤፍ፡ ጎልድበርግ፡
 አቶ፡ ጎይቶም፡ በይን፡
 አቶ፡ ጸጋዬ፡ ተፈሪ፡
 ሚስተር፡ ስታገሊ፡ ሬቨር፡
 ደጃዝማች፡ ፍ/ሥላሴ፡ ገ/ማርያም፡
 ሚስተር፡ ሮበርት፡ ፒኮት፡
 ሚስተር፡ ዶናልድ፡ ኢ፡ ፓራዲስ፡
 ሚስተር፡ ጀምስ፡ ሲ፡ ኤን፡ ፖል፡

የኢትዮጵያ፡ የሕግ፡ መጽሔት፡ የበላይ፡ ጠባቂነትን፡ ለመሆን፡ የሚመኝ፡
 ሰው፡ በሚከተለው፡ አድራሻ፡ በጋራነት፡ መልካም፡ ነው። የኢትዮጵያ፡
 የሕግ፡ መጽሔት፡ በሕግ፡ ፋኩልቲ፡ በኩል፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨር
 ሲቲ።

ፖ፡ ጣ፡ ቀ፡ 1176፡ አዲስ፡ አበባ።

PATRONS OF THE JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

The Journal of Ethiopian Law was inaugurated by His Imperial Majesty Haile Selassie I in the summer of 1964 as an important step in the development of Ethiopia's legal system. Subsequently, the Board of Editors of the Journal has invited those who are interested in the continuation and expansion of the Law Journal's activities to express their support by becoming Patrons of the Journal of Ethiopian Law:

H.E. Afenegus Kitaw Yitateku	H.E. Tsehafi Tazaz Aklilu H. Wold
Hon. Blatta Matias Hiletwork	H.E. Bitwoded Asfeha Woldemicael
Hon. Ato Hagos Tewolde Medhin	H.E. Ato Mammo Tadesse
Hon. Blatta Haile Wolde Kidan	H.E. Ato Seyoum Haregot
Hon. Ato Tibebu Beyene	H.E. Ato Ketema Abebe
Hon. Dr. William Bunagiari	H.E. Ato Assefa Gebre Mariam
Hon. Ato Negussie Fitawake	H.E. Dejazmatch Berhane Meskel Wolde Sellassie
	H.E. Colonel Leghesse Wolde Hanna
	H.E. Ato Teshome Haile Mariam
	H.E. Ato Aberra Jembere
	H.E. Ato Belatchew Asrat
	H.E. Ato Muhamed Abdurahman
	H.E. Brig. Gen. Abebe Wolde Meskel
	Hon. Ato Teshome Gebre Mariam
	Hon. Fitawrari Bayisa Jamo
Ato Abate Wondemagegnehu	Ato Assefa Liban
Ato Abebe Gire	Ato Assefa Metaferia
Ato Adarra François	Ato Assefa Tsegaye
Ato Adenew Haile Michael	Ato Atsheba Fanta
Ato Adenew Kidane	Kegnazmatch Baye Tessema
Ato Admasse Gessesse	Ato Befekadu Tadesse
Dr. Maurice J. Aelion	Dejazmatch Bekele Beyene
Lt. Col. Ahmed Aminu	Ato Bekele Demissie
Ato Aklilu Atlabatchew	Ato Bekele Gebre Amelak
Ato Aklilu Bete Mariam	Ato Bekele Habte Michael
Ato Alemu Kassa	Ato Bekele Nadi
Ato Ali M. S. Berhatu	Ato Bekele Tesfaye
Ato Amanuel Amdemichael	Ato Belay Mengesha
Ato Amare Degefe	Ato Belete Wolde Sellassie
Ato Amede Lemma	Woz. Beleyu Work Gebre Meskel
Mrs. Marica Arvanitopoulo	Ato Berhane Kefle Mariam
Ato Asfeha Kahsai	Lt. Col. Berhane Woldeyes
Ato Assefa Bekele	Mr. Russel Berman

Ato Bulcha Demeksa
Mr. Christopher Clapham
Lt. Col. Dama Zeng Egzer
Mr. G. N. Debbas
Ato Desta Gebru
Mr. Harrison C. Dunning
Ato Endale Micael
Ato Endale Mengesha
Ato Eshete Berhane
Mr. William Ewing
Capt. Eyassu Gebre Hawariat
Dr. Eyob Gebrecrestos
Deja. Fikre Sellassie Gebre Mariam
Mr. Stanley Z. Fisher
Ato Gebre Gebre Giorgis
Kegn. Geta Gebre Hanna Kitaw
Ato Gebre Hewot Wolde Hawariat
Bashai Gebre Meskel Zeilo
Ato Gebreyesus Haile Mariam
Balambaras Gameda Urgessa
Ato Getachew Asfaw
Ato Getachew Kibret
Ato Gila Michael Bhata
Lt. Girma Wolde Giorgis
Dr. Philippe Graven
Ato Goytom Beyene
Mr. Everett F. Goldberg
Dr. Saba Habachy
Ato Hailu Shenqute
Ato Hailu Tesfaye
Mr. G. Hamawi
Mr. N. Hamawi
Capt. Hailu Arsedo
Ato Haile Sellassie Awulatchew
Ato Haile Leoul Habte Giorgis
Ato Heroui Tibabu
Dejazmatch Idris Lejam
Miss Mechtild Immenkötter
Ato Kanaa Guma
Ato Kassa Beyene
Ato Kebede Gebre Mariam
Ato Kebede Kelel
Mr. Michael Kindred
Dr. Stanley Kirkor
Mr. Lawrence Knowles
Ato Legesse Abebe
Capt. Legesse Wolde Mariam

Ato Lemma Wolde Semayat
Dr. Marcello Lombardi
Mr. Steven Lowenstein
Ato Makonnen Tessema
Fitawrari Massaye Wolde Wessen
Mr. Paul McCarthy
Mr. Robert C. Means
Lt. Col. Mehrete Gebre Selam
Ato Mengesha Wolde Amanuel
Ato Mesfin Fanta
Ato Mewail Mebratu
Ato Michael Fasil
Hagi Mohammed Serege
Ato Muhamud Nurhu Sain
Ato Mulugeta Berihun
Ato Mulugeta Wolde Giorgis
Ato Nabiye Leoul Kifle
Ato Negash Yifru
Ato Negga Tessema
Ato Nirayo Esayas
Kegnazmatch Nuridine Zayenu
Mr. Donald E. Paradis
Mr. James C.N. Paul
Mr. Robert Picot
Mr. Kenneth R. Redden
Mr. Arakel Sakadjian
Ato Saleh A. Kebire
Scott and Scott, Attorneys at Law
Mr. Robert A. Sedler
Mr. Norman J. Singer
Ato Solomon Abebe
Mr. Roland J. Stanger
Mr. Peter L. Strauss
Ato Tadesse Tekle Giorgis
Ato Tefera Degefe
Ato Tefera Metiku
Ato Tefferi Berhane
Ato Tefferi Lemma
Kegnazmatch Tegegne Habesh
Ato Tereffe Gessesse
Fitawrari Tesfa Mariam Sebbat
Ato Tesfa Zion Eyassu
Ato Tesfaye Dubale
Ato Tesfaye Kebede
Balambaras Teshome Getaw
Ato Tessema Wolde Yohannes
Mr. Michael Topping

Ato Tsegaye Tefferi
Dr. Jacques P.M. Vanderlinden
Mr. Vittorio Vercellino
Ato Wakgira Bona
Mr. Frank D. Winston
Ato Wolde Leoul Seyoum

Ato Woldu Berhe
Ato Woube Woldeyes
Ato Yeshewa Work Hailu
Ato Yilma Hailu
Ato Zeude Engeda

Anyone desiring to become a patron of the Journal of Ethiopian Law should notify the Journal of Ethiopian Law. The Faculty of Law, Haile Sellassie I University, P.O. Box 1176, Addis Ababa.

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ።

ክፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ጋር ፡ በመተባበር ፡ በዓመት ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የሚዘጋጅ ።

የቦርድ ፡ አባሎች ።

ክቡር ፡ አቶ ፡ በላቸው ፡ አሥራት ፡ ሰብሳቢ ።

የተከበሩ ፡ ዶክተር ፡ ዊልያም ፡ ቡሐጂያር ፡ አቶ ፡ ንርአዮ ፡ ኢሳይያስ ፡
ዲን ፡ ጄምስ ፡ ሲ ፡ ኤን ፡ ፖል ፡ ፕሮፌሰር ፡ ኬነስ ፡ ሬደን ፡
አቶ ፡ ነጋ ፡ ተሰማ ።

አዘጋጅዎች ።

የፍርድ ፡ ጉዳይ ፡ አዘጋጅዎች ፡ የአንቀጾች ፡ አዘጋጅዎች ፡
ኖርማን ፡ ሲንገር ፡ ሮበርት ፡ ሲ ፡ ሚንስ ፡
የሐንስ ፡ ሐሩይ ፡ ሰላሙ ፡ በቀለ ።

የዝግጅቱ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ ጎላፊ ።

አሌክስንድራ ፡ ሐማዊ ።

ተባባሪ ፡ የመጽሔቱ ፡ አዘጋጅዎች ።

አቢዩ ፡ ገለታ ፡ ስመረአብ ፡ ሚካኤል ፡
ብርሃኑ ፡ ባይህ ፡ ሸመልስ ፡ መታፈሪያ ፡
ፋሲል ፡ ናሆም ፡ ጥዑም ፡ ልሳን ፡ ለማ ፡
ካሳ ፡ በዩን ፡ ይልማ ፡ ግዛው ፡
ነበየ ፡ ልዑል ፡ ክፍሌ ፡ ወርቁ ፡ ተፈራ ።

ጸሓፊ ።

ወይዘሪት ፡ መንበረ ፡ ዜና ።

ከኢትዮጵያ ፡ ውጭ ፡ መጽሔቱን ፡ እክስፎርድ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ማተሚያ ፡ ቤት ፡ የፖስታ ፡ ማጥን ፡ ቁጥር ፡ 12532 ፡ ናይሮቢ ፡ ኬንያ ፡ ወይም ፡ የፖስታ ፡ ማጥን ፡ ቁጥር ፡ 1024 ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ኢትዮጵያ ፡ በሚል ፡ አድራሻ ፡ በመጠየቅ ፡ ለመግዛት ፡ ይቻላል ። ከኢትዮጵያ ፡ ውጭ ፡ ሲሸጥ ፡ ዋጋው ፡ የአሜሪካ ፡ \$ 7.00 ነው ። ኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ መጽሔቱ ፡ ከሚቀጥለው ፡ አድራሻ ፡ ይገኛል ።

ስለ ፡ ማንኛውም ፡ አስፈላጊ ፡ ጉዳይ ፡ ያላችሁን ፡ ሐሳብና ፡ ጥያቄ ፡ ለመጽሔቱ ፡ ዋና ፡ አዘጋጅዎች ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ የፖስታ ፡ ሳ. ቁ. 1176 ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ (ኢትዮጵያ) ፡ ብላችሁ ፡ ጻፉ ።

JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

Published twice annually at the Faculty of Law of Haile Sellassie I
University in co-operation with the Ministry of Justice

EDITORIAL BOARD

H.E. Ato Belatchew Asrat, Chairman

Hon Dr. William Buhagiar
Dean James C. N. Paul

Ato Nirayo Esayas
Professor Kenneth Redden

Ato Negga Tessema

EDITORIAL STAFF

Case Editors

Norman Singer
Yohannes Heroui

Articles Editors

Rober C. Means
Selamu Bekele

Editor for Administration

Alexandra Hamawi

Associate Editors

Abiyu Geleta
Berhanu Bayih
Fasil Nahum
Kassa Beyene
Nabiyelul Kifle

Semereab Mikael
Shimelis Metaferia
Tjume-Lissan Lemm.
Yilma Ghizaw
Worqu Tafara

Secretary

Patricia Goldberg

The Journal is distributed outside Ethiopia by Oxford University Press,
P.O. Box 12532, Nairobi, Kenya and P.O. Box 1024, Addis Ababa, Ethiopia,
at U.S. \$7.00 a year.

Please address correspondence to the Editors, Journal of Ethiopian Law,
P.O. Box 1176, Addis Ababa, Ethiopia.

ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ የሀገርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ።

በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የተቋቋመው ፡ የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ፡ የኤል. ኤል. ቢ. ዲግሪን ፡ ይሰጣል ። እንዲሁም ፡ በሕግ ፡ ዲፕሎማንና ፡ ሴርቲፊኬትን ፡ የሚያስገኝ ፡ ትምህርት ፡ ያስተምራል ። ስለ ፡ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ የዚሁኑ ፡ ፋኩልቲ ፡ ረዳት ፡ ዲን ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ፖ ፡ ማ ፡ ቍ. 1176 ፡ እዲስ ፡ አበባ ፡ በሚል ፡ አድራሻ ፡ ጠይቁ ።

የሕግ ፡ መምህራን ።

ጀምስ ፡ ሲ. ኤን. ፖል ፡ ቢ. ኤ. 1 ፤ ኤል. ኤል. ቢ. 2 ፤ ዲን ።
ርበርት ፡ አለን ፡ ሴድሰር ፡ ቢ. ኤ. ኤል. ኤል. ቢ. ረዳት ፡ ዲን ።

የሙሉ ፡ ጊዜ ፡ መምህራን ።

ርበርት ፡ ቻርልስ ፡ ሚንስ ፤ ቢ. ኤስ. 3 ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
ኬንስ ፡ ሮበርት ፡ ሪደን ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
ኖርማን ፡ ጄ. ሲንገር ፤ ቢ. ኤስ ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
*ግሪተር ፡ ኤች. ባንድ ፤ ሪፍሪንዳር ፤ 4 ፡ ዲ. ኤ. ኤስ. ፤ 5 ኤል. ኤል. ኤም. 6 ።
*ማይክል ፡ አር. ቶፒንግ ፡ ኤም. ኤ. ፤ 7 ኤል. ኤል. ቢ. ።
መኸቲልድ ፡ ኢሚንኮተር ፤ እስሶሪን ፡ 8 ።
ርላንድ ፡ ጆናታን ፡ እስታንገር ፤ ቢ. ኤ. ጆይ. ዲ. 9 ።
ማይክል ፡ ነፕ. ኪንድሪድ ፤ ቢ. ኤ. ነፕ. ዲ. ፤ ኤም. ሲ. ኤል. ፤ 10 ዲ. ኤ. ኤስ. ።
ጆርጅ ፡ ክቨንግቪች ፤ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ኤም. ፤ ሲ.ኤስ. ኤስ. ኮም. ፤ 11 ሲ.ኤስ. ኤስ. ፖሊት 12
ሀሪሰን ፡ ኬዝ ፡ ዳኒግ ፤ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
አርተር ፡ ነፕ. ፎልድብላት ፤ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
ኤቮሪት ኤፍ. ፎልድብርግ ፤ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
እስታንሲ ፡ ዜድ. ሪቨር ፤ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
*ጃክ ፡ ፒ. ኤም ፡ ቫንድርሊንደን ፤ ዶክተር ፡ አን. ድርዋ 13 ።

የገሚስ ፡ ጊዜ ፡ መምህራን ።

መሐመድ ፡ አብደራሀማን ፡ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. 14 ።
ኖርማን ፡ ሦ. መትገባር ፡ ቢ. ኤ. ፤ ኤል. ኤል. ቢ. ።
በቀለ ፡ ናዲ ፡ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. ።
ተፈሪ ፡ ብርሃኔ ፤ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. ።
ነጋ ፡ ተሰማ ፤ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. ።
ንጉሤ ፡ ፍትሕ—አወቀ ፤ ቢ. ኤ. ቢ. ሲ. ኤል. ።
አማኑኤል ፡ ዓምደ ፡ ሚካኤል ፤ ኤል. ኤል. ኤም. ።
አሰፋ ፡ ሊቦን ፤ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. ።
ጌታቸው ፡ ክብሪት ፤ ቢ. ኤ. ፤ ቢ. ሲ. ኤል. ።

*ለመጀመሪያው ፡ ሴምስተር ፡ የ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አጋማሽ ፡ ብቻ ።
*ለሁለተኛ ፡ ሴምስተር ፡ የ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አጋማሽ ፡ ብቻ ።

- 1. የአርትስ ፡ ባችለር ፡ ዲግሪ ።
- 2. የሕግ ፡ ባችለር ፡ ዲግሪ ።
- 3. የሳይንስ ፡ ባችለር ፡ ዲግሪ ።
- 4. የጀርመን ፡ የሕግ ፡ ዲግሪ ።
- 5. የሕግ ፡ ክፍተኛ ፡ ዲፕሎማ ።
- 6. የሕግ ፡ ማስተር ፡ ዲግሪ ።
- 7. የአርትስ ፡ ማስተር ፡ ዲግሪ ።
- 8. የጀርመን ፡ የሕግ ፡ ዲግሪ ።
- 9. የጂሪስፕሩደንስ ፡ (የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ጥናትና ፡ ምርምር) ፡ ዶክተር ።
- 10. የኮምፖራቲፕ ፡ ሕግ ፡ ማስተር ፡ ዲግሪ ።
- 11. የንግድ ፡ ሳይንስ ፡ ሊሳንስ ፡ (ዲግሪ) ።
- 12. የፖለቲካ ፡ ሳይንስ ፡ ሊሳንስ ፡ (ዲግሪ) ።
- 13. የሕግ ፡ ዶክተር ።
- 14. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ባችለር ፡ ዲግሪ ።

HAILE SELASSIE I UNIVERSITY
FACULTY OF LAW

The Faculty of Law of Haile Sellassie I University, established in 1963, offers courses in Law leading to the LL.B degree and to a Diploma in Law. For further information contact the Assistant Dean, Faculty of Law, Haile Selassie I University, P. O. Box 1176, Addis Ababa.

F A C U L T Y

James C.N. Paul B.A. LL.B., Dean
Robert Allen Sedler, B.A., LL.B., Assistant Dean

Full-time

Harrison Case Dunning, B.A., LL.B.
Stanley Z. Fisher, B.A. LL.B.
Everett F. Goldberg, B.A. LL.B.
Arthur J. Goldblatt, B.A., LL.B.
Mecthild Immenkötter, Assessorin.
Michael J. Kindred, B.A., J.D., M.C.L., D.E.S.
George Krzeczunowicz, B.A. LL.M., Lic. Sc. Comm., Lic. Sc. Polit,
Robert Charles Means, B.S., LL.B.
Norman P. Metzger, B.A., LL.B.
Kenneth Robert Redden, LL.B.
** Peter H. Sand, Referendar, D.E.S., LL.M.
Norman J. Singer, B.S., LL.B.
Roland Jonathan Stanger, B.A., J.D.
* Michael R. Topping, M.A., LL.B.
* Jacques P.M. Vanderlinden, Dr. Droit.

Part-time

Amanuel Amdeminael, LL.M.	Muhamad Abdurahman, B.A., B.C.L.
Assefa Liban, B.A., B.C.L.	Negga Tessema, B.A., B.C.L.
Bekele Nadi, B.A., B.C.L.	Teferi Berhane, B.A., B.C.L.
Berhane Ghebray, Lic. Droit, D.E.S.	
Getachew Kibret B.A., B.C.L.	

* *Fall semester 1965-66 only.*

** *Spring semester, 1965-66 only.*

ማውጫ ።

ገጽ ፡

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሐት ፡ ጠባቂዎች ። ii

የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ማውጫ ። xx

የፍርድ ፡ ጉዳዮች ። 1

አንቀጾች ፡

ኢትዮጵያ ፡ ስለምታደርገው ፡ የኢኮኖሚ ፡ ዕድገት ፡ የሚሆን ፡ የአስተዳደር ፡
 እድገት ።

ከአይን ፡ ኤስ ፡ ፍሬዘር ። 75

በውንግሥት ፡ የአስተዳደር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተወሰኑ ፡ ጉዳዮችን ፡ በፍርድ ፡
 ቤት ፡ እንደገና ፡ የማየት ፡— በሕግ ፡ መንግሥት ፡ የተደገፈ ፡ መብት ።

ክርበርት ፡ ሲ ፡ ሚንስ ። 151

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጮች ፡ መግቢያ ።

ከጃክስ ፡ ቫንደርሊንደን ። 192

ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የእንደራሴነት ፡ ሕግ ፡ ማብራሪያ ።

ከደብልዩ ፡ ኤል ፡ ቸርች ። 284

የጊዜው ፡ አሳሳቢ ፡ ጉዳዮች ።

ያለነጻ ፡ ፈቃድ ፡ የሚሰጡ ፡ የእምነት ፡ ቃላትና ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡
 ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቍ. ፱፭ ።

ከሰታንሊ ፡ ዜድ ፡ ፍሸር ። 317

TABLE OF CONTENTS

	Page
Table of Cases Reported	xxi
Patrons of the Journal of Ethiopian Law	v
Case Reports	2
Articles:	
The Administrative Framework for Economic Development in Ethiopia by Ian S. Fraser	118
The Constitutional Right to Judicial Review of Administrative Proceedings: Threshold Questions by Robert C. Means	175
An Introduction to the Sources of Ethiopian Law by Jacques Vanderlinden	227
A Commentary on the Law of Agency-Representation in Ethiopia by W. L. Church	303
CURRENT ISSUES:	
Involuntary Confessions and Article 35, Criminal Procedure Code by Stanley Z. Fisher	330

የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ማውጫ ።
ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።

ገጽ ፡

የሴራ ፡ ሚካኤል ፡ ሸክላ ፡ ፋብሪካ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ የአንደምሴ ፡ የሥራ ፡ ማኅበር ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፶፭/፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ።	7
ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፩ሺ፪፻፹፬/፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ።	18
ዓለማየሁ ፡ ኃይሌ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ቀንዶ ፡ መሸሻ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፩ሺ፰፮/፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ።	3
የሱርቫራ ፡ ጀሱፒ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ጋሻው ፡ በዛ ፡ ዘርፉ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፩ሺ፭፻፶፬/፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ።	29

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።

ሻሎም ፡ ሻሎማይ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፺፯/፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ።	52
ታደሰ ፡ ድልነሣሁ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ በቀለች ፡ ካሣ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፯፻፶፱/፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ።	61
ንግሥት ፡ መኰንንና ፡ ሌሎችም ፡ ከሳሽ ፤ የኢትዮጵያ ፡ አየር ፡ መንገድ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ነገር ፡ ቍጥር ፡ ፯፻፩/፶፭ ፡ ፱፻፴፱/፶፭ ፡ ፱፻፶፱/፶፭ ።	68
ዓያሌው ፡ መለሰ ፡ ከሳሽ ፤ የአዲስ ፡ አዘባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ነገር ፡ ቍጥር ፡ ፳፯/፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ።	34

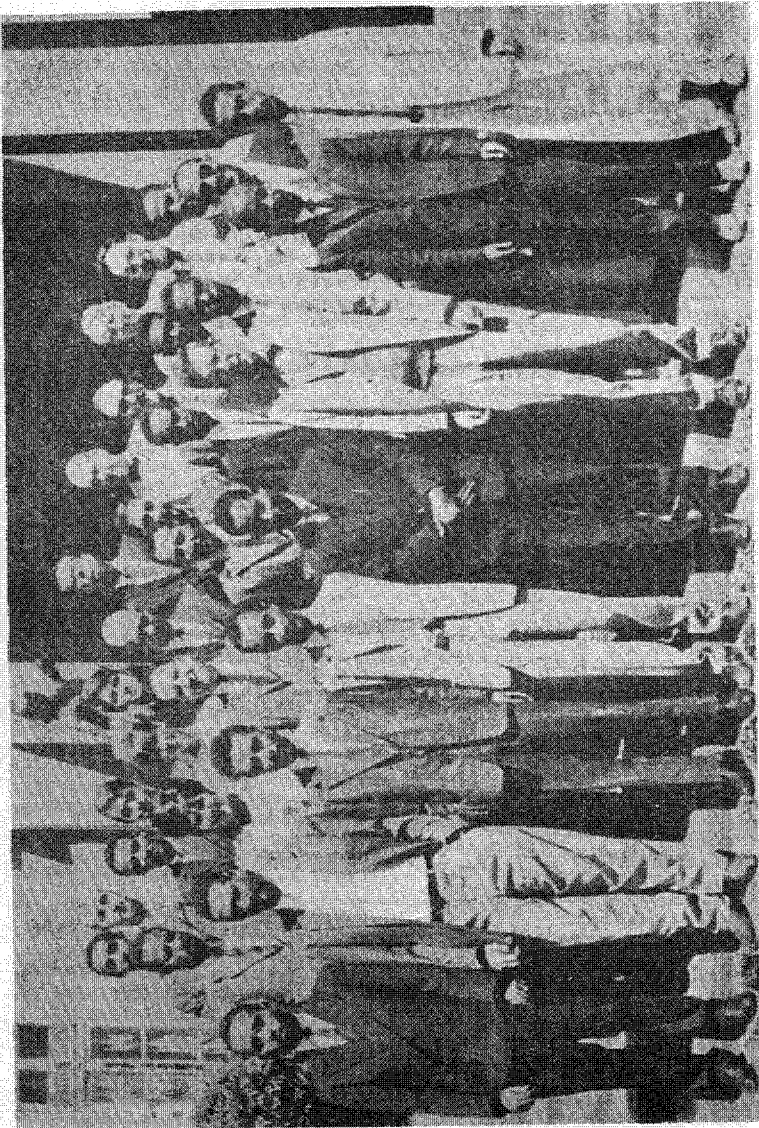
TABLE OF CASES REPORTED

Supreme Imperial Court

Alemayehu Haile v. Kendo Mekesha (Civil Appeal No. 1065/54 E.C.)	5
Sera Mikael Brick Factory v. The Association of Demissie Eshete et al. (Civil Appeal No. 55/56 E.C.)	13
Tekle Mikael Abdi v. Estate of Belaynesh Azbte (Civil Appeal No. 1284/54 E.C.)	25
Yesurbvara Jesopie v. Gashaw Bezza Zerfu (Civil Appeal No. 1554/57 E.C.)	32

High Court

Ayalew Meles v. Municipality of Addis Ababa (Civil Case No. 27/51 E.C.)	38
Mufunesh Dagnie Et Al. v. Ethiopian Airlines, Inc. Et Al. (Civil Case No. 939/55 E.C.)	71
Negist Makonnen Et Al. v. Ethiopian Airlines, Inc. Et Al. (Civil Case No. 701/55 E.C.)	71
Tadesse Delnessahou v. Bekelelech Kassa (Civil Appeal No. 759/54 E.C.)	65
Shalom Shalomay v. The Inland Revenue Department (Civil Case No. 197/54 E.C.)	58
Yishamoush Girmay v. Kassa Retta (Civil Case No. 239/53 E.C.)	48
Zewdie Mekuria v. Ethiopian Airlines, Inc. Et Al. (Civil Case No. 959/55 E.C.)	71

በዚያ ዓ. ፡ ዓ. ፡ ግ. ፡ በቀንታዊ ፡ ሪፖርት ፡ ላይ ፡ ለዚህ ፡ የዲፕሎማታዊ ፡ የሰነድ ፡ ስል፡ ስል ፡ በ. ፡ ፋ. ፡ ግ. ፡ የተቀበሉ ፡ ተገቢዎች ፡ *
 THE FIRST LL.B. GRADUATES OF HAILE SELASSIE I UNIVERSITY, JUNE 1966.

መግለጫዎች ።

የሚከተሉት ፡ ዘጠኝ ፡ ነገሮች ፡ ወይም ፡ ጉዳዮች ፡ በኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ ከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተወሰኑ ፡ ናቸው ። የአማርኛው ፡ ፍርድ ፡ መደበኛ ፡ (አፈሻል) ፡ ስለሆነ ፡ ከእንግሊዝኛው ፡ ቀድሞ ፡ ይገኛል ። ስለነዚህም ፡ በኢትዮጵያውያንና ፡ በውጭ ፡ አገር ፡ ዳኞች ፡ መካከል ፡ ስለተወሰኑት ፡ ጉዳዮች ፤ በአማርኛና ፡ በእንግሊዝኛ ፡ ሁለት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ አስተያየቶች ፡ መጻፋቸውን ፡ ማስተዋል ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ። እነዚህም ፡ አስተያየቶች ፡ አንዱ ፡ ካንዱ ፡ የተተረጎሙ ፡ አይደሉም ። እያንዳንዱ ፡ ፍርድ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ቢሆንም ፤ በዳኞች ፡ መካከል ፡ ስለ ፡ ሥረ ፡ ነገሩና ፡ ስለ ፡ መጨረሻው ፡ ውሳኔ ፡ ስምምነት ፡ አለ ።

R E P O R T S

The following are nine cases decided by the Supreme Imperial and the High Courts of Ethiopia. The Amharic judgment is official and always precedes the English. It is important to note that in those cases heard before mixed benches of both Ethiopian and foreign judges, two separate opinions are written, one in Amharic and one in English. These opinions are not translations of one another, but are independent judgements based upon common agreement among the judges as to the principles and final outcome of each case.

ጠቅላይ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

ዓለማየሁ ፡ ኃይሌ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ቀንዶ ፡ መካሻ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቅጥር ፡ ፩፻፷፮/፶፬ ፡ ዓ፡ም።

የውል ፡ ገደታዎች—ሰለ ፡ አደራ—ሰለ ፡ ማስረጃ—በሰው ፡ ምስክር ፡ ስለማስረጃት—የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፪፻፱፻፸፪ ፡ ፪፻፺፻፸፪ ፡ እና ፡ ፪፻፷፪—፪።

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከላሽ ፡ በጅግ ፡ ለሚገኙት ፡ ሽርካቸው ፡ እንዲሰጡልኝ ፤ በአደራ ፡ ለተከላሽ ፡ ገንዘብ ፡ ሰጥቻለሁ ፡ ሲሉ ፡ ያቀረቡትን ፡ ክስ ፡ በምስክርት ፡ እንዲያስረዱ ፡ የሰጠውን ፡ ትእዛዝ ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ።

ውሳኔ ፤ ትእዛዙ ፡ ተሸር ፡ ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሰጠው ፡ ማስገንዘቢያ ፡ መሠረት ፡ ከርክሩ ፡ እንዲቀጥል ፡ ተልኮአል።

፩/ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፪፻፷፻፪ ፡ አስፈላጊ ፡ የሆነ ፡ የአደራ ፡ ማስቀመጥን ፡ ጉዳይ ፡ በማናቸውም ፡ ዐይነት ፡ መንገድ ፡ ለማስረጃት ፡ የሚቻል ፡ መሆኑን ፡ ያመለክታል። ከዚህ ፡ አንቀጽ ፡ ጋር ፡ በማንጸጸርም ፡ ተራ ፡ የሆነን ፡ የአደራ ፡ ጉዳይ ፡ በጽሑፍ ፡ እንጂ ፡ በሰው ፡ ምስክር ፡ ለማስረጃት ፡ አይቻልም።

፪/ በአደራ ፡ የተሰጠው ፡ ገንዘብ ፡ ከጅገ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ብር ፡ በላይ ፡ ሲሆን ፡ የአደራውን ፡ ውል ፡ በጽሑፍ ፡ እንጂ ፡ በሰው ፡ ምስክር ፡ ለማስረጃት ፡ አይቻልም።

ጎዳር ፡ ፲፬ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ፡ም። ዳኞች ፡ - ም/አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ጥበቡ ፡ በየነ ፡ አቶ ፡ ወልደ ፡ ሐና ፡ ገብረ ፡ ኪዳን ፡ አቶ ፡ ተኮላ ፡ ወልደ ፡ ኪዳን ።
በዚህ ፡ ነገር ፡ ተገቢዎች ፡ የሆኑትን ፡ ሕጎችና ፡ ነገሩም ፡ የሚያስከትለውን ፡ ውጤት ፡ በጥንቃቄ ፡ መርምረናል። በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ስለ ፡ አደራ ፡ በጠቅላላው ፡ ከቅጥር ፡ ፪፻፷፻፸፱ ፡ እስከ ፡ ፪፻፺፻፺፭ ፡ በተጻፈው ፡ ውስጥ ፡ ስለ ፡ አደራ ፡ የሚቀርበው ፡ ማስረጃ ፡ ምን ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ በግልጽ ፡ አልተጻፈም።

አስፈላጊ ፡ ስለሆነ ፡ አደራ ፡ (ዲስትሬስ) ፡ በቅጥር ፡ ፪፻፷፻፪ ፡ የተጻፈው ፡ አስፈላጊ ፡ የአደራ ፡ ማስቀመጥ ፡ ጉዳይ ፡ ከማናቸውም ፡ ያሠራር ፡ ሥርዐት ፡ ነጻ ፡ ነው ፤ በማናቸውም ፡ ዐይነት ፡ መንገድ ፡ ማስረጃ ፡ ማቅረብ ፡ ይችላል ፡ ይላል ። አስፈላጊ ፡ አደራ ፡ የተባለውም ፤ በንብረት ፡ ላይ ፡ የማይታገድ ፡ እርግጠኛ ፡ አደጋ ፡ የሚደርስበት ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ዕቃውን ፡ ከቀረበው ፡ አደጋ ፡ ለማሸሽ ፡ ሲል ፡ ሌላ ፡ ሰው ፡ በአደራ ፡ ተቀብሎ ፡ እንዲያስቀምጥለት ፡ የሚደረግ ፡ አደራ ፡ ለመሆኑ ፡ በቅጥር ፡ ፪፻፷፻፪ ፡ ተመልክቷል ። የዚህን ፡ አደራ ፡ ለማስቀመጥ ፡ የቀረበለት ፡ ሰውም ፡ አልቀበልም ፡ ለማለት ፡ የማይችል ፡ ለመሆኑ ፡ በቅጥር ፡ ፪፻፷፻፩ ፡ ተጽፏል ። ይህም ፡ ማለት ፤ አንድ ፡ ሰው ፡ ቤቱ ፡ ሲቃጠልበት ፡ ወይም ፡ የጎርፍ ፡ አደጋ ፡ ደርሶ ፡ ሲያጥለቀልቅበት ፡ ወይም ፡ የምድር ፡ ንውጽውጽታ ፡ ተደርጎ ፡ ቤቱ ፡ ሲገረሰበት ፡ ወይም ፡ መኪና ፡ ተገልብጦ ፡ ሕይወቱም ፡ ገንዘቡም ፡ አደጋ ፡ ላይ ፡ ሆኖ ፡ በጠቅላላውም ፡ ይህንን ፡ የመሰለ ፡ ከባድና ፡ ድንገተኛ ፡ አደጋ ፡ ደርሶ ፡ በት ፤ ዕቃውን ፡ ወይም ፡ ገንዘቡን ፡ ለማዳን ፡ ወደ ፡ ጎረቤት ፡ ወይም ፡ ወደ ፡ ሌላ ፡

ሰው ፡ በሚያስጠጋበት ፡ ጊዜ ፡ የተጠየቀው ፡ ሰው ፡ አደራ ፡ የመቀበል ፡ ግዴታ ፡
አለበት ፡ በኋላም ፡ በማናቸውም ፡ ዐይነት ፡ ማስረጃ ፡ ለማስረዳት ፡ ይቻላል ፡
ማለት ፡ ነው ፡ ይህም ፡ የሆነበት ፡ ምክንያት ፡ ጽሑፍ ፡ ለማድረግ ፡ የአደጋው
ሁኔታ ፡ ጊዜ ፡ ስለማይሰጥ ፡ ነው ።

በዚህ ፡ በቀረበልን ፡ ክርክር ፡ ይህንን ፡ የመሰለ ፡ የአደጋ ፡ ሁኔታ ፡ ነገር ፡
ሰለሌል ፡ ቀጥር ፡ ጀቪጃጃጀ ፡ ለዚህ ፡ ነገር ፡ ተገቢነት ፡ የለውም ፡ እንዲያውም ፡
ይህ ፡ ቀጥር ፡ የሚያሳየው ፡ በሌላው ፡ ተራ ፡ አደራ ፡ ጊዜ ፡ የጽሑፍ ፡ ማስረጃ ፡
የሚያስፈልግ ፡ መሆኑን ፡ ነው ። በሌላ ፡ አደራ ፡ የጽሑፍ ፡ ማስረጃ ፡ አስፈላጊ ፡ ባይ
ሆን ፡ ኖር ፡ ለዚህ ፡ ክፍል ፡ ብቻ ፡ ለይቶ ፡ በማናቸውም ፡ ዓይነት ፡ መንገድ ፡ ለማስ
ረዳት ፡ ይቻላል ፡ ብሎ ፡ መጻፍ ፡ አያስፈልገውም ፡ ነበር ። ከዚህም ፡ በቀር ፡ አደራ ፡
የተሰጠ ፡ ዕቃ ፡ ባለቤትነት ፡ ወደ ፡ አደራ ፡ ተቀባዩ ፡ ስለሚተላለፍበት ፡ አኳኋን ፡
የብድር ፡ ደንብ ፡ ተፈጻሚ ፡ እንደሚሆን ፡ በቀጥር ፡ ጀቪጃጃጃጀ ፡ ተጽፏል ። ይህ
ንጉም ፡ ስንመለከት ፡ በአደራው ፡ ክፍል ፡ ላልተገኙት ፡ ሕጎች ፡ የብድር ፡ ደንብ ፡
ማሟያ ፡ ይሆናል ፡ ማለት ፡ ያስችላል ። በቀጥር ፡ ጀቪጃጃጃጀ “(፩) በብድር ፡ የተ
ሰጠው ፡ ገንዘብ ፡ ከጃጀ ፡ የኢት ፡ ብር ፡ በላይ ፡ ሲሆን ፡ የብድርን ፡ ውል ፡ በጽሑፍ ፡
ወይም ፡ በፍ/ቤት ፡ በተደረገ ፡ የአምነት ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ መሐላ ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡
ለማስረዳት ፡ አይቻልም ። (፪) ለብድር ፡ ውል ፡ ማናቸውም ፡ ሌላ ፡ ዐይነት ፡ ማስ
ረጃ ፡ ለማቅረብ ፡ አይችልም ። (፫) እንደዚህም ፡ ከጃጀ ፡ ብር ፡ የበለጠ ፡ ገንዘብ ፡
የመክፈል ፡ ነገር ፡ በዚህ ፡ ዐይነት ፡ ይፈጸማል” ፡ ይላል ። ይህንን ፡ ቀጥር ፡ ከጀቪ
ጃጃጀ ፡ ጋር ፡ አንድነት ፡ አድርገን ፡ እመዛዝንን ፡ ባገኘነው ፡ ውጤት ፡ ለቀረበልን ፡
ክርክር ፡ የሰው ፡ ምስክር ፡ እንዲሰማበት ፡ ተገቢ ፡ ሆኖ ፡ አላገኘነውም ።

የሰው ፡ ምስክር ፡ ይሰማ ፡ የተባለ ፡ እንደሆነ ፡ የሚያስከትለውንም ፡ ውጤት ፡
ስናመዛዝነው ፡ አንዳንድ ፡ ሰው ፡ ጥቂቶች ፡ ምስክሮችን ፡ በማባበል ፡ ባሰገንዘብ ፡
የሆነውን ፡ ሰው ፡ አደራ ፡ አስቀምጦ በሃለሁ ፡ እያለ ፤ ባባባቸው ፡ ምስክሮች ፡
እያስመሰከረ ፡ የፈለገውን ፡ ገንዘብ ፡ ያህል ፡ ለመውሰድ ፡ የሚያስችለውና ፡ የሕዝ
ቡንም ፡ መልካም ፡ ነር ፡ የሚያውክ ፡ ይሆናል ።

ስለዚህ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በዚህ ፡ ነገር ፡ ምስክሮች ፡ እንዲሰሙ ፡
የሰው ፡ ትእዛዝ ፡ በሕግም ፡ ሆነ ፡ በሚያስከትለው ፡ ውጤት ፡ ትክክል ፡ ሆኖ ፡
ስለአላገኘነው ፡ ትእዛዙን ፡ ለውጠን ፡ መልስ ፡ ሰጭው ፡ በቀጥር ፡ ጀቪጃጃጃጀ ፡
ኩተዘረዘሩት ፡ ማስረጃዎች ፡ ሳይወጡ ፡ ማስረጃቸውን ፡ አቅርበው ፡ ግራ ፡ ቀኙ ፡
ክርክራቸውን ፡ ከፈጸሙ ፡ በኋላ ፡ ተገቢውን ፡ ፍርድ ፡ ይሰጥ ፡ ብለን ፡ አዘናል ።
ያውኑን ፡ ኪሳራ ፡ በየራሳቸው ፡ ይቻቻሉ ።

SUPREME IMPERIAL COURT

ALEMAYEHU HAILE v. KENDO MEKESHA

Civil Appeal No. 1065/54 E.C.

Contractual obligations—Bailment—Evidence—Testimony of witnesses—Arts. 2472, 2782 and 2800-02 Civ. C.

On appeal from an order of the High Court that the testimony of witnesses be admitted in a suit brought by one alleging to have given a sum of money to the defendant for transmittal to a third person.

Held: Order reversed and case remanded with instructions.

1. Since Art. 2802 Civ. C. provides that bailment in distress may be proved by any means, ordinary bailment must be proved in writing.
2. The testimony of witnesses may not be introduced to prove bailment of a sum of money where the sum exceeds five hundred Ethiopian dollars.

Hedar 14, 1955 E.C. (November 23, 1963 G.C.); Justices: Vice Afenegus Tibatubabu Beyene, Ato Wolde Hanna Gebre Kidan, Ato Tekola Wolde Kidan: — We have considered carefully the relevant provisions of the law and the undesirable practical consequences of the High Court's decision.*

The Civil Code section on bailment in general, Articles 2779-2795, does not explicitly say how bailment should be proved. Article 2802, however, provides that a bailment in distress shall not be subject to any special form and may be proved by any means. According to Article 2800, Civil Code, a bailment in distress is created where a person is compelled by urgent necessity to entrust to another the custody of chattels belonging to himself in order to preserve them from imminent danger. And Article 2801(1) provides that the person to whom the chattels are offered cannot refuse to accept them without good cause.

* *Ed. Note* The facts giving rise to this dispute are indicated by the following summary by the High Court (Civil Case No. 44/53) of the parties' pleadings in this case:

In an application dated March 3, 1962, the plaintiff claimed that the bailment consisted of a sum of E\$13,140, which defendant took on February 12, 1961 from plaintiff to Ato Engida Gebrehana, plaintiff's partner, who was in Jimma. It is further pleaded that the said amount of money was entrusted to defendant as he was engaged in transporting goods, merchandise and coffee for merchants. The plaintiff invoked Articles 2781-2783(1) and 2792-2802 of the Civil Code and requested that he be paid the E\$13,140 with bank interest.

The defendant Ato Alemayehu Haile filed the following reply, dated March 6, 1961:

"At about 7 p.m. on February 12, 1961, I was about to start in a journey from Addis Ababa to Jimma, driving a Lancia Zitawo Truck, plate number Eritrea 2324, when Ato Kendo Mekesha, a resident of Addis Ababa, came towards me and told me that he had put

Thus, when a person's house is on fire or is about to be submerged by floods or violently shaken by an earthquake, or when his life or property are in jeopardy following an automobile accident or he is faced by some similar grave and unexpected danger to life or property, he may entrust his property to a neighbour's or some other person's custody. The latter must accept the custody unless he has a good reason to refuse it; later the bailment may be proved by any means. The law so provides because circumstances similar to those enumerated above make it impossible to put anything in writing.

In the case under consideration, there is no urgent necessity (danger) and Article 2802 does not apply. However, this provision goes to show that in the case of an ordinary bailment, the bailment must be proved in writing. Had this not been the case there would be no point in specifically providing that a bailment in distress may be proved by any means.

In addition, Article 2782 provides that the rules relating to loans of money shall apply to the transfer of a sum of money to a bailee. From this we can conclude that any gaps in the section on bailment are supplemented by the rules on loans.

Article 2472, dealing with loans, provides as follows:-

- (1) Where the sum lent exceeds five hundred Ethiopian dollars, the contract of loan may only be proved in writing or by a confession made or oath taken in court.
- (2) The contract of loan may not be proved any other means.
- (3) The provisions of this Article shall apply as regards the manner of proving the repayment of any sum exceeding five hundred Ethiopian dollars.

This Article, read in conjunction with Article 2802, rules out the possibility of introducing the testimony of witnesses to prove the point in dispute.

If oral testimony were held admissible in a case of this nature, undesirable consequences would follow. For example, a person of means could be held liable for a specific sum if an unscrupulous person would bribe a third party to testify that a chattel (as money) had been entrusted to the first party (the person of means). In addition, it would disrupt the orderly life of the populace.

Because the order issued by the High Court, wherein it ordered the introduction of oral testimony, is contrary to the law and entails undesirable consequences, that order is hereby reversed and remanded for further hearings not inconsistent with this opinion. The respondent shall limit himself to the means of proof provided by Article 2472 and the Court shall give its decision after both parties present their cases.

The parties shall bear their own costs.

something wrapped in cloth and paper in the car I was to drive. When I asked him to whom I was to give it, he said he would phone to the person who would take the thing. He said he had put the wrapped thing under the seat, but I saw or received nothing. I drove the whole night and arrived at Jimma at 10 a.m. I unloaded my cargo, loaded coffee on the truck and returned to Addis. On February 14, 1961, while I was unloading coffee at the Coffee Board in Addis the plaintiff approached me and asked whether I had delivered to Ato Engida Gebrehana the thing he had given me on February 12 or whether I had forgotten to deliver it and had returned it. I said I had forgotten it and asked what it was. He said it was money wrapped in paper and I answered that I did not remember.

ጠቅላይ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

አንደኛ ፡ ችሎት ።

የሴራ ፡ ሚካኤል ፡ ሸክላ ፡ ፋብሪካ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ የእንደምሴ ፡ የሥራ ፡ ማኅበር ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቅጥር ፡ ፶፭/፶፮ ዓ ፡ ም ።

የአስተዳደር ፡ ሕግ—የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ—የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ ሥልጣን—የድንጋጌ ፡ ቅጥር ፡ ፵፱ ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አንቀጾች ፡ ፪ ፡ (ገ) ፤ (ነ) ፤ (፩) ፤ ፲፪ ፡ (ሀ) እና ፡ ፳(ሐ)—የአዋጅ ፡ ቅጥር ፡ ፻፲፯ ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ሠራተኞቹን ፡ ከሥራ ፡ ያሰናበቱት ፡ አላግባብ ፡ ስለሆነ ፡ ከሠራተኞቹ ፡ አንዱን ፡ መልሰው ፡ እንዲቀጥሩ ፡ ለሌሎቹ ፡ ከሥራ ፡ ለተሰናበቱት ፡ ሠራተኞች ፡ ግን ፡ ካሳ ፡ እንዲከፍሉ ፡ ሲል ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ የሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ ።

ውሳኔ ፤ የቦርዱ ፡ ውሳኔ ፡ ጸድቋል ።

፩/ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ከሥራ ፡ የተሰናበተው ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ አባል ፡ በመሆኑ ፡ ምክንያት ፡ ስለሆነ ፡ ከሥራ ፡ ለወገድ ፡ እይገባውም ፤ ሌሎቹም ፡ ከሥራ ፡ የተወገዱት ፡ ሠራተኞች ፡ ካሳ ፡ ይገባቸዋል ፡ የሚል ፡ ብይን ፡ ሲሰጥ ፤ ይኸው ፡ ስለ ፡ ሠራተኞች ፡ መወገድ ፡ በአሠሪና ፡ በሠራተኞች ፡ መካከል ፡ የተነሣው ፡ ክርክር ፡ ለአሠሪና ፡ ለሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ ሥልጣን ፡ በሚሰጠው ፡ የሕግ ፡ አንቀጾች ፡ መሠረት ፡ እንደ ፡ “ሥራ ፡ ክርክር” ፡ ሆኖ ፡ ይቋጠራል ።

ጥቅምት ፡ ፲፰ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ። ዳኞች ፤ አረ ፡ ንጉሥ ፡ ቅጣው ፡ ይታጠቁ ፡ ዶክተር ፡ ዊሊያም ፡ ቦሐጅያር ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ።

ይህ ፡ ነገር ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ማኅበር ፡ ጉዳይ ፡ ነገር ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ያለውን ፡ ነገር ፡ ለማየት ፡ በቅጥር ፡ ፵፱/፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የቆመ ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ በነሐሴ ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ አይተን ፤ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ የቀረበውን ፡ አቤቱታ ፡ ሰምተን ፤ ቀጥሎ ፡ ያለውን ፡ ውሳኔ ፡ ሰጥተናል ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በዚህ ፡ ነገር ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ሥልጣን ፡ የለውም ፡ ያሉትን ፡ ይህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አልተቀበላቸውም ።

ምክንያቱም ፡ በአሠሪና ፡ በሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ መካከል ፡ የሚነሣውን ፡ ክርክር ፡ የሚያይና ፡ ውሳኔ ፡ የሚሰጥ ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ መሆኑን ፡ የነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ሕግ ፡ ቅጥር ፡ ፵፱/፲፱፻፶፬ ፡ በግልጽ ፡ ያስረዳል ። ለአሠሪና ፡ ለሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ አቤቱታውን ፡ ያቀረበ ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ ፕሬዚዳንት ፡ አቶ ፡ ደምሴ ፡ እሸቴ ፡ መሆኑን ፡ ነሐሴ ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያቀረበው ፡ ማመልከቻ ፡ ያስረዳል ። የአቤቱታውም ፡ ማመልከቻ ፡ “ዛሬ ፡ ማኅበር ፡

አቁመን ፡ ልንደገፍና ፡ በመልካም ፡ መግባባት ፡ ልንኖር ፡ ባስፈለገበት ፡ ወቅት ፡
ጊዜ ፡ አይቶ ፡ እንደ ፡ አረጃ ፡ ዕቃ ፡ ሊጥለን ፤ ጎብረታችንን ፡ ሊያደክም ፡ የታቀደ ፡
ነው ፡” ይላል ። ስለዚህ ፡ ይህ ፡ ክስ ፡ በሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ ፕሬዚዳንት ፡ በሠራ-
ተኞች ፡ ጎብረት ፡ ስም ፡ የቀረበ ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የጠቀሰነው ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አንቀጽ ፪(ሀ) ፡ “ብይን ፡”
ማለት ፡ “የሥራ ፡ ክርክርን ፡ በመወሰን ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኞች ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡
የሚሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ማለት ፡ ነው ፡” ይላል ።

በዚሁ ፡ አንቀጽ ፡ በፊደል (ነ) ፡ “የሥራ ፡ ክርክር ፡ ማለት (፩) ፡ ስለ ፡ ሠራተ-
ኞች ፡ ሁኔታ ፡ ስምምነት ፡ ወይም ፡ አያያዝ ፡ የሚነሳ ፡ ማናቸውም ፡ ክርክር ፡ ነው ፡”
ይልና ፡ የሠራተኞች ፡ ሁኔታ ፡ ምን ፡ ማለት ፡ መሆኑን ፡ በዚሁ ፡ አንቀጽ ፡ በፊደል ፡
(ገ) ፡ “የሠራተኛ ፡ ሁኔታዎች ፡ ማለት ፡ ስለ ፡ ሠራተኛ ፡ አቀጣጠር ፡ ይኸውም ፡
ስለ ፡ ደመወዝ ፡ ስለ ፡ ካሳ ፡ ዓይነት ፡ ስለ ፡ እረፍትና ፡ ስለ ፡ ሕመም ፡ ፈቃድ ፡
ስለ ፡ እረፍት ፡ ጊዜ ፡ ስለ ፡ አደጋ ፡ መጠባበቂያ ፡ ዘዴዎች ፡ ናቸው ፡” ይላል ።

ክሱን ፡ ያቀረበው ፡ የሠራተኞችን ፡ ማኅበር ፡ ለማድከም ፡ ነው ፡ በማለት ፤
በሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ ስም ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ነው ። ክርክሩም ፡
በቦርዱ ፡ ላይ ፡ የቀጠለው ፡ አሁንም ፡ ቢሆን ፡ የሚታየው ፡ በዚሁ ፡ በሠራተኞች ፡
ማኅበር ፡ ስም ፡ በቀረበው ፡ ክስ ፡ ቦርዱ ፡ በሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ ነው ። አሠሪው ፡
ባንድ ፡ ጊዜ ፡ ያስወጣቸው ፡ ሠራተኞች ፡ ፳፯ ፡ ናቸው ። የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡
ፕሬዚዳንት ፡ ጭምር ፡ ከሥራ ፡ አስወጥቶታል ። ቦርዱም ፡ ይህ ፡ አድራጎት ፡ ስለ ፡
አሠሪና ፡ ሠራተኞች ፡ ጉዳይ ፡ በወጣው ፡ ቅጥር ፡ ፵፱/፲፱፻፺፬ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡
አንቀጽ ፡ ፴ (ሐ) ፤ የሠራተኞች ፡ አባል ፡ በመሆኑ ፡ ምክንያት ፡ ማናቸውንም ፡
ሰው ፡ ከሥራ ፡ ማሰናበት ፡ ክልክል ፡ ነው ፡ በሚለው ፡ መሠረት ፤ የሠራተኞችን ፡
ፕሬዚዳንት ፡ አሠሪው ፡ ከሥራ ፡ ያስወጣው ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ አባል ፡ በመ-
ሆኑ ፡ መሆኑን ፡ ተረድቶ ፡ ከሥራ ፡ አይወጣም ፡ ብሎ ፡ በይደል ። የሌሎቹም ፡
የዚሁ ፡ ዓይነት ፡ ነገር ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ ቦርዱ ፡ ካሳ ፡ ተቀብለው ፡ እንዲሰናበቱ ፤
አሠሪው ፡ ግን ፡ አዲስ ፡ ሠራተኞች ፡ መቅጠር ፡ ሲያስፈልገው ፡ ቀደምትነትን ፡
ለእነዚህ ፡ ሠራተኞች ፡ እንዲያደርግ ፡ ብሎ ፡ በይደል ።

አሠሪ ፡ ከሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡ መካከል ፡ በከፊል ፡ በከፊል ፡ እያደረገ ፡ ሠራ-
ተኞቹን ፡ ሲያስወጣ ፡ ያንዳንድ ፡ ሰው ፡ ነገር ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ የሠራተኞችን ፡ ማኅ-
በር ፡ የሚነካ ፡ ነገር ፡ አይደለም ፡ በሚለው ፡ ሐሳብ ፡ አንስማማም ።

ይህ ፡ አሠሪ ፡ ቢፈቀድ ፡ ለምሳሌ ፡ አሠሪው ፡ ፪፻ ፡ ሠራተኞች ፡ ቢኖሩት ፡
በሁለት ፡ በሦስት ፡ በአራት ፡ ጊዜ ፡ ሁለት ፡ መቶ ፡ ሠራተኞችን ፡ ከሥራ ፡ አስወ-
ጥቶ ፡ የሠራተኞችን ፡ ማኅበር ፡ ለማድከም ፡ ወይም ፡ ለማፍረስ ፡ ቀላል ፡ በሆነለት ፡
ነበር ። ቅጥር ፡ ፵፱/፲፱፻፺፬ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ግን ፡ የሠራተኞች ፡ ማኅበር ፡
እንዲቋቋምና ፤ በአሠሪና ፡ በሠራተኞች ፡ መካከል ፡ የሚነሳው ፡ የሥራ ፡ ክርክር ፡
ሁሉ ፡ በአሠሪና ፡ በሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ እየታየ ፡ በእርቅ ፡ በውሳኔም ፡ እንዲ-
ያልቅ ፡ ነው ። ይህም ፡ አሠሪ ፡ ለአገሩም ፡ ኢኮኖሚ ፡ ለአሠሪዎችም ፡ ለሠራተኞ-
ችም ፡ የሚጠቅም ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ በነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ሕግ ፡ ለአሠሪም ፡ ለሠራተኛም ፡
የተሰጠው ፡ መብት ፡ ለቦርዱም ፡ የተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ እንዲጠበቅ ፡ ማድረግ ፡
ለሁሉም ፡ ጠቃሚ ፡ ሆኖ ፡ ታይቶናል ።

የሥራ : ክርክርም : የሠራተኛ : ሁኔታዎቻችን : የሚጨምር : ነው ። የሠራተኞች : ሁኔታም : የካሳን : ነገር : የሚጨምር : መሆኑ : ከዚህ : በላይ : በጠቀሰነው : በአንቀጽ : ፪ (ሃ) : በግልጽ : ተመልክቷል ።

ይህ : ነገር : የካሳ : እና : አሠሪው : የሠራተኛ : ማኅበርን : ፕሬዚዳንት : ከሥራ : ሊያስወጣ : የፈለገው : የሠራተኛ : ማኅበር : አባል : ፕሬዚዳንት : በመሆኑ : ነውና : ሊያስወጣው : አይገባም : ብሎ : የበየነው : ከቅጥር : ፵፱/፲፱፻፶፬ : ነጋሪት : ጋዜጣ : ሕግ : ጋራ : የተሰማማ : ነው ።

ስለዚህ : የአሠሪውን : ይግባኝ : አልተቀበልነውም ። የሠራተኞች : ፕሬዚዳንት : ቦርዱ : የወሰነውን : ውሳኔ ፣ አስፈጻሚ : ሹም : አላስፈጸመልንም ። ብሎ : አቤቱታውን : ለዚህ : ፍርድ : ቤት : አመልክቷል ።

የአሠሪና : የሠራተኞች : ጉዳይ : ሁሉ : በቶሎ : ውሳኔ : ማግኘት : በቶሎ : መፈጸም : ይገባል ። የአሠሪና : የሠራተኛ : ጉዳይ : ቦርድ : የወሰነውን : ውሳኔ : በተባለው : ነጋሪት : ጋዜጣ : አንቀጽ (፲፪) : (ለ) : “ከቦርዱ : የሚሰጡት : ውሳኔዎችና : ብይኖች : ጉዳዩ : በሚመለከታቸው : ሰዎች : ሁሉ : ላይ : ሕጋዊ : ተፈጻሚነት : ኖሯቸው : መብቱ : በሚፈቅድላቸው : ባለሥልጣኖች : አማካይነት : ይፈጸማሉ ።” ይላል ።

ስለዚህ : ፍርድ : አስፈጻሚ : የቦርዱ : ውሳኔ : እንዲፈጸም : በተላከለት : ጊዜ : የፍርድ : ቤቶች : ፍርድ : በሚፈጸሙበት : መንገድ : የተፈረደበትን : ሰው : ወይም : ማኅበር ፣ በመጀመሪያ : ተንቀሳቃሽ : ንብረት : ቀጥሎ : የማይንቀሳቀስ : ንብረት : እየያዘ : ማስፈጸም : አለበት : ብለን : አዘናል ።

በዚህም : ባሁኑ : ነገር : በአሠሪና : በሠራተኛ : ጉዳይ : የተላከለትን : ውሳኔ : አለቀጠሮ : እንዲያስፈጽም : አዘናል ።

ይግባኝ : ባዩ : ለሠራተኞች : የተወሰነበትን : ካሳ : ሳይከፍል : መዘግየቱ : ለሠራተኞች : ጉዳት : ስለሚሆንና : አሠሪው : የቦርዱን : ትእዛዝና : ይህን : የፍርድ : ቤት : ትእዛዝ : ያልፈጸመ : እንደ : ሆነ : ወይም : ፍርድ : አስፈጻሚ : ለማስፈጸም : ችግር : የደረሰበት : እንደሆነ : ፍርድ : አስፈጻሚ : ለዚህ : ፍርድ : ቤት : ሲያስታውቅ : ሌላ : ውሳኔ : ይሰጣል ። ይግባኝ : ባይ : ለመልስ : ሰጭዎች : አምላ : ብር : ኪሳራ : ይክፈል ። ጥቅምት : ፲፰ : ቀን : ፲፱፻፶፮ : ዓ : ም : ሁለቱም : ወገኖች : ባሉበት : ተፈረደ ።

ዶክተር : ቦሐጅያር : የተለዩበት : የፍርድ : አስተያየት ።

ስለ : አሠሪና : ሠራተኛ : ጉዳይ : በወጣው : ድንጋጌ : ቅጥር : ፵፱ : አንቀጽ : ፬ : መሰረት : የተቋቋመው : የአሠሪና : የሠራተኛ : ጉዳይ : ቦርድ : ነሐሴ : ፳፫ : ቀን : ፲፱፻፶፮ : ዓ : ም : የሰጠውን : ውሳኔ : በመቃወም : የቀረበ : ይግባኝ : ነው ። ይግባኝ : ባይ : የአሠሪና : የሠራተኛ : ጉዳይ : ቦርድ : ይህንን : ክርክር : ሊያይ : ሥልጣን : የለውም ፤ ምክንያቱም : በዚሁ : ድንጋጌ : መንፈስ : መሠረት : ጉዳዩ : “የሥራ : ክርክርን ።” የሚመለከት : ስላልሆነ : ነው ። ሲሉ : በቅድሚያ : አመለካከቱ ።

ጉዳዩ : ወደ : ቦርዱ : የቀረበው : በመልስ : ሰጭው : የሠራተኞች : ማኅበር : ፕሬዚዳንት : በጅጌ : የይግባኝ : ባዩ : ሠራተኞች : አመልካችነት : ነው ። የክ

ቡም ፡ መንሻ ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ብዙ ፡ ዓመት ፡ ያገለገሉትን ፡ ሠራተኞቹን ፡ መልሰ ፡ ሰጭዎችን ፡ ከሥራ ፡ እሰናብቶአቸዋል ፡ በማለት ፡ ነው ። መልስ ፡ ሰጭዎችም ፡ ነሐሴ ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከቀረቡት ፡ ማመልከቻ ፡ የመልስ ፡ ሰጭዎች ፡ ሠራተኛ ፡ ማሳበር ፡ በሕግ ፡ ፊት ፡ የተመዘገቡ ፡ መሆኑን ፡ ለመረዳት ፡ አልተቻለም። በማመልከቻቸውም ፡ ላይ ፡ የፋብሪካው ፡ ሥራ ፡ አስኪያጅ ፡ ቦርዱ ፡ ፊት ፡ እንዲቀርብ ፡ ተደርጎ ፡ ለቀረበበት ፡ ክስ ፡ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ መልስ ፡ እንዲሰጥ ፡ እንዲደረግ ፡ ጠይቀዋል ። ይግባኝ ፡ ባዩም ፡ ለቦርዱ ፡ በሰጠው ፡ መልስ ፡ ሠራተኞቹ ፡ የተወገዱበት ፡ ምክንያት ፡ በክረምት ፡ ወራት ፡ ብዙ ፡ የሚሠራ ፡ ሥራ ፡ ስለሌለ ፡ መሆኑን ፡ አስረድቶአል ። እንደተገነዘብነውም ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ያስወጣቸውን ፡ ሠራተኞች ፡ እንደገና ፡ መልሶ ፡ ለመቅጠር ፡ ፍላጎት ፡ የሌለው ፡ መሆኑን ፡ ያስታወቀ ፡ ይመስላል ።

የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድም ፤ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ከሥራ ፡ ላስወጣቸው ፡ ሠራተኞች ፡ ለግማሾቹ ፡ የሦስት ፡ ወር ፡ ደመወዝ ፡ ለግማሾቹ ፡ የሁለት ፡ ወር ፡ ላንዳንዶቹም ፡ የአንድ ፡ ወር ፡ ደመወዝ ፡ እንዲከፍላቸው ፡ ወስኖአል ። የሠራተኞች ፡ ዓመታዊ ፡ የእረፍት ፡ ጊዜ ፡ የተጠበቀ ፡ መሆኑንም ፡ ቦርዱ ፡ በውሳኔው ፡ አመልክቶአል ። ስለ ፡ ፕሬዚዳንት ፡ አቶ ፡ ደምሴ ፡ እሸቴ ፡ ጉዳይም ፡ ቦርዱ ፡ ምስክር ፡ ካሰማ ፡ በኋላ ፤ አሠሪው ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ከሥራ ፡ የተወገደው ፡ በመጥፎ ፡ ጠባይ ፡ አሠሪውን ፡ አዘውትሮ ፡ ስለሚሳደብ ፡ ነው ፡ ሲሉ ፡ ላቀረቡት ፡ መከላከያ ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ማስረጃ ፡ ስላላቀረቡ ፡ ከሥራ ፡ በተወገደበት ፡ ወቅት ፡ ሊያገኝ ፡ የሚገባው ፡ ደመወዝ ፡ ተሰጥቶት ፡ ወደ ፡ ሥራው ፡ ተመልሶ ፡ እንዲገባ ፡ በማለት ፡ ውሳኔ ፡ ሰጥቶአል ።

የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፡ በድንጋጌ ፡ ቍጩ ፡ አንቀጽ ፡ ፲፪ ፡ መሠረት ፡ ስለ ፡ “ሥራ ፡ ክርክር ፡” እና ፡ “ተገቢ ፡ ስላልሆነ ፡ የሥራ ፡ አፈጻጸም” የሚቀርበውን ፡ ማናቸውንም ፡ አቤቱታ ፡ ለማየትና ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቶታል ። “የሥራ ፡ ክርክር ፡” እና ፡ “ተገቢ ፡ ያልሆነ ፡ የሥራ ፡ አፈጻጸም ፡” የተባሉትም ፡ ቃላቶች ፡ በአንቀጽ ፡ ፪ ፡ የተሰጣቸውን ፡ ፍቺ ፡ ይዘው ፡ ይገኛሉ ።

“የሥራ ፡ ክርክር ፡” እንዲህ ፡ የሚል ፡ ፍቺ ፡ ተሰጥቶታል ።

“(ነ) ‘የሥራ ፡ ክርክር ፡’ ማለት ፡ ስለሚከተሉት ፤

፩/ ስለ ፡ ሠራተኞች ፡ ሁኔታ ፡ ስምምነት ፡ ወይም ፡ አያያዝ ፡ ወይም ፤

፪/ ስለ ፡ ሠራተኞች ፡ ሁኔታ ፡ ለመነጋገር ፤ ስምምነቱን ፡ ለመወሰን ፤ ለመጠበቅ ፤ ወይም ፡ የሠራተኞችን ፡ ሁኔታ ፡ በማሻሻል ፡ ረገድ ፡ የአሠሪዎች ፡ ወይም ፡ የሠራተኞች ፡ ወኪል ፡ ለመሆን ፡ መብት ፡ አለን ፡ ስለሚሉ ፡ ሰዎች ፡ ተገቢነት ፡ ወይም ፡ ሥልጣን ፡ የሚነሳ ፡ ማናቸውም ፡ ክርክር ፡ ማለት ፡ ነው ።”

በዚህም ፡ ትርጉም ፡ ውስጥ ፡ ጠቃሚ ፡ የሆኑት ፡ “የሠራተኞች ፡ ሁኔታዎች” ፡ የሚሉት ፡ ቃሎች ፡ ሆነው ፡ ይገኛሉ ። ይኸውም ፡ ድንጋጌ ፡ ለነዚህ ፡ ቃላቶች ፡ የሚከተለውን ፡ ትርጉም ፡ ይሰጣቸዋል ።

“የሠራተኞች ፡ ሁኔታዎች ፡” ማለት ፡ “ስለ ፡ ሠራተኛ ፡ አቀጣጠር ፤ ይኸውም ፡ ስለ ፡ ደመወዝ ፤ ስለ ፡ ካሳ ፡ ዐይነት ፤ ስለ ፡ ዕረፍት ፡ ጊዜ ፤ ስለ ፡ አደጋ ፡ መጠባበቂያ ፡ ዘዴዎች ፤ በሥራ ፡ ምክንያት ፡

SUPREME IMPERIAL COURT

Div. 1 A

SERA MIKAEL BRICK FACTORY v THE ASSOCIATION OF DEMISSIE
ESHETE ET AL.

Civil Appeal No. 55/56 E. C.

Administrative law—Labour relations—Labour Relations Board jurisdiction—Arts. 2(k), 2(l)(i), 12(a) and 30(c), Dec. No. 49 of 1962—Proc. No. 210 of 1963.

On appeal from a decision of the Labour Relations Board ordering the appellant-employer to rehire one employee who had been dismissed and to pay compensation to certain other dismissed employees.

Held: Affirmed.

Where the Labour Relations Board finds that one employee was dismissed because of his membership in a labour union and that other employees who were dismissed are entitled to compensation from the employer, the dispute between the employer and his employees as to the employees' dismissal is a "labour dispute" within the meaning of the provision giving the Labour Relations Board jurisdiction over disputes.

Tekemt 18, 1956 E.C. (October 27, 1964 G.C.); Justices: Afenegus Kitaw Yitateku, Dr. W. Buhagiar, Ato Tadesse Tekle Giorgis: - The present case involves a dispute between a labour union and management.

After a thorough study of both the decision of the Labour Relations Board, which has been conferred with the jurisdiction to decide labour disputes by virtue of Decree No. 49 of 1962*, and the statement of appeal filed by the appellant, we hand down the following judgment.

Appellant's contention that the Labour Relations Board has no jurisdiction to hear such cases is without merit and is hereby rejected. Decree No. 49 of 1962 clearly establishes the power of the Labour Relations Board to hear and decide disputes arising between labour and management. That it was the President of the workers' union, Ato Demisse Eshete, who first instituted an action in the Labour Relations Board on August 14, 1962 is evident from the application submitted, which reads in part ". . . At such a time when our welfare requires that we form a union and live in harmony, his act was designed to disrupt our union and throw us away like old things."

Article 2(a) of the above-mentioned Decree states that "award" shall mean any decision of the Labour Relations Board in settlement of a labour dispute;

* Decree No. 49 of 1962, Negarit Gazeta, Year 21 No. 8, subsequently was enacted by Parliament with minor amendments and was redesignated Proc. No. 210 of 1963, Negarit Gazeta, Year 23, No. 3.

“labour conditions” is defined by Subsection (k) of the same Article as “the entire field of relations between employers and employees relating to the conditions of employment such as wages, any form of compensation, vacation and sick-leaves, rest period, safety measures . . . etc.”

This case was primarily instituted on behalf of the union by its President who argued before the Board that defendant’s act was designed to disrupt and weaken the union. The same controversy is the subject matter of this appeal.

The employer dismissed 27 employees at one time. The President of the union was also dismissed. The Board held that the President of the union was dismissed because of his membership in a labour union and, in view of Art. 30(c) of the Labour Relations Decree, which states that “no employer shall terminate the employment of any person because of membership in the labour union,” the Board decided that his dismissal was illegal and ordered that he be reinstated. As the position of the other dismissed employees was the same, the Board decided that they should be compensated for the wrongful dismissal and that if the employer should decide to hire new employees to fill their old positions, they should be given priority.

We do not agree with the opinion that the Labour Relations Decree is not concerned with individual cases, i.e., that whenever an employer singles out a particular employee or several employees for dismissal, the union is not affected in any way.

Assume that an employer has 200 employees. If such a practice were allowed, it would be quite easy for him to weaken or even to destroy the union by dismissing all of them in two, three or four instances. Decree No. 49 of 1962, however, is basically aimed at fostering the establishment and growth of labour unions and the amicable solution of labour disputes either by conciliation or award under the good offices of the Labour Relations Board. Since such a step is advantageous not only to the economy of their country, but also to the employers and the employees, we think it is in the best interest of all to safeguard the rights given to the employers and employees as well as the power vested in the Board by the Negarit Gazeta.

Labour disputes include labour conditions, and that labour conditions include any form of compensation is clearly established under the above quoted Article 2(k). The Board’s action, in finding that the dismissed employees are entitled to compensation and that the dismissal of the President of the union is invalid because motivated by his membership in a union, is consistent with Decree No. 49 of 1962. The employer’s appeal is therefore rejected.

The President of the Board has informed this Court that the execution authorities have failed to enforce the Board’s decision. Disputes arising between management and labour require a quick decision and an equally quick enforcement. Regarding the enforcement of the decision of the Labour Relations Board, Article 12(b) of Decree No. 49 states that “decisions and awards issued by the Board shall be legally binding upon the persons to whom their terms apply and shall be enforceable by the competent authorities.”

For this reason, the judgment execution office shall, whenever the Board’s decision is sent to it for execution, follow the same procedure as it does when required to execute a court judgment and execute the Board’s decision by attaching first the movable property and, failing that, the immovable property of the judgment debtor.

SERA MIKAEL BRICK FACTORY V. THE ASSOCIATION OF DEMISSIE ESHETE ET AL.

This office is hereby ordered to execute the Labour Relations Board's decision without further delay.

Any delay on the part of the appellant in the payment of compensation is bound to have a serious effect on the employees. In case the employer refuses to comply with the Board's decision and this Court's judgment or in case the execution office encounters difficulties in enforcing this judgment additional orders will issue upon request. Appellant is hereby ordered to pay E\$50 costs to the respondents. Delivered October 29, 1963 in the presence of both parties.

Dr. W. Buhagiar, J., dissenting: This is an appeal against a decision given on August 29, 1963 by the Labour Relations Board, appointed under Article 4 of the Labour Relations Decree, 1962 (Decree No. 49 of 1962 published in the Negarit Gazeta No. 18 of the 21st Year). The appellant raised the plea of lack of jurisdiction of the Labour Relations Board on the ground that the Board dealt with a matter which was not a "labour dispute".

The matter came before the Board on the application of the President of the respondent association and of 27 employees of the appellant. The allegation was that the appellant had dismissed the respondents after long years of service. It is not clear from the application of the respondents, dated Nehassie 8, 1955 E.C., whether the respondents association is a registered trade union or not. The prayer in the application was that the manager of the factory be summoned to appear before the Board and answer to the complaint according to the law applicable. The appellant in his reply stated that the employees had been dismissed because during the rainy season there is slackening of work. It appears also that the appellant has indicated that it was not his intention to re-employ the dismissed employees.

The Labour Relations Board, in their decision, held that the appellant should pay some of the dismissed employees three months' wages, others two months' wages and others one month's wages. The Board also reserved the right of the employees to their yearly rest period. As regards Ato Demissie Eshete, the President, who was alleged by the employer to have been dismissed because of insulting behaviour towards the employer, the Board, after having heard witnesses, found that the allegation was not proved and that he should return to his employment with full salary during the period of suspension.

Now, the Labour Relations Board has jurisdiction to deal with the matters with which it has been empowered to deal by Article 12 of the Decree, that is "labour disputes" and "unfair labour practices". These two phrases have the meaning attributed to them by Article 2 of the Decree.

"Labour dispute" is defined as follows:

- (1) 'Labour dispute' shall mean any controversy concerning —
 - (i) the terms of tenure of *labour conditions*; or
 - (ii) the eligibility or authority of persons claiming the right to represent either employers or employees in negotiating, arranging, fixing, maintaining or modifying the terms of *labour conditions*."

In this definition the important words are "labour conditions" to which the Decree gives the following definition:

"labour conditions" shall mean the entire field of relations between employers and employees relating to the conditions of employment such as wages,

any form of compensation, vacation and sick leave, rest periods, safety measures, compensation to victims of professional diseases and accidents, social welfare conditions and the like.”

It is abundantly clear from these definitions, which must be applied throughout the Decree, that the Decree is not concerned with individual cases of an employer or an employee but with the entire field of labour and the Labour Relations Board can take cognizance of matters which amount to a labour dispute in terms of the definition; thus the Labour Relations Board cannot take cognizance of a dispute that may arise from the dismissal by the employer of a particular employee or more employees and assess the amount of salary due to the employee or employees in lieu of notice and the amount of compensation due for dismissal without good cause; these are matters which are governed by the Civil Code and in respect of which the ordinary civil courts have jurisdiction. The Decree does not oust the ordinary jurisdiction of the civil courts and in this connection reference may be made to Article 33 of the Decree which provides: “Nothing herein contained shall be deemed to prevent any employee from enforcing the terms of his contract before the appropriate Courts or bodies so long as such enforcement is not inconsistent with the terms of any collective agreement or decision or award of the Board then in effect.” The Decree does not restrict the rights of an employer or of an employee under the ordinary civil law provided that the exercise of these rights do not amount to an unfair labour practice as laid down in Chapter V of the Decree, and particularly as regards employers as laid down in Article 30.

There is no trade dispute within the meaning of the Decree when an employer dismisses one or more employees. There would be a trade dispute if an employer tried to change the terms or tenure of labour conditions by saying for example that as from November 10, 1963, employees will not be entitled to overtime, or that no rest period will be granted; these are matters which affect the whole body of employees. Nor is the nature of a dispute altered by the fact that the dispute is brought before the Board, as in this case, by the President of the union on his own behalf and on behalf of other employees. Nor can the case of the President of the respondent association, Ato Demisse Eshete, be said to amount to a labour dispute in that there has been discrimination, because the allegation of the appellant was that he dismissed the said Ato Demissie Eshete because of insulting behaviour towards the employer; there was no allegation that the dismissal was due to the fact that Ato Demissie Eshete was President of the Union or Association.

One further question may be considered and that is whether the dismissal by an employer of a number of employees, as in the present case, is a trade dispute when the dismissal of one employee would not, as stated above, be a trade dispute. It is not proper in deciding one particular case to lay down a general principle to cover all possible contingencies that may arise in other cases that may be brought before the Court; in the particular case now before the Court it may, however, be said that the number of employees dismissed does not by itself make a matter a labour dispute when an individual dismissal does not amount to a labour dispute. It has been suggested that the dismissal of a number of employees, as in the present case, has the effect or the tendency to nullify the union of employees. In the first place there is no allegation to this effect by the respondents and there is no evidence whatsoever that the union has in any way been affected; nor has the Labour Relations Board, in their decision, hinted in any way that this has happened; the reason given by the appellant for dismissing the employees was retrenchment, that is the reduction of the number of employees during the season when

SERA MIKAEL BRICK FACTORY V. THE ASSOCIATION OF DEMISSIE ESHETE ET AL.

work was not sufficient to keep all the employees occupied. There is no evidence whatsoever and no allegation has been made that the employer tried to influence the formation of a labour union or to interfere in any labour activities, which action would amount to a forbidden practice under Article 30 of the Decree; therefore, it would be wrong for the Court to take into consideration matters about which there is no evidence or even allegations.

For the above reasons I would hold that there is no labour dispute (within the meaning of the Decree) in the claim brought forward by the respondents before the Board and that the Board had no jurisdiction, under Article 12 of the Decree, to entertain and decide on the matter.

ጠቅላይ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ደግባኝ ፡ ባይ ፤ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ መልሰ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ደግባኝ ፡ ቅጥር ፡ ፩፻፱፻፱/፶፮ ፡ ዓ፡ም።

ስለ ፡ ውርስ-ኮህዜ-የአስተዳደር ፡ ተግባር-የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፱፻፸፫ ። የቤተ ፡ ሰብ ፡ ሕግ-የጋራ ፡ ሀብት-የቀርባን ፡ ጋብቻ-ስለ ፡ ግል ፡ ሀብት ፡ ስለይዞታ-ይዞታን ፡ ስለማ ስተላለፍ ።

ችሎት-የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዐት ።

የጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለመልሰ ፡ ሰጭ ፡ ሚቹ ፡ ባለቤታቸው ፡ በኮህዜያቸው ፡ በጉልህ ፡ በግልጽ ፡ ለይተው ፡ ባለገንዘብነታቸውን ፡ የመሰከሩላቸው ፡ ስለሆነ ፤ በኮህዜው ፡ የተመለከተው ፡ ንብረት ፡ ባለሀብት ፡ መሆናቸውን ፡ ከማጽደቁም ፡ በላይ ፡ ኮህዜው ፡ አላግባብ ፡ ስለሆነ ፡ ፈራሽ ፡ ነው ፡ ቢሉ ፡ ደግባኝ ፡ ባይ ፡ ያቀረቡትን ፡ ተቃውሞ ፡ ሳይቀበላቸው ፡ ስለቀረ ፤ በደግባኝ ፡ ወደ ፡ ሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርበው ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ውሳኔ ፡ ሁለቱም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ስላጸኑት ፡ ለፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ተቃውሞአቸውን ፡ በድጋሚ ፡ አቅርበው ፡ ነገሩን ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያጣራው ፡ በዙፋን ፡ ችሎት ፡ ስለ ፡ ታዘዘ ፡ ላሦስተኛ ፡ ጊዜ ፡ የቀረበ ፡ ደግባኝ ።

ውሳኔ ፤ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ለሦስተኛ ፡ ጊዜ ፡ ጸንቷል ።

፩ / በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፱፻፸፫ ፡ መሠረት ፡ ኮህዜው ፡ ፈራሽ ፡ ነው ፡ የሚል ፡ ክስ ፡ የሚቀርበው ፡ ኮህዜውን ፡ በሚቃወሙት ፡ እንዲፈርስለት ፡ በሚጠይቀው ፡ ሰው ፡ በኩል ፡ ነው ።

፪ / የሚቹ ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ ዘመድ ፡ የሆነ ፡ የኮህዜ ፡ ተቃዋሚ ፡ የሚቹ ፡ ርስትና ፡ ንብረት ፡ ባለይዞታ ፡ ነኝ ፡ በማለት ፡ ብቻ ፡ ሕጋዊ ፡ የሆነ ፡ የይዞታ ፡ መብትን ፡ ለማቋቋም ፡ አይችልም ።

፫ / ከተጋቢዎቹ ፡ አንዱ ፡ የሞተ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፤ በሕይወት ፡ ያለው ፡ ሚስት ፡ ወይም ፡ ባል ፡ በጋብቻው ፡ ወቅት ፡ ካፈሩት ፡ የጋራ ፡ ሀብት ፡ ውስጥ ፡ ተከፋይ ፡ እንደ ፡ መሆናቸውና ፤ የሚቹ ፡ ባለቤታቸውም ፡ ድርሻ ፡ በሆነው ፡ ንብረት ፡ ላይ ፡ አስተዳዳሪ ፡ እንደ ፡ መሆናቸው ፡ መጠን ፡ በእጁ ፡ መናኛ ፡ ገብቶ ፡ ይዞታውን ፡ ካስተላለፈው ፡ የኮህዜ ፡ ተቃዋሚ ፡ ላይ ፡ ርስታቸውን ፡ ለማስመለስ ፡ ክስ ፡ ማቅረብ ፡ የለባቸውም ።

ኅዳር ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ፡ም። ዳኞች ፤ ም/አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ሐገ-ስ ፡ ተወልደ መድኅን ፡ አቶ ፡ መንገሻ ፡ ወልደ ፡ አማኑኤል ፡ ቀኝ ፡ ጌታ ፡ ገብረ ፡ ሐና ፡ ቅጣው ።

ከመዝገቡ ፡ እንደተረዳነው ፡ ለዚህ ፡ ክርክር ፡ ምክንያት ፡ ወይም ፡ መነሻ ፡ ሊሆን ፡ የቻለው ፡ የሚቹ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጉብና ፡ እና ፡ ባለቤታቸው ፡ የወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ የባልና ፡ ሚስት ፡ የጋራ ፡ ሀብት ፡ ነው ። አቶ ፡ አብዲ ፡ ጉብና ፡ እና ፡ ባለቤታቸው ፡ ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ በቅርብ ፡ ባልና ፡ ሚስትነት ፡ ስድሳ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ አብረው ፡ ከኖሩ ፡ በኋላ ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጉብና ፡ ኅዳር ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ፡ ም ፡ የተብራራ ፡ የማያሻማ ፡ ኮህዜን ፡ የንስሐ ፡ አባታቸውና ፡ ሽማግሌዎች ፡ ባሉበት ፡ ተናዘዋል ። በዚህ ፡ ኮህዜአቸው ፡ ስለ ፡ ድርሻ ፡ ሀብታቸው ፡ አውራሪ ፡ በዝርዝር ፡ ደልድለው ፤ የቅርብ ፡ ባለቤታቸው ፡ የወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ ድርሻ ፡ ሀብትም ፡ በተብራራ ፡ አገላለጽ ፡ ለይተው ፡ አስረድተው ፤ የተጠናቀቀ ፡ ኮህዜን ፡ ትተው ፡ በጥር ፡ ፲፬ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ፡ም። ሞተዋል ።

የሚቹ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ የቀርባን ፡ ሚስት ፡ ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፤ ባለቤታቸው ፡ ከሞቱባቸው ፡ በኋላ ፡ እርሳቸውም ፡ በዕድሜ ፡ የገፉ ፡ አረጋዊትና ፡ ደካማ ፡ ስለ ፡ ነበሩ ፤ የእንጀራ ፡ ልጃቸው ፡ የሆነው ፡ የአሁን ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በአባቱ ፡ ሞት ፡ ጊዜ ፡ በጎዘንና ፡ በልቅሶ ፡ ሰዓት ፡ ለቀስተኛና ፡ ጎዘነተኛ ፡ መስሎ ፡ በአባቱ ፡ ቤት ፡ ገብቶ ፡ መቀመጥ ፡ እንደጀመረ ፤ በግል ፡ ሥልጣን ፡ በእጅ ፡ መናኛ ፡ የእንጀራ ፡ እናቱ ፡ የሆኑት ፡ የወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ የግል ፡ ሀብት ፡ የሆነውን ፡ ሚቹ ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ በኑዛዜአቸው ፡ ውስጥ ፡ የሚስታቸው ፡ ድርሻ ፡ ሀብት ፡ መሆኑን ፡ አብራርተው ፡ መስክረው ፡ የለዩላቸውን ፡ ርስትና ፡ ቤትን ፡ ለመያዝ ፡ መሻማቱን ፡ ስለተረዱት ፤ ነሐሴ ፡ ፲፬ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ.ም ፡ የተጻፈ ፡ ማመልከቻ ፡ ለጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በማቅረብ ፡ የሥራ ፡ ፋይል ፡ ቀጥጥር ፡ ፶፱/፶፬ ፡ አስከፍተው ፡ የባለቤታቸው ፡ ኑዛዜን ፡ ለማጽደቅና ፡ በኑዛዜውም ፡ መሠረት ፡ የባልና ፡ የሚስት ፡ የጋራ ፡ ከነበረው ፡ ጠቅላላ ፡ ሀብት ፡ ሚቹ ፡ ባለቤታቸው ፡ በጉልህና ፡ በግልጽ ፡ ለይተው ፡ ባለገንዘብነታቸውን ፡ የመሰከሩላቸው ፡ ድርሻቸው ፡ የሆነው ፡ መሬትና ፡ ቤት ፡ ባለሀብት ፡ መሆናቸውን ፡ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲያውቅላቸው ፡ ጠይቀዋል ።

የጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ዘመናዊው ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ደንብን ፡ ተከትሎ ፡ አመልካችዋ ፡ ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ ያቀረቡትን ፡ ጥያቄ ፡ የሚቃወም ፡ እንዳለ ፡ በተወሰነ ፡ ቀን ፡ ቀጠሮ ፡ ቀርቦ ፡ እንዲከራከር ፡ መቻሉን ፡ በጋዜጣ ፡ አስታውቆ ፡ ነገሩን ፡ ለመመርመር ፡ ሲጀምር ፤ በጋዜጣ ፡ የወጣው ፡ ጥሪን ፡ ተመልክቶ ፡ የአሁኑ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ በተወሰነው ፡ ቀጠሮ ፡ ተቃዋሚ ፡ ሆኖ ፡ መቅረቡን ፡ መዝገቡ ፡ ገልጿል ።

አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀጥጥር ፡ ፶፱/፶፬ ፡ በተከፈተው ፡ የሥራ ፡ ፋይል ፡ ተቃዋሚ ፡ ነኝ ፡ ሲል ፡ ቀርቦ ፡ የሚቃወምበት ፡ ሕጋዊ ፡ አስረጃ ፡ እንዳለው ፡ ቢጠየቅ ፡ በጽሑፍ ፡ ያቀረበው ፡ ተቃዋሚነቱ ፡ ኑዛዜው ፡ ያለአግባብ ፡ ስለሆነ ፡ ተቃውሜዋለሁ ፤ አመልካችዋ ፡ ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ ግን ፡ የእንጀራ ፡ እናቱ ፡ ስለሆኑ ፡ ወደ ፡ ቤታቸው ፡ ይመለሱና ፡ ይግቡ ፤ እኔም ፡ እናቱ ፡ ስለሆኑ ፡ ልጦራቸው ፡ እችላለሁ ፡ የሚል ፡ ሆኖ ፡ ተገኝቷል ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ታኅሣሥ ፡ ፱ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ በግልባጭ ፡ የተጻፈውን ፡ ውሳኔ ፡ ሰጥተዋል ። ውሳኔ ፡ በሚል ፡ አርእስት ፡ ብዙ ፡ ሐተታ ፡ ከጻፈ ፡ በኋላ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በውሳኔው ፡ መደምደሚያ ፡ ያሰፈረው ፡ ኃይለ ፡ ቃል ፡ እንደዚህ ፡ የሚል ፡ ነው ፡- “.....የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ የንስሐ ፡ አባት ፡ መምሬ ፡ አስፋው ፡ ወልደ ፡ ጊዮር ጊስ ፡ ጎዳር ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የጻፉት ፡ የኑዛዜ ፡ ወረቀት ፡ ከአንድ ፡ እስከ ፡ ዐሥራ ፡ ስምንት ፡ ተራ ፡ ተዘርዘሮ ፡ የተጻፈ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበናን ፡ ፈርማና ፡ ማኅተም ፡ የለበሰና ፡ የተጎናጸፈ ፤ የአምስት ፡ ታላላቅ ፡ ሰዎች ፡ ቀሳው ስትና ፡ መኳንንት ፡ ፈርማ ፡ ያለበት ፡ ሁለት ፡ ገጽ ፡ የሆነ ፡ ጽሑፍ ፡ ያልተደለዘና ፡ ያልተሠረዘ ፡ አቅርቦው ፡ ከታየና ፡ ከተነበበ ፡ በኋላ ፡ አሪጂናሉ ፤ ዳኞች ፡ በየገጹ ፡ ግርጌ ፡ ፈርመውበት ፡ ከዚህ ፡ ፋይል ፡ ሲያያዝ ፤ ግልባጭ ፡ በዳኞች ፡ እየተፈረመና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ማኅተም ፡ እየታተመ ፡ አንዱ ፡ ለመምሬ ፡ አስፋው ፡ ወልደ ፡ ጊዮር ጊስ ፡ ሁለተኛው ፡ ለአቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ተሰጥቶአቸዋል ።”

በዚህ ፡ በላይ ፡ በታየውና ፡ በተሰማው ፡ ክርክር ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ ቅሬታውን ፡ እንዲያስረዳ ፡ ቢጠየቅ ፡ ኑዛዜዌው ፡ ያለአግባብ ፡ ስለሆነ ፡ ተቃውሜ ፡ ላለሁ ፡ አመልካችዎ ፡ ግን ፡ እቤታችው ፡ ቢገቡ ፡ አልቃወምም ፤ ቀድሞውንም ፡ ሂዱ ፡ ያላቸው ፡ ሰው ፡ የለም ፡ ሲል ፡ ወይ/በላይነሽ ፡ የቤቱ ፡ ባለሙብት ፡ መሆናቸውን ፡ አረጋግጦአል።

በኑዛዜውም ፡ ላይ ፡ ወይ/በላይነሽና ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጎብና ፡ የጅጅ ፡ ዓመት ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ ለመሆናቸው ፡ አረጋግጠው ፤ ሀብቱም ፡ ሁሉ ፡ የጋራቸው ፡ መሆኑን ፡ ነግሮ ፡ ድርሻቸውን ፡ በመለየት ፡ በወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ መብት ፡ ውስጥ ፡ ሳይገቡ ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጎብና ፡ የራሳቸውን ፡ ድርሻ ፡ ብቻ ፡ ለዘመድ ፡ አዝማዳቸውም ፡ ለልጆቻቸውም ፡ አንድ ፡ በአንድ ፡ በዝርዝር ፡ ዳር ፡ ድንበሩንና ፡ ማሳውንም ፡ ከነስሙ ፡ በቀጥታ ፡ አደላድለው ፡ ለማካፈላቸው ፡ በጽሑፍ ፡ ሰፍሮ ፡ ይነበባል ። ይህም ፡ ከሆነ ፡ በኋላ ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጎብና ፡ ከዚህ ፡ ዓለም ፡ በሞት ፡ ከተለዩ ፡ ጀምሮ ፡ ባለቤታቸው ፡ ማንም ፡ በመብታቸው ፡ ሳይገባ ፡ በሀብታቸውና ፡ በቤታቸው ፡ ውስጥ ፡ እንደ ፡ ነበሩና ፡ አሁንም ፡ ወደ ፡ ቤታቸው ፡ ቢገቡ ፡ የማይቃወሙቸው ፡ መሆኑ ፡ ታውቋል ። ስለ ኑዛዜውም ፡ በቂ ፡ መሆኑን ፡ ወይም ፡ መፍረስ ፤ ተቃዋሚ ፡ የሆነ ፡ ሰው ፡ ነገሩን ፡ በሕግ ፡ አቅርቦ ፡ ኑዛዜው ፡ በሕግ ፡ እንዲሰረዝለትና ፡ ወደ ፡ ወራሽነት ፡ መብት ፡ ውስጥ ፡ እንዲገባ ፡ መጠየቅ ፡ ይገባል ፡ እንጂ ፡ ተቃዋሚ ፡ ነኝ ፡ ባዩ ፡ ከመወለዱ ፡ በፊት ፡ የነበሩትን ፡ ጅጅ ፡ ዘመን ፡ የቀጥባን ፡ ሚስት ፤ እንዲሁም ፡ ኑዛዜውን ፡ በእጅ ፡ መናኛ ፡ አፍርሼዋለሁ ፡ ብሎ ፡ ከሀብታቸው ፡ ውስጥ ፡ አስወጥቶ ፡ እንደገና ፡ እንደ ፡ እንግዳ ፡ ደራሽ ፡ ሰው ፡ ከባለቤታቸው ፡ ጋራ ፡ ባፈሩት ፡ ሀብታቸው ፡ ከሳሽ ፡ መሆን ፡ የለባቸውም ።

ስለዚህ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ የአባቱ ፡ ኑዛዜ ፡ አይጸናም ፡ ፈራሽ ፡ ይሆናልና ፡ ይለቁልኛል ፡ የሚል ፡ ቢሆን ፡ ጅጅ ፡ ዓመት ፡ ሙሉ ፡ በእጃቸው ፡ ያለውን ፡ ባለሙብታን ፡ በሕግ ፡ መጠየቅ ፡ ስለሚገባው ፤ በጠቅላላው ፡ ድልድሉ ፡ በኑዛዜው ፡ ሳይዛባ ፡ እንዳለ ፡ ሆኖ ፡ ኑዛዜውን ፡ አፈርሳለሁ ፡ የሚል ፡ ሰው ፡ በሕግ ፡ ይጠይቅ ፡ ብለን ፡ ፋይሉን ፡ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ዘግተን ፡ ወደ ፡ መዝገብ ፡ ቤት ፡ መልሰናል ።

የክፍሉ ፡ ሹም ፡ በዚህ ፡ ድልድል ፡ መሠረት ፡ መፈጸምና ፡ ማስፈጸም ፡ እንዲችል ፡ የውሳኔውና ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ኑዛዜ ፡ ተገልጠው ፡ አባሪ ፡ ደብዳቤ ፡ ተጨምሮ ፡ ይላክላት ። የመከበሩ ፡ ትእዛዝ ፡ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ተነስቷል ፡ ብለናል ፡ የሚል ፡ ውሳኔ ፡ ሰጥቷል ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ከላይ ፡ የተጻፈውን ፡ የጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔን ፡ በመቃወም ፡ ለሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ ብሎ ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፴፱/፶፭ ፡ ክርክሩን ፡ ከቀጠለ ፡ በኋላ ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጥር ፡ ፲፬ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ.ም. ፡ የአውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔን ፡ በማጽናት ፡ ይግባኝን ፡ ሰርዞ ፡ አሰናብቶታል ።

አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ ቍጥር ፡ ፶፱/፶፬ ፡ የተሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ በሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፴፱/፶፭ ፡ በድጋሚ ፡ ተወስኖ ፡ ስለ ፡ ጸናበት ፤ የሁሉቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በመቃወም ፡ ለፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ አቤቱታውን ፡ አቅርቧል ።

የፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞችም ፡ ነገሩን ፡ በጭብጥ ፡ መልክ ፡ አመልካቹ ፡ ያቀረበላቸውን ፡ ሐሳብ ፡ በመቀበል ፡ ጉዳዩ ፡ በከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲጣራ ፡ ሐሳብ ፡ ለዙፋን ፡ ችሎት ፡ አቅርበው ፡ ስለተፈቀደ ፡ ቀጥሎ ፡ በግልባጭ ፡ ቤተጻፈው ፡ የፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ሐሳብ ፡ መሠረት ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነገሩን ፡ እንዲያጣራው ፡ ቀርቦአል ።

የፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ሐሳብ ፡ ከብዙ ፡ ሐተታ ፡ በኋላ ፡ በመደምደሚያው ፡ አቅራቢያ ፡ እንደዚህ ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ ይነበብበታል ።

ሁለት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተስማሙበት ፡ ነገር ፡ በመሆኑ ፡ ለፍርድ ፡ ምርመራ ፡ በቀረበው ፡ መሠረት ፡ የክሱን ፡ አቀራረብና ፡ የውሳኔው ፡ አሰጣጥ ፡ እንዳጠናነው ፡ የሥር ፡ መዝገቡ ፡ የተከፈተው ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ ሲሆን ፤ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በዚህ ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ በተከፈተው ፡ መዝገብ ፡ መጀመሪያ ፡ አመልካችዎ ፡ የዘረዘሩትን ፡ ሀብት ፡ በሙሉ ፡ እንዲከበር ፡ ማዘዙንና ፡ በኋላም ፡ ማስረጃ ፡ ሰምቶ ፡ በይግባኝ ፡ ባይ ፡ እጅ ፡ የነበረው ፡ ርስትና ፡ ቦታ ፡ ከእጁ ፡ ወጥቶ ፡ ከሥር ፡ አመልካችዎ ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ ለከፈተኛው ፡ እንዲሰጥ ፡ ወስኖ ፡ ከእጁ ፡ እንዲወጣ ፡ ባደረገው ፡ መሠረት ፡ ይግባኝ ፡ ጠይቆ ፡ ወደ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቢሄድ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ያጸናው ፡ ቅር ፡ የሚያሰኝ ፡ ሆኖ ፡ አግኝተነዎል ። ምክንያቱም ፡ የሥራ ፡ ፋይል ፡ የሚባለው ፡ መዝገብ ፡ የባለሙሉትነት ፡ ማረጋገጫ ፡ የወራሽነትም ፡ መብት ፡ ማስፈቀጃ ፡ መሆኑ ፡ የታወቀ ፡ ሲሆን ፤ የሥራ ፡ ፋይል ፡ ከፋች ፡ በእጅ ፡ በሌለው ፡ ነገር ፡ ተከራካሪ ፡ ነኝ ፡ የሚል ፡ ቢመጣ ፡ ሌላ ፡ ፋይል ፡ ከፍቶ ፡ መከራከር ፡ እንጂ ፡ በእጁ ፡ ያልነበረውን ፡ ርስትና ፡ ሀብት ፡ የሥራ ፡ ፋይል ፡ ከፍቶ ፡ ያንዱን ፡ ይዞታ ፡ አስለቅቆ ፡ ለመውሰድ ፡ ሕጉ ፡ የማይፈቅድለት ፡ በመሆኑ ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔርን ፡ ሥነ ፡ ሥርዐት ፡ ደንብ ፡ ተከትሎ ፡ ያልተሠራ ፡ በመሆኑ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያጣራው ፡ ለማስፈቀድ ፡ ለግርማዊ ነትዎ ፡ አቅርቦናል ፡ የሚል ፡ ሐሳብ ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ተጽፎ ፡ በሚነበበው ፡ የፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ሐሳብ ፡ መሠረት ፡ ነገሩ ፡ ለከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ስለተላለፈ ፡ ክርክሩ ፡ በከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፴፯/፶፯ ፡ ቀጥሎአል ። ከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ሚያዝያ ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ የነገሩ ፡ አመሠራረትን ፡ እና ፡ እርምጃውን ፡ በሰፊው ፡ አትቶ ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ያገኘውን ፡ ጥናት ፡ ሕጉ ፡ በሚያዘው ፡ መጠን ፡ መፈጸሙን ፡ በውሳኔው ፡ ሐተታ ፡ አስረድቶ ፤ በፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ የቀረበውን ፡ ሐሳብ ፡ ሳይቀበል ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ በሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የተሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ አጽድቆ ፡ ይግባኙን ፡ ከኪሳራ ፡ ጋራ ፡ ሠርዘ ፡ አሰናብቶታል። እንግዲህ ፡ ነገሩ ፡ በ፫ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ታይቷል ። ሦስቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችም ፡ በነገሩ ፡ አወሳሰን ፡ እየተስማሙ ፡ በአንድ ፡ ድምፅ ፡ ወስነውታል ። ስለዚህ ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ሦስት ፡ ጊዜ ፡ ተረትቶ ፡ ተፈርዶበታል ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በኋላም ፡ ቢሆን ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ተመልሶ ፡ አቤቱታውን ፡ ለፍርድ ፡ ምርመራ ፡ አቅርቦአል ። የፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞችም ፡ አሁንም ፡ የአቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ ማመልከቻ ፡ ሐሳብን ፡ ተቀብለው ፡ ነገሩ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲጣራ ፡ በማሳሰብ ፡ ሐሳብ ፡ ለዙፋን ፡

ችሎት ፡ አቅርቦው ፡ ስለተፈቀደ ፤ ይህ ፡ ነገር ፡ በአራተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲታይ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቊጥር ፡ ፩፻፷፱/፶፮ ፡ ተመዝግቦ ፡ ቀርቦአል ። ከፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ለዙፋን ፡ ችሎት ፡ የቀረበው ፡ ሐሳብ ፤ ነገሩን ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲጣራ ፡ ለማስፈቀድ ፡ የቀረበው ፡ ቃሉ ፡ እንደዚህ ፡ ይላል ።

“ሐሳብ ፤ ይህ ፡ ነገር ፡ ካሁን ፡ ቀደም ፡ ለዚሁ ፡ ፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ቀርቦ ፡ ነገሩ ፡ ተመርምሮ ፡ ፍርዱ ፡ ቅርታ ፡ ያለበት ፡ መሆኑ ፡ ታውቆ ፡ ሐሳብ ፡ ወጥቶበት ፡ ለዙፋን ፡ ችሎት ፡ ቀርቦ ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያጣራው ፡ ተፈቅዶ ፡ ተላልፎ ፡ ነበር ። የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ግን ፡ ከዙፋን ፡ ችሎት ፡ ቀርቦ ፡ የተፈቀደበትን ፡ ሐሳብ ፡ ሳይከተልና ፡ ነገሩንም ፡ ሳያጣራ ፤ ፍርዱ ፡ ይጸናል ፡ ሲል ፡ በሐሳብ ፡ በተደገፈው ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ላይ ፡ ፈርዶበታል ።

ስለዚህ ፡ ይህ ፡ ጉባኤ ፡ ነገሩን ፡ መርምሮ ፡ ሐሳቡን ፡ ለዙፋን ፡ ችሎት ፡ ያቀረበበትን ፡ ትክክል ፡ ግልባጭ ፡ ጭምር ፡ ለጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቦ ፡ እንዲጣራ ፡ ለማስፈቀድ ፡ ለግርማዊነትም ፡ አቅርቦናል” ፡ የሚል ፡ ነው ።

የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ይህን ፡ ውሳኔ ፡ ሲሰጥ ፡ በቅድሚያ ፤ ፩ኛ ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ ቊጥር ፡ ፶፱/፶፱ ፡ የተወሰነውን ፡ የመዝገብ ፡ ግልባጭ ፤ ፪ኛ ፡ በሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቊጥር ፡ ፩፻፴፱/፶፮ ፡ በይግባኝ ፡ ደረጃ ፡ ውሳኔው ፡ የጸናበትን ፡ የመዝገቡ ፡ ግልባጭ ፤ ፫ኛ ፡ በከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቊጥር ፡ ፴፯/፶፯ ፡ ነገሩን ፡ በፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ሐሳብ ፡ መሠረት ፡ የታየበትና ፡ ውሳኔው ፡ የጸናበትን ፡ መዝገብ ፡ ግልባጭ ፤ እነዚህን ፡ ሦስት ፡ መዛግብትን ፡ እና ፡ ከፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ስለዚሁ ፡ የሦስቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውሳኔዎች ፡ የተደረገውን ፡ ጥናት ፡ የሚገልጽ ፡ ሐሳብንም ፡ መርምረናል ። በተጨማሪም ፡ ይግባኝ ፡ ባይና ፡ መልስ ፡ ሰጭዎቹ ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀረቡት ፡ የንጥጥር ፡ ሐተታቸውን ፡ በዝርዝር ፡ ተመልክተናል ።

ይህ ፡ ክርክር ፡ የተጀመረው ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሥራ ፡ ፋይል ፡ መዝገብ ፡ ቊጥር ፡ ፶፱/፶፱ ፡ መሆኑ ፡ የተረጋገጠ ፡ ሆኗል ። በዚህ ፡ መዝገብ ፡ በሚቹ ፡ ባለቤት ፡ በወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ አመልካችነት ፡ ቀርቦ ፤ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ደንብ ፡ በሚፈቅደው ፡ መሠረት ፡ አስፈላጊው ፡ ማስታወቂያ ፡ በጋዜጣ ፡ ታትሞ ፡ ወጥቶ ፡ ተቃዋሚ ፡ ቢኖር ፡ እንዲቀርብ ፡ ተደርጎ ፤ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ብቻ ፡ በተቃዋሚነት ፡ ሲቀርብ ፡ ሌላ ፡ ተቃዋሚ ፡ አለመኖሩ ፡ ተረጋግጦ ፤ ነዛዜው ፡ ደንበኛና ፡ ሕጋዊ ፡ ሆኖ ፡ ስለ ፡ ተገኘ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ነዛዜውን ፡ ታግጥሥ ፡ ፱ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ.ም. ፡ በሰጠው ፡ ውሳኔው ፡ አጽንቶ ፤ በነዛዜው ፡ መሠረት ፡ የሚቹ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጉበና ፡ ወራሾች ፡ ውርሱን ፡ እንዲረከቡ ፡ አዘዋል ። በዚሁ ፡ ውሳኔ ፡ መሠረትም ፡ ተቃዋሚነቱን ፡ መዝግቦለት ፤ ነዛዜውን ፡ ለማፍረስ ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ሕጋዊ ፡ መብቱን ፡ ለማስከበር ፤ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ ሥልጣኑ ፡ በሚፈቅድለት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ክሱን ፡ ለማቅረብ ፡ የሚያስችለው ፡ መብቱን ፡ የተጠበቀለት ፡ ለመሆኑ ፡ መዝግቦ ፡ አውቆለታል ።

የጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረበለት ፡ ነዛዜ ፡ የሚፈርስበት ፡ ወይም ፡ የሚነቀፍበት ፡ ሕጋዊ ፡ ምክንያት ፡ ስላልቀረበለትና ፡ ተቃዋሚው ፡

አቶ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲም ፡ እቃወማለሁ ፡ ከማለት ፡ በስተቀር ፡ የሚደገፍ
በት ፡ ሕጋዊ ፡ አስረጂን ፡ ስላላቀረበ ፤ ኑዛዜውም ፡ በሕግና ፡ በደንብ ፡ የተፈጸመ ፡
ሙሉ ፡ ሕጋዊነትን ፡ የጨበጠ ፡ ሆኖ ፡ ስላገኘው ፤ አጽድቆ ፡ በኑዛዜው ፡ መሠረት ፡
ወራሾቹ ፡ ውርሱን ፡ እንዲረከቡ ፡ ከማድረግ ፡ ሌላ ፡ የተሻለ ፡ የዳኝነት ፡ አስተዳ
ደር ፡ ሥራ ፡ ለመፈጸም ፡ ባለመቻሉ ፤ በጸደቀው ፡ ኑዛዜ ፡ መሠረት ፡ የውርሱ ፡
ክፍያ ፡ እንዲፈጸም ፡ አዞ ፡ ውሳኔውን ፡ ፈጽሞአል ። ይህም ፡ ውሳኔ ፡ በይግባኝ ፡
ደረጃ ፡ በሐረር ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ቀጥሎም ፡ በከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡
ቤት ፡ ከመጽደቅ ፡ በስተቀር ፡ የሚጣራበት ፡ ምክንያት ፡ እንኳ ፡ አልተገኘበትም ።

ከፍርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ በቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ ውስጥ ፡ ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡
አዝብጤ ፡ ከቀርባን ፡ ባለቤታቸው ፡ ከሚቹ ፡ ከአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ ጋር ፡ ሆነው ፡
ከልጅነት ፡ እስከ ፡ ሽምግልና ፡ ዘመናቸው ፡ ድረስ ፡ በስድሳ ፡ ሁለት ፡ (፳፪) ፡ ዓመ
ታት ፡ ድካም ፡ ያፈሩቱን ፡ ሀብታቸውን ፡ እጅ ፡ ለቀው ፡ የግል ፡ ሀብታቸውን ፡
ይዞታ ፡ ለይግባኝ ፡ ባዩ ፡ የእንጀራ ፡ ልጃቸው ፡ ለአቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡
አስረክበው ፤ ከሳቹ ፡ ሆነው ፡ መጠየቅና ፡ ረትተው ፡ ሲፈረድላቸው ፡ መቀበል ፡
አለባቸው ፡ የሚል ፡ የሐሳብ ፡ አስተያየት ፡ ተደጋግሞ ፡ በመቅረቡ ፡ የንጉሠ ፡ ነገ
ሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዝኖበታል ። በመሠረቱ ፡ ኑዛዜን ፡ በሚቃወም ፡
ሰው ፡ የሚቀርበው ፡ ክስ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፱፻፸፫ ፡ መሠረት ፡
መቅረብ ፡ ያለበት ፡ ኑዛዜውን ፡ በሚቃወምና ፡ እንዲፈረስለት ፡ በሚጠይቀው ፡
ሰው ፡ በኩል ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ ስድሳ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ ሙሉ ፡ በእጃቸው ፡ ይዘው ፤
በቍጥርባን ፡ ባላቸው ፡ ኑዛዜ ፡ መሠረት ፡ ባለሀብትነታቸው ፡ በተረጋገጠላቸውና ፡
በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ መሠረት ፡ ይዞታቸው ፡ የጸናላቸው ፡ ባለሀብት ፤ ንብረታ
ቸውን ፡ ለኑዛዜ ፡ ተቃዋሚው ፡ ለቀው ፡ መክሰስ ፡ አለባቸው ፡ የተባለበት ፡ የፍ
ርድ ፡ ምርመራ ፡ ዳኞች ፡ ሐሳብ ፡ የተመሠረተበት ፡ ሕግን ፡ የሚጠቅስ ፡ ቢሆን ፡
ኖሮ ፡ ሕጉን ፡ በመመልከት ፡ እንድናስተውለውና ፡ በሥራ ፡ እንዲፈጸም ፡ ሕጉ ፡
ሲመራን ፡ እንድንከተለው ፡ እንወድ ፡ ነበር ። ነገር ፡ ግን ፡ ከፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ
ጋር ፡ የማይዛመድ ፡ ሐሳብ ፡ ስለመሰለን ፡ አልፈነዋል ።

ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲም ፡ የሚቹ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡
ጎበና ፡ ርስትና ፡ ቤት ፡ በእጁ ፡ ስለሆነ ፤ ልክሰስ ፡ እንጂ ፡ ሳልከሰስ ፡ እንዴት ፡
እለቃለሁ ? የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክስ ፡ ይቅረብብኝና ፡ ተነጣጥሬ ፡ ስረታ ፡ እለቃለሁ ፡
ሲል ፡ አመልክቷል ። የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ግን ፡ አልተቀበ
ለውም ፤ ምክንያቱም ፡ የሚቹ ፡ የአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ ቤትና ፡ ርስት ፡ እስከ ፡
ዕለተ ፡ ሞታቸው ፡ ድረስ ፡ በሚቹና ፡ በሚስታቸው ፡ በወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝ
ብጤ ፡ እጅ ፡ መኖሩን ፡ አጣርቶ ፡ ስለ ፡ ተረዳውና ፡ ከአቶ ፡ አብዲ ፡ ጎበና ፡ ዕለተ ፡
ሞት ፡ ጀምሮም ፡ በኑዛዜአቸው ፡ መሠረት ፡ ለወራሾቹ ፡ የሚከፋፈል ፡ የውርስ ፡
ሀብት ፡ ሆኖ ፡ በሚስታቸው ፡ በወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አዝብጤ ፡ እጅና ፡ ሥልጣን ፡
መገኘቱ ፡ ሕጋዊ ፡ አቋሙ ፡ ስለአስተማመነው ፤ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካ
ኤል ፡ አብዲ ፡ በልቅሶና ፡ በሐዘን ፡ ምክንያት ፡ ኅዘንተኛ ፡ ሆኖ ፡ በቤት ፡ ገብቶ ፡
ባለይዞታ ፡ ነኝ ፡ በማለት ፡ ብቻ ፡ የይዘዞታ ፡ መብትን ፡ ለማቋቋምና ፡ የሕጋውያን
ወራሾች ፡ መብትን ፡ በግርግር ፡ ለመውሰድ ፡ መሞከር ፡ ተግባሩ ፡ ራሱ ፡ ሕግን ፡
በዘዴ ፡ መጣሰና ፡ በዳኝነትም ፡ ማፈዝ ፡ ሆኖ ፡ ስለአገኘው ፡ ጥያቄውን ፡ አልተቀ
በለውም ። ይልቁንም ፡ ይህ ፡ የውርስና ፡ የአስተዳደር ፡ ክርክር ፡ በተመሠረተበ
ትና ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ በተወሰነበት ፡ በጨርጨር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡
ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ከመሰጠቱ ፡ በፊት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ለአሁኑ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ለአቶ ፡

ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ ላቀረበለት ፡ ጥያቄ ፡ በሰጠው ፡ መልስ ፤ “ወይዘሮ ፡ በላይነሽ ፡ አቶ ፡ አብዲ ፡ ጎብና ፡ አባቴ ፡ ከሞቱ ፡ ጀምሮ ፡ አሁን ፡ ሐምሌ ፡ ፳/፱፬ ፡ ዓ፡ም ፡ ድረስ ፡ በዚያው ፡ በአባቴ ፡ ቤት ፡ ተቀምጠው ፡ ስጦራቸው ፡ ቆይቻለሁ ፤ አሁንም ፡ ሂጂ ፡ ያላቸው ፡ ሰው ፡ የለም ፤ በፈቃዳቸው ፡ ነው ፡ የሄዱት ፤ ወደ ፡ ቤታቸው ፡ ቢመለሱ ፡ ግን ፡ አልቃወምም ፡” እያለ ፡ ራሱ ፡ በግል ፡ አንደበቱ ፡ ባለሀብትነታቸውን ፡ ከመሰከረላቸው ፡ በኋላ ፡ ዛሬ ፡ ደግሞ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሳልከሰስና ፡ ሳይፈረድብኝ ፡ አልለቅም ፡ ማለቱን ፡ የሕግ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዴት ፡ ሊቀበለው ፡ ይችላል ።

የአቶ ፡ ተክለ ፡ ሚካኤል ፡ አብዲ ፡ መብት ፡ ሊከበርለት ፡ የሚችለው ፡ ነዛዜውን ፡ እቃወማለሁ ፡ እንዳለው ፡ ገፍቶ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፱፻፸፫ ፡ መሠረት ፡ ክስን ፡ በሕግ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እቅርቦ ፡ ነዛዜው ፡ እንዲፈርስለት ፡ በማስፈረድ ፡ ብቻ ፡ ነው ። ይህን ፡ የማድረግ ፡ መብቱንም ፡ ክርክሩን ፡ መርምረው ፡ ውሳኔ ፡ የሰጡ ፡ ሦስቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ጠብቀውለታል ፤ አሁንም ፡ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ መሠረት ፡ ክስ ፡ የማቅረብ ፡ መብቱ ፡ እንደተጠበቀለት ፡ ነው ።

በዚህ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ መዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፸፱፻፱/፱፮ ፡ ግን ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ያቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ በሕግ ፡ ያልተመሰረተ ፡ እና ፡ ከፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥራ ፡ አፈጻጸም ፡ ሥነ ፡ ሥርዐት ፡ ውጪ ፡ ሆኖ ፡ ሰላገኘነው ፡ ውድቅ ፡ አድርገን ፤ ከጨርጬር ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እስከ ፡ ከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ድረስ ፡ ሦስት ፡ ጊዜ ፡ እየተደጋገመ ፡ በመጽደቅ ፡ የተሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፳፻፳፮ (፩) እና ፡ ፱፻፺፮ ፡ መሠረት ፡ አጽንተን ፡ ይህን ፡ መዝገብ ፡ ዘግተናል ።

ከዚህ ፡ ቀደም ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ከመፈጸሙ ፡ ታግዶ ፡ እንዲቆይ ፡ ስንል ፡ የሰጠነውን ፡ ትእዛዝ ፡ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ መሠረት ፡ አንስተናል ። ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዎቹ ፡ ኪሳራ ፡ የኢት ፡ ብር ፡ ፻ ፡ (አንድ ፡ መቶ ፡ ብር) ፡ እንዲከፍላቸው ፡ በተጨማሪ ፡ ወስነናል ። የከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔው ፡ መጽናቱን ፡ አውቆ ፡ እንዲያሰፈጽም ፡ የዚህ ፡ ቅጂ ፡ ይተላለፍለት ። ይህ ፡ ውሳኔ ፡ ዛሬ ፡ ገዳር ፡ ፰ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ፡ም ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተሰጠ ።

SUPREME IMPERIAL COURT

Div. 4

TEKLE MIKAEL ABDI v. ESTATE OF BELAYNESH AZBTE

Civil Appeal No. 1284/54 E.C.

Successions—Wills—Administration—Art. 973 Civ. C.

Family law—Common property—"Gurbon" marriage.

Property—Ownership—Possession.

Civil procedure—Chilot.

On appeal (recommended by the Fird Mirmera) from a judgment of the High Court affirming decisions by the Chercher Awradja Court and the Hararghe Tekle Ghizat Court, all confirming the plaintiff's right of ownership and possession in execution of her deceased husband's will, as against the defendant's claim that the will was invalid.

Held: Judgment affirmed.

1. An action to contest a will must, according to Art 973, Civ. C., be brought by the person who contests the validity of the will.
2. A relative of the deceased contesting the validity of the will is not thereby entitled to take possession of the inheritance.
3. The surviving spouse, as the owner of her share in the common marital property and as the administrator of her deceased husband's share, does not have to institute court proceedings to recover the property from a person who has taken its possession without a valid title.

Hedar 8, 1957 E.C. (November 17, 1964, G.C.); Justices: Vice Afenegus Hagos Tewolde Medhin, Ato Mengesha Wolde Amanuel, Kegn Geta Gebre Hanna Kitaw: — In view of the evidence and statement of claim submitted to us by the parties to this litigation and the oral presentation argued before us, and having understood the merits of this case in detail, and in view of Articles 286(2), 973 and 996, we have rendered the following judgment.

As evidenced by the file, this dispute concerns the common property of Ato Abdi Gobena and his wife Woz. Belaynesh Azbte. They had lived in the bonds of "Gurbon" marriage for 62 years when Ato Abdi made his will in unequivocal and indisputable terms on December 2, 1959 in the presence of his father confessor and elders. In it he defined the extent of his wife's share, gave detailed instructions regarding the distribution of his share in their common property and passed away on January 22, 1960. The present appellant, Woz. Belaynesh's stepson, moved into the house on the pretext of mourning his father's death. Taking advantage of her advanced age and generally weak state, he lost no time in making arrangements to transfer to himself the land and house that were his stepmother's share of the common property. In due course she became aware of his scheme, she instituted probate and administration hearings (Probate and Administration File 59/54) and requested that the Chercher Awradja Court execute the will and declare her the owner of the land and house that went to her under the will.

The file further shows that the Chercher Awradja Court published a notice in the newspapers and advised anyone who contested Woz. Belaynesh's claim to appear in Court on a certain date. The present appellant, Ato Tekle Mikael Abdi, presented himself in response to this notice.

To the Court's demand that he state the grounds of his contest, he submitted a written statement wherein he alleged that the will was not valid and stated his willingness to support the applicant, his stepmother, if she would drop her claim.

The Chercher Awradja Court gave its decision on December 18, 1962, the last portion of which is as follows:

"Ato Abdi Gobena's father confessor, Memre Asfaw Wolde Giorgis, wrote down the deceased's will on December 2, 1959 and submitted it to the Court. It covered two pages, contained 18 consecutively numbered items, was neither deleted nor erased, and bore the deceased's seal and signature as well as the signature of five responsible citizens, clergymen, and dignitaries. The original copy was examined by the Court and was attached to this file after all the judges signed at the bottom of each page. Memre Asfaw and Ato Tekle Mikael were each given a copy that bore the judges' signatures and the Court's seal.

"During the course of the trial, Ato Tekle Mikael admitted that Woz. Belaynesh owned the house when he told the court that all he contested was the validity of the will; otherwise he did not object to the applicant's living in the house, because in the first place nobody told her to move out.

"The will states in no uncertain terms that Woz. Belaynesh and the deceased had been married for 62 years and that they owned the property jointly. It further shows conclusively that Ato Abdi did not infringe on Woz. Belaynesh's rights, but identified his share and distributed it among his descendants and relatives by designating every plot by its size and boundaries. Moreover, it has been established that ever since her husband's death, the applicant lived in her house and nobody contested her ownership of the land and house. Consequently if Ato Tekle Mikael maintains that the will is not valid and the lady should be evicted, he should institute proceedings to that effect, and nobody can seize her property unlawfully and tell her to institute proceedings if she wanted to recover the property she had acquired over the 62 years.

"Let a copy of this decision and Ato Abdi's will be sent to the execution officer so that he may execute the will. The order of stay of execution is hereby cancelled."

Thereupon, the present appellant, Ato Tekle Mikael, appealed from the above decision to the Hararghe Tekle Ghizat Court. He instituted Civil Appeal No. 139/55, but the court affirmed the Awradja Court's decision and dismissed the appeal. Then he requested the Fird Mirmera to review the decisions of both courts.

The Fird Mirmera judges were misled by the statement of facts submitted to them by the appellant and recommended to the Emperor's Chilot that the case be reviewed by the High Court. Their request was granted and the High Court was told to proceed on the following lines: (Only the conclusion of their opinion is reproduced here.)

"In light of the fact that two courts agreed on the disposition of the case, we studied the cause of the dispute and the respective decisions of both courts, wherefrom it appeared that the first application was a file of Probate and Administration. The Awradja Court then issued an order of stay of execution regarding the property mentioned in the first applicant's administration file, and after evaluating

TEKLE MIKAEL ABDI V. ESTATE OF BELAYNESH AZBIE

the evidence introduced by both parties it ordered that the property in possession of the present applicant be transferred to Woz. Belaynesh. We do not agree with that order because a probate file merely serves as an application for the establishment of the ownership right and also as an application for the certificate of heir and the person who opens such a file does not yet own the property. Therefore, he cannot dispossess the person who possesses it already, but must institute new proceedings if anybody contests his claim. Therefore, we request Your Majesty to order the High Court to review the case, since the two previous decisions were arrived at in violation of the Civil Code."

Pursuant to the recommendations of the Fird Mirmera, Civil Appeal No. 37/56 was duly instituted in the High Court. In its decision given on April 14, 1965, the High Court dealt at length with the initiation and progress of the case, explained that it had conducted the investigation it deemed necessary, and that it disagreed with the finding and opinion of the Fird Mirmera, affirmed the decision of the Chercher Awradja and Hararghe Tekle Ghizat Courts, ordered the appellant to pay court costs and dismissed the case. Thus the case has been heard by three different courts which have given identical decisions.

Once again Ato Tekle Mikael Abdi applied to the Fird Mirmera, which in turn recommended that the case be heard by the Supreme Imperial Court, and "Division 4" was designated to hear it as Civil Appeal No. 1284/56. The following is the opinion of the Fird Mirmera judges who recommended that the case be heard by the Supreme Imperial Court.

"This case has come to us on a previous occasion and upon our finding that there had been a miscarriage of justice, we recommended that it be tried anew by the High Court and it was duly transferred there. However, the High Court failed to consider the reasons upon which we based our recommendation, hurried over the matter, and found against the appellant, whom we had supported in our opinion. Therefore, we request that Your Majesty submit a copy of this Committee's finding of facts and opinion to the Imperial Chilot and to the Supreme Imperial Court for further investigation and review."

The Supreme Imperial Court, in arriving at the following decision has examined:-

- 1) The copy of the decision arrived at by the Chercher Awradja Court in Administration File No. 59/54.
- 2) The copy of the affirming decision given by the Hararghe Tekle Ghizat Court in Civil Appeal No. 139/55.
- 3) The copy of Civil Appeal No. 37/56, wherein the High Court considered the Fird Mirmera's opinion, and affirmed the earlier two decisions.
- 4) The investigation conducted by the Fird Mirmera judges into the decisions of the three courts.

Moreover, the Court has studied the briefs submitted by both parties.

It has been established that this case was initiated in the Chercher Awradja Court by Administration File No. 59/54. The necessary notice was published in the newspapers in accordance with the rules for the administration of courts wherein anybody who contested the will was advised to appear in Court. The only person to do so was the appellant and as the will was found valid and legal, the Court confirmed the will on December 18, 1962 and ordered Ato Abdi's successors to take over the property. Furthermore, the Court registered the present

appellant's objection and informed him that he could institute proceedings in the competent court to invalidate the will or to enforce any other right he might have had.

Apart from asserting that the will was invalid, the present appellant did not point out to the Chercher Awradja Court any legal basis on which the will could be invalidated. In light of the fact that the will was perfectly valid and legal, the Court could not but confirm its validity, order Ato Abdi's successors to take over their respective shares and dismiss the case. Both the Hararghe Tekle Ghizat Court and the High Court entertained the appeals, found absolutely nothing to investigate further or review and affirmed its decision.

The Supreme Imperial Court finds it strange that the Fird Mirmera judges should have repeatedly expressed the opinion that Woz. Belaynesh should hand over all the property she acquired over the 62 years she lived in the bonds of "Gurbon" marriage with her late husband to her stepson, the present appellant, and could recover it only if she instituted proceedings against him and won. As a general proposition, a suit to contest a will must, according to Article 973 of the Civil Code, be brought by the person who contests it and requests its invalidation. We would have appreciated it if they could have referred us to the relevant law in the Civil Code which provides that the person whose title to certain property has been confirmed by the Court must hand over the property to the party who contests the will and institute proceedings to recover it. However, we have skipped that proposition because it appears to have no connection with the Civil Code.

The Supreme Imperial Court has not accepted the appellant's argument that since he was in possession of the deceased's land and house, he could not be evicted unless he lost in court, because its investigation disclosed that the said land and house were owned jointly by the late Ato Abdi and his wife, Woz. Belaynesh. Moreover, the Court is satisfied that the deceased's share of the common property was in the possession and under the administration of Woz. Belaynesh, awaiting distribution among his successors and finds the appellant's attempt, subsequent to his moving into the house, to establish possession by merely claiming to be in possession of the property and to cheat the other successors of their share, a systematic violation of the law and a mockery of justice. What is more, in answering questions put to him by the Chercher Awradja Court, he said that Woz. Belaynesh continued to live in the house after his father's death, that he supported her, and that he did not object to her coming back to live there, because to start with nobody told her to move out. In light of this admission that she owns the house, we fail to see how he can validly argue that he will not move out of the house unless he is sued and loses in court.

The only way he can get his alleged right enforced is by contesting the will, instituting proceedings pursuant to Article 937 and getting it invalidated. The three courts that affirmed the first decision have preserved his right to do so, as does this court.

This Court finds that the argument he put forward in Civil Appeal No. 1284/56 does not have any legal basis and that it conflicts with the rules for the administration of courts. As such it affirms the decisions given by the three courts ranging from the Awradja to the High Court and dismisses his appeal.

The order of stay of execution of the High Court decision is hereby cancelled. The appellant shall pay the respondents E\$100 damages. Let a copy of this decision be sent to the High Court to inform it that its decision has been affirmed.

Given by the Supreme Imperial Court on November 17, 1964.

ጠቅላይ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

፩ኛ ፡ (ሀ) ፡ ችሎት ።

የሱርቫራ ፡ ጀሱፒ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ጋሻው ፡ በዛ ፡ ዘርፉ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቊጥር ፡ ፩፻፳፻፱/፵፯ ፡ ዓ፡ም።

የግዴታ ፡ ሕግ—ሰለ ፡ ሥራ ፡ ውል—ከሥራ ፡ ለመሰናበት ፡ ስለሚሰጥ ፡ ኪሳራ ፡ መብት—የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ እንቀጽች ፡ ፪፻፳፻፸፫ ፡ እና ፡ ፪፻፳፻፸፱—የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቊጥር ፡ ፫፻፪ ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ፡ም ፡ እንቀጽ ፡ ፱ ።

የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፤ አሠሪው ፡ ሠራተኛውን ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ ሳይኖር ፡ ከሥራ ፡ ስለሰወጣው ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ሠራተኛው ፡ ከአሠሪው ፡ ዘንድ ፡ የሠራበት ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ባይሞላም ፡ ካሳ ፡ ሊከፍለው ፡ ይገባል ፡ ሲል ፡ የሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ ።

ውሳኔ ፤ የቦርዱ ፡ ውሳኔ ፡ ጸድቋል ።

፩/ አሠሪው ፡ ሠራተኛውን ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ ሳይኖር ፡ ከሥራ ፡ ካሰናበተው ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ሠራተኛው ፡ ከአሠሪው ፡ ዘንድ ፡ የሠራበት ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ባይሞላም ፡ ካሳ ፡ ሊከፈል ፡ ይገባል ።

፪/ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቊጥር ፡ ፪፻፳፻፸፫ ፡ እና ፡ ፪፻፳፻፸፱ ፡ የተደነገገው ፡ ሕግ ፡ ተለውጦ ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ በወጣው ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቊጥር ፡ ፱ ፡ መተካቱ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ያልነበረውን ፡ የበለጠ ፡ መብት ፡ ለሠራተኛ ፡ ለመስጠት ፡ የታቀደ ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፤ የዚህ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ እንቀጽ ፡ ፱ ፡ ሠራተኛው ፡ በቂ ፡ ባልሆነ ፡ ምክንያት ፡ ከሥራ ፡ በሚሰናበትበት ፡ ወቅት ፡ ለሠራተኛው ፡ ያነሰ ፡ መብት ፡ የሚሰጥ ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ መተርጉም ፡ ከቊጥር ፡ ፱ ፡ ዓላማ ፡ ጋር ፡ በግልጽ ፡ ተቃራኒ ፡ ይሆናል ።

ሐምሌ ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ፡ም። ዳኞች ፡—አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ቅጣው ፡ ይታጠቁ፤ ባላምባራስ ፡ ተሰማ ፡ ወንድምነህ ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ።

ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ቊጥር ፡ ፫፻፪/፲፱፻፶፯ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ።

የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድ ፤ አሠሪው ፡ ሠራተኛውን ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ ሳይኖር ፡ ከሥራ ፡ ካሰወጣው ፡ ሠራተኛው ፡ ከአሠሪው ፡ ዘንድ ፡ የሠራው ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ባይሞላውም ፤ ስለ ፡ አሠሪና ፡ ሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ በወጣው ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ቊጥር ፡ ፫፻፪/፲፱፻፶፯ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቊጥር ፡ ፱ ፡ መሠረት ፡ አሠሪው ፡ ካሳ ፡ ሊከፍለው ፡ ይገባል ፡ ብሎ ፡ ውሳኔ ፡ ሰጥቷል ።

ቊጥር ፡ ፫፻፪/፲፱፻፶፯ ፡ ዓ፡ም ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ በተራ ፡ ቊጥር ፡ ፱ ፡ አሠሪው ፡ ከሥራ ፡ ለሚያሰወጣው ፡ ሠራተኛ ፡ ካሳ ፡ የሚከፍለው ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ከአንድ ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ ለሠራ ፡ ሠራተኛ ፡ ነው ። ከአንድ ፡ ዓመት ፡ በታች ፡ ላገለገለ ፡ ሠራተኛ ፡ ካሳ ፡ እንዲሰጠው ፡ ቦርዱ ፡ የሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ከሕግ ፡ አይስማማም ፡ ሲል ፡ አሠሪው ፡ ይግባኝ ፡ ለዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አቅርቧል ።

በቍጥር : ፫፻፪/፲፱፻፶፯ : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : በተራ : ቍጥር : ፱ : አሠሪው : ከአንድ : ዓመት : ለበለጠ : ጊዜ : ያገለገለውን : ሠራተኛ : አለበቂ : ጥፋት : ሲያሰናብት ፤ ሠራተኛው : ከሥራ : ከመሰናበቱ : በፊት : ስድስት : ጊዜ : የተከፈለው : ወይም : ሊከፈለው : የሚገባው : ሒሳብ : መካከለኛ : ውጤት : (አሸራጅ) : በሠላሳ : ጊዜ : ተባዘቶ : የሚገኘውን : ውጤት : እንደ : ካሳ : ለማግኘት : መብት : ይኖረዋል : ተብሏል ።

በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : በቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ፪ሺ፭፻፸፬ : የተመለከተውን : የሚተካ : ይህ : ቍጥር : ፱ : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : ከአንድ : ዓመት : በታች : የሠራ : ሠራተኛ : ካሳ : ሊሰጠው : አይገባም : የማለት : መንፈስ : አለው : ሊባል : አይቻልም ። የዚህን : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : ቍጥር : ፱ : ሠራተኛው : አንድ : ዓመት : ያገለገለ : ካልሆነ : ካሳ : የመጠየቅ : መብት : አይኖረውም : ብሎ : መተርጎም : ለሠራተኛው : ካሳ : የሚከፈለው : በአሠሪው : ዘንድ : ያገለገለበት : ጊዜ : ልክ : ታይቶ : ነው : ከማለት : የሚያደርስ : ትርጓሜ : ይሆናል ። እንደዚህ : ብሎ : መተርጎም : ግን : መሠረት : የሌለው : ትርጉም : ይሆናል ። ምክንያቱም : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ፪ሺ፭፻፸፬ : እንደተመለከተው : ለሠራተኛ : ካሳ : የሚሰጠው : በቂ : ምክንያት : ሳይኖር : አሠሪው : ሠራተኛውን : ከሥራ : ያሰናበተው : እንደ : ሆነ : ነው : እንጂ ፤ ካሳ : የሚሰጠው : ያገለገለበትን : ዘመን : መሠረት : በማድረግ : አይደለም ።

የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፬ : በግልጽ : እንደሚያስረዳው : ሠራተኛው : የሠራበትን : ጊዜ : መቍጠር : የሚያስፈልገው : ሠራተኛው : ለአሠሪው : ያገለገለበት : ዘመን : እንደማነስ : እንደመብዛቱ : የካሳውን : ልክ : ለመቍረጥ : ነው : እንጂ : ያገለገለበት : ጊዜ : ጥቂት : ነው : ብሎ : አለበቂ : ምክንያት : ከሥራ : የወጣውን : ሠራተኛ : ካሳ : አያገኝም : ለማለት : አይደለም ።

በቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ፪ሺ፭፻፸፬ : የተመለከተው : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ከላይ : በተጠቀሰው : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : በቍጥር : ፱ : መተካቱ : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ያልነበረውን : የበለጠ : መብት : ለሠራተኛ : ለመስጠት : በማሰብ : ነው ።

ስለ : አሠሪና : ሠራተኛ : ጉዳይ : በነጋሪት : ጋዜጣ : በቍጥር : ፪፻፲/፲፱፻፶፯ : የወጣው : አዋጅ : አንቀጽ : ፫ (ለ) እና : አንቀጽ : ፴፯ : የሕዝባዊ : ኑሮ : እድገት : ሚኒስትር : ለሠራተኛ : የበለጠ : መብት : ለመስጠት : ሲሆን : የፍትሕ : ብሔርን : ሕግ : የሚለውጥ : ደንብ : እንዲያወጣ : ይፈቅድለታል ።

በቍጥር : ፫፻፪ : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : በተራ : ቍጥር : ፱ : ውስጥ : ያለው : ደንብ : የወጣው : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : በቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ቍጥር : ፪ሺ፭፻፸፬ : ያለውን : ሕግ : ለውጦ : ለሠራተኛ : የበለጠ : መብት : ያለበት : ደንብ : ለማውጣት : መሆኑ : ግልጽ : ነው ።

ሠራተኛው : ያገለገለበት : የጊዜ : ልክ : ካሳ : ለመጠየቅ : አስፈላጊ : ሁኔታ : ነው : ተብሎ : በቍጥር : ፱ : ያለው : ቃል : ቢተረጎም ፤ በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ፪ሺ፭፻፸፬ : ቍጥር : ውስጥ : የሌለውን : ሁኔታ : መፍጠርና : በፍትሕ : ብሔር : ውስጥ : ካለው : ሕግ : ይልቅ : በቍጥር : ፱ : የተመለከተው : ለሠራተኛው : ያነሰ : መብት : የሚሰጥ : ነው : ያሰኛል ።

ሠራተኛው : በአሠሪው : ዘንድ : አንድ : ዓመት : ካገለገለ : ካሳ : የመጠየቅ : መብት : አይኖረውም : ብሎ : በሕግ : ክፍል : ማስታወቂያው : የተመለከተውን :

የቀጥር : ፱ን : ደንብ : መተርጎም : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ውስጥ : ባለው :
ሕግ : ይልቅ : የሠራተኛውን : መብት : የሚያጠብ : ትርጉም ፤ ከጠቅላላው : ከሕግ
ክፍሉ : ማስታወቂያ : በተለይም : ከቀጥር : ፱ : ዓላማ : በግልጽ : ተቃራኒ : የሚ
ሆን : ትርጉም : መስጠት : ይሆናል ።

ስለዚህ : በፍትህ : ብሔሩም : ሕግ : ቢሆን : በሕግ : ክፍሉ : ማስታወቂያ :
ሠራተኛው : ያገለገለበት : ጊዜ : ልክ : ለካሳ : መጠየቅ : መብት : አስፈላጊ : ሁ
ኔታ : አይደለም ። የካሳ : መጠየቅ : መብት : የሚኖረው : አሠሪው : አለበቂ :
ምክንያት : ሠራተኛውን : ከሥራ : በማስናበቱ : ምክንያት : ብቻ : ነው ።

ይኸውም : ሠራተኛው : ያገለገለበት : ዘመን : አጭር : ወይም : ረጅም :
ጊዜ : ቢሆንም : ነው ። ከፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : ይልቅ : የሕግ : ክፍሉ : ማስታ
ወቂያ : ለሠራተኛው : የሚከፈለውን : ካሳ : የሚያበልጥ : ስለሆነ : በፍትህ :
ብሔር : ሕግ : በቀጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ : ፪ሺ፭፻፸፬ : እና : በሕግ : ክፍል : ማስታወ
ቂያው : መካከል : ያለው : ልዩነት ፤ የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያው : ከፍትህ :
ብሔሩ : ሕግ : ይልቅ : ለሠራተኛው : የበለጠ : መብት : የሚሰጥ : መሆኑ : ብቻ :
ነው ።

በነዚህ ሁሉ ምክንያቶች :

የአሠሪና የሠራተኛ ጉዳይ : ቦርድ : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : ቀጥር :
፱ን : በመተርጎም : የሰጠው : ውሳኔ : ከሕጉ : ዐላማ : የተስማማ : ሆኖ : አግ
ኝተነዋል ።

ስለዚህ : ይግባኙን : ውድቅ : አድርገንዋል ።

የዚህ : ፍርድ : ግልባጭ : ለአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ : ቦርድ : ይተላለፍ ።

SUPREME IMPERIAL COURT

Div. 1 A

YESURBVARA JESOPIE v. GASHAW BEZZA ZERFU

Civil Appeal No. 1554/57 E.C.

Contractual obligations—Employment contract—Right to compensation for dismissal—Arts. 2573 and 2574 Civ. C.—Art. 9, Leg. Not. No. 302 of 1964—Arts. 3(i) and 37, Proc. No. 210 of 1963.

On appeal from a Labour Relations Board decision directing the appellant-employer to pay compensation to an employee whom the Board found to have been dismissed without adequate cause after less than one year's employment with the appellant.

Held: Affirmed.

1. An employee dismissed without adequate cause is entitled to compensation even though he has worked for the employer for less than one year.

2. The purpose of Leg. Not. No. 302 of 1964 is to give employees greater rights than they had previously enjoyed, and it would be inconsistent with its purpose to interpret Art. 9 thereof as restricting the right to compensation previously given by the Civil Code, Arts. 2573 and 2574, to employees dismissed without adequate cause.

Hamle 23, 1957 E.C. (July 30, 1965 G.C.); Justices:- Afenegus Kitaw Yitateku, Balambaras Tessema Wondameneh, Ato Tadesse Tekle Giorgis: — The Labour Relations Board, in accordance with Article 2 of Leg. Not. No. 302 of 1964 (dealing with employer-employee relations), decided that an employer who dismisses an employee from his job must pay compensation even if the employee worked for the employer for less than one year.

The employer has appealed to this Court on the ground that the Board's decision that an employee who has worked for less than a year is entitled to compensation is inconsistent with Article 9 of Leg. Not. No. 302 of 1964, since that Article provides for the payment of compensation by an employer to an employee dismissed by him if the employee has worked for him for one year or more.

Art. 9 of Leg. Not. No. 302 of 1964 states that, where an employer, without good cause, dismisses an employee who has worked for more than a year, the employee is entitled to compensation equal to thirty times the average daily wage received by or due to him during the six immediately preceding periods of payment during which he has been in the service of his present employer.

It cannot be said that Article 9 of this Legal Notice, which amends Articles 2573 and 2574 of the Civil Code, has the implication of denying compensation to an employee who has worked for less than a year. Taking Article 9 of this Legal Notice to mean that an employee who has not worked for a year is not entitled to compensation would lead to the interpretation that an employee is paid compensation after reckoning the exact period of time during which he worked for the employer. But such an interpretation would be unfounded since, according to Articles 2573 and 2574 of the Civil Code, compensation is due to an employee if the employer dismisses him from his job without adequate cause; he is not paid compensation on the basis of the length of time that he has worked.

YESURBVARA JESOPIE v. GASHAW BEZZA ZERFU

As expressly stated in Article 2574 of the Civil Code, the reason for reckoning the length of time the employee has worked is to determine the amount of compensation; it is not to make the shortness of the period of service a ground for denying compensation to an employee dismissed from his job without adequate cause.

The purpose behind amending Articles 2573 and 2574 of the Civil Code by Article 9 of the Legal Notice mentioned above is to grant to employees a greater right than is granted by the Civil Code.

Articles 3(i) and 37 of Proc. No. 210 of 1963, dealing with employer-employee relations, grants power to the Ministry of National Community Development to issue regulations which alter the Civil Code by increasing employees' rights. It is clear that the purpose behind the regulation embodied in Article 9 of Leg. Not. No. 302 is to alter the provisions of Articles 2573 and 2574 by providing for greater employees' rights.

Interpreting the words of Article 9 to mean that the length of time of service is essential when demanding compensation, creates a condition not embodied in Articles 2573 and 2574. Besides, it leads to the inference that Article 9 restricts the rights granted to employees under the Civil Code.

Taking Article 9 of the Legal Notice mentioned above to mean that an employee is not entitled to compensation if he has not worked for one year for the employer is a more restrictive interpretation of the rights of employees than is laid down in the Civil Code. Moreover, it is contrary to the purpose of the entire Legal Notice and particularly to that of Article 9. Therefore, whether on the basis of the Civil Code or of the Legal Notice, one year's service is not a prerequisite for compensation.

It is, of course, only when an employer dismisses an employee without adequate cause that there is a right to compensation, but this right exists irrespective of the duration of service. Since the Legal Notice grants more compensation to employees than the Civil Code, the only difference between Articles 2573 and 2574 on the one hand and the Legal Notice on the other is that the latter increases the rights of employees.

For all these reasons, the decision of the Labour Relations Board rendered by interpreting Article 9 of the Legal Notice is in harmony with the law. Therefore, the appeal is dismissed. A copy of this judgment shall be sent to the Labour Relations Board.

ከፍተኛው ፍርድ ቤት ፤

አዲስ አበባ ፣ አንደኛ ፣ የንግድ ፣ ችሎት ።

አያሌው ፣ መለሰ ፣ ከሳሽ ፤ የአዲስ አበባ ፣ ከተማ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ መልስ ፣ ሰዎ ።

የፍትሕ ፣ ብሔር ፣ ነገር ፣ ቀጥር ፣ ፳፯/፶፩ ፣ ዓ ፣ ም ።

የሕገ ፣ መንግሥት ፣ ሕግ—የማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ የአስተዳደር ፣ ብይን—በፍርድ ፣ ቤት ፣ በለመታየት—የአዋጅ ፣ ቀጥር ፣ ፶፩ ፣ ፲፱፻፵፱ ፣ ዓ ፣ ም ፣ አንቀጽ ፣ ፭ ።

የአስተዳደር ፣ ሕግ—በሕግ ፣ ሥልጣን ፣ ባልተሰጠ ፣ የአስተዳደር ፣ ባለሥልጣን ፣ የተሰጠ ፣ ትእዛዝ ፣ የአዲስ ፣ አበባ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ የከሳሽ ፣ ቤት ፣ እንዲፈርስ ፣ ሲል ፣ የሰጠውን ፣ ትእዛዝ ፣ ፍርድ ፣ ቤት ፣ መርምሮ ፣ ውድቅ ፣ እንዲያደርግላቸው ፣ የቀረበ ፣ ክስ ።

ውሳኔ ፣ ትእዛዙ ፣ የተሰጠው ፣ አላግባብ ፣ ስለሆነ ፣ ውድቅ ፣ ሆኖአል ።

፩/ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ የሚሰጠውን ፣ ትእዛዝ ፣ በተበዳዩ ፣ አመልካችነት ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ ለመመርመር ፣ ለመቁጣጠር ፣ ሥልጣን ፣ አላቸው ።

፪/ በ፲፱፻፵፱ ፣ ዓ ፣ ም ፣ የወጣው ፣ አዋጅ ፣ ቀጥር ፣ ፶፩ ፣ አንቀጽ ፣ ፭ ፣ መሠረት ፣ የማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ዲሬክተር ፣ በዚሁ ፣ አዋጅ ፣ ቀጥር ፣ አንቀጽ ፣ ፪ ፣ የተደነገገውን ፣ በመተላለፍ ፣ የተሠሩ ፣ ቤቶችን ፣ እንዲፈርሱ ፣ ሊያደርግ ፣ ይችላል ። ቤት ፣ እንዲፈርስ ፣ የሚሰጠውም ፣ ትእዛዝ ፣ ለባለንብረት ፣ አንጂ ፣ ለሌላ ፣ ለማንም ፣ ሰው ፣ መተላለፍ ፣ የለበትም ።

፫/ ሕጉ ፣ አንድ ፣ የተወሰነ ፣ ሥልጣንን ፣ በተለይ ፣ ለማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ዲሬክተር ፣ መደብ ፣ ሲሰጠው ፣ ከዚሁ ፣ ሥልጣኑ ፣ የመንጫ ፣ ትእዛዝን ፣ ለማስተላለፍ ፣ የግል ፣ ተግባሩ ፣ ስለሆነ ፣ ማንም ፣ ሌላ ፣ ባለሥልጣን ፣ በዲሬክተሩ ፣ ስምም ፣ ሆነ ፣ በራሱ ፣ ይህን ፣ መሰሉን ፣ ትእዛዝ ፣ ሲያስተላልፍ ፣ አይችልም ።

ታኅሣሥ ፣ ፲፫ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፶፩ ፣ ዓ ፣ ም ። ዳኞች ፡- ዶክተር ፣ ዊሊያም ፣ ቦሐጅያር ፣ አቶ ፣ ካሳ ፣ በየን ፣ አቶ ፣ መከራንን ፣ ጌታሁን ።

ከሳሽ ፣ በአዲስ አበባ ፣ ከተማ ፣ ውስጥ ፣ በአፈ ፣ ወርቅ ፣ ደጃዝማች ፣ መንገድ ፣ ቤት ፣ አለው ። ተከሳሹም ፣ ይህንን ፣ ቤት ፣ እንዲፈርስ ፣ ትእዛዝ ፣ ሰጥቶ ፣ ነበር ። ከሳሽ ፣ ቤት ፣ አዲስ ፣ አይደለም ፣ ከብዙ ፣ ጊዜ ፣ በፊት ፣ የተሠራ ፣ ነው ፤ ነገር ፣ ግን ፣ አድጎ ፣ አሻሽለዋለሁ ። እንዲፈርስ ፣ የተሰጠው ፣ ትእዛዝ ፣ ያለአግባብ ፣ ነው ፤ ስለዚህ ፣ ለአራዳ ፣ ወረዳ ፣ ግዛትና ፣ ለአዲስ አበባ ፣ ፖሊስ ፣ አዛዥ ፣ ለጃኛ ፣ ፖሊስ ፣ ጣቢያ ፣ ተከሳሽ ፣ የአዲስ አበባ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ትእዛዝ ፣ ሰላስ ተላለፈ ፣ ቤት ፣ እንዳይፈርስ ፣ ፍርድ ቤት ፣ ትእዛዝ ፣ ይስጥልኝ ። ለጠበቃና ፣ ለዳኝነት ፣ ያወጣሁትን ፣ ገንዘብ ፣ ከኪሳራ ፣ ጋር ፣ ተከሳሹ ፣ እንዲከፍለኝ ፣ ሲል ፣ ከሳሽ ፣ አመልክቷል ።

ስለ ፣ ተከሳሹ ፣ የአዲስ አበባ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ የአዲስ አበባ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ነገረ ፣ ፈጅ ፣ አቶ ፣ ፍሥሐዬ ፣ ገብረየስ ፣ ጣጤዎስ ፣ ቀረበ ፤ የአዲስ አበባ ፣ ማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ጠቅላይ ፣ ኢንስፔክተር ፣ አቶ ፣ አሰፋ ፣ ዱላ ፣ በቃልም ፣ ሆነ ፣ በጽሑፍ ፣ እንዲያመለክት ፣ ፍርድ ቤት ፣ ስለ ፣ ፈቀደለት ፣ ቀርቦ ፣ ነበር ። የተከ

ሳሹም ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ለቀረበበት ፡ ክስ ፡ ያቀረበው ፡ መከላከያ ፡ ስለ ፡ ሕዝብ ፡ ጤና ፡
 ጥበቃ ፡ አዋጅ ፡ ቍጥር ፡ ፳፮ ፡ ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በተራ ፡ ቍጥር ፡ ፬-፮ ፡ በተደነገገውና ፡
 እንዲሁም ፡ ስለ ፡ ሕዝብ ፡ ጤና ፡ ጥበቃ ፡ አዋጅ ፡ ቍጥር ፡ ፶፩ ፡ ፲፱፻፴፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡
 የወጣውን ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ነው ። በተራ ፡ ቍጥር ፡ ፬ ፡ የተጠቀሰው ፡ አዋጅ ፡
 እንደሚከተለው ፡ ይነበባል ፡- “የጤና ፡ ጥበቃ ፡ የሕክምና ፡ ሹም ፡ በቆመባቸው ፡
 ከተሞች ፡ እርሱና ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ በጽሕፈት ፡ ካልፈቀዱ ፡ በቀር ፡
 ቤት ፡ ለመሥራት ፡ አይችሉም ።” በተራ ፡ ቍጥር ፡ ፮ ፡ የተጠቀሰው ፡ አዋጅ ፡ እን
 ደሚከተለው ፡ ይነበባል ፡- “በዚህ ፡ አዋጅ ፡ በ፬ኛው ፡ ክፍል ፡ የተነገረውን ፡ ቃል ፡
 በመተላለፍ ፡ የተሠራ ፡ ቤት ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ እንዲፈርስ ፡ ያደርጋል፤
 በእንደዚህ ፡ ያለ ፡ አኳኋን ፡ ይፍረስ ፡ የማለት ፡ ትእዛዝ ፡ በሚሰጥበት ፡ ጊዜ ፡ ለሚ
 ፈርስበት ፡ ሰው ፡ ኪሳራ ፡ አይሰጠውም ።” ስለ ፡ ተከሳሹም ፡ አቶ ፡ አሰፋ ፡ ዱላ ፡
 ተራ ፡ ቍጥር ፡ ፮ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ያለፈቃድ ፡ የተሠራውን ፡ ቤት ፡
 ሁሉ ፡ እንዲያፈርስ ፡ መብት ፡ ሰጥቶታል ። በዚህም ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ መሠረት ፡
 የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ትእዛዝ ፡ ከሰጠ ፤ መብቱ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘ
 ጋጃ ፡ ቤት ፡ ብቻ ፡ ስለሆነ ፡ ማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መብት ፡ የለውም ፡ ሲል ፡
 አመልክቷል ። በፍርድ ፡ ቤቱም ፡ ትእዛዝ ፡ መሠረት ፡ የተከሳሹ ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ለክሱ ፡
 ምክንያት ፡ የሆነው ፡ ቤት ፡ እንዲፈርስ ፡ የሰጠውን ፡ የጽሑፍ ፡ ትእዛዝ ፡ ለፍርድ ፡
 ቤቱ ፡ አቅርቧል ። ይህም ፡ የተከሳሽ ፡ ፪ኛ ፡ ማስረጃ ፡ ተብሏል ። ቤቱም ፡ እንዲፈርስ ፡
 የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ የሰጠው ፡ ትእዛዝ ፡ ለአዲስ ፡ አበባ ፡ ለአራዳ ፡ ወ
 ረዳ ፡ ግዛት ፡ ነው ። የተላለፈውም ፡ ትእዛዝ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ ስለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ የተ
 ጻፉበትን ፡ የደብዳቤዎች ፡ ቍጥር ፡ ካስታወሰ ፡ በኋላ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይነበባል ።

“ይህንኑ ፡ ጉዳይ ፡ ክቡር ፡ ከንቲባ ፡ ዘውዴ ፡ ገብረ ፡ ሥላሴ ፡ ተመልክተው ፡
 ያለፈቃድ ፡ ከሆነ ፡ የተሠራው ፡ ይፍረስ ፤ በሁለቱ ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ጉዳይ ፡ ግን ፡
 ፍርድ ፡ ቤትን ፡ የሚመለከት ፡ ነው ፡ ሲሉ ፡ ስለ ፡ ወሰኑ ፤ እንዳይፈርስ ፡ የተጻፈው ፡
 ደብዳቤ ፡ ተሸር። ይህ ፡ ያለፈቃድ ፡ የተሠራው ፡ ቤት ፡ እንዲፈርስ ፡ እንድታደርጉ ፡
 እናስታውቃለን ። ፊርማ ፡ አሰፋ ፡ ዱላ ፡ ጠቅላይ ፡ ኢንስፐክተር ።” ስለ ፡ ተከሳሹ ፡
 አቶ ፡ አሰፋ ፡ ዱላም ፡ ይህ ፡ ትእዛዝ ፡ ለከሳሽ ፡ ያልደረሰ ፡ መሆኑን ፡ አረጋግጧል ፤
 ነገር ፡ ግን ፡ ስለ ፡ ቤቱ ፡ መፍረስ ፡ ከከሳሽ ፡ ጋር ፡ ተነጋግረናል ፡ ሲል ፡ አመልክቷል ።
 ስለዚህ ፡ ይህ ፡ ክስ ፡ የሕዝብ ፡ ጤና ፡ ጥበቃ ፡ አዋጅ ፡ የቍጥር ፡ ፮ ፡ የሕግ ፡ ትር
 ጉም ፡ ይጠይቃል ። ይህም ፡ በተራ ፡ ቍጥር ፡ ፮ ፡ መሠረት ፡ የተሰጠ ፡ ትእዛዝ ፡
 በፍርድ ፡ ቤት ፡ ሊያስጠይቅ ፡ ይችላልን ? በሚል ፡ ጥያቄ ፡ ነው ። ተራ ፡ ቍጥር ፡
 ፮ ፡ “በዚህ ፡ አዋጅ ፡ በ፬ኛው ፡ ክፍል ፡ የተነገረውን ፡ ቃል ፡ በመተላለፍ ፡ የተሠራ ፡
 ቤት ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ እንዲፈርስ ፡ ያደርጋል ። በእንደዚህ ፡ ያለ ፡
 አኳኋን ፡ ይፍረስ ፡ የማለት ፡ ትእዛዝ ፡ በሚሰጥበት ፡ ጊዜ ፡ ለሚፈርስበት ፡ ሰው ፡
 ኪሳራ ፡ አይሰጠውም ።” ተብሎ ፡ ተደንግጓል ። በዚህም ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ተራ ፡
 ቍጥር ፡ ፮ ፡ መሠረት ፡ ያለፈቃድ ፡ የተሠራውን ፡ ቤት ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡
 ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ እንዲፈርስ ፡ ለማድረግ ፡ መብት ፡ እንደተሰጠው ፡ ግልጽ ፡ ነው ።
 ሆኖም ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ በተራ ፡ ቍጥር ፡ ፬ ፡ መሠረት ፡ ያልተሠ
 ፍትን ፡ ቤቶች ፡ በዚህ ፡ ነገር ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንደተገለጸለት ፡ የቤቱን ፡ ባለቤት ፡
 ሳያስታውቅ ፡ የግዛቱን ፡ ጽ/ቤት ፡ እንዲያፈርስ ፡ ትእዛዝ ፡ እንደሚያስተላልፍ ፡
 ግልጽ ፡ ነው ። በፍርድ ፡ ቤቱም ፡ አስተያየት ፡ ይህንን ፡ የመሳሰለ ፡ ትእዛዝ ፡ በነጋ
 ሪት ፡ ጋዜጣው ፡ ተራ ፡ ቍጥር ፡ ፮ ፡ መሠረት ፡ ሕግን ፡ የተከተለ ፡ አይደለም ፤ ስለ
 ዚህ ፡ ትእዛዙ ፡ ሕገ-ወጥ ፡ ነው ። በአንቀጽ ፡ ተራ ፡ ቍጥር ፡ ፬ ፡ መሠረትም ፡
 ቢሆን ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ ያለፈቃድ ፡ የተሠራ ፡ ቤት ፡ እንዲፈርስ ፡

ያደርጋል፡ ይላል፡ እንጂ ፤ እራሱ፡ ያፈርሳል፡ ወይም፡ እንዲፈርስ፡ ትእዛዝ፡ ይሰጣል፡ አይልም ። በተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ መሠረት፡ ያለፈቃድ፡ የተሠራ፡ ቤት፡ ሲገኝ፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ ቤቱን፡ እንዲያፈርስ፡ ለባለንብረቱ፡ ማስታወቅ፡ ብቻ፡ ነው፡ መብቱ ። በዚህም፡ መሠረት፡ የይፍረስ፡ ማስታወቂያ፡ ለባለንብረቱ፡ እንዲደርሰው፡ ያስፈልጋል ፤ ባለንብረቱም፡ ማስታወቂያው፡ ደርሶት፡ ቤቱን፡ ካፈረሰ፡ ነገሩ፡ በዚህ፡ ይቆማል ። ነገር፡ ግን፡ ማስታወቂያ፡ ከደረሰው፡ በኋላ፡ በተራ፡ ቍጥር፡ ፬፡ መሠረት፡ ባለንብረቱ፡ ፈቃድ፡ ተሰጥቶት፡ ቤት፡ የሠራ፡ ከሆነ፡ ማስታወቂያውን፡ ተከትሎ፡ ቤቱን፡ አያፈርስም፡ ይሆናል ። በተራ፡ ቍጥር፡ ፬፡ መሠረት፡ ፈቃድ፡ ተሰጥቶት፡ ቤት፡ የሠራ፡ ባለንብረት፡ ሁሉ፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ የይፍረስ፡ ማስታወቂያ፡ ቢልክለት፡ ያለአግባብ፡ ዲሬክተሩ፡ የሰጠውን፡ ትእዛዝ፡ በፍርድ፡ ቤት፡ በሕግ፡ ለመጠየቅ፡ ባለንብረቱ፡ መብት፡ አለው፡ ነገር፡ ግን፡ የተከሰሰ፡ ነገረ፡ ፈጅ ፤ ፍ/ቤት፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ በሚሰጠው፡ ትእዛዝ፡ አያገባውም፡ ማለት፡ በሕገ፡ የመንግሥቱ፡ የተደነገገውን፡ መብት፡ እንደመከልከል፡ ነው። ሆኖም፡ አንዳንድ፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ በሚሰጡት፡ ውሳኔ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የማይገባበት፡ ጊዜ፡ ሊኖር፡ ይችላል ። ይህም፡ ሊሆን፡ የሚችለው፡ በሕገ፡ ላይ፡ መሥሪያ፡ ቤቱ፡ በሚሰጠው፡ ውሳኔ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ መብት፡ የለውም፡ ተብሎ፡ በተደነገገበት፡ ጊዜ፡ ብቻ፡ ነው፡ ነገር፡ ግን፡ በሕገ፡ ላይ፡ ማናቸውም፡ ፍርድ፡ ቤት፡ መብት፡ የለውም፡ ተብሎ፡ ካልተደነገገ፡ በስተቀር፡ ማናቸውም፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ ባለሥልጣን፡ በሚሰጠው፡ ትእዛዝ፡ ከተከሰሰ፡ በፍርድ፡ ቤት፡ ያስጠይቀዋል ። ስለዚህ፡ የተከሰሰ፡ የአዲስ፡ አበባ፡ ማዘጋጃ፡ ቤት፡ ነገረ፡ ፈጅ፡ የጠቀሰው፡ አዋጅ፡ አልደገፈውም ። በዚህም፡ አዋጅ፡ መሠረት፡ ለቀረበው፡ ክርክር፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ሳያስጠነቅቅ፡ ሊያልፈው፡ ያልቻለው፡ የሕግ፡ ትርጉም፡ አለ ፤ ይህም፡ በተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ መሠረት፡ ቤት፡ እንዲፈርስ፡ ለማድረግ፡ መብት፡ የተሰጠው፡ ለማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ ነው፡ እንጂ፡ ለሌላ፡ ለማናቸውም፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ የክፍል፡ ዲሬክተር፡ አይደለም ። በዚህ፡ ክርክር፡ በተከሰሰ፡ አስረጃ፡ ቍጥር፡ ፪፡ የተሰጠው፡ ትእዛዝ፡ የተፈረመው፡ በጠቅላይ፡ ኢንስፔክተሩ፡ በአቶ፡ አሰፋ፡ ዱላ፡ ነው። አቶ፡ አሰፋ፡ ዱላም፡ ጠቅላይ፡ ኢንስፔክተር፡ ደረጃው፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ ነው፡ ሲል፡ ለፍርድ፡ ቤቱ፡ አመልክቶ፡ ነበር ። ነገር፡ ግን፡ ዛሬ፡ አቶ፡ አሰፋ፡ ዱላ፡ እንዳመለከተው፡ ደረጃው፡ እኩል፡ ሆኖ፡ ቢገኝም፡ ቅሉ፡ ተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ ወይም፡ ማናቸውም፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ እኩል፡ የሆነ፡ ሥልጣን፡ ያለው፡ ባለሥልጣን፡ ተብሎ፡ አልተደነገገም ። ተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ የሚለው፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ (ብቻ)፡ ነው። በዚህ፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ አዋጅ፡ መሠረት፡ ማናቸውም፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ባለሥልጣን፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ዲሬክተር፡ ተብሎ፡ ካልተሾመ፡ በስተቀር፡ በዚህ፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ መሠረት፡ ትእዛዝ፡ ማስተላለፍ፡ በፍጹም፡ አይችልም ። ስለዚህ፡ ተከሰሰ፡ የከሰሰ፡ ቤት፡ እንዲፈርስ፡ የሰጠው፡ ትእዛዝ፡ ሕገ-ወጥ፡ ስለሆነ፡ የከሰሰ፡ ቤት፡ እንዲፈርስ፡ ተከሰሰ፡ የአዲስ፡ አበባ፡ ማዘጋጃ፡ ቤት፡ የሰጠውን፡ ትእዛዝ፡ ሽረፍል ። ፍርድ፡ ቤቱም፡ ይህንን፡ ፍርድ፡ ሲሰጥ፡ የከሰሰ፡ ቤት፡ አዲስ፡ ያለፈቃድ፡ የተሠራ፡ ወይም፡ ከብዙ፡ ጊዜ፡ በፊት፡ በፈቃድ፡ የተሠራ፡ ቤት፡ መሆኑን፡ መመርመር፡ አላስፈለገውም ፤ ምክንያቱም፡ ተከሰሰ፡ በመከላከያ፡ ለፍርድ፡ ቤቱ፡ ባቀረበው፡ የተከሰሰ፡ አስረጃ፡ ቍጥር፡ ፪፡ የተሰጠው፡ ትእዛዝ ፤ በተራ፡ ቍጥር፡ ፮፡ መሠረት፡ ሕግን፡ የተከተለ፡ አይደለም፡ በማለት፡ ነው። ሆኖም፡ የአዲስ፡ አበባ፡

ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ከሳሽ ፡ የሠራው ፡ ቤት ፡ በተራ ፡ ቋጥር ፡ ፬ ፡ መሠረት ፡ ሕጉን ፡
ተከትሎ ፡ አይደለም ፡ ቢል ፡ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ የከሳሽን ፡ ቤት ፡ ለማስፈረስ ፡
ይህ ፡ ፍርድ ፡ አያግደውም ።

የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ዲሬክተር ፡ ከሳሽ ፡ ለዳኝነት ፡ ያወጣውን ፡ ገንዘብ ፡ በደረ
ሰኝ ፡ ኪሳራ ፡ ፶ ፡ ብር ፡ (ሐምሳ ፡ ብር) ፡ እንዲከፍል ፡ በአንድ ፡ ድምፅ ፡ ፈርዶናል ።

HIGH COURT

Addis Ababa, Com. Div. No. 1

AYALEW MELES v. MUNICIPALITY OF ADDIS ABABA

Civil Case No. 27/51 E.C.

Constitutional law—Judicial review of municipal orders—Administrative action—Art. 5, Proc. No. 91 of 1947.

Administrative law—Exercise of power by non-authorized individual.

In an action by plaintiff to review and declare void municipal order directing demolition of plaintiff's house.

Held: Order declared invalid and set aside.

1. Orders of a municipality are subject to the review and control of the courts.
2. Pursuant to Article 5 of Proc. No. 91 of 1947, the Director of a municipality may order the demolition of any building erected in contravention of Article 4 of Proc. No. 91 of 1947. But the order must be issued solely to the owner of the building and not to anyone else.
3. Legislative power specifically delegated to the Director of a municipality may be exercised by him alone and not by anyone else, whether acting in his behalf or not.

Tahsas 13, 1951 E.C. (December 22, 1958 G.C.); Justices:- Dr. W. Buhagiar, Ato Kassa Beyene, Ato Makonnen Getahun: — In this case the plaintiff is the owner of a house in Afework Dejzasmach Street, Addis Ababa, and an order was issued by the defendant for the demolition of such house; the plaintiff alleges that this house is not a new one as it was constructed a long time ago but that certain repairs were being carried out. The plaintiff alleges that the order is illegal and prays that the Court declare that the order given by or on behalf of the defendant to the Arada District Court and to the Police Station No. 2 to demolish the house is of no effect.

Ato Fessaha appeared as advocate for the defendant; Ato Assefa Dula who is Inspector General of the Municipality of Addis Ababa was allowed by the Court to make an oral submission on behalf of the defendant.

The defendant relies on the provisions of Articles 4 and 5 of the Public Health Proclamation (Proc. No. 26 of 1942) which are now incorporated in the Public Health Proclamation of 1947 (Proc. No. 91 of 1947). These articles briefly provide that no person is to erect any building without the permission in writing of the Medical Officer of Health and of the Director of the Municipality and that if any building is erected without such permission the Director of the Municipality may order its demolition. On behalf of the defendant, it was submitted that Article 5 of the Proclamation gives a clear power to the Municipality to order any building to be demolished and that any such order, when made, is not subject to the scrutiny of the Courts. On request of the Court, the defendant produced a copy of the order concerning the demolition of the house in question (Exh. D/2). This document consists of a letter issued by the Municipality of Addis Ababa

AYALEW MELES V. MUNICIPALITY OF ADDIS ABABA

addressed to Arada Woreda Office, Addis Ababa, in which, after reference to other correspondence on the subject, it is stated:

“This matter was studied by His Excellency the Mayor Zawde Gabreselassie who has now instructed me to order the demolition of any structure put up without authorization on the said place. Therefore you are ordered to demolish any new house constructed without prior authorization forthwith and as regards the land in question between the two litigants the matter concerns the Court.”

This document is signed “Assefa Dula, Inspector General.”

On behalf of the plaintiff, it was admitted that this order was not served on the defendant; Ato Assefa Dula, however, stated that there had been conversation on the subject between him and the plaintiff.

This case raises the question of the proper interpretation of Article 5 of the Proclamation and to what extent, if any, is any order made under that article subject to be challenged in a court of law. Article 5 reads as follows:

“If any building is erected in contravention of Article 4 of this Proclamation, the Director of the Municipality may make an order of demolition. No compensation shall be payable in the case of any such order being made.”

There is no question that this Article gives the Director of the Municipality the power to make an order of demolition of any house erected in contravention of Article 4. In exercising such power, it seems that the practice has been for an officer of the Municipality to issue an order to a district authority to demolish any building which, in the opinion of the Municipality, had been erected in contravention of Article 4 of the Proclamation without, as in the present case, notifying the owner of the building of such order. This practice is in our opinion, against the provisions of Article 5 of the Proclamation and therefore illegal. It is clear from the wording of Article 5 that the power given to the Director of the Municipality is not “to demolish” a building but “to order” that a building be demolished. This in our opinion, means and can only mean that the Director of the Municipality has the power to order the owner of a building to demolish the building which has been erected in contravention of Article 4 of the Proclamation. The owner may or may not comply with the order; if he complies with the order that is the end of the matter. But he may not comply with the order because he may be in possession of the permission required under Article 4 of the Proclamation. If he is in possession of such a permission then he is perfectly entitled to challenge the validity of the order in court either in civil proceedings instituted by him for a declaration of the nullity of the order or, if criminal proceedings have been instituted against him for a contravention under the Proclamation, in those proceedings. To say, as was stated on behalf of the defendant that the orders of the Municipality are not subject to the control of the courts is against the principles of the Constitution. There can, of course, be instances where Departments of the Public Administration or public officers are given powers which are not subject to be challenged in a court of law; but where it is desired to give such powers the legislature must be abundantly clear; in default of any specific provisions to this effect, the powers exercised by any Department of the Public Administration or by any public officer are subject to the control of the Courts as any act of a private citizen.

On the above grounds alone, therefore, the defence of the Municipality is untenable. But there is another point which should be mentioned. Article 5 of the Proclamation gives the power to make the order of demolition of a building to the Director of the Municipality and to no other officer or person; that being so, the

powers under that Article can be validly exercised only by the Director of the Municipality. In the present case, the alleged order (Exh. D/2) was signed by the Inspector General of the Municipality. Ato Assefa Dula submitted to this Court that the Inspector General is an officer of the Municipality on the same level and of the same grade as the Director of the Municipality; that may be so, but the fact remains that Article 5 of the Proclamation does not give any power to any officer of equal standing with the Director but exclusively to the Director of the Municipality; those powers cannot, therefore, be exercised by anybody else. The plaintiff's claim must succeed and the alleged order for the demolition of the building in question is hereby declared illegal and of no effect.

It should be added that in view of the facts in this case it was not necessary for this Court to enter into the question as to whether the house in question is an old building or a new building or a building which has been erected in contravention of Article 4 of the Proclamation. In this judgment the Court has limited itself to the question whether the order on which the defendant relies, that is Exh. D/2, is valid or not under Article 5 of the Proclamation; and therefore if the Municipality has good grounds for holding that the house in question is one which contravenes the provisions of Article 4 of the Proclamation, this judgment does not preclude the Municipality from taking any action according to law.

The Director General of the Municipality, for the defendant, shall pay the court fees to the plaintiff according to receipts and E\$50 costs.

ከፍተኛው ፍርድ ቤት፤

አዲስ አበባ ሁለተኛ የንግድ ችሎት።

ይሻሙሽ ግርማይ፣ ከሳሽ፤ ካሣ፣ ረታ፣ መልስ፣ ሰጪ።

የፍትሕ፣ ብሔር፣ ነገር፣ ቍጥር፣ ፪፻፴፱/፶፫፣ ዓ፡ም።

ስለ፣ ውርስ፣ ስጦታ—ስለ፣ ኑዛዜ—ኑዛዜን፣ ስለ፣ መሻር—የግደን፣ ልጅነት፣ (ጉዲፈቻ)—
ልግዳዊ፣ ሕግ—የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ ከመጽናቱ፣ በፈት፣ የነበሩ፣ ሕጋውያን፣ ሁኔታዎች—የጠበቃ፣
እብቃታ—የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ እንቅጽ፣ ፫ሺ፫፻፵፭።

ከሳሽ፣ የልግድ፣ ሕግን፣ በመከተል፣ የሰጡትና፣ በመካከለኛ፣ ወረዳ፣ ፍርድ ቤትም፣ የተመዘ
ገበው፣ የቁም፣ ኑዛዜ፣ እንዲፈርስ፣ ውሳኔ፣ እንዲሰጥላቸውና፣ በኑዛዜውም፣ መሠረት፣ ለተከሳሽ፣ የተ
ሰጠው፣ ንብረት፣ ተመላሽ፣ እንዲሆንላቸው፣ የቀረበ፣ ክስ። ተከሳሽም፣ ያደረጉት፣ ኑዛዜ፣
በአርእስቱ፣ እንደተመለከተው፣ ሁሉ፣ ለሰሙ፣ ኑዛዜ፣ ተብሎ፣ ይጠራ፣ እንጂ፣ ተናዛገዩ፣ በሕይወቱ፣
ሳለ፣ ሊሸረው፣ የማይችለው፣ የቁም፣ ስጦታ፣ ነው፣ በማለት፣ ተከራክረዋል።

ውሳኔ፤ የከሳሽ ግመልከቻ ውድት ሆኖአል።

፩/ በፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ ሆነ፣ ቀድሞ፣ ይሠራበት፣ በነበረ፣ የልግድ፣ ሕግ፣ መሠረት፣ ተና
ዛኾ፣ ለፍርድ ቤት፣ ግመልከት፣ ግድ፣ ሳይሆንበት፣ በገዛ፣ ራሱ፣ ኑዛዜውን፣ ሊለውጥ፣ ወይም፣
ሊሸር፣ ይችላል።

፪/ ማሰረጃ፣ ሆኖ፣ የቀረበው፣ ሰነድ፣ (ጽሑፍ)፣ ምንም፣ እንኳ፣ በአርእስቱ፣ ኑዛዜ፣ ተብሎ፣ ቢሰ
የምም፣ ቅሱ፣ በውስጡ፣ የተጻፈው፣ ፍሬ፣ ነገር፣ በማያጠራጥር፣ አካላት፣ የግደን፣ ልጅነትን፣ የሚ
ፈጥርና፣ የቁም፣ ስጦታን፣ የሚገልጽ፣ ሆኖ፣ ከተገኘ፣ ኑዛዜ፣ የሚለው፣ ቃል፣ በአርእስቱ፣ ሰፍር፣ ቢገ
ኝም፣ ምንም፣ ዓይነት፣ ሕጋዊ፣ ውጤት፣ ሊሰጠው፣ አይችልም።

፫/ የግደን፣ ልጅነትን፣ ከመቀበል፣ ወይም፣ የቁም፣ ስጦታ፣ ከግድረግ፣ የተነሣ፣ ጥንት፣ በሚ
ሠራበት፣ ልግዳዊ፣ ሕግ፣ መሠረት፣ ሕጋውያን፣ ሁኔታዎች፣ የተፈጠሩ፣ እንደ፣ ሆነ፣ ለወደፊቱ፣
በአውራጃና፣ በወራሽ፣ መካከል፣ ስለሚፈጠረው፣ ግናቸውም፣ ክርክር፣ በስተቀር፣ አዲሱ፣ የፍትሕ፣
ብሔር፣ ሕግ፣ ተፈጻሚ፣ አይሆንም።

፬/ ሕጋዊ፣ የሆነ፣ የቁም፣ ስጦታና፣ የግደን፣ ልጅነት፣ (ጉዲፈቻ)፣ የመቀበል፣ ሁኔታ፣ በቂ፣
የሆነ፣ ምክንያት፣ ካልቀረበ፣ በስተቀር፣ በቀላሉ፣ ሊሻር፣ አይቻልም።

፭/ እንድ፣ ጠበቃ፣ በደንበኞቻቸው፣ ላይ፣ ያላቸው፣ መብት፣ እንዲጠበቅላቸው፣ ለፍርድ ቤቱ፣
ተቃውሞ፣ ቢያቀርቡም፣ ቅሱ፣ ይጠበቅልኝ፣ የሚሉት፣ መብት፣ ክስ፣ ያልቀረበበት፣ ከሆነ፣ ፍርድ
ቤቱ፣ ተቃውሟቸውን፣ ሊቀበላቸው፣ አይገባም።

ሐምሌ፣ ፩፣ ቀን፣ ፲፱፻፶፫፣ ዓ፡ም። ዳኞች፣ — ደክተር፣ ዊሊያም፣ በሐጅያር፣
አቶ፣ ዮሴፍ፣ ተክለ፣ ሚካኤል፣ አቶ፣ መኰንን፣ ጌታሁን።

የክሱ፣ ምክንያት፣ በሕይወት፣ የተደረገው፣ ኑዛዜ፣ መፍረስ፣ ይገባዋል፣
በማለት፣ ነው።

ከሳሽዋ፣ በጠበቃቸው፣ አማካይነት፣ በጥር፣ ፴፣ ቀን፣ ፲፱፻፶፫፣ ዓ፡ም፣
እና፣ በግንቦት፣ ፳፫፣ ቀን፣ ፲፱፻፶፫፣ ዓ፡ም፣ በተጻፉት፣ በክስ፣ ግመልከቻቸው፣
ሲያመለክቱ፣ ከሳሽዋ፣ በየካቲት፣ ፮፣ ቀን፣ ፲፱፻፶፩፣ ዓ፡ም፣ ያደረጉት፣ የቁም፣

ኑዛዜ ፤ ከሳሽዋ ፡ ይህንኑ ፡ ኑዛዜ ፡ በአደረጉ ፡ ጊዜ ፡ ሙሉ ፡ አንደበቴ ፡ በጉሞ ፡ ተውጦ ፡ ዝግ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ ተከሳሹ ፡ ረቂቅ ፡ በሆነው ፡ ዘዴ ፡ በዚያን ፡ ጊዜ ፡ በነበሩት ፡ ወዳጆች ፡ በመተማመን ፡ ሳልፈቅድ ፡ ያደረግኩት ፡ ኑዛዜ ፡ ስለሆነ ፤ ይህ ፡ ሕገ ፡ ወጥ ፡ የሆነ ፡ ኑዛዜ ፡ እንዲፈርስ ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ብለው ፡ በጉዳዩ ፡ አንዳች ፡ ተገቢነትና ፡ ግንኙነት ፡ የሌለው ፡ ነገር ፡ ጨምረው ፡ እያተቱ ፡ በአዲሱ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ለዚህ ፡ የሚመለከተው ፡ ሕግ ፡ እየጠቀሱ ፡ በሰፊው ፡ አመልክተዋል ።

እንዲሁም ፡ ተከሳሹ ፡ በበኩላቸው ፡ በጠበቃቸው ፡ አማካይነት ፡ በሚያዝያ ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ.ም.፡ በጸፉት ፡ የመከላከያ ፡ መልስ ፡ ከሳሽዋ ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ. ፡ ም ፡ ያደረጉት ፡ ኑዛዜ ፡ ለስሙ ፡ ኑዛዜ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራ ፡ እንጂ ፡ በዚህ ፡ ኑዛዜ ፡ ለተከሳሽ ፡ ልዩ ፡ መብት ፡ የሚሰጥ ፡ ቀዋሚ ፡ ማስረጃ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ሊፈርስ ፡ አይገባውም ። ምክንያቱም ፡ በአንድ ፡ በኩል ፡ በዚህ ፡ ማስረጃ ፡ መሠረት ፡ ከሳሽዋ ፡ ተከሳሹን ፡ ልጃቸው ፡ አድርገው ፡ የተቀበሉበት ፡ ማስረጃ ፡ ሲሆን ፡ በሌላውም ፡ በኩል ፡ ማስረጃው ፡ በአርእስቱ ፡ ኑዛዜ ፡ ተብሎ ፡ ይሰየም ፡ እንጂ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩ ፡ የቁም ፡ ስጦታ ፡ ሆኖ ፡ ማስረጃው ፡ የሚያገለግለው ፡ ከከሳሽ ፡ ሕይወት ፡ በኋላ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ ወዲያውኑ ፡ አሁንም ፡ ከሳሽዋ ፡ በአላቸው ፡ ንብረት ፡ ሁሉ ፡ ተከሳሽ ፡ እንደ ፡ ከሳሽዋ ፡ ሆኖ ፡ እንዲያዝና ፡ እንዲያስተዳድር ፡ መብትና ፡ ሥልጣን ፡ የሚሰጥ ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። ከዚህም ፡ በላይ ፡ ይህ ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ. ፡ ም ፡ የተደረገው ፡ ጽሑፍ ፡ አዲሱ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከመውጣቱ ፡ በፊት ፡ ተጽፎ ፡ መብቱም ፡ ታውቆ ፡ የተፈጸመ ፡ ስለሆነ በአዲስ ፡ ፍትሐ ፡ ብሔር ፡ በቅጥር ፡ ፫፻፲፱፻፵፰ ፡ የተጻፈው ፡ ሕግ ፡ ተመልክቶ ፡ አስፈላጊውን ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጠውና ፤ ከሳሽ ፡ አለአግባብ ፡ ያቀረቡት ፡ ክስ ፡ ከኪሳራ ፡ ጋር ፡ እንዲሰናበትላቸው ፡ ሲሉ ፡ ክርክራቸውን ፡ አቅርበዋል ።

በከሳሽና ፡ በተከሳሽ ፡ በየበኩላቸው ፡ የቀረበው ፡ ክርክር ፡ ሐተታው ፡ በአጭሩ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ እንደተዘረዘረ ፡ ሆኖ ፤ ከሳሽ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ያቀረቡዋቸውን ፡ ማመልከቻዎች ፡ ስንመለከታቸው ፡ አሁን ፡ ከቀረበው ፡ ጉዳይ ፡ አንዳች ፡ ግንኙነት ፡ የሌለውና ፡ ሊጨበጡ ፡ የማይችሉ ፡ ነገሮች ፡ እንዲሁም ፡ የአሽሙር ፡ ንግግር ፡ ያለበት ፡ ሁነው ፡ መሰለው ፡ ቢታዩም ፤ ለዚህም ፡ ከሳሽ ፡ የሚያስረዱበትና ፡ እንዲሁም ፡ ይህ ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ.ም.፡ የተጻፈው ፡ ጽሑፍ ፡ በተንኮልና ፡ በማጭበርበር ፡ ወይም ፡ በመጫንና ፡ በከሳሽዋ ፡ በመንፈስ ፡ ደካማነት ፡ የተደረገ ፡ ሆኖ ፡ የሚፈርስበት ፡ ወይም ፡ የሚነቀፍበት ፡ መንገድ ፡ በምን ፡ ዐይነት ፡ ማስረዳት ፡ እንደሚችሉ ፡ አስፋፍተው ፡ የገለጹት ፡ ነገር ፡ የለም ።

ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ከሁሉ ፡ በፊት ፡ አስቀድሞ ፡ መገንዘብ ፡ የሚገባው ፡ በክርክሩ ፡ ያለው ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ.ም.፡ የተጻፈው ፡ ማስረጃ ፡ ነው ። ይህ ፡ ማስረጃ ፡ ከሳሽዋ ፡ ሥጋ ፡ ዘመዳቸው ፡ የሆኑትን ፡ ልጅ ፡ አምባዬ ፡ አበራን ፡ ይዘው ፡ በአምስት ፡ እማኞች ፡ ፊት ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ. ፡ ም ፡ የተፈረመ ፡ ማስረጃ ፡ ነው ። ከሳሽዋ ፡ ማስረጃውን ፡ ከፈረሙ ፡ በኋላም ፡ ይኸውም ፡ ማስረጃ ፡ በመካከለኛው ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በየካቲት ፡ ፲፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ.ም.፡ በቅጥር ፡ ፶፮/፶፩ ፡ ከሳሽና ፡ ተከሳሽ ፡ በአሉበት ፡ ተመዝግቦአል ።

በአጭሩ ፡ የዚህ ፡ ማስረጃ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

- ሀ) የሰው ፡ ልጅ ፡ ከተፈጠረ ፡ በኋላ ፡ ዕድሜው ፡ ምንም ፡ ቢረዝም ፡ መሞቱ ፡ የማይቀር ፡ ስለሆነ ፤ ሳይወልዱ ፡ የቀሩት ፡ ይቅር ፡ በሕግ ፡ ተጋብተው ፡

ከሚኖሩ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ የተወለዱ ፡ ልጆች ፡ እንኳ ፡ የሚቹን ፡ ሀብት ፡ በመካፈል ፡ የሚፈጠረው ፡ ጭቅጭቅና ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ መለያየት ፡ ያየሁትና ፡ የሰማሁት ፡ በጣም ፡ አስቃቂ ፡ መሆኑን ፡ በመገንዘብና ፤ ውርስ ፡ ይገባናል ፡ በሚሉት ፡ ዘመዶቹ ፡ ላይ ፡ የዚሁ ፡ ዓይነት ፡ ጭቅጭቅ ፡ እንዳይደርስባቸው ፡ በማሰብ ፤ የአሁኑ ፡ ኑዛዜ ፡ ማድረግ ፡ የሚያስፈልግ ፡ ሆኖ ፡ ስለአገኘሁት ፡ በማለት ፡ ስለሆነ ፤

ለ) በእግዚአብሔር ፡ ፈቃድ ፡ ከሳሽዋ ፡ ልጅ ፡ ሳይወልዱ ፡ በመቅረታቸው ፡ ከእናቱ ፡ ነጥለው ፡ የወሰዱት ፡ ልጅ ፡ ተከሳሹን ፡ እንደወለዱት ፡ ልጅ ፡ አድርገው ፡ የተቀበሉት ፡ ስለሆነ ፤

ሐ) ተከሳሹም ፡ ከልጅነቱ ፡ ጀምሮ ፡ ፈቃዳቸውን ፡ ፈጽሞ ፡ ያደገና ፡ አሁንም ፡ በማናቸውም ፡ በኩል ፡ ደጋፊያቸውና ፡ ጠዋሪያቸው ፤ ከወላጅቷ ፡ እናቱ ፡ አብልጦ ፡ የሚወዳቸውና ፡ የሚያስብላቸው ፡ ስለሆነ ፡ የማይንቀሳቀስ ፡ እና የሚንቀሳቀስ ፡ ማናቸውንም ፡ ንብረታቸውን ፡ ሁሉ ፡ ተከሳሽን ፡ ወራሻቸው ፡ ለማድረግ ፡ በተነሣ ፡ ቁጥር ፡ አሳብ ፡ ስለሆነ ፤

መ) ከሳሽዋ ፡ በሕይወታቸው ፡ ሳሉ ፡ ንብረታቸውን ፡ በሙሉ ፡ እንደራሳቸው ፡ ሆኖ ፡ እንዲያዘበትና ፡ እንዲያስተዳድር ፡ የተለየ ፡ መብት ፡ ለተከሳሽ ፡ ለመስጠት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ።

የማስረጃው ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ እንደተመለከተው ፡ ሆኖ ፡ በክርክሩ ፡ ያለው ፡ ማስረጃ ፡ ኑዛዜ ፡ ከሆነ ፡ በአንድ ፡ በኩል ፡ የኑዛዜው ፡ ባለመብት ፡ ሊጠቀምበት ፡ የሚችለው ፡ ከሳሽዋ ፡ ከሞቱ ፡ በኋላ ፡ ሲሆን ፤ በሌላውም ፡ በኩል ፡ ይህ ፡ ኑዛዜ ፡ ተናዛኝዋ ፡ ሕይወታቸው ፡ አለ ፡ ድረስ ፡ ለማፍረስ ፡ ለማሻሻል ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ኑዛዜ ፡ ለማድረግና ፡ ለመሰረዝ ፡ ሙሉ ፡ መብት ፡ እንዳላቸው ፡ የታወቀ ፡ ነው ። ይኸውም ፡ የከሳሽዋ ፡ መብት ፡ በአዲሱ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ የተደነገገ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ ሲወርድ ፡ ሲዋረድ ፡ በመጣው ፡ ልማዳዊ ፡ ሕግና ፡ በፍትሐ ፡ ነገሥቱም ፡ ሆኖ ፡ ውሳኔ ፡ ሲሰጥበት ፡ የቆየ ፡ ለመሆኑ ፡ የተረጋገጠ ፡ ነው ።

ከሳሽዋ ፡ በማመልከቻቸው ፡ በገለጹት ፡ ሐተታዎች ፡ መሠረት ፡ በክርክሩ ፡ ያለው ፡ ማስረጃ ፡ ኑዛዜ ፡ መሆኑን ፡ ተገንዝበውት ፡ ቢሆን ፡ ኖሮ ፡ ከሳሽ ፡ ኑዛዜውን ፡ ያፍርስልኝ ፡ ብለው ፡ በተከሳሹ ፡ ላይ ፡ ክስ ፡ ያቀረቡበትን ፡ ምክንያት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሊረዳው ፡ አልቻለም ።

የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ሁለቱ ፡ ተከራካሪ ፡ ወገኖች ፡ በየቡኩላቸው ፡ አዲሱን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ እየጠቀሱ ፡ ክርክራቸውን ፡ አቅርበዋል ። በተለይም ፡ ተከሳሹ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፫ሺ፫፻፵፰ን ፡ በመጥቀስ ፤ አዲሱ ፡ ሕግ ፡ በመስከረም ፡ ፩ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ.ም ፡ ወጥቶ ፡ ከመጽናቱ ፡ በፊት ፡ በቀድሞው ፡ በተሻረው ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ተገኝተው ፡ የነበሩት ፡ ሕጋውያን ፡ ሁኔታዎች ፡ ሁሉ ፡ እንዲጠበቁልኝ ፡ ይገባቸዋል ፡ ሲል ፡ ክርክሩን ፡ አቅርቦአል ።

የከሳሽና ፡ የተከሳሽ ፡ ዋናው ፡ ክርክራቸው ፡ ሕግን ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ ሲሆን ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ከሁሉ ፡ በፊት ፡ አሁን ፡ በክርክሩ ፡ ባለው ፡ ማስረጃ ፡ መሠረት ፡ ተገኝተው ፡ የነበሩትን ፡ ሕጋውያን ፡ ሁኔታዎች ፡ አስቀድሞ ፡ መመርመር ፡ ወይም ፡ መገንዘብ ፡ እንደሚገባው ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ አግኝቶታል ።

ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ እንደታየው ፡ በክርክሩ ፡ ያለው ፡ ማስረጃ ፡ በኑዛዜ ፡ ስም ፡ ምንም ፡ ቢጠራ ፡ ወይም ፡ ኑዛዜ ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ በኑዛዜው ፡ ጽሑፍ ፡ ላይ ፡ ሰፍሮ ፡ የተገኘ ፡ መሆኑም ፡ የታወቀ ፡ ሲሆን ፤ በዚህ ፡ ማስረጃ ፡ መሠረት ፡ ተከሳሹ ፡ ከሳሽዋ ፡ እሞቱ ፡ ድረስ ፡ ጠብቆ ፡ መውረስ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ ከሳሽዋ ፡ በሕይወት ፡ እያሉ ፡ ማስረጃው ፡ እንደተፈረመ ፡ ወዲያውኑ ፡ ባለሙሉ ፡ መብት ፡ የሚሆንበት ፡ ነገሮች ፡ ተጽፈው ፡ ይገኙበታል ።

ይኸውም ፡ ከሳሽዋ ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ መጨረሻ ፡ ላይ ፡ የሰጡትን ፡ ቃል ፡ ስንመለከተው ፡ ሰው ፡ እስከ ፡ ሞቱ ፡ ዕለት ፡ ድረስ ፡ የሚያጋጥመው ፡ ብዙ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ፈተናዎችና ፡ ችግር ፡ ስላለበት ፡ በሕመም ፡ ሆነ ፡ በብሰጭት ፡ ወይም ፡ በመታለልና ፡ አእምሮ ፡ በመቃወስ ፡ ለማፍረስ ፡ እንዳልሞክር ፡ እነሆ ፡ ዛሬ ፡ ትክክል ፡ በሆነው ፡ በሙሉ ፡ አእምሮዬ ፡ ወድጄ ፡ ሥጋ ፡ ዘመዴ ፡ የሆነ ፡ ልጅ ፡ አምባዬ ፡ አበራን ፡ ይገር ፤ ለልጄ ፡ ለካሣ ፡ ረታ ፡ በዳኞችና ፡ በእማኞች ፡ ፊት ፡ ቀርቤ ፡ ያደረግሁት ፡ ስጦታ ፡ በምንም ፡ አኳኋን ፡ እንዲለወጥና ፡ እንዳይፈረስ ፡ በዚህ ፡ ኑዛዜ ፡ የገባሁበት ፡ ግዴታ ፡ የጸና ፡ አድርጎት ፡ ይኖራል ፡ ሲሉ ፡ የሰጡት ፡ ቃል ፡ የሚገኝበት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ።

ይልቁንም ፡ በማስረጃው ፡ በሦስተኛው ፡ ተራ ፡ ቁጥር ፡ የተጻፈውን ፡ ቃል ፡ አጥብቀን ፡ የተመለከትነው ፡ እንደሆነ ፡ ይህ ፡ ከሳሽዋ ፡ ያደረጉት ፡ ኑዛዜ ፡ የሚያገለግለው ፡ ከከሳሽዋ ፡ ሕይወት ፡ በኋላ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፤ ተከሳሹ ፡ ወዲያውኑ ፡ ማስረጃው ፡ እንደተፈረመ ፡ እንደኔ ፡ ሆኖ ፡ በአለኝ ፡ ንብረቴ ፡ ሁሉ ፡ እንዲያገበትና ፡ እንዲያስተዳድር ፡ ሙሉ ፡ መብትና ፡ ሥልጣን ፡ የተሰጠው ፡ መሆኑን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

ቀጥሎም ፡ በማስረጃው ፡ በአንደኛው ፡ ተራ ፡ ቁጥር ፡ እንደተመለከተው ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ አንድን ፡ ልጅ ፡ ልጄ ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ለመቀበል ፡ የሚችለው ፡ በሕይወት ፡ እያለ ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ ከሞተ ፡ በኋላ ፡ ልጄ ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ለመቀበል ፡ የማይችል ፡ መሆኑ ፡ የታወቀ ፡ ሲሆን ፡ ስለልጅነቱ ፡ የቀረበ ፡ ነቀፌታ ፡ የለም ።

ከዚህ ፡ በላይም ፡ በተጠቀሰው ፡ ማስረጃ ፡ በሁለተኛው ፡ ቁጥር ፡ ተጽፎ ፡ እንደሚገኘው ፡ ቃል ፡ ተከሳሹ ፡ ለከሳሹዋ ፡ ፈቃድ ፡ ፈጻሚ ፡ ከመሆኑ ፡ በላይ ፡ ደጋፊዎችና ፡ ጠዋሪዎች ፡ ለመሆኑ ፡ ከሳሽዋ ፡ ራሳቸው ፡ በእማኞች ፡ ፊት ፡ ያረጋገጡት ፡ መሆኑን ፡ ታውቋል ።

ስለዚህ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተዘረዘረው ፡ ምክንያት ፡ ሁሉ ፡ አዲሱ ፡ ሕግ ፡ ከመጽናቱ ፡ በፊት ፡ ተከሳሹ ፡ በማስረጃው ፡ መሠረት ፡ በተሻረው ፡ በቀድሞ ፡ ሕግ ፡ ያገኛቸውን ፡ ሕጋውያን ፡ ሁኔታዎች ፡ በክርክሩ ፡ ያለው ፡ ጽሑፍ ፡ በግልጽ ፡ ስለሚያስረዳ ፤ አሁን ፡ በቀረበው ፡ ክርክር ፡ አዲሱ ፡ ሕግ ፡ ሊጠቀስ ፡ ወይም ፡ ሊሠራበት ፡ አይችልም ።

ምክንያቱም ፡ ከሳሽዋ ፡ ራሳቸው ፡ ወደው ፡ በሙሉ ፡ ፈቃዳቸው ፡ ማንም ፡ ሳያስገድዳቸው ፡ የሰጡትን ፡ መብት ፡ አሁን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በማስረጃው ፡ አርእስት ፡ ኑዛዜ ፡ ተብሎ ፡ ተሰይሟል ፡ በማለት ፡ በቀድሞ ፡ ሕግ ፡ ተገኝተው ፡ የነበሩትን ፡ ሕጋውያን ፡ ሁኔታዎች ፡ አዲሱን ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ እንዳይጥስ ፡ ሕጉ ፡ የሚከለክለው ፡ ስለሆነ ፡ ነው ።

ይሁን ፡ እንጂ ፡ በቀድሞው ፡ በተሻረው ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ለተገኙት ፡ ሕጋውያን ፡ ሁኔታዎች ፡ አሁን ፡ በአዲሱ ፡ ሕግ ፡ ሊሠራባቸው ፡ ባይችልም ፤ ለወደ

ፊቱ ፡ በአውራሽና ፡ በወራሽ ፡ መካከል ፡ ስለሚፈጠረው ፡ ማናቸውም ፡ ክርክር ፡ ሁሉ ፡ ከሳሽ ፡ በአዲሱ ፡ ሕግ ፡ እንዳይረዱበት ፡ የሚከለክላቸው ፡ ነገር ፡ እንደሌለ ፡ የታወቀ ፡ ነው ።

ከዚህም ፡ በላይ ፡ ከሳሽዋ ፡ ኑዛዜውን ፡ ይፍረስልኝ ፡ ብለው ፡ ክስ ፡ ሲያቀርቡ ፤ ይኸው ፡ ኑዛዜ ፡ በተንኮል ፡ ወይም ፡ በስሕተት ፡ በማጭበርበር ፡ ወይም ፡ ሕጋዊ ፡ ባልሆነ ፡ መንገድ ፡ በመጫን ፡ እንደዚህ ፡ በመሳሰሉት ፡ መንገድ ፡ የተደረገ ፡ ለመሆኑ ፡ ከሳሽዋ ፡ እንዳችም ፡ ደጋፊ ፡ ማስረጃ ፡ አላቀረቡም ።

ይልቁንም ፡ ከሳሽዋ ፡ ማስረጃውን ፡ የፈረሙት ፡ ዘመዳቸው ፡ ልጅ ፡ አምባዬ ፡ አበራን ፡ ይዘው ፡ እማኞች ፡ ባሉበት ፡ ስለሆነ ፡ በዚህ ፡ ማስረጃ ፡ ላይ ፡ በጽሑፍ ፡ በሰፈረው ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ የሰው ፡ ምስክር ፡ ተቀብሎ ፡ ማፍረስ ፡ ፈጽሞ ፡ ከሕግ ፡ ጋር ፡ ተቃራኒ ፡ ነው ።

የከሳሽዋ ፡ ጠበቃ ፡ የሆኑት ፡ ፊታውራሪ ፡ አምባዬ ፡ አደራ ፤ ከሳሽዋ ፡ ርስታቸውን ፡ ለማስለቀቅ ፡ በደጃዝማች ፡ ከበደ ፡ ወራሾች ፡ ላይ ፡ ክስ ፡ በአቀረቡ ፡ ጊዜ ፡ የሚረዱበት ፡ ሀብት ፡ እንኳን ፡ ሊኖራቸው ፡ ለዕለት ፡ የሚበሉትና ፡ የሚለብሱት ፡ ልብስ ፡ የሌላቸው ፡ ስለነበሩ ፤ በፍርድ ፡ ከሚያገኙት ፡ ርስትና ፡ አላባ ፡ ገለባ ፡ ከሦስት ፡ አንድ ፡ እንዲሰጡኝ ፡ ተስማምተን ፡ በዚህ ፡ መሠረት ፡ ተከራክሪ ፡ የተገኘ ፡ ርስት ፡ ስለሆነ ፡ መብቱ ፡ ይጠበቅልኝ ፡ ብለው ፡ በግንቦት ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በጻፉት ፡ ማመልከቻ ፡ እመልክተዋል ። ነገር ፡ ግን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በነገሩ ፡ ሌላ ፡ ልዩ ፡ አስተያየት ፡ ቢኖረውም ፡ ይህ ፡ ፊታውራሪ ፡ አምባዬ ፡ አደራ ፡ ይጠበቅልኝ ፡ ያሉት ፡ መብት ፡ ክስ ፡ ያልቀረበበት ፡ ነገር ፡ ስለሆነ ፡ አልተቀበለውም ። ነገር ፡ ግን ፡ መብታቸው ፡ እንደተጠበቀ ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተዘረዘረው ፡ ምክንያት ፡ ሁሉ ፡ ከሳሽዋ ፡ ያቀረቡት ፡ ክስ ፡ በማስረጃና ፡ በሕግም ፡ ያልተደገፈ ፡ ሆኖ ፡ ስለአገኘነው ፡ አልተቀበልነውም ፤ ክስንም ፡ አሰናብተነዋል ።

እንዲሁም ፡ ተከሳሽ ፡ በስጦታው ፡ መሠረት ፡ በክርክሩ ፡ ያለውን ፡ ሀብት ፡ ለማዘዝና ፡ ለማስተዳደር ፡ መብት ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቶት ፡ እንዲረከበው ፡ ትእዛዝ ፡ እንዲሰጥለት ፤ በበኩሌም ፡ በማስረጃው ፡ መሠረት ፡ ከሳሽዋን ፡ እንድረዳና ፡ እንድመር ፡ ሲል ፡ ያቀረበውን ፡ እቤቱታ ፡ የተከሳሽ ፡ ከሳሽ ፡ ሆኖ ፡ ክስ ፡ ያልቀረበበት ፡ ስለሆነ ፡ አልተቀበልነውም ። ለወደፊቱ ፡ ግን ፡ ክስ ፡ ማቅረብ ፡ ይችላል ።

ስለዚህ ፡ ከሳሽዋ ፡ ያቀረቡትን ፡ ክስ ፡ አሰናብተን ፡ ከሳሽዋ ፡ ለተከሳሽ ፡ አምሳ ፡ ብር ፡ ኪሣራ ፡ እንዲከፍሉ ፡ ፈርደናል ። ይህ ፡ ፍርድ ፡ በድምፅ ፡ ብልጫ ፡ የተሰጠ ፡ ፍርድ ፡ ነው ።

አቶ ፡ መኰንን ፡ ጌታሁን ፡ የተለዩበት ፡ የፍርድ ፡ አስተያየት ።

ከሳሽዋ ፡ ወይዘሮ ፡ ይሻሙሽ ፡ ግርግይ ፡ በጠበቃቸው ፡ አማካይነት ፡ ጥር ፡ ፴ና ፡ ግንቦት ፡ ፳፫ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ባጻፉት ፡ ማመልከቻዎች ፡ ዝርዝር ፡ አድርገው ፡ ከሳሽዋውን ፡ አቅርበዋል ።

በማመልከቻዎቹ ፡ የተጻፉትን ፡ ዝርዝር ፡ ሁኔታዎች ፡ እዚህ ፡ ላይ ፡ መግለጽ ፡ ባያስፈልግም ፤ የከሳሽዋን ፡ ዓይነተኛ ፡ ፍላጎት ፡ መግለጽ ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ። ከሳሽዋ ፡ ያመለከቱት ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያደረገሁት ፡ የቁም ፡ ኑዛዜ ፡ እንዲፈረስ ፡ ትእዛዝ ፡ ይሰጠኝ ፡ በማለት ፡ ነው ።

በተከሳሹም ፡ በኩል ፡ ከሳሽዋ ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያደረጉት ፡ ኑዛዜ ፡ ስሙ ፡ ኑዛዜ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራ ፡ እንጂ ፡ ኑዛዜው ፡ ለተከሳሹ ፡ ልዩ ፡ መብት ፡ የሚሰጥ ፡ ቀዋሚ ፡ ማስረጃ ፡ ስለሆነ ፡ ሊፈርስ ፡ እይገባውም ፡ በማለት ፡ አጥብቀው ፡ ተቃውመዋል ።

ከሳሽዋ ፡ ይህንን ፡ ኑዛዜ ፡ ለማድረግ ፡ የፈለጉበትን ፡ ዓይነተኛ ፡ ምክንያት ፡ ሲዘረዝሩ ፤ “የሚችን ፡ ሀብት ፡ በመከፋፈል ፡ የሚፈጠረው ፡ ጭቅጭቅና ፡ የቤት ፡ ዘመድ ፡ መለያየት ፡ እንዲቀር ፤ ከሕይወቱ ፡ በኋላ ፡ ውርስ ፡ ይገባኛል ፡ በሚሉ ፡ ዘመዶቹ ፡ ላይ ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ ጭቅጭቅ ፡ እንዳይደርስ ፡ በማሰብ ፤ ይህን ፡ የኑዛዜ ቃል ፡ መዝገብ ፡ እንዲያውቅልኝና ፡ በተፈለገም ፡ ጊዜ ፡ ምስክር ፡ እንዲሆን ፡ በማለት ፡ ያደረጉት ፡ ኑዛዜ ፡ መሆኑን ፡ አሳስበዋል ።”

ኑዛዜው ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ቃል ፡ የያዘ ፡ ሲሆን ፡ በኑዛዜው ፡ በጀኛው ፡ ተራ ፡ ቀ፡ ጥር ፤ ተከሳሹን ፡ ከእናታቸው ፡ ነጥለው ፡ ያሳደጉአቸው ፡ መሆኑን ፤ እሳቸውም ፡ ከወላጅ ፡ እናታቸው ፡ ጎብልጠው ፡ የሚወዱአቸውና ፡ የሚያስቡላቸው ፡ መሆኑን ፡ በመግለጽ ፤ ያለ ፡ የሌላቸውን ፡ ሀብትና ፡ ንብረት ፡ በሙሉ ፡ ማውረሳቸውን ፡ ገልጸዋል ።

እንዲሁም ፡ በተራ ፡ ቀ፡ ጥር ፡ ፫ ፤ ይህ ፡ ኑዛዜ ፡ የሚያገለግለው ፡ ከሕይወቱ ፡ በኋላ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ እሁንም ፡ ባለኝ ፡ ንብረቱ ፡ ሁሉ ፡ እንደኔ ፡ ሁኖ ፡ እንዲያዝና ፡ እንዲያስተዳድር ፡ ሙሉ ፡ መብትና ፡ ሥልጣን ፡ የተሰጠው ፡ ልጅ ፡ ነው ፡ ይላል ። ዝቅ ፡ ብለውም ፡ ያደረጉትን ፡ ኑዛዜ ፡ በምንም ፡ ሁኔታ ፡ ለመለወጥና ፡ ለማፍረስ ፡ የማይችሉ ፡ መሆኑን ፡ በማረጋገጥ ፤ የሥጋ ፡ ዘመዳቸውን ፡ ልጅ ፡ አምባዩ ፡ አበራን ፡ ይዘው ፡ ግዴታ ፡ መግባታቸውንና ፡ የኑዛዜ ፡ ስጦታ ፡ ማድረጋቸውን ፡ አረጋግጠዋል ።

ከሳሽዋ ፡ በየካቲት ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የሰጡት ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የገቡት ፡ ግዴታ ፡ በ፤ ጭሩ ፡ ፍሬው ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተገለጸው ፡ ሲሆን ፤ በኑዛዜው ፡ የተጻፈው ፡ ጎይለ ፡ ቃል ፡ ኑዛዜ ፡ ወይም ፡ ስጦታ ፡ መሆኑን ፡ ማመዛዘን ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ተግባር ፡ በመሆኑ ፤ በበኩሌ ፡ ከሳሽዋ ፡ የሰጡት ፡ ቃል ፡ ፍጹም ፡ የኑዛዜን ፡ ፎርማ ሊቲ ፡ የተመለከተ ፡ ሆኖ ፡ እግኝቱዋለሁ ። ይህንንም ፡ ለማመን ፡ ያበቃኝ ፡ ዋናው ፡ ምክንያት ፡ በማስረጃነት ፡ በቀረበው ፡ ጽሑፍ ፡ በጎር እስቲ ፡ “ከሕይወቱ ፡ በኋላ ፡ በቤተ ፡ ዘመዶቹ ፡ መካከል ፡ ውርስ ፡ ይገባኛል ፡ በማለት ፡ ጭቅጭቅ ፡ እንዳይፈጠር ፡ በማሰብ ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ የተመለከተውን ፡ ትክክለኛ ፡ የሆነ ፡ የኑዛዜ ፡ ቃል ፡ መዝገብ ፡ እንዲያውቅልኝና ፡ በተፈለገም ፡ ጊዜ ፡ ምስክርነቱን ፡ እንዲሰጥ” ሲሉ ፡ የሰጡትን ፡ ቃል ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ ነው ።

ከሳሽዋ ፡ ባደረጉት ፡ ኑዛዜ ፡ ለተከሳሹ ፡ የሰጡት ፡ መብት ፡ በሕይወት ፡ ባሉም ፡ ጊዜ ፡ እንደሳቸው ፡ ሆኖ ፡ በንብረታቸው ፡ እንዲያዝና ፡ እንዲያስተዳድር ፡ ነው ፡ እንጂ ፤ በንብረታቸው ፡ ሁሉ ፡ ሙሉ ፡ መብት ፡ አግኝቶ ፡ እንዲሸጥ ፡ ወይም ፡ እንዲለውጥ ፡ የሰጡት ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የገቡት ፡ ግዴታ ፡ የለም ። ይህም ፡ የሚያስረዳው ፡ ጠባቂነትንና ፡ አስተዳዳሪነትን ፡ እንጂ ፡ ባለመብት ፡ ያለመሆንን ፡ ነው ።

ስጦታ ፡ ማለት ፡ ሰጭው ፡ ከንብረቶቹ ፡ አንዱን ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ በሙሉ ፡ ለስጦታ ፡ ተቀባይ ፡ የሚለቅበት ፡ ወይም ፡ ግዴታ ፡ የሚገባበት ፡ ውል ፡ ነው ። እዚህ ፡ ላይ ፡ ከሳሽዋ ፡ ለተከሳሹ ፡ አውርጼሃለሁ ፡ ከማለት ፡ በስተቀር ፡ ንብረቱን ፡

ወይም : እርስቱን : ሰጥቼሃለሁ : በማለት : የገቡበት : ግዴታ : ምን : እንደሆነ : አልተገለጸም ።

ይህ : ኑዛዜ : አምስት : ምስክሮች : ባሉበት : ተጽፎ : ምስክሮቹም : በሙሉ : ፈርመውበታል ። እንዲሁም : በየካቲት : ፲፫ / ፲፱፻፶፩ : ዓ : ም : በመካከለኛ : ወረዳ : ግዛት : ም/ፍርድ : ቤት : በቁጥር : ፶፮ / ፶፩ : ተመዝግቦአል ። ሲመዘገብም : ከሳሽዋን : አውራሽ : ተከሳሽሹን : ውርስ : ተቀባይ : በማለት : ነው ። ይህም : ኑዛዜ : መሆኑን : እንጂ : ስጦታ : ወይም : መብትን : ማዛወር : ያለመሆኑን : በግልጽ : የሚያረጋግጥ : ነው ።

እዚህ : ላይ : ላስታውስ : የምፈልገው : ኑዛዜና : ስጦታ : ልዩ : አቅዋም : ያላቸው : መሆኑን : ነው ። የኑዛዜ : ስጦታ : ከሕይወት : በኋላ : የሚተላለፍ : ሲሆን : የቁም : ስጦታ : ግን : ሰጭው : በሕይወቱ : እያለ : መብቱን : የሚያስተላልፍበት : ግዴታ : ነው ።

ስጦታ : ተደርጎአል : የተባለው : በ፲፱፻፶፩ : ዓ : ም : የካቲት : ፮ : ቀን : ሲሆን : እስከ : ዛሬ : ከሁለት : ዓመት : በላይ : ስጦታ : ተቀባይ : በመብቱ : የተጠቁሙበት : ወይም : በስማቸው : እርስቱን : ያስመዘገቡበት : ማስረጃ : አላቀረቡም ። ስለዚህ : መብቱ : በሙሉ : አሁንም : ቢሆን : በከሳሽዋ : እጅ : መሆኑን : የሚያስረዳ : ነው ።

ከዚህ : በላይ : በተዘረዘረው : ምክንያት : ሁሉ : ተከሳሹ : በቀድሞው : ሕግ : መሠረት : ያገኙት : መብት : ባለመኖሩ : አዲሱ : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : በዚህ : ክርክር : ሊጠቀስ : ይገባዋል ።

ከሳሽዋ : በየካቲት : ፮ : ቀን : ፶፩ : ዓ : ም : ባደረጉት : ኑዛዜ : ወይም : የኑዛዜ : ስጦታም : ቢሆን : ተከሳሹ : ሊጠቀሙበት : የሚችሉት : ከከሳሽዋ : ሕይወት : በኋላ : ነው ።

ከሳሽዋም : በሕይወታቸው : ያደረጉትን : ኑዛዜ : ለማፍረስ : ለማሻሻል : ወይም : ሌላ : ኑዛዜ : ለማድረግ : ወይም : ለመሠረዝ : ቢሆን : በአዲሱ : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፳፻፶፱ : (፪) : የተደገፉ : ስለሆነ ፤ ተቃራኒ : የሆነ : ማናቸውም : የውል : ቃል : ቢኖርም : እንኳ : ምንጊዜም : ቢሆን : ተናዛዥ : ኑዛዜውን : ሊለውጥ : ወይም : ሊሸር : ሙሉ : መብት : ያለው : በመሆኑ ፤ ከሳሽዋ : ያደረጉትን : ኑዛዜ : ለመሻር : ይችላሉ ።

ከዚህም : በስተቀር : ከሳሽዋ : በሕይወት : እያሉ : ውርስ : አውርሼህለሁ : ወይም : አውርስህለሁ : በማለት : የሰጡት : የተስፋ : ቃል : ሁሉ : ከፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፩፻፲፱ : ፩፻፲፯ : ፩፻፲፮ : ጋር : ፍጹም : ተቃራኒ : ሆነው : በማግኘቴና ፤ አንድ : ሰው : ውርሱን : እስጥሃለሁ : ወይም : በኑዛዜ : ስጦታ : አደርግልሃለሁ : ብሎ : ለተዋዋዩ : ወይም : ለሦስተኛ : ወገን : የውል : ግዴታ : ሊገባ : ስለማይችል ፤ ከሳሽዋ : በየካቲት : ፮ : ቀን : ፲፱፻፶፩ : ዓ : ም : ያደረጉትን : ኑዛዜ : ወይም : የኑዛዜ : ስጦታ : በማናቸውም : ጊዜ : ሊሸሩት : ሊለውጡት : ወይም : ሊሰርዙት : ሙሉ : መብት : አላቸው : በማለት : በፍርድ : ተለይቻለሁ ።

የከሳሽዋ : ጠበቃ : ግንቦት : ፳፫ : ቀን : ፶፫ : ዓ : ም : ሁለት : ተከራክሪዎች : በሚከራከሩበት : ነገር : እኔንም : ያገባኛልና : መብቱ : ይጠበቅልኝ : ብለው : ባመለከቱት : አቤቱታ : በተሰጠው : ብይን : ተስማምቻለሁ ።

HIGH COURT
Addis Ababa, Com. Div. No. 2

YISHAMOUSH GIRMAY v. KASSA RETTA

Civil Case No. 239/53 E.C.

Classification of juridicial acts—Contents of act.

Civil Code—Transitory provision—Legal situation created prior to Code—Art 3348 Civ. C.

Customary law.

Successions—Form of will—Revocation—Art. 859 Civ. C.—Pact on future succession—Arts. 1114, 1115 and 1116 Civ. C.

Donation—Revocation.

Adoption—Revocation.

In an application for invalidation of a document entitled “life-time testamentary will” made under customary law and registered with the Central District Court, the plaintiff asked for restitution of the property donated by her to the defendant. Defendant objected on the ground that the document was an irrevocable adoption and donation *inter vivos*.

Held: Application dismissed.*

1. Both under the Civil Code and under previous law in force, a will can be revoked and amended by the testator unilaterally and without court action.

2. If the contents of an instrument leave no doubt that its object is an adoption and a donation *inter vivos*, the fact that the instrument is designed as a “will” has no legal effect.

3. Where an adoption and donation created a valid legal situation under customary law, the Civil Code is not applicable, except as to the future relations between the adopter and the adopted.

4. A valid adoption and donation cannot be revoked unless sufficient reasons for invalidation are stated and proved.

5. An advocate cannot preserve his rights against his client by mere opposition to the client’s claim in court.

Hamle 5, 1953 E.C. (July 12, 1961 G.C.); Judges: Dr. W. Buhagiar, Ato Yuhar Tekle Mikael, Ato Makonnen Getahun. — In this case the plaintiff is asking for the cancellation of the “life-time testamentary will” made by the plaintiff on February 13, 1959. It should be stated at the outset that notwithstanding the long statement of claim of the plaintiff and other pleadings submitted to the Court it is not specifically stated on what ground it is requested that this document should be annulled; such pleadings contain too many irrelevant matters and also many allegations and insinuations which are completely outside the scope of the present case, and if they are indirectly relevant the plaintiff never attempted to prove them. From the pleadings of the plaintiff it may be gathered that the reason for the cancellation of the said document is mistake, fraud, undue influence, and lack of consideration on the part of the defendant for the donation or bequest in his favour.

* Affirmed on appeal (Supreme Imperial Court, Civil Appeal No. 118/54).

YISHAMOUSH GIRMAY V. KASSA RETTA

The first matter to be considered is, however, the nature of the document in question. This document was signed by the plaintiff in the presence of witnesses on February 13, 1959; she was assisted in the drawing up of the document by her relative Ato Ambaye Aberra; there were five witnesses present at the time of the signature; later the document was registered at the Central District Court of Justice on February 20, 1959 under Proc. No. 56 of 1951.

Briefly the contents of this document are as follows:

- (a) a preamble that no person in the world knows of his hour of death and that as when there is no will difficulties may arise amongst relatives after death, the plaintiff decides to draw up a will;
- (b) a declaration that the plaintiff had not been blessed by issue from her marriage and therefore she adopts the defendant as her son whom she has separated from his mother;
- (c) a declaration that the defendant had always been obedient to the plaintiff and that he loved her as his mother and supported her and for these reasons she gives all property, movable and immovable in and outside town to the defendant to the exclusion of all other relatives;
- (d) a clause entrusting the administration with power to dispose of all property during the plaintiff's lifetime and after her death to the defendant;
- (e) a clause stating that the plaintiff in drawing up this document is of sound mind, etc.

Now the defence of the defendant is that this document, although called a will, is in fact a document with two purposes, that it is (a) a document by virtue of which the plaintiff adopted the defendant as her son and (b) a donation to have effect during the lifetime of the plaintiff of all properties of the plaintiff to the defendant.

There can be no question that if the document in question is a will it can have effect only after the death of the plaintiff (the testator) and if the document is a will then the plaintiff (testator) has the right until her last breath of life to revoke or amend such will and make a new will. This is a well-acknowledged principle not only under the new Civil Code but also under previous law in force. If the plaintiff considers this document to be a will, then it is difficult to see why she should come to court with a claim against the defendant for the cancellation of this document.

Both parties in this case have made references to various articles of the new Civil Code, but by virtue of Article 3348 of that Code, situations created prior to the coming into force of the Code (September 11, 1960) shall remain valid; the first question to be considered, therefore, is what legal situations were created by the said document. Now it seems clear to this Court that although the document may have been called a will it contained provisions which were intended to have effect immediately and not after the death of the plaintiff; thus if one looks at the declaration made at the end by the witnesses to the document, it shows that the defendant had *accepted* that document; there is no reason why the defendant should accept that document if it was to be a will; a person who is a beneficiary under a will does not accept the dispositions in his favour. Furthermore under clause 3 of the document the defendant is entrusted with the right to administer and to *dispose* of any or all the property not only after the death of the plaintiff but also during her *lifetime*. Similarly, in clause 1 of the document, the plaintiff

states that she has adopted the defendant as her natural son; this is something which can be done only during the lifetime of the adopter and not after the death. It is also to be pointed out that under customary law in force before the coming into force of the new Civil Code the form of a will which was to have effect during the lifetime of the testator was quite common, especially in cases like the present where the donee has been supporting the donor and binds himself to continue supporting the donor. Under these circumstances, therefore, this Court holds that the document in question is an outright donation of all properties to the defendant to have effect as from the day on which the document was drawn. This was valid under customary law in force before September 11, 1960 and thereby a complete legal situation was created which is valid with all its consequences. As regards the adoption of the defendant by the plaintiff as her son, again this was possible under customary law and a complete legal situation was created before the coming into force of the Code and the new Code does not have any application, except that in the future all relations between the plaintiff, as adopter, and the defendant, as adopted, shall be governed by the provisions of the new Civil Code.

As regards the reasons for cancelling this document, no mistake, or fraud or undue influence or anything else has been proved which entitles the Court to cancel the document. The plaintiff was assisted by her relative Ato Ambaye Abera and the whole thing was done with the help of elders. Nor is it possible to prove by witnesses anything that is contained in that document.

It may also be added that by an application dated May 31, 1961 the advocate for the plaintiff, Fit. Ambaye Madera, made an opposition stating (as he had already stated in the statement of claim) that he has certain rights against the plaintiff and asked that his rights be preserved. Apart from other considerations, the Court does not see how such rights can be preserved without the said advocate Fit. Ambaye Madera opening a file against the plaintiff and such opposition can only be dismissed.

For the above reasons the plaintiff's claim is dismissed.

The defendant has also lodged a counterclaim asking that the plaintiff give him possession of all properties the subject of the donation reserving the right of the plaintiff to have from him maintenance if she so requires.

Ato Makonnen Getahun, J., dissenting: In her statement of claim submitted to this Court on February 7, 1961 and subsequently on May 31, 1961, the plaintiff, Woz. Yishamouh Girmay has elaborated at length upon her causes of action.

Though it is not worthwhile to reproduce all the points raised therein, her principal request must be elaborated upon. She asked that the Court order the cancellation of the "life-time testamentary will" made by her on February 13, 1959.

The defendant in turn argued strongly that the document, though designated a will, is in fact a document which served as concrete proof that special rights were bestowed upon him by virtue of such instrument and hence should not be revoked.

Explaining what motivated her to make the will, the plaintiff said "cognizant of the disputes that arise among relatives in their desire to succeed to a deceased relative's estate, I drew up this will to ward off any such disputes among my relatives and to have it registered so that it can serve as evidence when found necessary." Of the several provisions in the will, the second one states that the plaintiff brought up the defendant and loves him more dearly than his own mother and provides that she bequeathed all her wealth to him. And provision No. 3 pro-

vides that the will would hold good not only after her death but during her lifetime as well, and it authorizes the defendant to administer all her property. A few lines lower, it is stated that she has entered into this obligation in the presence of her close relative Ato Ambaye Aberra and that under no circumstances will she modify or revoke the will.

The above being the essentials of the will or of the obligations assumed by the plaintiff, it is up to the Court to determine whether the provisions in the will constitute a will or donation. I, for one, find that what the plaintiff stipulated falls squarely within the requirements of a will. I base my finding chiefly on the preamble of the document introduced in evidence, which runs "cognizant of the disputes that arise among relatives in their desire to succeed to a deceased relative's estate, I drew up this will to ward off any such disputes among my relatives and to have it registered so that it can serve as evidence when found necessary."

All the plaintiff's will authorized the defendant to do was to administer her property on her behalf and not to alienate or exchange it on his own will. This goes to show that there was a power of guardianship or administration but not of ownership.

Donation is a contract whereby the owner undertakes or binds himself to transfer a part of or the whole of his wealth to the donee. Aside from telling the defendant that she named him her heir, the plaintiff made no mention of anything she donated to him.

The will was drawn up in the presence of five witnesses who attested it and it was registered with the Central District Court on February 20, 1959. The plaintiff was shown to be the testator and the defendant, the heir, which proves that it was a will and not a donation or an assignment of rights. At this point I would like to point out that a will and donation are two distinct things. Whereas anything bequeathed by a will is transferable only after the testator's death, a donation entails the obligation to transfer the right while the donor is still alive.

Whereas the alleged donation was made two years ago on February 13, 1959, the purported donee has not introduced any evidence to show that he exercised his right or had the property (land) registered in his name. This means that everything is still in the hands of the plaintiff.

For all the above reasons there is no right acquired by the defendant under the repealed law and the case should be disposed of under the Civil Code.

Under the will or legacy made by the plaintiff on February 13, 1959, the defendant could avail himself of the will or legacy only after the testator's death.

Since Art. 859(2) provides that a testator may revoke or modify his will at anytime, any stipulation to the contrary notwithstanding, the plaintiff may revoke, modify or draw another will despite the stipulation she made to the effect that she would not do so.

Moreover, I find the obligation undertaken by the plaintiff whereby she bequeathed or bound herself to bequeath her estate to the defendant contrary to Civil Code Articles 1114, 1115, and 1116. Considering that under these Articles no person may bind himself by contract to leave his succession or to bequeath a legacy to a person contracting with him or to a third person, I say that the plaintiff is entitled to revoke, modify or cancel at any time the will or legacy she made on February 13, 1959.

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

አዲስ ፡ አበባ ፡ ሁለተኛ ፡ የንግድ ፡ ችሎት ።

ሻሎም ፡ ሻሌማይ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፺፯/፶፬ ፡ ዓ፡ም።

ስለ ፡ ቀረጥ—የገቢ ፡ ግብር—ቅንሳ—ኪሳራ ፡ ተቀናሽ ፡ የሚሆንበት ፡ ዓመት—የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስ ታወቂያ ፡ ቍጥር ፡ ፪፻፶፭ ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ፡ም፡ አንቀጽ ፡ ፳ ።

ቀረጥ—የገቢ ፡ ግብር—የግብር ፡ ሠንጠረዥ ።

ቀረጥ—የገቢ ፡ ግብር—ቅናሽ ፡ ስለ ፡ እርጅና ፡ (ዲፕሪስዮሽን) ቅናሽ—የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቍጥር ፡ ፪፻፶፭ ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ፡ም፡ አንቀጽ ፡ ፲፮(ሐ) ።

ቀረጥ—የገቢ ፡ ግብር—ግብርን ፡ በግምት ፡ ስለመወሰን—የአዋጅ ፡ ቍጥር ፡ ፩፻፵፯ ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ፡ም፡ አንቀጽ ፡ ፵ ።

የንግድ ፡ ሕግ—የሒሳብ ፡ መዝገብ—የዕቃ ፡ መዝገብ ፡ አገማመት—የንግድ ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፬(፪) ።

የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ላይ ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ እንዲከፍሉ ፡ የወሰነባ ችውን ፡ ዓመታዊ ፡ የገቢ ፡ ግብር ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ጉባኤ ፡ ስላጸደቀው ፡ ይህ ፡ ይግባኝ ፡ ቀረበ ።

ውሳኔ ፤ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ጉባኤው ፡ ውሳኔ ፡ በከፊል ፡ ሲጸድቅ ፡ በከፊል ፡ ተለውጦ ፡ ነገሩ ፡ እንደ ፡ ገና ፡ እንዲታይ ፡ ወደዚህ ፡ ጉባኤ ፡ ተመርቶአል ።

፩/ በንግድ ፡ ሥራ ፡ በአንድ ፡ ዓመት ፡ ውስጥ ፡ የሚደርሰው ፡ ኪሳራ ፡ ተቀናሽ ፡ የሚሆነው ፡ በነጋ ዴው ፡ ላይ ፡ በዚያው ፡ ዓመት ፡ ከሚታሰብበት ፡ የገቢ ፡ ግብር ፡ ውስጥ ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ ወደ ፡ ሌላ ፡ ዓመት አይተላለፍም ።

፪/ በ“ሐ” ፡ ሠንጠረዥ ፡ መሠረት ፡ የገቢ ፡ ግብር ፡ ከፋይ ፡ የሆነው ፡ ነጋዴ ፡ የንግዱን ፡ ሥራ ፡ የሚያካሂድበት ፡ ሕንጻ ፡ የራሱ ፡ ቢሆንም ፡ ቅሉ ፡ ለቤት ፡ ኪራይ ፡ ወጪ ፡ አላወጣህም ፡ ተብሎ ፡ በ“ሐ” ፡ ሠንጠረዥ ፡ ከሚያገኘው ፡ ከጠቅላላው ፡ ገቢ ፡ ላይ ፡ የቤቱን ፡ ኪራይ ፡ መጠነኛ ፡ ዋጋ ፡ እንዳይቀንስ ፡ ሊከለከል ፡ አይገባም ። ከዚህም ፡ የሚያገኘው ፡ ጥቅም ፡ በ“ለ” ፡ ሠንጠረዥ ፡ በተመለከተው ፡ መሠረት ፡ እንደ ፡ ገና ፡ ግብር ፡ ይከፈልበታል ። ይኸውም ፡ ሲሆን ፡ ስለ ፡ እርጅና ፡ ዋጋ ፡ ቅናሽ ፡ ማደሻና ፡ መጠገኛ ፡ የሚያወጣውን ፡ ወጪ ፡ በ“ሐ” ፡ ሠንጠረዥ ፡ ከሚያገኘው ፡ ገቢ ፡ ተቀናሽ ፡ ሊያደርግ ፡ አይችልም።

፫/ በ“ሐ” ፡ ሠንጠረዥ ፡ መሠረት ፡ ግብር ፡ ከፋይ ፡ የሆነው ፡ ነጋዴ ፡ ለልጆቹ ፡ የሚከፍለው ፡ ደመወዝ ፡ በዓመት ፡ ከሚያገኘው ፡ ጠቅላላ ፡ ገቢ ፡ ላይ ፡ የንግድ ፡ ገቢን ፡ ለማስገኘት ፡ እንደ ፡ ተደረገ ፡ ወጪ ፡ ተቋጥሮ ፡ ተቀናሽ ፡ ባይሆንም ፡ ቅሉ ፤ ለነዚህ ፡ ለልጆቹ ፡ የተከፈለው ፡ ደመወዝ ፡ በመቀጠር ፡ ከሚገኝ ፡ ገቢ ፡ ላይ ፡ የሚወሰነው ፡ ግብር ፡ ይከፈልበታል ።

፬/ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ያለአንዳች ፡ ምክንያት ፡ የግብር ፡ ከፋይን ፡ የሒሳብ ፡ መዝገብ ፡ አልቀበለም ፡ ለማለት ፡ አይችልም ።

፭/ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በደፈናው ፡ ያለአንዳች ፡ ምክንያት ፡ የግብር ፡ ከፋይን ፡ የሒሳብ ፡ መዝገብ ፡ ሳይቀበለው ፡ ቀርቷል ፡ የሚለው ፡ ክርክር ፡ በመሠረቱ ፡ የሕግ ፡ ክርክር ፡ ሳይሆን ፡ ማስረጃ ፡ የማቅረብ ፡ ጉዳይ ፡ ነው ።

፮/ የግብር ፡ ባለሥልጣን ፡ የግብር ፡ ከፋይን ፡ መዝገብ ፡ ያለአንዳች ፡ ምክንያት ፡ ያለመቀበሉን ፡ የሚገልጽ ፡ ማስረጃ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሳይቀርብለት ፡ የቀረ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፤ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ጉባኤ ፡ የግብር ፡ ባለሥልጣኑን ፡ ውሳኔ ፡ በማጽናቱ ፡ ሕጉን ፡ በመተርጎም ፡ ረገድ ፡ ስሕተት ፡ አድርጎአል ፡ ለማለት ፡ አይችልም ።

፮/ በንግድ፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ ፹፬ (፪) መሠረት፣ በተቁጠሩበት፣ ቀን፣ ያሉት፣ ሸቀጦች፣ ወይም፣ የተከማቹት፣ ዕቃዎች፣ የሚገመቱት፣ በንግድ፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ ፹፬፣ በአንግሊዝኛው፣ ጽሑፍ፣ እንደ ተመለከተው፣ በተገዙበት፣ ዋጋ፣ ሳይሆን፤ በአማርኛው፣ ጽሑፍ፣ ላይ፣ እንደተገለጸው፣ በትክክል፣ የገበያውን፣ ዋጋ፣ በመከተል፣ በሚያወጡት፣ ዋጋ፣ ልክ፣ ነው ።

፯/ የግብር፣ ባለሥልጣኑ፣ ተቁጣጣሪ (አዲተር)፣ የግብር፣ ይግባኝ፣ ጉባኤ፣ ፊት፣ ቀርቦ፣ የግብር፣ ከፋይን፣ የሒሳብ፣ መዝገብ፣ ዓመታዊ፣ የዕቃ፣ ዝርዝርና፣ የዋጋውን፣ ግምት፣ ያልተቀበለው፣ የግብር፣ ከፋይን፣ ትርፍ፣ ለማሳካት፣ ሆነ፣ ተብሎ፣ ዋጋውን፣ በማብዛት፣ የተጻፈ፣ ስለሆነ፣ ነው፣ በማለት፣ ሲያስረዳ፤ የተቁጣጣሪውን፣ አስተያየት፣ በደፈናው፣ ከመቀበል፣ ይልቅ፣ የግብር፣ ይግባኝ፣ ሰሚው፣ ጉባኤ፣ በዓመቱ፣ መጨረሻ፣ ዕቃዎቹ፣ ምን፣ ያህል፣ እንደሚያወጡ፣ የገበያውን፣ ዋጋ፣ በመከተል፣ ትክክለኛ፣ ዋጋቸውን፣ መወሰን፣ ነበረበት ።

ሰኔ፣ ፲፰፣ ቀን፣ ፲፱፻፶፬፣ ዓ፡ም፣ ዳኞች፣— ዶክተር፣ ቦሐጅያር፣ አቶ፣ ዮሴፍ፣ ተክለ፣ ሚካኤል፣ አቶ፣ መኰንን፣ ጌታሁን ።

ይግባኝ፣ ባይ፣ ይህንን፣ ይግባኝ፣ ያቀረቡት፣ በ፲፱፻፵፱፣ ዓ፡ም፣ በቅጥር፣ ፲፱፣ በወጣው፣ ድንጋጌ፣ በአንቀጽ፣ ፶፱ነኛው፣ መሠረት፣ የግብር፣ ይግባኝ፣ ኮሚሲዮን፣ ስለ፣ ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ ግብር፣ የሰጠውን፣ ውሳኔ፣ በመቃወም፣ ነው ።

ይግባኝ፣ ባይ፣ አቤቱታቸውን፣ ያቀረቡት፣ በልዩ፣ ልዩ፣ ምክንያት፣ ስለሆነ፣ ለያንዳንዱ፣ ክርክር፣ ውሳኔ፣ እንሰጣለን ።

የመጀመሪያ፣ ክርክር፣- ስለ፣ አሥራ፣ አንድ፣ ሺሕ፣ ስድስት፣ መቶ፣ ሀያ፣ ሰባት፣ ብር፣ ከሃምሳ፣ አንድ፣ ሳንቲም (፲፩ሺ፯፻፳፯፣ ብር፣ ከ፶፩፣ ሣንቲም)፣ ነው ።

ይኸውም፣ የሚያከራክረው፣ ጉዳይ፣ ይግባኝ፣ ባይ፣ በ፲፱፻፶፩፣ ዓ፡ም፣ ወደ፣ አሜሪካን፣ ልከውት፣ በነበረው፣ ቡና፣ ላይ፣ ስለ፣ ደረሰው፣ ኪሳራ፣ ሲሆን፤ ይግባኝ፣ ባይ፣ መክሰሩን፣ ያወቁት፣ በ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ መሆኑን፣ አመልክተዋል ።

የግብር፣ ይግባኝ፣ ሰሚ፣ ጉባኤም፣ ስለዚህ፣ ጉዳይ፣ በሰጠው፣ ውሳኔ፣ በወጪ፣ አይታሰብላቸውም፣ በማለት፣ ወስኖአል ። የግብር፣ ይግባኝ፣ ኮሚቴም፣ በሰጠው፣ አስተያየት፣ የ፲፱፻፶፬፣ ዓ፡ም፣ ወጪ፣ ነው፣ ከማለት፣ በስተቀር፣ በግብር፣ አወሳሰን፣ ላይ፣ አንቀበልም፣ ያለበትን፣ ምክንያት፣ አልገለጸውም ። እንዲሁም፣ የመልስ፣ ሰጪው፣ ነገረ፣ ፈጅ፣ እዚህ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ቀርቦ፣ ሲከራከር፣ የ፲፱፻፶፬፣ ዓ፡ም፣ ግብር፣ እንዲከፍሉ፣ የተደረገው፣ በግምት፣ ስለሆነ፣ ከ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ ላይ፣ ይህ፣ ገንዘብ፣ መቀነስ፣ የለበትም፣ በማለት፣ ተከራክረዋል ።

ይህ፣ ኪሳራ፣ የደረሰው፣ በ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ ለመሆኑ፣ እያከራከርም ። ይህ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ከዚህ፣ ቀድሞ፣ ይህን፣ የመሰለ፣ ክርክር፣ አጋጥሞት፣ ውሳኔ፣ ሰጥቶአል ። ይኸውም፣ በመጀመሪያ፣ ዓመት፣ የደረሰበትን፣ ኪሳራ፣ በሚቀጥለው፣ ዓመት፣ ኪሳራ፣ መድረሱን፣ ካወቀ፤ ከዚያው፣ ከሚከተለው፣ ዓመት፣ ላይ፣ የደረሰበት፣ ኪሳራ፣ ሊቀነስለት፣ ይገባል፣ በማለት፣ ነው ። አሁንም፣ ቢሆን፣ በይግባኝ፣ ባይ፣ ላይ፣ በ፲፱፻፶፩፣ ዓ፡ም፣ የደረሰው፣ ኪሳራ፣ በ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ የታወቀና፣ የተፈጸመ፣ ስለሆነ፣ ከ፲፱፻፶፪፣ ዓ፡ም፣ ግብር፣ ላይ፣ ተቀናሽ፣ መሆን፣ አለበት፣ በማለት፣ ወስነናል ።

ሁለተኛው፣ ክርክር፣- ስለ፣ ዐሥራ፣ ሁለት፣ ሺሕ፣ ብር፣ (፲፪ሺ፣) የቤት፣ ኪራይ፣ ነው ።

ይግባኝ፣ ባይ፣ የግብር፣ ይግባኝ፣ ሰሚ፣ ኮሚቴ፣ ይህንን፣ ሐሳብ፣ በስሕተት፣ ሳይቀበለው፣ ቀርቶአል ። በማናቸውም፣ የንግድ፣ ሥራ፣ ሁሉ፣ ገቢን፣ ለማስገን።

ኘት : ኪራይ : ክፍ : ያለ : ዓላማ : ስለሆነ : ግብር : የሚከፈልበት : ገንዘብ : ከመ መደቡ : አስቀድሞ : ተቀናሽ : ሊሆን : የሚገባው : ነው ። በሕግ : ክፍል : ማስታ ወቂያ : ቍጥር : ፪፻፲፮ : አንቀጽ : ፰ : ሲታይ : ኪራይ : የማይፈቀድ : ሒሳብ : ለመሆኑ : አንዳችም : የተገለጸ : ነገር : የለም ። በዚህም : ዓይነት : ይህንኑ : ዐሥራ : ሁለት : ሺሕ : ብር : (፲፪ሺ) የአገር : ውስጥ : ገቢ : መሥሪያ : ቤት : መቀበል : ሲገባው ፤ በ፲፱፻፵፱ : ዓ.ም. : በቍጥር : ፲፱ : ድንጋጌ : በአንቀጽ : ፲ : መሠረት : አመልካቹ : ኪራይ : በከፈለበት : ገንዘብ : ላይ : ግብር : ትከፍላለህ : ከማለት : ይልቅ : ይህንኑ : ሒሳብ : መንቀፍ : አይገባውም : ነበር ። ይኸውም : በመቶ : ዘጠኝ : (፱ከ፻) ሒሳብ : ነው ።

በዚህም : አመዳደብ : ላይ : ከሁሉ : አስቀድሞ : መደረግ : ይገባው : የነበ ረው :-

ሀ) በቍጥር : ፪፻፲፮ : አንቀጽ : ፲፫ (ሀ) : የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : መሠ ረት : የርጅና : ቅናሽን : ማመዛዘን ፤

ለ) በቍጥር : ፲፱ : አንቀጽ : ፲፱ (ለ) : ተራ : ቍጥር : ፪ : በወጣው : ድንጋጌ : መሠረት : ለማደሻና : መጠገኛ : አላዋንስ : መፍቀድ : ይገባ : ነበር ። በማለት : አመልክተዋል ።

የመልስ : ሰጭውም : ነገረ : ፈጅ : በመርማሪው : ራፖርት : በተራ : ቍጥር : ፬ : ተገቢ : የሆነ : አተታ : የተሰጠው : በመሆኑ : ጉባኤውም : ያጸደቀው : በሕጉ : መሠረት : ስለሆነ ፤ የአከራይ : ተከራይ : በማይከፈልበት : ቤት : የኪራይ : ሒሳብ : ይቀነሳልኝ : በማለት : ያቀረቡት : ክርክር : ስሕተት : ነው : በማለት : ተከራክ ረዋል ።

ይግባኝ : ባይ : ይህንን : ዐሥራ : ሁለት : ሺሕ : ብር : (፲፪ሺ) : የቤት : ኪራይ : ወጪ : ለማድረጋቸው : በመዝገብም : በዴቢት : በኩል : ወጪ : አድር ገው : ለመያዛቸው ፤ የግድ : ሥራቸውንም : የሚያከናውኑት : በዚህ : ቤት : ለመሆኑ : አንዳችም : ክርክር : አልተነሣም : አልተካደምም ። እዚህ : ላይ : በጣም : አስፈላጊ : ሆኖ : መመልከት : የሚያስፈልገው : አንድ : ነጋዴ : ሥራውን : በሚ ያከናውንበት : ወቅት : ላይ : በደንቡ : የሚያስከትልበትን : ኪሳራ : ሁሉ : በመዝ ገቡ : በዴቢት : በሚመለከተው : ውስጥ : መመዝገብ : እንዳለበት : ነው ። ይህ ንጉም : የሚያደርግ : ነጋዴ : ሥራው : በምን : ዓይነት : እንደሚካሄድ : ሊገነዘ ብና : ጉልህ : ሆኖም : ስለሚታየው : ሊያውቅ : ይችላል ።

በክርክሩ : ላይ : ስላሉት : ሸቀጦች : ወይም : ዕቃዎች : ስለሚመለከተው : የተከፈለው : ኪራይ : ዐሥራ : ሁለት : ሺሕ : ብር : (፲፪ሺ) ከሚገባው : በላይ : ለመሆኑ : ለዚህ : ፍርድ : ቤት : የቀረበ : አንዳችም : ክርክር : የለም ። ስለዚህ : የግብር : ይግባኝ : ጉባኤ : ይህንን : ወጪ : ያልተቀበለበትን : ምክንያት : በሕግ : ፊት : አንዳችም : አጥጋቢ : ምክንያት : አልሰጠም ። ስለዚህ : የግብር : ይግባኝ : ጉባኤ : የሰጠው : ውሳኔ : በሕጉ : ስህተት : ሆኖ : አግኝተነዋልና : በሕጉ : በ“ለ” ሠንጠረዥ : በተመለከተው : መሠረት : ይግባኝ : ባይ : በመቶ : ዘጠኝ : (፱ከ፻) እንዲከፍል : ወስነናል ። ነገር : ግን : ስለ : እርጅና : ዋጋ : ቅናሽ : ማደሻና : መጠ ገኛ : ለጠየቀው ፤ ለዕቃዎቹ : ኪራይ : ስለሚከፈልባቸው : እንደ : ካፒታል : ስለማ ይቆጠር : ፍርድ : ቤቱ : አንዳችም : አስተያየት : አልወሰደበትም ።

ሦስተኛው : ክርክር :- ይግባኝ : ባይ : ለልጆቻቸው : ስለከፈሉት : ዐሥር : ሺሕ : ዘጠኝ : መቶ : ስምንት : ብር : (፲ሺ : ፱፻፰) ጉዳይ : ነው ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ያቀረቡት ፡ ክርክር ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ እንደ ፡ ገና ፡ ይህንኑ ፡ ሒሳብ ፡ በስህተት ፡ በሙሉ ፡ ሳይቀበለው ፡ ቀርቷል ። በዚህ ፡ ደመወዝ ፡ ላይ ፡ ለአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ግብር ፡ ተከፍሎ በታል ። በዚሁም ፡ ዓይነት ፡ የይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ ሊያዝ ፡ የሚገባው ፡ በዚሁ ፡ ደመወዝ ፡ ላይ ፡ ከተከፈለው ፡ ግብር ፡ መካከል ፡ ያለውን ፡ ልዩነት ፡ አመልካቹ ፡ እንዲከፍልና ፤ እነሱም ፡ በ፲ሺ ፡ ፱፻፷ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ብር ፡ ላይ ፡ የመደቡትን ፡ በመቶ ፡ ሀያ ፡ አምስት ፡ (፳፮ከ፻) ፡ ውስጥ ፡ ያለውን ፡ ልዩነት ፡ ነበር ። በቀጥር ፡ ፪፻፲፮ ፡ በወጣው ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ አንቀጽ ፡ ፰ (ሀ) ፡ መሠረት ፡ ከሌሎቹ ፡ መካከል ፡ ለባለንብረቱ ፡ ልጆቹ ፡ የተከፈለው ፡ ደመወዝ ፡ ተወጋጅ ፡ መሆኑ ፡ እውነት ፡ ነው ፤ ነገር ፡ ግን ፡ ከዚሁ ፡ ደመወዝ ፡ ላይ ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ግብር ፡ የተከፈለበት ፡ ሲሆን ፡ እጥፍ ፡ ግብር ፡ መክፈል ፡ የማይገባ ፡ ስለሆነ ፡ ባለንብረቱ ፡ ለመክፈል ፡ አላፈነት ፡ ያለበት ፡ ያልተከፈለውን ፡ ልዩነት ፡ ብቻ ፡ ነው ። ይህንን ፡ የመሰለውም ፡ ሒሳብ ፡ የተቀነሰ ፡ መሆኑን ፡ ለማስረዳት ፡ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ አንዳችም ፡ ማስረጃ ፡ አልቀረበም ፡ በማለት ፡ አመልክተዋል ።

የመልስ ፡ ሰጭው ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ በሰጡት ፡ መካላከያ ፤ መርማሪው ፡ የሰጡት ፡ ራፖርት ፡ በቂ ፡ ስለሆነ ፡ ጉባኤው ፡ የሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ እንዲጸና ፡ ተከራክረዋል ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ለልጆቻቸው ፡ ደመወዝ ፡ መክፈላቸው ፡ አላከራከረም ። ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ የንግዱ ፡ ሥራ ፡ አስኪያጅና ፡ ባለቤት ፡ እንደ ፡ መሆናቸው ፡ መጠን ፤ ሥራውን ፡ ማደራጃና ፡ ማዳበሪያ ፡ ስለሚደረገው ፡ ወጪ ፡ ስለ ፡ ገቢ ፡ ግብር ፡ በ፲፱፻፶ ፡ ዓ፡ም ፡ በቀጥር ፡ ፯ ፡ በ፲፯ኛው ፡ ዓመት ፡ በወጣው ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ በሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ፪፻፲፮ ፡ በአንቀጽ ፡ ፰ (ሀ) ፡ መሠረት ፡ ይህ ፡ ወጪ ፡ ተቀናሽ ፡ መሆን ፡ የማይገባው ፡ ሆኖ ፡ አግኝተነዋል ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አጥብቀው ፡ የሚከራከሩት ፡ ለልጆቻቸው ፡ ደመወዝ ፡ ሲከፍሉ አቸው ፡ ለሥራ ፡ ግብር ፡ የሚከፈለውንም ፡ ጭምር ፡ ከራሳቸው ፡ እየቆረጡ ፡ ስለሚከፍሉ ፡ ልዩነቱን ፡ ብቻ ፡ ለክፈል ፡ እንጂ ፡ እጥፍ ፡ ግብር ፡ እንድከፍል ፡ ልጠየቅ ፡ አይገባኝም ፡ በማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አስተያየት ፡ የይግባኝ ፡ ባዩ ፡ አቤቱታ ፡ መሠረት ፡ የሌለው ፡ ነው ፤ ምክንያቱም ፡ ልጆቹ ፡ ደመወዛቸውን ፡ ሲቀበሉ ፡ የሚቆረጠው ፡ ገንዘብ ፡ ያው ፡ የሥራ ፡ ግብር ፡ በመሆኑ ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ በሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ፪፻፲፮ ፡ አንቀጽ ፡ ፰ (ሀ) ፡ ለእንደዚህ ፡ ያለው ፡ ሁኔታ ፡ ተቀናሽ ፡ አለመሆኑን ፡ ይገልጻል ። ስለዚህ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተገለጸው ፡ ምክንያት ፡ ሁሉ ፡ ለልጆቹ ፡ የተከፈለው ፡ ሊቀነስ ፡ አይቻልም ። የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤም ፡ የሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ በሕግ፡ፊት ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ስሕተት ፡ የለውም ።

አራተኛው ፡ ክርክር ፡- በቡናና ፡ በቆዳው ፡ ላይ ፡ በሚዛን ፡ ማነስ ፡ ስለደረሰው ፡ ከሣራ ፡ ነው ።

በዚህ ፡ ነገር ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ባቀረቡት ፡ ክርክር ፤ መዝገቡ ፡ ስለ ፡ ቆዳው ፡ ሚዛን ፡ ማነስ ፡ አራት ፡ በመቶ ፡ (፳ከ፻) ፤ ስለ ፡ ቡናው ፡ ደግሞ ፡ ዐሥራ ፡ ሁለት ፡ በመቶ ፡ (፲፪ከ፻) ፡ ሲያመለክት ፤ ያገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ያለአንዳች ፡ ምክንያት ፡ ግምት ፡ በማድረግ ፡ የወሰነው ፡ ያለአግባብ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ አመልክተዋል ።

የመልስ ፡ ሰጭው ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ በሰጡት ፡ መልስ ፡ በአጭሩ ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ የሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ እንዲጸና ፡ ጠይቀዋል ።

በቆዳውና፡ በቡናው፡ ሚዛን፡ ማነስ፡ ስለ፡ ደረሰው፡ ኪሳራ፡ የግብር፡ ይግባኝ፡ ሰሚ፡ ጉባኤ፡ በተከታታይነት፡ ቀርቦለት፡ ለነበረው፡ የኢት፡ ብር፡ ፲፫ሺ፯፻፷፩ እና፡ የኢትዮጵያ፡ ብር፡ ፲ሺ፯፻፵፬ አልቀበልም፡ በማለቱ፡ የተነሣ፡ ነው።

የይግባኝ፡ ባዩ፡ መዝገብ፡ ስለ፡ ቆዳው፡ ሚዛን፡ ማነስ፡ ያሳይ፡ የነበረው፡ በመቶ፡ አራት፡ (፩ከ፻) ሲሆን፡ የአገር፡ ውስጥ፡ ገቢ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ ባለሥልጣን፡ የፈቀደው፡ በመቶ፡ ሁለት፡ (፪ከ፻) እስከ፡ ሁለት፡ ተኩል፡ (፪ተኩል፡ ከ፻) ነው። ደግሞ፡ ስለ፡ ቡናው፡ ሚዛን፡ ማነስ፡ የይግባኝ፡ ባዩ፡ መዝገብ፡ በመቶ፡ ዐሥራ፡ ሁለት፡ (፲፪ከ፻) ሲያመለክት፡ ያገር፡ ውስጥ፡ ገቢ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ የተቀበለው፡ ዐሥራ፡ አንድ፡ በመቶ፡ (፲፩ከ፻) መሆኑ፡ ነው።

ይህ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከዚህ፡ ቀደም፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ክርክር፡ አጋጥሞት፡ ተመልክቶአል። የግብር፡ ይግባኝ፡ ሰሚ፡ ጉባኤ፡ መቼም፡ ቢሆን፡ ማናቸውንም፡ መዝገብ፡ ከተመለከተ፡ በኋላ፡ ሊቀበለውም፡ ላይቀበለውም፡ መብት፡ አለው። የሆነ፡ ሆኖ፡ የሚቀርብለትን፡ መዝገብ፡ እንዲያው፡ በደፈናው፡ ያለአንዳች፡ ምክንያት፡ አልቀበለውም፡ ለማለት፡ አይችልም፤ የማይቀበልበትን፡ ምክንያት፡ መግለጽ፡ አለበት። ይህን፡ የመሳሰለውም፡ ክርክር፡ የሕግ፡ ነገር፡ ያለበት፡ ስለሆነ፡ መገንዘብና፡ መሠረታዊ፡ አቋም፡ እንዲኖረው፡ ያሻል። ቢሆንም፡ ይግባኝ፡ ባዩ፡ በሚዛን፡ ማነስ፡ ይህንን፡ ያህል፡ ኪሳራ፡ ደርሶብኛል፡ ለማለት፡ የሚችለው፡ ሥረ፡ ነገሩ፡ በማስረጃ፡ የተደገፈ፡ ሲሆን፡ ነው። አሁንም፡ ቢሆን፡ ይግባኝ፡ ባይ፡ ለዚህ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አንዳች፡ ማስረጃ፡ አላቀረበለትም። በግብር፡ ይግባኝ፡ ሰሚ፡ ጉባኤም፡ በኩል፡ እንዲያው፡ በደፈናው፡ በግምት፡ የተሰጠውን፡ ውሳኔ፡ ለመቀበል፡ አስቸጋሪ፡ ቢሆንም፤ በይግባኝ፡ ባዩ፡ በኩል፡ የደረሰባቸው፡ ኪሳራ፡ ምን፡ ያህል፡ እንደሆነ፡ ለማወቅ፡ አልተቻለም። ስለዚህ፡ ከላይ፡ በተዘረዘረው፡ ምክንያት፡ የግብር፡ ሰሚ፡ ጉባኤ፡ የሰጠው፡ ውሳኔ፡ በሕግ፡ ረገድ፡ ስህተት፡ ነው። ለማለት፡ ይህ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ስለማይችል፡ ውሳኔውን፡ አጽንተናል።

አምስተኛው፡ ክርክር፡ -የቡና፡ ስቶክ፡ ሲከፈት፡ ከዋጋ፡ በላይ፡ ተሸጦአል፡ ስለ፡ ተባለው፡ ስድስት፡ ሺሕ፡ ስምንት፡ መቶ፡ ሁለት፡ ብር፡ (፯ሺ፰፻፪) ነው።

ይግባኝ፡ ባይ፡ ባቀረቡት፡ ክርክር፡ የአገር፡ ውስጥ፡ ገቢ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ እንደገና፡ ይህን፡ ሐሳብ፡ ባለመቀበልና፡ የአመልካቹን፡ የሒሳብ፡ መዝገብ፡ በመንቀፍ፤ ይህን፡ ሒሳብ፡ በግምት፡ የመደበው፡ ግብር፡ የሚከፈልበትን፡ ገቢ፡ ለማሳደግ፡ ነው።

አመልካቹም፡ በሒሳብ፡ መዝገቡ፡ ውስጥ፡ ትክክለኛውን፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ የነበረውን፡ የገበያ ዋጋ፡ በንግድ፡ ሕግ፡ ቍጥር፡ ፹፬(፪) መሠረት፡ አሳይቷል። የዚህ፡ ቍጥር፡ (፪) ተራ፡ ቍጥር፡ በእንግሊዝኛው፡ ጽሑፍ፡ ላይ፡ በመሳሳት፡ በተገዛበት፡ ዋጋ፡ ሲል፡ አማርኛው፡ ደግሞ፡ በትክክል፡ የገበያውን፡ ዋጋ፡ በመከተል፡ በሚያወጣው፡ ዋጋ፡ ይላል። ስለዚህ፡ ይህን፡ የሕግ፡ ክርክር፡ በሚገባ፡ አመዛዝኖ፡ የግብር፡ ይግባኝ፡ ጉባኤ፡ የሰጠውን፡ ውሳኔ፡ እንዲለውጥ፡ ይታዘዝልኝ፡ በማለት፡ አመልክተዋል።

የመልስ፡ ሰጭውም፡ ነገረ፡ ፈጅ፡ ስለዚህ፡ ክርክር፡ መልስ፡ ሲሰጡ፤ ይግባኝ፡ ባዩ፡ የንግድ፡ ሕግ፡ ቍጥር፡ ፹፬ ጠቅሶአል፤ የተጠቀሰውም፡ ቍጥር፡ የአማርኛውና፡ የእንግሊዝኛው፡ ቃላት፡ ተለያይተው፡ ቢገኙም፡ በተቀራረበው፡ ሁኔታ፡ በመተርጎም፡ እንዲሠራበት፡ ያስፈልጋል፡ በማለት፡ ተከራክረዋል።

ጉባኤው ፡ በውሳኔው ፡ የሰጠው ፡ ምክንያት ፡ ትርፉን ፡ ለማሳነስ ፡ የተደረገ ፡ መሆኑን ፡ መርማሪው ፡ አስረድቶአል ። መመዝገብ ፡ ያለበት ፡ በዚያው ፡ በተገዛ በት ፡ ዋጋ ፡ ስለሆነ ፡ አልተቀበልነውም ፡ በማለት ፡ ነው ። ይህ ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ አይደለም ። ጉባኤው ፡ ይህን ፡ የመሳሰለ ፡ ክርክር ፡ ሲወስን ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ መስጠት ፡ አለበት ። እንዲያው ፡ በደረጃው ፡ ያለበቂ ፡ ምክንያት ፡ አልተቀበልነውም ፡ ማለት ፡ አይገባም ። በጠቅላላው ፡ የጉባኤው ፡ ተግባር ፡ ኦዲተሩ ፡ ሥራውን ፡ በትክክል ፡ ሠርቶ ፡ እንደሆነና ፡ እንዲሁም ፡ በሱ ፡ አስተያየት ፡ ነገሩ ፡ በቂ ፡ መሆኑን ፡ እሱን ፡ ጠይቆ ፡ መረዳት ፡ ወይም ፡ አስተያየቱ ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ማወቅ ፡ ያሻል ።

በንግድ ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፹፬(፪) አንዳችም ፡ አጠራጣሪ ፡ ነገር ፡ የለም ። በእንግሊዝኛው ፡ ሳይሆን ፡ በአማርኛው ፡ ጽሑፍ ፡ ላይ ፡ ግልጽ ፡ አድርጎ ፡ እንደሚናገረው ፡ ሁሉ ፡ የሚገመቱት ፡ በሚያወጡበት ፡ ዋጋ ፡ ልክ ፡ ነው ፡ ይላል ። ስለዚህ ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ የጊዜውን ፡ ዋጋ ፡ አጣርቶ ፡ ማወቅ ፡ ሲገባው ፡ ኦዲተሩ ፡ በሰጠው ፡ ሐሳብ ፡ ብቻ ፡ ተመርቶ ፡ ውሳኔ ፡ መስጠት ፡ የለበትም ፡ በማለት ፡ በፍሬ ፡ ነገሩ ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጥበት ፡ ወደ ጉባኤው ፡ መልሰነዋል ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተዘረዘረው ፡ ምክንያት ፡ ሁሉ ፡ ይህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ በሦስተኛውና ፡ በአራተኛው ፡ ክርክር ፡ የሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ አጽንቶታል ። እንዲሁም ፡ በአንደኛው ፡ በሁለተኛውና ፡ በአምስተኛው ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ጉባኤ ፡ የሰጠውን ፡ ውሳኔ ፡ ሽሮታል ። ስለሆነም ፡ በአምስተኛው ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የተሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ነገሩ ፡ ወደ ጉባኤው ፡ ተመልሶ ፡ በዚህ ፡ ፍርድ ፡ መሠረት ፡ እንዲጣራና ፡ እንዲወሰን ፡ ስለሆነ ፡ ወደ ጉባኤው ፡ ተመልሶአል ።

መልስ ፡ ሰጭው ፡ ለይግባኝ ፡ ባዩ ፡ የዳኝነት ፡ በደረሰኝ ፡ ልክ ፡ ኪሳራ ፡ ሃምሳ ፡ ብር ፡ (፶) ፡ ብር ፡ እንዲከፍሉ ፡ አዘናል ።

HIGH COURT
Addis Ababa, Com. Div. No. 2

SHALOM SHALOMAY v. THE INLAND REVENUE DEPARTMENT

Civil Case No. 197/54 E.C.

Taxation—Income tax—Deductions—Losses—Year of deduction—Art. 20, Leg. Not. No. 258 of 1962.

Taxation—Income tax—Schedules.

Taxation—Income tax—Deductions—Depreciation—Art. 16(c), Leg. Not. No. 258 of 1962.

Taxation—Income tax—Deductions—Employees' salaries—Art. 17(b)(i), Leg. Not. No. 258 of 1962.

Taxation—Income tax—Determination of tax by estimation—Art. 40, Proc. No. 173 of 1961

Commercial law—Books of account—Inventory valuation—Art. 84(2) Com. C.

On appeal from a Tax Appeal Commission decision upholding the Inland Revenue Department's assessment of the appellant tax-payer's income tax liability for 1952.

Held: Affirmed in part, reversed in part, and remanded in part for further proceedings.

1. A business loss is deductible in the year in which it is incurred, and only in that year.
2. Where a taxpayer owns both a business which produces income taxable under Schedule C and the premises used for the business, he may deduct from his Schedule C income a reasonable allowance for the rental value of the premises, with the result that this amount will be taxable under Schedule B rather than Schedule C; if he does so, he may not also deduct from his Schedule C income for depreciation and repairs on the premises.
3. Salaries paid to a Schedule C taxpayer's children are taxable income to the children, even though the Schedule C taxpayer may not deduct their salaries as business expenses for purposes of determining his own income tax liability.
4. The tax authority may not arbitrarily disregard a taxpayer's books of account in determining his income tax liability.
5. Whether it was arbitrary for the tax authority to reject a taxpayer's books of account in determining his income tax liability is a question of fact.
6. Where there is no evidence before the court relating to whether it was arbitrary for the tax authority to reject a taxpayer's books of account in determining his income tax liability, the court cannot hold that the Tax Appeal Commission erred as a matter of law in upholding the tax authority's determination in this respect.
7. Com. C., Art. 84(2) requires that inventories be valued on the basis of current market prices and not, as the English version states, on the basis of the "cost price."
8. Where an auditor for the tax authority testified before the Tax Appeal Commission that he had disregarded the taxpayer's books of account with respect to the value of the year-end inventory because the value had been inflated in order to reduce the taxpayer's income for the year, the Tax Appeal Commission should have determined the actual value of the inventory at the end of the year on the basis of then current market prices and should not simply have accepted the auditor's statement.

Sene 18, 1954 E.C. (June 25, 1962 G.C.); Judges: Dr. W. Buhagiar, Ato Josef Tekle Mikael, Ato Makonnen Getahun:— This is an appeal under Article 59 of the

Income Tax Decree (No. 19) from a decision of the Commission for Tax Appeals in regard to tax assessment for the financial year 1959. The appeal is on various points which will be considered one by one.

The first item under dispute is an amount of E\$11,627.51 which represents loss from coffee shipped to the United States on a consignment basis in 1958 and which loss did not materialise until 1959. The Commission for Tax Appeals did not allow such loss as deductible for purposes of assessment of tax. The Commission did not give any reason why this amount was not allowed except that as they are expenses for 1958 the said amount is not to be taken into consideration, and the advocate for the respondent submitted to this Court that, as the assessment for tax for the year 1958 was made by estimation, the said amount should not be deductible in the year 1959. Now there is no question that the said amount was incurred in the accounting year of 1959 and this Court has had the opportunity of deciding in a similar case that losses incurred in one accounting year are deductible in respect of that year and not in respect of any year during which the transaction, the cause of the loss, was completed. For this reason, the decision of the Commission for Tax Appeals is wrong in law and must be reversed: the said amount is deductible for the year 1959.

The second item is the question of rent of E.\$12,000 which the appellant has paid out of the funds of his business to himself, his being the premises where the business is carried on. The Commission for Tax Appeals has disallowed this item; again no reason is given for the disallowance; the Commission has allowed only the deduction of depreciation. The appellant claims that such amount should be deductible and that the appellant should be subject to the tax of 9% under Article 10 of the Income Tax Decree; he also claims that such assessment should further take into account depreciation and allowance for repairs. It is not contested that the appellant has in his books of account of his business placed on the debit side the amount of E\$12,000 as normally incurred in a business included in the debit side of the books; it is only in this way that a businessman may have a clear picture of how the business is getting on. Also there is nothing before this Court to show that the amount of E\$12,000 is an excessive rent for the premises in question. There is, therefore, no good reason in law why the Commission for Tax Appeals should have disallowed this item. The Court, therefore, finds that the decision of the Commission is wrong in law and that the appellant should be liable to pay the rate of tax at 9% as prescribed in Schedule B, but the Court does not consider that the appellant is entitled to depreciation and allowances for repairs and maintenance, as once he is paying rent, the premises cannot be considered as part of the capital of the business.

The third item concerns the question of the amount of tax payable on the amount of E\$10,908, which the appellant paid as salaries to his children; it is not disputed that salaries paid to the children of the proprietor of a business are excluded from deduction under Article 8(a) of the Income Tax Regulations 1958 (Leg. Not. No. 215 published in the *Negarit Gazeta*, No. 7 of the 17th Year). The appellant alleges that the Commission for Tax Appeals should have directed that the appellant should be liable to pay only the difference between the amount he would be liable to pay and the amount of tax which he, as employer, has paid on the salaries paid to his children; the ground for this allegation of the appellant is that there should not be double taxation. In the opinion of this Court, the allegation of the appellant is not tenable. The tax paid on the salaries paid to the children is tax payable by the children on the income they had from the salaries, and Article 8(a) of the Regulations does not provide for any deduction in such circumstances; it simply lays down that expenditure consisting in salaries payable to

children shall not be allowed. For these reasons the decision of the Commission on this point cannot be said to be wrong in law.

The fourth item concerns loss in weight on hides and loss in weight in coffee and rejects, that is E\$13,761 and E\$10,754, respectively. The appellant's books show that the loss in weight in respect of hides was 4% while the tax authority allowed only 2½%; also in respect of coffee the appellant's books show loss in weight of 12%, while the tax authority has allowed only 11%. The appellant's argument on this point is that the tax authority cannot reject the books and impose an arbitrary assessment. This Court has had the opportunity in other cases to point out that when books are presented to the tax authority, the tax authority may not, of course, refuse to accept the books arbitrarily, and this is a point of law which seems to be established. In cases like the present, the question whether the appellant has sustained the actual losses in weight he alleges to have sustained becomes a question of fact and the Court has no evidence before it to enable it to say whether the tax authority has acted arbitrarily or not in that this Court cannot enter into the question of what the actual losses of the appellant were. For these reasons, this Court cannot hold that the decision of the Commission is wrong in law.

The last item concerns the amount of E\$6,252 being over-valuation of opening stock of coffee; the appellant submits that the tax authority arbitrarily disregarded the appellant's books of accounts which show the correct market price of the coffee at the time the inventory was made and this in accordance with Article 84(2) of the Commercial Code. The Commission for Tax Appeals disregarded this item and the ground given for the decision is that the auditor had explained that the over-valuation was done only in order to decrease the profit. This is not a good reason for the Commission to give; it is the duty of the Commission to find out whether the auditor is correct or not in his views; there is no question that under Article 84(2) of the Commercial Code the inventory is to be prepared by giving the actual market price of the merchandise in stock (the English version of the said Article is obviously wrong - the expression "cost price" should read as in the Amharic text "actual market price"). On this point the Commission should ascertain what the "actual market price" ruling at the time of the inventory was and decide the matter not on the views of the auditor but on actual facts.

For the above reasons, this Court confirms the decision of the Commission for Tax Appeals on the third and fourth items, reverses the decision of the Commission of the first and second and fifth (last) items, and with regard to the fifth item, the matter is referred back to the Commission for their decision in accordance with the principles of law laid down in this judgment.

The respondent shall pay court fees according to receipt and costs of E\$50.

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

አዲስ ፡ አበባ ፡ አንደኛ ፡ የንግድ ፡ ችሎት ።

ታደስ ፡ ድልነሣሁ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ በቀለች ፡ ካሳ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቀጥር ፡ ፯፻፶፱/፶፬ ፡ ዓ፡ም ።

የሙያ ፡ ተግባር—ውል ፡ የማፍረሱ ፡ መብት—ለተፈጸመው ፡ አገልግሎት ፡ የሚገባውን ፡ ዋጋ ፡ ስለመክፈል—የሙያን ፡ ተግባር ፡ በሚገባ ፡ ባለመሥራት ፡ የተነሣ ፡ ስለሚፈርሰው ፡ ጉዳት ፡ አላፈነት—
የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጾች ፡ ፪ሺ፯፻፴፪ ፡ ፪ሺ፯፻፴፫ ፡ ፪ሺ፯፻ ፴፮ ፡ ፪ሺ፯፻፴፯ ፡ እና ፡ ፪ሺ፯፻፴፰ ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ የመልስ ፡ ሰጭ ፡ የሕግ ፡ ጠበቃ ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ ይኸንን ፡ ተግባራቸውን ፡ በደንብ ፡ ካለመከታተላቸው ፡ የተነሣ ፡ በመልስ ፡ ሰጭ ፡ ላይ ፡ ኪሳራ ፡ ስለስከተለባቸው ፡ ከመልስ ፡ ሰጭ ፡ ላይ ፡ በቅድሚያ ፡ የተቀበሉትን ፡ ገንዘብ ፡ እንዲመልሱና ፡ ስለደረሰባቸውም ፡ ጉዳት ፡ ኪሳራ ፡ እንዲከፍሏቸው ፡ ሲል ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሰጠውን ፡ ፍርድ ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ ።

ውሳኔ ፤ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ትላዛዝ ፡ ጸድቋል ።

፩/ ፍርዱ ፡ በሚታይበት ፡ ወቅት ፡ የሕግ ፡ ጠበቃው ፡ ሳይቀርቡ ፡ ቢቀሩና ፡ በዚሁም ፡ ምክንያት ፡ የተከፈተው ፡ መዝገብ ፡ በዚጋ ፤ ጠበቃው ፡ የገቡበትን ፡ ግዴታ ፡ ፈጽመዋል ፡ ለማለት ፡ አይቻልም ። መዝገቡ ፡ ከመዘጋቱ ፡ በፊት ፡ የተሰጠ ፡ አገልግሎትም ፡ ቢኖር ፡ ለባለጉዳዩ ፡ ያስገኘው ፡ ጥቅም ፡ ባለመኖሩ ፡ ባለጉዳዩ ፡ የአገልግሎት ፡ ዋጋ ፡ (አበል) ፡ ሲጠየቅ ፡ አይገባውም ። በተጨማሪም ፡ መዝገቡ ፡ ሲዘጋ ፡ ባለጉዳዩ ፡ እንዲከፍል ፡ የተወሰነበትን ፡ ኪሳራና ፡ የዳኝነት ፡ ገንዘብ ፡ ጠበቃው ፡ መክፈል ፡ አለባቸው ።

፪/ የሕግ ፡ ጠበቃው ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ አርቀው ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አቅርበው ፡ እንደሆነ ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ ያቀረቡት ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ አጥጋቢ ፡ ባይሆንምና ፡ በተከታዩ ፡ የተቀጠረው ፡ ጠበቃ ፡ እንደገና ፡ የነገሩን ፡ አመራር ፡ ጭብጥ ፡ በመለወጥ ፡ አዲስ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ቢያቀርብም ፤ ባለጉዳዩ ፡ በቅድሚያ ፡ ለተደረገላቸው ፡ አገልግሎት ፡ ተገቢውን ፡ ዋጋ ፡ መክፈል ፡ አለባቸው ።

፫/ ጠበቃው ፡ ነገሩን ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ በሚከታተሉበት ፡ ወቅት ፡ ማስረጃ ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሲያዘገቡ ፡ ሳያቀርቡ ፡ የቀሩ ፡ እንደሆነ ፤ ባለጉዳዩ ፡ ጠበቃው ፡ ለሰጡት ፡ አገልግሎት ፡ ዋጋ ፡ አንዳችም ፡ ገንዘብ ፡ ሳይከፍል ፡ ውሉን ፡ ማፍረሱ ፡ ተገቢ ፡ ነው ።

ሐምሌ ፡ ፲፪ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ፡ም ። ዳኞች ፡— ዶክተር ፡ ቦሐጅያር ፡ አቶ ፡ መካሻ ፡ አማረ ፡ ሻ/አያሱ ፡ ገብረ ፡ ሐዋርያት ።

በዚህ ፡ ነገር ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ታደስ ፡ ድልነሣሁ ፡ የአውራጃው ፡ ፍ/ቤት ፡ ያላገባብ ፡ ፯፻፵ ፡ ብርና ፡ ዳኝነትና ፡ ኪሳራ ፡ ፶ ፡ ብር ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ እንደከፈሉ ፡ ፈርዶብኛልና ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደከፈሉ ፡ የተፈረደው ፡ ፍርድ ፡ ውድቅ ፡ እንዲሆንልኝ ፡ ሲሉ ፡ ይግባኙን ፡ አቅርበዋል ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ የሕግ ፡ ጠበቃ ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፤ ወይ/በቀለች ፡ ካሳ ፡ ከአቶ ፡ ተድላ ፡ ደስታ ፡ ጋር ፡ ለሚከራከሩት ፡ ነገር ፡ ጉዳያቸው ፡ በፍ/ቤት ፡ እንዲመሩላቸው ፡ ስምምነት ፡ አድርገው ፡ ነበር ።

ይህ ፡ ስምምነት ፡ ሁለት ፡ ጉዳዮች ፡ የሚጠቅስ ፡ ነው ። ፩ኛ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፤ አቶ ፡ ተድላ ፡ ደስታ ፡ ጅሺ ፡ ሜትር ፡ ካሬ ፡ የከተማ ፡ ቦታ ፡ ወስደውብኛል ፡ በማለት ፡ የሚጠይቁ ፡ ሲሆን ፤ ፪ኛው ፡ ጉዳይ ፡ የመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ አባት ፡ ብላታ ፡ ካሳ ፡ ማሩና ፡ አቶ ፡ ተድላ ፡ ደስታ ፡ ስለ ፡ ነበራቸው ፡ ሽርክና ፡ በሚቹ ፡ አባታቸው ፡ ተተክተው ፡ ስለሚጠይቁት ፡ የሒሳብ ፡ ክርክር ፡ እንደሆነ ፡ በሙሉ ፡ ተጠቅሷል ። በዚህ ፡ ውል ፡ ውስጥ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ በ፩ኛው ፡ ጉዳይ ፡ ፪፻ ፡ ብር ፡ ለመነሻ ፤ እንዲሁም ፡ በ፪ኛው ፡ ጉዳይ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ፫፻ ፡ ብር ፡ ለይግባኝ ፡ ባይ ፡ የጥብቅና ፡ ዋጋ ፡ ከፍለው ፡ ጉዳዩ ፡ በፍርድ ፡ በሚያልቅበት ፡ ጊዜ ፡ ከያንዳንዱ ፡ ክስ ፡ ጉዳይ ፡ በመቶ ፡ አሥር ፡ ጥቅም ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ተስማምተዋል ። ይህነኑ ፡ ውል ፡ በተዋዋሉበት ፡ ጊዜ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ለይግባኝ ፡ ባይ ፡ በጠቅላላ ፡ ፭፻ ፡ ብር ፡ በቅድሚያ ፡ ከፍለዋቸዋል ።

መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍ/ቤት ፡ በይግባኝ ፡ ባይ ፡ ላይ ፡ ያቀረቡት ፡ ክስ ፤ ፩ኛ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በጥብቅና ፡ እንዲከራከሩልኝ ፡ ከተዋዋልን በኋላ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ መዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፱፻፸፩/፱፪ ፡ በተከፈተው ፡ ፋይል ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ ባለመቅረባቸው ፡ ምክንያት ፡ መዝገቡ ፡ ተዘግቷል ። የዚህ ፡ ፍ/ቤት ፡ መዝገብ ፡ እንደሚያመለክተው ፡ መዝገቡ ፡ የተዘጋው ፡ የተከሰቱ ፡ ጠበቃ ፡ ሲቀርብ ፡ የእኔ ፡ የከሰቱ ፡ ጠበቃ ፡ የነበሩት ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ድልነሣሁ ፡ ባለመቅረባቸው ፡ የተከፈተው ፡ መዝገብ ፡ በፍርድ ፡ ተዘግቶ ፤ ሐምሳ ፡ ብር ፡ ፶ ፡ ኪሳራ ፡ ለተከሰቱ ፡ እንድከፍል ፡ ተወስኖብኛል ። ይህን ፡ መዝገብ ፡ ለመክፈት ፡ የወጣው ፡ የዳኝነት ፡ ገንዘብ ፡ ፶ ፡ ብር ፡ በመሆኑ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ኪሳራ ፡ ላይ ፡ ስለጣሉኝ ፡ ኪሳራውን ፡ ሊከፍሉኝ ፡ ይገባል ፡ ሲሉ ፡ በ፩ኛው ፡ ክስ ፡ ጠይቀዋል ። እንዲሁም ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በመዝገብ ፡ ቍጥር ፡ ፪፻፺፯/፶፪ ፡ ዓ፡ም ፡ በአቶ ፡ ተድላ ፡ ደስታ ፡ ላይ ፡ ባቀረብኩት ፡ ክስ ፡ ነገሩን ፡ በሚገባ ፡ ባለመምራታቸው ፡ የተነሣ ፡ ሌላ ፡ ጠበቃ ፡ ለመለወጥ ፡ ሁኔታው ፡ ስላስገደደኝ ፤ አዲስ ፡ የቀጠርኳቸው ፡ ጠበቃ ፡ ያሁኑ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ድልነሣሁ ፡ አቅርበውት ፡ የነበረውን ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ሙሉውን ፡ በመለወጥ ፡ የነገሩንም ፡ አመራር ፡ ጭብጥ ፡ በሚገባ ፡ ስለመሩልኝ ፡ ነገሩን ፡ በፍርድ ፡ ለመርታት ፡ ችያለሁ ። ማናቸውም ፡ ለክሴ ፡ እንዲከራከሩልኝ ፡ ሰጥቻቸው ፡ የነበረው ፡ አስረጅ ፡ የወሰድኩት ፡ በ፩ኛው ፡ መዝገብ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በቀጠሮ ፡ ቀርተው ፡ ከተዘጋ ፡ በኋላ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ ዘርዘረዋል ።

አስቀድመን ፡ ወደ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩ ፡ ከመግባታችን ፡ በፊት ፡ በኢትዮጵያ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥር ፡ ፪ሺ፯፻፴፪ ፡ እንደተጻፈው ፡ ስለ ፡ አእምሮ ፡ ሥራ ፡ ውሎችና ፡ ስለ ፡ ጥብቅና ፡ አገልግሎቶች ፡ እንደሚከተለው ፡ ይደነግጋል ። በዕውቀታቸው ፡ ለማገልገል ፡ ውል ፡ የሚገቡ ፡ ሁሉ ፡ እንደ ፡ ጠበቆችና ፡ ሌሎችም ፡ ውል ፡ የገቡበትን ፡ ግዴታ ፡ ለመፈጸም ፡ በግል ፡ ኅላፊዎችና ፡ ተጠያቂዎች ፡ ናቸው ፡ በማለት ፡ ሕጉ ፡ ግዴታ ፡ ጥሎባቸዋል ። አንቀጽ ፡ ፪ሺ፯፻፴፫ ፡ እንደሚያመለክተው ፡ ግን ፡ ውል ፡ የገቡበት ፡ ግዴታ ፡ መሠረት ፤ የሚፈጸመው ፡ ሥራ ፡ የበረከተና ፡ መጠኑ ፡ የበዛ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ጠበቃው ፡ በራሱ ፡ መሪነትና ፡ ተቆጣጣሪነት ፡ የሚሠሩትን ፡ የቅርብ ፡ ረዳቶቹን ፡ እያዘዘ ፡ ግዴታውን ፡ ሊፈጽም ፡ እንደሚችል ፡ በሕጉ ፡ ተደንግጓል ።

እንዲሁም ፡ ጠበቃውና ፡ ደንበኛው ፡ በሕጉ ፡ በኩል ፡ የተሳሰረ ፡ እምነትና ፡ የተጠበቀ ፡ ምስጢር ፡ በመካከላቸው ፡ እንዲኖር ፡ ተገቢ ፡ ነገር ፡ ነው ። መግባባት ፡ በማይቻልበት ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ደንበኛው ፡ ጠበቃ ፡ ለሰጠው ፡ የሕግ ፡ ምክር ፡ ሆነ ፡ ሌላም ፡ ጠበቃ ፡ ሠርተዋል ፡ ለሚባለው ፡ ነገር ፡ መጠነኛ ፡ የሆነውን ፡ አበል ፡

ከፍሎ ፡ በማናቸውም ፡ ጊዜ ፡ ከጠበቃው ፡ ጋር ፡ የነበረውን ፡ ስምምነት ፡ ሊሠርዝ ፡ ይችላል (አንቀጽ ፡ ፪ሺ፯፻፴፯) ።

እንዲሁም ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቊጥር ፡ ፪ሺ፯፻፴፯ ፡ በተመለከተው ፡ መሠረት ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ የተቀጠረበትን ፡ ተግባር ፡ የደንበኛው ፡ ማናቸውም ፡ ጥቅም ፡ በይበልጥ ፡ የሚያስገኘውን ፡ ተግባር ፡ መፈጸም ፡ እንዲሁም ፡ ታማኝነትና ፡ ቅንነት ፡ በተሞላበት ፡ መንፈስ ፡ የሥራው ፡ አቋም ፡ ሥርዓት ፡ በሚፈቅድ ለት ፡ መጠን ፡ ጠበቃ ፡ ደንበኛውን ፡ ማገልገል ፡ ተገቢው ፡ ይሆናል ።

ስለዚህ ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ ካለማወቅ ፡ የተነሣ ፡ ወይም ፡ ከንዝህላልነት ፡ የተነሣ ፡ በደንበኛው ፡ ላይ ፡ ለሚያደርስበት ፡ ጉድለትና ፡ ስሕተት ፡ ጠበቃው ፡ በኅላፊነት ፡ ይጠየቅበታል ። ነገር ፡ ግን ፡ በተሰጠው ፡ የስሕተት ፡ ፍርድ ፡ ወይም ፡ ማናቸውም ፡ የፍ/ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ጠበቃው ፡ ለደንበኛው ፡ ኅላፊነት ፡ እንደሌለበት ፡ ሕጉ ፡ በግልጽ ፡ ያስረዳል ።

እንዲሁም ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ የደንበኛው ፡ ጥቅም ፡ ሳይበደል ፡ በማናቸውም ፡ ጊዜ ፡ ከደንበኛው ፡ ጋር ፡ የገባውን ፡ ውለታ ፡ ሊሰርዝ ፡ ይችላል (ቊጥር ፡ ፪ሺ፯፻፴፰) ።

ወደ ፡ ዋናው ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፡ ስንመለስ ፡ በዚህ ፡ ነገር ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ የመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ጠበቃ ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ በገቡበት ፡ ግዴታ ፡ መሠረት ፡ የመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ወኪል ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ ተግባራቸውንና ፡ ግዴታቸውን ፡ ባለመፈጸማቸው ፡ ምክንያት ፡ መዝገቡ ፡ እንደተዘጋገበ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋም ፡ በጠበቃው ፡ ንዝህላልነት ፡ ምክንያት ፡ ኪሳራ ፡ እንደ ፡ ደረሰባቸው ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ አግኝተናል ። ጠበቃውም ፡ ስለቀሩበት ፡ ሁኔታ ፡ በቂ ፡ የሆነ ፡ ምክንያት ፡ አላቀረቡም ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በዚህ ፡ ነገር ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ የሕግ ፡ ምክርና ፡ የፈጸም ኩትም ፡ አገልግሎት ፡ አለ ፡ በማለት ፡ ተከራክረዋል ። ነገር ፡ ግን ፡ መዝገቡን ፡ ስንመለከተው ፡ ጠበቃው ፡ ሥራ ፡ ሠርቻለሁ ፡ የሚሉት ፡ በዚህ ፡ ክስ ፡ የቀረበው ፡ ውጤት ፡ ሳይሰጠው ፡ መዝገቡ ፡ የተዘጋው ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ብቻ ፡ ለመሆኑ ፡ ተረጋግጥዋል ። ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ሥራ ፡ ሠርተዋል ፡ የሚያስኘው ፡ መዝገቡ ፡ በመዘጋቱ ፡ ፋንታ ፡ በፍርድ ፡ በያልቅ ፡ ነበር ፤ ይኸውም ፡ መዝገብ ፡ የተዘጋው ፡ ፶ ፡ ብር ፡ ኪሳራና ፡ የዳኝነቱን ፡ ገንዘብ ፡ ፯ ፡ ብር ፡ በመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ኪሳራ ፡ በማስከተል ፡ ለመሆኑ ፡ የተረጋገጠ ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ በዚህ ፡ ረገድ ፡ ተግባራቸውን ፡ ያልፈጸሙ ፡ ሆነው ፡ ስለ ፡ ተገኙ ፡ ለዚህ ፡ አገልግሎታቸው ፡ የተቀበሉት ፡ ፪፻ ፡ ብር ፡ የጥብቅና ፡ አበልና ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ለዳኝነት ፡ ያወጡትን ፡ ፯ ፡ ብር ፤ እንዲሁም ፡ መዝገቡ ፡ ሲዘጋ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ እንዲከፍሉ ፡ የተወሰነባቸው ፡ ፶ ፡ ብር ፡ ኪሳራ ፤ በጠቅላላው ፡ ፫፻፵ ፡ ብር ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ መመለስ ፡ ይገባቸዋል ፡ ብለን ፡ ወስነናል ።

ስለ ፡ ሁለተኛው ፡ መዝገብ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ፩ኛው ፡ መዝገብ ፡ ከመዘጋቱ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ማናቸውንም ፡ ሰነዶች ፡ ወስደዋል ፤ ውሉን ፡ በቅድሚያ ፡ አፍርሰዋል ፡ ሲሉ ፡ ተከራክረዋል ።

በዚህ ፡ ረገድ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ ያቀረቡት ፡ ክርክር ፡ ሊደገፍ ፡ አይገባውም ፤ ምክንያቱም ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ አንቀጽ ፡ ፪ሺ፯፻፴፯ ፡ እንደሚያመለክተው ፡ አንድ ፡ ደንበኛ ፡ በማናቸውም ፡ ጊዜ ፡ ከጠበቃው ፡ ጋር ፡ ያለውን ፡ ስምምነት ፡ ሊያፈረሰው ፡ መቻሉን ፡ በግልጽ ፡ ተመልክቷል ።

በዚህም ፡ በጀኛ ፡ መዝገብ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ስለ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ሆነው ፡ በተከላኹ ፡ በአቶ ፡ ተደላ ፡ ደስታ ፡ ላይ ፡ ክስ ፡ አቅርበው ፡ በፍ/ቤት ፡ ሲከራከሩ ፡ ለመቆየታቸው ፡ መዝገቡ ፡ ያስረዳል ።

መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ባቀረቡት ፡ ክርክር ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ጽፈው ፡ ቢያቀርቡም ፡ ቅሉ ፡ ነገሩን ፡ በሚገባ ፡ ባለመምራታቸው ፡ ሌላ ፡ ጠበቃ ፡ ቀጥሎ ፡ የቀጠርኩት ፡ ጠበቃ ፡ እንደገና ፡ የነገሩን ፡ አመራር ፡ ጭብጥ ፡ በመለወጥ ፡ አዲስ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ጽፈው ፡ ባቀረቡት ፡ ክርክር ፡ መሠረት ፡ ተፈርዶልኛል ፡ ብለዋል ። በፍ/ቤቱ ፡ አስተያየት ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ያቀረቡት ፡ ክርክር ፡ ለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ተገቢ ፡ አይሆንም ፤ ምክንያቱም ፡ የአንድ ፡ ጠበቃ ፡ አበል ፡ የሚወሰነው ፡ በማስፈረድ ፡ ወይም ፡ ባለማስፈረድ ፡ ባለመሆኑ ፡ ነው ። የጠበቃ ፡ አበል ፡ መወሰን ፡ የሚገባው ፡ ጠበቃው ፡ ከደንበኛው ፡ ጋር ፡ ባደረገው ፡ ስምምነት ፡ መሠረት ፡ የፈጸመው ፡ ሥራ ፡ በመኖሩ ፡ ወይም ፡ ያለመኖሩን ፡ በማስረዳት ፡ ብቻ ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ጠበቃ ፡ ለመለወጥ ፡ ያደረገችው ፡ ይህን ፡ ለማድረግ ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ አጋጥሟቸዋል ። ምክንያት ፡ ባይኖራቸውም ፡ ቅሉ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ አንቀጽ ፡ ቍጥር ፡ ፪ሺ፯፻፴፯ ፡ መሠረት ፡ ውሉን ፡ ለመሠረዝ ፡ ሕጉ ፡ መብት ፡ ይሰጣቸዋል ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ በዚህ ፡ በሁለተኛው ፡ መዝገብ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ ቢያዘጋጁም ፡ ቅሉ ፡ ነገሩን ፡ በፍ/ቤት ፡ በሚከታተሉበት ፡ ጊዜ ፡ ማስረጃ ፡ ባለማቅረባቸው ፡ ምክንያት ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ከመቀጠሩም ፡ በላይ ፤ መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ጠበቃ ፡ ከመለወጣቸው ፡ አስቀድሞ ፡ በነበረው ፡ ቀጠሮ ፡ መስከረም ፡ ፳፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ.ም. ፡ በዋለው ፡ ችሎት ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ማስረጃ ፡ ባለማቅረባቸው ፡ ምክንያት ፡ ፍ/ቤቱ ፡ በማስጠንቀቅ ፡ ያላቸውን ፡ አስረጅ ፡ እንዲያገቡ ፡ የመጨረሻ ፡ ዕድል ፡ እንደተሰጣቸው ፡ የፍ/ቤቱ ፡ መዝገብ ፡ ያስረዳል ። በዚህ ፡ ምክንያት ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ አንድም ፡ ጠቃሚ ፡ አገልግሎት ፡ ፈጽመዋል ፡ የሚያሰኝ ፡ ሁኔታ ፡ አልገተኘም ። በዚህ ፡ ምክንያት ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ለዚህ ፡ ለጀኛው ፡ ጉዳይ ፡ የተቀበሉትን ፡ ፫፻ ፡ ብር ፡ የጥብቅና ፡ አበል ፡ ለመልስ ፡ ሰጭዋ ፡ ሊመልሱ ፡ ይገባል ፡ ብለን ፡ ወስነናል ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በሰጠነው ፡ ምክንያት ፡ መሠረት ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍ/ቤት ፡ የሰጠውን ፡ ፍርድ ፡ አጽንተናል ። መልስ ፡ ሰጭዋ ፡ በዚህ ፡ ይግባኝ ፡ ምክንያት ፡ ለደረሰባቸው ፡ ኪሳራ ፡ በተጨማሪ ፡ ፶ ፡ ብር ፡ (ሐምሳ ብር) ፡ ኪሳራ ፡ እንዲከፍሉ ፡ ፈርደናል ። የአውራጃው ፡ ፍ/ቤት ፡ እንዲያውቀው ፡ የዚህ ፡ ፍርድ ፡ ግልባጭ ፡ ይጻፍላቸው ፡ ብለናል ።

HIGH COURT
Addis Ababa, Com. Div. No. 1

TADESSE DELNESSAHOU v. BEKELETCH KASSA

Civil Appeal No. 759/54 E.C.

Contractual obligations—Hiring of intellectual work—Advocate's obligations—Client's right to terminate—Compensation for services performed—Liability for failure to perform services—Arts. 2632, 2633, 2637 and 2638 Civ. C.

On appeal from a judgment of the Awradja Court ordering the appellant, an advocate, to refund to the respondent, his client, the fees paid to the advocate and to pay the client damages resulting to her from the advocate's failure to perform services.

Held: Order affirmed

1. Where an advocate fails to appear in court, as a result of which the file in his client's case is closed, the advocate fails to fulfill his obligation to the client. In such a case, any services performed are of no use to the client, and the client is not liable to pay any fee for those services. In addition, the advocate must compensate the client for the loss sustained by the client, *i.e.*, the court fees and costs for which the client was held liable.

2. Where an advocate drafts a statement of claim and appears in court, his client must pay for those services, even though the statement of claim was not satisfactory and was amended by an advocate subsequently employed by the client.

3. Where an advocate fails to produce documents despite being ordered to do so by the court, his client is justified in terminating the contract without paying compensation for the services rendered.

4. Where the Awradja Court renders a correct judgment, but cites the wrong grounds in support of the judgment, the appellate court would affirm the judgment for the reasons stated in the opinion of the appellate court.

Hamle 12, 1954 E.C. (July 19, 1962 G.C.); Justices: Dr. W. Buhagiar, Ato Mekasha Amara, Maj. Eyassu Gabre Hawariat:- This is an appeal from a judgment of the Awradja Court ordering the appellant to pay the respondent the sum of E\$640 together with court fees and costs of E\$50. The ground of the appeal is that the Awradja Court erred in the assessment of the facts and in the application of the law.

The case arises out of an agreement between the appellant and the respondent whereby the appellant undertook in his professional capacity as an advocate to appear on behalf of the respondent in two cases against Ato Tedla Desta; the first case (High Court, No. 971/52) was one in which the respondent was claiming a plot of land measuring 60,000 sq. m.; the second case (High Court, No. 297/52) was one in which the respondent was asking for accounts in respect of a partnership between the said Ato Tedla Desta and her father. The agreement was that the respondent was to pay the appellant E\$200 in respect of the first case and E\$300 in respect of the second case; it was also agreed that in both cases the appellant was to get ten per cent of the adjudged amount. At the time of the agreement the respondent paid E\$500.

The respondent alleged in the Awradja Court that the first case was closed because the appellant failed to appear on the hearing date; this file was No. 971/52; it appears from this file, as found by the Awradja Court, that the court fees were E\$90, that the file was closed because the plaintiff and her advocate failed to appear and that there was an award of E\$50 against the plaintiff. As to the second file, the respondent alleged that the appellant was not conducting her case satisfactorily and that she asked for the services of another advocate who changed the original statement of claim and as a result judgment was given in her favour. The allegation was that she withdrew the paper from the appellant after the sad experience in the first case where the appellant failed to appear on her behalf.

Before proceeding with the facts in this case it is important to state what the law is under the Civil Code. The law as regards the hiring of intellectual work is laid down in Arts. 2632 et seq. of the Civil Code. Under these articles, the person who gives his intellectual services, as an advocate does, is bound to carry out his obligations personally (Art. 2633) and where the contract or usual practice so allows and it is not incompatible with the object of the contract, any assistants that the advocate employs must be under his control and at his responsibility. As a consequence of this personal and fiduciary character of the relations between the advocate and his client, the client may, at any time, terminate the contract (Art. 2637) and in such a case the client is liable to pay to the advocate only the expenses made by him in connection with the legal matter and a fair remuneration for the work that he has completed. Under Article 2636, the advocate must carry out the work in the best interests of his client, conscientiously and in conformity with the practice and rules of the profession; he is liable to his client for an error committed; such error, however, must be one which is the consequence of evident carelessness or ignorance; the advocate would not be responsible for an error of judgment in the interpretation or application of the law. Under Article 2638, the advocate may, at any time, recede from the contract, provided that he does so in a manner that the client suffers the least possible prejudice.

Now, in the present case it is quite clear that in the first case (No. 971/52) the appellant did not appear before the court as it was his duty to do once he assumed to act for the respondent; as a result of this the file was closed. That is not simply an error of judgment but just carelessness on the part of the appellant in fulfilling his obligations towards his client; and we say carelessness because no good reason has been put forward to justify the absence. The appellant cannot be heard to say that he had rendered professional services to the respondent in that he had drafted the statement of claim; any services he may have rendered were completely useless to the respondent in that the file was closed with the loss of E\$90 court fees and costs of E\$50. The appellant is, therefore, liable to refund the sum of E\$200 and to pay the loss sustained by the respondent, that is E\$90 and E\$50, in all E\$340 in respect of the first case.

As regards the second case (No. 297/52) there was an argument as to whether the respondent was justified in withdrawing the papers from the appellant after the incident in the first case; the appellant argued that the first case had not been closed when the respondent terminated the contract and therefore she had no good reason to terminate. This fact is not very material because under Article 2637 the client may at any time terminate the contract with the advocate. In the second case, however, the evidence shows quite clearly that the appellant had prepared a statement of claim and had appeared on a few occasions before the court. The respondent submitted that this statement of claim was not properly drafted and that it was amended by the advocate she subsequently employed and that on such amended statement of claim judgment was given in her favour.

This is not a valid argument; the remuneration of an advocate does not depend on whether the case is won or lost; the advocate's remuneration depends on the services rendered. But apart from the fact that the respondent could at any time terminate the contract, she had in this case good reason to do so. The file shows that at the hearing of October 6, 1960, the appellant was warned by the Court that he should produce all the documents in support of his case and give copies to the defendant. It was after this that the respondent terminated the contract with the appellant and sought the services of another advocate. Although the appellant would be entitled to a fair remuneration for services rendered, in the present case any services rendered were completely fruitless as far as the respondent is concerned. For these reasons the appellant is liable to refund the E\$300 received for the second case.

For the above reasons the court confirms the judgment of the Awradja Court not on the grounds given by that Court but on the application of the Articles of the Civil Code quoted above. The appellant shall pay costs of E\$50 to the respondent for this appeal.

A copy of this judgment is to be sent to the Awradja Court for execution.

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

አዲስ ፡ አበባ ፡ የንግድ ፡ ችሎት ።

ንግሥት ፡ መከፋፈል ፡ እና ፡ ሌሎችም ፡ ከሳሽ ፤ የኢትዮጵያ ፡ አየር ፡ መንገድ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ነገር ፡ ቊጃጃ/ህጅ ፡ ህጃጃ/ህጅ ፡ ህጃጃ/ህጅ ፡ ዓ ፡ ም ።

የንግድ ፡ ሕግ—የአየር ፡ ጉዞ—የኪራይ ፡ (ቻርተር) ፡ ስምምነት—በመንገድኛ ፡ ላይ ፡ ስለሚደርሰው ፡ ጉዳት ፡ አላፈነቱ ፡ የማን ፡ እንደ ፡ ሆነ—አንዥ ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ፍቺ—ከአላፈነት ፡ ነጻ ፡ ስለመሆን—በሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ ላይ ፡ የሚያስከትለው ፡ ውጤት ፡ አለመኖሩ—የዋርሶ ፡ ስምምነት ፡—የባሕር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፩፻፳፮ ፡ እና ፡ ፩፻፴፪ ።

ተከላሾች ፡ አይሮፕላኑ ፡ በሚበርበት ፡ ጊዜ ፡ በጉዞ ፡ መደብ ፡ (ቻርተር ፡ ፍላጎት) ፡ ያከራየነው ፡ ስለሆነ ፡ በዚሁ ፡ ወቅት ፡ በመንገዶች ፡ ላይ ፡ ለደረሰው ፡ ጉዳት ፡ አላፈነት ፡ ሆነን ፡ መልስ ፡ መስጠት ፡ አይገባንም ፡ በማለት ፡ ተቀዳሚ ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ጠየቁ ። ከሳሾችም ፡ በጉዞ ፡ መደብ ፡ መከራየቱን ፡ ሳይክዱ ፡ ይኸው ፡ የኪራይ ፡ ስምምነት ፡ ተከላሾችን ፡ ከአላፈነት ፡ ነጻ ፡ ሊያወጣቸው ፡ አይችልም ፤ ምክንያቱም ፡ በንግድ ፡ ሕግ ፡ መንፈስ ፡ አንዥ ፡ ተብለው ፡ ስለሚጠሩ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ መልስ ፡ ሰጥተዋል ።

ውሳኔ ፤ ተቀዳሚ ፡ ውሳኔ ፡ ለከላሾች ፡ ተሰጥቶአል ።

፩/ የንግድ ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ስለ ፡ አየር ፡ ጉዞ ፡ ስለ ፡ አንዥ ፡ አላፈነት ፡ በጊዜ ሰው ፡ አንዥ ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ምን ፡ ማለት ፡ እንደሆነ ፡ በግልጽ ፡ አልተብራራም ።

፪/ ዓለም ፡ አቀፍ ፡ የአየር ፡ ጉዞ ፡ ደንቦችን ፡ ለማስማማት ፡ ታቅዶ ፡ የተደረገው ፡ የዋርሶ ፡ ስምምነት ፡ በኢትዮጵያ ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ ብቻ ፡ ለሚደረገው ፡ በረራ ፡ ተፈጻሚ ፡ እንዳለመሆኑ ፡ መጠን ፡ አንዥ ፡ ለሚለው ፡ ቃል ፡ ትርጉም ፡ ለመስጠት ፡ እምብዛም ፡ ጠቃሚ ፡ አይሆንም ።

፫/ በባሕር ፡ ሕግ ፡ ቊጃጃ ፡ እና ፡ ፩፻፴፪ ፡ ስለ ፡ መርከቦች ፡ መከራየት ፡ የተደነገገው ፡ ሕግ ፡ መሠረታዊ ፡ ሐሳቦች ፡ ለአየር ፡ ጉዞም ፡ ተፈጻሚ ፡ እንዲሆኑ ፡ ተደርጎአል ። በነዚሁም ፡ መሠረታዊ ፡ ሐሳቦች ፡ መሠረት ፡ የአንዥ ፡ ዐይነቱ ፡ የሚታወቀው ፡ በኪራይ ፡ ውል ፡ መሠረት ፡ በአይሮፕላን ፡ በጓዶቹ ፡ ላይ ፡ የሚያደርገውን ፡ ቊጃጃ ፡ በሚመዘዘን ፡ ነው ።

፬/ በኪራይ ፡ ውል ፡ ድርድር ፡ ውስጥ ፡ የአንዱን ፡ ወገን ፡ አላፈነት ፡ የሚቀንስ ፡ ወይም ፡ የሚያስቀር ፡ አንቀጽ ፡ ያለ ፡ እንደሆነ ፡ ተዋዋቶቹን ፡ ወገኖች ፡ እንጂ ፡ ሌላ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገንን ፡ አይመለከትም ።

ጥር ፡ ፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ። ዳኞች ፡— ዶክተር ፡ ቦሐጅያር ፡ አቶ ፡ መከፋፈል ፡ ጌታሁን ፡ ብላታ ፡ ይስሐቅ ፡ ተፈሪ ።

እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ መስከረም ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፷፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ወደ ፡ አሥመራ ፡ ይበር ፡ የነበረው ፡ የ፩ኛው ፡ ተከላሽ ፡ ንብረት ፡ ዱግላስ ፡ ሲ. ማ፲ ኤ. ኢ. ቲ. ቲ. ፲፯ የሆነው ፡ አይሮፕላን ፡ የመውደቅ ፡ አደጋ ፡ አጋጥሞት ፡ በውስጡ ፡ የነበሩት ፡ ሰዎች ፡ ስለ ፡ ሞቱና ፡ ስለ ፡ ቆሰሉ ፡ በዚህ ፡ አደጋ ፡ ምክንያት ፡ የሞቱት ፡ ሰዎች ፡ ዘመዶችና ፡ አደጋ ፡ የደረሰባቸው ፡ ሰዎች ፡ ካሳ ፡ ይገባናል ፡ በማለት ፡ ክስ ፡ አቅርበዋል ።

አይሮፕላኑ ፡ አደጋ ፡ በደረሰበት ፡ ጊዜ ፡ ይነዳ ፡ የነበረው ፡ በ፪ኛው ፡ ተከላሽ ፡ በሚሰተር ፡ ኢ ፡ ቫሊንታይን ፡ ስለ ፡ ነበረ ፡ በተጨማሪ ፡ ተከሰው ፡ ቀርበዋል ።

ከሳሾች : በአቀረቡት : ክስ : አደጋው : ለደርስ : የቻለው : በኢትዮጵያ : አየር : መንገድ : ኩባንያ : ቸልተኝነት : ነው : በማለት : አሳስበዋል ። ተከላሾ ችም : ለክሱ : አላፊ : ሆነን : መልስ : መስጠት : አይገባንም : ሲሉ : ተከራክረዋል፤ ከአላፊነትም : ውጭ : እንሆናለን : የሚሉበትም ፤ አይሮፕላን : በሚበርበት : ጊዜ : ኮንራድ : ፔትሮሊዩም : ኮርፖሬሽን : ለተባለ : ኩባንያ : በቻርተር : ፍላይት : ያከራየነው : ስለሆነና : በአይሮፕላኑም : ውስጥ : የተሳፈሩትን : ሰዎች : አንዥ : ባለ መሆናችን : ነው : በማለት : ገልጸዋል ።

በከላሾች : በኩል : አይሮፕላኑ : አደጋ : በደረሰበት : ጊዜ : ኮንራድ : ፔትሮ ሊዩም : ኮርፖሬሽን : በቻርተር : ፍላይት : ተከራይቶት : እንደ : ነበር : አልካዱም ፤ ነገር : ግን : በቻርተር : ማከራየታቸው : ተከላሾን : ማለት : የኢትዮጵያ : አየር : መንገድ : ኩባንያን : ከአላፊነት : ውጭ : ሊያደርገው : አይችልም ፤ ምክንያቱም : በንግድ : ሕግ : መንፈስ : አንዥ : ስለ : ሆነ : ነው : በማለት : በሰፊው : ክርክር : አቅርበዋል ።

የፍርድ : ቤቱ : በመጀመሪያ : ደረጃ : ውሳኔ : እንዲሰጥበት : የተጠየቀው : ከኮንራድ : ፔትሮሊዩም : ኮርፖሬሽን : ጋር : በቻርተር : ፍላይት : የተደረገው : ስምምነት : የአይሮፕላኑን : ቀጥተኛ : ባለቤት : የሆነውን : ማለት : የኢትዮጵያ : አየር : መንገድ : ኩባንያን : በአደጋው : ምክንያት : ለሞቱትና : ለተገዱት : ሰዎች : ካሳ : ከመክፈል : ከአላፊነት : ውጭ : መሆን : አለበት : ተብሎ : ለቀረበው : ጥያቄ : ነው ።

የተከላሾቹ : ነገረ : ፈጅ : በአቀረቡት : ክርክር : በማናቸውም : ሁኔታ : የማንጓዣው : ሥራ : በዋርሶው : ውል : እንደተገለጸው : ኢንተርናሽናል : መንጓዣ : የማይባል : ሆኖ : ካልተገኘ : በቀር : በዚህ : ውል : መሠረት : የሚከናወነው : የመንጓዣ : ሥራ : ዋርሶ : ፖላንድ : ላይ : በተፈረመው : ስምምነት : በአየር : የሚደረገውን : ኢንተርናሽናል : መንጓዣ : አንዳንድ : ሕግጋቶች : ለማዋሐድ : በተደረገው : ስምምነት : መሠረት : እንዲመራላቸው : ጠይቀዋል ፤ ምክንያቱንም : ለማብራራት : በንግድ : ሕግ : አንዥ : የሚለው : ቃል : በግልጽ : ያልተብራራ : ስለሆነና : አንዥ : የሚለውም : ቃል : ከዋርሶው : ሕግ : የመነጨ : በመሆኑና : የቻርተርም : ስምምነት : (ልዩ : ኪራይ) : የዋርሶ : ኮንቬንሽን : (ስምምነት) : የሚጠቅስ : ስለሆነ : በዚህ : መሠረት : እንዲተረጎምላቸው : አሳስበዋል ።

በተከላሾች : ነገረ : ፈጅ : በኩል : ለቀረበው : ክርክር : የዋርሶው : ኮንቬንሽን : ከሐገር : ውጭ : ለሚደረገው : በረራ : ተጠቃሽ : መሆን : እንደሚገባው : አልተካደም ። አይሮፕላኑ : ለጊዜው : በቻርተር : ፍላይት : ለኮንራድ : ፔትሮሊዩም : ኮርፖሬሽን : የተከራየው : ከአዲስ : አበባ : ወደ : አሥመራ : ከአሥመራ : ወደ : አዲስ : አበባ : እንዲበር : ነበር : እንጂ : ከኢትዮጵያ : መንግሥት : ግዛት : ውጭ : እንዲበር : የተደረገ : ስምምነት : የለም ። ስለዚህ : አይሮፕላኑ : የሚያደርገው : በረራ : ኢንተርናሲየናላዊ : ስላልሆነ : የዋርሶው : ኮንቬንሽን : ሕግ : እዚህ : ላይ : የሚጠቀስበት : ምክንያት : የለውም ። በቻርተርም : ስምምነት : በ፯ (ሀ) : አንቀጽ : በተለይ : እንደሚያስረዳው ፤ በረራው : ኢንተርናሲየናል : በረራ : በሆነ : ጊዜ : የአደጋው : አላፊነት : እ:ኤ:አ: ጥቅምት : ፲፪ : ቀን : ፲፱፻፳፱ : ዓ : ም : በዋርሶው : ከተማ : (ፖላንድ) : በተፈረመው : ስምምነት : መሠረት : ከኢንተርናሲየናላዊ : የማንጓዣ : ደንቦች : ጋር : የሚገናኙ : ናቸው : ይላል ። በድንጋጌው : ዓረፍተ : ነገር : መሠረትም : የዋርሶው : ስምምነት : ድንጋጌ : በኢትዮጵያ : ግዛት : ለሚበር : አይሮፕላን : የማይደግፍ : ለመሆኑ : በግልጽ : ያስረዳል ።

በተከላሹ ፡ የመከላከያ ፡ መልስ ፡ እንደ ፡ ተጠቀሰው ፡ ስለ ፡ አየር ፡ ጉዞ ፡ ጭነት ፡ በትክክል ፡ የተገለጸ ፡ ቃል ፡ በንግድ ፡ ሕግ ፡ መጽሐፍ ፡ ውስጥ ፡ ያለመኖሩ ፡ እርግጥ ፡ ነው ፤ በሌላው ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ ሲመለከቱት ፡ ስለ ፡ አየር ፡ ጉዞ ፡ የወጣው ፡ ድንጋጌ ፡ የዋርሶውን ፡ ስምምነት ፡ የተመረከዘ ፡ ይመስላል ። ለዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ክርክር ፡ ለነገሩ ፡ መወሰኛ ፡ ባይጠቅምም ፡ እንኳን ፡ ለማብራሪያ ፡ ያህል ፡ እንዲረዳ ፡ ስለ ፡ መጓጓዣ ፡ የወጣውን ፡ የዋርሶውን ፡ ስምምነት ፡ ትርጉም ፡ ስንመለከት ፤ በሕግ ፡ አዋቂዎች ፡ መካከል ፡ ብዙ ፡ ክርክር ፡ የቀረበበት ፡ ከመሆኑም ፡ በላይ ፡ በኢንተርናሲዮናላዊ ፡ የአየር ፡ ጉዞ ፡ ደንብ ፡ ሆኖ ፡ እንዲሠራበትና ፡ የድንጋጌውስ ፡ ጊዜ ፡ ከመቼ ፡ ጀምሮ ፡ ከሥራ ፡ ላይ ፡ እንደ ፡ ዋለ ፡ የማይገልጽና ፡ የአይሮፕላኑም ፡ ቻርተርነት ፡ በአንድ ፡ ሰው ፡ ወይም ፡ ለአንድ ፡ አካል ፡ መሆኑን ፡ የማያስረዳ ፡ ሆኖ ፡ ስላገኘነው ፡ ለዚህ ፡ ክርክር ፡ መጠቀሚያ ፡ መሆን ፡ የሚገባው ፡ የዋርሶው ፡ ስምምነት ፡ ሳይሆን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ነው ።

በመጀመሪያ ፡ ሊታወቅ ፡ የሚገባው ፡ የቻርተር ፡ ተዋዋይ ፡ እነማን ፡ መሆናቸው ፡ ነው ። እነዚህም ፡ ከረጅም ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ በጎብረት ፡ የሚታወቁት ፡ በባሕር ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ባለመርከቦች ፡ ሲሆኑ ፤ በአየር ፡ ጉዞ ፡ መንገደኞችንም ፡ ሆነ ፡ ዕቃ ፡ ለማጓጓዝ ፡ በይፋ ፡ በታወቀ ፡ ጊዜ ፤ ለመርከቦች ፡ የወጣው ፡ ደንብ ፡ እና ፡ ስምምነት ፡ ለአየርም ፡ ጉዞ ፡ እንዲውል ፡ ተደርጓል ።

በኢትዮጵያ ፡ ባዶ ፡ መርከብ ፡ ለማከራየት ፡ በሦስት ፡ ክፍል ፡ ተደንግጎአል ። ይኸውም ፡ በባሕር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፯ ፡ ተጠቅሶአል ። እንዲሁም ፡ በባሕር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፻፴፫ ፡ ስለ ፡ መጫን ፡ ኪራይ ፡ የተደነገጉ ፡ የሕግ ፡ ክፍሎች ፡ አሉ ።

በባሕር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፯ ፡ ባዶ ፡ መርከብ ፡ ስለማከራየት ፡ በወጣው ፡ ድንጋጌ ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ለተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ በመርከቡ ፡ ለመጠቀም ፡ ኪራይ ፡ በመቀበል ፡ የሚገባበት ፡ የውል ፡ ግዴታ ፡ ሲሆን ፤ በሁለተኛው ፡ ክፍል ፡ ማለት ፡ በአንቀጽ ፡ ፻፴፫ ፡ አከራይ ፡ የመጫን ፡ ኪራይ ፡ ከተከራዩ ፡ ተቀብሎ ፡ በአንድ ፡ በተወሰነ ፡ መርከብ ፡ አንድ ፡ ወይም ፡ ብዙ ፡ ጉዞዎች ፡ ለመፈጸም ፤ አከራዩ ፡ ለተከራዩ ፡ የሚገባለትን ፡ ግዴታ ፡ የሚያስረዳ ፡ ነው ። ባዶ ፡ ማጓጓዣን ፡ ስለማከራየት ፡ ለተባለው ፡ ቻርተር ፤ የባለቤቱ ፡ ቍጥጥር ፡ በሌለበት ፡ የሚከናወን ፡ ተግባር ፡ ስለሆነ ፤ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ የሚመለከተው ፡ ቻርተር ፡ ሰጭውን ፡ እንጂ ፡ ባለቤቱን ፡ አይደለም ። ቻርተር ፡ ፓርቲው ፡ ለባዶ ፡ ኪራይም ፡ ሆነ ፡ ለመጓጓዣ ፡ ወይም ፡ ለጊዜ ፡ ጠቅላላ ፡ ሁኔታው ፡ አቅዋም ፡ የቻርተር ፡ አፈጻጸም ፡ ዘዴ ፡ ነው ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በመርከብ ፡ ክፍል ፡ የተፈጸመው ፡ ቻርተር ፡ ፓርቲ ፡ ከአንድ ፡ አንድ ፡ ጥቃቅን ፡ ነገሮች ፡ በስተቀር ፡ ለአየር ፡ በረራውም ፡ ጉዞ ፡ የሚውል ፡ ደንብ ፡ ነው ።

HIGH COURT
Addis Ababa, Com. Div.

NEGIST MAKONNEN ET AL. v ETHIOPIAN AIRLINES, INC. ET AL.
Civil Case No. 701/55 E.C.

MULUNESH DAGNIE ET AL. v ETHIOPIAN AIRLINES, INC. ET AL.
Civil Case No. 939/55 E.C.

ZEWDIE MEKURIA v. ETHIOPIAN AIRLINES, INC. ET AL.
Civil Case No. 959/55 E.C.

Commercial Code—Air carriage—Charter agreement—Liability for harm to passenger—Meaning of “carrier”—Exemptions from liability—No effect on third parties—Warsaw Convention—Arts. 126 and 132 Maritime Code.

On defendants' preliminary plea that they are not liable for injuries caused to passengers on their aircraft since, at the time of the accident, it was not on a scheduled flight but was chartered out under a charter agreement. The plaintiffs contend that such agreement does not exempt defendants from any liability, as they were the “carriers” within the meaning of the Commercial Code.

Held: For plaintiffs. Defendants' preliminary plea is dismissed.

1. The Commercial Code provisions which deal with carriage by air and liabilities of the carrier do not define the word “carrier”.
2. The provisions of the Warsaw Convention of October 12, 1929 (concerning the unification of rules relating to international carriage by air) do not concern flights within the boundaries of Ethiopia and are not helpful with respect to the definition of the term “carrier”.
3. The principles relating to the chartering of ships (Articles 126 and 132 Maritime Code) have generally been accepted with respect to the chartering of aircraft. Pursuant to such principles, the quality of “carrier” goes with the power and control exercised over aircraft and crew in terms of the charter-contract.
4. Exemptions from liability inserted in a charter-contract can not affect third party claimants.

Ter 6, 1957 E.C. (January 14, 1965 G.C.); Judges:- Dr. W. Buhagiari, Ato Makonnen Getahun, Blatta Yishak Tefferi: — The claim in the above-mentioned three cases arises out of an accident which occurred on September 5, 1961, when an aircraft, Douglas C-47A No. ET.T. 16, which belonged to the Ethiopian Airlines, the first defendant in all three cases, crashed at about 07.21 G.M.T. on a flight from Addis Ababa to Asmara; as a result of this accident some people died and others were injured; the relatives of the deceased persons and those persons who were injured are claiming damages. The said aircraft was at the time of the accident piloted by Edward E. Valentine, the second defendant in all three cases. The plaintiffs allege in the statement of claims that the cause of the accident was the negligence of the Ethiopian Airlines, Inc.

The defendants raised the preliminary plea that there is no liability on their part because at the time of the accident the aircraft was not on a normal scheduled flight but had been chartered by Coronado Petroleum Corporation under a

charter flight agreement. It is not denied by the plaintiffs that at the time of the accident the aircraft was chartered by the Coronado Petroleum Corporation, but it is submitted that this charter agreement does not exempt the Ethiopian Airlines from any liability as they were the carriers within the meaning of the Commercial Code. The preliminary question before the Court is whether the charter agreement exempts the Ethiopian Airlines, Inc., the owner of the aircraft, from any liability for the death or injuries caused to the passengers on the aircraft.

It is submitted in the pleadings of the defendants that the whole problem must be considered in the light of the Convention for the Unification of certain Rules relating to International Carriage by Air, signed at Warsaw, otherwise known as the Warsaw Convention. It has also been submitted that, as the Commercial Code does not define "carrier", the meaning of such word can be obtained from the Warsaw Convention and from other sources. The charter agreement does refer to the Warsaw Convention and the agreement was to be interpreted in accordance with, and performance was to be governed by, the laws of the Empire of Ethiopia. It should, however, be mentioned straight away that the Warsaw Convention applies to international flights, while it is not contested that in the present case, the aircraft was chartered for a flight from Addis Ababa to Asmara and from Asmara to Addis Ababa; in such circumstances the flight cannot be considered an international flight to which the Warsaw Convention can apply. Also Article 7(a) of the charter agreement specifically lays down: "Carriage furnished by the Convention for the Unification of certain rules relating to International Carriage by air signed at Warsaw, Poland, October 12, 1929, *unless such carriage is not 'International carriage' as defined by said Convention.*" The words underlined make it abundantly clear that the provisions of the Warsaw Convention were not to apply in interpreting the charter agreement which contemplated a flight within the boundaries of Ethiopia only. Now it is true, as the defendants submitted, that the relevant provisions of the Commercial Code which deal with carriage by air and which deal with the liabilities of the carrier do not define the word "carrier". On the other hand, it is known that the Commercial Code in dealing with carriage by air was inspired by the provisions of the Warsaw Convention. In such circumstances it would be helpful, if not conclusive, to look at the Warsaw Convention for some light as to what is meant by "carrier" in the Convention; but we find that "carrier" is nowhere defined in that Convention, and that word has given rise to many arguments amongst jurists as to who is deemed to be a carrier in international carriage by air, particularly where, as in this case, an aircraft has been chartered by a person or body of persons. The law applicable in this case is not the Warsaw Convention but the laws of Ethiopia.

The first point to be considered is what is a charter-party. Charter-parties have for a long time been very common in maritime law and the principles applicable to the charter of a ship were adapted to the charter of an aircraft when carriage by air became a common means of transporting passengers or goods. It is universally accepted, and the Maritime Code of Ethiopia so provides, that charter-parties in case of ships can be of three kinds, namely charter by demise (Article 126 of the Maritime Code), voyage charter and time charter (Article 133 of the Maritime Code) - in the last two cases the Maritime Code refers to such charters as contracts of affreightment. The fundamental difference between a charter by demise and the other two types of contracts is that in the former "one party undertakes to procure to the other party the possession of a ship for a definite period subject to payment of rent". In a charter-party by demise, the vessel is put altogether out of the power and control of the owner; that power and control is vested in the charterer, so that during the hiring the vessel is to be regarded as the

NEGIST MAKONNEN ET AL. v. ETHIOPIAN AIRLINES, INC. ET AL.

vessel of the charterer and not of the owner. Whether a charter-party is a charter by demise or a voyage charter or a time charter is a question of construction of the instrument creating the charter-party.

The principles relating to the charter-party of a ship have generally been accepted and adapted in the case of a charter-party of an aircraft with some exceptions due to the particular features of air navigation. The three main types of air charter contracts are the following:

- (a) hire of machine without pilot or any crew, known as "hull" or "bare hull" charter;
- (b) hire of machine with pilot and/or crew who are to be under the direction and control of the hirer; and
- (c) hire of machine with pilot or crew (or both) who are to remain the servants and under the control of the owner.

The "bare hull" charter corresponds to a charter by demise in maritime law; its main characteristic is that the aircraft itself, without crew, is let or hired for a particular journey or a specified period. In the other two types of charter the whole capacity of the aircraft, rather than the aircraft itself, equipped with crew, is let or hired for a particular voyage (voyage charter) or for voyages to be ordered by that charterer during a specified period (time charter). In the case of a "bare hull" charter it is clear that the charterer would be the carrier as the aircraft is under his control and direction together with the crew supplied by him; the charterer assumes the mantle of the owner for any liability in respect of injuries to passengers and goods. It seems also clear that the position is not the same in the other form of charter contract when the space in an aircraft is chartered complete with operating crew for a particular journey or for a specified period when the crew remains under the control of the owner of the aircraft. The position is not so clear where the crew are under the direction and control of the charterer. In the present case, however, it is not necessary to enter into the question as to who is deemed to be the carrier within the meaning of the Commercial Code in the last type of charter contract mentioned because in the opinion of this Court the only construction that can be given to the charter contract (Exh. D/1) is that of voyage charter of the space within the aircraft which was piloted by a servant of Ethiopian Airlines, Inc., who continued to have control and power over the aircraft. In fact Article 1 of the contract provides that the "charterer shall purchase from EAL and EAL shall furnish to charterer charter air transportation, described in Schedule A attached." The Schedule provides for charter air transportation from Addis Ababa to Asmara on September 5, 1961 and from Asmara to Addis Ababa on September 6, 1961, for exclusive passenger service, exclusive cargo service, exclusive passenger and cargo service. In the second paragraph of Article 1 Ethiopian Air Lines, Inc., is described as the carrier; this may or may not be conclusive, but from other provisions of the contract it is clear that Ethiopian Airlines, Inc. was in control of the aircraft; under Article 5 Ethiopian Airlines was not to accept cargo under the contract unless the charterer had prepared an Ethiopian Airline's charter air waybill; under Article 7(c) Ethiopian Airlines, Inc. would not accept cargo having a declared value in excess of E\$325,000 per plane load unless advance authorisation had been obtained from an officer of Ethiopian Airlines, Inc. Furthermore, the contract contains provisions which would not be necessary unless Ethiopian Airlines, Inc. was the carrier, as for example Article 7, which provides that "EAL shall not be liable for loss of any money, bullion, bonds . . . etc."

Furthermore it should be mentioned that whatever the relationship between Ethiopian Airlines, Inc. and the charterer as a result of the agreement entered into between them, such agreement does not affect third parties whose remedy continues to be against the carrier. So, although Ethiopian Airlines, Inc. has inserted in the charter agreement various provisions exempting them from liability, such provisions can have effect only in relation to the charterer. In this connection it should also be mentioned that Article 7(b)(i) which provides for exemption from liability to any passenger, his representative, next of kin, or any other person for any injury to persons or damage to property has effect "unless occasioned by EAL's negligence" and in the present case the claim of the plaintiffs is based on negligence of Ethiopian Airlines, Inc. So that even if the contract had any effect on third parties, Ethiopian Airlines, Inc. would not be free from liability on the plaintiffs' allegation of negligence.

The above is sufficient to dispose of the whole matter, but it may also be mentioned that under Article 2081 of the Civil Code, liability for the accident would fall on Ethiopian Airlines, Inc.

As regards the second defendant, Edward E. Valentine, there is no basis for the claim against him; he was the pilot of the aircraft which crashed and he was at the time the servant of Ethiopian Airlines, Inc. Under the Commercial Code the person liable is the carrier and under the Civil Code the claim for any damages should in the first place be brought against the "owner", subject to the right of recovery of the owner who has paid compensation to the victim against the person in whose keeping the machine or vehicle was at the time of the accident. The claim against the second defendant is, therefore, dismissed.

The Court holds that Ethiopian Airlines, Inc. was the carrier at the time of the accident, as they had retained the control of the navigation of the aircraft under the charter contract. The preliminary plea of the first defendant, that is Ethiopian Airlines, Inc., is therefore dismissed.

አንቀጾች ።

ኢትዮጵያ ፡ ለምታደርገው ፡ የኢኮኖሚ ፡ ዕድገት ፡ የሚሆን ፡ የአስተዳደር ፡ አቋም ።

ከአይን ፡ እስ ፡ ፍሬዘር ።

በተባበሩት ፡ መንግሥታት ፡ የአፍሪቃ ፡ የኢኮኖሚ ፡ ኮሚሲዮን ።

ምዕራፍ ፡ ፩ ።

መግቢያ ።

ገና ፡ በልማት ፡ ላይ ፡ ባሉት ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ለዕቅድ ፡ ለማስተባበር ፡ ለሥራ ፡ ማኪያሄጃና ፡ ዕቅዱን ፡ ለማመዛዘን ፡ የሚረዳ ፡ የአስተዳደር ፡ ፈሊጥ ፡ ይሠራል ። ተብሎ ፡ የሚጠበቀውን ፡ ዋስትና ፡ ለመስጠት ፡ በጣም ፡ ያዳግታል ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የዕቅዱን ፡ አቀናባብር ፡ ከመለዋወጥ ፡ ይልቅ ፡ የዕቅዱ ፡ ጉዳይ ፡ የሚመለከተውን ፡ ዕቅዱን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የሚያውለውን ፡ የአስተዳደር ፡ ክፍል ፡ የሥራ ፡ ድርጅትና ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ማሻሻል ፡ የበለጠ ፡ ጥቅም ፡ ሊያስገኝ ፡ ይችላል ። ፕሮፌሰር ፡ ቢ ፡ አርዘናውስኪ ፡¹ እንዳለው ፡ ሁሉ ፡ “ባንዳንድ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ዕቅድ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ የማይችልበት ፡ ምክንያት ፡ ውጥኖቹን ፡ (ፕሮግራሞችን) ፡ ያቀረቡት ፡ ክፍሎች ፡ ሥራቸውን ፡ በሚገባ ፡ ስለማይሠሩ ፡ ነው ። ወይም ፡ እነዚህ ፡ ክፍሎች ፡ ፈጽመው ፡ ስለሌሉ ፡ ነው ።”

በዚህ ፡ ረገድ ፡ ኢትዮጵያም ፡ ብዙዎቹ ፡ ገና ፡ በመልማት ፡ ላይ ፡ ያሉ ፡ አገሮች ፡ በሚገኙበት ፡ ሁኔታዎች ፡ ትገኛለች ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ኢትዮጵያ ፡ ጠቅላላ ፡ የልማት ፡ ብሔራዊ ፡ ዕቅድ ፡² ካወጡት ፡ ከመዠራረያዎቹ ፡ የአፍሪቃ ፡ አገሮች ፡ አንዷ ፡ ብትሆንም ፡ ይህ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ የቻለው ፡ በቅርብ ፡ ነው ። ሁለተኛው ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ ገና ፡ በመኪያሄድ ፡ ላይ ፡ ይገኛል ። ነገር ፡ ግን ፡ አዲሱን ፡ ብሔራዊ ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ ለጊዜው ፡ የወጣው ፡ የአስተዳደር ፡ አቋም ፡ እንከን ፡ እንዳለበት ፡ ባለፈው ፡ የሥራ ፡

¹ ሚስተር ፡ እያን ፡ እስ ፡ ፍሬዘር ፡ ቀድሞ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ን ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ የፕብሊክ ፡ አድሚንስትራቴሽን ፡ እንስቴቲዩት ፡ ዲሬክተር ፡ ነበሩ ። አሁን ፡ በተባበሩት ፡ መንግሥታት ፡ የአፍሪቃ ፡ ኢኮኖሚክ ፡ ኮሚሲዮን ፡ የሕዝብ ፡ አስተዳደር ፡ ክፍል ፡ ሹም ፡ ናቸው ።

1. ቢ ፡ አርዘናውስኪ ፡ ኮምፕሪጂንሲቭ ፡ ፕላንግ ፡ ኢን ፡ ሰም ፡ አፍሪካን ፡ ካንትሪስ ፡ (መስከረም ፡ 1988 ፡ እ ፡ እ ፡ እ ፡ ገና ፡ ያልታተመ) ።
2. ለሁለተኛው ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ (ፕላን) ፡ ዕቅድ ፡ መግቢያ ፡ የሆነው ፡ ጽሑፍ ፡ የመጀመሪያው ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ የመጀመሪያው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ጠቅላላ ፡ የኢኮኖሚና ፡ የግንባራዊ ፡ ኑሮ ፡ ዕድገት ፡ መመሪያ ፡ (ፖሊሲ) ፡ ሆኖ ፡ መቅረቡን ፡ ይገልጻል ። ኢትዮጵያ ፡ ለኢኮኖሚና ፡ ለግንባራዊ ፡ ኑሮ ፡ ዕድገት ፡ መስፋፋት ፡ ተገቢ ፡ የሆነ ፡ ዕቅድ ፡ ለማውጣት ፡ ከአፍሪቃ ፡ የመጀመሪያው ፡ አገር ፡ መሆኗንም ፡ ይሸው ፡ ጽሑፍ ፡ ይገልጻል ። በ፲፱፻፷፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በኢትዮጵያ ፡ ን ፡ ን ፡ መ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ የተዘጋጀውን ፡ ሁለተኛውን ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ (፲፱፻፷፫-፲፱፻፷፮ ፡ እ ፡ እ ፡ እ) ፡ ገጽ ፡ ፴፫ ፡ ተመልከት ።

ልምድ ፡ ተረድተነዋል ። አፍታ ፡ የማይሰጡ ፡ ችግሮችም ፡ ባጋጠሙ ፡ ቍጥር ፡ አስፈላጊው ፡ መሻሻል ፡ እንዲደረግ ፡ እርምጃ ፡ ተወስዷል ። የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤትም ፡ (ፕላንንግ ፡ ቦርድ ፡ አፈሰ) ፡ ብዙ ፡ የለውጥ ፡ ሐሳቦችን ፡ አቅርቦ ፡ ነበር ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ገና ፡ ብዙ ፡ መሠራት ፡ አለበት ።

በሚኒስቴሮችና ፡ በሌሎች ፡ የመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ መካከል ፡ ያለውን ፡ መተባበርንና ፡ መግባባትን ፡ በይበልጥ ፡ ማሻሻል ፤ ባለግል ፡ ነጋዴዎችን ፡ የሚያበረታታ ፡ የሚያነቃቃና ፡ የሚመራ ፡ ፈሊጥን ፡ ማውጣት ፤ ዓመታዊውን ፡ ባጀት ፡ ከአምስት ፡ ዓመት ፡ ዓመታዊው ፡ የሥራ ፡ ማስፈጸሚያ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ጋር ፡ ማዛመድ ፤ ለማስፈጸም ፡ ገላፊዎች ፡ ማን ፡ እንደሆኑ ፡ በግልጽ ፡ ዘርዘር ፡ መስጠት ፤ እነዚህ ፡ ከነዚህ ፡ የሚዛመዱ ፡ የአስተዳደር ፡ ዘዴ ፡ ለውጦች ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ በተፋጠነ ፡ ዘዴ ፡ እንዲከናወን ፡ የሚረዱ ፡ ይመስላል ።

የኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ አንድ ፡ የተጠቃለለ ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ ምርመራ ፡ ማድረግ ፡ እንደሚያስፈልግ ፡ ዐውቆ ፡ እንደ ፡ አውሮጳ ፡ አቆጣጠር ፡ 1995 ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፕሮፌሰር ፡ ቢ ፡ አርዝናውስኪ ፡ ስለ ፡ “ኢኮኖሚ ፡ ልማት ፡ ዕቅድ ፡ አቋሞች” ፤ ሚስተር ፡ ጄ ፡ ኤፍ ፡ ሉባ ፡ ስለ ፡ “ልማት ፡ (ካፒታል) ፡ ባጀት ፡ ማዘጋጀትና ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋል” ፤ ጥናት ፡ አድርገው ፡ መግለጫ ፡ እንዲሰጡ ፡ አድርጎ ፡ ነበር ። ሁለቱም ፡ ሰዎች ፡ የሚገኙት ፡ ከተባበሩት ፡ መንግሥታት ፡ የአፍሪቃ ፡ የኢኮኖሚ ፡ ኮሚሲዮን (ዩኒክ) ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተጠቀሱት ፡ መግለጫዎችና ፡ ከነሱ ፡ በተዛመዱ ፡ በፖለቲካና ፡ የአስተዳደር ፡ ጉዳዮችና ፡ ክርክሮች ፡ መሠረት ፡ አንድ ፡ ብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ ተዘጋጅቶ ፡ በመጠናት ፡ ላይ ፡ ይገኛል ።

የትእዛዙ ፡ ረቂቅ ፡ “ለኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ አንድ ፡ የተባበረ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር” ፡ እንዲኖር ፡ ያዛል ። በትእዛዙም ፡ የሚከተሉት ፡ ተጠቅሰዋል ።

- (፩) የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡
- (፪) የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ኮሚቴ ፡
- (፫) የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡
- (፬) እንደሚከተለው ፡ ሆነው ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ትእዛዝ ፡ በተጨማሪ ፡ የሚቋቋሙ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ድርጅቶች ፤
- (ሀ) በየቀጠናው ፡ (በየወሰኑ) ፡ የኢትዮጵያ ፡ ኢኮኖሚ ፡ ልማት ፡ ከሚመለከታቸው ፡ ከልዩ ፡ ልዩ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ እንደራሴዎች ፡ ከተውጣጡ ፡ የተቋቋሙ ፡ የቀጠና ፡ የሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤዎች ፡ (ኮሚቴዎች) ፤ እያንዳንዱ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ በአንድ ፡ የበላይ ፡ ባለሥልጣን ፡ ሊቀመንበርነት ፡ ይመራል ።

3. ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ልልማት ፡ ዕቅድ ፡ ተግባር ፡ መሠረት ፡ የሚሆን ፡ ሕግ ፡ እምብዛም ፡ የለ ። በተለይ ፡ ከዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ያለው ፡ ሕግ ፡ በ1995 ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለ ፡ ኢኮኖሚ ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ መቋቋም ፡ የወጣው ፡ ትእዛዝ ፡ ብቻ ፡ ነው ። (ትእዛዝ ፡ ቍጥር ፡ 18 ፡ 1995 ፡ ዓ ፡ ም ፤ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ 18ኛ ፡ ዓመት ፡ ቍጥር ፡ 8) ፡ ሆኖም ፡ ለጥቂት ፡ ዓመታት ፡ የምክር ፡ ቤት ፡ ተግባር ፡ የሚካሄደው ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ በጉባኤው ፡ ሥራ ፡ አስፈጻሚ ፡ ክፍልና ፡ በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሆኗል ።

(ለ) የኢኮኖሚ ልማትና የማኅበራዊ ኑሮ እድገት፣ ከሚመለከታቸው የመንግሥት፣ መሥሪያ ቤቶች፣ ውስጥ የሚቋቋሙ የልማት፣ ድርጅቶች በየክፍሉ ሥራ አስኪያጅ ሹም ቀጥጥርና፣ መሪነት፣ የዕቅድ ሥራን ያዘጋጃሉ።

“የመንግሥት፣ መሥሪያ ቤቶች”፣ የሚባሉት፣ “ሁሉም ሚኒስቴሮች፣ መሥሪያ ቤቶች፣ የመንግሥት ወኪል፣ መሥሪያ ቤቶች፣ በቻርተር፣ የተቋቋሙ፣ የመንግሥት፣ መሥሪያ ቤቶችና በሙሉም ሆነ በከፊል በመንግሥት፣ ባጀት፣ የሚካሄዱ ከማኅበራዊ ኑሮ እድገት፣ ወይም ከኢኮኖሚ ልማት፣ ጋር፣ ግንኙነት ያላቸው የመንግሥት የሆኑ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤቶች” ናቸው።

የዕቅድ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ የዕቅድ ሥራ፣ አጥኝ ጉባኤ የዕቅድ ጽሕፈት ቤት፣ ተግባሮችና ሥልጣኖች፣ በሚከተሉት ምዕራፎች፣ ውስጥ ይብራራሉ።

ምዕራፍ ፩።

ጠቅላላ ሁኔታ።

(፩) የግላዊ፣ ድርጅቶችና የመንግሥት ባለሥልጣኖች ተግባር።

“የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ፣ የመንግሥት የግልና የኅብረት ሥራ ድርጅቶች ሁሉ ተካፋይ ሊሆኑበት የሚገባ ድብልቅ ኢኮኖሚ ነው። ይህ ዕቅድ የመንግሥትና የግል የልማት ሥራዎችን ማስተባበር ፤ መምራትና የሁለቱ ክፍሎች የልማት ተግባሮች እርስ በርስ እንዲያጋገፉ ማድረግ አለበት። ከሥራው ከፍተኛ የሆነ መልካም ውጤት በማግኘት ብሔራዊ ውን ፍላጎት ለማርካት የኢኮኖሚ ወይም የሶሻል አገልግሎት ነክ የሆኑ ልዩ ልዩ ውጥኖች በመንግሥትና እንዲሁም በግል ድርጅቶች ይካናወናሉ። እነዚህ ሁሉ ክፍሎች በአገሪቱ ኢኮኖሚ ውስጥ እኩል የሆነ ደረጃን የያዙ ስለሆኑ እርስ በራሳቸው ተደጋጋሪዎች ሲሆኑ በዚህ መሠረት ሁለቱም ክፍሎች ለአገሪቱ ልማት ማበርከት ይኖርባቸዋል።”

በሕዝቡ ኢኮኖሚ ቀጠና በኩል የኢትዮጵያ የአምስት ዓመት ዕቅድና በየዓመቱ የሚወጡት የሥራ ማስፈጸሚያ ሠንጠረዦች ፤ ያለውን ካፒታል በጥቅም ላይ ለማዋልና መፈጸም የሚገባቸውን ውጥኖች ተቆጣጥሮ ለማከናወን መመሪያ እንዲሆኑ ተገምተዋል። በግል ቀጠና በኩል ደግሞ የአምስት ዓመት ዕቅድ ዓላማ ለሕዝቡ የግቡን በሮች ማሳየት ብቻ ነው። ይህን እንጂ የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት ሕዝቡ እንዴት አድርጎ ከታሰበው ግብ ለመድረስ እንዲችል ማነቃቃትና ማደፋፈሩን አይተውም። ለግቡ የሚሰማሙትን ውጥኖችና መዋጮዎች ሲያደፍሩ የማይጠቅሙትን ደግሞ ያስወግዳል።

ለሁለተኛው የአምስት ዓመት ዕቅድ ሠላሳ በመቶ የሚሆነው ለልማት የሚውለው ገንዘብ ከግላዊ ኅብረት ያዥ ክፍሎች እንደሚሆን፣

4. እታች ምዕራፍ ፫-(፪) ፤ (፫) እና ምዕራፍ ፩-(፫) ፤ (፩) ፤ (፩) ፤ ተመልከት።
5. ገጽ ፴፩፣ ተመልከት።

ይገመታል ። ይኸውም ፡ ከሀገሪቱ ፡ ባጀት ፡ ሌላ ፡ ከሀገር ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙ ፡ የሀብት ፡ ምንጮችና ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ የግል ፡ ባለንብረቶች ፡ ይገኛል ፡ ተብሎ ፡ የታሰበ ፡ ነው ። ከዚህም ፡ ሒሳብ ፡ ሃያ ፡ ሁለት ፡ በመቶ ፡ የሚሆነው ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ የግል ፡ ባለንብረቶች ፡ እንደሚገኝ ፡ ተገምቷል ። ይህንኑ ፡ ለማድረግ ፡ የሀገር ፡ ውስጥን ፡ ሆነ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ግላዊ ፡ ባለሀብቶች ፡ ገንዘባቸውን ፡ (ከፒታላቸውን) ፡ በልማት ፡ ውጥኖች ፡ ላይ ፡ እንዲያውሉ ፡ ማደፋፈር ፡ ያስፈልጋል ።

የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ ዓላማ ፡ (ፖሊሲ) ፡ ግላዊ ፡ ድርጅቶችን ፡ በተለይም ፡ በሌላ ፡ አገሮች ፡ የመንግሥት ፡ ሥራዎች ፡ ተብለው ፡ የሚቆጠሩ ፡ ተግባሮችን ፡ የሚያከናውኑትንና ፡ እንዲሁም ፡ ባንዳንድ ፡ ምክንያት ፡ የግል ፡ ባለሀብቶች ፡ ለመሞከር ፡ የማይደፍሩትን ፡ ሥራ ፡ የሚያካሂዱትን ፡ ለመርዳት ፡ ነው ። የፖስታ ፡ ቴሌግራፍና ፡ ቴሌፎን ፡ ሚኒስቴር ፡ በትእዛዝ ፡ ቊጥር ፡ ፩/፲፱፻፴፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፩ ፡ በተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ የፖስታ ፡ አገልግሎቶችን ፡ ይሰጣል ። በመንግሥት ፡ ማስታወቂያ ፡ ቊጥር ፡ ፪፻፲፫/፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፯ ፡ በተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ኤሌክትሪክ ፡ መብራትና ፡ ኃይል ፡ ባለሥልጣን ፡ የኤሌክትሪክ ፡ መብራትን ፡ ለማከፋፈል ፡ “ሞኖፖሊ” ፡ አለው ። የኢትዮጵያ ፡ ነ ፡ ነ ፡ መ ፡ የቴሌኮሙኒኬሽን ፡ ቦርድ ፡ በተቋቋመበት ፡ አዋጅ ፡ ቊጥር ፡ ፻፴፩/፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፩ ፡ መሠረት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ነ ፡ ነ ፡ መ ፡ የቴሌኮሙኒኬሽን ፡ ቦርድ ፡ ማንኛውንም ፡ በንግድ ፡ በኩል ፡ ያለውን ፡ የቴሌኮሙኒኬሽን ፡ አገልግሎት ፡ (በሀገር ፡ ውስጥና ፡ በውጭ ፡ አገር) ፡ ለመስጠት ፡ “ሞኖፖሊ” ፡ አለው ። የኢትዮጵያ ፡ አኤሮፕላኖች ፡ ማኅበር ፡ በኢትዮጵያ ፡ አኤሮፕላኖች ፡ ማኅበር ፡ ድንጋጌ ፡ በቊጥር ፡ ፶፱/፲፱፻፴፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፯ ፡ በወጣው ፡ የመንግሥት ፡ ማስታወቂያ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕዝብ ፡ ማኅበር ፡ ተብሎ ፡ ተቋቁሞአል ። ያዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ የውሃ ፡ ክፍል ፡ ለአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ነዋሪ ፡ ሕዝብ ፡ ውሃ ፡ ያድላል ። በቀሩትም ፡ ከተሞች ፡ የሚገኙ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ባለሥልጣኖች ፡ ለየከተማቸው ፡ ነዋሪ ፡ ሕዝብ ፡ ውሃን ፡ ለማደል ፡ ጎላፊ ፡ ናቸው ።

ከነዚህ ፡ በተለይ ፡ ሕግ ፡ ወጥቶላቸው ፡ በመንግሥት ፡ ባጀት ፡ ከሚተዳደሩ ፡ ድርጅቶች ፡ ሌላ ፡ የንግድ ፡ ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥትና ፡ ድርጅቶቹ ፡ የአብዛኞቹ ፡ የአክሲዮን ፡ ማኅበሮች ፡ አባል ፡ ናቸው ።¹⁰ የዚህም ፡ ዋና ፡ ዓላማ ፡ እንዲሰትሪዎች ፡ እንዲሰፋፉ ፡ ለማበረታታት ፡ ነው ።

የንግድና ፡ የእንዳሰትሪ ፡ ሚኒስቴር ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ነጋዴዎች ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ የኢትዮጵያ ፡ የልማት ፡ ባንክና ፡ የቴክኒክ ፡ ድርጅት ፡ ለግል ፡ ንብረት ፡ ያገር ፡ ድርጅቶች ፡ ምክርና ፡ ርዳታ ፡ ይሰጣሉ ።¹¹ ከንግድና ፡ እንዳሰትሪ ፡ ሚኒስትር ፡ ሥ

6. ስለ ፡ ሚኒስትሮች ፡ ሥልጣንና ፡ ሥራ ፡ በ፲፱፻፴፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣ ፡ ትእዛዝ ፡ ቊጥር ፡ ፩ ፡ (ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፪ኛ ፡ ዓመት ፡ ቊጥር ፡ ፩) ።

7. የኢትዮጵያ ፡ ኤሌክትሪክ ፡ መብራትና ፡ ኃይል ፡ ባለሥልጣን ፡ ቻርተር ፡ ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ (ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፲፩ኛ ፡ ዓመት ፡ ቊጥር ፡ ፩) ።

8. የኢትዮጵያ ፡ ነ ፡ ነ ፡ መ ፡ የቴሌኮሙኒኬሽን ፡ የተቋቋመበት ፡ አዋጅ ፡ ቊጥር ፡ ፻፴፩/፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ (ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፲፪ኛ ፡ ዓመት ፡ ቊጥር ፡ ፩) ።

9. የኢትዮጵያ ፡ አኤሮፕላኖች ፡ ማኅበር ፡ ቻርተር ፡ ፲፱፻፴፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ (ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፪ኛ ፡ ዓመት ፡ ቊጥር ፡ ፩) ።

10. በ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በተለይ ፡ በወጣ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ቊጥር ፡ ፫ ፡ የታደለና ፡ በዚህ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በንግድ ፡ ሕግ ፡ አዋጅ ፡ የታወጀ ፡ (አዋጅ ፡ ቊጥር ፡ ፻፳፮/፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፲፱ኛ ፡ ዓመት ፡ ቊጥር ፡ ፩) ።

11. እታች ፡ ምዕራፍ ፡ ፩-(፪) ፡ ተመልከት ።

ራዎች፣ እንዲ፣ ንግድን፣ ማስፋፋትና፣ እንዲስትሪዎችን፣ ማበረታታት፣ ነው።¹²
ሚኒስትሩም፣ ንግድ፣ እንዲስፋፋ፣ የሚረዳውን፣ የነጋዴዎች፣ ምክር፣ ቤትን፣
እንዲያቋቁም፣ ተወስኖ፣ ነበር።

የኢትዮጵያ፣ የልማት፣ ባንክ፣ በአዋጅ፣ ቍ፣ ፻፲፯/፲፱፻፵፫፣ ዓ፡ ም፣ ተቋ
ቋጦ።¹³ የባንኩም፣ ተግባሮች፣ የሚከተሉት፣ ናቸው።

(፩) በኢትዮጵያ፣ ን፣ ነ፣ ሙ፣ ግዛት፣ ውስጥ፣ የእንዲስትሪና፣ የእርሻ፣
ልማት፣ እንዲስፋፋ፣ ለመርዳት።

(፪) በንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ መንግሥት፣ ግዛት፣ ውስጥ፣ ገንዘቦች፣ ጥቅም፣ በሚ
ሰጡ፣ ሥራዎች፣ ላይ፣ እንዲውሉ፣ ለማድረግ፣ ባንኩ፣ የተቋቋመበትን፣
ሥራ፣ ለማከናወን፣ እንዲችል፣ ፤ ገንዘብ፣ እንዲያበድርና፣ ለተበዳሪዎ
ችም፣ ዋስ፣ እንዲሆን፣ “እስቶክ”፣ እና፣ “ቦንድ”፣ አውጥቶ፣ በሥራ፣
ላይ፣ እንዲያውልና፣ እንዲሁም፣ ገንዘቡን፣ በንግድ፣ ሥራ፣ ላይ፣ እንዲ
ያውልና፣ በንግድ፣ ሥራዎች፣ ተካፋይ፣ እንዲሆን፣ ሥልጣን፣ ተሰጥ
ቶታል።

የኢትዮጵያ፣ መንግሥት፣ ባንክን፣ የተካው፣ የኢትዮጵያ፣ ብሔራዊ፣ ባንክ፣
በትእዛዝ፣ ቍ፣ ፡፱/፲፱፻፶፮፣ ዓ፡ ም፣ በቻርተር፣ ተመሠረተ።¹⁴ ይህም፣ ባንክ፣
የኢትዮጵያ፣ ን፣ ነ፣ ሙ፣ ባንክ፣ ነው፣ የሌሎችም፣ ባንኮች፣ ሁሉ፣ የበላይ፣ ነው።
በተለይም፣ ገንዘብ፣ እንዲቀረጽ፣ እንዲታተምና፣ እንዲወጣ፣ ማድረግ፣ የገንዘ
ብንና፣ የክሬዲትን፣ መጠን፣ መቆጣጠርና፣ መመጠን፣ በንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ ግዛት፣
ውስጥ፣ የኢንተርናሽኖል፣ መጠባበቂያ፣ ሒሳቦችንና፣ ገንዘቦችን፣ መምራትና፣
ማስተዳደር፣ እነዚሁም፣ ባንኮች፣ የሚቋቋሙበትን፣ ፈቃድ፣ መስጠትና፣ ሥራ
ቸውን፣ መቆጣጠር፣ ይችላል። የገንዘብና፣ የባንክ፣ ሥራ፣ ዐዋጅ፣ ቍ፣ ፻፲፯/
፲፱፻፶፮፣ ዓ፡ ም፣¹⁵ በሚያዘው፣ መሠረት፣ የኢትዮጵያ፣ ብሔራዊ፣ ባንክ፣ ለኢት
ዮጵያ፣ የንግድ፣ ባንክና፣ ለአዲስ፣ አበባው፣ ባንክ፣ ፈቃድ፣ ሰጥቷቸዋል። በተጨ
ማሪም፣ “ባንክ፣ ዲ፣ ሮማና”፣ “ባንክ፣ ና፣ ፖሊ”፣ በቀድሞው፣ ስምምነት፣ መሠ
ረት፣ በኦርትራ፣ ጠ/ግዛት፣ ውስጥ፣ አገልግሎት፣ በመስጠት፣ ላይ፣ ይገኛሉ።

የኢትዮጵያ፣ ንግድ፣ ባንክ፣ ለአብዛኞቹ፣ በኢትዮጵያ፣ ውስጥ፣ ለተቋቋ
ሙት፣ ለአክሲዮን፣ ማኅበሮች፣ የተወሰነ፣ እስቶክ፣ ይሰጣቸዋል። የተወሰኑ፣
አክሲዮኖች፣ ብቻ፣ በኢትዮጵያውያኖች፣ እንዲገዙ፣ ሲደረግ፣ አብዛኞቹ፣ አክሲ
ዮኖች፣ በየትኛውም፣ ዜጋ፣ ሊገዙ፣ ይችላሉ።

(፫) የልማት፣ ፖሊሲ፣ የሚከናወንባቸው፣ ዘዴዎች፣ (መሣሪያዎች) ።

ለሕዝቡ፣ ኢኮኖሚ፣ ልማት፣ የሚያስፈልገው፣ ገንዘብ፣ የሚመጣው፣ ከዓ
መታዊ፣ ባጀትና፣ ከውጭ፣ እገር፣ ብድርና፣ ርዳታ፣ ነው። የግል፣ ቀጠናን፣ ለመ
ቆጣጠር፣ የታክስ፣ የሀገር፣ ውስጥ፣ ብድርና፣ የውጭ፣ እገር፣ ምንዛሪ፣ ደንቦች

12. እላይ፣ በግርጌ፣ ማስረጃ፣ ቍ፣ ፡፮፣ የተጠቀሰውን፣ ለሚኒስትሮች፣ ሥልጣንና፣ ሥራ፣ የወጣ
ውን፣ ትእዛዝ፣ ቍ፣ ፡፱/፲፱፻፶፮፣ ተመልከት።
13. የኢትዮጵያ፣ የልማት፣ ባንክ፣ የተቋቋመበት፣ አዋጅ፣ ቍ፣ ፡፮/፲፱፻፶፫፣ ዓ፡ ም፣ (ነጋሪት፣
ጋዜጣ፣ ፲፻፣ ዓመት፣ ቍ፣ ፡፮)።
14. የኢትዮጵያ፣ ብሔራዊ፣ ባንክ፣ ቻርተር፣ ፲፱፻፶፮፣ ዓ፡ ም፣ ትእዛዝ፣ ቍ፣ ፡፱፣ (ነጋሪት፣
ጋዜጣ፣ ፳፻፻፣ ዓመት፣ ቍ፣ ፡፩)።
15. አዋጅ፣ ቍ፣ ፡፮/፲፱፻፶፫፣ (ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ፳፻፻፣ ዓመት፣ ቍ፣ ፡፩)።

ን ፡ ማውጣት ፡ ያስፈልጋል ። ቴክኒካዊ ፡ ጥናትና ፡ ምርምር ፡ የሚደረገበትንና ፡ ሙያተኞች ፡ የሚሰለጠኑበትን ፡ ሁኔታ ፡ ማቃለል ፤ ንግድ ፡ ጠቀስ ፡ ያልሆነ ፤ ለ ሁለቱም ፡ ክፍሎች ፡ የሚረዳ ፡ ዘዴ ፡ ነው ።

በልማት ፡ ላይ ፡ እንዳሉት ፡ አገሮች ፡ ሁሉ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ለጊዜው ፡ ሥራ ፡ ማከያሄጃ ፡ የሚሆን ፡ ገንዘብ ፡ ማግኘት ፡ ችግር ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ይህንን ፡ ችግር ፡ ለማለፍ ፡ የሚደረገው ፡ ጥረት ፡ ለልማት ፡ ማስፋፊያ ፡ ይሆናል ፡ ተብሎ ፡ የታቀደውን ፡ በጀት ፡ በጥንቃቄ ፡ እንዳይሠራበት ፡ ያደርገዋል ። የተወሰነ ፡ በ ጀት ፡ ሳይመደብላቸው ፡ በየሚኒስቴሮቹ ፡ በማብቃቃት ፡ ብቻ ፡ እንዲሠሩ ፡ የሚዘ ጋጁ ፡ ውጥኖች ፡ ብዙ ፡ ናቸው ። ገንዘብ ፡ ባጠረ ፡ ጊዜ ፡ በጀት ፡ የሚቀነሰው ፡ እ ንዳንድ ፡ አስቸኳይ ፡ ያልሆኑትን ፡ ውጥኖች ፡ በመተው ፡ ሳይሆን ፡ ከሁሉም ፡ የበ ጀት ፡ ክፍል ፡ የተወሰነ ፡ ገንዘብ ፡ በመቀነስ ፡ ነው ።

የልማት ፡ በጀት ፡ እንዴት ፡ እንደሚዘጋጅና ፡ ከልማት ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ ጋር ፡ እንዴት ፡ እንደሚቀናጅና ፡ በሥራም ፡ ላይ ፡ ሲውል ፡ እንዴት ፡ አድርጎ ፡ እንደሚሻሻል ፡ ወደ ፡ ጎሳ ፡ በሚገኙት ፡ ምዕራፎች ፡ ውስጥ ፡ ይብራራል ።

የውጭ ፡ ሀገር ፡ ርዳታና ፡ ብድር ፡ ከልማት ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ ጋር ፡ የተዛመዱ ፡ ናቸው ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እንደነዚህ ፡ ያሉት ፡ ርዳታዎች ፡ ጠንቅ ፡ ሳይኖራቸው ፡ አይቀርም ። እነዚህንም ፡ በምዕራፍ ፡ ፯ — (፩) እናብራራለን ።

የውጭና ፡ የሀገር ፡ ውስጥ ፡ ገንዘብ ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ለማ በረታታት ፡ በቀ ፡ ፱፩/፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣው ፡ ድንጋጌ ፡¹⁶ አዲስ ፡ የሚቋቋ ሙትን ፡ የልማት ፡ ድርጅቶችንና ፡ በርከት ፡ ያለ ፡ ገንዘብ ፡ በልማት ፡ ላይ ፡ ማዋል ፡ የያዙትን ፡ ድርጅቶች ፡ ከገቢ ፡ ግብር ፡ ነፃ ፡ ያደርጋቸዋል ፤ በተለይም ፡ ለእርሻና ፡ ለእንዳስትሪ ፡ ሥራ ፡ የሚያገለግሉ ፡ የእርሻና ፡ የእንዳስትሪ ፡ መኪናዎች ፡ ከገቢ ፡ ዕቃ ፡ ቀረጥ ፡ ነፃ ፡ ሆነው ፡ እንዲገቡ ፡ ይፈቅዳል ፤ እንዲሁም ፡ በሀገር ፡ ውስጥ ፡ ተ ሠርተው ፡ ወደውጭ ፡ የሚላኩትን ፡ ዕቃዎችን ፡ ከውጭ ፡ ቀረጥ ፡ ነፃ ፡ ያደርጋቸ ዋል ። ገንዘባቸውን ፡ (ካፒታላቸውን) ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ያዋሉ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ባለሀብቶች ፡ ከዚህ ፡ ሥራቸው ፡ ያገኙትን ፡ ትርፍ ፡ ገን ዘብ ፡ ወደ ፡ አገራቸው ፡ ለማስተላለፍና ፡ ሒሳቡን ፡ ባጣራ ፡ ጊዜ ፡ ከዚህ ፡ የሚገ ሻውን ፡ የተጣራ ፡ ገንዘብ ፡ ለመውሰድ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ገንዘብ ፡ ምንዛሬ ፡ እያስተ ላለፈ ፤ በተጨማሪም ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ ለተገኙት ፡ ብድርና ፡ ወለድ ፡ ዋናውንም ፡ ብድር ፡ ለመክፈያ ፡ የሚሆን ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ምንዛሬ ፡ ይፈቀዳል ። እንደዚሁም ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ዜጎች ፡ ሲቀጠሩና ፡ ዕቃዎች ፡ ሲገዙ ፡ በውጭ ፡ አገር ፡ ምንዛሬ ፡ እንዲተላለፍ ፡ ይፈቀዳል ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተገለጹት ፡ አንዳ ንዶቹ ፡ የማበረታቻና ፡ የመሳቢያ ፡ ዘዴዎች ፡ ከአሁን ፡ በፊትም ፡ ሲያንዳንዱ ፡ ድ ርጅት ፡ በተለይ ፡ ቢፈቀዱም ፡ ቋሚ ፡ ሆነው ፡ በሕግ ፡ መደንገጋቸው ፡ ለወደ ፊት ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ገንዘባቸውን ፡ በልማት ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ በሚፈልጉ ፡ ባለሀብቶች ፡ መተማመኛ ፡ ይሆናቸዋል ፡ ተብሎ ፡ ይገመታል ። ያለውም ፡ ሕግ ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ስለ ፡ ወጣ ፡ ውጤቱ ፡ ምን ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ለማወቅ ፡ አይቻልም ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እንደነዚህ ፡ ያሉት ፡ የሕግ ፡ አንቀጾች ፡ ለልማት ፡ የሚውለውን ፡ ግላዊ ፡ ሀብት ፡ ለማግኘት ፡ በጣም ፡ ይረዳሉ ።

ጠቅላላ ፡ የታክስ ፡ አቋምን ፡ ከልማት ፡ ዕቅድ ፡ ጋር ፡ ለማዛመድ ፡ የሚደረ ገው ፡ ጥረት ፡ አነስተኛ ፡ ነው ። ላጭር ፡ ጊዜ ፡ ግቦች ፡ የሚውል ፡ ገንዘብ ፡ በቅድ

16. ድንጋጌ ፡ ቁጥር ፡ ፶፩ ፡ (ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ጃፔኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፩) ።

ሚያ ፣ ለማግኘት ፣ የሚደረገው ፣ ጥረት ፣ ባለፈው ፣ ጊዜ ፣ ከተሠሩት ፣ ሥራዎች ፣ ግምትና ፣ ከጥንት ፣ የገንዘብ ፣ አሰባሰብ ፣ ጋር ፣ ያለው ፣ ግንኙነት ፣ ላዲስ ፣ የልማት ፣ ዕቅድ ፣ የሚሆኑ ፣ ለውጦች ፣ በጊዜ ፣ እንዳይደረጉ ፣ አድርገውታል ።

ምንም ፣ እንኳን ፣ ከግምሩክ ፣ ታክስ ፣ ነጻ ፣ መሆን ፣ ጠቅላላ ፣ ድጋፍ ፣ ቢሰጣቸው ፣ በልማት ፣ ላይ ፣ ያሉ ፣ እንዳሰቡትራዎች ፣ ከ“ታሪፍ” ፣ ነጻ ፣ እንዲሆኑ ፣ የተወሰደው ፣ እርምጃ ፣ የተወሰነ ፣ ነው ። የታክስ ፣ መጠን ፣ ምን ፣ ያህል ፣ እንደ ፣ ሆነ ፣ ስላልተረጋገጠ ፣ የእንዳሰቡትራዎች ፣ እድገት ፣ አይፋጠንም ። ከባለርስቶች ፣ የሚገኘው ፣ ታክስ ፣ አነስተኛ ፣ ከመሆኑም ፣ በላይ ፣ በመሬት ፣ ከመጠቀም ፣ የተነሣ ፣ ከሚገኘው ፣ ትርፍ ፣ ገንዘብ ፣ ላይ ፣ የሚቆረጠውን ፣ ታክስ ፣ መሰብሰብ ፣ አዳጋች ፣ ስለ ፣ ሆነ ፣ ያለው ፣ ካፒታል ፣ በልማት ፣ ዕቅድና ፣ በልማት ፣ ሠንጠረዥ ፣ ላይ ፣ ላሉት ፣ ነገሮች ፣ መዋሉ ፣ ቀርቶ ፣ ለሌላ ፣ ነገሮች ፣ እንዲውል ፣ ይደረጋል ።

ሕዝቡ ፣ በባንክ ፣ በኩል ፣ ገንዘብ ፣ እንዲያጠራቅም ፣ የሚደረገው ፣ ጥረት ፣ እምብዛም ፣ አስደሳች ፣ ውጤት ፣ አላስገኘም ። ሰው ፣ ባንክ ፣ ላይ ፣ ጥርጣሬ ፣ ስላለው ፣ የአብዛኛው ፣ ሰው ፣ ገቢ ፣ አፍ ፣ ከእጅ ፣ በመሆኑ ፣ በመገናኛ ፣ በኩል ፣ ብዙ ፣ ችግር ፣ ስለአለና ፣ ባንኮችም ፣ በብዛት ፣ ስለሌሉ ፣ በባንክ ፣ መጠቀም ፣ በጣም ፣ የተለመደ ፣ አይደለም ። ይህም ፣ በሀገሩ ፣ ውስጥ ፣ ተጠራቅሞ ፣ ለልማት ፣ እንዲውል ፣ የሚችለውን ፣ ካፒታል ፣ አሳንሶታል ። ለጊዜው ፣ የልማት ፣ ባንክ ፣ ከውጭ ፣ አገር ፣ እየተበደረ ፣ በሀገር ፣ ውስጥ ፣ ብድር ፣ መስጠት ፣ ይዟል ። ይሁን ፣ እንጂ ፣ ለእርሻ ፣ ውጥኖችና ፣ ለእንዳሰቡትራዎች ፣ ልማት ፣ የሚያስፈልገው ፣ ገንዘብ ፣ ከልማት ፣ ባንክ ፣ እንደ ፣ ልብ ፣ ሊገኝ ፣ አልተቻለም ። የልማት ፣ ባንክም ፣ በብድር ፣ በሚያገኘው ፣ ገንዘብ ፣ ላይ ፣ ሕዝቡ ፣ እንዲያጠራቅም ፣ አደፋፍሮ ፣ ካፒታሉን ፣ ለማሳደግ ፣ አልሞከረም ። ሕዝቡ ፣ በባንክ ፣ በኩል ፣ ለማጠራቀም ፣ እንዲደፍር ፣ ገንዘብን ፣ በጥቅም ፣ ላይ ፣ የማዋልና ፣ ብድር ፣ የመስጠት ፣ ዘዴ ፣ በጣም ፣ መሻሻል ፣ አለበት ፣ የገጉሠ ፣ ነገሥቱም ፣ መንግሥት ፣ ይህንኑ ፣ ሐሳብ ፣ መደገፍ ፣ ይኖርበታል ።

ከዚህ ፣ ቀደም ፣ ስለ ፣ ውጭ ፣ ሀገር ፣ ገንዘብ ፣ ምንዛሬ ፣ ቍጥጥር ፣ የወጡት ፣ ሕጎች ፣ የተረጋገጡ ፣ ስላልሆኑ ፣ የውጭ ፣ ሀገር ፣ ባለሀብቶች ፣ ገንዘባቸውን ፣ ኢትዮጵያ ፣ ውስጥ ፣ በልማት ፣ ሥራ ፣ ላይ ፣ እንዳያውሉ ፣ አድርጎአቸዋል ። ይሁን ፣ እንጂ ፣ በዚህ ፣ ረገድ ፣ የውጭና ፣ የሀገር ፣ ውስጥ ፣ ገንዘብ ፣ በልማት ፣ ሥራ ፣ ላይ ፣ እንዲውል ፣ ለማበረታታት ፣ የወጣው ፣ የ፲፱፻፶፮ ፣ ዓ. ም. ድንጋጌ ፣¹⁷ መተማመኛ ፣ ሊሆናቸው ፣ ይችላል ።

በትእዛዝ ፣ ቍ ፣ ፳፱/፲፱፻፶፮ ፣ ዓ. ም. ¹⁸ የቴክኒክ ፣ ድርጅት ፣ ጽሕፈት ፣ ቤት ፣ (ምዕራፍ ፣ ፩ ፣ ቍ ፣ ፪ ፣ ተመልከት) ፣ በእርሻ ፣ ሚኒስቴር ፣ የአገልግሎት ፣ ቅርንጫፍና ፣ በቀዳማዊ ፣ ኃይለ ፣ ሥላሴ ፣ ዩኒቨርሲቲ ፣ ለቴክኖሎጂ ፣ ምርመራና ፣ ጥናት ፣ እርዳታቸውን ፣ ያበረክታሉ ። እንደዚሁም ፣ በቅርብ ፣ ጊዜ ፣ በሕዝባዊ ፣ ኑሮ ፣ እድገት ፣ ሚኒስቴር ፣ የሥራ ፣ ክፍል ፣ ሥር ፣ የሚያስፈልገውን ፣ የሰው ፣ ኃይል ፣ የሚያጠና ፣ የሚያሰጥንና ፣ ለልማትም ፣ ዕቅድ ፣ እንደሚሰማማ ፣ አድርጎ ፣ የሚያካሂድ ፣ “የሰው ፣ ኃይል ፣ ክፍል” ፣ ተቋቁሞአል ። ለወደፊት ፣ በየትኛው ፣ ክፍል ፣ ምን ፣ ያህል ፣ ኮሌጅ ፣ የጨረሱ ፣ ሠራተኞች ፣ እንደሚያስፈልጉ ፣ ለመገመትና ፣

17. እላይ ፣ የተጠቀሰውን ፣ ተመልከት ።
18. የቴክኒክ ፣ ድርጅት ፣ ጽሕፈት ፣ ቤት ፣ ስለ ፣ መቋቋም ፣ የወጣ ፣ ትእዛዝ ፣ ቍጥር ፣ ፳፱/፶፮ ፣ ዓ. ም ፣ (ነጋሪት ፣ ጋዜጣ ፣ ፳፻፳ ፣ ዓመት ፣ ቍጥር ፣ ፲፮) ።

የትምህርቱንም፡ የሥራ፡ ሠንጠረዥ፡ በዚህ፡ ረገድ፡ ለማኪያሄድ፡ የቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨርሲቲ፡ ከሥራ፡ ሚኒስቴር፡ ጋር፡ በመተባበር፡ በ፲፱፻፶፮፡ ዓ፡ ም፡ ከፍ፡ ያለ፡ ጥናት፡ አድርጎ፡ ነበር።

ምዕራፍ፡ ፫።

የልማት፡ መመሪያ፡ (ፖሊሲ)፡ ለማውጣት፡ የሚችሉ፡ ባለሥልጣናት፡—

(፩) ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡—

የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ከልማት፡ መመሪያ፡ (ፖሊሲ)፡ አውጧል፡ ባለሥልጣናት፡ ሁሉ፡ የመጨረሻውን፡ ከፍተኛ፡ ቦታ፡ መያዝ፡ ይገባቸዋል። በ፲፱፻፵፰፡ ዓ. ም. 19 ተሻሽሎ፡ የወጣው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ ለንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ሰፊ፡ የማስፈጸም፡ ሥልጣን፡ ይሰጠዋል።

አንቀጽ፡ ፳፯፡ “ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የመንግሥት፡ ሥራ፡ የሚሠራባቸውን፡ የመመሪያ፡ ቤቶችንና፡ የሚኒስቴሮችን፡ ሁሉ፡ የሥራ፡ አኳኋን፡ አጭቁም፡ ይወስናል።።።”

ስለዚህ፡ በኢኮኖሚና፡ በማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ ዕቅድ፡ በኩል፡ ለሚያስፈልጉት፡ ሥራዎች፡ ሁሉ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ራሱ፡ ወይም፡ ሌላ፡ ባለሥልጣን፡ በመሾም፡ ለማስፈጸም፡ ይችላል።

አንቀጽ፡ ፴፮፡— “ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የበላይ፡ ገዥ፡ በመሆን፡ በማንኛቸውም፡ ጊዜ... የነዋሪዎቹን፡ ጥቅምና፡ ደኅንነት፡ ለመጠበቅ፡ አስፈላጊውን፡ ሁሉ፡ ማድረግ፡ ተግባሩ፡ ነው።።።”

የማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገትና፡ የልማት፡ ዕቅዶች፡ የሥራ፡ ሠንጠረዥና፡ ውጥኖች፡ ለነዋሪው፡ ሕዝብ፡ በጣም፡ አስፈላጊ፡ ስለሆኑ፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ሥራዎች፡ ናቸው። ሊባል፡ ይቻላል።

በሕገ፡ መንግሥቱ፡ በተሰጠው፡ ሥልጣንና፡ ሥራ፡ መሠረት፡ ሳይሆን፡ በያዘው፡ ወደር፡ በሌለው፡ ቦታ፡ ብቻ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ በሌሎች፡ ባለሥልጣናት፡ የተሰጡትን፡ ውሳኔዎች፡ ሊያሻሽል፡ ይችላል። ግርማዊ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ራሳቸው፡ ከሚያካሂዷቸው፡ አያሌ፡ ሥራዎች፡ የኢኮኖሚ፡ ልማትና፡ የማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ ከፍተኛውን፡ ስፍራ፡ ስለያዙ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ መንግሥት፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤን፡ በፕሬዚዳንቶች፡ ይመሩታል። እንዲሁም፡ ማንኛውንም፡ በፓርላማ፡ የሚወጣውን፡ ሕግ፡ ያጸድቃሉ።

(፪) የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡

“የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ መንግሥት፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ ጉባኤ፡ በግርማዊ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ሊቀ፡ መንበርነት፡ ይመራል። የጉባኤውም፡ አባሎች፡—

ለዑል፡ አልጋ፡ ወራሽ፡ መርዕድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ የዘውድ፡ አማካሪዎች፡ ጠቅላይ፡ ሚኒስትሩና፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ሚንስት

19. በአግጅ፡ ቍጥር፡ ፻፱፱፡ የታወጀ፡ (ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ፲፩ኛ፡ ዓመት፡ ቍ፡ ፪)።

ሮች፣ ናቸው። ጉባኤው፣ መመሪያ፣ (ፖሊሲ)፣ አውጪ፣ ሲሆን፣ ጠቅላላ፣ የ ኢኮኖሚና፣ የማኅበራዊ፣ ኑሮ፣ ሁኔታን፣ ለመገመትና፣ አንዳንድ፣ ትልልቅ፣ የልማት፣ ፖሊሲዎችን፣ ለማውጣት፣ በየጊዜው፣ ስብሰባ፣ ያደርጋል።²⁰
 በተሻሻለው፣ የኢትዮጵያ፣ ሕገ፣ መንግሥት፣²¹ አንቀጽ፣ ፸፣ መሠረት፣ በዘውድ፣ ምክር፣ ቤት፣ ውስጥ “.....ሊቀ፣ ጳጳሱ፣ የሕግ፣ መወሰኛ፣ ምክር፣ ቤት፣ ፕሬዚዳንት፣ ንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ የሚመርጣቸው፣ ልዑላን፣ መሳፍንት፣ ሚኒስትሮችና፣ መኳንንቶች፣ ይኖሩበታል።”²²

ሚኒስትሮች፣ በሙሉ፣ ተሰብስበው፣ የሚገኙበት፣²² ጉባኤ፣ የሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ ስለሆነና፣ ይህም፣ ጉባኤ፣ የሚመራው፣ በንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ ወይም፣ እርሳቸው፣ በሌሉበት፣ ጊዜ፣ በጠቅላይ፣ ሚኒስትሩ፣ በመሆኑ፣²³፣ በዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤም፣ ውስጥ፣ የሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ ልዑል፣ አልጋ፣ ወራሽ፣ ሊቀ፣ ጳጳሱ፣ የሕግ፣ መወሰኛ፣ ምክር፣ ቤት፣ ፕሬዚዳንት፣ ንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ የሚመርጣቸው፣ ልዑላን፣ መሳፍንትና፣ መኳንንት፣ ይገኛሉ፣ ማለት፣ ነው። አባሎች፣ ተደማጭነት፣ አላቸው፣ ሆኖም፣ ጉባኤው፣ በፖለቲካ፣ ረገድ፣ ለሚሆነው፣ ሁሉ፣ ኅላፊነት፣ የለውም።

የኢኮኖሚ፣ ልማትና፣ የማኅበራዊ፣ ኑሮ፣ እድገት፣ ዕቅዶች፣ እንዴት፣ መፈጸም፣ እንደሚገባቸውና፣ እንዴትስ፣ እንደሚከናወኑ፣ የሚገልጸውን፣ ጽሑፍ፣ የሚያወጣ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ ስለ፣ ሆነ፣ የጉባኤው፣ ውሳኔ፣ በሞላ፣ ወይም፣ በከፊል፣ በሚጠቅሳቸው፣ ባለሥልጣኖች፣ በግል፣ ባለንብረቶችና፣ በጠቅላላው፣ ሕዝብ፣ ዘንድ፣ ተቀባይነት፣ ያገኛል። ተብሎ፣ ይገመታል። ይሁን፣ እንጂ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ ውሳኔዎች፣ ፖለቲካ፣ ነክ፣ ስለሆኑና፣ አብዛኛዎቹም፣ አባሎች፣ የሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ አባሎች፣ ስለሆኑ፣ ይህ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ ተበትኖ፣ ሥራው፣ በሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ ቢወሰድ፣ ለአስተዳደር፣ በጣም፣ የሚያመች፣ ይመስላል። ይኸውም፣ በሚኒስትሮችና፣ ሌሎች፣ ባለሥልጣኖች፣ ላይ፣ ከባድ፣ ሸክም፣ ስለሚያመጣ፣ የዚህ፣ ከፍተኛ፣ እቋም፣ አለመኖር፣ ሥራ፣ ያቀልላቸው፣ ይሆናል። በተጨማሪም፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ አለመኖር፣ ጊዜ፣ እንዳይባክን፣ ያደርጋል። የዕቅድ፣ ሥራም፣ ተደጋግሞ፣ እንዳይሠራ፣ ያደርጋል። ይኸውም፣ አንድ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ ጉባኤ፣ ውሳኔ፣ ሕግ፣ ሆኖም፣ እንዲወጣ፣ በተፈለገ፣ ጊዜ፣ ወደ፣ ሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ መላክ፣ አይኖርበትም፣ ማለት፣ ነው። በቀጥታ፣ ከሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ ወደ፣ ንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ ወይም፣ (ሥነ፣ ሥርዓቱ፣ እንደሚያዘው)፣ ወደ፣ ፓርላማ፣ ተልኮ፣ ለንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ እንዲጸድቅ፣ ይቀርባል፣ ማለት፣ ነው። ይህም፣ ሲሆን፣ አንድ፣ ጠቃሚ፣ ነገር፣ በሕግ፣ እንዲወጣ፣ ሲፈለግ፣ በመዝገመሪያ፣ ወደ፣ ዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ ከመላክ፣ ያድነዋል፣ ወደ፣ ሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ ይሄድና፣ የሕገ-ረቂቅ፣ ወዲያውኑ፣ ይወጣል።

የዕቅድ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ፣ በሚኒስትሮች፣ ምክር፣ ቤት፣ ጉባኤ፣ እንዲተካ፣ ፕሮፌሰር፣ አርዘኖዊስኪ፣ በሰጡት፣ ሪፖርት፣ ውስጥ፣ ሐሳብ፣ ቀርቦ፣

20. ሁለተኛው፣ የአምስት፣ ዓመት፣ ዕቅድ፣ ፩ኛ፣ ተጨማሪ፣ ገጽ፣ ፫፻፳፩።
 21. እላይ፣ በግርጌ፣ ማስረጃ፣ ቀጥር፣ ፲፱፣ ተጠቅሷል።
 22. እላይ፣ በተጠቀሰው፣ አዋጅ፣ አንቀጽ፣ ፳፱።
 23. እላይ፣ በግርጌ፣ ማስረጃ፣ ቀጥር፣ ፮፣ የተጠቀሰውን፣ ስለ፣ ሚኒስትሮች፣ ሥልጣንና፣ ሥራ፣ የወጣውን፣ ትእዛዝ፣ ለማሻሻል፣ የወጣው፣ ትእዛዝ፣ ተ፣ ፯/፴፩፣ (ኑጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ፫ኛ፣ ዓመት፣ ቀ፣ ፩)።

ነበር ።²⁴ ነገር ፣ ግን ፣ በፖለቲካ ፣ ረገድ ፣ ያለው ፣ ዝንባሌ ፣ ከአስተዳዳሪው ፣ በ ለጥ ፣ ብሎ ፣ ስለ ፣ ተገኘ ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ አባሎች ፣ ሳይለወጡ ፣ በብሔራዊ ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አመራር ፣ ትእዛዝ ፣ ረቂቅ ፣ ውስጥ ፣ ሳይለወጡ ፣ ተጨምሮአል ። የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ ሥራ ፣ አስኪያጅ ፣ የዕቅድ ፣ ዋና ፣ ጸሐፊ ፣ ነው ። የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ ሥራዎችና ፣ ሥልጣኖች ፣ ከዚህ ፣ እንደሚከተለው ፣ ተገልጾል ።—

የዕቅድ ፣ ቦርድ ፣ በዕቅድ ፣ አውጪ ፣ የአስተዳደር ፣ ክፍል ፣ ከተጠናና ፣ የዕ ቅድ ፣ ሥራ ፣ አጥኝ ፣ ጉባኤ ፣ ከተሰማማበት ፣ በኋላ ፣ ለማንኛቸውም ፣ የል ማት ፣ ዕቅድ ፣ የሚያስፈልገውን ፣ ጠቅላላ ፣ በጀት ፣ ያዘጋጃል ። በተጨማ ሪም ፣ በንጉሠ ፣ ነገሥት ፣ ግዛት ፣ ውስጥ ፣ የወጡትን ፣ ዕቅዶች ፣ እንዲቀበ ሉና ፣ እንዲያከናውኑ ፣ ለሚጠቅሳቸው ፣ ሁሉ ፣ መምሪያ ፣ እየሰጠ ፣ ዕቅዱም ፣ ያስገኛቸውን ፣ ጥቅሞች ፣ በጽሑፍ ፣ እያዘጋጀ ፣ ያወጣል ።

በትእዛዙ ፣ ረቂቅ ፣ ውስጥ ፣ “ዕቅድ” ፣ ማለት ፣ በሁለት ፣ ዓመት ፣ ወይም ፣ ከዚያ ፣ በሚበልጥ ፣ ጊዜ ፣ ውስጥ ፣ የሚከናወኑትን ፣ የልማት ፣ ሥራዎች ፣ የያዘ ፣ ሐሳብ ፣ (ረቂቅ) ፣ ነው ፤ በማለት ፣ ተገልጿል ። በዚህ ፣ መሠረት ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ ክፍል ፣ ካለው ፣ ደረጃው ፣ ጋር ፣ ተስማሚ ፣ የሚሆኑትን ፣ ሥራዎች ፣ ብቻ ፣ ይሠራል ፣ ማለት ፣ ነው ። ይህም ፣ የአምስት ፣ ዓመት ፣ ዕቅድንና ፣ ከሁለት ፣ ዓመት ፣ ባላነሰ ፣ ጊዜ ፣ ሊሠሩ ፣ የታቀዱትን ፣ ጠቅላላ ፣ ዕቅዶች ፣ ብቻ ፣ ይመለከታል ፣ ማለት ፣ ነው ። እንደነዚህ ፣ ያሉት ፣ ዕቅዶች ፣ የማኅበራዊ ፣ ኑሮና ፣ የኢኮኖሚ ፣ ልማት ፣ (ሶቮ—ኢኮኖሚ) ፣ መዝገቦች ፣ ይባላሉ ፤ እነዚህም ፣ የወደፊቱን ፣ የልማት ፣ ዕቅድ ፣ የሚያሳዩ ፣ ናቸው ። በሌላ ፣ በኩል ፣ ደግሞ ፣ ዓመታዊ ፣ የሥራ ፣ ማስፈጸሚያ ፣ ሠንጠረዥ ፣ ከዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አጥኝ ፣ ጉባኤ ፣ ወደ ፣ ሚኒስትሮች ፣ ምክር ፣ ቤት ፣ ጉባኤ ፣ በመገመሪያ ፣ ይሄዳል ። ከዚያም ፣ ወደ ፣ ፓርላማና ፣ ወደ ፣ ንጉሠ ፣ ነገ ሥራ ፣ ይሄድና ፣ ሕግ ፣ ሆኖ ፣ ይወጣል ። በዚህ ፣ አኳኋን ፣ የሥራ ፣ ማስፈጸሚያ ፣ ሠንጠረዥና ፣ የልማት ፣ በጀት ፣ ተቀናብረው ፣ ሁለቱም ፣ ወደ ፣ አንድ ፣ ግብ ፣ ያመራሉ ።

(ቺ) በዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ የሥራ ፣ አስፈጻሚ ፣ ክፍል ፣ (የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አጥኝ ፣ ጉባኤ)

የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ የሥራ ፣ አስፈጻሚ ፣ ክፍል ፣ ለዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ በየጊዜው ፣ ሪፖርት ፣ ይሰጣል ። በዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ የ ሥራ ፣ አስፈጻሚ ፣ ክፍል ፣ ልክ ፣ እንደ ፣ ዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ በዐዋጅ ፣ አልወጣም ። የዚህ ፣ ክፍል ፣ ሥራ ፣ “የማኅበራዊ ፣ ኑሮ ፣ እድገትንና ፣ የኢኮኖሚ ፣ ልማትንና ፣ ፖሊሲዎች ፣ መስጠት ፣ ለሚኒስትሮች ፣ ለዕቅድ ፣ ጽሕፈት ፣ ቤት ፣ ለቲ ክኒካዊ ፣ ድርጅቶች ፣ ወኪሎችና ፣ ለሌሎች ፣ የመንግሥትም ፣ ሆኑ ፣ የግል ፣ ባለንብ ረት ፣ ወኪሎች ፣ ስለ ፣ ኢኮኖሚና ፣ ስለ ፣ ልማት ፣ ጥናቶች ፣ የማያከናውኑና ፣ ስለ ፣ ዓመታዊ ፣ የሪፖርት ፣ ጊዜ ፣ ዕቅዶች ፣ ሐሳብ ፣ መስጠትን ፣ ይጠቀሳሉ ። የልማት ፣ ዕቅዶች ፣ በሚገባ ፣ መኪያዎቻቸውንና ፣ በንጉሠ ፣ ነገሥቱ ፣ መንግሥት ፣ ግዛት ፣ ውስጥ ፣ የኢኮኖሚ ፣ ልማት ፣ የማኅበራዊ ፣ ኑሮ ፣ እድገት ፣ ዕቅዶች ፣ ማስተባበ ራቸውን ፣ ለማረጋገጥ ፣ ጎሳፊ ፣ ነው ።”²⁵ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ እንዳለ ።

24. ቢ ፣ አርዘናውስኪ — ዘ ፣ እንስቲቲውቸናል ፣ ሴትአፕ ፣ አፍ ፣ ፕላኒንግ ፣ ኢኮኖሚክ ፣ ዲፊሎፕ ሚንት ፣ ኢን ፣ ኢትዮጵያ (ጥቅምት ፣ ፲፱፻፷፫ ፣ እ ፣ ኤ ፣ አ ፣ ያልታተመ) ።
25. ሁለተኛው ፣ የአምስት ፣ ዓመት ፣ ዕቅድ ፣ ፩ኛ ፣ ተጨማሪ ፣ ገጽ ፣ ፫፻፷፩ ።

ይቆይ፡ ቢባልም፡ ሥራ፡ አስፈጻሚውን፡ ክፍል፡ የሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ ጉባኤ፡ ኮሚቴ፡ ማድረግ፡ በጣም፡ ጥሩ፡ እርምጃ፡ ሳይሆን፡ አይቀርም። ፖለቲካ፡ ነክ፡ የሆኑ፡ ውሳኔዎችን፡ መስጠት፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱን፡ መንግሥት፡ ፖሊሲ፡ መተርጎምና፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ የልዩ፡ ልዩ፡ ድርጅቶችን፡ ዕቅድ፡ ሥራ፡ ማስተባበር፡ ይኖርበታል። የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ተመልክቶ፡ ከአምስት፡ ዓመት፡ ፕላን፡ ውስጥ፡ ይገኛሉ፡ ብሎ፡ ቢቀበላቸውም፡ ባይቀበላቸውም፡ በሥራ፡ አስፈጻሚ፡ ክፍል፡ የሚቀርቡበት፡ ብዙዎቹ፡ ሐሳቦች፡ በሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ ጉባኤ፡ ተጠንተው፡ በሕግ፡ ረቂቅ፡ ፎርም፡ መውጣት፡ አለባቸው። ሥራ፡ አስፈጻሚው፡ ክፍል፡ የሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ ክፍል፡ ቢሆን፡ ጉባኤው፡ እንዲያጸድቃቸው፡ ሪፖርቶቹንና፡ ሐሳቦቹን፡ ሲያቀርብ፡ የሚያቀርባቸው፡ ሐሳቦች፡ ከፍ፡ ያለ፡ ተደጋፊነት፡ ያገኛሉ።

በትእዛዙ፡ ረቂቅ፡ ውስጥ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ መሪ፡ ሐሳቦችን፡ የሚያደረጁና፡ የሚያዳብር፡ አካል፡ ነው፡ ተብሎ፡ ተገምቶአል። ይህንም፡ ሲያደርግ፡ የረዥም፡ ጊዜ፡ ዕቅድን፡ ለማጽደቅ፡ ጎላፊ፡ በሆነው፡ በዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ጎላፊነት፡ ሥር፡ ሆኖ፡ ነው። ለዕቅድና፡ የሠንጠረዥ፡ ዝግጅትና፡ በሥራ፡ ላይ፡ መዋል፡ ለሥራዎች፡ መስተባበርና፡ በየትኛውም፡ ቦታ፡ ቢሆን፡ ለሥራው፡ መፈጸም፡ የመጨረሻ፡ ጎላፊ፡ እሴት፡ ነው። በረዥም፡ ጊዜ፡ የዕቅድ፡ መነሻ፡ መደብ፡ ውስጥ፡ ያሉ፡ የዓመት፡ ሠንጠረዦች፡ በዕቅድ፡ ሥር፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ ከጸደቁ፡ በኋላ፡ የሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ አጥንቶአቸው፡ በመጨረሻ፡ ፓርላማ፡ አጽድቋቸው፡ እንዲደነገጉ፡ ወደ፡ ሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ ይላካሉ። እነዚህም፡ ሠንጠረዦች፡ ከዓመቱ፡ ባጀት፡ ጋር፡ በደንብ፡ ይተባበሩና፡ ለዓመቱ፡ ለሚደረገው፡ የማኅበራዊ፡ ኑሮና፡ የኢኮኖሚ፡ ልማት፡ ሕጋዊ፡ መነሻ፡ መደብ፡ ይሆናሉ።

ባሁኑ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ሥራ፡ አስፈጻሚ፡ ክፍል፡ ላይ፡ ያለው፡ አንዱ፡ ጉድለት፡ ሰፊ፡ ከመሆኑ፡ የተነሣ፡ ለማካሄድ፡ አስቸጋሪ፡ መሆኑ፡ ነው። በጠቅላይና፡ በጽሕፈት፡ ሚኒስትሩ፡ ሊቀ፡ መንበርነት፡ ሲመራ፡ የገንዘብ፡ የእርሻ፡ የንግድና፡ የእንዱስትሪ፡ የሥራና፡ የመገናኛ፡ የፖስታ፡ ቴሌፎንና፡ ቴሌግራም፡ የሕዝባዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ የሕዝብ፡ ጤና፡ ጥበቃ፡ የትምህርት፡ የማስታወቂያ፡ የማዕድን፡ ሚኒስትሮችና፡ የኢትዮጵያ፡ መንግሥት፡ ባንክ፡ ገዥን፡ በአባልነት፡ ይጨምራል።²⁶ አሁን፡ በተቋቋመው፡ አኳኋን፡ የሥራ፡ አስፈጻሚው፡ ክፍል፡ ሥራ፡ የሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ አባል፡ በሆኑት፡ ሚኒስትሮች፡ ሊሠራ፡ ይችላል። ይህም፡ አንድ፡ የአስተዳደር፡ ክፍልን፡ ይቀንሳል። በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ አነስተኛ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡ ጥሩ፡ የጉዳይ፡ ማጣሪያ፡ ክፍል፡ ይሆን፡ ነበር። ይህም፡ ቢሆን፡ ይህ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ የአገሪቷን፡ ጥቅም፡ የሚመለከት፡ ብሔራዊ፡ አካል፡ ነው። እንጂ፡ እርስ፡ በርሳቸው፡ ለተለያዩ፡ ጥቅሞች፡ እንደራሴ፡ የሚወክልበት፡ አይደለም። ሚኒስትሮች፡ ምንም፡ እንኳ፡ በብሔራዊ፡ የልማት፡ ዕቅድ፡ ውስጥ፡ ቢኖሩበትም፡ አብዛኛውን፡ ጊዜም፡ ጉዳዩ፡ ቢመለከታቸው፡ ሁልጊዜ፡ በጉባኤው፡ ላይ፡ መገኘት፡ ያስፈልጋቸዋል። ማለት፡ አይደለም። የብሔራዊ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ በሚያዘው፡ መሠረት፡ አጥኝው፡ ጉባኤ፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ሊቀ፡ መንበርነት፡ ሲመራ፡ በሚኒስትሮች፡ ምክር፡ ቤት፡ የሚመረጡ፡ ካራት፡ የማያንሱ፡ ከስድስት፡ የማይበልጡ፡ ቋሚ፡ የሚኒስ

26. እላይ፡ የተጠቀሰው።

ትር : አባሎች : ይኖሩታል ። በትእዛዙ : ረቂቅ : መሠረት : የዕቅድ : ሥራ : አጥኝ : ጉባኤ : የመንግሥት : መሥሪያ : ቤት : ባለሥልጣኖችን : የግል : ንግድ : ሥራና : የንግድ : ሥራ : ማኅበሮች : እንደራሴዎችንና : ባንድ : ዐይነት : ሥራ : የተለየ : ዕውቀት : ያላቸውን : ሰዎች : በስብሰባው : ላይ : በአማካሪ : ደረጃ : እንዲገኙ : በየጊዜው : ለመጋበዝ : ሥልጣን : ተሰጥቶታል ።

(፬) የሚኒስትሮች : ምክር : ቤት ።

የንጉሠ : ነገሥቱ : መንግሥት : ግዛት : ሚኒስትሮች : ተሰብስበው : የሚገኙበት : ጉባኤ : የሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : ጉባኤ : ይባላል ።²⁷ በጉባኤው : ለሚሰጡት : አስተያየትና : ሐሳብ : ሁሉ : ለንጉሠ : ነገሥቱ : አላፊ : ይሆናሉ ። የዕቅድ : ሥራ : ጉባኤና : የዕቅድ : ሥራ : አጥኝ : ጉባኤ : አሁን : ያላቸውን : ሥልጣን : ይዘው : ቢቆዩም : የሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : ጉባኤ : የዕቅድ : መሪ—ሐሳቦችን : በማስፋፋት : ረገድ : ከፍ : ያለ : ቦታ : ይኖረዋል ። ዕቅዶችና : የሥራ : ሠንጠረዦችን : በግብር : ላይ : ለማዋል : የሚወጡትን : ሕጎች : ይመለከታል ። ማንኛቸውንም : ባጀት : ተመልክቶ : መስማማቱን : ይገልጻል ። ለማንኛቸውም : ፖለቲካ : ነክ : ለሆነ : ነገር : የንጉሠ : ነገሥቱ : አማካሪ : ስለ : ሆነ : የጊዜውን : ሁኔታና : በኢኮኖሚና : በማኅበራዊ : ኑሮ : በኩል : የቀረቡትን : ሐሳቦች : በቅርብ : መከታተል : አለበት ። የሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : ጉባኤ : አባሎች : በሙሉ : የዕቅድ : ሥራ : መሪ : ጉባኤ : አባሎች : ናቸው ። በዚህ : መሠረት : ከአባሎቹ : አብዛኞቹ : እነሱ : መሆናቸው : ነው ። እንደዚሁም : አሁን : ባለው : ሁኔታም : ከሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : አባሎች : አብዛኛዎቹ : የዕቅድ : ሥራ : መሪ : ጉባኤ : የሥራ : አስፈጻሚ : ክፍል : አባሎች : ናቸው ። ሚኒስትሮችና : የመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : (የሥራ : መሪ : ጉባኤያቸው : በሚኒስትሮች : ሊቀ : መንበርነት : የሚመራው) : የልማት : ዕቅድንና : የሥራ : ሠንጠረዦችን : በግብር : ላይ : የሚያውሉ : የሥራ : ክፍሎች : ናቸው ።

በብሔራዊ : የዕቅድ : ሥራ : አመራር : የትእዛዝ : ረቂቅ : ውስጥ : የዓመቱ : የልማት : የሥራ : ሠንጠረዦች : የዕቅድ : ሥራ : አጥኝ : ጉባኤ : ከተስማማባቸው : በኋላ : ለፓርላማው : ከመቅረባቸው : በፊት : በሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : መጽደቅ : አለባቸው : ይላል ።

(፭) ፓርላማ ።

ባሁኑ : ጊዜ : የዓመት : የሥራ : ሠንጠረዦች : እንደ : አምስት : ዓመት : ዕቅድና : እንደሌሎቹም : የረዥም : ጊዜ : ውጥኖች : ለኅብረ : ሰብ : ኢኮኖሚ : ጽሑፍ : ናቸው : እንጂ : የሕግ : ጽሑፎች : አይደሉም ። ስለዚህ : ፓርላማ : በነሱ : ጉዳይ : ያለው : ተግባር : ከመንግሥት : ገንዘብ : ወጪ : ሆኖ : ውጥኖቹ : የሚካሄዱበትን : የባጀት : ግምት : አጥንቶ : ማጽደቅ : ነው ። ይህ : ምንም : እንኳ : በዕቅድ : የሥራ : ዝግጅት : ከፍ : ያለ : ቦታ : ቢኖረው : የጠቅላላውን : የዕቅድ : ሥራ : ዝግጅት : አይጠቀልልም ። ከሌላ : ምንጭ : በሚገኝ : ገንዘብ : የሚካሄዱትን : ውጥኖች : ካለማስገባቱም : ሌላ : የዓመቱን : የሥራ : ሠንጠረዥ : በረዥም : ጊዜ : ዕቅድ : ውስጥ : አቅናብሮ : አያሳይም ።

በብሔራዊ : የዕቅድ : ሥራ : አመራር : የትእዛዝ : ረቂቅ : ውስጥ : የዓመት : የሥራ : ሠንጠረዥ : ከዓመቱ : ባጀት : ጋር : ባንድነት : በፓርላማ : መደንገግ :

27. ተሻሽሎ : የወጣው : ሕገ : መንግሥት : አንቀጽ : ፳፱ ።

ይገባዋል፡ የሚል፡ ሐሳብ፡ ቀርቦአል ። ይህ፡ ፓርላማውን፡ ከዕቅድ፡ ሥራ፡ ጋር፡ የቅርብ፡ ግንኙነት፡ እንዲኖረው፡ ከማድረጉም፡ በላይ፡ መሪ፡ ሐሳብ፡ በመመሥረት፡ ላይም፡ በጥልቅ፡ ገብቶ፡ እንደሚሠራ፡ ያረጋግጣል ። ሆኖም፡ ስለ፡ አምስት፡ ዓመት፡ ዕቅድና፡ ስለ፡ ረዥም፡ ጊዜ፡ ውጥኖች፡ ሐሳብ፡ በየጊዜው፡ ለፓርላማ፡ ማስታወስ፡ አስፈላጊ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በዚህ፡ ምክንያት፡ መግለጫዎች፡ መረጃዎችና፡ እስታቲስቲኮች፡ ከፓርላማው፡ እንዲቀርቡና፡ ለአባሎቹ፡ በሰፊውና፡ በጥንቃቄ፡ እንዲብራሩ፡ ያስፈልጋል ።

ምዕራፍ ፡ ፩ ።

የዕቅድና፡ የሥራ፡ ሠንጠረዥ፡ ክፍሎች ።

(፩) የዕቅድን፡ ክፍሎች፡ መቈጣጠርና፡ ማስተባበር ።

የዕቅድና፡ የሥራ፡ ሠንጠረዥ፡ የአስተዳደር፡ ክፍሎችና፡ ዕቅድን፡ በግብር፡ ላይ፡ በማዋል፡ ጊዜ፡ የሚረዱት፡ የቴክኒክ፡ ክፍሎች፡ ለልማት፡ እድገት፡ በጣም፡ አስፈላጊ፡ ስለሆኑ፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ውስጥ፡ እነዚህን፡ ሥራዎች፡ የሚመራ፡ አንድ፡ አዲስ፡ የልማት፡ ሚኒስትር፡ ያኔታ፡ መሾም፡ አለበት ። በዕቅድ፡ ረገድ፡ የጠቅላይ፡ ሚኒስትሩን፡ ማንኛቸውንም፡ ሥራዎች፡ ያካሂዳል፤ ሆኖም፡ የተወሰደው፡ እርምጃ፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ መጽደቅ፡ አለበት ። በተጨማሪም፡ ከሌሎቹ፡ ከጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የሥራ ክፍሎች፡ ጋር፡ የወጡት፡ ዕቅዶችና፡ የሥራ፡ ሠንጠረዦች፡ በሥራ፡ ላይ፡ አዋዋቂነትን፡ መቈጣጠር፡ እንዲቻል፡ ትክክለኛ፡ መረጃ፡ ማግኘታቸውን፡ ለማረጋገጥ፡ ይረዳል ።

(፪) በዕቅድ፡ ሥራ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ የቴክኒክ፡ አስተባባሪ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ

የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ የቴክኒክ፡ አስተባባሪ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ “የተቋቋመው፡ በሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ (በቦርድ)፡ የሥራ፡ አስፈጻሚ፡ ሹም፡ ሊቀ፡ መንበርነት፡ ነው ። አባሎቹም፡ በየሚኒስቴሮች፡ ውስጥ፡ ለተቋቋሙት፡ የዕቅድ፡ ክፍል፡ ወይም፡ በኢኮኖሚና፡ በማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ ሥራ፡ የመንግሥት፡ ወኪሎች፡ ለሆኑ፡ ሹሞች፡ ናቸው ። ይህ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ በዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የቀረቡትን፡ ማንኛቸውንም፡ ሐሳቦችና፡ አስተያየቶች፡ አጥንቶና፡ መርምሮ፡ ለዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ሥራ፡ አስፈጻሚ፡ ክፍሎች፡ አስተያየቱን፡ ያቀርባል ።”²⁸

ይህ፡ ተግባር፡ ከሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ ይልቅ፡ ለአስተዳዳሪዎች፡ የሚሰማማ፡ ይመስላል ። በብሔራዊ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ ውስጥ፡ የሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤዎች፡ ሥራ፡ የነበረው፡ ለዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ተሰጥቶአል ።

(፫) የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት ።

“የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ (ማለት፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት)፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪና፡ የሥራ፡ አስፈጻሚ፡ አካላዊ፡ ክፍሎች፡ ዋና፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ነው ። የዕቅድ፡ አካላዊ፡ ክፍሎችን፡ በጠቅላላ፡ የሚያገ

28. ሁለተኛው፡ የአምስት፡ ዓመት፡ ዕቅድ፡ ፩ኛ፡ ተጨማሪ፡ ገጽ፡ ፫፻፳፩ ።

ለግሉ፡ የቴክኒክ፡ ሠራተኞች፡ አሉት። ይህ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከጠቅላይ፡ የሰታት ስቴክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከቴክኒክ፡ ድርጅት፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከእያንዳንዱ፡ ሚኒስቴር፡ የዕቅድ፡ ክፍሎች፡ ከቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨርሲቲ፡ ከልማት፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከነጋዴዎች፡ ምክር፡ ቤትና፡ የልማት፡ ዕቅድ፡ ከሚያዘጋጁ፡ ከሌሎች፡ የዕቅድ፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ በመተባበር፡ ሥራውን፡ ያካሂዳል። በተጨማሪም፡ የወጡት፡ ዕቅዶች፡ በሥራ፡ ላይ፡ እንዴት፡ እንደሚውሉ፡ የቀረበውን፡ ጥናት፡ በጥቅም፡ ላይ፡ የዋሉትን፡ የኢኮኖሚና፡ የማኅበራዊ፡ ምርመራ፡ ጥናት፡ ጽሑፎችንና፡ የሚካሄዱትን፡ የማሠልጠኛ፡ ኮርሶች፡ ይመለከታል።” 29

ይህ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከገንዘብ፡ ሚኒስቴር፡ ወይም፡ ከጠቅላይ፡ ሚኒስቴር፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ጋር፡ ሊደረግ፡ ወይም፡ ራሱን፡ የቻለ፡ አንድ፡ ሚኒስቴር፡ ሆኖ፡ ሊቋቋም፡ ይችላል። እያንዳንዱ፡ ሚኒስቴር፡ ጥሩ፡ አስተዳደር፡ እንዲኖረው፡ ሕግ፡ መከበሩንና፡ በሥራ፡ ላይ፡ መዋሉን፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ጠቅላላና፡ ፖለቲካዊ፡ ጉዳይ፡ በደንብ፡ ማካሄዱን፡ ማረጋገጥ፡ የጠቅላይ፡ ሚኒስቴሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ኅላፊነት፡ ስለሆነ፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤትም፡ በሱው፡ ሥር፡ ይሁን፡ ቢባል፡ ትክክለኛ፡ አስተያየት፡ ነው። ራሱን፡ የቻለ፡ ሌላ፡ ሚኒስቴር፡ ማቋቋም፡ የሥልጣን፡ ጭቅጭቅን፡ ይፈጥር፡ ይሆናል። በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የገንዘብ፡ ሚኒስቴር፡ ባሉት፡ ሥልጣኖችና፡ ኅላፊነት፡ መሠረት፡ ሥራዎቹ፡ የተወሰኑ፡ ሲሆኑ፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ሥራዎች፡ ደግሞ፡ ሰፊና፡ ወሰን፡ የሌላቸው፡ ስለሆኑ፡ ሁለቱን፡ ተቃራኒ፡ ተግባር፡ ያላቸውን፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ ባንድነት፡ ማድረግ፡ አስቸጋሪ፡ ይሆናል።

የብሔራዊ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ቦታና፡ ደረጃ፡ የት፡ እንደሆነ፡ አይገልጽም። የት፡ እንደሚገኝ፡ ጥቂት፡ ፍንጭ፡ የሚሰጠው፡ «የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ባጀት፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስቴሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ባጀት፡ ሥር፡ ራሱን፡ በቻለ፡ አርእስት፡ ይሆናል፤ የጽሕፈት፡ ቤቱም፡ የውስጥ፡ አቋም፡ ለጠቅላይ፡ ሚኒስቴር፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ቀርቦ፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስቴሩ፡ ይጸድቃል፤» የሚለው፡ ደንብ፡ ነው። ደግሞም፡ «የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ሹም፡ ማዕርግ፡ በምክትል፡ ሚኒስቴር፡ ደረጃ፡ ወይም፡ ከፍ፡ ያለ፡ ይሆናል። የሚሾመውም፡ በግርማዊ፡ ጃንሆይ፡ ነው፤» ይላል። በማን፡ እንደሚታዘዝ፡ የሚያሳይ፡ ምንም፡ ነገር፡ የለም።

የትእዛዙ፡ ረቂቅ፡ ታርም፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ሹም፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስቴሩ፡ ሥር፡ ሆኖ፡ ለማንኛውም፡ ተግባሩ፡ ለጠቅላይ፡ ሚኒስቴሩ፡ ኅላፊ፡ ይሆናል፤ እንዲሁ፡ ያስፈልጋል። ሆኖም፡ የጽሕፈት፡ ቤቱ፡ አቋም፡ አስተዳደር፡ በባጀት፡ ዝግጅትና፡ ባጀትን፡ በሥራ፡ ላይ፡ በማዋል፡ በኩል፡ ለጽሕፈት፡ ቤቱ፡ ሹም፡ ሰፋ፡ ያለና፡ ያልተወሰነ፡ ሥልጣን፡ እንዲሰጠው፡ ያስፈልጋል።

በብሔራዊ፡ ዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ ትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ ውስጥ፡ እንደተዘረዘረው፡ ጠቅላላ፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ሥራዎች፡ የሚቀጥሉት፡ ናቸው።

- (፩) በጠቅላላ፡ በተሰጠው፡ ትእዛዝ፡ መሠረት፡ ግዴታዎችንና፡ ሥራዎችን፡ መፈጸም።
- (፪) የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ፖሊሲ፡ ነው፡ ተብሎ፡ በዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ የተወሰነውን፡ መሠረት፡ በማድረግ፡ በዕቅድ፡ ክፍሎች፡

29. እላይ፡ የተጠቀሰው፡ ዕቅድ፡ ገጽ፡ ፫፻፳፪።

የዕቅድ ፡ ማስፋፊያ ፡ መምሪያ ፡ አዘጋጅቶ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ጸድቆ ፡ እንዲወጣ ፡ ያደርጋል ።

(፫) ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ቀርቦ ፡ እንዲጸድቅ ፡ የሚፈለገውን ፡ የተስተባበረውን ፡ የያንዳንዱን ፡ ልማት ፡ ዕቅድ ፡ ያዘጋጃል ።

(፬) ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ቀርቦ ፡ የሚጸድቅ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ በተወሰነው ፡ የልማትና ፡ እድገት ፡ ዕቅድ ፡ መሠረት ፡ በየዓመቱ ፡ እንዲፈጸሙ ፡ የታቀዱትን ፡ ዐላማዎች ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ያዘጋጃል ።

(፭) የልማት ፡ ጎብኞችን ፡ በክፍሎችና ፡ በቀጠናዎች ፡ ደረጃ ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በማውጣትና ፡ በማስተባበር ፡ መርዳት ።

(፮) ዕቅዶችና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ እንዲጠቃለሉና ፡ እንዲስተባበሩ ፡ መርዳትና ፡ ማድረግ ፡ በተጨማሪም ፡ በመንግሥት ፡ መምሪያ ፡ ቤት ፡ የተዘጋጁትን ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በሰፊው ፡ በቀጠና ፡ ደረጃ ፡ በቀጠናው ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙትን ፡ የኢኮኖሚና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ እድገት ፡ የሚያጠቃልል ፡ ዕቅድና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ማውጣት ።

(፯) በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ለጊዜው ፡ የሚጸድቅ ፡ የተጠቃለለ ፡ የዓመት ፡ የልማት ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ለማውጣት ፡ እንዲረዳ ፡ በቀጠና ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ የሚዘጋጀውን ፡ የያንዳንዱን ፡ የአውራጃ ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ በማስተባበር ፡ መርዳት ።

(፰) የያንዳንዱን ፡ መምሪያ ፡ የልማት ፡ ባጀት ፡ ግምት ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ በርዳታ ፡ መልክ ፡ የሚገኘውን ፡ ከሌላም ፡ ያገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ ምንጮች ፡ ለልማት ፡ ዕቅድ ፡ የሚውለውን ፡ ባጀት ፡ አስተባብሮ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ቀርቦ ፡ እንዲጸድቅ ፡ ማድረግ ።

(፱) ከያንዳንዱ ፡ የመንግሥት ፡ መምሪያ ፡ ቤት ፡ የሚመጡትን ፡ መግለጫዎችና ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ የዓመቱ ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በግብር ፡ ላይ ፡ ስለሚውልበት ፡ ዘዴ ፡ የሰጡአቸውን ፡ አስተያየቶች ፡ ተመልክቶ ፡ መከታተልና ፡ በነዚህም ፡ መግለጫዎች ፡ አስተያየቶች ፡ መሠረት ፡ ስለሚያስፈልገው ፡ ለውጥ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ሐሳብ ፡ ማቅረብ ።

(፲) የዓመቱን ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ መዋሉን ፡ የሚያሳይ ፡ መግለጫ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ አዘጋጅቶ ፡ ማቅረብ ። ይህም ፡ መግለጫ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የተዘረዘሩትን ፡ እንዲይዝ ፡ ያስፈልጋል ።

(ሀ) በተለይ ፡ የዓመቱ ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ከዕቅዱ ፡ ጋር ፡ ያለው ፡ ግንኙነት ፡ በአገርና ፡ በክፍለ ፡ አገር ፡ በቀጠና ፡ ከፍተኛ ፡ ወይም ፡ አነስተኛ ፡ ቦታ ፡ ተሰጣቸው ፡ የሚባሉትን ፡ ዕቅዶች ፡ ዝርዝር ፡ የሚይዝ ፡ የዓመቱን ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በግብር ፡ ላይ ፡ አዋዋል ፡ የሚያሳይ ፡ ዝርዝር ፡ ጥናትና ፡ አስተያየት ።

(ለ) ለአገሩ ፡ በጠቅላላ ፡ ወይም ፡ ለክፍለ ፡ አገሩ ፡ ወይም ፡ ለቀጠናው ፡ ኢኮኖሚ ፡ ይህ ፡ በዓመቱ ፡ ልማት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ውስጥ ፡ ያለውን ፡ ይሰጣል ፡ ተብሎ ፡ የተገመተው ፡ ጥቅም ፡ የመጨረሻው ።

መግለጫ ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፡ በዚህ ፡ ጥቅም ፡ ላይ ፡ የተደረገውን ፡ ለውጥና ፡

(ሐ) የያንዳንዱን ፡ የልማት ፡ ጎብረት ፡ ሥራ ፡ ዝርዝር ፡ አስተያየት ።
(፲፩) ዕቅዶች ፡ እንዴት ፡ ከአገሩ ፡ ሁኔታ ፡ ጋር ፡ እንደተዘጋጁና ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንደዋሉ ፡ የሚያሳይ ፡ የዓመቱን ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ የሚገልጽ ፡ ባገሩ ፡ ውስጥና ፡ በውጭ ፡ አገር ፡ ለሕዝቡ ፡ የሚሰራጭ ፡ በየጊዜው ፡ የሚወጣ ፡ መጽሔት ፡ ማዘጋጀት ።

ተግባሮቹንና ፡ ሥራዎቹን ፡ በመላ ፡ እንዲያከናውን ፡ ከተሰጠው ፡ ጠቅላላ ፡ ሥልጣን ፡ ሌላ ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የሚቀጥሉት ፡ ሥልጣኖች ፡ ተሰጥተውታል ።

(ሀ) የልማት ፡ ጎብሮች ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በሚያወጡበት ፡ ሥራቸውንና ፡ ተግባራቸውን ፡ በሚፈጽሙበት ፡ ጊዜ ፡ የሚከታተሉዋቸውን ፡ ደንቦች ፡ ማውጣት ።

(ለ) በሥራው ፡ የሠለጠኑ ፡ የቴክኒክ ፡ ዕውቀት ፡ ያላቸውንና ፡ እንዲሁም ፡ ሌሎች ፡ የተማሩ ፡ አማካሪዎችን ፡ በልማት ፡ ዕቅድ ፡ ውስጥ ፡ በጠቅላላ ፡ ወይም ፡ ለተለይ ፡ ነገሮች ፡ ምክር ፡ እንዲሰጡና ፡ ርዳታ ፡ እንዲያበረክቱ ፡ መሾም ።

(ሐ) የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ሹሞችና ፡ የቀጠናው ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ሊቀ ፡ መንበር ፡ ዕቅድና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ አዘጋጅተው ፡ በሚያቀርቡበት ፡ ጊዜ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ የጸደቀውን ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ መከታተላቸውን ፡ ማረጋገጥ ።

(መ) የቀጠና ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤዎች ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ሹሞች ፡ ለዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ስለ ፡ ኢኮኖሚና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ እድገት ፡ ጠቀስ ፡ የሆነውን ፡ ማንኛቸውንም ፡ አስፈላጊ ፡ ዝርዝርና ፡ መግለጫ ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ማድረግ ።

(ሠ) በጠቅላላ ፡ እያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በ“ትእዛዝ” ፡ ወይም ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ በተሰጠው ፡ መምሪያ ፡ መሠረት ፡ ማንኛቸውንም ፡ ግዳጃቸውን ፡ መፈጸማቸውን ፡ ማረጋገጥ ።

ምንም ፡ እንኳ ፡ የዕቅዱ ፡ ክፍሎች ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ የሆኑ ፡ ሁሉ ፡ ሥራቸውን ፡ በሚያካሂዱበት ፡ ጊዜ ፡ ከዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ጋር ፡ እንዲተባበሩ ፡ ግዳጃቸው ፡ በሆንም ፡ አስፈላጊ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ መረጃዎችን ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ለማስገደድ ፡ የሚያስችል ፡ ሥልጣን ፡ እንዲኖር ፡ ያስፈልጋል ። አብዛኛዎቹ ፡ የክፍል ፡ አለቆች ፡ ከዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የበለጠ ፡ ከፍተኛ ፡ ሥልጣን ፡ ስላላቸው ፡ ይህ ፡ የማስገደድ ፡ ሥልጣን ፡ ለጠቅላይ ፡ ሚኒስቴሩ ፡ ተሰጥቶ ፡ በላቸው ፡ ስም ፡ ቢሠራበት ፡ ይሻላል ። በጣም ፡ ሊታሰብ በት ፡ ወይም ፡ ሊታወቅ ፡ የሚያስፈልገው ፡ ዕቅድ ፡ ማውጣት ፡ በደንብ ፡ የሚከናወነው ፡ የዕቅድ ፡ አካላዊ ፡ ክፍሎች ፡ ሥልጣን ፡ ሳይጠቀሙ ፡ የሚፈልጉትን ፡ መረጃና ፡ መተባበር ፡ የሚያስገኝ ፡ እርስ ፡ በርስና ፡ በሥራ ፡ በኩልም ፡ ጥሩ ፡ የመግባባት ፡ ፈሊጥ ፡ የተመሠረተ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።

ለወደፊት ፡ አስፈላጊውን ፡ ለውጥ ፡ ለማድረግ ፡ እንዲቀል ፡ ስለ ፡ ዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ አቋም ፡ ያሉት ፡ ጥቃቅንና ፡ ዝርዝር ፡ ነገሮች ፡ እንዲሁም ፡ የን

ዑስ ፡ ክፍሎች ፡ ሥራ ፡ በሕጉ ፡ ረቂቅ ፡ ውስጥ ፡ ተገድረዋል ፤ ሆኖም ፡ እነዚህን ፡ ዝርዝርና ፡ ጥቃቅን ፡ ነገሮች ፡ በውስጥ ፡ ደንብ ፡ መገለጽ ፡ አለባቸው ።

በኔ ፡ አስተያየት ፡ ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሦስት ፡ ክፍሎች ፡ እንዲኖሩት ፡ ያሻል ፡— እነኝሁም ፡ የኢኮኖሚና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ምርመራና ፡ ጥናት ፡ ክፍል ፡ የማስተባበሪያና ፡ የጉዳይ ፡ መከታተያ ፡ ክፍልና ፡ የአስተዳደራዊ ፡ አገልግሎት ፡ ክፍል ፡ ናቸው ።³⁰

የኢኮኖሚና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ምርመራና ፡ ጥናት ፡ ክፍል ፡ በአራት ፡ ንዑስ ፡ ክፍሎች ፡ ሊቋቋም ፡ ይችላል ።

(፩) የምርመራና ፡ የጥናት ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ኢኮኖሚ ፡ ጥናት ፡ እያደረገ ፡ የተገኘውን ፡ ውጤት ፡ ለሌሎች ፡ የዕቅድ ፡ አካላዊ ፡ ክፍሎች ፡ ያበረክታል ። ለያንዳንዱ ፡ መካከለኛና ፡ የረዥም ፡ ጊዜ ፡ ዕቅድ ፡ (ንዑስ ፡ ክፍሉ) ፡ መረጃዎችን ፡ ከሌሎቹ ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ኅብሮችና ፡ ከውጭ ፡ የዕቅድ ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ መሰብሰብና ፡ እንዲሠራበት ፡ የታቀደውን ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮና ፡ የኢኮኖሚ ፡ ፖሊሲን ፡ መወሰን ፡ በፓርላማ ፡ የተደነገጉትን ፡ ሕጎች ፡ በግርማዊ ፡ ጃንሆይ ፡ የተሰጡትን ፡ መሪ ፡ ቃሎችና ፡ በከፍተኛ ፡ ባለሥልጣናት ፡ የተደረጉትን ፡ ንግግሮች ፡ ማጥናት ፡ አለበት ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ እነዚህን ፡ ፖሊሲዎች ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ዕቅዶቹን ፡ የሚያብራሩበትን ፡ መምሪያ ፡ ማርቀቅ ፡ ይችላል ። እነዚህም ፡ መምሪያዎች ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ቀርበው ፡ ከጸደቁ ፡ በኋላ ፡ በተገቢው ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ለመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ይተላለፋሉ ፤ ንዑስ ፡ ክፍሉም ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ በተወሰነው ፡ ዕቅድ ፡ መሠረት ፡ የሚመቱን ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ዓላማ ፡ ያዘጋጃል ።

(፪) የስታቲስቲክ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ በጥናትና ፡ ምርመራ ፡ ንዑስ ፡ ክፍልና ፡ በማስታወቂያ ፡ ክፍል ፡ የሚፈለጉትን ፡ እስታቲስቲኮች ፡ አዘጋጅቶ ፡ በሠንጠረዥ ፡ ያቀርባል ፤ እንዲሁም ፡ ለኢኮኖሚ ፡ ተጨማሪ ፡ ማዳበሪያና ፡ ለዕቅዶች ፡ የሚያስፈልገውን ፡ ስሌት ፡ ይሠራል ። ይህም ፡ ምርመራና ፡ ጥናት ፡ ከማስፈለጉ ፡ በላይ ፡ በየመሥሪያ ፡ ቤቱ ፡ እየሄዱ ፡ ዝርዝሮችን ፡ መሰብሰብ ፡ ይጠይቃል ። የዚህ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ሥራ ፡ የጠቅላይ ፡ እስታቲስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤትን ፡ ሥራ ፡ በድጋሚ ፡ ለመሥራት ፡ ሳይሆን ፡ የሚያገለግለው ፡ ከላይ ፡ ከተጠቀሰው ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የሚገኘውን ፡ እስታቲስቲክስ ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ በሚፈልገው ፡ መሠረት ፡ ለማስተካከልና ፡ ለማሟላት ፡ ነው ።

(፫) የማስታወቂያ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሚደረገው ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አስፈላጊ ፡ መሆኑን ፡ በመግለጽና ፡ ከፍተኛ ፡ የፍላጎት ፡ ስሜትን ፡ በመፍጠር ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ሥራን ፡ ያከናውናል ።

የማንበብ ፡ ፍላጎት ፡ የሚያሳድሩ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚታደሉ ፡ ዓመታዊ ፡ መግለጫዎችን ፡ ለዜና ፡ ማሰራጫዎች ፡ ተራ ፡ ሰው ፡ በሚገባው ፡ እነጋገር ፡ አዘጋጅቶ ፡ ማቅረብና ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛቶችና ፡ በያውራጃው ፡ በሚገኙት ፡ የመንግሥት ፡ ወኪሎች ፡ እንዲነገሩ ፡ ማድረግ ፡ ይኖርበታል ። የማሠልጠኛ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ለልማት ፡ ኅብረት ፡ ሠራተኞችና ፡ ለሌሎች ፡ የዕቅድ ፡ አካላዊ ፡ ክፍሎች ፡ የተለየ ፡ የትምህርት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዦች ፡ ልምምድ ፡ ያደራጃል ። የማስተባበሪያና ፡ ተከ

30. እታች ፡ ዩኖ ፡ ተጨማሪውን ፡ ተመልከት ።

ታትሎ ፡ የማስፈጸሚያ ፡ ክፍል ፡ በስድስት ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍሎች ፡ የክፍለ ፡ አገር ፡ ንዑስ ፡ ክፍሎች ፡ ሊከፈል ፡ ይችላል ። የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍሎች ፡ በሥራ ችው ፡ ዓላማ ፡ ከቀጠና ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ጋር ፡ መመሰሰል ፡ አለባቸው ። እነዚህም ፡ የኢንዱስትሪ ፡ የገይልና ፡ የማዕድን ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ የእርሻ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ የሕንጻና ፡ የልዩ ፡ ልዩ ፡ ሥራዎች ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ የማመላለሻና ፡ የመገናኛ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ የንግድና ፡ የሕዝብ ፡ አገልግሎት ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ናቸው ።

(፩) እነዚህ ፡ ስድስቱ ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍሎች ፡ እያንዳንዳቸው ፡ በየቀጠናቸው ፡ በአምስቱ ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ መሠረት ፡ የመገኘት ሥራዎችን ፡ ርምጃ ፡ መውሰድ ፡ አለባቸው ። በራሱ ፡ ቀጠና ፡ ውስጥ ፡ ለሚገኙት ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ የእድገት ፡ ጥበብና ፡ ዕቅድ ፡ የሚያስፋፋቸውን ፡ መምሪያዎች ፡ ይልካል ። ይህም ፡ መምሪያ ፡ እያንዳንዱ ፡ ክፍል ፡ ሐሳቡን ፡ በሚያቀርብበት ፡ ጊዜ ፡ የሚከተላቸውን ፡ ጠቅላላ ፡ ፖሊሲዎች ፡ ይገልጻል ። ክፍሎቹ ፡ ሐሳባቸውን ፡ ለቀጠናቸው ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ካቀረቡ ፡ በኋላ ፡ ሥራ ፡ አጥኝው ፡ ጉባኤ ፡ የራሱን ፡ ሐሳብ ፡ ያቀርባል ። የሁለቱም ፤ የክፍሎችና ፡ የቀጠና ፡ የእድገት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ሐሳቦች ፡ በተገቢው ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ከተጠኑ ፡ በኋላ ፡ ከአስተያየታቸው ፡ ጋር ፡ እንደገና ፡ ተጠንቅቀው ፡ ተጠቃለው ፡ አንድ ፡ ሆነው ፡ ወደሚወጡበት ፡ ወደ ፡ ክፍሎች ፡ ጠቅላይ ፡ መምሪያ ፡ ይላካሉ ።

እያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ በዚያው ፡ ቀጠና ፡ የሚገኘውን ፡ የቀጠና ፡ ልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤና ፡ በሥራ ፡ አጥኝው ፡ ጉባኤ ፡ አካባቢ ፡ ለሚገኙት ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ የዓመቱን ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ በሚያብራሩበት ፡ ጊዜ ፡ እርዳታ ፡ ይሰጣል ። የመጨረሻው ፡ የቀጠናው ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ በሥራ ፡ አጥኝው ፡ ጉባኤው ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፡ ንዑስ ፡ ክፍሉ ፡ ከክፍሉ ፡ አገሩ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ከተቀበለው ፡ አስተያየት ፡ ጋር ፡ ያመዛዝነዋል ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የተጠቃለለው ፡ የቀጠናው ፡ የዓመት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ለክፍሎች ፡ ጠቅላይ ፡ መምሪያ ፡ እንዲያስተባብር ፡ ይላካል ።

እያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ በቀጠናው ፡ ውስጥ ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ሥር ፡ የሚገኙትን ፡ ክፍሎች ፡ የሥራውን ፡ አፈጻጸም ፡ መከታተል ፡ እንዲችሉ ፡ በየምስት ፡ ወሩና ፡ በዓመት ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ የሚወጡ ፡ መግለጫዎችን ፡ በማሰናጸጥ ፡ ይረዳቸዋል ። እነዚህን ፡ መግለጫዎች ፡ የዓመቱን ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሥራ ፡ ውጤት ፡ ለማጠቃለል ፡ ወደ ፡ ክፍሎች ፡ ጠቅላይ ፡ መምሪያ ፡ ይልካል ።

(፪) የክፍሉ ፡ አገሩ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ሹሞች ፡ ሐሳብ ፡ መሠረት ፡ ለዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሠራተኞችን ፡ ያቀርባል ። ከእያንዳንዱ ፡ ጠቅላይ ፡ ገዥ ፡ በየቀጠናው ፡ ለጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ስለሚያስፈልጉት ፡ ነገሮች ፡ መረጃን ፡ በመሰብሰብ ፡ ከኢኮኖሚ ፡ ይልቅ ፡ ጂኦግራፊን ፡ ጠቅስ ፡ የሆኑ ፡ በቀጠናው ፡ ከቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ ሌላ ፡ አዲስ ፡ ነገሮችን ፡ የሚጨምር ፡ አስተያየት ፡ ንዑስ ፡ ክፍሉ ፡ ሊያቀርብ ፡ ይችላል ።

በጠቅላላ ፡ በኢትዮጵያ ፡ በሚገኙት ፡ ዋና ፡ ዋና ፡ ቀጠናዎች ፡ በተለይ ፡ ደግሞ ፡ በሥሩ ፡ ለሚገኘው ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ስለ ፡ ኢኮኖሚ ፡

እድገት ፡ ለየጠቅላይ ፡ ገዥው ፡ በሰፊው ፡ በየጊዜው ፡ መግለጽ ፡ የክፍሉ ፡ አገር ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ተግባር ፡ ነው ። ንዑስ ፡ ክፍሉ ፡ የጠቅላይ ፡ ገዥው ፡ ሐሳቦች ፡ በቀጠናው ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ከቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ ጋር ፡ ለማስተባበር ፡ እንዲቻል ፡ ወደ ፡ ቀጠናው ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ይላካል ።

የማስተባበሪያና ፡ ተከታትሎ ፡ የማስፈጸሚያ ፡ ክፍል ፡ ሹም ፡ ከመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ በቀጥታ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ለጊዜው ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ በጸደቀው ፡ መሠረት ፡ የመዝገብ ፡ የባጀትና ፡ የውጭ ፡ ግምታቸውን ፡ ይቀበላል ፤ ደግሞ ፡ ከገንዘብ ፡ ነክ ፡ ድርጅቶችና ፡ ለኢኮኖሚ ፡ እድገት ፡ የተጠየቀውን ፡ የብድር ፡ ገንዘብ ፡ ልክና ፡ ከገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ደግሞ ፡ ለሚመጣው ፡ ዓመት ፡ ለልማት ፡ ሥራ ፡ ያለውን ፡ ገንዘብ ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ ከሚሰጠው ፡ እርዳታ ፡ ጭምር ፡ ምን ፡ ያህል ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ይነግረዋል ። እነኝህን ፡ ሁሉ ፡ ግምቶች ፡ ለጊዜው ፡ ከጸደቀው ፡ የዓመት ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ጋር ፡ ያተሰባብራል ።

የአስተዳደራዊ ፡ አገልግሎት ፡ ክፍል ፡ ለዕቅድ ፡ አስተዳደር ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ማንኛቸውንም ፡ አስተዳደራዊ ፡ የውስጥ ፡ ዝግጅቶች ፡ ይፈጽማል ።

(፬) የቀጠና ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤዎች ፡ (ኮሚቴዎች) ።

የሁለተኛው ፡ ጊዜ ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ ስድስት ፡ ቋሚ ፡ ጉባኤዎች ፡ እንዲኖሩት ፡ ተወስኗል ።

- (፩) የዕቅድና ፡ ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ የሚያውል ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።
- (፪) የብድር ፡ ገንዘብ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።
- (፫) የንግድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።
- (፬) የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ እድገት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።
- (፭) የመራት ፡ አያያዝና ፡ መሻሻልና ፡ የሕዝብ ፡ ማስፈር ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።
- (፮) የሕግ ፡ አውጭ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ።

እነኝህ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤዎች ፡ በልማት ፡ ዕቅድ ፡ በኩል ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ አስተያየት ፡ እንዲሰጣቸው ፡ የታሰቡትን ፡ ቀጠናዎች ፡ በሙሉ ፡ አይሸፍኑም ። የገንዘብና ፡ የሕግ ፡ ማውጣት ፡ ጉዳይ ፡ ለምሳሌ ፡ በዕቅድ ፡ ከተሸፈነው ፡ ቀጠና ፡ ጋር ፡ ሊታይ ፡ ሲገባው ፡ እንዲስትረ ፡ ኃይል ፡ የማዕድን ፡ ምንጮች ፡ እርሻ ፡ ማመላለሻና ፡ የልዩ ፡ ልዩ ፡ የመሐንዲስ ፡ ሥራዎች ፡ ደግሞ ፡ አሁን ፡ በተቋቋመው ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ መሠረት ፡ ጥሩ ፡ ቦታ ፡ የተሰጣቸው ፡ አይመስልም ። ስለዚህ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የተዘረዘሩት ፡ የቀጠና ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤዎች ፡ በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሥር ፡ ባለው ፡ በማስተባበሪያና ፡ ተከታትሎ ፡ ማስፈጸሚያ ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ እንዲቋቋም ፡ ከታሰበው ፡ የቀጠና ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ጋር ፡ በማያያዝ ፡ መቋቋም ፡ አለባቸው ።

- (፩) እንዲስትረ ፡ ኃይልና ፡ ማዕድን ።
- (፪) እርሻ ።
- (፫) ማመላለሻና ፡ መገናኛ ።

- (፬) ሕንጻና ሌሎች ፡ የመሐንዲስ ፡ ሥራዎች ።
- (፭) ንግድ ።
- (፮) የሕዝብ ፡ አገልግሎት ።

እያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ቀጠናውን ፡ በሙሉ ፡ እንዲሁም ፡ ከቀጠናው ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ያላቸውን ፡ በልማት ፡ ላይ ፡ የዋሉ ፡ ገንዘቦችና ፡ የገንዘብ ፡ ጉዳዮች ፡ ድንጋጌዎች ፡ የመሬት ፡ ጥቅምንና ፡ የሰው ፡ ኃይልን ፡ የሚመለከት ፡ አካል ፡ ነው ። በቀጠናው ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙትን ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዦች ፡ ውጥኖች ፡ እያስተባበረ ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ክፍሎች ፡ መካከል ፡ ያሉትን ፡ ፍላጎቶች ፡ ያመዛዝናል ፤ የብሔራዊ ፡ ዕቅድ ፡ አስተዳደር ፡ ትእዛዝ ፡ ረቂቁ ፡ የዚህን ፡ የቀጠና ፡ ልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ መቋቋም ፡ ያዛል ። የነዚህ ፡ የያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ ሊቀ ፡ መንበር ፡ ጉዳይ ፡ ከሚጠቅሰው ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ የበላይ ፡ ባለሥልጣን ፡ የሆነው ፡ ሲሆን ፡ አባሎች ፡ የቀጠናው ፡ ልማት ፡ የሚጠቅሳቸው ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ የልማት ፡ ኅብረት ፡ ሹሞች ፡ ለአንዳንድ ፡ ችግሮች ፡ መፍትሔ ፡ ይሰጣሉ ፡ የተባሉ ፡ ዐዋቂ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ ያዲስ ፡ አበባው ፡ የነጋዴዎች ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ተጠሪዎችና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ የሚጠቅሳቸው ፡ ያንዳንድ ፡ የግል ፡ ነጋዴዎች ፡ ወኪሎች ፡ ይሆናሉ ። ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤው ፡ በሊቀ ፡ መንበር ፡ በኩል ፡ ለጠቅላይ ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ መግለጫ ፡ ማቅረብ ፡ አለበት ።

የቀጠና ፡ ልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ እያንዳንዱ ፡ ውጥን ፡ ሐሳብ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ የሚጨበጥና ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ የሚችል ፡ መሆኑን ፡ ለተወሰኑ ፡ የመንግሥት ፡ ቤቶች ፡ መመደቡንና ፡ የአፈጻጸሙ ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ መወሰኑን ፡ ማረጋገጥ ፡ አለበት ። የአፈጻጸማቸውን ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ መወሰን ፡ በተለይ ፡ በጣም ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ የተወሰኑት ፡ ውጥኖች ፡ ሁሉ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ በቂ ፡ ካፒታል ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ የገንዘብ ፡ ምንጮች ፡ ያልተገኙ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ የትኞቹ ፡ ውጥኖች ፡ እንደሚሰረዙ ፡ ወይም ፡ ለሌላ ፡ ጊዜ ፡ እንደሚተላለፉ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ ፡ ገንዘብ ፡ የተገኘ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ የትኞቹ ፡ ተጨማሪ ፡ ውጥኖች ፡ መሠራት ፡ እንዳለባቸው ፡ ስለሚወሰን ፡ ነው ።

በያንዳንዱ ፡ ቀጠና ፡ የሚገኙት ፡ በአምስቱ ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ በመጨረሻ ፡ የጸደቁት ፡ ውጥኖች ፡ ለየዓመቱ ፡ መከፋፈል ፡ አለባቸው ። ይህም ፡ በዕቅዱ ፡ ጊዜ ፡ የያንዳንዱ ፡ ቀጠና ፡ ውጥን ፡ የቱን ፡ ያህል ፡ በዓመቱ ፡ ሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ውስጥ ፡ እንደሚገባ ፡ ግልጽ ፡ ይሆናል ። የዕቅዶችና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዦች ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ መዋልን ፡ ጥሩ ፡ አርጎ ፡ ማመዛዘን ፡ የሚቻለው ፡ በዚህ ፡ ዐይነት ፡ መንገድ ፡ ብቻ ፡ ነው ። ይህ ፡ እንደዚህ ፡ ዐይነቱ ፡ መከፋፈል ፡ ለመቆጣጠር ፡ ተከታትሎ ፡ ለማስፈጸምና ፡ ስለ ፡ ዕቅድና ፡ ስለ ፡ ፕሮግራሙ ፡ ውጤት ፡ አስተያየት ፡ ለመስጠት ፡ ያስችላል ።

(፮) የልማት ፡ ኅብሮች ፡ በሚኒስቴሮችና ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ወኪሎች ፡ ውስጥ ፡ ዕቅዶች ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዦችና ፡ ውጥኖች ፡ ሊስፋፉና ፡ በሥራ ፡ ሊውሉ ፡ እንዲችሉ ፡ የመዘገብ ፡ መሥሪያው ፡ ኅላፊነት ፡ የሚወድቀው ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ላይ ፡ ነው ። ምንም ፡ እንኳ ፡ የልማት ፡ ዕቅድ ፡ ጥሩ ፡ ውጤት ፡ የሚሰጠው ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ጥሩ ፡ ሆኖ ፡ በተቋቋመ ፡ የአስተዳደር ፡ ድርጅትና ፡ የሥራ ፡ አፈጻጸም ፡ ፈላጊ ፡ ላይ ፡ በጣል ፡ ደንበኛ ፡ የሆኑ ፡ የልማት ፡ ኅብሮችን ፡ ማቋቋምና ፡ በነሱ ፡ መጠቃለልም ፡ በጣም ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ።

የአምስቱን ፡ ፃመት ፡ ዕቅድ ፡ 31 የሚያስተዋውቀው ፡ ጽሑፍ ፡ ስለ ፡ ልማት ፡ ጎብሮች ፡ ሥራ ፡ በሚናገርበት ፡ ጊዜ ፡ ከዚህ ፡ የሚከተለውን ፡ ይዘረዝራል ።

“የልማት ፡ ጎብሮች ፡ የተቋቋሙት ፡ በሥራ ፡ አስፈጻሚ ፡ ሚኒስቴሮችና ፡ ወይም ፡ በመንግሥቱ ፡ ከፍተኛ ፡ ባለሥልጣን ፡ በሚመሩት ፡ ወኪሎች ፡ ውስጥ ፡ ነው ፤ የዕቅድ ፡ ጎብሮች ፡ ተግባር ፡ የሚኒስቴሮቻቸውንና ፡ የወኪሎቻቸውን ፡ ሥራዎች ፡ ማቀድ ፡ የልማቱን ፡ ዕቅድ ፡ አፈጻጸምና ፡ ክፍሎችን ፡ ማስተባበር ፡ መከታተል ፡ ነው ። እነዚህ ፡ የዕቅድ ፡ ጎብሮች ፡ ከዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ጋር ፡ ቀጥታ ፡ ግንኙነት ፡ አላቸው ። የያንዳንዱ ፡ የዕቅድ ፡ ጎብረት ሹም ፡ ከበላይ ፡ በሚገኘው ፡ ሚኒስቴር ፡ ትእዛዝ ፡ ሥር ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ የልማት ዕቅድ ፡ በሚዘጋጅበት ፡ ጊዜ ፡ እነኝህም ፡ ዕቅዶች ፡ በሚተባበሩበትና ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ በሚውሉበት ፡ ጊዜ ፡ የምርመራ ፡ ጥናትና ፡ የማሠልጠኛ ፡ ኮርስ ፡ በሚሰጥ በት ፡ ጊዜ ፡ ከነዚህ ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ለማድረግ ፡ ጎላፊ ፡ ነው ። ...”

በጥቂቶቹ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ እነኝህ ፡ የዕቅድ ፡ ጎብሮች ፡ በደንብ ፡ ሥራቸውን ፡ ያካሂዳሉ ። በሌሎቹ ፡ ደግሞ ፡ ይህን ፡ ሥራቸውን ፡ በደንብ ፡ ለማካሄድ ፡ ተገቢው ፡ ቦታና ፡ ሥልጣን ፡ አልተሰጣቸውም ። እነኝህ ፡ ጎብሮች ፡ የአቋማቸውን ፡ ፖሊሲና ፡ ዐላማ ፡ በገንዘብ ፡ በሰው ፡ ኃይል ፡ በዕቃ ፡ በኩል ፡ ዕቅድን ፡ ለማስፈጸም ፡ ይኖሩታል ፡ የተባሉትም ፡ ምንጮች ፡ ጠንቅቀው ፡ በሙሉ ፡ ማወቅ ፡ አለባቸው ። ደግሞ ፡ ስለ ፡ ጠቅላላው ፡ የመንግሥቱ ፡ የልማት ፡ ፖሊሲ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ የተወሰኑትን ፡ ጉዳዮች ፡ ጠንቅቆ ፡ ማወቅና ፡ እንዲሁም ፡ ከዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሥራ ፡ ጋር ፡ የቅርብ ፡ ግንኙነት ፡ ማድረግ ፡ አለባቸው ። እያንዳንዱ ፡ ጎብረት ፡ በቀጠናው ፡ የሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ አማካይነት ፡ ለዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤትና ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አማካሪ ፡ ያለበትን ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ፖሊሲና ፡ (ቋሚ ፡ መምሪያ) ፡ ዐላማ ፡ ሲያቀርብ ፡ በተጨማሪ ፡ የዕቅድና ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዥ ፡ ዝግጅትን ፡ የሚወሰኑትን ፡ ነገሮች ፡ መጥቀስ ፡ አለበት ።

እነዚህም ፡ ጎብሮች ፡ የልማት ፡ ጎብሮች ፡ ተብለው ፡ መሰየም ፡ አለባቸው ። ተግባራቸውም ፡ ዕቅዶችን ፡ የሥራ ፡ ሠንጠረዦችን ፡ ውጥኖችን ፡ እንዲሁም ፡ የዕቅዶችን ፡ ማውጣት ፡ ሥራ ፡ ስለሚጨምር ፡ ይህ ፡ ስም ፡ በትክክል ፡ ይገልጻቸዋል ። የልማት ፡ ጎብሮች ፡ በመሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ጠቅላይ ፡ ሹም ፡ ጎላፊነት ፡ ሥር ፡ የሚገኙ ፡ የመሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ አንድ ፡ ቁራሽ ፡ ክፍል ፡ መሆናቸው ፡ እንዲታወቅ ፡ ያስፈልጋል ። እንዲሁም ፡ ከሌሎቹ ፡ የዕቅድ ፡ አካላዊ ፡ ክፍሎች ፡ ጋር ፡ የተለየ ፡ ግንኙነት ፡ እንዳላቸው ፡ መታወቅ ፡ አለበት ። ከተግባራቸው ፡ አንዱ ፡ የዕቅድ ፡ አካላዊ ፡ ክፍሎች ፡ ከክፍሎቻቸው ፡ ጋር ፡ ከፍተኛ ፡ መተባበር ፡ ማድረጋቸውን ፡ ማረጋገጥ ፡ ነው ።

ምዕራፍ ፡ ፩ ።

ዕቅድ ፡ በሚዘጋጅበት ፡ ጊዜ ፡ ርዳታን ፡ የሚያበረክቱ ፡ (ቴክኒካል) ፡ ኪነታዊ ፡ ክፍሎች ።

፩. የጠቅላይ ፡ እስታትስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ።

እምነት ፡ የሚጣልበት ፡ የስታቲስቲክስ ፡ ዝርዝር ፡ ማቅረብ ፡ ለዕቅድና ፡ ለሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ (ፕሮግራም) ፡ ዝግጅትና ፡ በየጊዜው ፡ ለሚደረገው ፡ የዕ

31. አላይ ፡ በግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ ቅጥር ፡ ፻፳፯ ፡ ተጠቅሷል ።

ቅድና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ማመዛዘኛ፡ ከፍ፡ ያለ፡ ጥቅም፡ ይሰጣል ። እንደዚህ፡ ግዴታዎች፡ የስታቲስቲክስ፡ ዝርዝሮች፡ ከዚህ፡ ቀደም፡ ለመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶችና፡ ለግል፡ ድርጅቶች፡ ተከፋፍለው፡ ነበር ። የንግድና፡ ኢንዱስትሪ፡ ሚኒስቴርና፡ የኢትዮጵያ፡ መንግሥት፡ ባንክ፡ እነዚህን፡ ዝርዝሮች፡ ለማጠቃለል፡ ለማስተባበርና፡ በመልክ፡ በመልክ፡ ለመከፋፈል፡ ሞክረው፡ ነበር ።

የጠቅላይ፡ እስታቲስቲክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ በሰኔ፡ ወር፡ ፲፱፻፶፪፡ ዓ. ም. ተቋቁሞ፡ ለ፲፱፻፶፫፡ ዓ. ም. ራሱን፡ የቻለ፡ ባጀት፡ ተሰጠው ። ከጥር፡ ወር፡ ፲፱፻፶፭፡ ዓ. ም. ዝምር፡ ግን፡ ከጠቅላይ፡ ሚኒስቴር፡ ጋር፡ ተደረበ ። ተግባሩም፡ በልዩ፡ ልዩ፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ የሚገኙትን፡ የስታቲስቲክስ፡ ክፍሎች፡ ማስተባበርና፡ ደንበኛ፡ የብሔራዊ፡ እስታቲስቲክስ፡ አገልግሎትን፡ አመሠራረት፡ ማቀድ፡ ነው ። ከየሚኒስቴሮች፡ ተወጣጥቶ፡ ባ፲፱፻፶፪፡ ዓ. ም. የተቋቋመው፡ የስታቲስቲክስ፡ ኮሚቴ፡ ለዚህ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ አማካሪ፡ ነው ።

ከየሚኒስቴሮች፡ የተወጣጣው፡ የስታቲስቲክስ፡ ኮሚቴ፡ በሰኔ፡ ወር፡ ፲፱፻፶፪፡ ዓ. ም. ለአምስት፡ ዓመት፡ (፲፱፻፶፭—፲፱፻፶፱)፡ ያዘጋጀው፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ያዲስ፡ እስታቲስቲክስን፡ አሰባሰብ፡ ቅደም፡ ተከተልና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ከማውጣቱም፡ በላይ፡ የእስታቲስቲክስ፡ አገልግሎት፡ የሚስፋፋበትንና፡ የሚያደግበትን፡ ዘዴ፡ አደራጅቶአል ። እንዲሁም፡ ለብሔራዊ፡ ዕቅድ፡ የሚያስፈልጉትን፡ ነገሮች፡ በመመልከት፡ ያዲስ፡ እስቲታቲክስ፡ አገልግሎት፡ አቋቋምን፡ ቅደም፡ ተከተልና፡ የጠቅላይ፡ እስታቲስቲክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የሚያደግበትን፡ ዘዴ፡ አደራጅቶአል ። ይህ፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ለስታቲስቲክስ፡ እድገት፡ መመሪያ፡ ጽሑፍ፡ ሆኖአል ።

የጠቅላይ፡ እስታቲስቲክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ከተቋቋመ፡ ወዲህ፡ ብዙ፡ መሻሻል፡ ተደርጎአል ። ሆኖም ፤ የተፈጸመው፡ ሥራ፡ የተቆራረጠና፡ በባጀት፡ በኩልና፡ በየጊዜው፡ በአስተዳደር፡ በኩል፡ በሚያጋጥመው፡ ችግር፡ ምክንያት፡ ተለዋዋጭ፡ ነበር፡ እንጂ ፤ ደንበኛ፡ የልማት፡ ዕቅድን፡ የተከተለ፡ አልነበረም ።

በደንብ፡ ባልተባበሩት፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ ወኪሎች፡ በኩል፡ ከፍ፡ ያለ፡ መሻሻል፡ ተደርጎአል ። ልዩ፡ ልዩ፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶችና፡ ድርጅቶች፡ በኅብረት፡ ሳይሆን፡ በነፍስ፡ ወከፍ፡ በሚያደርጉት፡ ጥረት፡ ትንሽ፡ መሻሻል፡ ተደርጎአል ። በልዩ፡ ልዩ፡ የመንግሥት፡ ድርጅቶች፡ ሥር፡ የሚገኙት፡ የስታቲስቲክስ፡ ክፍሎች፡ የሚፈጽሟቸው፡ ተግባሮች፡ ተስፋፍተውና፡ ተስተባብረው፡ ተፈላጊ፡ የሆነውን፡ የስታቲስቲክስ፡ (ዝርዝር)፡ ግዴታና፡ ብዛት፡ እንዲያስገኙ፡ መደረግ፡ አለበት ።

በእስታቲስቲክስ፡ አገልግሎት፡ ውስጥ፡ ያለው፡ ሌላ፡ አንድ፡ ጉድለት፡ ደግሞ፡ በጠቅላይ፡ ግዛቶች፡ ውስጥ፡ በቂ፡ የስታቲስቲክስ፡ ክፍሎች፡ አለመኖራቸው፡ ነው ። የእርሻ፡ ሚኒስቴር፡ የኢትዮጵያ፡ የንግድ፡ ባንክ፡ የጉምሩክ፡ መሥሪያ፡ ቤትና፡ የንግድንና፡ ኢንዱስትሪ፡ ሚኒስቴር፡ በጠቅላይ፡ ግዛቶች፡ ውስጥ፡ እስታቲስቲክስ፡ የሚያቀርቡ፡ ጽሕፈት፡ ቤቶች፡ ስለአሉአቸው ፤ እነዚህ፡ ተስፋፍተው፡ ለዋና፡ ዋና፡ የመንግሥት፡ መሥራሪያ፡ ቤቶች፡ በነሱም፡ በኩል፡ ለጠቅላይ፡ እስታቲስቲክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የሚቀርብ፡ የማያቋርጥና፡ የተስተካከለ፡ እስታቲስቲክስ፡ የሚያቀርቡ፡ ክፍሎች፡ መሆን፡ አለባቸው ።

በ፲፱፻፶፯፡ ዓ. ም. የስታቲስቲክስን፡ አገልግሎት፡ በደንብ፡ ለማደራጀት፡ የተዘጋጀው፡ የጠቅላይ፡ ስታቲስቲክስ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ የጠ

ቅላይ ፡ ስታቲስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ በሕግ ፡ እንዲቋቋምና ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ (ማለት ፡ የሥራ ፡ መሪ ፡ ክፍል) ፡ ፕሬዚዳንት ፡ በሆኑት ፡ በጠቅላይ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ተጠያቂ ፡ እንዲሆን ፡ ከማዘዙም ፡ ሌላ ፡ የዚህኑ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ተግባርና ፡ ሥልጣን ፡ ያትታል ።

ይህ ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅና ፡ የብሔራዊ ፡ ስታቲስቲክስ ፡ ዐዋጅ ፡ ረቂቅ ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ግዛት ፡ ለስታቲስቲክስ ፡ አገልግሎት ፡ የሚያስፈልገውን ፡ ሕጋዊ ፡ መመሪያ ፡ መደቦች ፡ አቋቁመዋል ።

ይህ ፡ የቀረበው ፡ ሕግ ፡ የስታቲስቲክስ ፡ አገልግሎት ፡ ባንድ ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ እንዳይሆን ፡ ከማድረጉ ፡ ሌላ ፡ የጠቅላይ ፡ ስታቲስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤትን ፡ የበላይ ፡ አስተባባሪና ፡ ተቆጣጣሪ ፡ ባለሥልጣን ፡ ያደርገዋል ። በተጨማሪም ፡ ክፍሎች ፡ እርስ ፡ በርሳቸው ፡ በጥሩ ፡ ሁኔታ ፡ የሚተባበሩበትን ፡ ዘዴ ፡ መሥርቷል ። ደግሞም ፡ በማነኛውም ፡ የስታቲስቲክስ ፡ ፖሊሲ ፡ (ቋሚ ፡ መመሪያ) ፡ ረገድ ፡ ጠቅላይ ፡ የስታቲስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤትን ፡ በቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኝ ፡ ጉባኤ ፡ በኩል ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ አማካሪ ፡ እንዲሆን ፡ አድርጎታል ።

የጠቅላይ ፡ እስታቲስቲክስ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ለብሔራዊ ፡ ዕቅድ ፡ የዘርዘር ዝርዝር ፡ ምንጭ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ በጠቅላይ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ በመላ ፡ ኅላፊ ፡ በሚሆን ፡ ባንድ ፡ ሚኒስትር ፡ ዴታ ፡ ቊጥጥር ፡ ሥር ፡ መሆን ፡ አለበት ።

የቴክኒክ ፡ (ኪነታዊ) ፡ ድርጅት ።

የቴክኒክ ፡ ድርጅት ፡ በቴክኒክ ፡ ድርጅት ፡ ትእዛዝ ፡ መሠረት ፡ ባ፲፱፻፶፯ (፲፱፻፷፫) ዓ. ም. ተቋቁሞ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ አካላዊ ፡ ክፍል ፡ ሆኖ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ሥራ ፡ አስፈጻሚ ፡ ክፍል ፡ ቀጥታ ፡ ተቆጣጣሪነት ፡ ሥር ፡ ሆኖ ፡ የሚሠራ ፡ መሆኑ ፡ ተገልጿል ።³²

የድርጅቱ ፡ ተግባሮችና ፡ ሥራዎች ፡ በትእዛዙ ፡ ውስጥ ፡ ከዚህ ፡ እንደሚከተለው ፡ ተዘርዝረዋል ።

- (፩) በጸደቀው ፡ የዓመት ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ መሠረት ፤ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ጥያቄና ፡ ተገቢውን ፡ ሚኒስቴር ፡ ወይም ፡ ሚኒስቴሮች ፡ በማማከር ፡ የኢኮኖሚና ፡ የቴክኒክ ፡ ጥናትን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ አዋዋል ፡ መከታተልና ፡ የኢኮኖሚና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ልማት ፡ ውጥኖችና ፡ በልማት ፡ ዕቅዶች ፡ መሠረት ፡ የተቋቋሙትን ፡ የሥራ ፡ ጅምሮች ፡ ማካሄድ ።
- (፪) የነዚህን ፡ ዕቅዶች ፡ ዝግጅትና ፡ በተገቢው ፡ ሚኒስቴር ፡ ወይም ፡ ሚኒስቴሮች ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ እንዲጸድቁ ፡ መቅረባቸውን ፡ መከታተል ፡ እንዲሁም ፡ በሥራ ፡ መሪው ፡ ጉባኤ ፡ ጥያቄና ፡ ከተገቢው ፡ ሚኒስቴር ፡ ወይም ፡ ሚኒስቴሮች ፡ በመመካከር ፡ ማነኛውንም ፡ አስፈላጊውን ፡ ንድፍ ፡ ዕቅድ ፡ የሥራ ፡ ዝርዝሮች ፡ ማዕረጎች ፡ ሌላም ፡ ለተጨማሪዎች ፡ መጠየቂያና ፡ ለልዩ ፡ ልዩ ፡ አገልግሎት ፡ መሥሪያና ፡ ማቋቋሚያ ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ማዘጋጀት ፡ ወይም ፡ እንዲዘጋጁ ፡ ማድረግ ።

32. ሁለተኛው ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ ፩ኛ ፡ ተጨማሪ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፳፫ ።

(፫) በዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ጥያቄና፡ ከተገቢው፡ ሚኒስቴር፡ ወይም፡ ሚኒስቴሮች፡ ጋር፡ በመመካከር፡—

ሀ) የመሐንዲስ፡ ሥራዎችን፡ ተጫራቾች፡ መጠየቅና፡ ስለ፡ ውሉ፡ እፈጻጸም፡ ሐሳብ፡ ማቅረብ፤

ለ) ውሎችን፡ ማዘጋጀትና፡ ስለ፡ እፈጻጸማቸው፡ ያለውን፡ ማንኛው ውንም፡ ስምምነት፡ ማድረግ፤

ሐ) ሥራዎችን፡ መቆጣጠርና፡ በውሉ፡ መሠረት፡ ለተቋራጮች፡ ገንዘብ፡ እንዲከፈላቸው፡ ማድረግ፤

መ) ለተቋቋሙት፡ ኢንዱስትሪዎች፡ ብቁ፡ የሆኑ፡ አስተዳዳሪዎች፡ ስለ መቅጠር፡ ሐሳብ፡ ማቅረብ።

በግል፡ ሀብት፡ ወይም፡ በመንግሥት፡ ገንዘብ፡ ለሚካሄዱት፡ የኢኮኖሚና፡ የማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ ውጥኖች፡ ሁሉ፡ አገልግሎትን፡ የሚያበረክተው፡ ይህ፡ ድርጅት፡ ማንኛውንም፡ ሥራዎችን፡ በቀጥታ፡ በራሱ፡ ሠራተኞች፡ በኩል፡ ወይም፡ ራሳቸውን፡ በቻሉ፡ ዐዋቂዎች፡ አገልግሎት፡ በመጠቀም፡ እንዲያካሂድ፡ ሥልጣን፡ ተሰጥቶታል። ለድርጅቱ፡ በሚሰጡት፡ ውጥኖች፡ በኩል፡ እንዲያገለግሉ፡ ሲባል፡ የግል፡ የእርዥቱክትና፡ የመሐንዲስ፡ ሥራ፡ አማካሪ፡ ድርጅቶችም፡ በተቻለ፡ መጠን፡ እንዳሉ፡ እንዲቆዩ፡ ተደርጓል።

፩ኛ/ በዕቅድ፡ በኩል፡ ስለሚመጡት፡ የፖሊሲና፡ (ቋሚ፡ መመሪያ) የተጨበጡ፡ ነገሮች፡ ፪ኛ/ ውጥኖችንና፡ ሌሎች፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ሥራዎችን፡ ለማቋቋምና፡ ለማካሄድ፡ የመጨረሻ፡ ውሳኔ፡ የሚሰጡት፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤና፡ የተገቢው፡ ሚኒስቴር፡ ናቸው። ስለዚህ፡ ይህ፡ ድርጅት፡ ስለ፡ ሥራው፡ ሁልጊዜ፡ ለዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ማስታወቅ፡ አለበት። እንዲሁም፡ በቀጥታ፡ ውጥኑ፡ ከሚጠቅሰው፡ ሚኒስቴር፡ ጋር፡ የቅርብ፡ ግንኙነት፡ እያደረገ፡ አስፈላጊ፡ በሆነ፡ ዜጊ፡ ቴክኒሻኖችና፡ (ዕድ፡ ጠቢቦች) ልዩ፡ ዐዋቂዎችን፡ የሚይዝ፡ አማካሪ፡ ጉባኤ፡ ማቋቋም፡ አለበት። የአማካሪ፡ ጉባኤ፡ አባሎችን፡ ከሌሎች፡ ድርጅቶች፡ በፈቃድ፡ ማግኘት፡ ይቻላል።

ይህ፡ ድርጅት፡ ገና፡ በደንብ፡ አልተቋቋመም። አገልግሎቱም፡ ለኢኮኖሚና፡ ለማኅበራዊ፡ ኑሮ፡ እድገት፡ የሥራ፡ ፕሮግራም፡ (ሰንጠረዥ) ጠቃሚ፡ መሆኑ፡ ገና፡ አልተረጋገጠም፤ በሥራ፡ ላይ፡ ሊውል፡ የሚችል፡ ዕቅድና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ለማውጣት፡ በቂ፡ ጥናት፡ ማድረግ፡ ያስፈልጋል። የዚህን፡ ድርጅት፡ ሥራ፡ ከሌሎች፡ የዕቅድና፡ የልማትን፡ ሥራ፡ ከሚያካሂዱ፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ ለማስተባበር፡ ይህ፡ ድርጅት፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ተጠያቂ፡ እንዲሆንና፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስቴር፡ ውስጥ፡ ለማንኛውም፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ ኅላፊ፡ በሚሆን፡ አንድ፡ ሚኒስቴር፡ ደኤታ፡ ቊጥጥር፡ ሥር፡ እንዲሆን፡ መደረግ፡ አለበት።

፫/ የልማት፡ ገንዘብ፡ ።

የልማት፡ ገንዘብ፡ የልማት፡ ውጥኖችን፡ ለማካሄጃ፡ ከተለየ፡ የመንግሥት፡ ገንዘብ፡ ወጪ፡ ሆኖ፡ የተቀመጠ፡ ገንዘብ፡ ነው። ይህ፡ ገንዘብ፡ በዓመቱ፡ የልማት፡ ሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ መሠረት፡ ለጸደቁት፡ ውጥኖች፡ ይሆናሉ፡ ተብለው፡ የተወሰኑትን፡ ሌሎች፡ ሀብቶችንም፡ ለነዚህ፡ ውጥኖች፡ እንዲውሉ፡ ለማድረግ፡

ይረዳል ። ሆኖም ፡ ፩ኛ/ ይህን ፡ ለልማት ፡ ውጥኖች ፡ የተወሰነውን ፡ ገንዘብ ፡ ፪ኛ/ ውጥኖች ፡ ከተቋቋሙ ፡ በኋላ ፡ ተደጋግመው ፡ ለሚመጡት ፡ ጉዳዮች ፡ ወጪ ፡ ይሆናል ፡ ተብሎ ፡ የተፈቀደውን ፡ ገንዘብ ፡ ፫ኛ/ ለሌሎች ፡ ጉዳዮች ፡ ተመድበው ፡ በድርጅቶችና ፡ በሚኒስቴሮች ፡ እጅ ፡ የሚገኙትን ፡ ሀብቶች ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ መንገድ ፡ እንዲከፋፈሉ ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ተቆጣጣሪዎች ፡ ሥር ፡ እንዲሆኑና ፡ በተለያዩ ፡ የአስተዳደር ፡ ደንቦች ፡ ሥር ፡ እንዲውሉ ፡ በማድረግ ፡ ችግር ፡ ይፈጥራል ። በዚህ ፡ የልማት ፡ ገንዘብ ፡ ምክንያት ፡ የሥራ ፡ አስፈጻሚውን ፡ ክፍል ፡ ሥልጣን ፡ ይህን ፡ ገንዘብ ፡ በእጅ ፡ ያደረገው ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ክፍል ፡ ወስዶ ፡ ለሥራው ፡ አፈጻጸም ፡ ጎላፊ ፡ ይሆናል ። ለሁለተኛው ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ፕላን ፡ (ዕቅድ) መግቢያ ፡ (ማብራሪያ) የሆነው ፡ ጽሑፍ ፡ እንደሚገልጸው ፡ የልማቱ ፡ ገንዘብ ፡ የልማት ፡ ዕቅዶችን ፡ ለማሻሻል ፡ ሲባል ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ሥር ፡ ተመድቦአል ።³³ ሆኖም ፡ በተከታታዮቹ ፡ የዓመት ፡ ባጀት ፡ ውስጥ ፡ ይህ ፡ ገንዘብ ፡ ስላልተጠቀሰ ፡ ውሳኔው ፡ የተለወጠ ፡ ይመስላል ።

፬/ ካፒታልን (ገንዘብን) በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የሚያበረታታ ፡ ኮሚቴ ።

ይህ ፡ ኮሚቴ ፡ ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ለማበረታታት ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ (፲፱፻፷፫) በወጣው ፡ ድንጋጌ ፡ የተቋቋመ ፡ ሲሆን ፡³⁴ ዋና ፡ ተግባሩም ፡ የግል ፡ ገንዘብ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ለማበረታታት ፡ ገንዘባቸውን ፡ (ካፒታላቸውን) በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ ለሚችሉ ፡ ሰዎች ፡ ወይም ፡ ድርጅቶች ፡ የቀረጥ ፡ ምሕረትና ፡ ሌላም ፡ ልዩ ፡ አስተያየት ፡ ሊደረግላቸው ፡ የሚችልበትን ፡ ዘዴ ፡ እንዲሁም ፡ ሌላ ፡ አስፈላጊ ፡ ጥቅምና ፡ መብት ፡ ሊሰጥ ፡ የሚችልበትን ፡ መንገድ ፡ ማጥናትና ፡ ሐሳብ ፡ ማቅረብ ፡ ነው ። በድንጋጌው ፡ መግቢያ ፡ እንደተገለጸው ፡ ከውጭ ፡ አገርም ፡ ሆነ ፡ ከአገር ፡ ውስጥ ፡ የሚገኝ ፡ ገንዘብ ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የዚህ ፡ ዐይነት ፡ ማበረታታት ፡ እንዲደረግ ፡ ታስቧል ።

የዚህ ፡ ኮሚቴ ፡ አባሎች ፡ የእርሻ ፡ ሚኒስትር ፡ የንግድና ፡ የኢንዱስትሪ ፡ ሚኒስትር ፡ የገንዘብ ፡ ሚኒስትር ፡ (ወይም ፡ እነሱ ፡ የወከሏቸው ፡ ተጠሪዎች) የኢትዮጵያ ፡ መንግሥት ፡ ባንክ ፡ ገዥና ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ሊቀ ፡ መንበር ፡ ናቸው ።

ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ የታቀዱ ፡ የግል ፡ ውጥኖች ፡ ሁሉ ፡ ማንኛውም ፡ ሚኒስቴር ፡ በሕግ ፡ በተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ ልዩ ፡ አስተያየት ፡ እንዲያደርግላቸው ፡ የሚያስፈልግ ፡ ሲሆን ፡ ለምርመራ ፡ ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ለሚያበረታታው ፡ ኮሚቴ ፡ መቅረብ ፡ አለባቸው ። ኮሚቴውም ፡ ጉዳዩ ፡ የሚጠቅሰው ፡ ሚኒስቴር ፡ በሕግ ፡ መሠረትና ፡ ለሚኒስቴሩ ፡ በተፈቀደው ፡ ያልተወሰነ ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ ስለ ፡ ውጥኖቹ ፡ ምን ፡ ርምጃ ፡ መውሰድ ፡ እንደሚገባው ፡ ሐሳብ ፡ ያቀርባል ። ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የሚያበረታታው ፡ ኮሚቴ ፡ በጠቅላይ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ ለማንኛውም ፡ ዕቅድ ፡ ጎላፊ ፡ በሆነ ፡ አንድ ፡ ሚኒስትር ፡ ደኤታ ፡ ሥር ፡ እንዲሆን ፡ አንድ ፡ ዐይነት ፡ ርምጃ ፡ መወሰድ ፡ አለበት ።

ገንዘብን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የሚያበረታታው ፡ ኮሚቴ ፡ ከተቋቋመ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ስላልሆነው ፡ ለልማት ፡ ዕቅድና ፡ የሥራ ፡ ስንጠረዥ ፡ ሥራ ፡ የሰጠውን ፡ ጥቅም ፡ ለማመዛዘን ፡ ያስቸግራል ።

33. እላይ ፡ የተጠቀሰው ።
34. እላይ ፡ በግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ ቅጥር ፡ 16 ፡ ተጠቅሷል ።

፩/ የኢኮኖሚና (የቴክኒክ) የኪነታዊ፣ ተራድኦ፣ ሥራ፣ መሪ፣ ጉባኤ ።

አሁን፡ በገንዘብ ፣ ሚኒስቴር ፣ ሥር ፣ ሆኖ ፣ የሚሠራው ፣ የኢኮኖሚና ፣ የቴክኒክ ፣ ርዳታ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ የተቋቋመው ፣ የቀድሞውን ፣ የቴክኒክ ፣ ርዳታ ፣ ኮሚቴና ፣ የኢኮኖሚ ፣ ርዳታ ፣ ሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ ለመተካት ፣ ነበር ። ይኸ ፣ ጉባኤ ፣ ለኢትዮጵያ ፣ የኢኮኖሚና ፣ የቴክኒክ ፣ እርዳታ ፣ ከሚሰጡ ፣ የውጭ ፣ አገር ፣ መንግሥታትና ፣ ኢንተርናሽናል ፣ ድርጅቶች ፣ ጋር ፣ ስምምነት ፣ ያደርጋል ። ሥራ ፣ መሪው ፣ ጉባኤ ፣ በአስተዳደር ፣ በኩል ፣ (በመንግሥት) የተቋቋመ ፣ እንጂ ፣ በተለይ ፣ በሕግ ፣ የታወቀ ፣ አይደለም ።

ሥራ ፣ መሪው ፣ ጉባኤ ፣ አሁን ፣ ለጊዜው ፣ የሚሠራው ፣ ከተባበሩት ፣ መንግሥታትና ፣ ከአሜሪካን ፣ መንግሥት ፣ ስለሚመጣው ፣ እርዳታ ፣ ብቻ ፣ ሲሆን ፣ ከሌላ ፣ ምንጮች ፣ የሚመጡት ፣ ርዳታዎች ፣ አብዛኛውን ፣ ጊዜ ፣ በተለይ ፣ ጉዳዩ ፣ በሚጠቅሰው ፣ የመንግሥት ፣ መሥሪያ ፣ ቤት ፣ በኩል ፣ ስምምነት ፣ እንዲደረግባቸው ፣ ትቶአቸዋል ። ሆኖም ፣ የብሔራዊ ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አመራር ፣ የትእዛዝ ፣ ረቂቅ ፣ ኢንተርናሽናል ፣ የግል ፣ ወይም ፣ የመንግሥት ፣ ከሆኑት ፣ የውጭ ፣ አገር ፣ አቋሞች ፣ ጋር ፣ ለኢትዮጵያ ፣ መንግሥት ፣ እርዳታን ፣ በመስጠት ፣ በኩል ፣ ስላለው ፣ ጉዳይ ፣ ስምምነት ፣ የማድረግና ፣ ውሎችን ፣ የመፈረም ፣ ሥልጣን ፣ በተለይ ፣ ለዚህ ፣ ጉባኤ ፣ ተሰጥቶታል ። ዳግም ፣ ጉዳዩ ፣ የሚጠቅሳቸው ፣ የመንግሥት ፣ መሥሪያ ፣ ቤቶች ፣ ተጠሪዎች ፣ በንግግሩ ፣ ላይ ፣ ተካፋይ ፣ እንዲሆኑ ፣ ይህ ፣ ትእዛዝ ፣ ይደነግጋል ። እንዲሁም ፣ ካር ፣ ውስጥ ፣ ተጨማሪ ፣ ገንዘብ ፣ የሚጠይቅ ፣ ማንኛውም ፣ የውጭ ፣ አገር ፣ እርዳታ ፣ ውል ፣ ገንዘብ ፣ የሚውልበት ፣ የልማት ፣ ሥራ ፣ ውጥን ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አጥኝ ፣ ኮሚቴ ፣ ለጊዜው ፣ ባጸደቀው ፣ የሥራ ፣ (ፕሮግራም) ስንጠረኻ ፣ ውስጥ ፣ ከሌለና ፣ ሥራው ፣ ይፈጃል ፣ ተብሎ ፣ የታሰበው ፣ ገንዘብ ፣ በዚሁ ፣ ስንጠረኻ ፣ የተገለጸ ፣ ካልሆነ ፣ በስተቀር ፣ እንዳይፈረም ፣ ትእዛዙ ፣ ይከለክላል ።

ዕቅድን ፣ በደንብ ፣ ለማውጣት ፣ ከውጭ ፣ አገር ፣ የሚገኙት ፣ እርዳታዎች ፣ በመላ ፣ ክልማት ፣ ዕቅድና ፣ የሥራ ፣ ስንጠረኻ ፣ ጋር ፣ እንዲሰተባበሩ ፣ ያስፈልጋል ። በዚህም ፣ ምክንያት ፣ ስለ ፣ ውጭ ፣ አገር ፣ ርዳታዎች ፣ ሁሉ ፣ ስምምነት ፣ የማድረጉ ፣ ኅላፊነት ፣ እንደዚህ ፣ የሥራ ፣ መሪ ፣ ጉባኤ ፣ ላሉ ፣ ድርጅቶች ፣ እንዲሰጡ ፣ በጣም ፣ አስፈላጊ ፣ ነው ። በሥራ ፣ መሪው ፣ ጉባኤና ፣ በዕቅድ ፣ ሥራ ፣ ጽሕፈት ፣ ቤት ፣ መካከል ፣ በየጊዜው ፣ ብዙ ፣ የሐሳብ ፣ መለዋወጥ ፣ ስለሚያስፈልግና ፣ ሥራ ፣ መሪው ፣ ጉባኤም ፣ በዕቅድ ፣ ሥራ ፣ በኩል ፣ ከፍተኛ ፣ ተግባር ፣ ያለው ፣ መሆኑን ፣ ስንመለከት ፣ በገንዘብ ፣ ሚኒስቴር ፣ ሥር ፣ ከሚሆን ፣ ይልቅ ፣ ከጠቅላይ ፣ ሚኒስቴር ፣ ጋር ፣ ተደርቦ ፣ ለማንኛውም ፣ የዕቅድ ፣ ኅላፊ ፣ በሆነ ፣ አንድ ፣ ሚኒስትር ፣ ደኤታ ፣ ቊጥጥር ፣ ሥር ፣ መሆን ፣ አለበት ። እንዲሁም ፣ ይህ ፣ የሥራ ፣ መሪው ፣ ጉባኤ ፣ በሕግ ፣ ቢቋቋምና ፣ ሥልጣኑና ፣ ተግባሩም ፣ በሕጋዊ ፣ ጽሑፍ ፣ ቢወጣ ፣ መልካም ፣ ነው ።

በብሔራዊ ፣ የዕቅድ ፣ ሥራ ፣ አመራር ፣ የትእዛዝ ፣ ረቂቅ ፣ መሠረት ፣ የኢኮኖሚና ፣ የቴክኒክ ፣ እርዳታ ፣ በሥራ ፣ ላይ ፣ አዋዋል ፣ የልማት ፣ ዕቅዶችንና ፣ የሥራ ፣ ስንጠረገኞችን ፣ በሥራ ፣ ላይ ፣ ለማዋል ፣ ከሚደረገው ፣ ቊጥጥርና ፣ ተከታትሎ ፣ ማስፈጸም ፣ ሥራ ፣ ጋር ፣ የተያያዘ ፣ ይሆናል ።³⁵

35. እታች ፣ ምዕራፍ ፣ ፩ ፣ ተመልከት ።

፩/ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ።

የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድን ፡ ግብ ፡ (ዓላማ) አወሳሰን ፡ በመዠናመሪያ ፡ ፖለቲካን ፡ የሚመለከት ፡ ነገር ፡ ነው ፤ ግቡም ፡ ሲወሰን ፡ ከኢኮኖሚና ፡ ከማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ጉዳዮች ፡ ሌላ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱን ፡ መንግሥት ፡ ቋሚ ፡ መመሪያ ፡ (ፖሊሲ) ማመዛዘን ፡ ያስፈልጋል ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ለደንዳንዱ ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ መነሻ ፡ የሚሆነውን ፡ ቋሚ ፡ መመሪያ ፡ ማጽደቅና ፡ ዕቅዱንም ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋል ፡ የሚኒስትሮች ፡ ጉባኤና ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ገላፊነት ፡ መሆን ፡ አለበት ። የዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ የኅብረ ፡ ስብ ፡ ኢኮኖሚ ፡ ጉዳይ ፡ እንጂ ፡ የሕግ ፡ ጉዳይ ፡ መሆን ፡ ስለማያስፈልገው ፡ በፓርላማ ፡ ማጽደቅ ፡ ተገቢ ፡ አይደለም ። ዕቅዱ ፡ ሊፈጽማቸው ፡ ያቀደውን ፡ ዐላማና ፡ በዕቅዱ ፡ በኩል ፡ ያሉትን ፡ ጉዳዮችና ፡ ሐሳቦች ፡ ለፓርላማ ፡ በሙሉ ፡ ማስታወቅ ፡ እንጂ ፡ ዕቅዱን ፡ እንዲያጸድቅ ፡ ወይም ፡ በሕግ ፡ ደንግጎ ፡ እንዲያወጣ ፡ መጠየቅ ፡ አያስፈልግም ።

አሁን ፡ በሚሠራበት ፡ ደንብና ፡ በብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ መሠረት ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድችን ፡ በመጨረሻ ፡ የሚያጸድቀው ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ዕቅድች ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱና ፡ በሚኒስትሮች ፡ ጉባኤ ፡ መጠናታቸው ፡ ተገቢ ፡ መስሎ ፡ ቢታይም ፡ ቅሉ ፡ አሁን ፡ የሚሠራበትም ፡ መንገድ ፡ የነዚህን ፡ ዕቅድች ፡ ፖለቲካዊ ፡ ጉዳይ ፡ በሰፊው ፡ ይፈጽማል ።

በደንዳንዱ ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ ውስጥ ፡ የሚጠቃለሉትን ፡ ቋሚ ፡ መመሪያዎችና ፡ (ፖሊሲዎች) ግቦች ፡ ማጥናት ፡ ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ተግባር ፡ ነው ። ሆኖም ፡ በብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ መሠረት ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ድርጅቶች ፡ የሚመሩባቸውን ፡ የመንግሥቱን ፡ ቋሚ ፡ መመሪያዎች ፡ መተርጎም ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ተግባር ፡ ነው ። ቀደም ፡ ብሎ ፡ እንደተብራራው³⁶ ፡ እነዚህ ፡ ቋሚ ፡ መመሪያዎች ፡ መዝመሪያ ፡ በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የምርመራና ፡ ጥናት ፡ ክፍል ፡ ከተወሰኑ ፡ በኋላ ፡ እንዲጸድቁ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ መቅረብ ፡ አለባቸው ።

፪/ የአካባቢዎች ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥና ፡ ከብሔራዊ ፡ ዕቅድ ፡ ጋር ፡ ያላቸው ፡ መተባበር ።

በኢትዮጵያ ፡ በዘጠና ፡ ስምንት ፡ አውራጃዎች ፡ የተከፋፈሉ ፡ ዐሥራ ፡ አራት ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ አሉ ። የጠቅላይ ፡ ግዛቶችና ፡ የአውራጃዎች ፡ አስተዳደር ፡ ከዋናው ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ አስተዳደር ፡ ጋር ፡ የተያያዘ ፡ ስለሆነ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶችና ፡ አውራጃዎች ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ የግል ፡ አስተዳደር ፡ የላቸውም። ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ አውራጃዎች ፡ የተወሰነ ፡ የግል ፡ አስተዳደር ፡ ሥልጣን ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ሐሳብ ፡ ቀርቦአል ። ይህ ፡ ሐሳብ ፡ የጸደቀ ፡ እንደሆነ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶችና ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ድርጅቶች ፡ ከነዚህ ፡ አውራጃዎች ፡ ጋር ፡ ያላቸውን ፡ ግንኙነት ፡ በጣም ፡ ይለውጠዋል ። ከዚህ ፡ በታች ፡ የሚቀጥለው ፡ ማብራሪያ ፡ የተመሠረተው ፡ አሁን ፡ ባለው ፡ የአስተዳደር ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ነው ።

36. እላይ ፡ ምዕራፍ ፡ ፮(፫) ፡ ተመልከት ።

እስከ ፡ ዛሬ ፡ ድረስ ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ የአካባቢ ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ አልነበሩም ። እንዲሁም ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛትና ፡ በአውራጃዎች ፡ ደረጃ ፡ የቀጠና ፡ ዕቅዶች ፡ ማስተባበሪያ ፡ ዘዴ ፡ አልነበረም ። ዕቅድና ፡ ልማት ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ በቀጠናቸው ፡ ውስጥ ፡ ካሉ ፡ የግል ፡ ድርጅቶች ፡ ጋር ፡ በመግከር ፡ መፈጸም ፡ የሚገባቸው ፡ ተግባሮች ፡ ናቸው ፤ ተብለው ፡ ስለሚታሰቡ ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ባለሥልጣኖች ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ በኩል ፡ ምንም ፡ ሥልጣን ፡ አልተሰጣቸውም ። የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ባለሥልጣኖች ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ ዕቅዱ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቱን ፡ ስለሚመለከትበት ፡ ጉዳይ ፡ ሐሳብ ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ይጠይቁ ፡ ይሆናል ። እንጂ ፡ ስለ ፡ ጠቅላላው ፡ ዕቅድ ፡ ወይም ፡ በአካባቢው ፡ ውስጥ ፡ ስለ ፡ ሥራዎች ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ ምንም ፡ ውሳኔ ፡ ሊያደርጉ ፡ አይችሉም ።

በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ በኩል ፡ ከሚገኘው ፡ መረጃ ፡ ሌላ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፡ ከማናቸውም ፡ የልማት ፡ ሥራዎችንና ፡ ውጥኖችን ፡ ከሚያካሂዱ ፡ ድርጅቶች ፡ የሚመጡትን ፡ ሐሳቦችና ፡ አስተያየቶች ፡ ሁሉ ፡ ማጥናትና ፡ ማመዛዘን ፡ ያስፈልጋል ። ስለዚህ ፡ ጠቅላይ ፡ ገዥዎች ፡ በዕቅድ ፡ አቋም ፡ ውስጥ ፡ የታወቀ ፡ ቦታ ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ያስፈልጋል ። ሆኖም ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ተካፋይነታቸው ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡ ሳይሆን ፡ ቀስ ፡ በቀስ ፡ እያደገ ፡ የሚሄድ ፡ ቢሆን ፡ መልካም ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ።

በብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ ውስጥ ፡ ጠቅላይ ፡ ገዥዎችና ፡ ሌሎችም ፡ የአውራጃና ፡ የቀበሌ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ በዕቅድና ፡ በልማት ፡ ሥራዎች ፡ ውስጥ ፡ ተካፋይ ፡ እንዲሆኑ ፡ እንዲያደርግ ፡ የዕቅድና ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ታዟል ። የሀገሪቱ ፡ የልዩ ፡ ልዩ ፡ ቀበሌዎች ፡ እንደራሴዎችን ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ተካፋይ ፡ እንዲሆኑ ፡ የሚያደርግ ፡ ተጨማሪ ፡ ሕግ ፡ መውጣት ፡ አለበት ። ሆኖም ፡ እንደራሴዎችን ፡ አሁኑኑ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ውስጥ ፡ በጣም ፡ እንዲገቡ ፡ ማድረግ ፡ ጊዜው ፡ ስለማይፈቅድ ፡ መቸኩል ፡ ይሆናል ።

የጠቅላይ ፡ ገዥው ፡ ሥራ ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙትን ፡ የልዩ ፡ ልዩ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶችን ፡ የሥራ ፡ (ፕሮግራም) ሰንጠረዥ ፡ ማስተባበርን ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ውስጥ ፡ ለሚገኙት ፡ ውጥኖች ፡ የአፈጻጸማቸውን ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ ማውጣትን ፤ ሥራው ፡ በሚካሄድበት ፡ ጊዜ ፡ ተከታትሎ ፡ የሚያጋጥሙትን ፡ ችግሮች ፡ ማመልከትና ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ወኪሎችን ፡ ተገቢ ፡ የርዳታ ፡ ጥያቄ ፡ መደገፍ ፤ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶችን ፡ ስለ ፡ ቀበሌው ፡ ሁኔታ ፡ እቋሞች ፡ ልማዶችና ፡ እምነቶች ፡ ማሰራጨትን ፤ ለወደፊት ፡ ለሚደረገው ፡ መሻሻል ፡ ቅደም ፡ ተከተሎችን ፡ ማሳሰብና ፡ ሥራውን ፡ ለማካሄድ ፡ ምን ፡ ዐይነት ፡ ተጨማሪ ፡ ርዳታ ፡ እንደሚያስፈልግ ፡ መመልከትን ፡ ይጨምራል ።

፫/ ለአንዳንድ ፡ የኢኮኖሚ ፡ ቅርንጫፎች ፡ የሚወጣ ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ =

በደንብ ፡ ቢሠሩም ፡ ባይሠሩም ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ የዕቅድ ፡ ክፍሎች ፡ እንዲኖሩ ፡ ሕግ ፡ ያዛል ። ነገር ፡ ግን ፡ የኢኮኖሚ ፡ ቀጠናዎችን ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ለማስተባበር ፡ የወጣ ፡ ምንም ፡ ሕግ ፡ የለም ። በአንዳንድ ፡ ቦታ ፡ ቀጠናውን ፡ በመላ ፡ አንድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሲሸፍን ፡ በሌላው ፡ ቦታ ፡ ደግሞ ፡ በብዙ ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ሥር ፡ ተከፋፍሎ ፡ ይገኛል ። ለምሳሌ ፡ በማመለለሻና ፡ በመገናኛ ፡ በኩል ፡ ተመዛዛኝ ፡ ልማት ፡ ለማስገኘት ፡ የሥራና ፡ የመገናኛ ፡ ሚኒስቴርን ፡ የፖስታ ፡ ቴሌፎንና ፡ ቴሌግራፍ ፡ ሚኒስቴርን ፡ የኢትዮጵያ ፡

ንጉሠ ገሥት፣ መንግሥት፣ አውራጃ፣ ጉዳና፣ ባለሥልጣንን፣ የኢትዮጵያ፣ አየር፣ መንገድን፣ ውጥኖች፣ ሁሉ፣ ማስተባበሪያ፣ ፈሊጥ፣ እንዲገኝለት፣ ያስፈልጋል ።

አሁን፣ የተቋቋሙት፣ ቋሚ፣ የሥራ፣ አጥኚ፣ ኮሚቴዎች፣ ማለት፣ የዕቅድና፣ ገንዘብን፣ በልማት፣ ሥራ፣ ላይ፣ እንዲውል፣ የሚያበረታታው፣ ኮሚቴ፣ የገንዘብና፣ የብድር፣ ኮሚቴ፣ የንግድ፣ ኮሚቴ፣ የማኅበራዊ፣ ኑሮ፣ እድገት፣ ኮሚቴ፣ የመሪት፣ ይዘታን፣ የሚያሻሽልና፣ ሕዝብን፣ የሚያሰፍር፣ ኮሚቴና፣ ሕግን፣ የሚያወጡት፣ ሥራ፣ አጥኚ፣ አባሎች፣ አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ ብዙዎችን፣ የኢኮኖሚ፣ ቀጠናዎች፣ ይሸፍናሉ ። ከዚህም፣ የተነሣ፣ ለያንዳንዱ፣ ከፍተኛ፣ የኢኮኖሚ፣ ቀጠና፣ የቀጠና፣ የልማት፣ ሥራ፣ አጥኚ፣ ጉባኤና፣ በዕቅድ፣ ጽሕፈት፣ ቤት፣ ደግሞ፣ ተመሳሳዩን፣ የቀጠና፣ ንዑስ፣ ክፍል፣ ማቋቋም፣ ያስፈልጋል ። እነዚህም፣ ሥራ፣ አጥኚ፣ ጉባኤዎች፣ በቀጠናዎቻቸው፣ ውስጥ፣ ያሉትን፣ ዕቅዶችና፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ በማስተባበር፣ የቀጠናው፣ ልማት፣ በመላ፣ የተመዘክን፣ እንዲሆን፣ ያደርጋሉ ።

፬/ ዕቅድን፣ በሥራ፣ ላይ፣ ለማዋል፣ የሚወጡ፣ የዓመት፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች ።

የማካሄጃው፣ ባጀት፣ ከተወሰነ፣ በኋላ፣ ለብዙ፣ ወራት፣ ያላለቀ፣ የዓመት፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ ፍጹም፣ ከንቱ፣ ይሆናል ። ስለዚህ፣ ለሁለቱም፣ ለባጀትና፣ ለዕቅድ፣ የተያያዘ፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ ያስፈልጋል ። የብሔራዊ፣ ዕቅድ፣ ሥራ፣ አመራር፣ የትእዛዝ፣ ረቂቅ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ አጥኚ፣ ጉባኤ፣ እያንዳንዱ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ ደረጃ፣ የሚፈጸምበትን፣ ጊዜ፣ ጭምር፣ የያዘ፣ የተባበረ፣ የዓመት፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ እንዲሠራና፣ ባባጀት፣ ግምትም፣ እንዲያዘጋጅ፣ ያዘዋል ። እነዚህን፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ ጠቅላይ፣ ሚኒስትሩ፣ በጥብቅ፣ በሥራ፣ ላይ፣ መዋላቸውንና፣ መፈጸማቸውን፣ ማረጋገጥ፣ አለበት ። እንዲሁም፣ በነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ታትመው፣ መውጣት፣ አለባቸው ። እነዚህ፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ በሚዘጋጁበት፣ ጊዜ፣ ችግር፣ እንደሚያጋጥም፣ የማይጠረጠር፣ ነው ። ይህም፣ የሚሆነው፣ የመዝገብ፣ ዕቅድ፣ ከባጀት፣ ማውጣት፣ ዝግጅት፣ በፊት፣ በተቻለ፣ መጠን፣ ቀደም፣ ብሎ፣ መዘጋጀት፣ ስለሚያስፈልገውና፣ ቋሚ፣ ለሚሆኑ፣ ነገሮች፣ (ካፒታል) የሚደረገው፣ ወጪ፣ ተደጋግመው፣ ለሚመጡት፣ ነገሮች፣ ከሚደረገው፣ ወጪ፣ ጋር፣ ተቀናብሮ፣ ጠቅላላው፣ ያለቀለት፣ ባጀት፣ የባጀት፣ ዓመት፣ ከሚዝገመበት፣ ጊዜ፣ ትንሽ፣ ቀደም፣ ብሎ፣ ወይንም፣ ወዲያውኑ፣ መወሰን፣ ስለሚያስፈልገው፣ ነው ። (አሁን፣ የሚሠራበት፣ ሕግ፣ ባጀት፣ ዓመቱ፣ ከመዝገመሩ፣ በፊት፣ መጽደቅ፣ አለበት፣ ይላል) ።

የዕቅድ፣ አወጣጥ፣ ሥራ፣ የሚጀመረው፣ በአምስቱ፣ ዓመት፣ ዕቅድ፣ መሠረትና፣ ስለ፣ ዕቅዱ፣ በጠቅላላው፣ ባለፈው፣ ዓመት፣ የሥራ፣ ፕሮግራም፣ ላይ፣ የተሰጡትን፣ ጊዜያዊ፣ መግለጫዎች፣ በመመልከትና፣ ያለፈውን፣ ዓመት፣ የሥራ ስንጠረገኞች፣ አፈጻጸም፣ አይቶ፣ ግቦችን፣ በመወሰን፣ ነው ። ይህ፣ የሚሠራው፣ በዕቅድ፣ ጽሕፈት፣ ቤት፣ የኢኮኖሚና፣ የማኅበራዊ፣ ኑሮ፣ የጥናትና፣ የምርምር፣ ክፍል፣ ሲሆን፣ የዚህ፣ ክፍል፣ መግለጫ፣ በዕቅድ፣ ጽሕፈት፣ ቤት፣ ሹም፣ ከታየ፣ በኋላ፣ እንዲጸድቅ፣ ለዕቅድ፣ ሥራ፣ አጥኚ፣ ጉባኤ፣ መቅረብ፣ አለበት ።

ዕቅዱ፣ ከጸደቀ፣ በኋላ፣ የዕቅድ፣ ጽሕፈት፣ ቤት፣ የቀጠና፣ ክፍሎች፣ በቀጠናቸው፣ ላሉት፣ የመንግሥት፣ መሥሪያ ቤቶች፣ መመሪያዎችን፣ ያዘጋጃሉ ። መመሪያዎቹም፣ የጸደቁትን፣ ግቦች፣ የሚገልጹና፣ በበኩላቸው፣ ያለውን፣ የዓመት፣ የሥራ፣ ስንጠረገኞች፣ እንዴት፣ እንደሚያዘጋጅ፣ የሚያስረዱ፣ መሆን፣

አለባቸው ። ይህም ፡ በሚሆንበት ፡ ጊዜ ፡ የቀበሌው ፡ የዕቅድ ፡ ክፍሎች ፡ የጸደቁትን ፡ ግቦች ፡ ለጠቅላይ ፡ ገዥዎች ፡ ያስታውቁአቸዋል ።

እነዚህን ፡ መመሪያዎች ፡ እንደተቀበሉ ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙት ፡ የልማት ፡ ክፍሎች ፡ ከቀጠናው ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ክፍሎች ፡ የሚያስፈልጋቸውን ፡ ርዳታዎች ፡ በመጠየቅ ፡ በአቋማቸው ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፡ ከሌሎቹ ፡ ክፍሎች ፡ ዝርዝሮችን ፡ በመሰብሰብ ፡ ዝግጅት ፡ ይዠገምራሉ ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ በየጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ ያሉት ፡ የመሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ተጠሪዎች ፡ ጠቅላይ ፡ ገዥዎች ፡ በቀጠናቸው ፡ ውስጥ ፡ ስላሉት ፡ የልማት ፡ ውጥኖች ፡ ያላቸውን ፡ አስተያየት ፡ ጠይቀው ፡ መረዳት ፡ ያስፈልጋልቸዋል ። እንደ ፡ የልማት ፡ ክፍል ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥና ፡ የቅደም ፡ ተከተሉን ፡ ዝርዝር ፡ ከጨረሰ ፡ በኋላ ፡ ሰንጠረዥ ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ከፍተኛ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ ተመርምሮ ፡ ለተገቢው ፡ የቀጠና ፡ ልማት ፡ የሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ይቀርባል ። የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ እያንዳንዱ ፡ ውጭን ፡ ከጠቅላላው ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ጋር ፡ ያለውን ፡ ግንኙነት ፡ ከማብራራቱም ፡ ሌላ ፡ ለእያንዳንዱ ፡ ውጭን ፡ ማካሄጃ ፡ ስለሚሆነው ፡ ገንዘብ ፡ አወጣጥ ፡ ሐሳብ ፡ ያቀርባል ።

የቀጠናው ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ በቀጠናው ፡ ውስጥ ፡ በሚገኙት ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ የተዘጋጀውን ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ አስፈላጊ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ከተመሳሳዩ ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የቀጠና ፡ ክፍል ፡ ርዳታን ፡ እየጠየቀ ፡ በቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ ላይ ፡ በመነጋገር ፡ የቀረበውን ፡ ሐሳብ ፡ ጠቃሚነት ፡ ይወስናል ። ከሌላ ፡ ቀጠና ፡ ውስጥ ፡ ካሉት ፡ ውጥኖች ፡ ጋር ፡ ስለ ፡ ተያያዙት ፡ ውጥኖች ፡ ከሚጠቅሳቸው ፡ የቀጠና ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤዎች ፡ ጋር ፡ ይነጋገራል ። እያንዳንዱ ፡ የቀጠና ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ለቀጠናው ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ያወጣል ። ውጥኖቹንም ፡ በቅደም ፡ ተከተል ፡ ያስቀምጣቸዋል ። ከዚህም ፡ በኋላ ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ በአስተባባሪና ፡ ተከታትሎ ፡ አስፈጻሚ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ለሚገኘው ፡ የቀጠና ፡ ክፍል ፡ ይተላለፋል ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የቀበሌው ፡ የማስተባበሪያና ፡ ተከታትሎ ፡ አስፈጻሚ ፡ ክፍል ፡ የጠቅላይ ፡ ገዥዎች ፡ (ወይም ፡ ተጠሪዎቻቸው) እንዲሰበሰቡና ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛታቸው ፡ ውስጥ ፡ በቀረቡት ፡ ውጥኖች ፡ ላይና ፡ በጠቅላላው ፡ ለጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ስለሚያስፈልጉት ፡ ልማቶች ፡ ያላቸውን ፡ አስተያየት ፡ እንዲሰጡ ፡ ያደርጋል ። እነዚህም ፡ አስተያየቶችና ፡ ሐሳቦች ፡ የቀጠናው ፡ ክፍል ፡ እንዲያውቃቸው ፡ ያደርጋል ። የቀጠናው ፡ ክፍሎችም ፡ በተቀበሉት ፡ መረጃ ፡ መሠረት ፡ የቀጠናቸውን ፡ ዕቅዶች ፡ አጠቃለው ፡ ለማስተባበሪያና ፡ ተከታትሎ ፡ ማስፈጸሚያ ፡ ክፍል ፡ ሹም ፡ ያቀርቧቸዋል ። እሱም ፡ አስተባብሮ ፡ የውጥኖችን ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ በመወሰን ፡ የተጠቃለለ ፡ የአንድ ፡ የባጀት ፡ ዓመት ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ያደርገዋል ። በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ መፍትሔ ፡ ሊገኝላቸው ፡ ያልቻሉ ፡ ችግሮች ፡ ሁሉ ፡ ለውሳኔ ፡ ወደ ፡ ዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ይተላለፋሉ ።

ቀጥሎም ፡ የተስተባበረው ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ለጊዜው ፡ እንዲጸድቅ ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ይላካል ። እዚህ ፡ ደረጃ ፡ ከደረሰ ፡ በኋላ ፡ ዋናው ፡ አሳሳቢ ፡ ጉዳይ ፡ እያንዳንዱ ፡ ውጭን ፡ ተስማሚ ፡ ወይንም ፡ የሚቻል ፡ መሆኑ ፡ ሳይሆን ፡ ቅደም ፡ ብለው ፡ ለጊዜው ፡ ለጸደቁት ፡ ውጥኖች ፡ ማካሄጃ ፡ ገንዘብ ፡ መገኘት ፡ አለመገኘቱ ፡ ነው ። ለውጥኖቹ ፡ በመላ ማካሄጃ ፡ ገንዘብ ፡ ያልተገኘ ፡ እንደሆነ ፡ ከሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ የቅደም ፡ ተከተሉን ፡ ዝርዝር ፡ ከሥር ፡ ዠምሮ ፡ አንዳንድ ፡ ውጥኖችን ፡ መቀነስ ፡ ያስፈልጋል ። የሥራ ፡ ሰንጠረዥም ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡

አጥጂ፣ ጉባኤ፣ ከተመለከታቸው፣ በኋላ፣ ከዓመቱ፣ ባጀት፣ ጋር፣ እንዲያመዛ ዝነት፣ ለሚኒስቴሮች፣ ጉባኤ፣ ለንጉሠ፣ ነገሥቱና፣ ለፓርላማ፣ ይላካል ።³⁷

፩/ የዕቅዶችና የሥራ፣ ሰንጠረዦች፣ ሕጋዊነት ።

ባሁኑ፣ ጊዜ ፤ ዕቅዶች ፤ የሥራ፣ ሰንጠረዦች፣ ወይም፣ ውጥኖች፣ በራሳቸው፣ ሕጋዊነት፣ የላቸውም ። ተደንግጎ፣ በሚወጣው፣ በዓመታዊ፣ ባጀት፣ ውስጥ፣ ለየውጥኑ፣ የሚያስፈልገው፣ ገንዘብ፣ ግምት፣ ይኖር፣ ይሆናል ። ለውጥኖች፣ የሚያስፈልጉ፣ የኢንተርናሽየናል፣ ብድሮች፣ ፓርላማው፣ ከተስማማባቸው በኋላ፣ በውል፣ ሊገኙ፣ ይቻላል ። በዚህ፣ አኳኋን፣ ውጥኖችና፣ እንዲሁም፣ የሥራ፣ ሰንጠረዦች፣ በቀጥታ፣ ሳይሆን፣ በተዘዋዋሪ፣ ሕጋዊነት፣ አላቸው፣ ሊባል፣ ይቻላል ፤ ነገር፣ ግን፣ ሕጋዊነታቸው፣ አጠራጣሪ፣ ነው ። ምክንያቱም፣ በሕግ፣ የሚታወቁት፣ ውጥኖቹ፣ ራሳቸው፣ ሳይሆኑ፣ ለነዚህ፣ የሚመደበው፣ ባጀት፣ በመሆኑ፣ ነው ።

የአምስት፣ ዓመት፣ ዕቅዶችና፣ የረዥም፣ ዘመን፣ ውጥኖች፣ ዝርዝር፣ አሠራር፣ የውጥኖችንና፣ የሥራ፣ ሰንጠረዦችን፣ ሕጋዊነት፣ ለማሳየት፣ በቂ፣ ናቸው ፤ ሊባል፣ አይቻልም ። ዝርዝር፣ አሠራርና፣ የሥራ፣ ቅደም፣ ተከተል፣ ሰንጠረዥ፣ በሥራ፣ ክንውን፣ ጊዜ፣ ሊለዋወጡ፣ ስለሚችሉ፣ በሕግ፣ መስፈራቸው፣ ከጠቃሚነቱ፣ ይልቅ፣ ጎጂነቱ፣ ይበልጥ፣ ይሆናል ። ስለዚህ፣ ሐሳብ፣ የቀረበበት፣ የብሔራዊ፣ ዕቅድ፣ የሥራ፣ አመራር፣ ትእዛዝ፣ እንደነዚህ፣ ያሉ፣ ሕጎች፣ እንዲወጡ፣ አይደግፍም ።

በሌላ፣ በኩል፣ ደግሞ፣ የዓመታዊው፣ የሥራ፣ አፈጻጸም፣ ሰንጠረዥ፣ በቅርብ፣ ጊዜ፣ ስለሚፈጸሙ፣ ሰንጠረዦች፣ ያትታል ። እነዚህም፣ የሥራ፣ ሰንጠረዦች፣ ከዓመታዊ፣ ባጀት፣ ጋር፣ የተዛመዱና፣ የተዋሃዱ፣ ናቸው ። ስለዚህ፣ በብሔራዊ፣ የዕቅድ፣ ሥራ፣ አመራር፣ የትእዛዝ፣ ረቂቅ፣ ውስጥ፣ በወጡት፣ ሥነ፣ ሥርዐቶች፣ መሠረት፣ ዓመታዊ፣ የሥራ፣ አፈጻጸም፣ ሰንጠረዦች፣ እንደ፣ ዓመታዊው፣ ባጀት፣ በሕግ፣ የተደነገጉ፣ ደንቦች፣ እንዲሆኑና፣ እንደሌሎቹ፣ ሕጎች፣ መፈጸምና፣ መጠበቅ፣ እንደሚገባቸው፣ ተቆጥረዋል ።

ምዕራፍ ፡ ፯ ።

ለዕቅዶችና ለሥራ፣ ሰንጠረዦች፣ ማከናወኛ፣ ገንዘብ፣ ስለ፣ ማግኘት ።

፩/ የባሕር፣ ማዶ፣ የገንዘብ፣ ምንጮች ።

ለኢትዮጵያ፣ ልማት፣ ውጥኖች፣ የሚሆኑ፣ የባሕር፣ ማዶ፣ የገንዘብ፣ ምንጮች፣ በሁለት፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ይከፈላሉ ። እነዚህም፣ (፩) ለግል፣ ባለንብረቶችና፣ የንግድ፣ ማኅበሮች፣ (ኮርፖሬሽኖች) የታቀዱ፣ የልማት፣ ወጪዎችና፣ ብድሮች፣ (፪) ከውጭ፣ አገር፣ መንግሥታት፣ ከኢንተርናሽየናል፣ ድርጅቶች፣ ወይም፣ ከአንዳንድ፣ ግላዊ፣ ድርጅቶች፣ በመንግሥት፣ ወይም፣ በመንግሥት፣ መሥሪያ፣ ቤቶች፣ አማካይነት፣ የሚገኙ፣ የገንዘብም፣ ሆነ፣ የዕቃ፣ ብድሮችና፣ ስጦታዎች፣ ናቸው ። በቀ. ፶፩/፲፱፻፶፮፣ ዓ. ም. የውጭ፣ አገርና፣ የሀገር፣ ውስጥ፣ ገንዘብ፣ (ካፒታል) በኢትዮጵያ፣ ውስጥ፣ በልማት፣ ሥራ፣ ላይ፣ እንዲውል፣ ለማበረታታት፣ የወጣው፣ ደንጋጌ³⁸፣ የውጭ፣ አገር፣ ባለሀብቶችና፣ አበዳሪ

37. እታች፣ ዶኛ፣ ተጨግሪ፣ ተመልከት ።
38. እላይ፣ በግርጌ፣ ግስረጃ፣ ቀጥር፣ ፲፮፣ ተጠቅሷል ።

ዎች፡ ገንዘባቸውን፡ ኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ በልማት፡ ሥራ፡ ላይ፡ እንዲያውሉትና፡ እንዲሁም፡ የልማት፡ ሥራን፡ ለሚያካሂዱ፡ ሰዎችና፡ የንግድ፡ ማገዘሮች፡ ብድር፡ እንዲሰጡ፡ ለማድረግ፡ የኢትዮጵያ፡ ኩባንያዎች፡ የሚያቅዷቸው፡ ውጥኖች፡ ከብሔራዊው፡ ዕቅድ፡ ጋር፡ እንዴት፡ እድርገው፡ እንደሚሰማሙ፡ በሚከተሉት፡ አንቀጾች፡ ይብራራል ። ለዕቅዶች፡ የሚውለው፡ ገንዘብ፡ ከሀገር፡ ውስጥ፡ ሲገኝና፡ ከውጭ፡ አገርም፡ ሲመጣ፡ ዕቅዶቹን፡ ከብሔራዊው፡ ዕቅድ፡ ጋር፡ ለማስማማት፡ በሚደረገው፡ ጥረት፡ የሚያጋጥሙት፡ ችግሮች፡ በመሠረታቸው፡ አንድ፡ ናቸው ። ይሁን፡ እንጂ፡ የውጭ፡ አገር፡ ገንዘብ፡ በልማት፡ ላይ፡ በሚውልበት፡ ጊዜ፡ ገንዘቡን፡ በልማት፡ ላይ፡ የሚያውሉት፡ ኩባንያዎች፡ ሥራቸውን፡ ከወጡት፡ ዕቅዶችና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ጋር፡ እንዲሰማሙ፡ ቢያደርጉ፡ የልማት፡ ገንዘብና፡ ብድር፡ ከውጭ፡ አገር፡ በይበልጥ፡ ለማግኘት፡ ይቻላል ። የውጭ፡ አገር፡ ኩባንያዎችና፡ ቅርንጫፎቻቸውም፡ ልማቶቻቸውንና፡ ውጥኖቻቸውን፡ በደረጃ፡ እየከፈሉ፡ ከጊዜ፡ ጊዜ፡ ከሚወጡት፡ ዕቅዶችና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ጋር፡ እንዲሰማሙ፡ ቢያደርጉ፡ ከፍ፡ ያለ፡ (ርዳታ) አስተያየት፡ ለደረግላቸው፡ ይቻላል ።

ለመንግሥት፡ ወይም፡ ለመንግሥት፡ ድርጅቶች፡ ርዳታ፡ የሚደረገው፡ ለተለዩ፡ ውጥኖች፡ የሚሆን፡ ገንዘብ፡ ለማስገኘት፡ ነው ። እንደዚህ፡ ያሉትንም፡ ርዳታዎች፡ ከዕቅዶችና፡ ከሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ጋር፡ መስማማታቸውን፡ ማረጋገጥ፡ ከዕቅድ፡ ማውጣት፡ ሥራ፡ አንዱ፡ ነው ። በብሔራዊ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ ውስጥ፡ የኢኮኖሚና፡ የኪነታዊ፡ (የቴክኒክ) ተራድያ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ³⁹ ብቻ፡ እንደነዚህ፡ ላሉት፡ እርዳታዎች፡ ስምምነት፡ ለማድረግ፡ ተገቢ፡ ሥልጣን፡ ያለው፡ መሆኑ፡ ተገልጿል ። እንደዚህ፡ ያለው፡ እርዳታ፡ ከልማት፡ ውጥኖች፡ ጋር፡ በሚገባ፡ መስማማቱንና፡ በዕቅዶችና፡ በሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ውስጥ፡ የተጠቀሰ፡ መሆኑን፡ ማረጋገጥ፡ የዕቅድ፡ ክፍል፡ በተለይም፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ውስጥ፡ የልማት፡ ሥራ፡ ገላፊ፡ የሆነው፡ ሚኒስትር፡ ደኤታና፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ገላፊነት፡ ነው ። ይህንንም፡ ከኢኮኖሚና፡ ከቴክኒካዊ፡ እርዳታ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ጋር፡ በመመካከር፡ ይሠራል ።

በስጦታ፡ መልክ፡ የሚገኘው፡ የውጭ፡ አገር፡ የኢኮኖሚና፡ የቴክኒክ፡ ርዳታ፡ በብድር፡ እንደሚገኘው፡ ሀብቶች፡ ሁሉ፡ በቅጥር፡ ሥር፡ ሆኖ፡ ከዕቅዶችና፡ ከሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ጋር፡ መስማማት፡ እንደሚገባው፡ አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ መገንዘብ፡ ያዳግታል ። እስከ፡ አንድ፡ የተወሰነ፡ ግምት፡ ድረስ፡ ያሉትን፡ ስጦታዎች፡ ከቅጥር፡ ውጭ፡ ማድረግ፡ ጠቃሚና፡ ተገቢ፡ ሆኖ፡ ቢገኝም፡ እነዚህ፡ ስጦታዎች፡ ከቅጥር፡ ውጭ፡ የሚሆኑት፡ ቋሚ፡ በሆነ፡ ሕጋዊ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ መሠረት፡ መሆን፡ አለበት ። ሆኖም፡ አንዳንድ፡ ስጦታዎች፡ ለምሳሌ፡ የመንገዶች፡ ማሠሪያ፡ ገንዘብ፡ ትምህርት፡ ቤቶችን፡ ለማቋቋም፡ የሚረዱ፡ ሰዎች፡ ወይም፡ ለብሔራዊ፡ አየር፡ መንገድ፡ የሚሆን፡ አይርጥላን፡ ከብሔራዊው ዕቅድ፡ ጋር፡ ከፍ፡ ያለ፡ ግንኙነት፡ ስላላቸው፡ ከዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ጋር፡ በመተባበር፡ በኢኮኖሚና፡ ቴክኒካዊ፡ ተራድያ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ በጥንቃቄ፡ መመርመር፡ ይገባቸዋል ። ያዲስ፡ መንገድ፡ ሥራና፡ የትምህርት፡ ቤቶች፡ መቋቋም፡ በውጭ፡ አገር፡ ከሚገኘው፡ ገንዘብ፡ ሌላ፡ ከሀገር፡ ውስጥም፡ ተጨማሪ፡ ገንዘብ፡ ያስወጣሉ ። ከተሠሩም፡ በኋላ፡ ለሥራ፡ ማካሄጃና፡ ለጥገና፡ በየግመቱ፡

39. እላይ፡ ምዕራፍ፡ ፩-(፩)፡ ተመልከት ።

ተደጋግሞ ፡ የሚመጣ ፡ ወጪ ፡ ያስፈልጋቸዋል ። በስጦታ ፡ መልክ ፡ የሚገኘው ፡ አይርጥላን ፡ በብሔራዊ ፡ አየር ፡ መንገድ ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፡ አይርጥላኖች ፡ የተለየ ፡ በመሆኑ ፡ ወይም ፡ ለተፈለገው ፡ አገልግሎት ፡ በጣም ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ፡ ከሚባለው ፡ ፍጹም ፡ ልዩ ፡ በመሆን ፡ በጥቂት ፡ ዓመታት ፡ ውስጥ ፡ በአየር ፡ መንገድ ፡ ድርጅት ፡ ላይ ፡ ከጥገናና ፡ ከሥራ ፡ ማካሄጃ ፡ ሌላ ፡ የሌላ ፡ የተሻለ ፡ አይርጥላን ፡ መግዣ ፡ ያህል ፡ ወጪ ፡ እንደሚያስከትል ፡ አይጠረጠርም ። በፖለቲካ ፡ ረገድ ፡ ከወዳጅ ፡ አገሮች ፡ ስጦታዎችን ፡ አልቀበልም ፤ ማለት ፡ በጣም ፡ አዳጋች ፡ ሲሆን ፡ በኢኮኖሚ ፡ ረገድ ፡ ደግሞ ፡ እንደነዚህ ፡ ያሉትን ፡ ስጦታዎች ፡ መቀበል ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆናል ። እንደዚህ ፡ ያለው ፡ ርምጃ ፡ ሲወሰድ ፡ በኢኮኖሚ ፡ ዕቅድና ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ምን ፡ ሊያስከትል ፡ እንደሚችል ፡ በጥብቅ ፡ መመርመርና ፡ ማጥናት ፡ ያስፈልጋል ።

የውጭ ፡ አገር ፡ መንግሥት ፡ ወይም ፡ የኢንተርናሲዮናል ፡ ድርጅት ፡ ስጦታዎች ፡ በቀጥታ ፡ ለመንግሥት ፡ የሚሰጡ ፡ መሆናቸው ፡ የተለመደና ፡ ተገቢ ፡ ነው ። ሆኖም ፡ እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ስጦታዎች ፡ ሲያጋጥሙ ፡ ለኢኮኖሚና ፡ ቴክኒካዊ ፡ ተራድቦ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ ወዲያውኑ ፡ ማስተላለፍና ፡ ጉባኤው ፡ ከዚያ ፡ ጊዜ ጀምሮ ፡ አስፈላጊውን ፡ ስምምነት ፡ እንዲዋዋል ፡ ማድረግ ፡ በጣም ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ። ይህም ፡ ሲሆን ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ ውስጥ ፡ እንደተገለጸው ፡ በርዳ ፡ ያለመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ እርዳታ ፡ ምንም ፡ ጠቃሚ ፡ ስምምነት ፡ ለማድረግ ፡ ስለማይችል ፡ የመንግሥት ፡ ድርጅቶችም ፡ በጉዳዩ ፡ መግባታቸው ፡ አይጠረጠርም ። ይህም ፡ በጠቅላላ ፡ ስለ ፡ ውጭ ፡ አገር ፡ እርዳታዎች ፡ ሁሉ ፡ ስምምነት ፡ የማድረግን ፡ ተግባር ፡ ለኢኮኖሚና ፡ ለቴክኒካዊ ፡ ተራድቦ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤ ፡ መስጠት ፡ ጉባኤው ፡ ሐሳብ ፡ የቀረበባቸውን ፡ ውጥኖች ፡ ጠቅላላ ፡ ሁኔታ ፡ ለመረዳትና ፡ የቀረቡትን ፡ ችሮታዎች ፡ ሁሉ ፡ እያጠቃለለ ፡ ባስፈለገም ፡ ጊዜ ፡ ስጦታው ፡ በሚያመች ፡ አኳኋን ፡ እንዲሆን ፡ ሐሳብ ፡ ለመስጠት ፡ እንዲችል ፡ ያደርገዋል ።

የተፈለገው ፡ ውጥንና ፡ ለወደፊት ፡ የሚያስከትለው ፡ የሀገር ፡ ውስጥ ፡ ገንዘብ ፡ ወጪ ፡ በተፈለገው ፡ ቀጠና ፡ እንዲት ፡ እንደሚውል ፡ የሚያሳየው ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ውጥቶች ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ኮሚቴ ፡ ለጊዜው ፡ ከመጽደቅ ፡ በፊት ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ ስለሚገኙ ፡ እርዳታዎች ፡ በውለታ ፡ መልክ ፡ መፈራረም ፡ በቀረበው ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ ውስጥ ፡ ተከልክሏል ። ይህ ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ጊዜ ፡ እንድ ፡ ቋሚ ፡ ነገር ፡ ለመሥራት ፡ የሚቻልበት ፡ የመዝገብ መሪያው ፡ ደረጃ ፡ ነው ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ እንኳን ፡ እንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ውጥኖች ፡ የሚያስከትሉትን ፡ ወጪ ፡ በመገንዘብ ፡ ከውጥኖቹ ፡ ጥቂቶቹ ፡ ይሰረዙ ፡ ይሆናል ። ስለዚህም ፡ ቋሚ ፡ የሆነ ፡ ጥብቅ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በማውጣት ፡ መፍትሄ ፡ የማይገኝለትና ፡ የኢኮኖሚና ፡ ቴክኒካዊ ፡ ተራድቦ ፡ የሚችል ፡ ችግር ፡ ይፈጠራል ። በውጭ ፡ አገር ፡ ርዳታ ፡ ሊከናወን ፡ የሚችል ፡ ውጥን ፡ በቅደም ፡ ተከተሉ ፡ ተራ ፡ ውስጥ ፡ ዝቅተኛ ፡ ደረጃ ፡ የተሰጠው ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ሥራ ፡ መሪው ፡ ጉባኤ ፡ ውጥን ፡ በልማት ፡ ሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ውስጥ ፡ የሚጨምር ፡ መሆኑን ፡ ከማረጋገጡ ፡ በፊት ፡ አንዳችም ፡ የስምምነት ፡ ውል ፡ መፈራረም ፡ የለበትም ።

፪/ ግላዊ ፡ የሀገር ፡ ውስጥ ፡ የገንዘብ ፡ ምንጮች ።

የኢትዮጵያ ፡ ብሔራዊ ፡ ባንክ ፡ ከሌሎች ፡ ባንኮች ፡ ጋር ፡ በመመካከር ፡ በየዓመቱ ፡ ለሚቀጥለው ፡ ዓመት ፡ የልማት ፡ ወጪ ፡ በምን ፡ ያህል ፡ መጨመር ፡

እንደሚገባው፡ እየገመተ፡ ለዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የሚያቀርበው፡ ማስታወሻ፡ ከዕቅድ፡ ማውጣት፡ ተግባሮች፡ አንዱ፡ ነው። የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ በዓመታዊው፡ የሥራ፡ አፈጻጸም፡ ሰንጠረዥ፡ ለጊዜው፡ ከተሰማማበት፡ በኋላ፡ የተሰማሙበት፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ምን፡ እንደ፡ ሆነ፡ ለብሔራዊ፡ ባንክ፡ ይነገራል። የኢትዮጵያ፡ ብሔራዊ፡ ባንክ፡ በሌሎች፡ ኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ በሚገኙ፡ ባንኮች፡ ላይ፡ ቊጥጥር፡ እንዲያደርግ፡ በተሰጠው፡ ሥልጣን፡ መሠረት፡⁴⁰ የዓመቱን፡ የብድር፡ አሰጣጥ፡ መመሪያቸውን፡ (ፖሊሲያቸውን) እንዴት፡ እንደሚያዘጋጁ፡ መግለጫ፡ ከመስጠቱም፡ ሌላ፡ የራሱም፡ የቅናሽ፡ (ዲስካውንት) መመሪያ፡ ምን፡ እንደሚሆን፡ ይገልጽላቸዋል።⁴¹ እንደዚህ፡ ያሉትን፡ መመሪያዎች፡ ዓመታዊው፡ የሥራ፡ አፈጻጸም፡ ሰንጠረዥ፡ ሕግ፡ ሆኖ፡ በታወጁ፡ ጊዜ፡ አሻሽሎ፡ ማውጣት፡ አስፈላጊ፡ ይሆን፡ ይሆናል።

መመሪያቸውንና፡ (ፖሊሲያቸውን) ውጥኖቻቸውን፡ ከብሔራዊ፡ የልማት፡ ዕቅድና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ጋር፡ ካላሰማሙ፡ በስተቀር፡ የብሔራዊ፡ ባንክ፡ ለማንኛውም፡ ሰው፡ ከባንያዎችን፡ የማቋቋም፡ መብት፡ (ሥልጣን)፡ የአክሲዮኖችን፡ መጠን፡ የመጨመርንና፡ ተሰማሚ፡ የሆነ፡ ብድር፡ የማግኘትን፡ ዕድል፡ መወሰን፡ ወይም፡ መከልከል፡ አለበት። የባንክ፡ ብድር፡ ለማግኘት፡ የማይፈልጉ፡ የአክሲዮኖች፡ መጠን፡ እንዲጨመርላቸው፡ የማይችሉ፡ ወይም፡ የሕዝብ፡ ብድር፡ የማያስፈልጋቸው፡ ውጥኖችም፡ (ፕሮግራሞች) በቀጥታ፡ ሳይሆን፡ በተዘዋዋሪ፡ መንገድ፡ ቊጥጥር፡ ሊደረግባቸው፡ ይቻላል። ለምሳሌ፡ ያህል፡ የታክስ፡ ቅናሽ፡ በነጻ፡ ወይም፡ በርካሽ፡ የፋብሪካ፡ ቦታዎችን፡ የማግኘት፡ ዕድል፡ መስጠትና፡ አንዳንድ፡ ለጥቅም፡ የሚውሉ፡ ዕቃዎችን፡ በርካሽ፡ ዋጋ፡ እንዲያገኙ፡ የሚረገግ፡ ዘዴ፡ ተፈላጊ፡ የሆኑ፡ ሥራዎችን፡ ለማሠራት፡ ማበረታቻ፡ ዘዴ፡ ሊሆን፡ ይችላል። በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የታክስ፡ መጨመር፡ የወጪና፡ የገቢ፡ ዕቃዎች፡ ጥብቅ፡ ቊጥጥር፡ የውጭ፡ አገር፡ ምንዛሪን፡ የመከልከል፡ ዘዴና፡ የመሬት፡ አጠቃቀም፡ ሁኔታን፡ በጥብቅ፡ መቆጣጠር፡ አንዳንድ፡ የማይፈለጉ፡ ሥራዎችን፡ እንዳይዳብሩ፡ ለማድረግ፡ ይጠቅማል።

፫/ ከሕዝብ፡ የሚገኘው፡ ገንዘብ።

የሕዝብ፡ ባለሥልጣኖች፡ ከወጪ፡ ቀሪ፡ ገንዘባቸው፡ የንግድ፡ አገልግሎቶችን፡ በማቋቋም፡ የሚያስገኙት፡ ለልማት፡ የሚውል፡ ገንዘብ፡ በነዚህ፡ ባለሥልጣኖች፡ ከሚዘጋጀው፡ የዓመታዊ፡ የሥራ፡ አፈጻጸም፡ ሰንጠረዥ፡ ረቂቅ፡ ጋር፡ ለዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ይላካል። ሆኖም፡ ለልማት፡ ጉዳይ፡ የሚውለው፡ አብዛኛው፡ የሕዝብ፡ ገንዘብ፡ የሚገኘው፡ ከዓመታዊው፡ ባጀት፡ ነው። የዓመታዊውም፡ ባጀት፡ እንዴት፡ እንደሚዘጋጀና፡ እንደሚቀርብ፡ ከዚህ፡ በታች፡ ይብራራል።

የዓመታዊው፡ የሥራ፡ አፈጻጸም፡ ሰንጠረዥ፡ ለጊዜው፡ የጸደቀ፡ መሆኑን፡ የመንግሥት፡ ድርጅቶች፡ ሲረዱ፡ የድርጅቶች፡ የልማት፡ ክፍሎች፡ ለጸደቁት፡ ውጥኖች፡ የሚያስፈልገውን፡ ባጀት፡ ለመገመትና፡ ለማዘጋጀት፡ ጉዳዩ፡ ከሚጠቀሳቸው፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ በጎብረት፡ ይሠራሉ። የኢኮኖሚያዊ፡ ውጥን፡ ዋጋ፡

40. ስለ፡ ገንዘብና፡ ስለ፡ ባንክ፡ በ፲፱፻፳፮፡ ዓ. ም. የወጣው፡ እላይ፡ በግርጌ፡ ማስረጃ፡ ቊጥር፡ ፲፮፡ የተጠቀሰው፡ አዋጅ፡ ስር፡ ፪።
 41. የባንክ፡ ሕግ፡ እንደ፡ ጊዜው፡ ሁኔታ፡ ተለዋዋጭ፡ እንዲሆን፡ መሻሻል፡ ሳያስፈልገው፡ እይቀርም።

ቀደም፡ ብሎ፡ በዕቅድ፡ ሥራ፡ ዝግጅት፡ ላይ፡ ተጣርቶ፡ ስለሚቆይ፡ ይህ፡ ሥራ፡ በቶሎ፡ መፈጸም፡ ይገባዋል ። እያንዳንዱም፡ ክፍል፡ (ወረቱንና) ገንዘቡን፡ (ካፒታሉንና) እየተደጋገመ፡ የሚመጣውን፡ ወጪ፡ አጠቃልሎ፡ ባጀቱን፡ ለገንዘብ፡ ሚኒስቴር፡ ያቀርባል ። የአስተባባሪና፡ የሥራ፡ አስፈጻሚ፡ ድርጅት፡ ሰንጠረዥ፡ ሲያዘጋጅ፡ እንዲጠቀምበት፡ (ወረቱን)፡ ገንዘቡን፡ (ካፒታል) የሚያሳዩው፡ ቅጅ፡ ለዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ይላካል ።

የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ለንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ግዛት፡ የሚያስፈልገውን፡ ዓመታዊ፡ ባጀት፡ ያዘጋጃል ።⁴² ተደጋግሞ፡ የሚመጣውን፡ ወጪ፡ ለመገመት፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ከእንደገና፡ ሚኒስቴር፡ የሚቀርብለትን፡ ሐሳብ፡ ይመለከታል ።⁴³ ነገር፡ ግን፡ ለሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ የሚያቀርበው፡ የራሱን፡ አስተያየት፡ ነው ። ሆኖም፡ ልማት፡ ጠቀስ፡ በሆነው፡ ወጪ፡ ሁሉ፡ ቀደም፡ ብሎ፡ በዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ የጸደቀ፡ ስለሚሆንና፡ ሚኒስትሩም፡ የዚሁ፡ ጉባኤ፡ አባል፡ ስለሆነ፡ በዚህ፡ ረገድ፡ ያለውን፡ ባጀት፡ ጠልቆ፡ ለብቻው፡ መመርመር፡ አያስፈልገውም ። ይሁን፡ እንጂ፡ የመንግሥት፡ ገቢ፡ ገንዘብንና፡ ሌሎችንም፡ ጠቅላላውን፡ ባጀት፡ ለማስተካከል፡ የሚረዱትን፡ ዘዴዎች፡ ማግኘት፡ ከተግባሮቹ፡ አንዱ፡ ክፍል፡ ነው ። ጠቅላላውም፡ ባጀት፡ በተቻለ፡ መጠን፡ በባጀት፡ ዓመት፡ መዠን መሪያና፡ በዓመቱም፡ ውስጥ፡ ይደርሳል፡ ተብሎ፡ በተገመተው፡ በሀገሪቱ፡ ኢኮኖሚና፡ የገንዘብ፡ ሁኔታዎች፡ ላይ፡ መመሥረት፡ አለበት ። ባጀቱ፡ በሚዘጋጅበት፡ ጊዜ፡ የነዚህን፡ ሁኔታ፡ መገመት፡ ስለሚቻል፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ የልማት፡ ወጪ፡ ባጀት፡ እንዲቀነስ፡ ሐሳብ፡ ማቅረብ፡ አስፈላጊ፡ ይሆንበት፡ ይሆናል ። እንደዚህ፡ ከሆነ፡ ሚኒስትሩ፡ በቅደም፡ ተከተል፡ ደረጃ፡ ዝቅተኛ፡ ቦታ፡ የያዙት፡ የልማት፡ ውጥኖች፡ እንዲሠረዙ፡ ለሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ ሐሳብ፡ ማቅረብ፡ አለበት ። በዚህ፡ ጊዜ፡ የልማት፡ ባጀትን፡ ለመቀነስ፡ ምንም፡ ሌላ፡ ሐሳብ፡ ማቅረብ፡ አያስፈልግም ።

የሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ ባጀት፡ የሚፈቀድበትን፡ የባጀት፡ ግምት፡ ሲያዘጋጅ፡ እንዲረዱበት፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ያወጣውን፡ የባጀት፡ ግምት፡ የራሱን፡ አስተያየትና፡ ሐሳብ፡ ጨምሮ፡ ለሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ ያቀርባል ።⁴⁴ ተደጋግሞ፡ የሚመጣውን፡ ባጀት፡ በሚኒስትሮች፡ አስተያየት፡ መቀነስ፡ ሲቻል፡ የልማት፡ ባጀት፡ መቀነስ፡ የሚቻለው፡ የዓመታዊው፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ላይ፡ ዝቅተኛ፡ ደረጃ፡ ያላቸውን፡ ፕሮግራሞች፡ በመሠረዝ፡ ብቻ፡ ነው ። የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ ባወውጣ፡ ቅደም፡ ተከተል፡ ደረጃ፡ ባይሰማው፡ እንደገና፡ እንዲያጠናው፡ ለዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኚ፡ ጉባኤ፡ መመለስ፡ ተገቢ፡ ነው ።

በየአንዳንዱ፡ ዓመታዊ፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ውስጥ፡ ለተጠቀሱት፡ ለውጥኖች፡ የሚያስፈልገውን፡ ገንዘብ፡ አወጣጥ፡ በሁለት፡ ወይም፡ በበለጠ፡ ዓመታት፡ ውስጥ፡ ማድረግ፡ እንደሚቻልና፡ የነዚህም፡ ዓመታት፡ ባጀት፡ ወደ፡ ፓርላማ፡ ሲላክ፡ ውጥኖቹን፡ በነዚህ፡ ዓመቶች፡ ባጀት፡ ውስጥ፡ ለማጠቃለል፡ መቻሉን፡ የብሔራዊ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አመራር፡ የትእዛዝ፡ ረቂቅ፡ ይገልጻል ። በሌላ፡ አንቀጽ፡ ውስጥ፡ ደግሞ፡ እያንዳንዱ፡ ሚኒስትርና፡ እያንዳንዱ፡ የመን

42. እላይ፡ በግርጌ፡ ማስረጃ፡ ቍ፡ 6፡ የተጠቀሰው፡ ስለ፡ ሚኒስትሮች፡ ሥልጣንና፡ ሥራ፡ በ፲፱፻፳፭፡ ዓ.ም፡ የወጣው፡ አዋጅ፡ ቍ፡ ፵፮፡ (ሀ) ።
 43. እላይ፡ የተጠቀሰው፡ አዋጅ፡ ቍ፡ ፲፮ ።
 44. ተገቢሉ፡ የወጣው፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ አንቀጽ፡ ፻፲፭ ።

ግሥት፡ ድርጅት፡ ሹም፡ በተያዘው፡ የባጀት፡ ዓመት፡ ውስጥ፡ ለማይጀመሩ፡ ውጥኖች፡ የተመደበለትን፡ ገንዘብ፡ ለሌሎች፡ የልማት፡ ውጥኖች፡ ለማዋል፡ ሥልጣን፡ ያለው፡ መሆኑ፡ በልማት፡ ባጀቱ፡ ውስጥ፡ መገለጽ፡ ይገባዋል፡ ይላል። ስለሆነም፡ እንደዚህ፡ ያለው፡ ገንዘብ፡ ለክፍሉ፡ ከተመደበለት፡ ጠቅላላ፡ ገንዘብ፡ አሥራ፡ አምስት፡ በመቶ፡ መብለጥ፡ የለበትም። በተጨማሪም፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትር፡ በቅድሚያ፡ በሐሳቡ፡ መስማማት፡ እንዳለበት፡ ተገልጿል። እንደዚህም፡ ያሉት፡ አንቀጾች፡ የታቀዱት፡ የልማት፡ ሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ (በኢኮኖሚና) በቅጣጥ፡ በሚገባ፡ እንዲፈጸሙ፡ ለማድረግ፡ ነው። የገንዘብ፡ ሚኒስትር፡ መስማማት፡ የሚፈለገው፡ ወጪ፡ የተደረገው፡ ገንዘብ፡ ያለአግባብ፡ እንዳይባክን፡ (እንዳይሰረቅ) ለመቆጣጠር፡ ነው። በተጨማሪም፡ የሚኒስትሩ፡ መስማማት፡ ውጥኖችን፡ ጠቃሚነት፡ ለመገመትና፡ በመገግሥት፡ ድርጅት፡ ዕቅዶች፡ ውስጥ፡ መጨመራቸውን፡ ለማረጋገጥ፡ ይረዳዋል። ደግሞም፡ ሚኒስትሩ፡ ከጠቅላላው፡ ባጀት፡ አሥራ፡ አምስት፡ በመቶ፡ የማይበልጠውን፡ ገንዘብ፡ ለሌሎች፡ ውጥኖች፡ ሲያውል፡ ተደጋግመው፡ በሚመጡት፡ ባጀቶች፡ ላይ፡ አስፈላጊ፡ ለውጥ፡ ማድረግ፡ ማስፈለጉን፡ ይገነዘበው፡ ይሆናል። የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ያልተስማማ፡ እንደ፡ ሆነ፡ ወይም፡ የታሰበው፡ ባጀት፡ ከጠቅላላው፡ የልማት፡ ባጀት፡ ከአሥራ፡ አምስት፡ በመቶ፡ የበለጠ፡ እንደሆነ፡ የልማቱ፡ ሥራ፡ የሚጠቅሰው፡ ሚኒስቴር፡ ሌላ፡ ተጨማሪ፡ ባጀት፡ እንዲሰጠው፡ ለመጠየቅ፡ ይችላል።⁴⁵

፬/ የጠቅላላ፡ የልማት፡ ገንዘብ፡ አወጣጥ፡ ሥነ፡ ሥርዐት።

የኢኮኖሚ፡ ዕቅድ፡ ችግር፡ ዋና፡ መፍትሔ፡ የታቀዱት፡ ውጥኖች፡ ሊገኝ፡ በሚችለው፡ ገንዘብ፡ ልክ፡ እንዲሆኑ፡ ማድረግና፡ በተወሰነው፡ ገንዘብ፡ በሙሉ፡ መጠቀም፡ ነው። ስለዚህ፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ የልማት፡ ሥራ፡ ሰንጠረዦችን፡ ለማጽደቅ፡ እንዲችሉ፡ ምን፡ ያህል፡ ገንዘብ፡ እንዳለ፡ ግምቱን፡ ማወቅ ይኖርበታል። አሁን፡ እንደሚሠራው፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ የሱን፡ የተጠቃለለ፡ የባጀት፡ ግምት፡ ለሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ እስኪያቀርብ፡ ድረስ፡ ያለው፡ ገንዘብ፡ ግምት፡ አይታወቅም። በዚህም፡ ምክንያት፡ የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ በተገቢው፡ ጊዜ፡ ውሳኔ፡ ሊሰጥ፡ አይችልም። ስለዚህ፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ለልማት፡ ሥራዎች፡ የሚወጣውን፡ ገንዘብ፡ የመገናኛሪያ፡ ግምት፡ አስቀድሞ፡ አዘጋጅቶ፡ ለዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ መስጠት፡ ይኖርበታል። የኢኮኖሚና፡ የቴክኒካዊ፡ ተራድሮ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ያደረገው፡ የውጭ፡ አገር፡ ርዳታ፡ ስምምነትም፡ ከዚህ፡ ግምት፡ ጋር፡ አብሮ፡ መቅረብ፡ ይገባዋል። በዚህ፡ መንገድ፡ በገንዘብ፡ ሚኒስትሩ፡ ከተዘጋጀው፡ ዓመታዊ፡ የባጀት፡ ግምት፡ ጋር፡ ለሚኒስትሮች፡ ጉባኤ፡ የሚቀርብ፡ አንድ፡ የተስተባበረ፡ ዓመታዊ፡ የልማት፡ ሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ለማዘጋጀት፡ ይቻላል።

በዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ የአስተባባሪና፡ የአስፈጻሚ፡ ድርጅት፡ በዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ሥራ፡ እስኪያጅ፡ በኩል፡ ለዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ በሚላከው፡ በዓመታዊ፡ የልማት፡ ሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ ረቂቅ፡ ውስጥ፡ የተጠቃለለ፡ አንድ፡ የልማት፡ ገቢና፡ ወጪ፡ ግምት፡ ያዘጋጃል።

የዕቅድ፡ ሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤም፡ ይህንን፡ ዓመታዊ፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ መርምሮ፡ ያጸድቀዋል። ይህንንም፡ ሲያደርግ፡ በቅድሚያ፡ ተስማምተውበት፡ ከነበረው፡ ሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ አሁን፡ የተተውትን፡ ውጥኖች፡ እንደገና፡ ይመ

45. እላይ፡ በተጠቀሰው፡ ሕገ፡ መገገሥት፡ ቅጥር፡ III።

ረምር : ይሆናል ፤ ነገር : ግን : በዕቅድ : አጥኚ : ጉባኤ : የሚደረገው : ማንኛውም : ለውጥ : በቅድሚያ : በተሰጠው : ቅደም : ተከተል : ደረጃ : መሠረት : መሆን : ይገባዋል ።

የዕቅድ : ሥራ : አጥኚ : ጉባኤ : ያጸደቀው : ዓመታዊው : የልማት : ሥራ : ስንጠረዥ : እንዴት : አድርጎ : እያንዳንዱ : ውጥን : ገንዘብ : እንደሚያገኝ : ከሚ ያሳየው : መግለጫ : ጋር : ለሚኒስትሮች : ጉባኤ : ይቀርባል ። ይህም : በገንዘብ : ሚኒስትሩ : ከተዘጋጀው : ከዓመታዊው : የባጀት : ግምት : ጋር : ለሚኒስትሮች : ምክር : ቤት : ይቀርብና : ሁለቱም : አንድነት : ይመረመራሉ ። ከተሰማሙበትም : በኋላ : ለድንጋጌ : ወደ : ፓርላማ : ይላክና : ከዚያም : የመጨረሻ : ውሳኔ : እንዲ ያደርጉና : እንዲያውጁት : ለንጉሠ : ነገሥቱ : ይቀርባል ።

ምዕራፍ : ፳ ።

አፈጻጸም : ቅጥጥርና : ምርመራ ።

፩/ የአፈጻጸም : ዘዴዎች ።

የኢኮኖሚና : የማኅበራዊ : ኑሮ : ዕቅዶችን : የሥራ : ስንጠረዦችንና : ውጥ ኖችን : ተከታትሎ : የማስፈጸም : ሥልጣን : ለንጉሠ : ነገሥቱ : መንግሥት : ድር ጅዶች : መሰጠት : አለበት ። እንደዚህ : ያለው : ሥልጣን : በነዚህ : ድርጅቶች : ሥልጣንና : ተግባሮች : ውስጥ : ስለሚጠቀሙ : በሕግና : በተለምዶ : ሥራ : በኩል : ምንም : ለውጥ : አያስከትልም ።

ለዕቅድ : ክፍሎች : እንደዚህ : ያለ : ሥልጣን : ሲሰጥ : በንጉሠ : ነገሥቱ : መን ግሥት : ድርጅቶችና : በዕቅድ : ክፍሎች : መካከል : ተጨማሪ : መተባበርና : ጥብቅ ግንኙነት : እንዲኖር : ያስፈልጋል ። ከዚህም : ሌላ : የዕቅድ : ክፍሎች : የሥራ : ልምድ : ስለሌላቸው : በቴክኒካዊና : በአስተዳደር : ሥራ : በኩል : አንዱ : ዓይ ነት : ነገር : በሁለቱም : በኩል : ሊሠራ : ስለሚችል : ያንዱ : ሥራ : ከሌላው : ጋር : ስለሚጋጭና : ስለ : ጎላፊነት : አለመግባባት : ስለሚፈጠር : ሥራው : ወደ : ኋላ : ይጉተታል ። በተጨማሪም : የዕቅድ : ክፍሎች : በየቀኑ : የጥሮገፍዎችን : ሥራ : ለማስፈጸም : ሲጣጣሩ : ዕቅዶችን : ለማዘጋጀት : አይመቻቸው : ይሆናል ።

በሌላ : በኩል : ደግሞ : የመንግሥት : ድርጅቶች : አሁን : ያሉትን : ለወደ ፊት : ከሚታቀዱት : ጋር : ተመሳሳይ : የሆኑትን : ውጥኖች : በዚያው : መሥ መር : ለማካሄድ : ጎላፊ : ናቸው ፤ ያሉት : ውጥኖችና : ያሁኑ : ሥራ : አፈጻጸም : ዘዴ : በሚገባ : አይካሄዱም ፤ የሚለው : ነቀፌታ : ድርጅቶች : ለማቋቋም : ወይም : ካሉት : ድርጅቶች : ላይ : ሥልጣን : ለመውሰድ : በቂ : ምክንያት : አይሆንም ። ግን : ያሁኑን : አቋምና : ያለውን : የሥራ : ልምድ : ለማሻሻል : በቂ : ምክንያት : ነው ። አዳዲስ : ወይም : ሌሎች : አስፈጻሚ : ድርጅቶችን : ለማቋቋም : የሚያስ ፈልገው : ሥራው : በዝቶ : አሁን : ያሉት : ድርጅቶች : ደህና : አድርገው : ለማ ካሄድ : ከሚችሉበት : የመጨረሻ : ደረጃ : ቢያልፍ : ነበር ። ሆኖም : ባሁኑ : ጊዜ : ይህን : የሚያሳይ : ምንም : ማስረጃ : የለም ።

፪/ የሥራ : አፈጻጸም : ቅጥጥር ።

የራሳቸውን : ድርጅቶች : ጠቀስ : ከሆኑት : ዕቅዶችና : የሥራ : ስንጠረዦች : በተላመዱትና : ለማስፈጸም : የሚረዳውን : የሀብት : ምንጭ : በደንብ : በሚያ

ውቁት ፡ በልማት ፡ ክፍሎች ፡ በደንብ ፡ በመጠቀምና ፡ እንዲሁም ፡ ዕቅድ ፡ በሚ
ወጣበት ፡ ጊዜ ፡ እንዲሳተፉ ፡ በማድረግ ፡ የድርጅቶች ፡ ኅላፊነት ፡ ሊጠነክርና ፡
ሥራው ፡ ሊፋጠን ፡ ይችላል ።

በዓመታዊው ፡ የሥራ ፡ ስንጠረዥ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘው ፡ እያንዳንዱ ፡ ውጥን ፡
ለመቆጣጠርና ፡ ተከታትሎ ፡ ለማስፈጸም ፡ እንዲያመች ፡ በአንድ ፡ የመንግሥት ፡
ድርጅት ፡ ሥር ፡ ይሆናል ። ከነዚህም ፡ ድርጅቶች ፡ ተግባር ፡ አንዱ ፡ ለአንድ ፡
ለተወሰነ ፡ ውጥን ፡ ኅላፊ ፡ የሆነው ፡ ዝቅተኛ ፡ ወኪል ፡ ወይም ፡ ተዋዋይ ፡
(ተቋራጭ) የተደረገውን ፡ ርምጃና ፡ በሥራ ፡ ስንጠረዥ ፡ ውስጥ ፡ ያልታየ ፡ መዘ
ግየት ፡ ቢፈጠር ፡ የሆነበትን ፡ ምክንያት ፡ በተጨማሪም ፡ የገንዘብ ፡ አወጣጥ ፡
ሁኔታን ፡ የሚያመለክት ፡ ሪፖርት ፡ በሦስት ፡ በሦስት ፡ ወር ፡ ማዘጋጀቱን ፡ መቆ
ጣጠር ፡ ይሆናል ። የልማት ፡ ክፍሎችም ፡ እነዚህን ፡ ሪፖርቶች ፡ ተመልክተው ፡
ውጥኖቹን ፡ ለመፈጸም ፡ የሚያግዱትን ፡ እክሎች ፡ ለማስወገድ ፡ የሚቻልበትን ፡
ዘዴ ፡ አዘጋጅተው ፡ ያቀርባሉ ። ሆኖም ፡ ማንኛውም ፡ ለውጥ ፡ በብሔራዊ ፡ የዕ
ቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ ትእዛዝ ፡ ውስጥ ፡ በተገለጸው ፡ በገንዘብ ፡ ሁኔታ ፡ መጠን ፡
መሠረት ፡ መሆን ፡ አለበት ።

የልማት ፡ ጣቢያው ፡ የማሻሻያ ፡ ሐሳቦችና ፡ የተስተባበሩት ፡ የሦስት ፡ ወር ፡
ሪፖርቶች ፡ ለጥናት ፡ ለተገቢው ፡ የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ እንዲሁም ፡ ሪፖር
ቶችን ፡ ሲያዘጋጁና ፡ ሲያጠኑ ፡ እንዲረዱበት ፡ ለቀጠናው ፡ የልማት ፡ ሥራ ፡ አስ
ፈጻሚ ፡ ኮሚቴ ፡ ይላካሉ ።

ተከታትሎ ፡ ስለማስፈጸም ፡ የመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ የሚያቀርቡአቸውን ፡
ሪፖርቶች ፡ በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘው ፡ ተገቢው ፡ የቀጠና ፡
ክፍል ፡ ያጠናና ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ እርምጃ ፡ መውሰድ ፡ እንደሚያስፈልግ ፡ ሐሳብ ፡
ያቀርባል ። እነዚህንም ፡ የቀረቡትን ፡ ሐሳቦች ፡ የአስተባባሪና ፡ አስፈጻሚ ፡ ድር
ጅት ፡ ሥራ ፡ አስኪያጅ ፡ ያስተባብራቸውና ፡ በዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ ሥራ ፡ አስ
ኪያጅ ፡ በኩል ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ መሪ ፡ ጉባኤና ፡ ለዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ኮሚቴ ፡
ይቀርባሉ ።

ትእዛዝ ፡ ቍ ፡ በሚሰጠው ፡ ሥልጣን ፡⁴⁶ መሠረት ፡ የዕቅድ ፡ ሕግ ፡ በደንብ ፡
መፈጸሙንና ፡ የወጡት ፡ ዓመታዊ ፡ የሥራ ፡ ስንጠረገሮች ፡ በሚገባ ፡ መካሄዳቸ
ውን ፡ ለመቆጣጠር ፡ ኅላፊ ፡ ስለሆነ ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ ሪፖርቶች ፡ ለጠቅላይ ፡
ሚኒስትሩም ፡ መላክ ፡ አለባቸው ። የጠቅላይ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ በዕ
ቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የቀረቡትን ፡ ሐሳቦች ፡ መርምሮ ፡ ከተስማማባቸው ፡
በኋላ ፡ ለሚጠቅላቸው ፡ የመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ ያስተላልፋል ። በተጨማሪም ፡
ጉድለቶችን ፡ ለማረምና ፡ የተስማሙባቸውን ፡ ሐሳቦች ፡ ለማካሄድ ፡ የተወሰደውን ፡
ርምጃ ፡ የሚጠቅስ ፡ መረጃ ፡ ይሰበሰባል ። ሕግና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መመሪያዎች ፡
የሚረዱት ፡ እንደነዚህ ፡ ያሉ ፡ ቍጥሮች ፡ ለማድረግ ፡ የሚጠቅሙ ፡ መረጃዎች ፡
ለመሰብሰብ ፡ ብቻ ፡ ስለሆነ ፡ ሌላም ፡ ጠንክር ፡ ያለ ፡ ፖለቲካ ፡ ነክ ፡ ርምጃ ፡ መው
ሰድ ፡ ያሻል ።

ለማንኛውም ፡ የኢኮኖሚ ፡ ልማት ፡ ሥራ ፡ አፈጻጸም ፡ ሥራ ፡ ማመዛዘን ፡
በጣም ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ። የሥራ ፡ ማመዛዘን ፡ ከሌለ ፡ ውጥኖች ፡ በተቃራኒ ፡ መን

46. እሳይ ፡ በግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ ቍጥር ፡ 6 ፡ የተጠቀሰው ፡ በትእዛዝ ፡ ቍጥር ፡ ፪ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡
፫ኛ ፡ ዓመት ፡ ቍጥር ፡ ፩ ፡ የተሻሻለው ፡ ስለ ፡ ሚኒስትሮች ፡ ሥልጣንና ፡ ሥራ ፡ በ፲፱፻፴፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡
የወጣው ፡ ትእዛዝ ፡ ቍጥር ፡ ፳፩—ሀ ።

ገድ፡ አይካሄዱም ፤ የዕቅድ፡ ክፍሎችም፡ የታቀዱትን፡ እውነተኛ፡ ግቦች፡ ይዘን
 ንቸዋል ። የሥራ፡ ማመዛዘን፡ ተግባር፡ የሚጀመረው፡ የሦስት፡ ወር፡ የሥራ፡
 ርምጃ፡ ሪፖርት፡ በበታች፡ ወኪሎችና፡ በተዋዋዮች፡ (ተቋራጮች) ሲሰጥ፡ ነው ።
 በየአንዳንዱም፡ ዓመት፡ መጨረሻ፡ ላይ፡ እያንዳንዱ፡ የቀጠና፡ የልማት፡ ሥራ፡
 አጥኝ፡ ጉባኤ፡ በነዚህ፡ ሪፖርቶችና፡ ራሱ፡ ባገኘው፡ መረጃ፡ በመጠቀም፡ ለራሱ
 ቀጠና፡ የሚሆን፡ የማመዛዘኛ፡ ሪፖርት፡ ያዘጋጃል ። እንደዚህ፡ ያለው፡ ሪፖርት፡
 ያለፈውን፡ ዓመት፡ የቀጠናውና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዥ፡ የሥራ፡ አፈጻጸም፡ ጥና
 ትና፡ የተገኙትንም፡ ጉድለቶች፡ እንዲሁም፡ የሚሻሻሉበትን፡ ዘዴዎች፡ ይጠ
 ቀልላል ።

እያንዳንዱም፡ የቀጠና፡ ክፍል፡ የተገቢውን፡ የቀጠና፡ ልማት፡ ሥራ፡
 አጥኝ፡ ጉባኤ፡ ሪፖርት፡ ያጠናና፡ ስለ፡ ቀጠናው፡ የራሱን፡ ሪፖርት፡ ያዘጋጃል ።
 ይህም፡ ሪፖርት፡ በሥራ፡ አጥኝ፡ ጉባኤ፡ ሪፖርት፡ በዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡
 ክፍሎች፡ በተሰበሰቡት፡ መረጃዎችና፡ በጠቅላይ፡ አገረ፡ ገዥው፡ አስተያየቶች፡
 ላይ፡ መመሥረት፡ አለበት ። የየቀጠናው፡ ክፍል፡ ሪፖርቶች፡ ግልጽ፡ ያሉና፡
 እውነተኛ፡ (ትክክል) መሆን፡ ይገባቸዋል ። የመጨረሻው፡ ሪፖርት፡ ለሕዝብ፡
 የሚቀርብ፡ መሆን፡ አይገባውም ። ስለዚህ፡ አዘጋጃዎቹ፡ የሚመሰላቸውን፡ ነቀ
 ፌታ፡ ሁሉ፡ በሪፖርቱ፡ ላይ፡ ለማስፈር፡ ምንም፡ መፍራት፡ የለባቸውም ። ነቀ
 ፌታ፡ ከማቅረብና፡ ጥልቅ፡ ጥናት፡ ከማድረግ፡ ሌላ፡ ሪፖርቱ፡ የያንዳንዱን፡
 ውጥን፡ ለብሔራዊ፡ ለክፍለ፡ ሀገሩና፡ (ሪጅናል) ለየቀጠናው፡ ኢኮኖሚ፡ ያለውን፡
 ጠቃሚነት፡ እንዲሁም፡ እንዴት፡ አድርጎ፡ የየቀጠናው፡ ሥራ፡ ሰንጠረዥ፡
 ከረዥም፡ ዘመን፡ ዕቅዶች፡ ጋር፡ እንደሚዛመድ፡ ማሳየት፡ አለበት ።

የአስተባባሪና፡ አስፈጻሚ፡ ድርጅት፡ ሥራ፡ አስኪያጅ፡ የቀጠና፡ ክፍሎ
 ችን፡ ሪፖርቶች፡ እያስተባበረ፡ የራሱንም፡ አስተያየት፡ ይሰጣል ። የዚህም፡
 ውጤት፡ የዕቅድ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ዓመታዊ፡ ሪፖርት፡ ይሆናል ። የዕቅድ፡ ጽሕ
 ፈት፡ ቤት፡ ሥራ፡ አስኪያጅ፡ ለዕቅድ፡ አጥኝ፡ ጉባኤና፡ ለጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡
 ሪፖርቱን፡ ያቀርባል ።

፫/ የዕቅዶችና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዦች፡ ምርመራ ።

የረዥም፡ ዘመን፡ ውጥኖች፡ ዕቅዶችንና፡ የሥራ፡ ሰንጠረዦችን፡ ለማዘ
 ጋጀት፡ መነሻ፡ መሠረት፡ ናቸው ። እነዚህም፡ በሕግ፡ በኩልም፡ ሆነ፡ በፖለ
 ቲካ፡ ረገድ፡ በፓርላማም፡ ሆነ፡ በሌላ፡ በኩል፡ መጽደቅ፡ ሳያስፈልጋቸው፡
 ሊሠራባቸው፡ ይቻላል ። ስለዚህ፡ የነዚህ፡ ውጥኖች፡ ምርመራ፡ ምንም፡ እንኳን፡
 እንደ፡ ቀላል፡ ነገር፡ ባይወሰድ፡ አንዳችም፡ ሕጋዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ወይም፡ የአስ
 ተዳደር፡ ችግሮችን፡ አያስከትልም ።

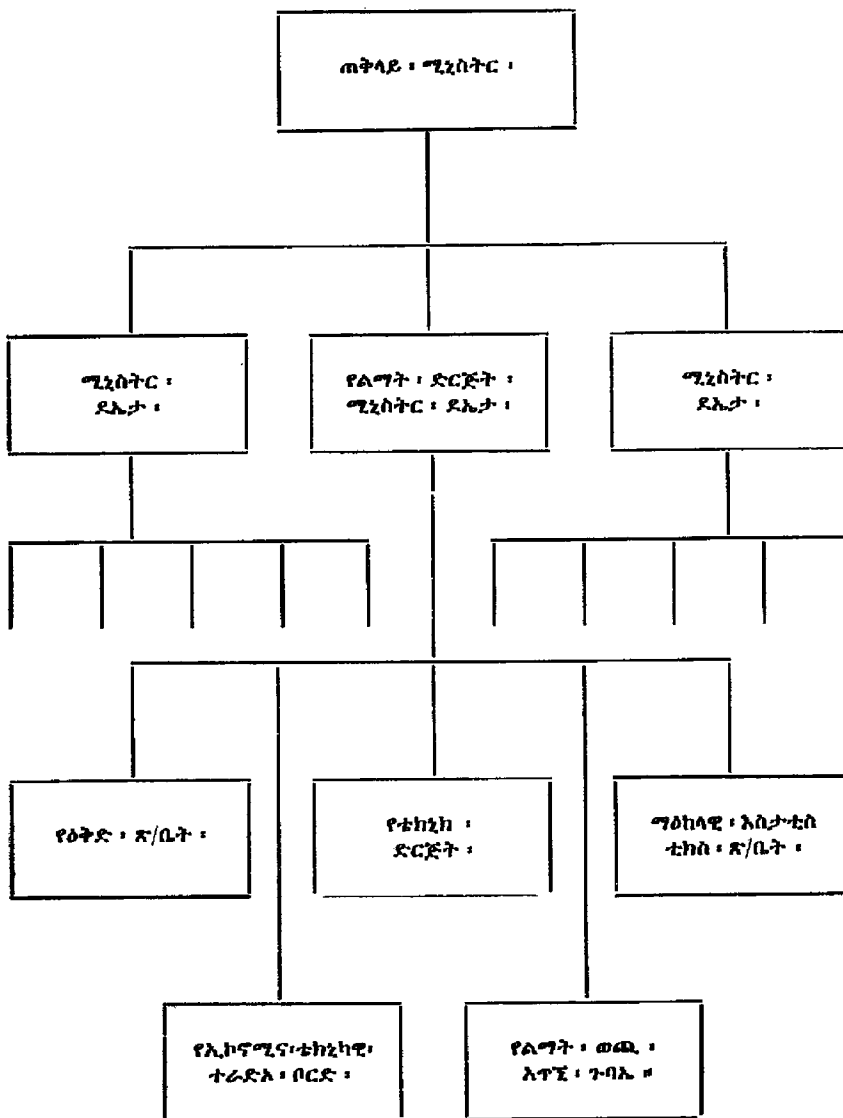
በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የአምስት፡ ዓመቱ፡ ዕቅድ፡ ሥነ፡ ሥርዓትን፡ በተ
 ከተለ፡ መንገድ፡ ለዕቅድ፡ ሥራ፡ መሪ፡ ጉባኤ፡ ቀርቦ፡ ተነጋግረውበት፡ ከጸደቀ፡
 በኋላ፡ በዚህ፡ ረገድ፡ በጽሑፍ፡ ታትሞ፡ ይወጣል ። ምንም፡ እንኳን፡ በሕግ፡
 ተደንግጎ፡ ባይወጣ፡ ይህ፡ ዕቅድ፡ ትልቅ፡ ክብር፡ ያለው፡ ፖለቲካ፡ ነክ፡ መዝ
 ገብ፡ ነው ። ብዙ፡ ጊዜ፡ የሚለዋወጥ፡ ከሆነም፡ ማነኛውንም፡ የዕቅድ፡ ተግባር
 ያቃወሳል ። በዕቅዱ፡ መሠረት፡ የአፈጻጸሙን፡ ዘዴ፡ መለዋወጥ፡ የተለመደ፡
 ሲሆን፡ ሳለ፡ በዕቅዱ፡ ውስጥ፡ የተዘረዘሩትን፡ ሁሉ፡ በተቻለ፡ መጠን፡ እንዳይ
 ለዋወጡ፡ ማድረግ፡ ያስፈልጋል ። በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የአፈጻጸሙ፡ ዘዴ፡
 ተበላሽቶ፡ ሳለ፡ በወረቀት፡ ላይ፡ ባለው፡ ዕቅድ፡ ላይ፡ እምነትን፡ መጣል፡ በጣም

ሰህተት ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ያለ ፡ ሁኔታ ፡ ሲፈጠር ፡ ዕቅዱ ፡ እንደ ፡ ገና ፡ እንደ ፡ መጀመሪያው ፡ ጊዜ ፡ በሚገባ ፡ አኳኋን ፡ በሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ተጠንቶ ፡ ተሻሻሎና ፡ ጸድቆ ፡ ታትሞ ፡ መውጣት ፡ አለበት ።

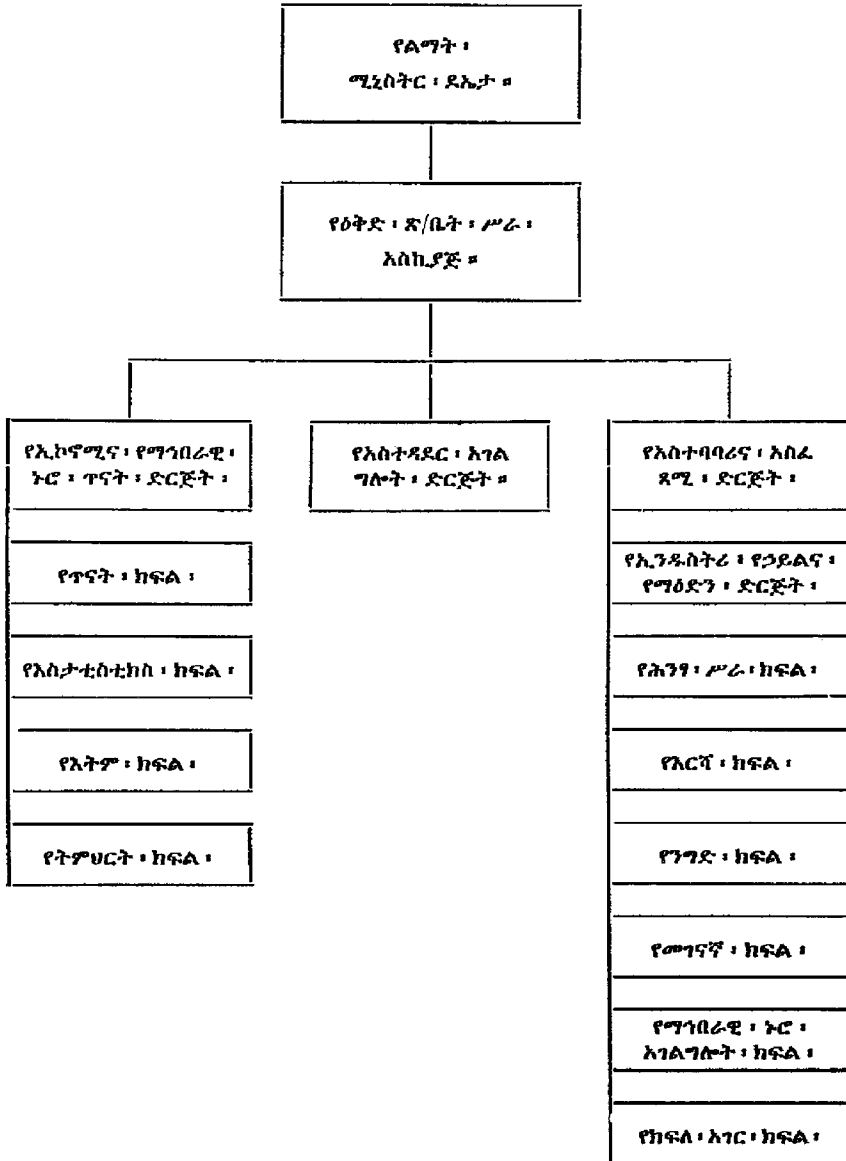
ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ዓመታዊ ፡ የሥራ ፡ አፈጻጸም ፡ ሰንጠረዦች ፡ ተጠንተው ፡ የሚጸድቁት ፡ ልክ ፡ እንደ ፡ አምስት ፡ ዓመት ፡ ዕቅድ ፡ ነው ፤ እነዚህም ፡ ሕጋዊነት ፡ የሌላቸው ፡ የፖለቲካ ፡ መዝገቦች ፡ ናቸው ። ሆኖም ፡ ለወደፊት ፡ እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ ልክ ፡ እንደሌላው ፡ ዓመታዊ ፡ ባጀት ፡ በፓርላማ ፡ ተደንግገው ፡ ሕጋዊ ፡ መዝገቦች ፡ እንዲሆኑ ፡ ሐሳብ ፡ ቀርቧል ። እነዚህም ፡ ሊታረሙ ፡ የሚችሉት ፡ የብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ ወይም ፡ በሌላ ፡ ማረሚያ ፡ ሕግ ፡ ብቻ ፡ መሆን ፡ አለበት ። የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ የሚዘጋጁት ፡ ልክ ፡ እንደ ፡ ዓመታዊ ፡ ባጀት ፡ ላንድ ፡ ዓመት ፡ ብቻ ፡ ስለሆነ ፡ በጥንቃቄ ፡ ከተሠሩ ፡ እምብዛም ፡ ለውጥ ፡ አያስፈልጋቸውም ። ለውጥ ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ከተገኘም ፡ ተጨማሪ ፡ ባጀት ፡ ማስፈለጉ ፡ አይቀርምና ፤ ባጀቱ ፡ ከተሻሻለው ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ጋር ፡ መስተባበር ፡ አለበት ።

ባሉት ፡ ዕቅዶችና ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ ውስጥ ፡ የተጠቃለሉት ፡ ውጥኖች ፡ የሥራ ፡ አፈጻጸም ፡ ለውጥ ፡ ባስፈለገው ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አጥኚ ፡ ጉባኤ ፡ ከተሰማ ማበት ፡ በኋላ ፡ በሥራ ፡ አስፈጻሚ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ ሊደረግ ፡ ይችላል ። በብሔራዊ ፡ የዕቅድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የትእዛዝ ፡ ረቂቅ ፡ መሠረት ፡ ለውጥ ፡ ሊደረግ ላቸው ፡ ለማይችሉ ፡ ጉዳዮች ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ ዕቅዶች ፡ ወይም ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦች ፡ ሲሠሩ ፡ በተወሰዱት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓቶች ፡ መሠረት ፡ አስፈላጊው ፡ ለውጥ ፡ መደረግ ፡ አለበት ። ዕቅዶችንና ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦችን ፡ የማካሄድ ፡ ልምድ ፡ እየዳበረ ፡ ሲሄድ ፡ ዕቅዶችንና ፡ የሥራ ፡ ሰንጠረዦችን ፡ የመመርመርን ፡ ሥልጣን ፡ በዕቅድ ፡ ሥራ ፡ ደረጃ ፡ ዝቅተኛ ፡ ለሆኑት ፡ ክፍሎች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ለሥራ ፡ አስፈጻሚ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ መስጠት ፡ ይቻላል ። ይሆናል ። ሆኖም ፡ በዚህ ፡ አኳኋን ፡ የተሰጠ ፡ ሥልጣን ፡ በወጣው ፡ ሕግ ፡ መሠረትና ፡ በጥበቅ ፡ ቅጥጥር ፡ ሥር ፡ መፈጸም ፡ አለበት ።

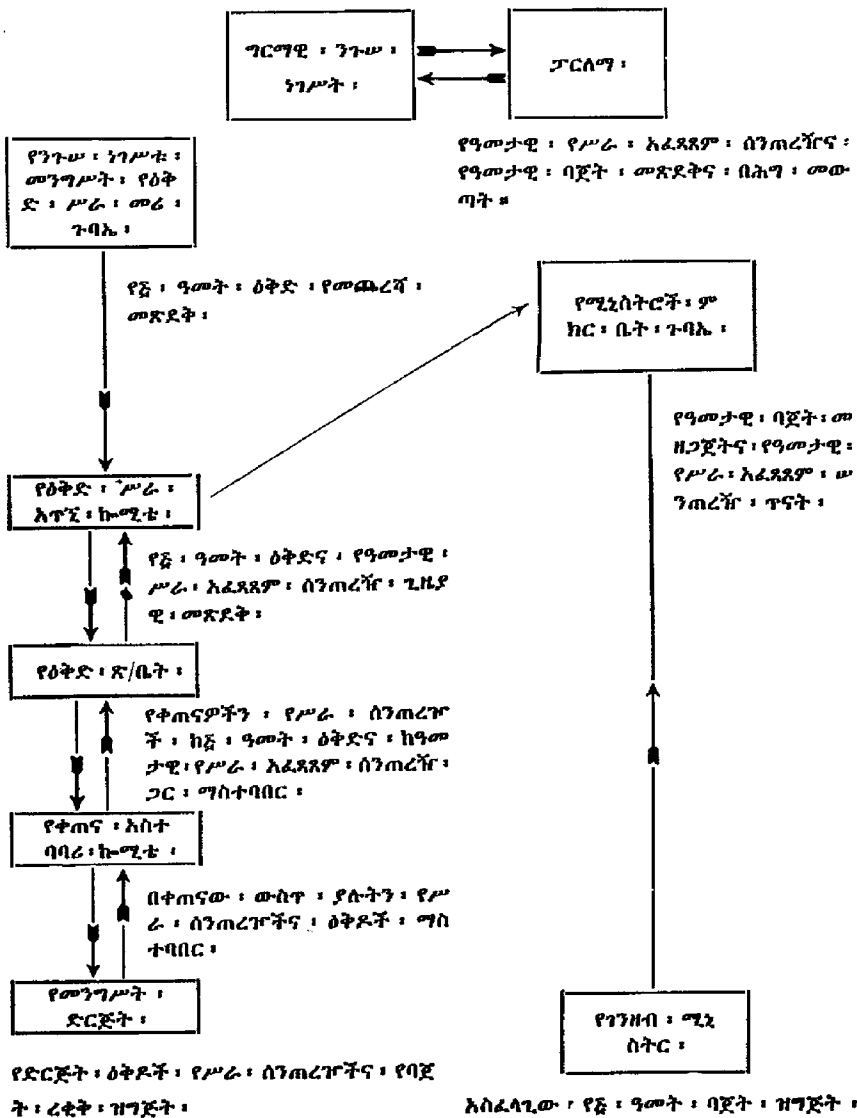
በጠቅላይ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ሥር ፡ ያሉ ፡ የዕቅድ ፡ ክፍሎች ።

የዕቅድ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ አቋም ።

ዕቅድን፡ የሥራ፡ ሠንጠረዥና፡ በጀትን፡ እንዴት፡ ማስተባበርና፡
 ማጽደቅ፡ እንደሚቻል፡ የቀረበ፡ ሐሳብ ።
 (የግ. ን. የዕቅድ፡ ዕርድ፡ እንዳለ፡ እንደሚቆይ፡ በመገመት፡ የተዘጋጀ) ።

ARTICLES

THE ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR ECONOMIC DEVELOPMENT IN ETHIOPIA

by IAN S. FRASER*

CHAPTER I

INTRODUCTION

In developing countries it is very difficult to ensure that administrative machinery for planning, executing and evaluating the plan keeps pace with the demands made upon it. In many cases, much greater benefits are possible from improving the organizational structure and procedures of the administrative units concerned with planning and its implementation than from any possible changes in the techniques of planning. In the words of Professor B. Oyrzanowski¹: "In some countries, the plans fail to be carried out just because the institutions which prepare the projects do not fulfill their duties properly or are non-existent."

In this respect, Ethiopia is in circumstances similar to many other developing countries. Though it was one of the first African states to initiate comprehensive national planning,² this is still a relatively recent development; the second five year plan is still running its course. But already experience has shown weaknesses in the tentative³ administrative structure and procedures. Action has been taken to make improvements as particularly severe pressures appeared and many proposals for changes have been made by the Planning Board Office itself, but still much remains to be done.

The Government recognized the need for a comprehensive review of the planning machinery, in 1963, by commissioning reports on "The Institutional Set-Up of Planning Economic Development" by Professor B. Oyrzanowski and

* Mr. Ian S. Fraser was formerly the Director of the Imperial Institute of Public Administration. He is now the Chief of the Public Administration Section, United Nations Economic Commission for Africa.

1. B. Oyrzanowski, *Comprehensive Planning in Some African Countries* (September, 1963, unpublished).
2. The document introducing the second five year plan states that the first five year plan "... was introduced as the first document of overall economic and social policy in Ethiopia. Ethiopia became the first African country to commence comprehensive planning for her economic and social development." Imperial Ethiopian Government, Imperial Planning Board Committee, *Second Five Year 1963-1967 G.C.* (Addis Ababa 1962), p. 33 (hereinafter cited as "Second Plan").
3. There is at present little planning formal legal basis for as such in Ethiopia. The only law specifically concerned with the subject is the Council of National Economy Order, 1954, Order No. 15 *Neg. Gaz.*, year 14, no. 3. However, the Council has, in practice, for some years been superseded by the Imperial Planning Board, the Planning Board Executive Organ and the Planning Office.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

"Formulation and Execution of the Capital (Development) Budget" by Mr. J. F. Luba, both of the United Nations Economic Commission for Africa. In the light of these reports and related political and administrative considerations and discussions, the draft National Planning Administration Order has been prepared and is now under consideration.

The draft Order provides for the establishment of "an integrated planning administration for the Imperial Ethiopian Government" comprising:-

- (1) The Planning Board;
- (2) The Planning Committee;
- (3) The Planning Office; and
- (4) Such additional Planning Units as may be created by the direction of the Planning Committee as follows:
 - (a) Sectoral Committees, composed of representatives of the Government departments concerned with development in the major sectors of the Ethiopian economy in question acting under the chairmanship of a senior official of one of the said departments; and
 - (b) Development Units to be created within each Government department concerned with economic and social development to undertake planning activities under the direction and supervision of the executive head of the department.

"Government departments" are defined as "all Ministries, Departments, Public Agencies, chartered Government bodies and Public Authorities of the Government engaged in economic or social development activities whose activities are financed, in whole or in part, out of the budget of the Government."

The functions, powers and duties of the Planning Board, the Planning Committee (replacing the present Planning Board Executive Organ), the Planning Office, the Sectoral Development Committees, and the Development Units are discussed in subsequent chapters.⁴

CHAPTER II GENERAL FEATURES

1. *The roles of private enterprises and public authorities.*

"The economy of Ethiopia is a mixed economy, wherein public, private and co-operative initiative have to play their respective role [*sic*]. The plan has to guide and co-ordinate the public and private efforts and to ensure that one side completes and complements the other. Various development projects concerning either economic activity or social services are to be undertaken by the public, as well as the private sector, having in mind highest efficiency and national interest. Being equally important parts of the national economy both sectors are closely interrelated and will have to contribute to the national development each in their own way."⁵

So far as the public sector of the economy is concerned, the Ethiopian five year plans and the implementing annual programmes are intended to be directive, imposing commitments and restrictions as to capital expenditure and projects

4. Chaps. III-2 and 3 and IV-3. 4 and 5, below.

5. *Id.* at p. 35.

which should be implemented. So far as the private sector is concerned, on the other hand, the plan can be only indicative, though Government measures can be, and are, utilised to encourage investments which would further the implementation of the plan while discouraging those which would not.

In the second five year plan, over thirty per cent of all investment during the period is expected to come from domestic resources other than budgetary revenue and from foreign private investors. Of this amount, some twenty-two per cent is expected to come from foreign private investors. In order to achieve this, encouragement needs to be given to both the domestic and the foreign private investor.

Government policy aims at assisting private enterprise, primarily in the field of services which are in many countries traditionally reserved to Government departments, but also in fields which, at least temporarily, private enterprise, for one reason or another, is not willing to enter. The Ministry of Posts, Telegraphs and Telephones provides a postal service under powers and duties conferred upon the Ministry by Order No. 1 of 1943.⁶ The Ethiopian Electric Light and Power Authority has a monopoly in the supply and distribution of electricity conferred on it by General Notice No. 213 of 1956.⁷ The Imperial Board of Telecommunications has a monopoly of all commercial telecommunication services within Ethiopia and to places abroad, conferred on it by Proclamation No. 131 of 1952.⁸ Ethiopian Air Lines Inc. is established as the state airline by General Notice No. 59 of 1945.⁹ The Municipality of Addis Ababa Water Supply Department provides the water for the city, and the municipal authorities of a number of other towns in the Empire do likewise.

In addition to these Government departments which are wholly financed from public sources and established under special laws, the Government and its departments have financial interests in a number of share companies set up under the provisions of the Commercial Code.¹⁰ In the main, this participation seems to be undertaken to encourage the development of industries and services which are in the national interest.

Advice and assistance are given to private businesses by the Ministry of Commerce and Industry, the Chamber of Commerce of Addis Ababa, the Development Bank of Ethiopia, and the Technical Agency.¹¹ One of the duties of the Minister of Commerce and Industry is to foster trade in the Empire and to encourage industry.¹² He was also required to arrange the establishment of a Chamber of Commerce for the development of trade.

The Development Bank of Ethiopia was established in its present form by Proclamation No. 116 of 1951.¹³ The functions of the Bank are:

- (1) To assist in the development of industrial and agricultural production in the Empire and

6. Ministers (Definition of Powers) Order, 1943, Order No. 1, *Neg. Gaz.*, year 2, no. 5.

7. Ethiopian Electric Light and Power Authority Charter, 1956, *Neg. Gaz.*, year 15, no. 5.

8. Imperial Board of Telecommunications Establishment Proclamation, 1952, Proc. No. 131, *Neg. Gaz.*, year 12, no. 5.

9. Ethiopian Air Lines, Incorporated Charter, 1945, *Neg. Gaz.*, year 5, no. 5.

10. Issued as Extraord. Issue No. 3, 1960, *Neg. Gaz.*, and introduced by the Commercial Code Proclamation, 1960, Proc. No. 166, *Neg. Gaz.*, year 19, no. 8.

11. See Chap. V-2, below.

12. Ministers (Definition of Powers) Order, 1943, cited above at note 6.

13. Development Bank of Ethiopia Establishment Proclamation, 1951, Proc. No. 116, *Neg. Gaz.*, year 10, no. 7.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

- (2) To foster the investment of private capital for private purposes in the Empire.

In order to enable it to carry out these functions, it is given wide powers to make or guarantee loans, to issue and to deal in stocks and bonds, and to invest and participate in business.

The National Bank of Ethiopia, replacing the State Bank of Ethiopia, was chartered by Order No. 30 of 1963.¹⁴ It is the central bank, acting as the Government's banker, and it has the exclusive right to coin, print and issue money; to regulate the supply, availability and cost of money and credit; to arrange and administer the international resources of the Empire; and to licence and supervise other banks. Under the Monetary and Banking Proclamation of 1963,¹⁵ which authorises the National Bank to licence and supervise other banks, the Commercial Bank of Ethiopia and the Addis Ababa Bank have so far been licenced. In addition, Banco di Roma and Banco di Napoli continue to provide banking services in Eritrea under previous arrangements.

The Commercial Bank of Ethiopia offers limited stock exchange facilities for the shares of a number of public share companies established in Ethiopia. While the purchase of some such shares is limited to Ethiopian citizens, others are available to purchasers regardless of nationality.

2. Instruments of development policy

Financial instruments which can be used in the public sector are the annual budget and foreign loans and aid. To control the private sector taxation and regulation of domestic credit and of foreign exchange facilities can be used. Non-fiscal instruments applicable to both sectors are the provision of facilities for technical research and development and for training and developing labour.

Too often, in Ethiopia as in other developing countries, preoccupation with problems of raising funds for current spending has caused the development-promoting function of the budget to be neglected. Projects have been included in Ministry programmes without proper provision for them in related budget proposals. When cuts have been made in periods of financial stringency, they have frequently been made arbitrarily in all heads of the budget, rather than abandoning projects in reverse order of assessed priority. In later chapters, the framing of development budgets and their integration with development programmes is discussed, as well as how to ensure that subsequent modifications have the least unfavourable effects.

Foreign aid and loans are closely related to development programmes; offers of such aid are, however, not without their dangers and these are discussed in Chapter VII-1.

The Investment Decree of 1963¹⁶ provides for income tax relief for new enterprises and those investing substantial additional sums in Ethiopia; import duty relief on agricultural and industrial machines, implements and appliances; export duty relief on manufactured finished goods; foreign exchange facilities for remittance of profits and repatriation of capital of foreign investors, payment of interest and repayment of capital on foreign loans, remittances of savings of

14 National Bank of Ethiopia Charter, 1963, Order No. 30, *Neg. Gaz.*, year 22, no. 20.

15. Proc. No. 206, *Neg. Gaz.*, year 22, no. 20.

16. Decree No. 51, *Neg. Gaz.*, year 23, no. 1.

foreign employees and purchase of goods and materials. Though some of these facilities were formerly made available on an *ad hoc* basis to individual firms, their formal legal statement should inspire confidence in potential investors. This law has not been in force long enough for its effect to be judged, but such provisions could have a considerable effect on the availability of private funds for development.

Little attempt has yet been made to shape the general tax structure to the needs of development. Preoccupation with the short-term objectives of meeting current income needs and attachment to traditional sources of revenue, past assessments and methods of collection have delayed changes necessary to fit in with new planning concepts. Tariff protection of developing industries has been consciously applied only to a very limited extent, although customs duties, which are based almost solely on the need to find ready sources of budget revenue, do in fact provide some general measure of protection. Uncertainties as to tax liability and incidence has discouraged industrial development, while the relative leniency of taxes on developed land and the difficulties associated with collection of taxes on profits arising from land use have tended to divert capital into channels different from those envisaged in plans and programmes.

Efforts to stimulate small savings through the banks have had only limited success and widespread use is not yet made of bank accounts, due to a number of factors: suspicion of banks; prevalence of a subsistence economy; difficulties in communication; and limited banking facilities. This has resulted in reduced availability of internal savings usable for development purposes. The Development Bank has to some extent used foreign loans to grant domestic credits. On the whole, however, those needing loans for projects of agricultural and industrial development have not been able to meet the rather stringent conditions of the banks and there are no adequate arrangements for making use of current savings to increase fixed investment. Investment and credit facilities which will stimulate savings and direct them into the desired channels need to be developed and backed by the Government.

Uncertainty as to the operation of exchange control rules have in the past also tended to prevent investment of foreign capital in Ethiopia. The detailed rules laid down in the Investment Decree of 1963¹⁷ should help dispel this uncertainty.

Facilities for technical research and development are provided by the Technical Agency set up in 1963¹⁸ (see Chapter V-2) by the Ministry of Agriculture Extension service and by the Haile Sellassie I University. Recently, too, a Manpower Section has been established in the Labour Department of the Ministry of National Community Development with the task of assessing manpower needs and arranging for training, expansion and redeployment as necessary to further development. A high level manpower survey was undertaken in 1964 by the Haile Sellassie I University, in conjunction with the Labour Department, to forecast manpower needs at the graduate level so as to enable future University policy and plans to be formulated in line with development needs.

17. *Ibid.*

18. Technical Agency Order, 1963, Order No. 29, *Neg. Gaz.*, year 22. no. 15.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

CHAPTER III

DEVELOPMENT POLICY-MAKING AUTHORITIES

1. *The Emperor*

The Emperor of Ethiopia must be given pride of place among the planning authorities of the country. He is given wide executive powers under the Revised Constitution of Ethiopia, 1955,¹⁹ including:

ART. 27. "The Emperor determines the organisation, powers and duties of all Ministries, executive departments and the administrations of the Government"

He could thus Himself undertake, or appoint any authority or person to undertake, any functions which He wished in connection with planning, execution and evaluation of economic and social plans.

ART. 36. "The Emperor, as Sovereign, has the duty to take all measures that may be necessary to ensure, at all times, . . . the safety and welfare of [the Empire's] inhabitants"

Presumably economic and social development plans, programmes and projects would be construed as being for the welfare of the inhabitants of the Empire and are thus within the prerogative of the Emperor.

Quite apart from His legal status and prerogatives, the Emperor enjoys, by virtue of His unique position, very great power to influence the decisions taken by other bodies. Among His many personal interests, the economic and social development of the Empire rank high and He personally presides over the Planning Board. He also approves and proclaims all legislation passed by Parliament.

2. *The Planning Board*

"The Planning Board is presided over by His Imperial Majesty Haile Sellassie I. The members of the Board are: His Highness Crown Prince Merid Azmatch Asfaw Wossen, the members of the Crown Council, the Prime Minister and Ministers of the Crown. The Board is a policy-making body, and meets from time to time to review the overall economic and social situation, and to decide upon major development policies."²⁰

In accordance with Article 70 of the Revised Constitution of Ethiopia of 1955,²¹ the Crown Council " . . . shall consist of the Archbishop, such Princes, Ministers and Dignitaries as may be designated by Him [the Emperor], and the President of the Senate."

Since the Council of Ministers consists of all the Ministers²² and is presided over by the Emperor or Prime Minister,²³ the Board consists of the Council of Ministers plus the Crown Prince, the Archbishop, the President of the Senate and such other Princes and Dignitaries as have been designated by the Emperor to be members of the Crown Council. The membership is imposing, but the Board is not, as such, politically responsible.

19. Promulgated by Proc. No. 149, *Neg. Gaz.*, year 15, no. 2.

20. *Second Plan*, Appendix I, at p. 361.

21. Cited above at note 19.

22. *Id.*, Art. 69.

23. Ministers (Definition of Powers) Order, 1943, cited above at note 6, as amended by Ministers (Definition of Powers) (Amendment), 1943, Order No. 2, *Neg. Gaz.*, year 3, no. 1.

The Planning Board's sponsorship of publicity concerning the plans might well facilitate their acceptance and implementation by the various official, semi-official and private bodies involved, as well as by the people in general. However, in view of the fact that the decisions of the Planning Board are largely political and that the members of the Council of Ministers constitute the majority of the members of the Board it would be preferable, from an administrative point of view, if the Planning Board were dissolved and its work undertaken by the Council of Ministers. This would eliminate one high-level considerative body — always a useful measure in view of the pressure on Ministers and other senior officials and dignitaries. It would also save time and potential duplication in planning functions and simplify the procedure involved when planning decisions need to be supported by legislation — drafts of law involving planning decisions could be submitted through the Council of Ministers either directly to the Emperor or, in appropriate cases, to Parliament and the Emperor for consideration. This would replace the present procedure under which, in important matters, a policy decision must be taken by the Planning Board before draft legislation is submitted to the Council of Ministers.

The replacement of the Planning Board by the Council of Ministers was recommended by Professor Oyrzanowski in his report,²⁴ but political considerations appear to have outweighed administrative ones and the Planning Board is included in the draft National Planning Administration Order with its membership unchanged. The head of the Planning Office is made the Secretary of the Board and the duties, functions and powers of the Board have been limited to the following:

- To give final consideration and approval to all development plans after elaboration through the planning administration and after provisional approval by the Planning Committee; and
- To publish to the Empire the adoption of all such plans and the achievements thereunder.

A "plan" is defined in the draft as "a statement of development objectives extending over two or more years." The Planning Board would thus be called upon to perform only functions appropriate to its august status — it would approve five year plans and general plans of a duration of two years or longer. Such plans would be socio-economic documents — blueprints of future development. The annual implementation programmes, on the other hand, which would become legal documents, would more appropriately move from the Planning Committee directly to the Council of Ministers and, from there, to Parliament and the Emperor for enactment. This would facilitate the correlation of the annual implementation programme with the development budget, as both should ideally be given final consideration, and eventually enacted, concurrently.

3. *The Planning Board Executive Organ (The Planning Committee)*

The Planning Board Executive Organ reports to the Planning Board and, like it, is without formal legal existence. It "initiates economic and social development policies and measures and gives instructions to Ministries, the Planning Office, technical agencies and other Government and private agencies for the elaboration of economic and development surveys, annual plans and medium and long-term plans. It is responsible for the follow-up of the implementation of the

24. B. Oyrzanowski, *The Institutional Set-up of Planning Economic Development in Ethiopia* (October, 1963, unpublished).

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

development plans and for the co-ordination of the economic and social development of the Nation."²⁵ Even if the Planning Board remains in existence, there would seem to be a strong case for making the Executive Organ a committee of the Council of Ministers. It has to make political decisions, interpret Government policy and co-ordinate the planning work of Government departments; many of its recommendations must be confirmed by the Council of Ministers in the form of draft laws and budgets, whether or not the Planning Board sees and endorses them as embodied in five year plans. As a committee of the Council of Ministers, its recommendations would carry great weight in that Council when its reports and recommendations came up for ratification there.

In the draft National Planning Administration Order the Planning Board Executive Organ has been re-named the Planning Committee. It is envisaged in the Order as the body which develops and elaborates the planning policy, subject to the responsibility of the Planning Board for approving long-term plans. It is also the body finally responsible for the co-ordination of the work entailed in preparing and implementing plans and programmes, wherever the work is done. Annual programmes, within the framework of longer-term plans, would be approved by the Planning Committee and sent to the Council of Ministers for consideration and eventual enactment by Parliament. These programmes would be closely co-ordinated with the annual budgets and would constitute the legal framework for social and economic development for the year.

One defect in the present Planning Board Executive Organ is its rather unwieldy size. It is chaired by the Prime Minister and Minister of the Pen and also includes the Ministers of Finance, Agriculture, Commerce and Industry, Public Works and Communications, Posts, Telegraphs and Telephones, Community Development, Public Health, Education, Information, Mines and State Domains, and the Governor of the State Bank of Ethiopia.²⁶ As the Executive Organ is presently constituted, its task might almost as well be undertaken by all Ministers constituting the Council of Ministers, thus eliminating another administrative body. On the other hand, the Planning Committee would constitute a very useful screening body if it were smaller. This is, after all, a national body rather than one representative of specific interests; Ministries, however deeply involved in the national development programmes, should not necessarily expect to be regularly represented on the Planning Committee. The draft National Planning Administration Order provides that it should consist of the Prime Minister as chairman, together with not less than four and not more than six other Ministers, chosen by the Council of Ministers, to serve as permanent members. In addition, the Planning Committee is given power in the draft Order to invite other officials of Government departments, representatives of private enterprises and organisations and experts to attend its meetings in an advisory capacity from time to time.

4. *The Council of Ministers*

The Council of Ministers is composed of all Ministers of the Empire and is collectively responsible to the Emperor for all advice and recommendations given to Him in Council.²⁷ Even if the Planning Board and the Planning Committee remain as at present envisaged, the Council of Ministers has a significant part to play in the development of planning policy. All implementing legislation

25. *Second Plan*, Appendix I, at p. 361.

26. *Ibid.*

27. *Rev. Const.*, Art. 69.

is considered by it; all budgets are considered and approved by it. As the body advising the Emperor on all political questions, it must keep in touch with all developments and proposals in the economic and social field. The members of the Council of Ministers are all members of the Planning Board and, in practice, constitute a majority of its members. The majority of the members of the Council of Ministers are also members of the Planning Board Executive Organ as at present constituted. The Ministries and other Government departments (whose Boards are normally presided over by Ministers) are the implementing organs for development plans and programmes. In the draft National Planning Administration Order, it is provided that annual development programmes should be approved by the Council of Ministers, after approval by the Planning Committee and before submission to Parliament.

5. *Parliament*

At present, annual implementation programmes, like five year plans and other long-term projections, are socio-economic and not legal documents. The function of Parliament in relation to them consists, therefore, of considering and approving estimates in the annual budgets for carrying out those projects which are to be financed from Government funds. Though a very important part of the planning process, this presents only a very partial view of the total planning picture — it leaves out those projects financed from other sources and does not present the annual programme in the context of the longer-term plans.

It is proposed in the draft National Planning Administration Order that annual implementation programmes should be enacted by Parliament concurrently with the annual budgets. This would bring Parliament more closely into contact with planning as such and ensure its active participation in the policy-making process. It would, however, be essential to keep Parliament continuously informed about the thinking in relation to five year plans and long-term projections and for this purpose reports, information and statistics would need to be made available to Parliament and carefully explained and elaborated to its members.

CHAPTER IV

PLANNING AND PROGRAMMING ORGANS

1. *Co-ordination and control of planning organs*

The administrative organs for planning and programming and the technical units assisting in the planning and implementing process are so vital to development that a new post of Minister of State for Development should be established in the Prime Minister's Office to direct their work. Subject to the Prime Minister's approval, he would exercise all the functions of the Prime Minister in relation to planning. He would also co-operate with the other departments of the Prime Minister's Office to ensure that they possessed up-to-date information to enable them to exercise control over the implementation of plans and programmes.

2. *The Planning Board Technical Co-ordination Committee*

The Planning Board Technical Co-ordination Committee "is chaired by the executive head of the Office of the Planning Board. [Its members] are executive heads of Planning Units, established in the Ministries and/or agencies dealing with economic and social development. The Committee reviews the various proposals and recommendations of the Office of the Planning Board and submits its re-

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

commendations to the Planning Board Executive Organ.”²⁸ This task seems better suited for administrators than for a committee, and in the draft National Planning Administration Order, the Committee’s function is given to the Planning Office.

3. *The Planning Office*

“The Office of the Planning Board [i.e. the Planning Office] is the secretariat of the Planning Board and its Executive Organ. It has a technical staff to serve the planning organs as a whole. This Office co-operates with the Central Statistical Office, the Technical Agency, the Planning Units of various Ministries, Haile Sellassie I University, the Investment Office, the Chamber of Commerce of Ethiopia, and other Planning Organs in carrying out the preparation of the development plan(s), evaluation reports about the implementation of the plan(s), applied economic and social research, publication and running training courses. . . .”²⁹

Such an Office conceivably might be attached to the Ministry of Finance or to the Prime Minister’s Office, or it might be established as an independent Ministry. Since the Prime Minister’s Office already is responsible for the good administration of the work of the Ministries, for supervising the execution of the laws and for ensuring the execution of the general and political business of the Government, however, it was logical that it should include the Planning Office. The establishment of a separate Ministry might well have resulted in a conflict of powers. On the other hand, the Ministry of Finance, by virtue of its other powers and responsibilities, is essentially restrictive in its functions whereas the planning function is expansive; it may well be that two such opposing functions could not be reconciled in one Ministry.

The draft National Planning Administration Order does not give any clear indication of the place of the Planning Office in the hierarchy. The only references to its location are provisions that its budget “shall be contained as a separate subhead in the budget of the Office of the Prime Minister” and that “the internal organisation of the Planning Office shall be submitted to and approved by the Prime Minister.” It is also provided that the head of the Planning Office shall be of the rank of Assistant Minister or above and shall be appointed by the Emperor; no indication is given as to whom he should report. The draft Order should be amended to provide that the head of the Planning Office should report to a Minister of State in the Prime Minister’s Office, who should be responsible for all its operations. A great deal of discretion should, however, in practice be left to the head of the Planning Office in the organisation and running of his office as well as in the preparation and execution of its budget.

In the draft National Planning Administration Order, the general duties and functions of the Planning Office are detailed as:

- (1) Generally to carry out all its functions and duties as laid down in the Order.
- (2) To prepare, for approval and issuance by the Planning Committee, directives on the elaboration of plans by Planning Units based upon general Government policies as interpreted by the said Planning Committee.
- (3) To prepare a co-ordinated draft of each development plan for submission to and approval by the Planning Committee and Planning Board.
- (4) To prepare, in accordance with development plans previously adopted, a statement of general objectives for each annual development programme for submission to and approval by the Planning Committee.

28. *Second Plan*, Appendix I, at p. 361.

29. *Id.*, p. 362.

- (5) To aid Planning Units at both the departmental and sectoral level in the formulation and co-ordination of programmes.
- (6) To provide for and assist in the integration and co-ordination of plans and programmes prepared by the Development Units of the Government departments into wider sectoral plans and programmes embracing all economic and social development in the sector in question.
- (7) To provide for and assist in the co-ordination of individual sectoral programmes prepared by the Sectoral Committees in order to establish a consolidated annual development programme for submission to and provisional approval by the Planning Committee.
- (8) To co-ordinate the individual annual development budget estimates of each Government department, available foreign assistance and all other revenue from other sources which may be devoted to development, in order to establish a consolidated annual development budget for submission to and approval by the Planning Committee.
- (9) To receive follow-up reports from each Government department and the observations of the governors-general of provinces concerning the implementation of annual development programmes and upon the basis of such reports and observations to make recommendations to the Planning Committee for adjustments in such programmes when found necessary.
- (10) To prepare and submit to the Planning Committee an annual report evaluating the implementation of each annual programme, such report to include:
 - (a) a detailed analysis and criticism of the implementation of the annual development programme in its entirety, including in particular the relationship of the annual development programme to the plan and a list of national, regional or sectoral fields deemed over-emphasized or under-emphasized;
 - (b) the prospective value of each project contained in the annual development programme to the national, regional and sectoral economies, and any changes in that value since the preceding report; and
 - (c) an evaluation of the work of each Planning Unit.
- (11) To prepare for public distribution, both within Ethiopia and abroad, periodic reports on the adoption and implementation of plans and annual development programmes.

In addition to the general power to carry out all its duties and functions, the Planning Office is given the following powers:

- (a) To establish procedures which shall be followed by the Planning Units in the preparation of their programmes and the general carrying out of their duties and functions.
- (b) To appoint professional, technical and other advisory experts or committees to render advice and assistance on either general or specific subjects in the field of development planning.
- (c) To ensure that the heads of Government departments and the chairmen of the Sectoral Committees comply with the work schedules approved by the Planning Committees for the preparation and submission of plans and programmes.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

- (d) To require each Sectoral Committee and Government department to provide to the Planning Office all important data and reports in its hands relating to economic and social development planning.
- (e) Generally, to ensure that each Sectoral Committee and Government department complies with all obligations imposed on it in the Order or by direction of the Planning Committee.

Although an obligation is laid on all Planning Units and Government departments to co-operate with the Planning Office in carrying out its functions, there must also, in the last resort, be power to require the Government departments to provide information. Since many department heads will be senior in rank to the head of the Planning Office, however, it would perhaps have been better if this power had been formally given to the Prime Minister, to be used in his name. It must be emphasized, however, that planning can only be successful if a system of personal and professional relationships is established which enables the planning organs to secure the information and the co-operation which they need without recourse to the use of such powers.

Details regarding the organisation of the Planning Office and the functions of its subdivisions have been omitted from the draft law, for convenience in making any necessary future alterations to the structure. All of these details, however, will have to be made explicit in internal regulations.

I consider that at this stage the Planning Office should consist of three departments: the Economic and Social Research Department, the Co-ordination and Follow-Up Department and the Administrative Services Department.³⁰

The Economic and Social Research Department could be organised into four divisions:

- (1) *The Research Division* would make studies of the Ethiopian economy and would supply other planning organs with the information thus gathered. For each medium-range or long-range plan, the Division would also gather information from other units of the Planning Office and external planning bodies and study laws enacted by Parliament and speeches of the Emperor and high-level Government officials to determine the prevailing social and economic policies. It would then draft directives, based upon those policies, for the elaboration of the plan by Government departments; such directives would be approved by the Planning Committee and sent to Government departments by the appropriate Sectoral Divisions. The Division would also formulate general objectives for each annual programme in accordance with previously adopted plans.
- (2) *The Statistical Division* would produce and tabulate the statistics required by the Research and Publications Divisions and would make the computations necessary for economic projections and plans. This would involve research as well as the gathering of data from various Government agencies. The activities of this Division would not duplicate those of the Central Statistical Office, but would re-frame and supplement those statistics to fit the needs of the Planning Office.
- (3) *The Publications Division* would have a most vital function: creating interest in the development activities of Ethiopia. It should prepare at-

30. See Appendix III, below.

tractive annual reports for distribution to the public in Ethiopia and abroad and news releases in simplified language for the news media as well as for dissemination by word of mouth by Government agents in the provinces and districts.

The Co-ordination and Follow-Up Department could be organised into six Sectoral Divisions and a Regional Division. The Sectoral Divisions should correspond in the scope of their functions to that of the Sectoral Development Committees and might be: Industry, Power and Mines Division; Agriculture Division; Transport and Communications Division; Building and Construction Division; Trade Division and Social Services Division:

- (1) Each of the six *Sectoral Divisions* would, within its sector, take the first steps in regard to five year plans. It would send directives to each Government department within its sector, asking for elaboration of the plans by their Development Units. The directives would inform each department of the general policies to be followed in creating its proposals. After each department had submitted its proposals to its Sectoral Development Committee, the Committee would make its own proposals. The suggestions of both the Government departments and the Sectoral Development Committee would then be studied by the appropriate Sectoral Division and forwarded with its recommendations to the head of the Department for consolidation.

Each Sectoral Division would assist its corresponding Sectoral Development Committee and the Government departments within the sphere of that Committee in elaborating an annual programme. When a final sectoral programme was submitted by the Committee, the Division would evaluate it in conjunction with recommendations received from the Regional Division. The consolidated annual programme for the sector would then be forwarded to the head of the Department for co-ordination.

Each Sectoral Division also would assist the Government departments in its sector in following up the implementation of the programmes by means of quarterly and annual reports. These reports would be forwarded to the head of the department for consolidation into the annual evaluation report of the Planning Office.

- (2) *The Regional Division* would provide the staff of the Planning Office with the viewpoint of the provincial leaders. By receiving information from each governor-general as to the provincial needs in all sectors, the Division would make available an opinion that was more geographic than economic and one that might include some aspects not mentioned in the sectoral recommendations.

It would be the job of the Regional Division to keep the governor-general of each province fully informed of economic development in each major sector in Ethiopia in general and in his province in particular. The Division would transmit the views of governors-general to the Sectoral Divisions for co-ordination with the proposals of the Sectoral Development Committees.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

The head of the Co-ordination and Follow-Up Department would receive directly from Government departments their preliminary budgetary estimates of expenditure based upon the plan provisionally approved by the Planning Committee. He would also receive from the financial institutions suggested figures of loans for economic development, and from the Minister of Finance a preliminary estimate of the funds available for development expenditure during the following year, including foreign assistance. He would co-ordinate all those estimates with the annual programme provisionally approved.

The Administrative Services Department should attend to all house-keeping arrangements for the planning administration.

4. Sectoral Development Committees

The second five year plan contemplates six standing committees for co-ordinating planning activities: (1) Planning and Investment Committee, (2) Finance Credit Committee, (3) Trade Committee, (4) Social Development Committee, (5) Land Reform and Settlement Committee, and (6) Legislation Committee. These committees do not seem adequately to cover the sectors which should be emphasized in development planning. Finance and legislation, for example, should be considered in relation to each sector covered by the plan, while industry, power, mining resources, agriculture, transport and construction work do not seem to be given enough emphasis in the committees as at present constituted. The following Sectoral Development Committees should therefore be formed, corresponding to the proposed Sectoral Divisions in the Co-ordination and Follow-Up Department of the Planning Office:

- (1) Industry, Power and Mines
- (2) Agriculture
- (3) Transport and Communications
- (4) Building and Construction
- (5) Trade
- (6) Social Services

Each Sectoral Development Committee would be the body which would view the sector as a whole, including related investment and financing, legislation, land use and manpower. It would co-ordinate the programmes and projects within the sector and maintain an even balance between the interests of the various Government departments. The draft National Planning Administration Order provides for the establishment of such Sectoral Development Committees. The chairman of each of these committees should be a senior official in one of the Government departments principally involved in the activities related to the sector concerned. The other members would be the heads of the Development Units of the Government departments involved in the activities of the sector, other officials who are considered experts in particular problems involved, and representatives of the Chamber of Commerce of Addis Ababa and of private businesses involved. The committees should report, through their chairmen, to the head of the Planning Office.

It is important that the Sectoral Development Committees should ensure that projects are viable, ensure that each project is allocated to a specific Government department, and rank them in order of priority. It is essential that priorities be seen to be of crucial importance, as they will determine which pro-

jects must be abandoned or deferred in the event of capital or other resources not being available for all projects, and also which additional projects should be included if additional resources become available.

The projects in each sector finally approved in a five year plan should be subdivided by years, so that a clear picture is presented both of how the projects of each sector will progress during the plan and what proportion of each sector's projects are expected to appear in each annual programme. Only in this way can a rational assessment be made of the viability of plans and programmes. Such a breakdown is also very useful for the supervision, follow-up and evaluation of the results of plans and programmes.

5. Development Units in Ministries and Government Agencies

The elaboration and implementation of realistic plans, programmes and projects depend primarily on the Government departments. While the success of development planning depends to a considerable extent on their good general administrative structure and methods of work, it is also important that effective Development Units should be established and consolidated in them.

The document introducing the second five year plan contains the following statement regarding the function of Planning Units:

"Planning Units are established in the executive Ministries and/or agencies headed by senior officials of the Government. The functions of the Planning Units are to plan the activities of their Ministries and agencies, research and statistics, to prepare and follow-up the implementation of the development plans and departmental co-ordination. These Planning Units have direct contacts with the Office of the Planning Board. The head of each Planning Unit is responsible to his Minister, and in liaison with the Office of the Planning Board and with the Planning Units of other Ministries and agencies in the course of preparing the development plan(s), co-ordination, and in the course of implementation of said plans(s) and research work and training courses. . . ."

In a few of the Government departments such Units are working effectively; in others they have not been given sufficient status or power to enable them to carry out their functions effectively. These Units must be fully aware of the policies and aspirations of their organisation, and of the financial, manpower and material resources likely to be available for the implementation of projects. They should also be fully aware of the general Government development policy and of all decisions taken by the Planning Board and the Planning Committee, as well as being in close touch with the work of the Planning Office. While each Unit must press the policy and claims of its Government department in the Sectoral Committees, to the Planning Office and to the Planning Council, it must also point out within the Government department the limitations within which planning and programming must be accomplished. Such Units should be named Development Units, which would more correctly describe them, as their functions include responsibilities in relation to execution and follow-up of plans, programmes and projects as well as the planning function itself.

The Development Units must be recognised as integral parts of departments, responsible to the department heads. It must also be recognised, however, that they have a special relationship to other planning organs, one of their functions being to ensure maximum co-operation between their department and the planning organs.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

CHAPTER V

TECHNICAL UNITS ASSISTING IN THE PLANNING PROCESS

1. *The Central Statistical Office*

The provision of reliable statistical data is of paramount importance for the formulation and periodic appraisal of plans and programmes. In the past, such statistical data as existed was dispersed among Government departments and private enterprises. Some limited attempts to consolidate, co-ordinate and classify this data were made by such bodies as the Ministry of Commerce and Industry and the State Bank of Ethiopia.

The Central Statistical Office was established in June, 1960 and was given an independent budget for the year 1961/62. Since January, 1963 it has been attached to the Prime Minister's Office. Its functions have been to co-ordinate the work of the statistical units in Government departments and to plan the establishment of effective national statistical services. It is advised by the Inter-Ministerial Committee of Statisticians, which was set up in 1959.

In June, 1960, a Five Year Statistical Programme for 1961-1965, drawn up by the Inter-Ministerial Committee, established priorities and timetables for the collection of new statistical series; provided for the expansion and development of statistical services, keeping primarily in view the requirements of national planning; established priorities for new statistical services and provided for the development of the Central Statistical Office. This programme is now the guiding document in statistical development.

Considerable progress has been achieved since the Central Statistical Office was set up. What has been done, however, has been sporadic and conditioned by such factors as budgetary provisions and problems and administrative pressures arising from time to time, rather than following a well-planned development pattern. Progress has been made largely through the insufficiently co-ordinated efforts of individual Government departments and agencies. The functions of the statistical units in Government departments need to be expanded and co-ordinated to provide the needed range and type of statistics.

Another gap in the statistical service is the lack of adequate statistical units in the provinces. While the Ministry of Agriculture, the Commercial Bank of Ethiopia, the Customs Administration and the Ministry of Commerce and Industry have offices in some of the provincial centres which provide statistical data, these need to be developed into viable provincial units which will provide a continuous flow of reliable statistics to the headquarters of the Government departments and, through them, to the Central Statistical Office.

A draft Central Statistical Office Order, drawn up in 1964 to regularise statistical services, provides for the legal establishment of the Central Statistical Office, reporting to the Prime Minister as President of the Planning Board Committee (i.e., the Planning Board Executive Organ), and lays down its powers and duties. Together with the draft National Statistical Proclamation, it establishes the legal framework for the development of statistical services in the Empire. This proposed legislation, while avoiding over-centralisation of statistical services, makes the Central Statistical Office the overall co-ordinating and supervisory authority and provides the machinery for effective interdepartmental co-operation. It also establishes the Central Statistical Office as the general advisory body to the Government, through the Planning Board Committee, on all matters of statistical policy.

In view of the role of the Central Statistical Office as a source of data essential to national planning, it should come under the control of a Minister of State in the Prime Minister's Office who, it is proposed, should be responsible for all planning activities.

2. *The Technical Agency*

The Technical Agency was established by the Technical Agency Order, 1963.³¹ It is stated to be an organ of the Planning Board and to work under the direct supervision of the Planning Board Executive Organ.³²

The duties and functions of the Agency are established in the Order as follows:

- (1) In accordance with the approved Annual Working Programmes and upon the request of the Planning Board and in consultation with the competent Ministry or Ministries, to undertake economic and technical feasibility studies, looking to the establishment of economic and social development projects and enterprises envisaged in the development plans;
- (2) Following preparation of these plans and their submission by the competent Ministry or Ministries for approval by the Planning Board and at the request of the Board and in consultation with the competent Ministry or Ministries, to prepare or cause to be prepared all necessary designs, plans, specifications, drawings and other technical material required for the requesting of tenders and the construction or installation of facilities;
- (3) At the request of the Planning Board and in consultation with the competent Ministry or Ministries to:
 - (i) request tenders for such construction and make recommendations as to the letting of contracts therefor;
 - (ii) prepare and negotiate contracts in connexion with all aspects of its activities;
 - (iii) supervise such construction and, in connexion therewith, issue orders for the making of payments to contractors in accordance with the terms of contracts entered into with them;
 - (iv) make recommendations concerning the employment of competent management personnel for industrial enterprises so established.

The Agency, which may provide its services in connexion with the establishment of economic and social development projects privately financed as well as those financed from Government sources, is empowered to undertake any of its activities either directly through its own personnel or by utilising the service of independent experts. To the maximum extent feasible, independent consulting architectural and engineering firms are to be retained to perform services in connexion with projects submitted to the Agency.

The ultimate decision-making function with respect to (1) questions of policy and substance arising in connexion with the planning, and (2) the establishment and operation of projects and enterprises, is to remain vested in the Planning Board and competent Ministries. The Agency is therefore required to keep the Planning Board fully informed of its activities. It must also maintain close liaison

31. Cited above at note 18.

32. *Second Plan*, Appendix I, at p. 363.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

with the Ministries most directly concerned with any given project and establish, where necessary, advisory committees of technicians and experts (who may be co-opted from other organisations with the latter's content).

The Agency is not yet well established, and its services have not yet proved significant for economic and social development programmes. Adequate feasibility studies are essential for the establishment of viable plans and programmes, however. To integrate the Agency's work with that of other bodies concerned with planning and development, it should be made legally responsible to the Prime Minister and should, in practice, come under the control of a Minister of State in the Prime Minister's Office who, it is proposed, should be responsible for all planning activities.

3. *The Development Fund*

The Development Fund was envisaged as a special Government fund set aside for financing development projects. Such a fund would have the advantage of directing resources earmarked for development into the projects approved by the Annual Development Programme. It would have the disadvantage, however, of segregating into separate channels, with separate controls and differing administrative procedures, these resources earmarked for development projects and those resources approved for recurring expenditure in connexion with those projects after they were established, as well as resources at the disposal of Ministries or agencies for other purposes. Such a fund would detract from the powers of the departments charged with all the executive functions of government and would place responsibility for implementation on the planning organs controlling the fund.

The document introducing the second five year plan stated that the Development Fund had been set up under the Planning Board "for the furtherance of development plans."³³ However, no evidence of its existence appears in subsequent Annual Budgets, and it appears that it is not now the intention to proceed with it.

4. *The Investment Committee*

The Investment Committee, set up under the Investment Decree, 1963,³⁴ has as "its principal purpose the study and recommendations of measures to be taken with respect to facilities, tax exemptions. . . and related benefits and privileges to be accorded to potential investors in order to stimulate and encourage private capital investment in Ethiopia." The preamble to the Decree makes it clear that such encouragement is intended to apply to the investment of both foreign and domestic capital.

The Committee consists of the Ministers of Agriculture, Commerce and Industry, and Finance (or their designated representatives), the Governor of the National Bank of Ethiopia and the Head of the Planning Board.

All proposed individual projects for private investment which require the exercise of any discretionary power conferred on any Ministry by law are to be submitted to the Investment Committee for review. It recommends to the Ministries concerned specific action to be taken on them within the limits of the law and the discretion conferred on the Ministry. Steps should be taken to

33. *Ibid.*

34. Cited above at note 16.

bring the Investment Committee under the control of a Minister of State in the Prime Minister's Office responsible for all planning activities.

The Investment Committee has not been in existence long enough for an assessment to be made of its contribution to the fulfillment of development plans and programmes.

5. *The Economic and Technical Assistance Board*

The Economic and Technical Assistance Board, which now operates under the Minister of Finance, was set up to replace the former Technical Assistance Committee and the Economic Assistance Board. It conducts negotiations with foreign governments and international bodies supplying economic and technical assistance to Ethiopia. The Board was administratively established and has no separate legal existence.

At present, the Board handles practically only such assistance as comes from the U.N. and the United States, often leaving assistance coming from other sources to be negotiated separately, and sometimes independently, by the Government departments concerned. However, the draft National Planning Administration Order gives the Board the exclusive right to conduct negotiations and sign contracts with foreign organisations, whether international, governmental or private, in regard to foreign assistance to be supplied to the Ethiopian Government or any of its departments. It also provides that representatives of affected Government departments shall be invited to participate in negotiations and that no contract for foreign assistance requiring subsequent expenditure of domestic monies may be signed unless the resulting investment projects have been included in, and the expenditure foreseen by, the development programme provisionally approved by the Planning Committee.

It is essential to effective planning that all assistance received from abroad should be properly co-ordinated with development plans and programmes. To this end it is highly desirable that a body such as the Board should be made responsible for all negotiations for such assistance. In view of the need for a continuous exchange of information between the Planning Office and the Board and the essential role of the Board's work in the planning process, the Board should be attached to the Prime Minister's Office, rather than operate under the Minister of Finance, and should come under the control of a Minister of State responsible for all planning activities. It is also desirable that the Board be legally established and its powers and duties laid down in a legal document.

The control of the application of economic and technical assistance would, under the draft National Planning Administration Order, become part of the normal supervision and follow-up of the implementation of development plans and programmes.³⁵

CHAPTER VI

GENERAL PLANS AND SPECIAL DETAILED PROGRAMMES

1. *Five Year Plans*

The setting of the objectives of a five year plan is primarily a political process. The general trend of Government policy, involving more than purely economic or social considerations, must be considered. For this reason, responsi-

35. See Chap. VIII, below.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

bility for approving the policy underlying each five year plan and the subsequent adoption of the plan should rest with the Council of Ministers and the Emperor. Parliamentary approval is not appropriate, as such a plan should be in the nature of a socio-economic document rather than a legal one; Parliament should be kept fully informed of the facts and the thinking behind the plan and of the objective being pursued, but should not be called upon to enact or approve the plan as such.

Under present procedure and in the draft National Planning Administration Order, the final approval of five year plans rests with the Planning Board. While it would seem to be more appropriate if such plans were considered by the Emperor and the Council of Ministers as such, the present arrangement broadly fulfills the requirement of political consideration of such plans.

Consideration of policies and objectives to be embodied in each five year plan is, at present, also a matter for the Planning Board. In the draft Order, however, interpretation of Government policies for the guidance of the various planning organs is laid to the Planning Committee. As discussed earlier,³⁶ these policies could be determined in the first instance by the Research Division of the Planning Office and then submitted to the Planning Committee for approval.

2. Area programmes and their co-ordination with the national plan

There are fourteen provinces in Ethiopia, subdivided into ninety-eight sub-provinces. There is no local self-government in the provinces, the provincial and sub-provincial administrative system being a localised extension of the central government. At present a limited amount of self-government is being proposed for the sub-provinces. This proposal, if adopted, may radically change the relationship of the area authorities to the Government departments and central planning organs. The discussion below is, however, based on the existing administrative pattern.

Up to now, there have been no area programmes as such and no provision for the co-ordination of sectoral plans at the provincial or sub-provincial level. Planning and development have been seen as matters for Government departments, in consultation with organs of the private sector, and no place has been given to the provincial officials as such in the planning process. As officials of Government departments, they may be consulted in relation to the provincial aspects of the departmental plans, but there has been no elaboration of overall plans or the setting of priorities within the areas themselves.

The proposals and comments of those involved in development programmes and projects in the various parts of the Empire should be taken more into account, independently of the information coming through Government departments. It therefore is important that governors-general of provinces should have a recognised place in the planning organisation. In view of the past history of centralisation, however, it would be wise to make their participation one of gradually increasing importance.

In the draft National Planning Administration Order, the Planning Committee is required "to provide for the participation of Governors-General and other provincial and local authorities in the planning and development process." Subordinate legislation should be enacted providing for the participation of the re-

36. See Chap. IV-3, above.

representatives of the various areas of the country in the planning machinery. However, it would be premature now to provide for their close integration into the planning machinery.

The role of the provincial governor-general eventually should include: to co-ordinate the various Government departments' programmes within the province; to draw up a schedule of priorities for projects within the province; to follow up progress on implementation, reporting difficulties and supporting the agents of Government departments in their justified requests for assistance; to inform Government departments of local conditions, institutions, customs, and prejudices; to suggest priorities for future programmes and to indicate what further assistance is needed to ensure implementation.

3. *Programmes for certain branches of the economy*

While provision is now made for Planning Units within Government departments — whether or not they operate effectively — no proper provision is made for co-ordinating programmes within the various sectors of the economy. In some cases one ministry covers almost the whole of a sector, but in others a number of departments are involved. The balanced development of the transport and communications sectors, for example, requires machinery for co-ordinating the projects of the Ministry of Public Works and Communications; the Ministry of Posts, Telegraphs and Telephones; the Imperial Board of Telecommunications of Ethiopia; the Imperial Highway Authority; and Ethiopian Air Lines, Inc.

The Standing Committees now established — Planning and Investment, Finance and Credit, Trade, Social Development, Land Reform and Settlement, and Legislation — in most cases cut across all sectors. It therefore is important that a Sectoral Development Committee, and a corresponding Sectoral Division in the Planning Office, should be established for each major sector of the economy. Such committees would co-ordinate the plans and programmes of the departments within their sectors and ensure the balanced development of the sector as a whole.

4. *Annual implementation programmes*

An annual programme loses all its effectiveness when it is not completed until months after the adoption of the budget that will finance it. Integrated work schedules for both planning and budgeting are therefore necessary. The draft National Planning Administration Order requires the Planning Committee to establish co-ordinated annual work schedules with completion dates for each stage of the planning procedures and the preparation of the budget estimates therefor. These work schedules shall be strictly enforced by the Prime Minister and must be published in the *Negarit Gazeta* and be binding and strictly adhered to. There will undoubtedly be difficulties in preparing these schedules, as initial planning must be done as far in advance of budget formulation as possible, while the budget for capital expenditure must be merged with that for recurring expenditure and the completed budget must be adopted immediately before or very soon after the beginning of the fiscal year. (The present law requires the budget to be approved before the beginning of the relevant fiscal year.)

The planning procedure begins with the formulation of objectives in accordance with the five year plan and in the light of the latest available reports on the plans as a whole and on the previous annual implementation programmes. This should be done by the Economic and Social Research Division of the Planning Office, and its recommendations should be sent, after review by the head of the Planning Office, to the Planning Committee for approval.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

After such approval, the Sectoral Divisions of the Planning Office would prepare directives for the Government departments in their sectors, informing them of the objectives approved and giving them guidance on the formulation of their parts of the annual programme. At the same time the Regional Division would inform governors-general of provinces of the objectives approved.

On receipt of such directives, the Development Units in the various Government departments would begin to formulate proposals, seeking assistance as necessary from the Sectoral Divisions of the Planning Office and obtaining from other divisions of their organisations necessary data. At the same time, the department representatives in the provinces would be required to obtain the views of the governors-general on development projects in their areas.

When a Development Unit had completed its programme and list of priorities, these would be reviewed by the senior officials of the Government department and forwarded to the appropriate Sectoral Development Committee. The programme would include an assessment of each project in relation to the programme as a whole and proposals as to how each project should be financed.

When a Sectoral Development Committee had reviewed the programme prepared by the Government departments in its sector, it would discuss and evaluate the proposals, calling as necessary upon the assistance of the corresponding Sectoral Division of the Planning Office. It would discuss with other Sectoral Development Committees projects which were related to projects in other sectors. Each Sectoral Development Committee would establish a programme for its sector and arrange the projects within it in order of priority. The programme would then be forwarded to the corresponding Sectoral Division of the Co-ordination and Follow-Up Department of the Planning Office. At the same time, the Regional Division would arrange for governors-general of provinces (or their representatives) to be convened so that their views on the projects proposed for their provinces and the general development needs of their provinces might be obtained; these views and proposals would be made known to the Sectoral Divisions, which would consolidate plans for their sectors in the light of all the information at their disposal and forward them to the head of the Co-ordination and Follow-Up Department. He would co-ordinate them into a consolidated programme for the financial year, listing projects in order of priority. Problems which could not be resolved within the Planning Office would be referred to the Planning Committee for decision.

The co-ordinated programme would then be sent to the Planning Committee for provisional approval. The main consideration from this stage on should be not whether individual projects were advisable or possible, but whether the projects that had been provisionally approved could be financed. If resources were not available for all of the projects, then the programme could be reduced by the elimination of projects, beginning at the bottom of the priority list. After being considered by the Planning Committee the programme would be sent to the Council of Ministers, the Emperor and Parliament, where it would be considered in close relation to the annual budget.³⁷

5. *The legal force of plans and programmes*

At present, no plans, programmes or projects have, by themselves, any legal force. Estimates for projects may be included in the annual budget, which is enacted. International loans may be contracted for projects, and these loans must

37. See Appendix III, below.

be approved by Parliament. In this way, projects, and therefore the programmes which they collectively constitute, may be said, indirectly, to have some legal force, but the relationship is rather strained. It is the financial allocation rather than the projects themselves which are legally recognised.

The detailed operation of five year plans and longer-term projections is not considered sufficiently foreseeable to justify giving them legal force. Since details and priorities may well be altered out of all recognition in the course of their implementation, a legally enforceable document might well be more of a hindrance and embarrassment than a help. The proposed National Planning Administration Order does not, therefore, provide for the legal enactment of such documents.

On the other hand, annual implementation programmes provide for the relatively near future. They are closely related to, and integrated with, annual budgets. The procedures laid down in the draft National Planning Administration Order therefore envisage annual implementation programmes becoming, like the annual budgets, legally enacted documents, part of the law of the land, which must be obeyed and implemented like any other laws.

CHAPTER VII

FINANCING OF PLANS AND PROGRAMMES

1. *Overseas sources of finance*

Overseas sources of finance for development projects in Ethiopia fall broadly into two categories: (1) investments and loans arranged for private individuals and corporations and (2) loans and gifts in cash or in kind received by the Government, or Government departments, from foreign governments, international bodies or private organisations.

Business investments and loans by overseas investors and creditors to individuals and corporations for development purposes are encouraged by the provisions of the Investment Decree of 1963.³⁸ The means of ensuring that the projects of Ethiopian companies conform to national plans are discussed in the next sections, and the problems are not basically different where the financing of the projects is assisted by foreign capital. However, as an additional measure, foreign investments and loans could be given more favourable Government conditions if the firms receiving them were conforming to the objectives of plans and programmes. So far as foreign firms or their branches are concerned, they also could be given concessions if they phased their development and undertook projects in conformity with national development plans and programmes established from time to time.

All assistance negotiated for the Government and Government departments is to finance particular projects. It is part of the planning procedure to ensure that such financing is in accordance with established plans and programmes. The Economic and Technical Assistance Board³⁹ is the organ designated by the draft National Planning Administration Order as having the exclusive right to negotiate such assistance. It will be for the planning organs, and particularly the Minister of State for Development in the Prime Minister's Office and the

38. Cited above at note 16.

39. See Chap. V-5, above.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

Planning Office, in consultation with the Economic and Technical Assistance Board, to ensure that such assistance is properly integrated with development projects and provided for in plans and programmes.

It is not always realised that economic and technical assistance in the form of gifts from abroad should be controlled in a manner similar to loans and geared to plans and programmes. It may prove practicable and desirable to exempt gifts up to a certain value from the controls imposed, although this should be done under established rules and procedures. However, offers, e.g., of money to build roads, of personnel to establish teaching institutions or of aircraft for the national airline may have substantial effect on national plans and should be subject to careful scrutiny by the Economic and Technical Assistance Board, in close co-operation with the Planning Office. The construction of roads and the establishment of teaching institutions almost invariably involve the expenditure of domestic monies in addition to those provided from abroad and, when completed, they involve annual recurring expenditure for operation and maintenance. A gift of aircraft of other than the normal types used by the national airline, or those considered most suitable for the type of service involved, might well cost the airline, over the years in additional operating costs, more than the initial cost of more appropriate aircraft.

Politically, it may prove embarrassing to refuse gifts from friendly countries; economically, it may prove equally embarrassing to accept them. The implications of doing so for economic planning and development should be thoroughly investigated and considered.

It is customary and natural that an offer from a foreign government or international agency should be made directly to the government concerned. The important point is that such an offer should be immediately transmitted to the Economic and Technical Assistance Board and that the Board should from that point take charge of the negotiations. This does not remove the matter from the consideration of the Government department, since the Board cannot conduct intelligent negotiations without the assistance of its personnel, which is provided for in the draft Order. This centralisation of foreign assistance negotiations will give the Economic and Technical Assistance Board a total view of the projects proposed and it will give the Board an opportunity to consolidate the various offers and, if it wishes, to make counter proposals of its own.

The signing of contracts for foreign assistance is prohibited by the draft legislation until the project involved, including any subsequent expenditure of domestic monies, has appeared in the programme for the sector concerned and been provisionally approved by the Planning Committee. This is the earliest time in the planning procedure that anything definite can be done in this regard. Even at this stage, there is the possibility that such projects may be deleted from the programme in the later consideration of financial matters. A problem therefore arises that cannot be settled by the establishment of strict procedural rules but must depend on intelligent action taken by the Economic and Technical Assistance Board. If a low priority is assigned to a project that would depend upon foreign assistance, then the Board would have to delay signing any contract until it was definite that the project would be included in the programme.

2. *Private domestic sources of finance*

As part of the planning process, each year it will be necessary for the National Bank of Ethiopia, in consultation with the other banks, to calculate what expansion of funds should be allowed during the succeeding year for develop-

ment purposes and to report this to the Planning Office. After provisional approval of the annual implementation programme by the Planning Committee, the National Bank will be informed of the programme adopted. The National Bank, exercising its power of supervision over other banks in Ethiopia,⁴⁰ should then issue directives to them on the framing of their credit policy for the year and indicate the re-discount policy which it will itself pursue.⁴¹ Such directives may need to be modified when the annual programme is finally enacted and proclaimed.

Authority to establish companies, increase their share capital or float loans for them could and should be restricted or prevented by the National Bank unless their policies and projects conform to development plans and programmes. Projects which do not require bank loans, increase in share capital or the floating of public loans can be controlled by indirect means. Tax concessions, free or cheap factory sites and cheap utilities, for example, can be used to encourage desirable activities. On the other hand, taxes, export and import restrictions, embargos on the use of foreign currencies and restrictions on the use of land can be used to discourage undesirable activities.

3. *Funds from the public sector*

The funds made available for development purposes by public authorities providing commercial services from the balance of their receipts over normal expenditure will be communicated to the Planning Office together with the draft annual implementation programmes prepared by these authorities. Most of the public funds available for development purposes, however, will be provided from the annual budget, the preparation and presentation of which is discussed below.

When the Government departments are notified of the provisional approval of the annual implementation programme, their Development Units would co-operate closely with the sections responsible for budget preparation in order to formulate an expenditure budgetary estimate for the carrying out of approved projects. As the cost of individual projects would have been refined in the previous planning process, this should be accomplished quickly. Each department would integrate the capital and recurring portions of its budget and forward it to the Ministry of Finance. A copy of the capital portion would be sent to the Planning Office for use by the Co-ordination and Follow-Up Department in framing a programme that is integrated in its physical and financial aspects.

The Minister of Finance prepares the annual budget for the Empire.⁴² In considering recurring expenditure, the Minister takes into account the proposals submitted to him by each Ministry,⁴³ but the proposals which he finally presents to the Council of Ministers are his own. With regard to development expenditure, however, the proposals would have been evolved from the programme approved by the Planning Committee, of which the Minister of Finance is a member, and it would not be necessary for him to evaluate the details of this part of the budget. It is part of his task to find the revenue and other means of balancing the total budget, however, and the final budget has to be based on the economic and financial conditions of the country as near as possible to the

40. Monetary and Banking Proclamation, 1963, cited above at note 15, Art. 2.

41. It may be necessary to amend the banking law to enable a sufficiently flexible policy to be followed.

42. Ministers (Definition of Powers) Order, 1943, cited above at note 6, Art. 46(a).

43. *Id.*, Art. 16.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

beginning of the fiscal year and on the changes expected during the year. Because more exact estimates of these conditions will be possible at the time of budget preparation, it may be that it will be necessary for the Minister of Finance to recommend reductions in expenditure on the development part of the budget; in such case, he should recommend to the Council of Ministers the elimination of development projects shown as of lowest priority in the programme. No other proposals for reducing the development part of the budget should be made at this stage.

The Minister of Finance will forward his budget estimates, with his comments and recommendations, to the Council of Ministers for use in framing their budget proposals.⁴⁴ While they have great discretion with regard to all questions relating to the recurring portion of the budget, the development portion normally would be reduced only by eliminating projects shown in the annual programme to be of lowest priority. If they disagreed with the priorities assigned by the Planning Committee, it would be proper for them to remit the question to that body for further consideration.

The draft National Planning Administration Order provides that the annual development budget may provide that the financing of projects included in each annual programme may be extended over a period of two or more years and may require that such projects be automatically included in the budgets for those years as submitted to Parliament. Another clause states that the development budget shall, as appropriate, provide that each minister and executive head of each Government department shall have the power to dispose of funds appropriated to his department for development projects but not usable during the fiscal year, by spending them on other development projects, provided that such funds do not exceed fifteen per cent of the total development budget of the department, and provided further that prior approval has been obtained from the Minister of Finance. These provisions are designed to secure economical and effective execution of the development programme. They would be appropriate in the case of projects extending over more than one year and when "savings" arise from projects which do not develop as quickly as expected during any financial year. The approval of the Minister of Finance is meant as a safeguard against misappropriation; it would also give him the opportunity to evaluate the significance of the projects, their involvement in the plans of the department, and their relationship to projects of other departments. He might also take into consideration the necessity for consequential modifications in parts of the recurring budget. If the approval of the Minister of Finance were not given, or if the percentage of the total development budget involved exceeded fifteen, it would be open to the Ministry to propose a supplementary budget.⁴⁵

4. *General development financing procedures*

The key problem of economic planning is to keep the projected plans within the limits of the means available to finance them and, at the same time, to use to the limit all financial resources which can be made available. In order for the Planning Committee to approve a development programme, it therefore must have an estimate of the available resources. Under present procedures, no estimate is available until the Minister of Finance presents his complete proposed budget to the Council of Ministers. This is, however, too

44. Rev. Const., Art. 115.

45. *Id.*, Art. 118.

late to enable the Planning Committee to make its decisions at the proper time. The Minister of Finance should, therefore, prepare for the Planning Office, a "preliminary estimate" of the funds that would be available from budgetary sources for development activities. The results of negotiations for foreign assistance by the Economic and Technical Assistance Board should accompany this estimate. In this way it would be possible to prepare a co-ordinated annual development programme for submission to the Council of Ministers at the same time as the annual budget proposals prepared by the Minister of Finance.

The Co-ordination and Follow-Up Department of the Planning Office would prepare a consolidated estimate of development income and expenditure which would be incorporated in the draft annual development programme sent through the head of the Planning Office to the Planning Committee.

The Planning Committee would consider and approve this annual programme. In the process, it might consider projects which had been dropped from the provisionally approved programme, but any changes made by the Committee should be in accordance with the list of priorities previously established.

The annual development programme approved by the Planning Committee would be forwarded to the Council of Ministers, together with an explanation of how each project was to be financed. This would reach the Council of Ministers at the same time as the annual budget estimates prepared by the Minister of Finance and the two would be considered concurrently. After approval, they would be forwarded to Parliament for enactment, from whence they would be sent to the Emperor for final approval and proclamation.

CHAPTER VIII

IMPLEMENTATION, SUPERVISION AND REVIEW

1. *Means of implementation*

The executive authority for implementing economic and social plans, programmes and projects should be given to existing Government departments. Since this authority would be a logical extension of their general executive powers and duties and is within the framework of their existing legal powers and duties, no changes in the law or in past practice in this respect would be involved.

To give such authority to the planning organs would require additional liaison and co-ordination between them and existing Government departments. Other drawbacks would be the planning organs' lack of experience with existing activities, risk of duplication in technical and administrative services, and possible overlapping of functions and disputes over responsibility. In addition, the day-to-day preoccupation with the implementation of projects might well distract the planning organs from planning as such. It would almost certainly make them take a less objective view of the projects when it came to evaluation and follow-up.

Government departments, on the other hand, are responsible for running existing projects in the same field, and often of the same kind, as those likely to be planned for in the future. The criticism that existing projects and activities are not always run too effectively is no reason for creating new agencies or taking away the responsibility of existing ones; it is a strong reason for improving present organisation and existing practice. Only if it could be shown

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

that the optimum size for effective management had been exceeded would there be a case for new or different implementing organs, and there is no evidence of this at the present time in Ethiopia.

2. *Supervision of implementation*

The task of focusing the departments' responsibilities for implementation of development plans (whether they act themselves or persuade the private sector to do so), as well as for taking part in planning, will be greatly assisted by the proper use of the Development Units, which should be thoroughly conversant with all development plans and programmes affecting their respective departments and with the resources necessary to implement them.

Each of the projects included in the annual programme will be assigned to a specific Government department for implementation and follow-up. Part of this task will be to ensure that each sub-agency or contractor responsible for a particular project prepares quarterly reports giving physical achievements and reasons for unscheduled delays, plus a financial report on expenditures. The Development Unit should evaluate these reports and draft recommendations for action to correct deficiencies in the implementation of projects. Any changes, however, must stay within the financial limitations that are imposed by the National Planning Administration Order.

The Development Unit's recommendations and the co-ordinated quarterly reports will be sent to the appropriate Sectoral Division of the Planning Office for study of the recommendations and to the Sectoral Development Committee for assistance in the preparation of evaluation reports.

The follow-up reports of the Government departments will be studied by the appropriate Sectoral Divisions of the Planning Office, and recommendations for action will be prepared by each Division. These recommendations will be co-ordinated by the head of the Co-ordination and Follow-Up Department. The head of the Planning Office will then forward them to the Planning Board and the Planning Committee.

I believe that such reports should also be sent to the Prime Minister, as such, as he has the responsibility, in accordance with the general powers given him by Order No. 1, as amended,⁴⁶ for supervising the execution of the planning law, including the enacted annual implementation programmes. His office should scrutinise and approve the recommendations made by the Planning Office, inform the Government departments concerned and request further information to be given or action taken to remedy deficiencies and to carry out agreed recommendations. Further strong action may need to be taken to ensure that the plans and programmes are implemented. Such action would have to be political; all that legislation and procedural instructions can do is to provide for the flow of information which would enable such control to be exercised.

Evaluation is vital to any programme of economic development. Without it, projects can go astray and the organs of the planning structure can lose sight of the real objectives. The evaluation process begins with the quarterly progress

46. Article 21A, Ministers (Definition of Powers) Order, 1943, cited above at note 6, as amended by Ministers (Definition of Powers) (Amendment), 1943, Order No. 2, *Neg. Gaz.*, year 3, no. 1.

reports prepared by the sub-agencies and contractors. From these and its own information, each Sectoral Development Committee would prepare an evaluation report for its sector after the close of each year. Such a report would include a detailed analysis and criticism of the previous year's sectoral programme and recommendations for improvement.

Each Sectoral Division would study the evaluation reports of the related Sectoral Development Committee and prepare its own report for the sector. This report should be based upon the Committee report, information collected by the various divisions of the Planning Office, and the observations of the governors-general. It is important that the reports of the Sectoral Divisions should be frank and objective. It is not necessary that the resulting final report be made available to the public, and therefore the compilers should be free to make any criticisms they feel to be valid. In addition to criticism and analysis, the report should explain the value of each project in the sector to the national, regional and sectoral economies and the relation of the sectoral programmes to the long-range plans.

The head of the Co-ordination and Follow-Up Department would co-ordinate the reports of the Sectoral Divisions, adding his own comment on the evaluation. The result would be the annual evaluation report of the Planning Office. The head of the Planning Office would submit the report to the Planning Committee and to the Prime Minister.

3. *Revision of plans and programmes.*

Long-term projections are the tentative framework within which plans and programmes are prepared; they are not subject to any formal approval, legal or political. The revision of such projections, therefore, though not to be undertaken lightly, does not present any legal, political or administrative problems.

The five year plan, on the other hand, is approved by the Planning Board after a formal process of consideration, and it is published in its approved form. Though it is not legally enacted, it is a formal political document of considerable prestige, and it would be very detrimental to the whole planning process if it were to be subject to frequent changes. While changes in the implementation within the framework of the plan would be normal, changes in its content should be avoided as far as possible. On the other hand, to cling to a paper plan when the foundations for its implementation have disappeared is absurd. In such a case, a formal revision, approved and published in the same way as the original plan, should be made.

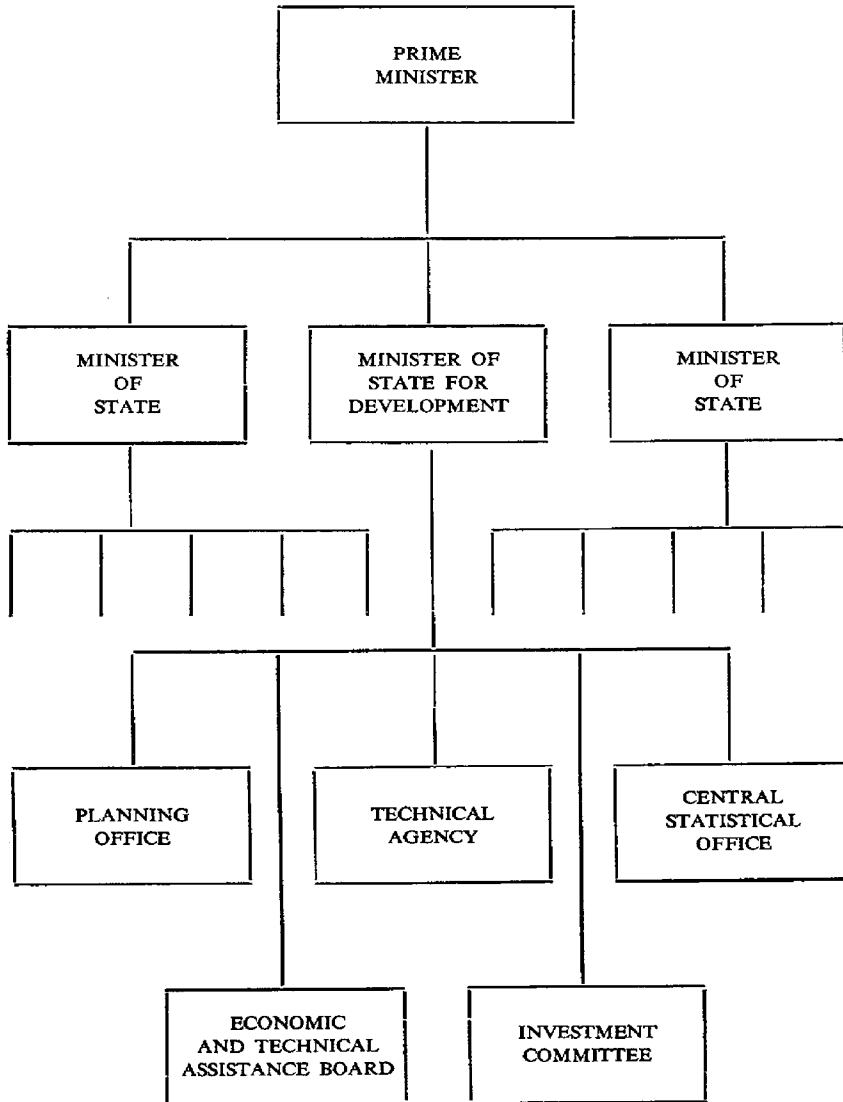
At present, annual implementation programmes are approved in the same manner as five year plans and are political documents without legal force. It is proposed, however, that in the future such programmes should be enacted by Parliament like the annual budget and become legal and legally enforceable documents. They could be amended only under the relevant provisions of the proposed National Planning Administration Order or by further amending legislation. Since such programmes cover only one year, as do annual budgets, if they are carefully framed it should rarely be necessary to alter them. If a change does prove to be necessary, it is quite probable that a supplementary budget may also be needed, and would need to be co-ordinated with the revised programme.

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

Changes in the implementation of individual projects within the framework of existing plans and programmes can be made by implementing authorities with the approval of the Planning Committee. Changes which cannot be made under the provisions of the draft National Planning Administration Order should, in principle, be made by exactly the same procedures as those by which the original plans or programmes themselves were established. As experience with the implementation of plans and programmes grows, however, it may be possible to delegate limited powers to revise plans and programmes to bodies lower in the planning hierarchy, even, in some special cases, to the implementing authorities themselves. Any such delegated power would, however, need to be exercised under formal rules and strict supervision.

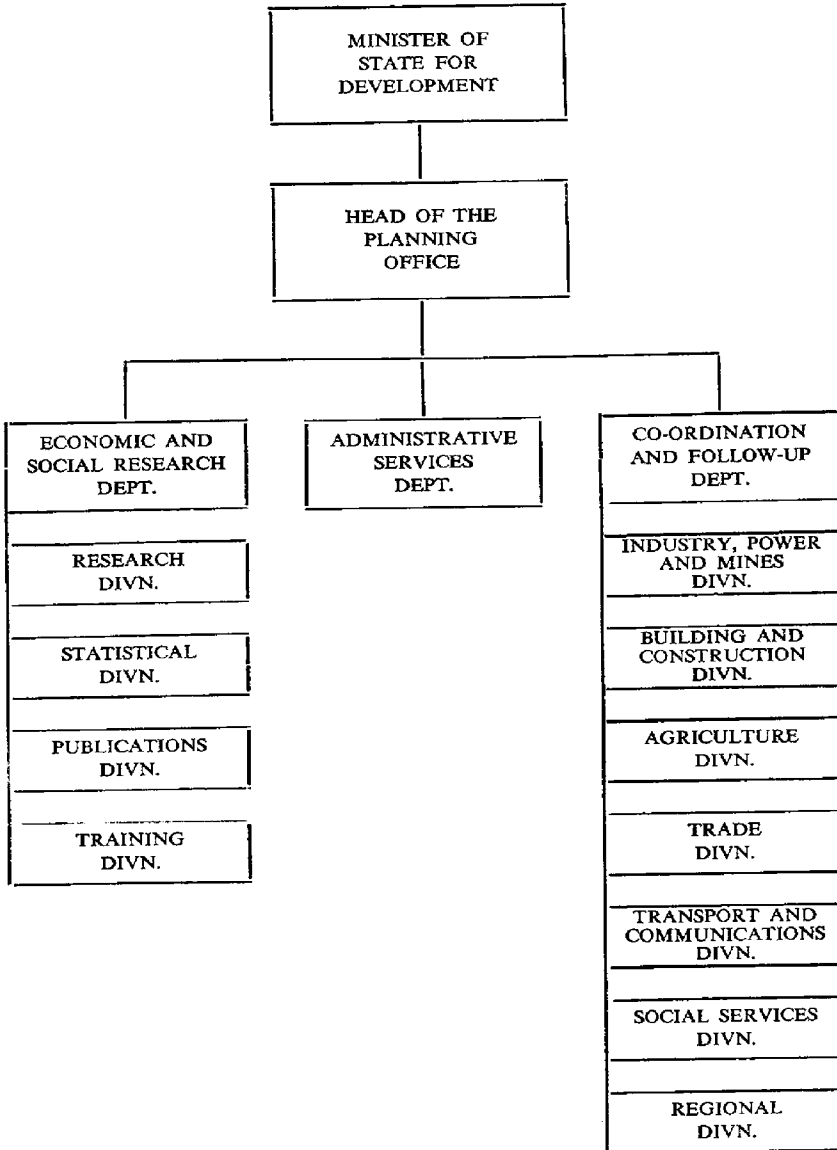
APPENDIX I

THE CONTROL AND CO-ORDINATION OF PLANNING ORGANS BY
THE PRIME MINISTER'S OFFICE

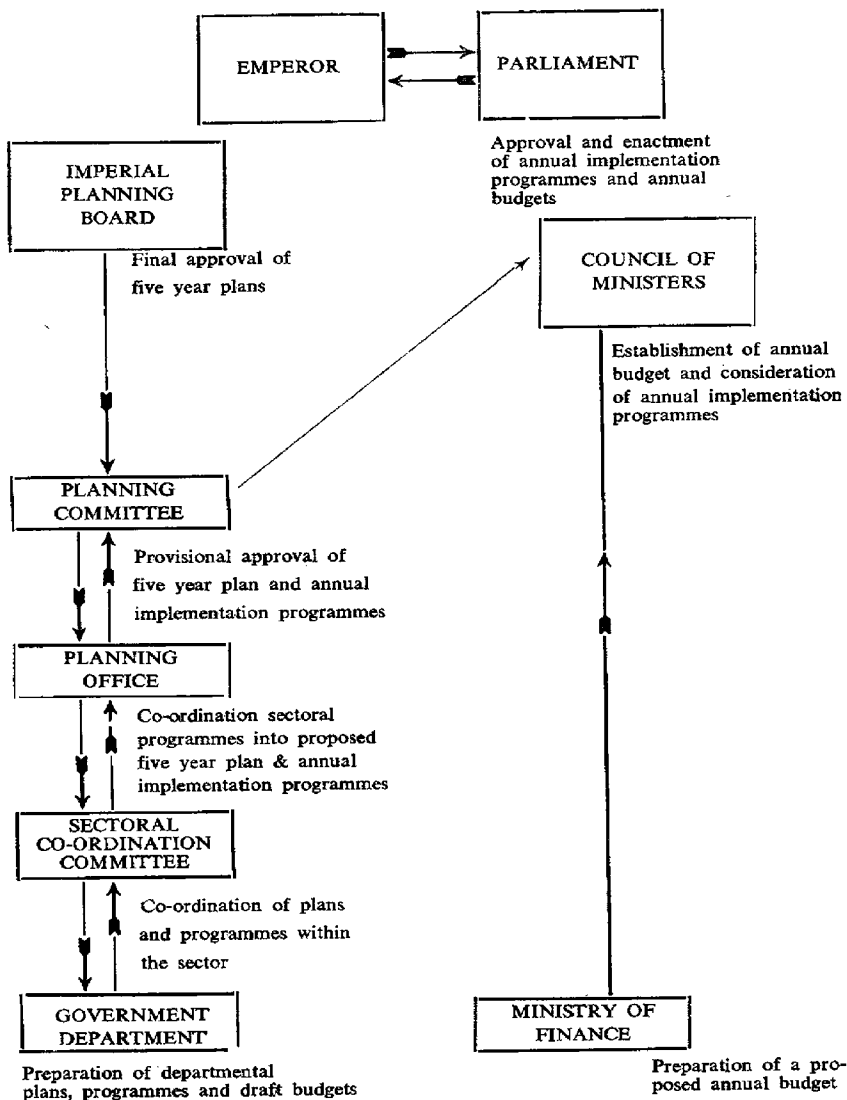

ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR DEVELOPMENT

APPENDIX II
THE ORGANISATION OF THE PLANNING OFFICE

APPENDIX III
 PROPOSED PROCESS OF CO-ORDINATION AND APPROVAL
 OF PLANS, PROGRAMMES AND BUDGETS
 (ASSUMING THAT THE IMPERIAL PLANNING BOARD REMAINS
 IN EXISTENCE)

በመንግሥት፣ የአስተዳደር፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ የተወሰኑ፣ ጉዳዮችን፣ በፍርድ፣ ቤት፣
እንደ፣ ገና፣ የማየት፣ በሕገ፣ መንግሥት፣ የተደገፈ፣ ሥልጣን።

መነሻ ፡ ጥያቄዎች ፡-

ክርበርት ፡ ሲ ፡ ሚንስ — የሕግ ፡ ፍኩልቲ ።

አዲሱ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ከአስነሳቸው ፡ እስካሁን ፡ መልስ ፡ ካልተገኘላቸው ፡ ጥያቄዎች ፡ መካከል ፡ አንዱ ፡ የሰውን ፡ ሕይወት ፡ ነገነት ፡ ወይም ፡ ጉብረት ፡ ለማሳጣት ፡ የሚቃጡ ፡ በአስተዳደር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ አፈጻጸም ፡ ረገድ ፡ የተወሰኑ ፡ ጉዳዮችን ፡ ወይም ፡ የተወሰዱ ፡ እርምጃዎችን ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደ ፡ ገና ፡ የማየት ፡ (በፍርድ ፡ ቤት ፡ አስገዳጅነት ፡ ሊፈጸም ፡ የሚችል) ፡ በሕገ ፡ መንግሥት ፡ የተደገፈ ፡ ሥልጣን ፡ መኖር ፡ አለመኖር ፡ ነው ። “በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደገና ፡ ማየት” ፡ በአዋጅ ፡ ተገልጦ ፡ በታገደበት ፡ ስፍራ ፡ ጥያቄው ፡ ጉልቶ ፡ ይታያል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ አግባብ ፡ ያለው ፡ አዋጅ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደገና ፡ ማየትን ፡ በሚፈቅድበትም ፡ ጊዜ ፡ (ለምሳሌ ፡ እንደገና ፡ የሚታየው ፡ ጭብጥ ፡ የተወሰነ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ) ፡ ጥያቄው ፡ መነሣቱ ፡ አይቀርም ።

ይህን ፡ መሰይ ፡ በሕገ ፡ መንግሥት ፡ የተደገፈ ፡ ሥልጣን ፡ ካለ ፡ መገኘት ፡ የሚገባው ፡ በአንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ ውስጥ ፡ ይሆናል ። የዚህንም ፡ አንቀጽ ፡ ቋንቋ ፡ በመመልከት ፡ አከራካሪው ፡ ጉዳይ ፡ “ሕግ” ፡ የሚለውን ፡ አነጋገር ፡ በዚህ ፡ አግባቡ ፡ በሚገባ ፡ በመተርጎም ፡ ላይ ፡ ሊወሰን ፡ ቢችል ፡ የችግሩ ፡ (የፕሮብሌሙ) ፡ አመራመር ፡ አጭርና ፡ የበለጠ ፡ ቀጥተኛ ፡ በሆነ ፡ ነበር ። ነገር ፡ ግን ፡ ጉዳዩን ፡ ከመ

1 አንቀጽ ፡ ፵፫ ።

ግንኛውም ፡ ሰው ፡ ከንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ ሕይወቱን ፡ ነጻነቱን ፡ ወይም ፡ ጉብረቱን ፡ ያለ ፡ ሕግ ፡ አያጣም ።

ጉዳዩ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲታይ ፡ የሚል ፡ የሕገ ፡ መንግሥት ፡ መብት ፡ በተጨማሪ ፡ ወይም ፡ በምትከነት ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፪(ለ) ላይ ፡ ሊመሠረት ፡ ይቻል ፡ ይሆናል ። በዚህም ፡ አንቀጽ ፡ መሠረት ፡

“በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ ነዋሪ ፡ የሆነ ፡ ግንኛውም ፡ ሰው ፡ በተደረገበት ፡ ጉዳት ፡ ምክንያት ፡ በመንግሥቱ ፡ ወይም ፡ በግንኛውም ፡ ሚኒስቴር ፡ በመሥሪያ ፡ ቤት ፡ ላይ ፡ ወይም ፡ በወኪል ፡ መሥሪያ ፡ ቤትም ፡ ቢሆን ፡ በኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ላይ ፡ ክስ ፡ ሊያቀርብ ፡ ይችላል ።”

በዚህ ፡ አርአስት ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ ከተገለጹት ፡ አከራካሪ ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ለሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ የሰጡት ፡ ትርጉም ፡ የበላይነት ፡ ይኖረው ፡ እንደሆነና ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ በተደረጉት ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ወደ ፡ ኋላ ፡ ተመልሰ ፡ ተፈጻሚ ፡ ስለመሆኑ ፡ የተነገሩት ፡ ሁሉ ፡ የአስተዳደር ፡ አድራጎት ፡ ወይም ፡ በአጋጣሚ ፡ የወጣ ፡ ሕግ ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በዳኝነት ፡ መታየት ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፪ ፡ (ለ) ከተመሠረተ ፡ ለክርክሩ ፡ አግባብ ፡ ይኖራቸዋል ። ነገር ፡ ግን ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ የተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ዋስትና ፡ መሆን ፡ አለመሆኑ ፡ በዚህ ፡ ክርክር ፡ ውስጥ ፡ አግባብ ፡ ሊኖረው ፡ አይችልም ፡ ሆኖም ፡ ይህ ፡ አንቀጽ ፡ በሌላ ፡ ረገድ ፡ ሊጠቀስ ፡ ተገቢ ፡ ሆኖ ፡ ሊገኝ ፡ ይችላል ።

ጀመሪያው፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ማቅረብ ፡ ሁለት ፡ ጥያቄዎችን ፡ መሸሸና ፡ ለሦስተኛው ፡ ጥያቄ ፡ መልስ ፡ እንደተገኘ ፡ አድርጎ ፡ መቀበል ፡ ይሆናል ። የዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፡ እነዚህ ፡ “ሕግ” ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ለመተርጎም ፡ ብቻ ፡ ከተሰነዘረ ፡ ክርክር ፡ (በአንዳች ፡ ምክንያት) ፡ ውጭ ፡ የሚቀሩት ፡ መነሻ ፡ ጥያቄዎች ፡ ናቸው ። በነዚህም ፡ ጥያቄዎች ፡ የመጨረሻ ፡ አወሳሰን ፡ መሠረት ፡ (በዚህ ፡ ጽሑፍም ፡ የመጨረሻ ፡ ውሳኔ ፡ አልቀረበም) ፡ “በአንቀጽ ፡ ፵፫” ፡ የ“ሕግ” ፡ ፍች ፡ የኢትዮጵያ ፡ የሕገ ፡ መንግሥት ፡ ሕግ ፡ ዋና ፡ አክራካሪ ፡ ጉዳይ ፡ ሆኖ ፡ ይገኛል ። አለበ ለዚያም ፡ ትርጉሙ ፡ ምን ፡ እንደነበረ ፡ ለማወቅ ፡ ያህል ፡ ብቻ ፡ ለሚደረግ ፡ ግዙፍ ፡ ጥቅም ፡ ለማይሰጥ ፡ የአእምሮ ፡ ክርክር ፡ ማደበሪያ ፡ ምቹ ፡ ነገር ፡ ሆኖ ፡ ይቀራል ።

የተሸሸት ፡ ጥያቄዎች ፡ የአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ትርጉም ።

በአጋጊ ፡ (በፓርላማ) ፡ የታወጁትን ፡ ሕጎች ፡ አንድ ፡ ኢትዮጵያዊ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሕገ ፡ መንግሥትን ፡ በተመረኮዘ ፡ ምክንያት ፡ ለመሻር ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ወይስ ፡ የለውም ፡ የሚለው ፡ ጥያቄ ፡ ከተሸሸት ፡ ጥያቄዎች ፡ የመጀመሪያው ፡ ይሆናል ። ይህ ፡ ጥያቄ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ በዚህ ፡ መጽሔት ፡ ገጾች ፡ ውስጥ ፡ በፕሮፌሰር ፡ ክሸቸኖቤች ፡² ተወስቶአል ። የእሳቸውም ፡ ክርክርና ፡ የደረሱበት ፡ ማጠቃለያ ፡ ሐሳብ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንደተመለከተው ፡ በአጭሩ ፡ አለአንዳች ፡ አድልኦ ፡ ሊገለጽ ፡ ይቻላል ።

የሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፪³ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከኢትዮጵያ ፡ የኢንተርናሲዮናል ፡ ግዴታዎች ፡ ጋር ፡ ባንድነት ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ የበላይ ፡ ሕግ ፡ መሆኑን ፡ ያረጋግጣል ። ወደፊትም ፡ የሚታወጁ ፡ አዋጆችና ፡ ሌሎች ፡ የመንግሥት ፡ ድርጊቶች ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ የማይሰማሙ ፡ ሲሆኑ ፡ ዋጋ ፡ የሌላቸውና ፡ የማያገለግሉ ፡ ይሆናሉ ፡ ተብለዋል ። አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ የበላይነት ፡ አንቀጽ ፡ (ሱፔሪሚሲ ፡ ክሎዝ) ፡ ተብሎ ፡ ከሚታወቀው ፡ የተባበሩት ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ጋር ፡ ይመሳሰላል ። በሚለያዩበትም ፡ በፍራ ፡ የአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ አነጋገር ፡ ይበልጡት ፡ የጠነከረና ፡ ግልጽ ፡ የሆነ ፡ ነው ። የተባበሩት ፡ የአሜሪካን ፡ መንግሥትን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በየአንዳንዱ ፡ ግዛት ፡

2 ጄ ፡ ከሸቸኖቤች ፡ “የሕጎች ፡ የበላይና ፡ የበታች ፡ ደረጃ ፡ በኢትዮጵያ” ፡ የኢት ፡ ሕገ ፡ መጽሔት ፡ ፳፭ ፡ ቦሊይም ፡ ቀጥር ፡ ፩ ፡ (፲፱፻፺፮ ፡ ፩ ፡ ም) ፡ ገጽ ፡ ፻፲፩ ።

3 አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡—

“ይህ ፡ የተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ኢትዮጵያ ፡ ተካፋይ ፡ ከምትሆንባቸው ፡ ከኢንተርናሲዮናል ፡ ውሎች ፡ ከዓለም ፡ ስምምነቶችና ፡ ግዴታዎች ፡ ጋራ ፡ በአንድነት ፡ ሆኖ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ የበላይ ፡ ሕግ ፡ ይሆናል ። ወደፊትም ፡ የሚሠሩ ፡ ሕጎች ፡ ድንጋጌዎች ፡ ፍርዶች ፡ ውሳኔዎች ፡ ሁሉ ፡ ከዚህ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ጋራ ፡ የማይሰማሙ ፡ ሲሆኑ ፡ ዋጋ ፡ የሌላቸውና ፡ የማያገለግሉ ፡ ይሆናሉ ።”

4 የዌናይትድ ፡ ስቴትስ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ፩ ፡ ፪ኛው ፡ ክፍል ፡—

“ሕገ ፡ መንግሥቱና ፡ በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ መሠረት ፡ የሚወጡ ፡ የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕጎች ፡ እንዲሁም ፡ በተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ የተፈጸሙ ፡ ወይም ፡ ወደፊት ፡ የሚፈጸሙ ፡ የመንግሥታት ፡ ስምምነቶች ፡ ሁሉ ፡ የሀገሪቱ ፡ የበላይ ፡ ሕግ ፡ ይሆናሉ ። በያንዳንዱ ፡ ግዛት ፡ የሚያስችሉ ፡ ጻኞችም ፡ ተቃራኒ ፡ የሆነ ፡ የግዛቱ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ወይም ፡ ሕግ ፡ ሲያግዳቸው ፡ በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ይመራሉ ።”

(ሱቴት) : የታወጁትን ሕጎች ለመሻር ፡ ያስቻላቸው ፡ ሥልጣን ፡ ስገ ፡ መንግ ሥታዊ ፡ መሠረት ፡ ይህ ፡ “የበላይነት ፡ አንቀጽ” ፡ ስለሆነ ፡ በመጀመሪያ ፡ ሲመለከቱት ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችም ፡ አጋጊ ፡ ባወጁቸው ፡ ሕጎች ፡ ላይ ፡ ተመሳሳይ ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ፡ የሚያሰኝ ፡ ነው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ የሕገ ፡ መንግሥቱን ፡ ፍች ፡ ለመተርጎም ፡ ለዳኞች ፡ የበላይነትን ፡ ላስገኘው ፡ የተባበሩት ፡ የአሜሪካን ፡ መንግሥት ፡ እምነት ፡ ሁለተኛ ፡ ሥረ ፡ ነገር ፡ የሆነው ፡ የሥልጣን ፡ በዳኝነት ፡ በፓርላማና ፡ በአስተዳደር ፡ የመንግሥት ፡ ባለዎች ፡ (ቅርንጫፎች) ፡ መካከል ፡ መከፋፈል ፡ በኢትዮጵያ ፡ የለም ። ማንኛውም ፡ ሕግ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ከመዋሉ ፡ በፊት ፡ ፈቃድ ፡ በሚያስፈልገው ፤ ብቻውን ፡ ሕግ ፡ ለማውጣት ፡ ሥልጣን ፡ ባለው ፤ የመጨረሻ ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚ ፡ ፈራጅና ፡ የመጨረሻውም ፡ የበላይ ፡ አስተዳዳሪ ፡ በሆነው ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ አካል ፡ ሦስቱ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የመንግሥት ፡ ባለዎች ፡ (ቅርንጫፎች) ፡ ቁጥጭአቸው ፡ ላይ ፡ ይገናኛሉ ። ስለዚህ ፡ ለአንድ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ በሆነ ፡ ምክንያት ፡ አጋጊ ፡ ያወጀውን ፡ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ አልባ ፡ እንዲሆን ፡ ማድረግ ፡ ፍሬ ፡ ቢሰና ፡ ምናልባትም ፡ ከኢትዮጵያ ፡ የመንግሥት ፡ አቅዋም ፡ መሠረታዊ ፡ ጠባይ ፡ ጋር ፡ ተቃራኒ ፡ ይሆናል ። በማለት ፡ ፕሮፌሰር ፡ ክሸችኖቢች ፡ ሐሳባቸውን ፡ ያጠቃልላሉ ።

እዚህ ፡ ላይ ፡ ፕሮፌሰር ፡ ክሸችኖቢች ፡ እንደ ፡ ተመለከቱት ፡ ሁሉ ፡ አጋጊ ፡ ያወጀውን ፡ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ አልባ ፡ የማድረግን ፡ ሥልጣን ፡ በአንድ ፡ የተለየ ፡ ጉዳይ ፡ (ክስ) ፡ ላይ ፡ አጋጊ ፡ ያወጀውን ፡ ሕግ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ በሆነ ፡ ምክንያት ፡ ከመሻር ፡ ሥልጣን ፡ መለየት ፡ ያሻል ። ፕሮፌሰር ፡ ክሸችኖቢችም ፡ ከፈተኛው ፡ ቀለል ፡ ያለ ፡ በሆነው ፡ በኋለኛው ፡ ሥልጣን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እንደሚገባ ፡ ሊጠቀሙበት ፡ የሚችል ፡ መሆኑን ፡ ወደ ፡ ጉን ፡ አልተውም ። ክርክራቸውም ፡ የፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ በዚህ ፡ ሥልጣን ፡ መጠቀም ፡ ብልህ ፡ ሐሳብ ፡ መሆንና ፡ አለመሆኑን ፡ እንደ ፡ መመልከቱ ፡ መጠን ፡ አጋጊ ፡ ያወጀውን ፡ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ አልባ ፡ ለማድረግ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያለውን ፡ ሥልጣን ፡ ስለማይመለከት ፡ ይህን ፡ አማካይ ፡ መንገድ ፡ አለአንዳች ፡ የሐሳብ ፡ አሰካክ ፡ መቃወስ ፡ ሊዘለት ፡ ችለዋል ። ለክርክራቸው ፡ መልስ ፡ ለመስጠት ፡ ከመሞከር ፡ በፊት ፡ ግን ፡ ጥያቄው ፡ የሚመለከተው ፡ የፍርድ ፡ ቤትን ፡ ሥልጣን ፡ ከሆነ ፡ አማካይ ፡ መንገድ ፡ ላይኖር ፡ የሚችል ፡ መሆኑን ፡ ማስተዋል ፡ ይጠቅማል ። በዚህ ፡ ረገድ ፤ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ በሆነ ፡ ምክንያት ፡ እንደ ፡ አዋጅ ፡ እንዳይሠራበት ፡ የሚያደርግ ፡ የዳኝነት ፡ ውሳኔ ፡ በተከራካሪዎቹ ፡ መካከል ፡ ብቻ ፡ የሚጸና ፡ ቢሆን ፡ ወይም ፡ የተባለውን ፡ አዋጅ ፡ ዋጋ ፡

5 ማክሎች ፡ ከሚረዳንድ ፡ ሕግ ፡ አስከባሪ ፡ ጋር ፡ በተካሰሱበት ፡ (የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፻፳፻፲፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ) ፡ ዊትን ፤ ፬ኛ ፡ ሾሎም ፤ ገጽ ፡ ፻፲፱ ፤ ሉውየርስ ፡ ኤድ ፡ ፬ኛ ፡ ሾሎም ፤ ገጽ ፡ ፻፲፱ ፤ ይመለከቷል ። ስለሆነም ፡ የፌዴራል ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ጋር ፡ የሚቃረንን ፡ የፌዴራል ፡ ሕግ ፡ ለሚሰጥበት ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ ይህ ፡ አይደለም ። የሕገ ፡ መንግሥቱን ፡ የበላይነት ፡ የመሠረተው ፡ አንቀጽ ፡ በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ መሠረት ፡ የሚወጡ ፡ የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕጎች ፡ ብቻ ፡ የበላይነት ፡ አላቸው ። ቢልም ፡ እንኳ ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ጋር ፡ የሚቃረኑ ፡ የፌዴራል ፡ ሕጎች ፡ እቋም ፡ ተተገንቶ ፡ አልተወሰነም ፤ የፌዴራል ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ጋር ፡ የማይስማሙ ፡ የፌዴራል ፡ ሕጎችን ፡ ዋጋ ፡ የማሳጣት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ፡ ተብሎ ፡ መጀመሪያ ፡ ውሳኔ ፡ የተሰጠበት ፡ ክስ ፡ ማርቦሪና ፡ ማድሰን ፡ የተካሰሱበት ፡ (የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍ/ቤት ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ ፻፳፻፲፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ክረንት ፡ ሾሎም ፡ ፩ ፡ ገጽ ፡ ፻፴፮ ፡ ሉውየርስ ፡ ኤድ ፡ ሾሎም ፡ ፪ ፡ ገጽ ፡ ፳፰) ፡ ስለ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ የበላይነት ፡ የተደነገገውን ፡ አንቀጽ ፡ አይጠቅስም ። በዚህ ፡ ክስ ፡ ውሳኔ ፡ ቼፍ ፡ ጅስቲስ ፡ ማርሻል ፡ የሰጡባቸው ፡ ምክንያቶች ፡ (፩) በጽሑፍ ፡ የወጣ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ የበላይነት ፡ ጠባይ ፡ አለው ፡ (፪) ስለዚህ ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ጋር ፡ የማይስማማ ፡ ተራ ፡ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ የለውም ፡ (፫) ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዋጋ ፡ በሌላቸው ፡ ሕጎች ፡ አይመሩም ፡ የሚሉ ፡ ነበሩ ።

የሌላውና፡ የማያገለግል፡ የሚያደርገው፡ ቢሆን፡ ምንም፡ ልዩነት፡ አያመጣም ። በሁለቱም፡ መንገድ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ የሚያረጋግጠው፡ ሕገ፡ መንግሥቱ፡ በአዋጅ፡ ከወጣ፡ ሕግ፡ በላይ፡ መሆኑንና፡ የሕገ፡ መንግሥቱንም፡ ፍች፡ ለመተርጉም፡ ከአጋጣኙ፡ ይልቅ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በላይነት፡ ያለው፡ መሆኑን፡ ነው ። ሁለቱ፡ ሁናቴዎች፡ የሚለያዩት፡ ፍርድ፡ በሰጠው፡ ፍርድ፡ ቤትና፡ በሌሎች፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ መካከል፡ ባለው፡ ግንኙነት፡ ላይ፡ ነው ። በውሳኔ፡ ጸንቶ፡ የመገኘት፡ እምነት፡ ተቀባይነትን፡ ያገኘ፡ እንደሆነና፡ በበላይ፡ ፍርድ፡ ቤትም፡ የተወሰነ፡ ሕጋዊ፡ ደንብ፡ በዝቅተኛው፡ ላይ፡ እንዲጸና፡ ሆኖ፡ የፍርድ፡ ቤቶች፡ የበላይና፡ የበታች፡ እርከን፡ ውስጥ፡ ባለው፡ ደረጃ፡ መጠን፡ አዋጁን፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ሊያደርገው፡ ይችላል ።

በሌላ፡ አነጋገር፡ ደግሞ፡ ለሕገ፡ መንግሥቱ፡ በዳኝነት፡ የተሰጠው፡ አገላለጽ፡ (ትርጉም)፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ከሆነ፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ በሆነ፡ ምክንያት፡ አዋጅን፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ለማድረግ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሥልጣን፡ ሊኖረውም፡ ላይኖረውም፡ ይችላል ። ይህ፡ የሚወሰነው፡ በፍርድ፡ ቤቱ፡ ደረጃ፡ አቅዋምና፡ በውሳኔ፡ ጸንቶ፡ የመገኘት፡ እምነት፡ ተቀባይነት፡ እንደ፡ ማግኘቱና፡ እንዳለማግኘቱ፡ ነው ። ነገር፡ ግን፡ ለሕገ፡ መንግሥቱ፡ በዳኝነት፡ የተሰጠው፡ ትርጉም፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ካልሆነ፡ በሁለት፡ ተከራካሪዎች፡ መካከል፡ እንዳለ፡ የሕግ፡ ጉዳይ፡ እንኳን፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በአጋጣኙ፡ የታወጁ፡ ሕጎችን፡ ለመሻር፡ ሥልጣን፡ የለውም ። በፍርድ፡ ቤቶች፡ ሥልጣን፡ ረገድ፡ ሲታይ፡ አንድ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ በሆነ፡ ምክንያት፡ አዋጆችን፡ እንዲሸር፡ የሚፈቀደው፡ ግን፡ ውሳኔው፡ ለፍርድ፡ ቤቱ፡ ከቀረበው፡ ጉዳይ፡ (ክስ)፡ ወዲያ፡ እንዳያልፍ፡ የሚያደርግ፡ አስታራቂ፡ ውጤት፡ ሊገኝ፡ የሚችለው፡ ለሦስቱም፡ አከራካሪ፡ ጉዳዮች፡ ለያንዳንዳቸው፡ የሚከተለውን፡ አንድ፡ መልስ፡ ለመስጠት፡ የተቻለ፡ እንደ፡ ሆነ፡ ብቻ፡ ነው ። ማለት፡ ለሕገ፡ መንግሥቱ፡ በዳኝነት፡ የተሰጠው፡ አገላለጥ፡ (ትርጉም)፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ የበላይ፡ ሕግ፡ መሆን፡ አለበት፡ አንድ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ቀደም፡ ብለው፡ በቀረቡለት፡ ጉዳዮች፡ ራሱ፡ በፈረደው፡ ፍርድ፡ እንዲጸና፡ መገደድ፡ የለበትም፡ እንዲሁም፡ ዝቅተኛ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ከፍ፡ ባሉ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ በተሰጡ፡ ውሳኔዎች፡ መሠረት፡ እንዲፈረዱ፡ መገደድ፡ የለባቸውም፡ ማለት፡ ይኖርብናል ።

ታዲያ፡ ለሕገ፡ መንግሥቱ፡ በዳኝነት፡ የተሰጠው፡ አገላለጽ፡ (ትርጉም)፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ነውን ? ሕገ፡ መንግሥቱ፡ ራሱ፡ ይህ፡ የበላይ፡ ሕግነት፡ ደረጃ፡ እንዳለው፡ በአንቀጽ፡ ፻፳፪፡ ግልጽ፡ ነው ። ምንም፡ እንኳን፡ አንቀጽ፡ ፻፳፪፡ ራሱ፡ የሕገ፡ መንግሥቱን፡ ትርጉም፡ ማን፡ መወሰን፡ እንደሚገባው፡ ባይናገር፡ አንቀጽ፡ ፻፲፯፡ ይህን፡ ጎላፊነት፡ ለፍርድ፡ ቤቶች፡ የሰጠ፡ ይመስላል ።

“ዳኞች፡ በሕግ፡ መሠረት፡ ሲያነጋግሩና፡ ፍርድ፡ ሲሰጡ፡ ነጻ፡ (አንዲፔን ዳንት)፡ ናቸው ። የፍርድ፡ ሥራን፡ በሚሠሩበትም፡ ጊዜ፡ ከሕግ፡ በቀር፡ በሌላ፡ ሥልጣን፡ አይመሩም ።”

የአንቀጽ፡ ፻፲ን፡ አነጋገርና፡ አለጥርጥር፡ የዚሁን፡ አንቀጽ፡ መሠረት፡ የሆነውን፡ አንቀጽ፡ ፻፳፪ን፡ መነሻ፡ በማድረግ፡ በሐሳብ፡ (በቲኦሪ)፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ በግብርም፡ (ለሕገ፡ መንግሥቱ)፡ በዳኝነት፡ የተሰጠው፡ አገላለጽ፡ (ትርጉም)፡ የበላይ፡ (ሕግ)፡ መሆን፡ አለበት፡ የሚለው፡ ማጠቃለያ፡ ሐሳብ፡ በንጉሠ፡ ነገ

ሥቱ፡ እጅግ፡ ልዩ፡ የሆነ፡ ሥራ፡ አያያዝ፡ ምክንያት፡ የሚነሳው፡ ክርክር፡ ባይኖር፡ በሕግ፡ አተረጓጎም፡ ረገድ፡ ፍጹም፡ ቀጥታ፡ የሆነውን፡ መሥመር፡ የያዘ፡ ይመስላል ። ከዚህም፡ በላይ፡ በሕገ፡ መንግሥቱ፡ አረቃቀቅ፡ ታሪክ፡ የተደገፈ፡ ይሆናል ።

ኢትዮጵያና፡ ኤርትራ፡ በፌዴራሲዮን፡ የሚዋሐዱበትን፡ ሁኔታ፡ ያቋቋመው የፌዴራሉ፡ ሕግና፡⁶ የ፲፱፻፳፩፡ ዓ፡ ም፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ በጊዜአቸው፡ በፌዴራሉ፡ መንግሥት፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ሁኔታ፡ ጸንተው፡ ነበረ ። የፌዴራሉም፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ በአጋጋ፡ የታወጁ፡ አዋጆችን፡ ከነዚህ፡ ሁለት፡ ሕጎች፡ ከንዳቸው፡ ባለመስማማታቸው፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ለማድረግ፡ ሥልጣን፡ በግልጽ፡ ተሰጥቶአቸው፡ ነበር ። እነዚህን፡ ሁለት፡ መሠረታዊ፡ ሐሳቦች፡ የሚያቋቁሙት፡ አንቀጾች፡ አንድ፡ ላይ፡ ሲታዩ፡ ለአንቀጽ፡ ፻፳፪፡ ከተባበረው፡ የአሜሪካ፡ መንግሥት፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ “የበላይነት፡ አንቀጽ”፡ ይልቅ፡ የቀረበ፡ ምሳሌ፡ ይሰጣሉ ።

“የፌዴራል፡ አዋጅና፡ የ፲፱፻፳፫፡ ዓ፡ ም፡ ሕገ፡ መንግሥታችን፡ በነዚህም፡ መሠረት፡ የተሠሩ፡ የፌዴራል፡ ሕጎች፡ ሁሉ፡ እንዲሁም፡ ደግሞ፡ የንጉሠ፡ ነገሥት፡ መንግሥታችን፡ የኢንተርናሲዮናል፡ ውሎች፡ ስምምነቶችና፡ ግዴታዎች፡ በዚህ፡ ትእዛዝ፡ በኤርትራም፡ ጭምር፡ ሆነው፡ በመላው፡ በፌዴራል፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ግዛታችን፡ ጠቅላላ፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ይሆናሉ ።”⁷
 “...ማናቸውም፡ ሕግ፡ ወይም፡ በአስተዳደር፡ በአፈጻጸም፡ በዳኝነት፡ በኩል፡ የተሰጠ፡ ትእዛዝ ፤ ድንጋጌ ፤ ፍርድ ፤ ውሳኔ ፤ ወይም፡ ብይን ፤ ከሕገ፡ መንግሥታችን፡ ወይም፡ ከፌዴራሉ፡ አዋጅ፡ ጋር፡ የሚጣላ፡ ለመሆኑ፡ የፌዴራል፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሕጋዊ፡ አይደለም፡ ብሎ፡ የመጨረሻ፡ ውሳኔ፡ ሲሰጥበት፡ የተባለው፡ ሕግ ፤ ትእዛዝ ፤ ድንጋጌ ፤ ፍርድ ፤ ውሳኔ ፤ ወይም፡ ብይን፡ በንጉሠ፡ ነገሥት፡ ግዛታችን፡ ሁሉ፡ ስርዝና፡ ፍርስ፡ ሆኖ፡ በንጉሠ፡ ነገሥት፡ ግዛታችን፡ ውስጥ፡ ማንኛውም፡ የመንግሥት፡ ሠራተኛ፡ ወይም፡ ማናቸውም፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አይሠራበትም፡ ወይም፡ እሥራ፡ ላይ፡ አያውለውም ።”⁸

ስለዚህ፡ ስለ፡ ዳኝነት፡ የበላይነት፡ ጥያቄውን፡ በሌላ፡ አነጋገር፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ማቅረብ፡ ምንም፡ አድልኦ፡ ያለበት፡ አይመስልም ። ለአንቀጽ፡ ፻፳፪፡ ተራ፡ ትርጉሙ፡ የሆነው፡ የዳኝነት፡ የበላይ፡ ባለሥልጣንነት፡ እምነት፡ ለወደፊት፡ መስፋፋት፡ አቅጣጫ፡ የሚያመለክት፡ ብቻ፡ ሆኖ፡ እንዲቆጠር፡ እስከማድረግ፡ ድረስ፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱን፡ ሥልጣን፡ ያስፋፋልን ?

የሕገ፡ መንግሥቱን፡ ፍች፡ የመጨረሻው፡ ገላጭ፡ ሆኖ፡ ለመሥራት፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ያለው፡ ሥልጣን፡ በክርክሩ፡ ውስጥ፡ አለመግባቱ፡ ልብ፡ መደረግ፡ አለበት ። ሕጎችን፡ ሁሉ፡ የሚያጸድቅ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ስለሆነና፡ ማንኛውንም፡ የፍርድ፡ ውሳኔ፡ ይግባኝ፡ ለመስማት፡ ስለሚችል ፤ የበላይነቱ፡ (የሕገ፡

6 ኤን፡ ማሬን፡ ዘ፡ ኢትዮጵያን፡ ኢምፓየር፡ ፌዴሬሽን፡ አንድ፡ ሎው፡ (፲፱፻፶፩፡ እ፡ ኤ፡ እ)፡ አፔንዲክስ፡ ፩፡ በፌዴራል፡ አክት፡ ውስጥ፡ የተባበሩት፡ መንግሥታት፡ ስለ፡ ኢትዮጵያና፡ ኤርትራ፡ ፌዴራል፡ አቋም፡ በነበረው፡ ሐሳብ፡ ላይ፡ ኤ፡ እ፡ እ፡ ፲፡ ፲፪፡ ዓመት፡ ከሰበሰቡ፡ ውሳኔ፡ የመጀመሪያዎቹ፡ ሰባት፡ አንቀጾች፡ ይገኙበታል ።

7 ኤን፡ ማሬን፡ እላይ፡ በተጠቀሰው፡ መጽሐፍ፡ ገጽ፡ ፫፻፶፮፡ የኤርትራን፡ ግዛት፡ በፌዴሬሽን፡ የመቀላቀልና፡ የመጨመር፡ ፲፱፻፵፩፡ ዓ፡ ም፡ ፳ኛ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ፳፡ ፲፪ኛ፡ ዓመት፡ ቍ፡ ጋር፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ይመለከታል ።

8 የኢትዮጵያ፡ የፌዴራል፡ ዳኝነት፡ ሥልጣን፡ አዋጅ፡ ፲፱፻፵፩፡ ዓ፡ ም፡ አንቀጽ፡ ፫፡ (ደ) አዋጅ፡ ፲፱፡ (ሀ) ፲፫ኛ፡ ዓመት፡ ቍ፡ ጋር፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ይመለከታል ።

መንግሥቱን ፡ ፍች ፡ ለማብራራት) ፡ ለአጋገውም ፡ ተሰጠ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ሥልጣን ፡ ረገድ ፡ ሲታይ ፡ ውጤቱ ፡ እይለወጥም ፤ (ያው ፡ ነው) ፡ ይልቁንስ ፤ ጥያቄው ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ አጋገው ፡ ያወጣውን ፡ ሕግ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ተሰማምቶበት ፡ ያወጀው ፡ መሆኑና ፡ በኋላም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የበየነውን ፡ ብይን ፡ በይግባኝ ፡ ለማየት ፡ ዕድል ፡ የሚገጥመው ፡ መሆኑ ፡ የታወቀ ፡ ሲሆን ፤ እንደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አጋገ ፡ ያወጀውን ፡ ሕግ ፡ መሻሩ ፡ ፍሬ ፡ ቢስ ፡ ድካም ፡ ይሆናል ፡ ወይስ ፡ አይሆንም ፡ ነው ።

በሁለት ፡ ምክንያቶች ፡ የተነሣ ፡ ለዚህ ፡ ጥያቄ ፡ መልስ ፡ የሚሰጠው ፡ በእሱታ ፡ ነው ። አንደኛ ፤ አንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በአጋገው ፡ ብይን ፡ ፈንታ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱን ፡ ለመተካት ፡ የሚያስችለው ፡ አጋጣሚ ፡ አንድ ፡ አዋጅ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ አይደለም ፡ ስለዚህም ፡ ዋጋ ፡ አልባ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ ብቻ ፡ አይደለም ። የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ የአሠራር ፡ ልምድ ፡ ፍችን ፡ የሚያመለክት ፡ ቢሆን ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሥልጣን ፡ በበለጠ ፡ አዘውትሮ ፡ የሚያገለግለው ፡ አንድ ፡ አዋጅ ፡ በአንድ ፡ የተለየ ፡ አካባቢ ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ሊሠራበት ፡ አይችልም ፡ ለማለት ፡ ወይም ፡ አዋጁ ፡ በእንዲህ ፡ ያለ ፡ መንገድ ፡ ሊተረጎም ፡ አይገባውም ፡ ለማለት ፡ ይሆናል ።¹⁰ ለምሳሌ ፡ ባለጉዳዮች ፡ እከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ ሲያስመዘግቡ ፡ የማስመዝገቢያ ፡ ዋጋ ፡ እንዲከፍሉ ፡ የሚጠይቅ ፡ አዋጅ ፡¹¹ በጠቅላላው ፡ በአብዛኛዎቹ ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ አስፈላጊና ፡ ሊነቀፍ ፡ የማይገባው ፡ ይሆናል ። ነገር ፡ ግን ፡ የአዋጁ ፡ ዓላማ ፡ አንድ ፡ በወንጀል ፡ የተከሰሰ ፡ ደሃን ፡ የተፈረደበትን ፡ ብይን ፡ ይግባኝ ፡ ከማለት ፡ የአገደ ፡ እንደሆነ ፤ እዚህ ፡ ላይ ፡ የአዋጁ ፡ አፈጻጸም ፡ ማንኛውም ፡ ሰው ፡ በሕግ ፡ እኩል ፡ ሆኖ ፡ ለመጠበቅ ፡ ያለውን ፡ መብት ፡¹² እንደ ፡ መንሳት ፡ ያህል ፡ ነው ፡ የሚያሰኝ ፡ ክርክር ፡ ያስነሣል ። የከፍተኛው ፡

9 ክሸቆናሺች ፡ እላይ ፡ በሁለተኛው ፡ ግርጌ ፡ መግለጫ ፡ በተጠቀሰው ፡ ጽሑፍ ፡ ፳፱ ፡ ገጽ ፡ ላይ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፭ ፡ በጠቅላላው ፡ ገርግራም ፡ አዘጋጅ ፡ ነው ፡ ተብሏል ።

10 ለማንጻጸሪያ ፡ የ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከሰዎችና ፡ ከሥራዎች ፡ ሁሉ ፡ ግብር ፡ እንዲከፈል ፡ የሚወሰን ፡ አዋጅ ፡ አንቀጽ ፡ ፲፫-፲፯ኛ ፡ አዋጅ ፤ ፳ኛ ፡ ዓመት ፡ ቍጥር ፡ ፲፪ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ውስጥ ፡ ወዲያው ፡ እንዲፈጸሙ ፡ የሚለውን ፡ አነጋገር ፡ በመተርጎም ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ነገረ ፡ ፈኛና ፡ በሳሪስ ፡ መካከል ፡ ለነበረው ፡ ክስ ፡ ስለ ፡ ሰጠው ፡ ትርጉም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾሉዩም ፡ ፩ ፡ ገጽ ፡ ፳፯ኛ ፡ ፪፻ ፡ ይመለከታል ።

11 የተጠቀሰው ፡ ሕግ ፡ ለምሳሌ ፡ የቀረበ ፡ ልብ ፡ ወለድ ፡ ነው ፤ ባሁኑ ፡ አሠራር ፡ ለከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የወንጀል ፡ ይግባኝ ፡ ፋይል ፡ ለመክፈት ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አምስት ፡ ብር ፡ ይከፈላል ፡ ይህም ፡ ከፍያ ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እራሱ ፡ በእውጣው ፡ ደንብ ፡ መሠረት ፡ ነው ፤ ለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥርዓት ፡ አፈጻጸም ፡ በ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣ ፡ ደንብ ፡ ፴፫ኛ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ፳፫ኛ ፡ ክፍል ፡ ፫ኛ ፡ ዓመት ፡ ቍጥር ፡ ፪ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ይመለከታል ።

ለድሆች ፡ የተለየ ፡ ደንብ ፡ ባይኖርም ፡ ጸሐፊው ፡ እንደተረጋገጠው ፡ ድሆች ፡ ይህን ፡ የወንጀል ፡ ይግባኝ ፡ ፋይል ፡ መክፈት ፡ ዋጋ ፡ እንዳይከፍሉ ፡ መፍቀድ ፡ የተለመደ ፡ ነው ። ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ አፈጻጸም ፡ የራሱን ፡ ደንብ ፡ ማሻሻሉ ፡ በፍርድ ፡ ቤትና ፡ በሕግ ፡ አውጭው ፡ ክፍል ፡ መካከል ፡ መኖር ፡ ስለሚገባው ፡ ግንኙነት ፡ እከራካሪ ፡ ጉዳይ ፡ ሊፈጥር ፡ አይችልም ።

12 የተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ፴፯ ፡ ማንም ፡ ሰው ፡ በሕግ ፡ እኩል ፡ ሆኖ ፡ ይጠበቃል ። የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀረቡለት ፡ ብዙ ፡ ክስች ፡ ላይ ፡ በወንጀል ፡ የተከሰሱ ፡ ድሆች ፡ ለይግባኝ ፡ የሚከፈል ፡ ገንዘብ ፡ በማጣታቸው ፡ ለስ ፡ ይግባኝ ፡ የእኩልነት ፡ መብታቸውን ፡ ሊነፈጉ ፡ አይገባም ፡ የሚል ፡ ውሳኔ ፡ ተሰጥቶባቸዋል ። (ለምሳሌ ፡ ዶግላ ስና ፡ የካሊፎርኒያ ፡ ሕግ ፡ አስከባሪ ፡ በተከራከሩበት ፡ ክስ ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፲፱፻፷፫ ፡ ደኖ ይታዩ ፡ ስቴትስ ፡ ሪፖርትስ ፡ ሾሉዩም ፡ ፫፻፸፪ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፶፫ ፡ ሎውየርስ ፡ ኤድ ፡ ፪ኛ ፡ እትም ፡ ሾሉዩም ፡ ፱ ፡ ገጽ ፡ ፳፻፲፩ ፡ ይመለከታል) ። የነዚህም ፡ ክስች ፡ ውሳኔዎች ፡ በፍያይትድ ፡ እስቴትስ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ስለ ፡ እኩልነት ፡ በተሰጠው ፡ መብት ፡ ላይ ፡ የተመሠረቱ ፡ ይመስላል ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በ፲፱፻፷፪ ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ (ሐርቫርድ ፡ ሎው ፡ ሪቪው ፡ ሾሉዩም ፡ ፳፯ ፡ ፲፱፻፷፫ ፡ ገጽ ፡ ፳፪ ፡ (፪፯ ፡ ይመለከታል) ።

ፍርድ፡ ቤትም፡ ይህን፡ አስተያየት፡ ወስዶ፡ አዋጁ፡ ይግባኝ፡ በሚሉ፡ ድሃ፡ ወንጀለኞች፡ ላይ፡ ሊፈጸም፡ አይችልም፤ ብሎ፡ ቢወሰን፤ አዋጁ፡ በምንም፡ መንገድ፡ ዋጋ፡ አልባ፡ አልተደረገም። ፍርድ፡ ቤቱ፡ ለሕገ፡ መንግሥቱ፡ አንቀጽ፡ ፴፮፡ ከሚሰጠው፡ ፍች፡ መንፈስ፡ ጋር፡ ለማስማማት፡ አዋጁ፡ እንዲሻሻል፡ ብቻ፡ ተደርጎአል። አዋጁና፡ የፍርድ፡ ቤቱ፡ ብይን፡ በሁለት፡ የተለዩ፡ ጠቅላላ፡ ሁኔታዎች፡ ላይ፡ የሚፈጸሙ፡ ስለ፡ ሆኑ፡ ምንም፡ የነገር፡ መዛባት፡ ሳይፈጠር፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ አዋጁንና፡ አዋጁን፡ ያሻሻለውን፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ብይን፡ ማለት፡ ሁለቱንም፡ ለማጽደቅ፡ ይችላል።

ሁለተኛ፤ ሕጎች፡ ሁሉ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መፈቀድ፡ ቢኖርባቸውም፡ የዳኝነት፡ ብይኖች፡ ይህ፡ ዓይነቱ፡ ግዴታ፡ የሚደርስባቸው፡ አንድ፡ ጉዳይ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ችሎት፡ እንዲታይ፡ አቤቱታ፡ በቀረበ፡ ጊዜ፤ ንጉሠ፡ ነገሥቱ አቤቱታውን፡ መቀበል፡ ወይም፡ መንግሥት፡ አለበት፡ በሚል፡ ጠባብ፡ መንፈስ፡ ብቻ፡ ነው። ይህ፡ ልዩነት፡ ስለ፡ ሕገ፡ መንግሥታዊነቱ፡ ጥልቅ፡ አስተያየት፡ ያላቸው፡ ሰዎች፡ በሐሳብ፡ ሊለያዩበት፡ የሚችሉበት፡ አዋጅ፡ ባጋጠመ፡ ጊዜ፡ ዋና፡ ነገር፡ ሊሆን፡ ይችላል። ለምሳሌ፡ በእንዲህ፡ ያለው፡ ሁኔታ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ አዋጁን፡ ቢፈቅድ፡ ማለት፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ ነው፡ ብሎ፡ ቢወስን፡ በኋላ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ አይደለም፡ የሚያስኝ፡ ውሳኔ፡ ላይ፡ ደርሶ፡ አዋጁ፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ነው፡ ሲል፡ ቢበይንና፡ የተረታው፡ ወገን፡ ጉዳዩ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ችሎት፡ እንዲታይለት፡ አቤት፡ ቢል፤ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ቀደም ብሎ፡ አዋጁ፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ ነው፡ ብሏልና፡ አቤቱታውን፡ ፈቅዶ፡ ፍርዱን፡ መገልበጥ፡ አለበት፡ ማለት፡ ነውን? ወይስ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ፍርድ፡ ቤቶች የሕግን፡ ፍች፡ የመግለጽ፡ ወይም፡ የማብራራት፡ ኅላፊነታቸውን፡ በሚፈጽሙበት፡ ጊዜ፡ የራሳቸውን፡ አስተያየት፡ እንዲያደርጉ፡ ቢፈቀድላቸው፡ የሕገ፡ መንግሥቱ፡ ዓላማ፡ በበለጠ፡ ይፈጸማል፡ በማለት፡ አቤቱታውን፡ መቀበል፡ አይገባም፡ ብሎ፡ ይወስን፡ ይሆን? ከሁለቱ፡ የኋለኛው፡ መንገድ፡ መመረጡ፡ የተረጋገጠ፡ አይደለም። ይሁን፡ እንጂ፤ ፍርድ፡ ቤቶቹ፡ በአንቀጽ፡ ፻፲ና፡ ፻፳፪፡ የተጣለባቸው፡ የሚመስለውን፡ ኅላፊነት፡ አስቀድሞ፡ ካልተቀበሉ፡ እንዲያውም፡ ምርጫው፡ አይኖርም።

ከተሸሹት፡ ጥያቄዎች፡ ሁለተኛው፡ የአንቀጽ፡ ፻፳፪፡ “ወደፊት፡ በሚሠሩ፡ ሕጎች፡ ድንጋጌዎች፡ ፍርዶች፡ ውሳኔዎች”፡ (“ወደፊት”፡ በሚለው፡ ቃል፡ ሥር ለአጋኛ፡ ሲባል፡ መሥመር፡ አድርገናል)፡ መወሰን፡ የሚያቀርበው፡ ጥያቄ፡ ነው። በአንቀጽ፡ ፻፳፪፡ አንጋገር፡ የአስተዳደር፡ ተግባሮች፡ (በቃሉ፡ ሕጎችን፡ ድንጋጌዎችንና፡ ሌሎችንም፡ ለማጠቃለያ፡ በመገልገል)፡ ሕገ፡ መንግሥቱ፡ ከታወጀበት፡ ከጥቅምት፡ ፳፬፡ ቀን፡ በፊት፡ በተፈጸሙና፡ ሕገ፡ መንግሥቱ፡ ከታወጀ፡ ወዲህ፡ በተፈጸሙ፤ ሁለት፡ ክፍሎች፡ ተከፍለዋል። ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ በሆነ፡

13 ልዩነቱ፡ ጉልህ፡ የሚሆነው፡ የግርማዊነታቸው፡ ችሎት፡ እንደ፡ መጨረሻ፡ የይግባኝ፡ ችሎት፡ ሳይሆን፡ ልዩ፡ ንጉሣዊ፡ ሥልጣንና፡ መብት፡ የሚገለጽበት፡ አዳም፡ ነው፤ ሲባል፡ ነው። አር፡ ሴድለር፡ “ዘ፡ ችሎት፡ ጄራሲዲክሽን፡ እፍ፡ ዘ፡ ኢምፓየር፡ አፍ፡ ኢትዮጵያ”፤ ጀርናል፡ አፍ፡ አፍሪካን፡ ሎው፡ ሾሎዩም፡ ፳፡ ፲፱፻፷፬፡ ዓ፡ ም፡ እ፡ ኤ፡ እ፡ ገጽ፡ ፶፬፡ ፳፮ና፡ ተከታዩን፡ ይመለከታል። ችሎት፡ እንደ፡ መጨረሻ፡ የይግባኝ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ቢወሰድም፡ እንኳ፡ ማንኛውንም፡ ክስ፡ ለመመርመር፡ ሆነ፡ ላለመመርመር፡ ወሰን፡ የሌለው፡ ሥልጣን፡ ያለው፡ ሲሆን፡ ክሱን፡ እንመረምርም፡ የሚል፡ የአስተያየት፡ ውሳኔ፡ በሚሰጥበት፡ ጊዜ፡ በበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የተሰጠውን፡ ውሳኔ፡ እንደማጽደቅ፡ ሲቆጠር፡ አይገባም። ኤ፡ ቢኬል፡ ፎርወርድ፡ ዘ፡ ፖሊቲሽ፡ ቪርቸስ፡ ሐርቨርድ፡ ሎው፡ ሪቪው፡ ሾሎዩም፡ ፳፩/፲፱፻፷፩፡ እ፡ ኤ፡ አ፡ ገጽ፡ ፱፡ ይመለከታል።

ምክንያት ፡ ዋጋ ፡ የሌላቸውና ፡ የማያገለግሉ ፡ ይሆናሉ ፡ የተባሉት ፡ የኋለኞቹ ፡ ብቻ ፡ ናቸው ።

ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ በሆነ ፡ ምክንያት ፡ የሌሎች ፡ የመንግሥት ፡ ቅርንጫፍ ፡ ተግባሮችን ፡ ለመሻር ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሥልጣን ፡ መሠረት ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ የሚባል ፡ ቢሆን ፤¹⁴ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ የሚወድቁት ፡ ከጥቅምት ፡ ፳፬ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወዲህ ፡ የተፈጸሙ ፡ ተግባሮች ፡ ብቻ ፡ ናቸው ።¹⁵ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደገና ፡ መታየትን ፡ አጥብቀው ፡ ለሚደግፉ ፡ ወገኖች ፡ እንኳን ፡ ይህ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ግልጽ ፡ ያልሆነው ፡ ግን ፡ (በተለይም ፡ ለነዚህ ፡ ደጋፊዎች) ፡ ሁለት ፡ ያስተዳደር ፡ ተግባሮች ፡ አንዱ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከመታወጁ ፡ በፊት ፡ ሌላው ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከታወጀ ፡ በኋላ ፡ የተፈጸሙ ፡ ሆነው ፡ አንድ ፡ ላይ ፡ መታየት ፡ በሚገባቸው ፡ ጊዜ ፡ የዚህ ፡ ወሰን ፡ ተገቢ ፡ አፈጻጸም ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ ነው ። ለምሳሌ ፡ የሚከተሉትን ፡ ልብ ፡ ወለድ ፡ ጉዳዮች ፡ እንመልከት ፡—

፩ኛ ፡ ጉዳይ ፤ እንድ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የታወጀ ፡ አዋጅ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ የ“ፕ”ን ፡ ቦታ ፡ ምንም ፡ ግምት ፡ ሳይከፈለው ፡ እንዲወሰድ ፡ በ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያዝዛል ። “ፕ” ፡ የቦታው ፡ መወሰድ ፡ በሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ና ፡ ፵፬ ፡ መሠረት ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ አይደለም ፡ ብሎ ፡ ይከራከራል ።¹⁶

፪ኛ ፡ ጉዳይ ፤ በ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ “ፕ” ፡ እንዲከፍል ፡ የተገመተበትን ፡ ቀረጥ ፡ ያጸድቃል ። ጉዳዩ ፡ በምክር ፡ ቤቱ ፡ በሚታይበትም ፡ ጊዜ ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ “ፕ” ፡ ለተገመተበት ፡ ግምት ፡ መቃወሚያ ፡ ማስረጃ ፡ እንዲያቀርብ ፡ ወይም ፡ እንዲከራከር ፡ ዕድል ፡ አልተሰጠውም ። “ፕ” ፡ ይህ ፡ ንብረቱን ፡ ያለሕግ ፡ (ያለተገቢ ፡ ሕጋዊ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት) ፡ እንደግጣት ፡ የሚቆጠር ፡ ነው ፡ ይላል ። በ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ አነጋገር ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤቱ ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ውሳኔዎች ፡ የመጨረሻና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደገና ፡ የማይታዩ ፡ ናቸው ።¹⁷

14 የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥትን ፡ ምሳሌነት ፡ በመውሰድ ፡ ተቃራኒ ፡ ከርከር ፡ ለማቅረብ ፡ ይቻላል ፤ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ፩ኛውን ፡ ቅጥር ፡ የግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ ይመለከታል ።

የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ሳይጠቀሙ ፡ አጋጊ ፡ ያወጣቸውን ፡ ሕጎች ፡ ውድቅ ፡ የማድረግ ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ፡ ቢባልም ፡ እንኳ ፡ ይህ ፡ አንቀጽ ፡ በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ውስጥ ፡ እንደ ፡ መገኘቱ ፡ መጠን ፡ ሥልጣናቸው ፡ በአንቀጽ ፡ አነጋገር ፡ የተወሰነ ፡ ነው ፡ የሚለው ፡ አስተያየት ፡ የተሻለ ፡ መስሎ ፡ ይታያል ።

15 በልጅ ፡ እርዳታ ፡ አበባና ፡ በኢትዮጵያ ፡ ን ፡ ነ ፡ መ ፡ የቴሌኮሙኒኬሽን ፡ ቦርድ ፡ መካከል ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ የነበረው ፡ ክርክር ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾሎም ፡ ፪ ፡ ገጽ ፡ ፫፻ ፡ ይመለከታል ።

16 ይህ ፡ ልብ ፡ ወለድ ፡ ከስ ፡ ከፍ ፡ ብሎ ፡ በተገለጸው ፡ በ፲፮ኛው ፡ ተራ ፡ ቅጥር ፡ የግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ በተጠቀሰው ፡ ከስ ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ ነው ።

17 የ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ አዋጅ ፡ ቅጥር ፡ ፳፬/፲፩ኛ ፡ አንቀጽ ፡ በ፬ኛው ፡ ዓመት ፡ ቅጥር ፡ ፮ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ታትሞ ፡ የወጣውን ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ በ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ የውሃ ፡ ዋጋ ፤ የንግድ ፡ ፈቃድ ፤ ግብርና ፡ የቀረጥ ፡ ደንብ ፡ አንቀጽ ፡ ፭ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቅጥር ፡ ፻፲፪ ፡ ፯ኛ ፡ ዓመት ፡ ቅጥር ፡ ፭ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ መሠረት ፡ ለማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ስለሚከፈለው ፡ ዋጋ ፡ ግምት ፡ የሚሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ይግባኝ ፡ የሌለው ፡ የመጨረሻ ፡ ውሳኔ ፡ መስሎ ፡ ይታያል ፡ ይህ ፡ ሕግም ፡ ታትመው ፡ በወጡ ፡ ሁለት ፡ ክሶች ፡ ውስጥ ፡ ገብቶ ፡ ተጠቅሷል ።

(ይግባኝ ፡ የመስማት ፡ ሥልጣን ፡ ይቀበላል) ፡

(ይግባኝ ፡ የመስማት ፡ ሥልጣን ፡ አይቀበልም) (ተመሳሳይ) ።

፫ኛ : ጉዳይ ፣ የ፲፱፻፵፫ ፣ የሥራ ፣ ግብር ፣ አዋጅ ፣ የአገር ፣ ውስጥ ፣ ገቢ ፣ መሥሪያ ፣
ቤት ፣ የገመተውን ፣ ግብር ፣ በታክስ ፣ ይግባኝ ፣ ኮሚሲዮን ፣ ወይም ፣ በፍርድ ፣
ቤቶች ፣ እንዳይታይ ፣ ለማድረግ ፣ በ፲፱፻፵፯ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ታርጫል ። ይህ ፣ ከሆነ ፣
በኋላ ፣ “ፐ” ፣ የተገመተበትን ፣ የሥራ ፣ ግብር ፣ በ፪ኛው ፣ ጉዳይ ፣ በተመለከተው ፣
ምክንያት ፣ ለመቃወም ፣ ይሞክራል ።

፫ኛው ፣ ጉዳይ ፣ የተጨመረው ፣ የማያጠራጥረውን ፣ ለማመልከት ፣ ያህል ፣
ብቻ ፣ ነው ፣ በ፫ኛው ፣ ጉዳይ ፣ ውስጥ ፣ ምንም ፣ ዓይነት ፣ አሻሚ ፣ ሁኔታዎች ፣
ቢኖሩ ፣ እንቀጽ ፣ ፻፳፪ ፣ ወደፊት ፣ በሚደረጉ ፣ ያስተዳደር ፣ ተግባሮች ፣ ብቻ ፣
በመወሰኑ ፣ የተፈጠሩ ፣ አይደሉም ። በክርክር ፣ ሊገቡ ፣ የሚችሉት ፣ ሁለቱም ፣
ተግባሮች ፣ ማለት ፣ የአዋጅ ፣ መታረምና ፣ አለአግባብ ፣ ተደረገ ፣ የተባለው ፣ ግምት ፣
የተፈጸሙት ፣ ሕገ ፣ መንግሥቱ ፣ ከታወጀ ፣ በኋላ ፣ ነው ።

የፍርድ ፣ ቤቱን ፣ ጎላፊነት ፣ በአንድ ፣ በኩል ፣ ስንመለከተው ፣ የመጀመሪያ
ዎቹ ፣ ሁለት ፣ ጉዳዮች ፣ ፍርድ ፣ ቤቱን ፣ መላ ፣ የሚያሳጡ ፣ ናቸው ። በ፩ኛው ፣
ጉዳይ ፣ ላይ ፣ የተፈጸመውን ፣ የንብረት ፣ መወሰድ ፣ ፍርድ ፣ ቤቱ ፣ ዋጋ ፣ የሌለው ፣
ነው ፣ ያለ ፣ እንደሆነ ፣ ሕገ ፣ መንግሥቱ ፣ ከመታወጁ ፣ በፊት ፣ የታወጀውን ፣ ሕግ ፣
ሕገ ፣ መንግሥታዊ ፣ በሆነ ፣ ምክንያት ፣ መሻሩ ፣ ይሆናል ። በ፪ኛውም ፣ ጉዳይ ፣
ላይ ፣ ነገሩን ፣ ለመስማት ፣ ሥልጣን ፣ የወሰደ ፣ እንደሆነ ፣ እንኳን ፣ ይህንኑ ፣ አደ
ረገ ፣ ማለት ፣ ነው ። በምንም ፣ ዓይነት ፣ አነጋገር ፣ ፍርድ ፣ ቤቱ ፣ ቢጠቀም ፣ በየ
አንዳንዱ ፣ ጉዳይ ፣ ላይ ፣ የሚሰጠው ፣ ውሳኔ ፣ የሚያመለክተው ፣ የቀረቡለትን ፣
ጉዳዮች ፣ በመሰሉ ፣ ነገሮች ፣ ረገድ ፣ የ፲፱፻፵፫ን ፣ አዋጅ ፣ ውጤት ፣ እንደማይሰጥ ፣
ዋጋ ፣ እንደሌለውና ፣ እንደማያገለግል ፣ አድርጎ ፣ ቆጥሮታል ፣ ማለት ፣ ነው ።
በ፩ኛው ፣ ጉዳይ ፣ ላይ ፣ የመንግሥት ፣ ወኪሎች ፣ የ፲፱፻፵፫ ፣ ዓ ፣ ምን ፣ አዋጅ ፣
መመሪያ ፣ እንዲከተሉ ፣ ካልተፈቀደላቸው ፣ ወይም ፣ የ፲፱፻፵፫ ፣ ዓ ፣ ምን ፣ አዋጅ ፣
በ፪ኛው ፣ ጉዳይ ፣ ላይ ፣ በፍርድ ፣ ቤት ፣ የጉዳዩን ፣ እንደገና ፣ መታየት ፣ የማያገድ ፣
ከሆነ ፣ አዋጆቹ ፣ በሥራ ፣ ላይ ፣ መዋላቸው ፣ ቀርቷል ፣ ማለት ፣ ነው ። የተገለበ
ጠው ፣ የ፲፱፻፵፯ቱ ፣ ተግባር ፣ ብቻ ፣ ነው ፣ እንጂ ፣ የ፲፱፻፵፫ ፣ ዓ ፣ ምን ፣ አዋጅ ፣ አይ
ደለም ፣ ማለትም ፣ ቃል ፣ ማሳመር ፣ ብቻ ፣ ይሆናል ።

በዚህ ፣ ፈንታ ፣ ፍርድ ፣ ቤቱ ፣ የዚህ ፣ ተቃራኒ ፣ መንገድ ፣ ቢከተልና ፣ በኋላ ፣
(ሕገ ፣ መንግሥቱ ፣ ከታወጀ ፣ ወዲህ) ፣ ከተፈጸሙት ፣ ተግባሮች ፣ ይልቅ ፣ የቀድሞ
ዎቹ ፣ (ሕገ ፣ መንግሥቱ ፣ ከመታወጁ ፣ በፊት) ፣ አዋጆች ፣ የታወጁበትን ፣ ቀን ፣
ቢመለከት ፣ የሚገኘው ፣ ውጤት ፣ የ“ፐ”ን ፣ ሕገ ፣ መንግሥታዊ ፣ የሆነ ፣ መብት ፣
የጣሰ ፣ ከ፲፱፻፵፮ ፣ ዓ ፣ ምን ፣ ወዲህ ፣ የተፈጸመን ፣ የመንግሥት ፣ የአስተዳደር ፣ ተግ
ባር ፣ በፍርድ ፣ ቤት ፣ እንደ ፣ ገና ፣ ከመታየት ፣ እንዲድን ፣ ማድረግ ፣ ይሆናል ።
“ፐ” ፣ በሕገ ፣ መንግሥቱ ፣ የተሰጠው ፣ መብት ፣ ተጠብቆለታል ፣ የሚለው ፣
የአንድ ፣ የመንግሥት ፣ መሥሪያ ፣ ቤት ፣ ወይም ፣ የማዘጋጃ ፣ ቤት ፣ ምክር ፣ ቤት ፣
ውሳኔ ፣ መብቱ ፣ አልተጠበቀለትም ፣ ከሚለው ፣ ከፍርድ ፣ ቤቱ ፣ ብይን ፣ ያላነሰ ፣
ሥልጣን ፣ እንዳለው ፣ የሚቆጠር ፣ ከሆነ ፣ ይህ ፣ ውጤት ፣ የሚነቀፍበት ፣ ነገር ፣
የለም ። አንቀጽ ፣ ፻፲፮ ፣ አንቀጽ ፣ ፻፳፪ ፣ የሕገ ፣ መንግሥቱን ፣ ፍች ፣ በመግለጽ ፣
ረገድ ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ የበላይ ፣ ባለሥልጣን ፣ መሆናቸውን ፣ የሚያመለክቱ ፣
ሆነው ፣ ሊወሰዱ ፣ ይገባል ፣ ተብሎ ፣ እንደቀረበው ፣ ክርክር ፣ ከተወሰዱ ፣ አንቀጽ ፣

፳፩፻፺፯ : አሟልቶ : መጠበቅ : ወይም : አለመጠበቅ : ለፍርድ : ቤቶች : ከተተወው ምርጫ : ውስጥ : አይገኝም ። 18

ከፍ : ብሎ : በተደረገው : አቀራረብ : ሲገለጽ : ያው : ችግር : በያንዳንዱ : ጉዳይ : ውስጥ : ይደቀናል ። ይሁን : እንጂ ፤ ችግሮቹ : አንድ : ዓይነት : አይደሉም ፤ መፍትሔአቸውም : አንድ : ዓይነት : መሆን : አለበት : አይባልም ።

በጀኛው : ጉዳይ : እንጀምር ። በዚያ : ጉዳይ : ላይ : ከችግሩ : መውጫ : የሚሆነው : አንድ : መንገድ : የመንግሥትን : የአስተዳደር : ተግባር : ዋጋ : የሌለውና : የማያገለግል : ነው : ለማለት : አንድ : ፍርድ : ቤት : ሥልጣን : የሚኖረው ፤ ተግባር : ዋጋ : የሌለው : ሊሆን : ይገባል : የሚል : ክስ : በሥርዓት : ለፍርድ : ቤቱ : የቀረበ : እንደሆነ : ነው ፤ በሚለው : መሠረት : ሐሳብ : በመጠቀም : ነው ። ምናልባትም : መምራት : የሚገባው : ይህ : (የክስ : መቅረብ : ማስፈለግ) : መሠረት : ሐሳብ : ይሆናል ። ይሁን : እንጂ ፤ ከአንቀጽ : ፳፮፻ : ዓላማ : ጋር : በተሻለ : የሚሰማግ : ሌላ : የአመራመር : መንገድ : ደግሞ : አለ ።

የዚህ : የኋለኛው : የአመራር : መንገድ : መሠረት : በጀኛው : ጉዳይ : ውስጥ : ክርክር : በተነሳባቸው : በሁለቱ : የመንግሥት : ተግባሮች : ጠባይ : መካከል : ያለው : ጥልቅ : ልዩነት : ነው ። ማስረጃ : ለማቅረብ : ወይም : ለመከራከር : የማዘጋጃ : ቤቱ : ምክር : ቤት : ለ“ፕ” : ፈቃድ : መከልከል ፤ የዳኝነት : ብይን : የሚያስፈልገው : ሕግ : መንግሥታዊ : የሆነ : ክርክር : ያስነሣል ። ፍርድ : ቤትም : ጉዳዩን : ለመስማት : ከወሰነ : የሚሰጠው : ብይን : የማዘጋጃ : ቤቱ : ምክር : ቤት : ወደፊት : ሊከተል : የሚገባውን : ሥነ : ሥርዓት : ይወስን : ይሆናል ። የጉዳዩን : በፍርድ : ቤት : እንደገና : መታየት : ስለሚያግደው : አዋጅ : ፍርድ : ቤቱ : የሚሰጠው : ውሳኔ : ግን : ማለት : ጉዳዩን : ለመስማት : ሥልጣን : በመውሰድ : ረገድ : የሚሰጠው : ውሳኔ : በራሱ : ስለ : አለፈው : ወይም : ስለ : ወደፊቱ : የምክር : ቤቱ : ተግባሮች : ምንም : አይወሰንም ። የተባለው : የፍርድ : ቤት : ውሳኔ : የሚያረጋግጠው : በማዘጋጃ : ቤቱ : ምክር : ቤት : ውሳኔ ላይ : የመጨረሻ : ቃል : የሚኖረው : የትኛው : ድርጅት : (ፍርድ : ቤት : ወይስ : የማዘጋጃ : ቤቱ : ምክር : ቤት) : መሆኑን : ነው ። ማለት : ለፍርድ : ቤቱ : ሁለቱ : ክርክሮች : ሕግን : ከሥነ : ሥርዓት : በሚለየው : መሥመር : ግራና : ቀኝ : የሚውሉ : ናቸው ። 19

18 ፍርድ : ቤቶች : ሕገ : መንግሥት : ለመተርጎም : የበላይነት : ሥልጣን : በሰጣቸው : አዋኪ : ሁኔታ : ለመፍጠር : ባቂ : ምክንያት : አይሆንም ። ብሎ : በመጠኑ : ለመከራከር : ይቻላል ። በዚህ : ረገድ : የፍርድ : ቤቶች : የበላይነት : ሊኖር : የሚችለው : የትርጉሙ : ክርክር : ለፍርድ : ቤት : ሲቀርብ : ብቻ : ነው ፤ ነገር : ግን : ግልጽ : ድንጋጌ : አለመኖሩ : እየታወቀ : አንድ : የአስተዳደር : አድራጎት : ወይም : አጋጊ : ያወጣው : ሕግ : በፍርድ : ቤት : እንዲታይ : ለመጠየቅ : በሕገ : መንግሥት : የተጠበቀ : መብት : አለ : ብሎ : ያለአንዳች : ምርምር : መቀበል : በዚህ : ጽሑፍ : መጀመሪያ ፣ ላይ : ለቀረበው : ጥያቄ : በይሆናል : የግምት : መልስ : ከመስጠት : ይቆጠራል ። ለዚህ : ዓይነቱ : መቃወሚያ : ግምቱን : እምነን : ብንቀበል : ከትክክለኛ : አስተሳሰብ : ውጭ : ያልሆነ : ክርክር : ሲመሠረትበት : ይቻላል ፣ የሚል : መልስ : ለመስጠት : ይቻላል ፤ አንድ : የአስተዳደር : አድራጎት : ወይም : አጋጊ : ያወጣው : ሕግ : በፍርድ : ቤቶች : እንዲታይ : ሕገ : መንግሥቱ : መብት : የሚሰጥ : ከሆነ : የተወሰደው : ግምት : ትክክለኛ ፣ ሆነ : ማለት : ነው ። ሕገ : መንግሥቱ : መብቱን : የማይሰጥ : ከሆነ : ደግሞ ፣ ለዚህ : ጽሑፍ : ዓላማ : በክርክር : አወሳሰን ፣ ላይ : ለውጥ : አያመጣም ።

19 ለፍርድ : ቤቱ : የመሠረታዊ ፣ ሕግ : ጥያቄ : ሆኖ : የሚቀርበው : ክርክር : ለማዘጋጃ : ቤቱ : ምክር : ቤት ፣ ግን : የሥነ : ሥርዓት ፣ ጥያቄ : ነው ። ላሁኑ : ምርምራችን : እግባብ : ያለው : ለፍርድ : ቤቱ : የሚቀርበው : መሠረታዊ : የሕግ : ጥያቄ : ነው ።

የዚህ ልዩነት ፡ ዋና ፡ ነገር ፡ መሆን ፡ ከአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ሁለት ፡ ዓላማዎች ፡ ያፈልቃል ። ከአንቀጽ ፡ ዓላማዎች ፡ አንዱ ፡ የሕገ ፡ መንግሥቱን ፡ በተለይም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ለሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ የሚሰጡትን ፡ ፍች ፡ የበላይነት ፡ ለማረጋገጥ ፡ መሆኑ ፡ ከፍ ፡ ብሎ ፡ በተደረገው ፡ ክርክር ፡ ተገልጧል ። የአንቀጽ ፡ ወደፊት ፡ በሚፈጸሙ ፡ የመንግሥት ፡ ተግባሮች ፡ ብቻ ፡ መገታት ፡ ግልጽ ፡ ዓላማ ፡ ግን ፡ በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ማገጃዎች ፡ ወደኋላ ፡ መመልከት ፡ ምክንያት ፡ የሚነሱትን ፡ ችግሮች ፡ ለማስወገድ ፡ ነው ።

አንድ ፡ ኋለኛው ፡ ባለ ፡ ዓላማ ፡ ረገድ ፡ በሕግና ፡ በሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መካከል ፡ አንድ ፡ ዋና ፡ ልዩነት ፡ አለ ። ለምሳሌ ፡ አንድ ፡ ተዋዋይ ፡ ውሎ ፡ ከመፈጸሙ ፡ በፊት ፡ ውል ፡ የሚፈጸምበትን ፡ ሁኔታ ፡ የሚወስነው ፡ ሕግ ፡ በሊወጥበት ፡ አንድ ፡ ተጭበረበሪ ፡ አድርጎ ፡ በሚገባ ፡ ሊቆጥረው ፡ ይችላል ። ይሆናል ። (የባለውሉ ፡ ቅሬታ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ ደረጃ ፡ ማግኘት ፡ አለማግኘቱ ፡ ሌላ ፡ ነገር ፡ ነው) ። በሕጉ ፡ ላይ ፡ ከውሉ ፡ የሚነሱ ፡ ክሶች ፡ በፊት ፡ በሚታዩበት ፡ ቀርቶ ፡ በሌላ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይታያሉ ፡ የሚል ፡ ለውጥ ፡ ቢደረግ ፡ ግን ፡ በጠቅላላው ፡ ባለውሉ ፡ በነበረው ፡ ጽኑ ፡ ተስፋ ፡ ላይ ፡ የሚደርስ ፡ ከባድ ፡ ጉዳት ፡ አይኖርም ። ወይም ፡ በሌላ ፡ ምሳሌ ፡ ለመጠቀም ፡ የ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የሥራ ፡ ግብር ፡ አዋጅ ፡ ከ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ ያሉትን ፡ ዓመታት ፡ የግብር ፡ ዕዳ ፡ አለመጠም ፡ ይህን ፡ ቢያደርግ ፡ ኖሮ ፡ ብዙዎች ፡ ሰዎች ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ በደል ፡ አድርገው ፡ ይቆጥሩት ፡ ነበረ ። ነገር ፡ ግን ፡ በነዚያ ፡ ባለፉት ፡ ዓመታት ፡ የግብር ፡ አከፋፈል ፡ የተወሰነበትን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በ፲፱፻፶፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕግ ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ በማድረግ ፡ አንዳችም ፡ በደል ፡ አልተፈጸመ ።²⁰

የአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ወደፊት ፡ በሚሠሩ ፡ የመንግሥት ፡ ተግባሮች ፡ መወሰን ፡ እንዲያስወግዳቸው ፡ የተፈለጉት ፡ ችግሮች ፡ አንድ ፡ አዲስ ፡ የግብር ፡ ሕግ ፡ ወይም ፡ አንድ ፡ አዲስ ፡ የውል ፡ ግዴታዎች ፡ ሕግ ፡ ከሚያስነሳቸው ፡ ችግሮች ፡ በዓይነት ፡ አይለዩም ። በየአንዳንዱ ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ የችግሮች ፡ ምንጭ ፡ የሆነው ፡ ሰዎች ፡ (የግል ፡ ነዋሪዎች ፡ ወይም ፡ የመንግሥት ፡ ባለሥልጣኖች) ፡ በአሮጌው ፡ ሕግ ፡ በመመካት ፡ እርምጃ ፡ መውሰዳቸውና ፡ ፕላን ፡ ማድረጋቸው ፡ ነው ። አዲሱም ፡ ሕግ ፡ በየአንዳንዱ ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ወደ ፡ ኋላ ፡ ተመልሶ ፡ እንዳይሠራበት ፡ መታገዱ ፡ የሰዎቹ ፡ ጽኑ ፡ አለኝታዎች ፡ ሊጠበቁ ፡ የሚገባቸው ፡ ናቸው ፡ ተብሎ ፡ ስለ ፡ ተቆጠረ ፡ ነው ። የሕግን ፡ ጉዳይ ፡ ከሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጉዳይ ፡ ለመለየት ፡ ምክንያት ፡ የሆነው ፡ በጠቅላላ ፡ አነጋገር ፡ እነዚህን ፡ አለኝታዎች ፡ የሚያሰጋቸው ፡ በሕጉ ፡ ላይ ፡ የሚደረገው ፡ ለውጥ ፡ ብቻ ፡ ስለሆነ ፡ ነው ።

በሁለተኛው ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ በሚነጋገርበት ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ እንዲከተል ፡ ቢጠየቅ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤቱን ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ሊያሳስበው ፡ በሚገባ ፡ ነው ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ ቢያንስ ፡ ቢያንስ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓቱ ፡ ከ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ በነበረ ፡ የመንግሥት ፡ ደንብ ፡ የተወሰነ ፡ ባልሆነበት ፡ ጊዜ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከሚወስነው ፡ ማናቸውም ፡ ደረጃ ፡ ጋር ፡ ተስማሚ ፡ የሆነ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ እንዲከተል ፡ በአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ታዘዋል ። በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ በተቀበለው ፡ የአንቀጽ ፡ ፻፲ና ፡ ፻፳፪ ፡ ፍችም ፡ እነዚህን ፡ ደረጃዎች ፡ የመወሰንና ፡

20 ማርፕሊስ ፡ ረጃጭይና ፡ ሸሪኮቹ ፡ ክገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ ዋና ፡ መ/ቤት ፡ ነገር ፡ ፈጅ ፡ ጋር ፡ በተከራከሩበት ፡ (ከፍተኛው ፡ ፍ/ቤት ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም) ፡ ጉዳይ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ መጽሐት ፡ ሾሎዮም ፡ ፪ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፮ ፡ ይመለከታል ።

እንዲሠራባቸውም ፡ የማድረግ ፡ ተቀዳሚ ፡ ኃላፊነት ፡ የፍርድ ፡ ቤቶቹ ፡ ነው ። የ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ ይህን ፡ ኃላፊነት ፡ ከፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነፍግ ፡ ይመ ስላል ፤ ነገር ፡ ግን ፡ ይህ ፡ የአስተዳደር ፡ ተግባሮችን ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደገና ፡ ከመታየት ፡ የሚያግድ ፡ አዋጅ ፡ የአንቀጽ ፡ ፻፳፪ን ፡ ዓላማ ፡ (የአንቀጽ ፡ አነጋ ገር ፡ ወ/ቋንቋ ፡ ሳይሆን) ፡ የሚመለከተው ፤ ሁለተኛውን ፡ ጉዳይ ፡ በሚነካ ፡ መን ገድ ፡ ከ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤቱ ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ የወሰነው ፡ ጉዳይ ፡ እንደገና ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመታየት ፡ ባለው ፡ ነጻነት ፡ ተመክቶ ፡ ነበር ፡ ያልን ፡ እንደሆነ ፡ ብቻ ፡ ነው ። እዚህ ፡ ትምክህት ፡ ላይ ፡ እንዴት ፡ እንደ ፡ ደረሰ ፡ ለመግመት ፡ ግን ፡ ቀላል ፡ አይደለም ። ከዚህ ፡ ጥቂት ፡ ለየት ፡ ባለ ፡ ሁኔታ ፡ የማ ዘጋጃ ፡ ቤቱ ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ለራሱ ፡ ሥራ ፡ ማካሄጃ ፡ ሲል ፡ በጊዜው ፡ “ጥ”ን ፡ ማስረጃ ፡ ከማቅረብ ፡ ወይም ፡ ከመከራከር ፡ የከለከለ ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ደንብ ፡ ሲያረቅቅ ፡ እርግጥ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመዳኘት ፡ በነበረው ፡ ነጻነት ፡ ተመክቶ ፡ ይሆናል ። ነገር ፡ ግን ፡ እነዚህ ፡ ደንቦች ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከመታወጁ ፡ በፊት ፡ ተደንግ ገው ፡ እንደሆነ ፡ (የማዘጋጃ ፡ ቤቱም ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ትምክህት ፡ የአንቀጽ ፡ ፻፳፪ን ፡ ዓላማ ፡ የሚመለከተው ፡ ይህ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ ነው) ፡ ሁለተኛው ፡ ጉዳይ ፡ እንደ ፡ አንደኛው ፡ ይሆናል ።

ከ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ የነበሩትን ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ መግቻ ምች ፡ ችላ ፡ በማለት ፡ ባንዳንድ ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ጸንተው ፡ በሚገኙት ፡ አለኝታ ምች ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ ፈጽሞ ፡ ሊደርስ ፡ አይችልም ፡ ለማለት ፡ ያስችግራል ። ነገር ፡ ግን ፡ የዚህ ፡ መሳይ ፡ ጉዳት ፡ መድረስ ፡ በጣም ፡ አነስተኛ ፡ ሆኖ ፡ ስለሚታይ ፡ የሕ ግና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓትን ፡ ልዩነት ፡ መሣሪያ ፡ ማድረግ ፡ እንደ ፡ ፪ኛው ፡ ባለጉዳይ ፡ ላይ ፡ በጠቅላላው ፡ የተሻለ ፡ ፍትሕ ፡ የሚሰጥ ፡ ይመስላል ።²¹

ይሁን ፡ እንጂ ፡ የሕግና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ልዩነት ፡ በ፩ኛው ፡ ጉዳይ ፡ ለቀ ረበው ፡ ችግር ፡ መፍትሔ ፡ አያስገኝም ። ፩ኛው ፡ ጉዳይ ፡ የመንግሥት ፡ ባለሥል ጣኖች ፡ ተሻሽሎ ፡ ከወጣው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ጋር ፡ ተቃራኒ ፡ በሆኑ ፡ ከ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ በታወጁ ፡ አዋጆች ፡ መሠረት ፡ እንዲሠሩ ፡ ይፈቅድላቸዋልን ፡ የሚል ፡ ጥያቄ ፡ በቀጥታ ፡ ያቀርባል ።

አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ በሚፈጸሙ ፡ የመንግሥት ፡ ተግባሮች ፡ እንዲ ገታ ፡ የተደረገበት ፡ ዓላማ ፡ መስሎ ፡ የሚታየውን ፡ እንዲያረካ ፡ ከተፈለገ ፡ ጥያቄ ው ፡ በአዎንታ ፡ ካልሆነ ፡ በሌላ ፡ እንዴት ፡ እንደሚመለስ ፡ ለማየት ፡ አደጋች ፡ ነው ። ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ አያሌ ፡ በሆኑ ፡ የመንግሥት ፡ ተግባሮች ፡ ላይ ፡ የማያገለ ግል ፡ መሆኑ ፡ አለጥርጥር ፡ ለአንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ ከተለመደው ፡ የተዛባ ፡ ነገር ፡ መስሎ ፡ ይታያቸዋል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በአንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ተፈላጊ ፡ መስሎ ፡ የሚ ታየው ፡ ይኸው ፡ መዛባት ፡ ነው ። ማለት ፡ የተፈለገው ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ከመታ ወጁ ፡ በፊት ፡ የታወጁ ፡ አዋጆችና ፡ ድንጋጌዎች ፡ እንደ ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ የን ጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ ግዛት ፡ ሕግ ፡ ሁነው ፡ እንዲቀጥሉ ፡ ነው ።

21 አላይ ፡ በ፲፯ኛው ፡ ተራ ፡ ቅጥር ፡ የግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ በተጠቀሰው ፡ ክስ ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ እንቀጽ ፡ ፮ ፡ ቀ ፡ ፻፲፪ን ፡ (፲፱፻፵፰) ፡ ወደ ፡ ጉን ፡ ትቶ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤትን ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ በይግባኝ ፡ መርምሮአል ። ነገር ፡ ግን ፡ አንቀጽ ፡ ፻፳፪ ፡ ለወደፊት ፡ ስለሚደረጉ ፡ የመንግሥት ፡ ውሳኔዎች ፡ የመሠረተውን ፡ ወሰን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ያሻሻለበት ፡ ምክ ጎያት ፡ አልተገለጸም ። ደግሞም ፡ የይግባኙ ፡ ክርክር ፡ ስለ ፡ አዋጁ ፡ ትርጉም ፡ ብቻ ፡ ስለነበር ፡ የፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ሥልጣን ፡ የሚወስነውን ፡ ጉዳይ ፡ ወደ ፡ ጉን ፡ ለመተው ፡ የቀረበውን ፡ ክርክር ፡ በመጠኑ ፡ ሊያደክመው ፡ ይችላል ።

የእንቀጽ፡ ፻፳፪፡ ወደፊት፡ በሚፈጸሙ፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ መገታት፡ ትርጉም፡ ይህ፡ ካልሆነ፡ ጥቅሙ፡ ጠባብ፡ ነው፤ ያስወግዳልም፡ ተብሎ፡ ከታሰበው፡ ችግር፡ ይበልጥ፡ የተወሰነ፡ ነው፤ አብዛኛዎቹ፡ ጠቃሚ፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ ዋና፡ ነገር፡ የሆኑበት፡ ምክንያት፡ በመሠረቱ፡ ወደፊት፡ ለሚፈጸሙ፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ መመሪያ፡ በመሆናቸው፡ ነው። የአንድ፡ የግብር፡ አዋጅ መታወጅና፡ አንድ፡ ወንጀለኛ፡ ለተወሰነ፡ የእሥራት፡ ጊዜ፡ እንዲታሠር፡ መፍረድ፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ ናቸው። ግን፡ ከፍተኛ፡ ነገር፡ የሚሆኑት፡ ሌሎች፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ ይከተሉአቸዋል፡ ተብሎ፡ ስለሚጠበቅ፡ ብቻ፡ ነው። ግብር፡ ሰብሳቢዎች፡ በአዋጁ፡ በታዘዘው፡ አኳኋን፡ ግብር፡ እንደሚሰበስቡ፡ ይጠበቃል። የወህኒ፡ ቤት፡ ባለሥልጣኖችም፡ እሥረኛውን፡ በፍርድ፡ ለተወሰነው፡ ጊዜ፡ በእሥር፡ ቤት፡ እንደሚያቆዩት፡ እምነት፡ ሊጣልባቸው፡ ይቻላል።

መሪ፡ የመንግሥት፡ ተግባሮች፡ ከተከታታዩና፡ ዘላቂ፡ ከሆነው፡ በሥራ፡ ላይ፡ ከማዋል፡ አድራጎት፡ ጋር፡ እንዲህ፡ ማቀናበር፡ በመላው፡ ሕግና፡ በአስተዳደር፡ ተግባር፡ ይሠራሉ። መሪ፡ የሆነው፡ ተግባር፡ ተገቢነትም፡ በመሪው፡ ተግባር፡ የተፈለገውን፡ ነገር፡ በሥራ፡ ላይ፡ በማዋል፡ ከሚፈጸመው፡ አድራጎት፡ ተገቢነት፡ ሊለይ፡ አይችልም። በአዋጁ፡ የተጠየቀው፡ ተግባር፡ ዋጋ፡ የሌለውና፡ የማያገለግል፡ ከሆነ፡ አዋጁም፡ እንዲሁ፡ ዋጋ፡ የሌለውና፡ የማያገለግል፡ ነው።

በሥራ፡ ላይ፡ እንዳያውሉት፡ የመንግሥት፡ ባለሥልጣኖችን፡ በመከልከል፡ ከ፲፱፻፵፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ የነበረን፡ አዋጅ፡ ውጤት፡ በሚሰጥ፡ አኳኋን፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ለማድረግ፡ ከተቻለ፡ ከ፲፱፻፵፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ የተፈረደ፡ የወንጀል፡ እሥራትም፡ እንደዚሁ፡ እሥራቱ፡ ስለ፡ ቀጠለ፡ በወህኒ፡ ቤት፡ ባለሥልጣኖች፡ ላይ፡ በሚሰነዘር፡ ክስ፡ ተገልባጭ፡ የማይሆንበት፡ ምክንያት፡ ግልጽ፡ አይደለም። ይህንንም፡ ማለት፡ ከ፲፱፻፵፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ በነበረ፡ አዋጅ፡ መሠረት፡ የተፈጸመ፡ ማናቸውም፡ የመንግሥት፡ አድራጎት፡ ሕገ፡ መንግሥታዊ፡ በሆነ፡ ምክንያት፡ ከመጠየቅ፡ ነጻ፡ ነው። ማለት፡ አይደለም። አብዛኛዎቹ፡ አዋጆች፡ በተለይም፡ በጣም፡ ቀደምትነት፡ ያላቸው፡ አዋጆች፡ በሥራ፡ ላይ፡ ስለሚውሉበት፡ ሁኔታ፡ እምብዛም፡ አይናገሩ። በደንቦች፡ ወይም፡ በአስተዳደር፡ አስተያየት፡ የሚመሉ፡ ብዙ፡ ክፍት፡ ነገሮች፡ ተትተዋል። አዋጁ፡ በሥራ፡ ላይ፡ ሊውል፡ የሚችልበት፡ ሌላ፡ መንገድ፡ ከኖረ፡ እነዚህ፡ ደንቦች፡ ወይም፡ አስተያየቶች፡ ራሳቸውን፡ እንደ፡ ቻሉ፡ የመንግሥት፡ ተግባር፡ ሊቆጠሩና፡ የአዋጁም፡ ፍሬ፡ ነገር፡ ሳይነካ፡ ሊሻሩ፡ ይቻላል።

ከዚህም፡ በላይ፡ የአንድ፡ ከ፲፱፻፵፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ የታወጀ፡ አዋጅ፡ ፍች፡ የሚያሻማ፡ ሲሆን፡ የአዋጁን፡ ከሕገ፡ መንግሥት፡ ደረጃ፡ መጋጨት፡ የሚያሳንስ፡ ፍች፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ለመምረጥ፡ ይችላል። በአንደዚህ፡ ዓይነቱ፡ አተረጓጎምና፡ አድራጎቱ፡ በቀድሞው፡ አዋጅ፡ እርግጥ፡ መፈለጉን፡ በጥንቃቄ፡ በመመርመር፡ በሰላ፡ የሚታወጁ፡ ሕጎችም፡ እየበዙ፡ እንደመሄዳቸው፡ መጠን፤ ከ፲፱፻፵፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ የታወጁ፡ አዋጆች፡ አስፈላጊነት፡ እያነሰ፡ የሚሄድ፡ በመሆኑና፡ የቀድሞዎቹ፡ ሕጎች፡ በአዲሶቹ፡ እየተሻሩና፡ እየታገዱ፡ በመቅረታቸው፡ ምክንያት፡ በእንቀጽ፡ ፻፳፪፡ የተፈጠረው፡ “ከተለመደው፡ የተዛባ፡ ሁኔታ፡ በአነስተኛና፡ እየጠበበ፡ በሚሄድ፡ አድማስ፡ ሊወሰን፡ ይቻላል።”

ያለማስረጃ፣ የተቀበልነው፣ መልስ፡—የሁለቱ፣ ሕገ፣ መንግሥቶች፣ ችግሮች።

የአስተዳደር፣ አድራጎቶችን፣ በፍርድ፣ ቤት፣ እንደገና፣ የማየት፣ ሕገ፣ መንግሥታዊ፣ የሆነ፣ ሥልጣን፣ ጥያቄ፣ “ተገቢ፣ የሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት”፣ (due Proces oflaw) በሚለው፣ አነጋገር፣ ፍች፣ እንዳይቀርብ፣ የሚሰጠው፣ ዋና፣ መቃወሚያ፣ የተገቢው፣ የሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ መብት፣ በተሻሻለው፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ መሰጠት፣ የተረጋገጠ፣ ነገር፣ አለመሆን፣ ነው። የተሻሻለው፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ በተመሳሳይ፣ አማርኛና፣ እንግሊዝኛ፣ ጽሑፎች፣ በነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ የታተመ፣ ሲሆን፣ የአንቀጽ፣ ፵፫፣ እንግሊዝኛ፣ ጽሑፍ፣ ተገቢ፣ የሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓትን፣ መብት፣ በተባበረው፣ የአሜሪካ፣ መንግሥት፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ ውስጥ፣ በተገለጸው፣ አነጋገር፣ ዓይነት፣ የሚጠብቅ፣ ይመስላል።

“ማንኛውም፣ ሰው፣ በንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ መንግሥት፣ ግዛት፣ ውስጥ፣ ሕይወቱን፣ ነጻነቱን፣ ወይም፣ ንብረቱን፣ ያለተገቢ፣ ሕጋዊ፣ ሥነ፣ ሥርዓት*፣ አያጣም።” (የተሻሻለው፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ አንቀጽ፣ ፵፫፣ የእንግሊዝኛው፣ ጽሑፍ)፡

“ማንኛውም፣ ሰው፡— . . . ሕይወቱን፣ ነጻነቱን፣ ወይም፣ ንብረቱን፣ ያለተገቢ፣ የሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ አያጣም።” የተባበረው፣ የአሜሪካ፣ መንግሥት፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ ፳ኛው፣ ማረሚያ፣ 22

ነገር፣ ግን፣ እንደ፣ መደበኛ፣ ሕግ፣ የሚቆጠረው፣ 23 የአንቀጽ፣ ፵፫፣ የአማርኛው፣ ጽሑፍ፣ ቋንቋ፣ ጥቂት፣ የተለየ፣ ሆኖ፣ እንዲህ፣ ይላል፡—

“ማንኛውም፣ ሰው፣ በንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ ግዛት፣ ውስጥ፣ ሕይወቱን፣ ነጻነቱን፣ ወይም፣ ንብረቱን፣ ያለ፣ ሕግ፣ አያጣም”።

በዚህ፣ ልዩነት፣ የተነሣ፣ ሁለት፣ ፍችዎች፣ ይፈጠራሉ። የመጀመሪያው፣ አንቀጽ፣ ፵፫፣ በተባበረው፣ የአሜሪካ፣ መንግሥት፣ የተስፋፋውን፣ የተገቢ፣ የሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ መንፈስ፣ አጠቃሎ፣ እንዲይዝ፣ ተፈልጓል፤ በአማርኛው፣ በእንግሊዝኛው፣ እትም፣ መካከል፣ ያለውም፣ ልዩነት፣ የሚገልጠው፣ ረቂቅ፣ የሕግ፣ ሐሳቦችን፣ ለመተርጉም፣ ምን፣ ያህል፣ አዳጋች፣ መሆኑን፣ ብቻ፣ ነው፤ የሚል፣ ፍች፣ ነው። የዚህ፣ ሕገ፣ መንግሥታዊ፣ የሆነ፣ ሚዛን፣ በዝርዝር፡

22 አምስተኛው፣ ማሻሻያ፣ የፈዴራል፣ መንግሥት፣ ተግባሮችን፣ ብቻ፣ የሚመለከት፣ ነው። በ፲፪ኛው፣ ማሻሻያ፣ ክፍል፣ አንድ፣ ላይ፣ የአስተባባሪዎችን፣ መንግሥት፣ ተግባር፣ የሚመለከት፣ በጥላ፣ ጉደል፣ ተመሳሳይ፣ የሆነ፣ አንቀጽ፣ በሕገ፣ መንግሥቱ፣ ውስጥ፣ ተጨምሮአል።

23 ኤስ፣ ሎዊንቨተይን፣ ማቴሪያልስ፣ ፎር፣ ዘ፣ ስተዲ፣ ኦፍ፣ ዘ፣ ፒናል፣ ሎው፣ ኦፍ፣ ኢትዮጵያ፣ (፲፱፻፳፮፣ እ፣ ኤ፣ እ፣ ገጽ፣ ፫፻፳፭) እንዲሁም፣ ጂ፣ ከሸችፍሺች፣ “ኢትዮጵያን፣ ሊጋል፣ ኢጅኬሽን”፣ የኢትዮጵያ፣ የጥናትና፣ የምርምር፣ መጽሔት፣ ቮሊዩም፣ ፩፣ ቁጥር፣ ፩፣ (፲፱፻፳፫፣ እ፣ ኤ፣ እ፣ ገጽ፣ ፳፮፣ እና፣ ፳፱፣ ይመለከታል)። በ፲፱፻፵፭፣ ዓ፣ ም፣ ፩ኛው፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፩፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ስለ፣ ዳኝነት፣ ሥራ፣ አካሄድ፣ በወጣው፣ አዋጅ፣ ቁጥር፣ ፳፪፣ አንቀጽ፣ ፳፪፣ መሠረት፣ ሕጎች፣ በአማርኛና፣ በእንግሊዝኛ፣ መታተም፣ እንዳለባቸው፣ ሲገልጹ፣ ሁለቱ፣ ባልተሰማው፣ ጊዜ፣ የትኛው፣ እንደሚያይል፣ (እንደሚረታ)፣ አልተጠቀሰም። በአማርኛ፣ የወጣው፣ ሕግ፣ ያይላል፤ የሚል፣ የግምት፣ አስተያየት፣ በሕገ፣ መንግሥት፣ አንቀጽ፣ ፻፳፭(ለ) የተመሠረተ፣ ይመስላል። በዚህም፣ አንቀጽ፣ መሠረት፣ የንጉሠ፣ ነገሥቱ፣ መንግሥት፣ ግዛት፣ መደበኛ፣ ኦፍሲያል፣ ቋንቋ፣ አማርኛ፣ ነው። በ፲፱፻፳፫፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ ወይም፣ በ፲፱፻፵፮፣ ተሻሽሎ፣ ከወጣው፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ በፊት፣ ተመሳሳይ፣ ድንጋጌ፣ የያዘ፣ ሌላ፣ ሕግ፣ ስለአልነበረ፣ ከ፲፱፻፳፫፣ እስከ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ፣ ም፣ በነበረው፣ ጊዜ፣ ውስጥ፣ የሁለቱ፣ ቋንቋዎች፣ ሕጋዊ፣ አቋም፣ ከ፲፱፻፵፮፣ ዓ፣ ም፣ በኋላ፣ ካለው፣ አቋም፣ ጋር፣ ተመሳሳይ፣ አይደለም።

ሁናቱው ፡ በተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኘው ፡ ተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጋር ፡ መመሳሰል ፡ ወይም ፡ አለመመሳሰል ፡ ለያዝነው ፡ ክርክር ፡ ጥቅም ፡ የለውም ። ዋናው ፡ ነገር ፡ ከተራ ፡ አዋጆች ፡ የበላይ ነት ፡ ያለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ ሚዛን ፡ መሆኑ ፡ ነው ።

ሁለተኛው ፡ ፍች ፤ የአማርኛው ፡ ጽሑፍ ፡ አሁን ፡ እንዳለ ፡ የተፈለገውን ፡ ሐሳብ ፡ በሚገባ ፡ ይገልጻል ፤ ሕይወት ፡ ነጻነት ፡ ወይም ፡ ንብረት ፡ ያለሕግ ፡ ማለት ፡ ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ ካልሆነ ፡ መወሰድ ፡ የለበትም ፤ ነገር ፡ ግን ፡ የሕገ ፡ ትእዛዝ ፡ ምን ፡ እንደሚሆን ፡ ወሰን ፡ አልተሰጠውም ፡ የሚል ፡ ነው ። በመጀመሪያው ፡ ፍች ፡ ንብረትን ፡ ለመንግሥት ፡ የሚቃጠል ፡ እርምጃ ፡ ሁለት ፡ ጥያቄዎችን ፡ ያስነሳል ። የተወሰደው ፡ እርምጃ ፡ ጉዳዩ ፡ የሚመለከተው ፡ ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ ተፈጽሟልን? የሕገ ፡ መንግሥቱን ፡ ሚዛን ፡ አርክቷልን? በሁለተኛ ፡ ፍች ፡ ግን ፡ የሚነግረው ፡ ጥያቄ ፡ የመጀመሪያው ፡ ብቻ ፡ ነው ።

እስካሁን ፡ ድረስ ፡ ይህን ፡ የአተረጓጎም ፡ ጥያቄ ፡ በሚመለከት ፡ በአውራ ፡ ጉዳዩ ፡ ባለሥልጣንና ፡ በመብራቱ ፡ ፍሥሐ ፡ መሐከል ፡²⁴ በነበረው ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የተሰጠ ፡ አንድ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ታትሞ ፡ ወጥቷል ። እዚያ ፡ ላይ ፡ ጉዳዩ ፡ የቀረበለት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ክፍል ፡ በአንድ ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ የተፈጸመ ፡ ማናቸውም ፡ አድራጎት ፡ በአንቀጽ ፡ ፵፫ ፡²⁵ መሠረት ፡ ተገቢ ፡ እንዳልሆነ ፡ ሊቆጠር ፡ አይችልም ፡ በማለቱ ፡ ሁለተኛውን ፡ ፍች ፡ የተቀበለ ፡ ይመስላል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ አንድ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆነ ፡ ደረጃ ፡ ይፈጥራል ፡ በሚለው ፡ አስተያየት ፡ መሠረት ፡ የተሰጠ ፡ አያሌ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔዎች ፡ ይገኛሉ ።²⁶

አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ የሚያመለክተውን ፡ ሐሳብ ፡ በሚገባ ፡ የመመርመር ፡ ተግባር ፤ እንደሰማሁት ፤ በቃል ፡ ለቃል ፡ አተረጓጎምም ፡ ሆነ ፡ በነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ በወጣው ፡ እንግሊዝኛ ፡ ጽሑፍ ፡ ያልተመለከቱትን ፡²⁷ በአማርኛው ፡ ጽሑፍ ፡ የተሠራባቸውን ፡ ቃላት ፡ ረቂቅ ፡ ልዩነቶች ፡ በማጥናት ፡ ላይ ፡ በከፊል ፡ ያርፋል ። ይህን ፡ ዓይነቱ ፡ አመራመር ፡ ከችሎታዬ ፡ በላይ ፡ ስለሆነ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የሚከተለው ፡ ክርክር ፡ ጥያቄውን ፡ በከፊል ፡ የሚመረምርና ፡ ለጊዜው ፡ የሚያገለግል ፡ ብቻ ፡ ከመሆን ፡ አያልፍም ። ቢበዛ ፡ ሊመለከቷቸው ፡ የሚገባውን ፡ አስረጅ ፡ ሃሳቦች ፡ ያመለክት ፡ ይሆናል ።

ከመጀመሪያው ፡ መታወቅ ፡ የሚገባው ፤ ምንም ፡ እንኳን ፡ ከሁለተኛው ፡ ፍችው ፡ በመጀመሪያ ፡ ፍችው ፡ የበለጠ ፡ ዋጋ ፡ ቢኖረው ፤ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ ዋና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ማስከበሪያ ፡ ዋስትና ፡ መሆኑ ፡ ነው ። “ያለሕግ” ፡ በሚለው ፡ እነጋገር ፡ ውስጥ ፡ የ“ሕግ” ፡ ፍች ፡ ማንኛውም ፡ ቢሆን ፡ ቢያንስ ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡

24 የ፲፱፻፺፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ፪ኛ ፡ ሾሊዩም ፡ ገጽ ፡ ፴፫—፴፬ ፡
25 ጉዳዩን ፡ በጥብቅ ፡ ብንመረምር ፡ የቀረበለት ፡ ሕግ ፡ ማለት ፡ አዋጅ ፡ ቀጥሮ ፡ ፻፲፩ ፡ ከተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ በፊት ፡ የወጣ ፡ ስለሆነ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ይህን ፡ ክርክር ፡ አንሥቶ ፡ መመርመር ፡ የሚገባው ፡ አይመስልም ።
26 በከሳሽ ፡ በአቶ ፡ እገሌ ፤ በተከሳሽ ፡ የፖስታ ፡ ቴ ፡ ቴ ፡ ሚኒስቴር ፡ (ከፍተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፺፮ ፡ ዓ ፡ ም) ፡ መካከል ፡ የነበረውን ፡ ክርክር ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሾሊዩም ፡ ፪ ፤ ገጽ ፡ ፫፻፳፩ ፡ ይመለከታል ፤ እላይ ፡ በግርጌ ፡ ማስታወሻ ፤ የተጠቀሰውን ፡ በከሳሽ ፡ የገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ በተከሳሽ ፡ በሚስተር ፡ ሳሪስ ፡ መካከል ፡ የነበረውን ፡ ክርክር ፡ የመዳድሯል ፤ እላይ ፡ በግርጌ ፡ ማስታወሻ ፡ ፲፮ ፡ የተጠቀሰውን ፡ በከሳሽ ፡ ሻህ ፡ እና ፡ በተከሳሽ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ የገንዘብ ፡ ዘበኛ ፡ ክፍል ፡ የነበረውን ፡ ክርክር ፡ ይመለከታል ።
27 በሕገ ፡ የአማርኛ ፡ ቃላት ፡ አግባብ ፡ የሚሰጠው ፡ ትርጉም ፡ ያልተጠናበት ፡ ምርምር ፡ የተሟላ ፡ ሊሆን ፡ እንደማይችል ፡ ለገለጸልኝ ፡ የሦስተኛ ፡ ዓመት ፡ የሕግ ፡ ተማሪ ፡ ለሆነው ፡ ለአቶ ፡ ሰላሙ ፡ በቀለ ፡ ምስጋናዬን ፡ ልገልጽ ፡ እወዳለሁ ።

የተነገረ፡ የውሳኔ፡ ደንብ፡ መሆን፡ አለበት ። ይህም፡ ራሱ፡ በዘፈቀደ፡ ከሚፈጸም፡ የመንግሥት፡ አድራጎት፡ ታላቅ፡ መከላከያ፡ ነው ።²⁸

የመጀመሪያውን፡ ፍች፡ ለመደገፈያ፡ ጉልህ፡ ሆኖ፡ የሚታየው፡ ክርክር፡ በተለይም፡ በተባበረው፡ የአሜሪካ፡ መንግሥት፡ ለተማሪ፡ ሕግ፡ አዋቂ፡ የአንቀጽ፡ ፵፫፡ ከተባበረው፡ የአሜሪካ፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ ተነጻጻሪ፡ አንቀጽ፡ ጋር፡ መመሳሰል፡ ነው ። ይሁን፡ እንጂ፡ በዚህ፡ አስተያየት፡ ላይ፡ የተመሠረተ፡ ክርክርን፡ እግቡ፡ ለማድረስ፡ በአማርኛው፡ ጽሑፍና፡ በተባበረው፡ የአሜሪካ፡ መንግሥት፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ ተመሳሳይ፡ አንቀጽ፡ መካከል፡ ያለው፡ ልዩነት፡ የተፈጠረው፡ ከእንግሊዝኛ፡ ወደ፡ አማርኛ፡ በመተርጎም፡ ላይ፡ ባለ፡ ችግር፡ ብቻ፡ ነው፡ የሚል፡ የክርክር፡ ነጥብ፡ መያዝ፡ አለብን ። ግን፡ አንቀጽ፡ ፵፫፡ ከሌሎች፡ የሕዝብ፡ መብት፡ አንቀጾች፡ ጋር፡ ሲታይ፡ የዚህ፡ ነጥብ፡ እውነተኛ፡ መሆን፡ ጉልህነቱን፡ ይቀንሳል ። ከአንቀጽ፡ ፵፫፡ ሌላ፡ ስምንት፡ ተመሳሳይ፡ አንቀጾች፡ በአንድ፡ በኩል፡ ወይም፡ በሌላ፡ በሕግ፡ መሠረት፡ በሚል፡ ተመሳሳይ፡ ንዑስ፡ ሐረግ፡ ተገትተዋል ።

“... በሕግ፡ መሠረት፡* የፃይማኖታቸውን፡ ሥርዓት፡ አክብረው፡ በነጻ፡ ከመፈጸም፡ አይከለከሉም ።” (አንቀጽ፡ ፵)

“በመላው፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ግዛት፡ ውስጥ፡ በሕግ፡ መሠረት፡ የንግግርና፡ የጋዜጣ፡ ነጻነት፡ የተፈቀደ፡ ነው ።” (አንቀጽ፡ ፵፩)

“ማንኛውም፡ ሰው፡ በሕግ፡ የተወሰነውን፡ ሳይተላለፍ፡ ንብረትን፡ ለማበጀትና፡ በፈቀደው፡ ለማዋል፡ መብት፡ አለው ።” (አንቀጽ፡ ፵፪)

“የኢትዮጵያ፡ ዜጎች፡ በሕግ፡ ተዘርዝሮ፡ በሚወሰነው፡ መሠረት፡ የጦር፡ መሣሪያ፡ ሳይዙ፡ ሰላማዊ፡ ስብሰባ፡ ለማድረግ፡ መብት፡ አላቸው ።” (አንቀጽ፡ ፵፫)

“በሕግ፡ ካልተከለከለ፡ በቀር፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ውስጥ፡ ከስፍራ፡ ወደ፡ ስፍራ፡ የመዘዋወርና፡ መኖሪያ፡ ስፍራን፡ የመለወጥ፡ ነጻነት፡ ለንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ዜጎች፡ ሁሉ፡ ተረጋግጧል ።” (አንቀጽ፡ ፵፬)

“ማንኛውም፡ የኢትዮጵያ፡ ዜጋ፡ በሕግ፡ መሠረት፡ ማናቸውንም፡ ዓይነት፡ ሥራ፡ እየሠራ፡ ለመኖር ፤ ማናቸውንም፡ የሥራ፡ ማኅበር፡ ለማቋቋምና፡ በማናቸውም፡ ማኅበር፡ አባል፡ ለመሆን፡ መብት፡ አለው ።” (አንቀጽ፡ ፵፭)

“ቅጣት፡ የሚፈጸመው፡ በአጥፊው፡ ሰው፡ ላይ፡ ብቻ፡ ነው ። ሕግ፡ እንደሚፈቅደው፡ ካልሆነና፡ ያደረገው፡ ጥፋት፡ ካልተረጋገጠ፡ በቀር፡ ማንም፡ ሰው፡ አይቀጣም ።” (አንቀጽ፡ ፵፮)

“ማንኛውም፡ ሰውና፡ ማናቸውም፡ የግል፡ መኖሪያ፡ ቤት፡ ያለሕግ፡ መባርበርም ፤ መያዝም፡ የለበትም ።” (አንቀጽ፡ ፵፯)

“በየአንዳንዱ፡ አንቀጽ፡ ውስጥ፡ የተሰመረባቸው፡ ለአጋኖ፡ ነው ።

28 ከኤል፡ ፋላር ፤ ዘ፡ ሞራሊቲ፡ አፍ፡ ሎው (1985)፡ እ፡ ኤ፡ አ)፡ ምዕራፍ፡ ፱፡ ጋር፡ ግስተያየት፡ ያሻል ።

በተለይ ፡ አንቀጽ ፡ ፵፩ ፡ ፵፪ ፡ በምንም ፡ ዓይነት ፡ ተመሳሳይ ፡ ንዑስ ፡ ሐረግ ፡ ካልተገኙት ፡ 29 የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጾች ፡ ጋር ፡ ስለሚመሳሰሉ ፡ የነዚህ ፡ አንቀጾች ፡ አነጋገር ፡ “ለጥያቄው ፡ መፍትሔ ፡ ለማግኘት ፡ የተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽን ፡ መመልከት ፡ በራሱ ፡ በቂ ፡ ነው ።” የሚለው ፡ ቀለል ፡ ያለ ፡ አስተያየት ፡ ተቀባይነት ፡ እንዳያገኝ ፡ ማድረጉ ፡ አይቀርም ። ሆኖም ፡ በአንድ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ የነዚህ ፡ አንቀጾች ፡ አነጋገር ፡ ለሁለተኛው ፡ ፍችም ፡ ቢሆን ፡ አጥጋቢ ፡ ማስረጃ ፡ ከማቅረብ ፡ እጅግ ፡ የራቀ ፡ ነው ። ይህ ፡ ልዩነት ፡ በአንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ ውስጥ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆነ ፡ ደረጃ ፡ እንዳይኖር ፡ ለማድረግ ፡ መፈለጉን ፡ ለማመልከት ፡ አለመቻሉን ፡ ከሚገልጹት ፡ ምክንያቶች ፡ ጥቂቶቹ ፡ የተመሠረቱት ፡ ሁሉም ፡ በቃል ፡ ለቃል ፡ አተረጓጎም ፡ “ሕጎች” ፡ በሚለው ፡ ወደ ፡ እንግሊዝኛ ፡ ሊተረጎሙ ፡ በሚችሉት ፡ በአማርኛ ፡ ቃላት ፡ መካከል ፡ ባሉት ፡ ረቂቅ ፡ ልዩነቶች ፡ ነው ። ከአማርኛ ፡ ወደ ፡ እንግሊዝኛ ፡ ቃል ፡ ለቃል ፡ የተተረጎመውን ፡ ብንቀበለውም ፡ እንኳን ፡ ለመጀመሪያው ፡ ፍች ፡ በሚገባ ፡ ለመከራከር ፡ ይቻላል ።

በሕገ ፡ መንግሥት ፡ አግባባቸው ፡ ውስጥ ፡ የ“ሕጎች” ፡ ፍች ፡ የሚያሻማ ፡ ነው ። አዋጆችን ፡ ሁሉና ፡ የአስተዳደር ፡ ደንቦችን ፡ አጠቃልሎ ፡ እንደሚይዝ ፡ ሊነበብ ፡ ይችላል ። ግን ፡ ጠብብም ፡ ያለ ፡ ፍች ፡ በመስጠት ፡ ሊነበብ ፡ ይችላል ። የአመጣጡን ፡ ታሪክ ፡ ስንመረምር ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ የተወረሰው ፡ ከተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ተመሳሳይ ፡ አንቀጽ ፡ ከሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ ለዚህ ፡ የአሜሪካ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ምንጭ ፡ ለሆነው ፡ “ለማግኘት ፡ ካርታ” ፡ ምዕራፍ ፡ ፳፱ ፡ ደግሞ ፡ ቀጥታ ፡ ተወላጅ ፡ መሆኑ ፡ ነው ። ምዕራፍ ፡ ፳፱ም ፡ “በአገሩ ፡ (በምድሩ) ፡ ሕግ ፡ መሠረት” ፡ (ፕር ፡ ሌጊም ፡ ቴሪ) ፡ ይላል ፡ እንጂ ፡ ስለ ፡ “ተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት” ፡ (ዲዮ ፡ ፕሮሴስ ፡ እፍ ፡ ሎው) ፡ አያነሳም ። 30 ከዚህም ፡ በላይ ፡ ራሱም ፡ “ተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት” ፡ ቢሆን ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ ሲነበብ ፡ ለባለ ፡ ጉዳይ ፡ ከሚገባው ፡ በሕግ ፡ ከታዘዘ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በላይ ፡ ትርጉም ፡ የለውም ። ተገቢው ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት/ የሚለው ፡ አነጋገር ፡ አሁን ፡ የያዘውን ፡ ልዩ ፡ ትርጉም ፡ እስከ ፡ አገኘ ፡ ድረስ ፤ ሕግ ፡ በልማዳዊ ፡ አነጋገር ፡ መንፈሱና ፡ ሕግ ፡ አጋጊውና ፡ የመንግሥት ፡ ባለሥልጣናት ፡ በተለምዶ ፡ ሥልጣናቸው ፡ ሲሠሩ ፡ ለደርሱበት ፡ በማይችሉት ፡ መሠረታዊ ፡ ሐሳብ ፡ መንፈሱ ፡ መካከል ፡ ያለውን ፡ ልዩነት ፤ በማያሻማና ፡ በአጭር ፡ አነጋገር ፡ ለመግለጽ ፡ የሚያስችል ፡ ዘይቤ ፡ በእንግሊዝኛ ፡ ለማግኘት ፡ ባስቸገረ ፡ ነበር ። ይህን ፡ መሳይ ፡ ችግር ፡ አሁን ፡ በአማርኛው ፡ ቢገኝ ፡ የሚያስገርም ፡ ሊሆን ፡ አይገባም ።

29 በአንቀጽ ፡ ፵፩ ፡ ፵፪ ፡ እንዲሁም ፡ በሌሎች ፡ አንቀጾች ፡ የተሰጡ ፡ የግል ፡ መብቶች ፡ በተጥታ ፡ ከተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ የተወሰዱ ፡ ናቸው ። ማለት ፡ አይደለም ። አባባላቸው ፡ መብቶች ፡ እላይ ፡ በ፳ኛው ፡ የግርጌ ፡ ማስረጃ ፡ በተጠቀሰው ፡ የፈደራል ፡ ሕግ ፡ አማካይነት ፡ ከ፲፱፻፵፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በፊት ፡ ወደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ገብተዋል ። በ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በአዋጅ ፡ ቀጥሮ ፡ ፲፱፻፵፮ ፡ ስለ ፡ ሕዝባዊ ፡ መብት ፡ በ፲፫ኛ ፡ ዓመት ፡ ቀጥሮ ፡ ፫ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፤ እንዲሁም ፡ የኤርትራን ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ይመለከቷል ።

30 “ነጻነት ፡ ያለው ፡ ማንኛውም ፡ ሰው ፡ የአገር ፡ ሽግግሉ ፡ አይቀበት ፡ በሕግ ፡ ካልተፈረደበት ፡ ወይም ፡ ባገሩ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ካልሆነ ፡ በስተቀር ፡ አይያዝም ፡ ወይም ፡ አይታወቅም ፡ ወይም ፡ ንብረቱ ፡ አይነጠቅም ፡ ወይም ፡ ከሕግ ፡ ድጋፍ ፡ ውጭ ፡ አይደረግም ፡ ወይም ፡ አገር ፡ ለቆ ፡ እንዲ ሰደድ ፡ ወይም ፡ በማንኛውም ፡ መንገድ ፡ እንዲደመሰስ ፡ እይደረግም ፡ እንዲሁም ፡ በቀጥታ ፡ እራሳችን ፡ ወይም ፡ በትእዛዝ ፡ እንዲገደድ ፡ አናደርግም ።”

ግግና ፡ ካርታ ፡ ምዕራፍ ፡ ፵፱ ፡ እር ፡ ፔሪ ፡ ዘ ፡ ሶርስ ፡ እፍ ፡ እውር ፡ ሲበርቲ ፡ ፲፱፻፶፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ እ ፡ ኤ ፡ እ ፡ በተባለው ፡ መጽሐፍ ፡ ገጽ ፡ ፲፮ ፡ ውስጥ ፡ እንደጠቀሰው ፡ ሕገሪ ፡ ፫ኛ ፡ በ፲፱፻፳፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ እ ፡ ኤ ፡ እ ፡ እንደገና ፡ ግግና ፡ ካርታን ፡ ሲያወጣ ፡ ፳፱ኛ ፡ ምዕራፍ ፡ ሆኖ ፡ ወጥቷል ። በተጠቀሰው ፡ መጽሐፍ ፡ ገጽ ፡ ፳ ፡ ይመለከቷል ።

“ሕግ” : ወይም : ማንኛውም : ሌላ : ቃል : ከተራ : ወይም : ከተለመደ : ትርጉሙ : የተለየ : ሌላ : ትርጉም : አንዳንድ : ጊዜ : ሊኖረው : እንደሚችል : ለማረጋገጥ : አዳጋች : አይደለም = የሚያዳግተው : “ሕግ : አርቃቂው : ያሰበው : ተራ : ወይም : የተለመደ : ትርጉሙን : ነው : ” የሚለውን : እምነት : ማሸነፉ : ነው = እዚህ : ላይ : “ሕግ” : ከተለመደ : ወይም : ተራ : ትርጉሙ : የተለየ : ትርጉም : አለው : ያልነውን : የሚደግፉ : ሁለት : ምክንያቶች : ቀርበዋል = የመጀመሪያው : ምክንያት : ምናልባት : ለአንቀጽ : ፵፫ : ምንጩ : ሊሆን : በሚችለው : ላይ : የተመሠረተ : ሲሆን : ሌላው : አንቀጽ : ፵፫ : ከሌሎቹ : የሕገ : መንግሥት : አንቀጾች : ጋር : ባለው : ግንኙነት : ላይ : የተመሠረተ : ነው =

በ፲፱፻፳፫ : ዓ : ም : ሕገ : መንግሥት : ውስጥ : የተገቢ : የሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ማለት : የአንቀጽ : ፵፫ : መብት : ዋስትና : አልተጨመረም = የተገቢ : የሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ልማዳዊ : ቋንቋ : በኢትዮጵያ : ሕግ : ለመጀመሪያ : ጊዜ : የታየው : በመስከረም : ወር : ፲፱፻፵፮ : ዓ : ም : 31 በንጉሠ : ነገሥቱ : በጸደቀው : የፌዴራል : ሕግ : ይመስላል = የፌዴራሉ : ሕግ : አንቀጽ : ፯(ሐ) : “ንብረት : የማበጀትና : በፈቀደው : የማዋልን : መብት : ዋስትና : ለኤርትራ : ዜጎች : ስጥቷል = እንዲሁም : ደግሞ :—

“ማንም : ሰው : ንብረቱ : የውል : መብቱ : ጭምር : ያለተገቢ : ሕጋዊ : ሥነ : ሥርዓትና : ትክክለኛና : በቂ : የሆነ : ግምት : ሳይከፈለው ፤ አይወሰድ በትም =”

በነጋሪት : ጋዜጣ : አለመታተሙን : ስንመለከት : የፌዴራሉ : ሕግ : እንደተለመደው : እነጋገር : የኢትዮጵያ : ሕግ : አይደለም = 32 ከመጀመሪያው : ኢትዮጵያና : ኤርትራ : በፌዴራሊዮን : እንዲቀላቀሉ : ለማድረግ : በንጉሠ : ነገሥቱ : መጽደቅ : የነበረበት : የተባበሩት : መንግሥታት : ውሳኔ : (ሪዞሊዮን) : ነበረ = ስለዚህ : የፌዴራሉን : ሕግ : ፍች : ለማግኘት : የሚሻ : ሰው : መመልከት : የሚገባው : ወደ : አማርኛው : ብቻ : ሳይሆን : የተባበሩት : መንግሥታት : ጠቅላላ : ስብሰባ : ሥራ : መምሪያ : መደበኛ : ቋንቋ : ወደሆነው : ወደ : እንግሊዝኛም : ጽሑፍ : ጭምር : ነው = የአንቀጽ : ፯(ሐ) : እንግሊዝኛ : ጽሑፍም : ግልጽ : በሆነ : እነጋገር : የተገቢ : የሕግ : ሥነ : ሥርዓትን : መብት : ዋስትና : ይሰጣል =

የፌዴሬሽኑ : መንግሥት : ከተቋቋመ : ከአንድ : ዓመት : በኋላ : የሕዝብ : መብቶች : አዋጅ : 33 ታወጀ = የአዋጁ : አንቀጽ : ፫ : “ማናቸውም : አስተዳደር : ወይም : ከፌዴሬሽኑ : አስተዳደር : ማናቸውም : ክፍል : የፌዴሬሽኑን : አስተዳደር : የሀገር : ተወላጆችን : መብታዊ : ጥቅም : ወይም : መብታዊ : ነጻነት : የሚቀንስ : ወይም : ሕግ : በማይፈቅደው : አካሄድ : የማንኛውንም : ሰው : ሕይወት ፤ ነጻነት : ወይም : ንብረት : የሚያሳጣ : ሕግ : አያወጣም : ወይም : ጸንቶ : እንዲሠራበት : አያደርግም ፤” የሚል : ዋስትና : ይሰጣል = የአንቀጽ : ፫ : አማርኛ : ጽሑፍ : በአንቀጽ : ፵፫ : ውስጥ : እንዳለው : አሻሚ : ትርጉም : ያስነሣል = ነገር : ግን : በአንቀጽ : ፫ : ውስጥ : ይህ : አሻሚ : ትርጉም : እንዴት : መፈታት : እንደ

31 ኤን : ግራን : እላይ : በጳኛ : የግርጌ : ማሰረጃ : በተጠቀሰው : መጽሐፍ : ፪ኛ : አፕንዲክስ : ይመለከታል =
 32 እላይ : በጳኛው : የግርጌ : ማሰረጃ : በተጠቀሰው : በ፲፱፻፵፮ : ዓ : ም : የወጣው : ትእዛዝ : ቀጥር : ፩ : የፌዴራሉ : አዋጅ : መጽደቁን : ይጠቅሳል ፤ ነገር : ግን : ደንቡ : የጸደቀበት : መግለጫ : በነጋሪት : ጋዜጣ : አልወጣም =
 33 በጳጳኛ : የግርጌ : ማሰረጃ : ተጠቅሷል =

ሚገባው ፡ ያለው ፡ ጥርጣሪ ፡ በጣም ፡ አነስተኛ ፡ ነው ። የአንቀጽ ፡ ፫ ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፡ “ማናቸውም ፡ አስተዳደር ፡ . . . ሕግ ፡ አያወጣም ፡ ወይም ፡ ጸንቶ ፡ እንዲሠራበት ፡ አያደርግም” ፡ የሚለው ፡ አረፍተ ፡ ነገር ፡ ነው ። ይህ ፡ አረፍተ ፡ ነገር ፡ ሕይወትን ፡ ነጻነትን ፡ ወይም ፡ ንብረትን ፡ ያለ ፡ (ተራው) ፡ ሕግ ፡ ከማጣት ፡ ብቻ ፡ ዋስትና ፡ ጋር ፡ ከተያያዘ ፡ ዋስትናው ፡ ፍሬ ፡ ቢስ ፡ ይሆናል ፤ ወይም ፡ ይበልጥ ፡ በተሰተካ ከለ ፡ እነጋገር ፡ ለመጠቀም ፡ ዋስትናው ፡ አስፈላጊ ፡ ያልሆነ ፡ መደጋገም ፡ ይሆናል ። ሕግ ፡ በማወጅ ፡ የሚፈጸም ፡ ማናቸውም ፡ የሕይወት ፡ የነጻነት ፡ ወይም ፡ የንብረት ፡ ማሳጣት ፡ “ሕግ” ፡ በሚለው ፡ ቃል ፡ ተራ ፡ ፍች ፡ በሕግ ፡ መሠረት ፡ የተፈጸመ ፡ ነው ። አስፈላጊ ፡ ካልሆነ ፡ መደጋገም ፡ ደረጃ ፡ ዋስትናው ፡ ከፍ ፡ የሚለው ፡ የሰውን ፡ ሕይወት ፡ ነጻነት ፡ ወይም ፡ ንብረት ፡ የሚያሳጡ ፡ ሕጎች ፡ በአንድ ፡ ከተራ ፡ ሕግ ፡ በላይ ፡ በሆነ ፡ ሚዛን ፡ እንዲጻፉ ፡ የተፈለገ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ብቻ ፡ ነው ።

ራሱ ፡ ተራ ፡ ሕግ ፡ የሆነው ፡ የሕዝባዊ ፡ መብቶች ፡ አዋጅ ፡ በሕግ ፡ አስገዳጅነት ፡ ሊፈጸም ፡ የሚችል ፡ ከተራ ፡ ሕግ ፡ በላይ ፡ የሆነ ፡ ሚዛን ፡ ሊፈጥር ፡ እርግጥ ፡ አይችልም ። አዋጅ ፡ የጠቅላላው ፡ ዓላማ ፡ መንፈስ ፡ መግለጫ ፡ ወይም ፡ የቅን ፡ ልቦና ፡ ማረጋገጫ ፡ ሆኖ ፡ መቆጠር ፡ አለበት ። ግን ፡ የአንድ ፡ መንግሥት ፡ የቅን ፡ ልቦና ፡ ማረጋገጫም ፡ ቢሆን ፡ ከተቻለ ፡ እጅግ ፡ ፍሬ ፡ ቢስ ፡ በማያደርገው ፡ አኳኝ ፡ ሊተረጎም ፡ ይገባል ።

ስለዚህ ፡ የ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ እስከ ፡ ታወጀበት ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ የሰውን ፡ ሕይወት ፡ ነጻነት ፡ ወይም ፡ ንብረት ፡ የሚያሳጡ ፡ እርምጃዎች ፡ ከተራ ፡ ሕግ ፡ በላይ ፡ በሆነ ፡ ማመዘዛኛ ፡ መጻኘት ፡ ይገባቸዋል ፡ የሚለው ፡ ቀዋሚ እምነት ፡ ሐሳብ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ በሁለት ፡ መንገድ ፡ ተዋሕዶል ፤ ይኸውም ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ በኤርትራ ፡ ብቻ ፡ የሚሠራበት ፡ ቢሆን ፡ ከተራ ፡ ሕግ ፡ በላይ ፡ በሆነው ፡ በፌዴራሉ ፡ ሕግ ፡ አማካይነት ፤ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ደግሞ ፡ በተራ ፡ አዋጅ ፡ ሊለጠጡ ፡ የሚችሉ ፡ ቢሆኑም ፡ በጠቅላላው ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ ሊከተሉአቸው ፡ የሚገባውን ፡ ቀዋሚ ፡ ሐሳቦች ፡ በአስበረው ፡ በሕዝባዊ ፡ መብቶች ፡ አዋጅ ፡ አማካይነት ፡ ማለት ፡ ነው ። ይህ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ አሁን ፡ ባሉት ፡ ሕጎች ፡ መሠረት ፡ ከመሥራት ፡ የበለጠ ፡ ዋስትና ፡ አይሰጥም ፡ የሚል ፡ ትርጉም ፤ (፩) ለአንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ እነጋገር ፡ በብዙ ፡ ረገድ ፡ ተመሳሳይ ፡ ለሆነው ፡ ከሕግ ፡ መንግሥቱ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ለታወጀው ፡ ለሕዝባዊ ፡ መብቶች ፡ አዋጅ ፡ ቋንቋ ፡ ከሚሰጠው ፡ ከሁሉ ፡ የበለጠ ፡ ተገቢ ፡ ከሆነው ፡ ትርጉም ፡ የተለየ ፡ ፍች ፡ መስጠትን ፤ (፪) የተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ከተቋቋመው ፡ ደረጃ ፡ ወደ ፡ ኋላ ፡ እንደ ፡ አፈገፈገ ፡ አድርጎ ፡ አለማስረጃ ፡ መቀበልን ፤ ይጠይቃል ። በ(፩) ስለተመለከተው ፡ ያለው ፡ አስተያየት ፡ ማናቸውም ፡ ቢሆን ፡ በ(፪) የተመለከተው ፡ ሕግ ፡ መንግሥቱ ፡ ከታወጀበት ፡ ግልጥ ፡ መንፈስ ፡ በርግጥ ፡ የተዛባ ፡ ነው ።³⁴

34 ግርግዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ በ፳፭ኛው ፡ የዘውድ ፡ በዓልና ፡ ተሻሻሎ ፡ የወጣውን ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ሲያውጁ ፡ ጥቅምት ፡ ፳፱ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያደረጉትን ፡ የዙፋን ፡ ንግግር ፡ “ጆሴ ፡ አፍ ፡ ኢትዮጵያ” ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ ፍ፬ምብር ፡ ፲ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አትሞ ፡ ሲያወጣው ፡ እንደገለጸው ።

“የእነዚህን ፡ ሰብአዊ ፡ መብቶች ፡ ዋስትናዎችና ፡ የሰው ፡ ልጅን ፡ መሠረታዊ ፡ ነጻነት ፡ አስፈላጊነት ፡ በመገንዘብ ፡ ተሻሻሎ ፡ በወጣው ፡ ሕግ ፡ መንግሥታችን ፡ ውስጥ ፡ እነዚህን ፡ ሰብአዊ ፡ መብቶች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ብቻ ፡ ሳይሆኑ ፡ በተለይም ፡ እኛ ፡ እራሳችን ፡ እንድንጠብቃቸውና ፡ እንድናስከብራቸው ፡ ደንግገናል ። እነዚህም ፡ ሰብአዊ ፡ መብቶች ፡ በማንኛውም ፡ የመንግሥት ፡ ክፍል ፡ ማለት ፡ በአስተዳደሩ ፡ ክፍል ፡ በሕግ ፡ አውጭው ፡ ክፍል ፤ ወይም ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሊደፈሩ ፡ የማይቻሉ ፡ ዓላማዎችን ፡ የሚያጠቃልሉ ፡ በመሆናቸው ፡ በተለይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ራሱ ፡ ሲጠብቃቸውና ፡ ሲያስከብራቸው ፡ ይገባል ።”

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተደረገው ፡ ክርክር ፡ በአንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ አማርኛ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ “ያለ ፡ ሕግ” ፡ የሚለውን ፡ አነጋገር ፡ ብቻ ፡ የተመለከተ ፡ ነው ። በሌሎች ፡ አንቀጾች ፡ በአማርኛውና ፡ በእንግሊዝኛው ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙት ፡ ተመሳሳይ ፡ ቃላት ፡ ትርጉም ፡ እንዲሁ ፡ ተትቷል ። ሁለተኛው ፡ ክርክር ፡ ግን ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ን ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ እነዚህን ፡ ሌሎች ፡ አንቀጾችንም ፡ እኩል ፡ ይመለከታል ።

የሁለተኛው ፡ ክርክር ፡ መነሻ ፡ ነጥብ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ነው ፡—

“የሌሎችን ፡ ሰዎች ፡ ነጻነትና ፡ መብት ፡ ለማክበር ፤ ደግሞም ፡ የሚያስፈልገውን ፡ የሕዝብ ፡ ጸጥታና ፡ ጠቅላላ ፡ ደኅንነት ፡ ለመጠበቅ ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ በዚህ ፡ ምዕራፍ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ባሉት ፡ አንቀጾች ፡ ውስጥ ፡ መተማመኛ ፡ የተሰጣቸው ፡ መብቶች ፡ በሌላ ፡ በማናቸውም ፡ ምክንያት ፡ አይቀነሱም ።”

አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ ምዕራፍ ፡ የመጨረሻ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። ለያዝነው ፡ ክርክር ፡ ዋናው ፡ ጥያቄ ፡ “ያለሕግ ፡ ወይም ፡ በሕግ ፡ መሠረት” ፡ የሚልን ፡ አነጋገር ፡ የመሰሉ ፡ ሐረጎች ፡ በሚገኙባቸው ፡ አንቀጾች ፡ “ዋስትና ፡ የተሰጣቸው ፡ መብቶች” ፡ ምንድን ፡ ናቸው? በመላው ፡ አንቀጽ ፡ ከወሳኝ ፡ ሐረጎች ፡ ጋር ፡ የተገለጹት ፡ ናቸውን ፡ ወይስ ፡ እነዚህ ፡ ወሳኝ ፡ ሐረጎች ፡ ሊያሻሽሉአቸው ፡ የሚችሉ ፡ (በገዛ ፡ ራሳቸው ፡ አነጋገር) ፡ ፍጹም ፡ የሆኑ ፡ መብቶች ፡ ናቸው? ፍጹም ፡ የሆኑ ፡ መብቶች ፡ ከሆኑ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ና ፡ ቀደም ፡ ያሉት ፡ አንቀጾች ፡ ወሳኝ ፡ ሐረጎች ፡ በሕብረት ፡ የሕዝብን ፡ የግል ፡ መብቶች ፡ መጠን ፡ የውስጥና ፡ የውጭ ፡ ወሰን ፡ የሚቆርጡ ፡ ሁነው ፡ ሊነበቡ ፡ ይቻላል ። በውጭ ፡ ወሰን ፡ ረገድ ፤ ዋስትና ፡ የተሰጣቸው ፡ መብቶች ፡ ለምሳሌ ፡ የንግግር ፡ ነጻነት ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ውስጥ ፡ የተዘረዘሩትን ፡ ተፈላጊ ፡ ነገሮች ፡ ለመጠበቅ ፡ አስፈላጊ ፡ ለሆነ ፡ አዋጅ ፡ የበታች ፡ ናቸው ፡ እንጂ ፡ ፍጹም ፡ የሆኑ ፡ መብቶች ፡ አይደሉም ። ግን ፡ በሌላ ፡ በኩል ፡ ያለው ፡ ወሰን ፤ ማለት ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ውስጥ ፡ የተዘረዘሩትን ፡ ተፈላጊ ፡ ነገሮች ፡ ለመጠበቅ ፡ ሲባል ፡ እነዚህን ፡ መብቶች ፡ የሚቀንስ ፡ ሕግ ፡ ማወጅ ፡ ማስፈለግና ፡ አለማስፈለጉ ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ (ክስ ፡ በተነሣ ፡ ጊዜ) ፡ ከተራ ፡ ሕግ ፡ በላይ ፡ በሆነ ፡ ደረጃ ፡ መሠረት ፡ መልስ ፡ የሚሰጥበት ፡ ሕግ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆነ ፡ ጥያቄ ፡ ነው ። ³⁵

35 ይህ ፡ ትርጉም ፡ መሠረቱ ፡ በሕንድ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ለ፲፱ኛው ፡ አንቀጽ ፡ ከተሰጠው ፡ ትርጉም ፡ ጋር ፡ እንደ ፡ ዓይነት ፡ ሲሆን ፡ በተሻሻለው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ምዕራፍ ፡ ፫ ፡ እንደ ተደረገው ፡ የሕንድ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ምዕራፍ ፡ ፫ ፡ ውስጥ ፡ መብትን ፡ የሚወስኑ ፡ ሐረጎች ፡ ሳይኖሩበት ፡ መጀመሪያ ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ ከዘረዘሩ ፡ በኋላ ፡ እነዚህ ፡ መብቶች ፡ ሊወሰኑ ፡ የሚችሉበትን ፡ ሁኔታ ፡ ይገልጻል ። ጂ ፡ ባሉ ፡ ኮሚፕታሪ ፡ እን ፡ ዘ ፡ ኮንስቲቲዩሽን ፡ ልፍ ፡ እንዲያ ፡ ፩ኛ ፡ እትም ፡ እ ፡ ኤ ፡ እ ፡ ፲፱፻፳፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፳፩፻ም ፡ ፩ ፡ ፲ጽ ፡ ፪፻፵፱—፯ ፡ ይመለከታል ፤ እንዲሁም ፡ ለምሳሌ ፡ የኬንያን ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ፲፱—፳፮ ፡ ይመለከታል ።

በተባበረው ፡ የአሜሪካ ፡ መንግሥት ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ስለ ፡ ሰው ፡ መብት ፡ በፍጹም ፡ አነጋገር ፡ የተደነገውን ፡ ለመወሰን ፡ በግልጽ ፡ የተደነገገ ፡ ነገር ፡ ባይኖርም ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ትርጉም ፡ ከአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ የሆነ ፡ ውጤት ፡ ለማስገኘት ፡ ችሏል ፡ ለምሳሌ ፡ ፕንክ ፡ ከቶ ናይትድ ፡ እስቲትስ ፡ ጋር ፡ በጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ (፲፱፻፲፱ ፡ እ ፡ እ ፡ እ ፡) በተካሰሱበት ፡ ክርክር ፡ ዩ ፡ ኤስ ፡ ሪፖርት ፡ ፳፩ ፡ ፲፱፻፶፱ ፡ ፲ጽ ፡ ፵፮ ፡ ፶፪ ፡ ሎውየርስ ፡ ኤድ ፡ ፳፩ ፡ ፳፫ ፡ ፲፱፻፸፫ ፡ ሆልምስ ፡ ሂ ፡ ንግግርን ፡ ነጻነት ፡ በሰፊው ፡ የሚጠብቅ ፡ ሕግ ፡ በትያትር ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ እሳት ፡ ተነሣ ፡ ብሎ ፡ በውሸት ፡ በመጮህ ፡ በተመልካች ፡ ዘንድ ፡ ፍርሐትና ፡ ሹብር ፡ የፈጠረውን ፡ ሰው ፡ አይደገፍም ፡ ያለውን ፡ ይመለከታል ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ለተገለጸው ፡ ፍች ፡ ያለው ፡ ድጋፍ ፡ ከእርግጠኛነቱ ፡ ይበልጥ ፡ መጠነ ፡ ብዙና ፡ የተለያዩ ፡ ነው ። ቢሆንም ፡ ፍችውን ፡ በቁም ፡ ነገር ፡ ሊታይ ፡ የሚገባው ፡ ሌላ ፡ መንገድ ፡ አድርጎ ፡ ለማስቆጠር ፡ ብቁ ፡ የሆነ ፡ ድጋፍ ፡ ይመስላል ። አንደኛ ፡ ተመሳሳይ ፡ ለሆኑ ፡ የኤርትራ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጾች ፡ በዳኝነት ፡ የተሰጣቸው ፡ ፍች ፡ አለ ። ኤርትራ ፡ በፌዴራሲዮን ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ስትቀላቀል ፡ የወሰደችው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ከአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ጋር ፡ በብዙ ፡ ረገድ ፡ አንድ ፡ የሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ይዟል ። ከዚህም ፡ በላይ ፡ በኤርትራ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ከተሰጡት ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ አንዱ ፡ ማንኛውንም ፡ ሥራ ፡ እየሠሩ ፡ የመኖር ፡ መብት ፡ “ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት” ፡ በሚል ፡ ወሳኝ ፡ ሐረግ ፡ የተወሰነ ፡ ነበር ። ስለዚህ ፡ አሁን ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ በተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ምዕራፍ ፡ ፫ ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ አንቀጾች ፡ የቀረበው ፡ ያው ፡ የአተረጓጎም ፡ ጥያቄ ፡ ተደቅኖ ፡ ነበር ፤ ወሳኝ ፡ ሐረግ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆኑ ፡ መብቶችን ፡ የሕጎች ፡ ሁሉ ፡ በታች ፡ ያደርጋቸዋልን? ወይስ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ ደረጃን ፡ ከጠበቁ ፡ ሕጎች ፡ ብቻ ፡ በታች ፡ ያደርጋቸዋል?

በ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በተሰጠ ፡ ብይን ፡ የኤርትራ ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የኋለኛውን ፡ መንገድ ፡ መርጧል ። ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ውሳኔ ፡ ምክንያት ፡ የሆነው ፡ ሕግ ፡ ጥላቻኋል ፡ በመባል ፡ የተፈረደባቸውን ፡ ሰዎች ፡ ከጥብቅና ፡ ሥራ ፡ ያገደ ፡ አንድ ፡ የኤርትራ ፡ አዋጅን ፡ 37 ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ መሆን ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ ፡ ነው ። ማንኛውንም ፡ ሥራ ፡ የመሥራት ፡ መብት ፡ አጋጧው ፡ በሚያወጣው ፡ ማናቸውም ፡ ሕግ ፡ ተጠያቂ ፡ ከሆነ ፡ ይህን ፡ የመሰለ ፡ ማናቸውም ፡ ሕግ ፤ ኢሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ (ሕገ ፡ መንግሥታዊ) ፡ ያልሆነ ፡ ሊሆን ፡ እንደማይችል ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አነስተኛ ፡ በሆነ ፡ ጥፋት ፡ ብቻ ፡ ጥፋተኛ ፡ ሆኖ ፡ መገኘትን ፡ ይዞ ፡ በቀረበለት ፡ በዚያ ፡ ጉዳይ ፡ ረገድ ፡ አዋጅ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ አይደለም ፡ ሲል ፡ በይደል ፡ “ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት” ፡ የሚለው ፡ ወሳኝ ፡ ሐረግ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆነን ፡ መብት ፡ “የሌሎችን ፡ ሰዎች ፡ ነጻነትና ፡ መብት ፡ ለማክበር ፤ ደግሞም ፡ የሚያስፈልገውን ፡ የሕዝብ ፡ ጸጥታና ፡ ጠቅላላ ፡ ደህንነት ፡ ለመጠበቅ” ፡ ሲባል ፡ አስፈላጊ ፡ ከሆኑ ፡ ሕጎች ፡ ብቻ ፡ በታች ፡ ያደርጋቸዋል ፡ ተብላል ። በዚህ ፡ ምክንያት ፡ አስፈላጊ ፡ ያልሆነ ፡ ሕግ ፡ ከሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ መብት ፡ ጋር ፡ በተጋጨበት ፡ መጠን ፡ ዋጋ ፡ የሌለው ፡ ይሆናል ።

ለአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ለምዕራፍ ፡ ፫ ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ለተሰጠ ፡ ጣቸው ፡ ፍች ፡ ሁለተኛ ፡ ድጋፍ ፡ የሚሆነው ፡ የአመጣጣቸው ፡ ታሪክ ፡ ነው ። በግልጽ ፡ ባይሆንም ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ እንደ ፡ አሳሰብነው ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ራሱ ፡ ተመሳሳይ ፡ ቋንቋ ፡ ይዞ ፡ ከሚገኘው ፡ ከኤርትራው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ወይም ፡ ከፌዴራሉ ፡ ሕግ ፡ የተወረሰ ፡ ይመስላል ። ሕግ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ የሚል ፡ አነጋገር ፡ ተጠቅሶ ፡ ሳይወሰኑ ፤ የኤርትራው ፡ ሕገ ፡ መንግሥትና ፡ የፌዴራሉ ፡

36 ሁለቱም ፡ ድንጋጌዎች ፡ እላይ ፡ በ፳ኛ ፡ የግርጌ ፡ ማሰሪያ ፡ ከተጠቀሰው ፡ የፌዴራል ፡ ሕግ ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ የተወሰዱ ፡ ናቸው ። ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ የሆነው ፡ የፌዴራል ፡ ሕግ ፡ የተባበሩት ፡ መንግሥታት ፡ ጠቅላላ ፡ ጉባኤ ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ በ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያስተላለፈውን ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ዲክሎሬሽን ፡ አፍ ፡ ሁመን ፡ ራይትስ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፱ ፡ (ዘ) በመጠኑ ፡ በማሻሻል ፡ የተወሰደ ፡ ነው ።

37 ውሳኔው ፡ ለሕዝብ ፡ ታትሞ ፡ አልወጣም ፡ ነገር ፡ ግን ፡ አስተዋጽኦውን ፡ ጂ ፡ እስሚዝ ፡ “ሂውመን ፡ ራይትስ ፡ ኢን ፡ ኤርትራ” ፡ በሚል ፡ አርእስት ፡ በሞደርን ፡ ሱው ፡ ሪቪው ፡ ፕላይም ፡ ፲፭/፲፱፻፶፩ ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ ገጽ ፡ ፱፻፱፱-፱፻፺፯ ፡ ጽሑፍ ፡ ላሁኑ ፡ ጽሑፍችን ፡ መሠረት ፡ ያደረገው ፡ ይህንኑ ፡ ለስተዋጽኦ ፡ ነው ።

ሕግም ፡ ብዙዎቹን ፡ የምዕራፍ ፡ ፫ ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ የሃይማኖት ፡ የንግግርና ፡ የማኅበር ፡ አባልነት ፡ ነጻነት ፡ ዋስትናዎችም ፡ ሳይቀሩ ፡ ይዘዋል ፡ ስለዚህ ፡ እንድ ፡ ሰው ፡ ማናቸውንም ፡ ዓይነት ፡ ሥራ ፡ እየሠሩ ፡ ስለመኖር ፡ መብት ፡ በኤርትራ ፡ ጠቅላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በተሰጠው ፡ ፍች ፡ ቢሰማም ፡ ባይሰማም ፡ “በሕግ ፡ መሠረት” ፡ የሚል ፡ አነጋገር ፡ ባልተጠቀሰባቸው ፡ መብቶች ፡ ላይ ፡ ፍችውን ፡ እንዲቀበል ፡ ይገደዳል ፡ ስለዚህም ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ስለ ፡ አንቀጽ ፡ ፵፫ ፡ ብቻ ፡ ተፈጥሮ ፡ ወደ ፡ ነበረው ፡ የነገር ፡ ስንጠራ ፡ (ከፈለ) ፡ ይመራል ፡ አንድም ፡ እንደ ፡ “በሕግ ፡ መሠረት” ፡ ያሉ ፡ ወሳኝ ፡ ሐረጎች ፡ “በአንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ውስጥ ፡ የተዘረ ዘሩትን ፡ ዐቢይ ፡ ፍላጎቶች ፡ ለመጠበቂያ ፡ በሚያስፈልጉት ፡ ሕጎች ፡ መሠረት” ፡ ማለታቸው ፡ ነው ፡ ተብለው ፡ ይነበባሉ ፤ አለበለዚያም ፡ የተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ የሕዝብን ፡ መብቶች ፡ በሚነካ ፡ ነገር ፡ በፌዴራሉ ፡ ሕግና ፡ በኤርትራ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ከተቋቋመው ፡ ደረጃ ፡ በጣም ፡ ዝቅ ፡ ብሏል ።³⁸

ሦስተኛ ፡ በመጨረሻም ፡ ጉዳዩ ፡ የሚመለከታቸውን ፡ አንቀጾች ፡ ዋጋ ፡ የሚያሳጣ ፡ ፍች ፡ መቀበልን ፡ የሚደግፍ ፡ እምነት ፡ አለ ። በምዕራፍ ፡ ሦስት ፡ ለሚገኙ ፡ ሌሎች ፡ አንቀጾች ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ፍች ፡ ቢሰጥ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ራሱ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ ቀርበው ፡ የነበሩትን ፡ ሁለት ፡ መሠረታዊ ፡ ዓላማዎች ፡ ማለት ፡ በተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ የተሰጡት ፡ የሕዝብ ፡ መብቶች ፡ ሌሎች ፡ ዐቢይ ፡ ፍላጎቶችን ፡ ለመጠበቅ ፡ ሲባል ፡ ሊወሰኑ ፡ እንደሚችሉ ፡ በሌላ ፡ ምክንያት ፡ ግን ፡ ሊወሰኑ ፡ እንደማይችሉ ፡ የሚለውን ፡ መሠረተ ፡ ሐሳብ ፡ እንዲያቋቁም ፡ የተፈለገ ፡ ይመስላል ። እንደ ፡ “በሕግ ፡ መሠረት” ፡ ዓይነቱ ፡ ወሳኝ ፡ ሐረግ ፡ ሐረጉ ፡ የሚገኝባቸውን ፡ መብቶች ፡ ከሕጎች ፡ ሁሉ ፡ በታች ፡ ያደርጋቸዋል ፡ ማለት ፡ ከሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ፳፮ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ዓላማው ፡ የሚያስፈልግ ፡ ሁለተኛ ፡ ዓላማውንም ፡ ለመፈጸም ፡ የማይችል ፡ ነው ። መብቶቹ ፡ ከማንኛውም ፡ አዋጅ ፡ በታች ፡ ከሆኑ ፡

38 ተሻሻሎ ፡ የወጣው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ የኤርትራ ፡ ሕግ ፡ መንግሥትን ፡ ያህል ፡ ሰፊ ፡ ያለ ፡ መብት ፡ የማይሰጥ ፡ ከሆነ ፡ የኤርትራ ፡ ሕዝብ ፡ የተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ከመውጣቱ ፡ በፊት ፡ ከነበራቸው ፡ መብት ፡ ተቀንሶባቸዋል ፡ ብሎ ፡ ለመክራክር ፡ ይቻላል ፤ የዚህንም ፡ ክርክር ፡ ትክክል ፡ መሆን ፡ አለመሆን ፡ ለማረጋገጥ ፡ የኢትዮጵያና ፡ የኤርትራን ፡ ፈዴሬሽን ፡ በመሰረዝ ፡ ኤርትራ ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ጋር ፡ በአንድነት ፡ እንድትዋሐድ ፡ ያደረገው ፡ በጭጭው ፡ ዓመት ፡ ቍጥር ፡ ፫ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ የወጣው ፡ ፳፯ኛ ፡ ትእዛዝ ፡ በፌዴራሉ ፡ አዋጅና ፡ በኤርትራ ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ላይ ፡ የሚያስከትለውን ፡ ውጤት ፡ መመርመር ፡ ያሻል ። ይህ ፡ ትእዛዝ ፡ በአንቀጽ ፡ ፱ ፡ እስከ ፡ ፮ ፡ በሚያትተው ፡ መሠረት ፡ አብዛኛዎቹን ፡ ነባር ፡ የኤርትራ ፡ ሕጎች ፡ ሳይለውጥ ፡ ትቷል ፤ ለማለት ፡ ይቻላል ፡ ይሆናል ። አንቀጾችም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

“ቍ. ፱፣ ማናቸውም ፡ ኢትዮጵያዊ ፡ ወይም ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሰው ፡ ወይም ፡ የሰውነት ፡ መብት ፡ የተሰጠው ፡ ድርጅት ፡ በሕግ ፡ በትእዛዝ ፡ በውል ፡ ወይም ፡ በሌላ ፡ አካላት ፡ በኤርትራ ፡ ውስጥ ፡ የተፈቀደሰት ፡ የተሰጡት ፡ ወይም ፡ ያገኛቸው ፡ ማናቸውም ፡ መብቶች ፡ ከግዴታዎች ፡ ነጻ ፡ የሚያደርጉ ፡ መብቶች ፡ ከንቢሊዮኖችና ፡ ልዩ ፡ መብቶች ፡ እንዲሁም ፡ የማይንቀሳቀስ ፡ ንብረትን ፡ የማግኘት ፡ ባለቤት ፡ የመሆን ፡ ባለቤትነትን ፡ የማስተላለፍ ፡ መብቶች ፡ ጭምር ፡ እንዳሉ ፡ በሙሉ ፡ ጸንተው ፡ ይቀጥላሉ ።

ቍ. ፳፣ የቀድሞ ፡ የኤርትራ ፡ አስተዳደር ፡ ሥልጣኖች ፡ ተግባሮችና ፡ ግዴታዎች ፡ የነበሩት ፡ ሁሉ ፡ በዚህ ፡ ትእዛዝ ፡ መሠረት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ መብቶች ፡ ሥልጣኑ ፡ ናቸው ፡ ተግባሮች ፡ ግዴታዎች ፡ ሆነዋል ።

ቍ. ፳፫፣ በሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በኤርትራ ፡ ውስጥ ፡ ጸንተው ፡ የሚሠራባቸው ፡ ወይም ፡ የፈዴራል ፡ አቋም ፡ በመኖሩ ፡ ምክንያት ፡ የወጡት ፡ ሕጎች ፡ አዋጆችና ፡ ደንቦች ፡ በሙሉም ፡ ሆነ ፡ በከፊል ፡ ለአስተዳደሩ ፡ አበፈላጊ ፡ ሆነው ፡ እንዲሠራባቸው ፡ የሚያስፈልጉት ፡ ሁሉ ፡ ወደፊት ፡ በሚወጡ ፡ ሕጎች ፡ ተሠርዘው ፡ እስኪተኩ ፡ ድረስ ፡ እንዳሉ ፡ ጸንተው ፡ የሚሠራባቸው ፡ ይሆናሉ ። ያሉትም ፡ የአስተዳደር ፡ ድርጅቶች ፡ በኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ ሆነው ፡ እነዚህት ፡ ሕጎች ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ መዋላቸውን ፡ እንዲቀጥሉ ፡ ያደርጋሉ ።”

መብቶች ፡ ሊወሰኑ ፡ መቻላቸውን ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፭ ፡ ማረጋገጥ ፡ አያሻም ። እንዲሁም ፡ ከሆነ ፡ በአንዳንድ ፡ ምክንያት ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ መብቶች ፡ አይወሰኑም ፡ የሚል ፡ ዋስትና ፡ ስሚት ፡ የማይሰጥ ፡ ነው ።

በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ የተባሉት ፡ ዓይነት ፡ ወሳኝ ፡ ሐረጎች ፡ በማይገኙባቸው ፡ እንቀጾች ፡ ረገድ ፡ ትርጉም ፡ የሚያጣው ፡ አሁን ፡ ያቀረብነው ፡ ፍች ፡ ነው ። እነዚህም ፡ እንቀጾች ፡ በምዕራፍ ፡ ፫ ፡ ውስጥ ፡ ቊጥራቸው ፡ ያየለ ፡ ነው ። ከእንቀጽ ፡ ፳፭ ፡ በቀር ፡ በዚህ ፡ ምዕራፍ ፡ ውስጥ ፡ መብቶችን ፡ ለሕዝብ ፡ ለመስጠት ፡ ከሚቃጠት ፡ ሀያ ፡ ስድስት ፡ እንቀጾች ፡ ዘጠኙ ፡ ብቻ ፡ በእንዲህ ፡ ዓይነት ፡ እነጋገር ፡ ተወስነዋል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እንቀጽ ፡ ፳፭ን ፡ በአረቀቀው ፡ ሰው ፡ ሐሳብ ፡ ውስጥ ፡ ነበሩ ፡ ተብለው ፡ ሊገመቱ ፡ የሚቻሉት ፡ እነዚህ ፡ “በሕግ ፡ መሠረት” ፡ በሚል ፡ ዓይነት ፡ እነጋገር ፡ የተወሰኑት ፡ ማለት ፡ እንቀጽ ፡ ፴፫ ፡ የንግግር ፡ የሃይማኖት ፡ የሰብሰባና ፡ የማሳበር ፡ ነጻነት ፡ ዋስትናዎች ፡ የሆኑት ፡ እንቀጾች ፡ ናቸው ። እንቀጽ ፡ ፳፭ ፡ በነዚህ ፡ እንቀጾች ፡ አግባቡ ፡ ትርጉም ፡ ከሌለው ፡ በጠቅላላው ፡ ሊኖረው ፡ የሚችለው ፡ ትርጉም ፡ እምብዛም ፡ ነው ።

መደምደሚያ ።

የዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፤ ማለት ፡ ሕይወትን ፡ ነጻነትን ፡ ወይም ፡ ንብረትን ፡ ለማሳጣት ፡ የሚያሰጋ ፡ የመንግሥት ፡ የአስተዳደር ፡ አድራጎት ፡ በአዋጅ ፡ የተፈቀደ ፡ ቢሆንም ፡ በዳኝነት ፡ እንደገና ፡ እንዲታይ ፡ በተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ዋስትና ፡ (ማለት ፡ በአንቀጽ ፡ ፴፫) ፡ የተጠበቀ ፡ መሆን ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ክርክር ፡ ያልተደረገበት ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። ክርክር ፡ የተደረገባቸው ፡ እያንዳንዳቸው ፡ ነጥቦች ፡ በሁሉም ፡ ወይም ፡ በጥቂቶቹ ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ለዚህ ፡ ጥያቄ ፡ እንደ ፡ መነሻ ፡ ሐሳቦች ፡ የሚሆኑ ፡ ናቸው ። ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ አይደሉም ፡ የተባሉ ፡ የአዋጅ ፡ ትእዛዞችን ፡ ለመሻር ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥልጣን ፡ ካልኖራቸው ፡ ወይም ፡ እንቀጽ ፡ ፴፫ ፡ ሕገ ፡ መንግሥታዊ ፡ የሆነ ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ደረጃ ፡ የማይፈጥር ፡ ከሆነ ፡ አንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እዚህ ፡ በአሳሰብነው ፡ ዓይነት ፡ ሁኔታ ፡ የተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፍላጎት ፡ የሚሰነዝረውን ፡ ሐሳብ ፡ ለመመርመር ፡ በምንም ፡ አኳኋን ፡ ዕድል ፡ አይገጥመውም ። የአንቀጽ ፡ ፳፭ ፡ ወደፊት ፡ በሚሠሩ ፡ የመንግሥት ፡ አድራጎቶች ፡ ብቻ ፡ መወሰን ፡ ፍች ፡ ጉዳይ ፡ ግን ፡ አድራጎቱ ፡ በተፈጸመበት ፡ ቀን ፡ መሠረት ፡ በአንድ ፡ የተለየ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ሊነሣ ፡ ወይም ፡ ላይ ነሣ ፡ ይችላል ፡ ይሆናል ። በተነሣ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ እንቀጽ ፡ ፳፭ም ፡ ጉዳዩን ፡ ሌላ ፡ እርምጃ ፡ ሳይወሰድ ፡ ይግባኝን ፡ ባለመቀበል ፡ ለመወሰን ፡ ያስችላል ። የነዚህ ፡ ጥያቄዎች ፡ አቀራረብ ፡ በአስተዳደር ፡ በሚፈጸሙ ፡ ሕገ ፡ ወጥ ፡ አድራጎቶች ፡ አራሚነት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሰፊ ፡ ሥልጣን ፡ እንዲኖራቸው ፡ የሚደግፉትን ፡ የደራሲውን ፡ እምነት ፡ ያለጥርጥር ፡ ያሳያል ። ለተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ በዳኝነት ፡ የሚሰጠው ፡ ፍች ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መንግሥት ፡ የበላይ ፡ ሕግ ፡ መሆኑን ፤ የአስተዳደር ፡ አድራጎቶችን ፡ በዳኝነት ፡ እንደገና ፡ ከመታየት ፡ የሚከለክል ፡ አዋጅም ፡ ከተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ በላይ ፡ መሆን ፡ በራሱ ፡ በዳኝነት ፡ እንደገና ፡ ማየትን ፡ ማገድ ፡ እንደማይገባው ፤ ከፍ ፡ ብሎ ፡ ክርክር ፡ ተደርጎበታል ። እንዲሁም ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ የአንቀጽ ፡ ፴፫ ፡ የቋንቋ ፡ ችግር ፡ ምርምር ፡ አንድ ፡ ማጠቃለያ ፡ ሐሳብ ፡ ከውስጡ ፡ እንዲወጣ ፡ ለማድረግ ፡ በሚበቃ ፡ ያልተሟላ ፡ ቢሆን ፡ እንቀጽ ፡ ፴፫ ፡ ተገቢ ፡ የሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓትን ፡ ለመሰለ ፡ ነገር ፡ ዋስትና ፡ መስጠቱን ፡ የሚደግፉ ፡ ሁለት ፡ ዓይነት ፡ ክርክሮች ፡ ቀርበዋል ።

ስለ : መጀመሪያዎቹ : ሁለት : አከራካሪ : ጉዳዮች : የተሰጠው : ማጠቃለያ :
 ሐሳብና : ስለ : ሦስተኛው : አከራካሪ : ጉዳይ : የተሰጠው : የክርክር : አቅጣጫ :
 ተቀባይ : ያገኙ : እንደሆነ ፤ ተገቢ : የሕግ : ሥነ : ሥርዓት : (ማለት : አንቀጽ :
 ፵፫) : በኢትዮጵያ : የአሠራር : አግባቡ : ዳኝነት : እንደገና : የማየትን : መብት :
 መያዝ : የሚገባው : መሆን : ገና : በአንድ : ፍርድ : ቤት : እስኪወሰን : የሚጠ
 ብቅ : ነው ። ይህ : ጉዳይ : የተወሳሰበ : ነው ። በመጨረሻም : በዚህ : ጽሑፍ :
 የሚገለጸው : ጉዳዩ : በነጠላ : ጥያቄ : መቅረቡ : አንድ : መልስ : ብቻ : ሊሰጠው :
 ይገባል : ለማለት : አለመሆኑ : ነው ። ለአንዱ : ዓይነት : የመንግሥት : የአስተዳ
 ደር : አድራጎት : የሚሰጠው : መልስ : ለሌላው : እንደሚሰጠው : መልስ : መሆን :
 አይገባው : ይሆናል ። ምናልባትም : ስለ : ማናቸውም : አንድ : ዓይነት : የመንግ
 ሥት : አድራጎት : የሚሰጠው : መልስ : በዳኝነት : እንደገና : እንዲታይ : በተጠ
 የቀው : ጭብጥ : መሠረት : ሊለያይ : ይገባው : ይሆናል ።

THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW OF
ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS:
THRESHOLD QUESTIONS

by Robert C. Means*

Among the as yet unresolved questions raised by the Revised Constitution is the question whether there is a constitutional right, enforceable in the courts, to judicial review of administrative proceedings which threaten to deprive a person of life, liberty or property. The question is most obviously presented where judicial review is expressly barred by statute. However, it also may arise where the relevant statute does provide for judicial review but only for a review which is in some way limited — as to the issues which may be considered, for example.

If such a constitutional right exists, it presumably will be found in Article 43,¹ and analysis of the problem would be shorter and more direct if, looking to the language of that Article, the issue could be reduced to a question of the proper interpretation of “due process of law” in this context. Initially thus to frame the issue, however, would avoid two questions and assume the answer to a third. These threshold questions, which in one way or another fall outside of a discussion directed only at the meaning of due process of law, are the concern of this article. Depending on how they ultimately are resolved — and a definitive resolution is not here offered — the meaning of due process of law may emerge as a major issue of Ethiopian constitutional law or as a matter suitable only for academic discussion and hypothetical problems.

The Questions Avoided: The Meaning of Article 122

The first question avoided would be whether an Ethiopian court possesses the power to override legislative enactments on constitutional grounds. This question has already been taken up in the pages of this Journal by Professor Krzeczunowicz.² His argument and conclusion may, fairly it is hoped, be summarized as follows:

* Faculty of Law, Haile Sellassie I University.

1. Article 43:

“No one within the Empire may be deprived of life, liberty or property without due process of law.”

Arguably, a constitutional right to judicial review might also or alternatively be based on Article 62(b):

“Any resident of the Empire may bring suit, in the courts of Ethiopia, against the Government, or any Ministry, Department, Agency or instrumentality thereof, for wrongful acts resulting in substantial damage. . . .”

Of the issues discussed in this article, those as to supremacy of judicial construction of the Revised Constitution and as to the retroactive effect of the Constitution would still be relevant if the right to judicial review were based on Article 62(b), but the issue as to whether Article 43 does guarantee due process of law would not. This last issue would, of course, still be relevant in other contexts.

2. G. Krzeczunowicz, “Hierarchy of Law in Ethiopia,” *J. Eth. L.*, vol. 1 (1964), p. 111.

Article 122 of the Revised Constitution³ establishes the Constitution, together with Ethiopia's international obligations, as the supreme law of the Empire, and future statutes and other governmental acts inconsistent with the Constitution are declared to be null and void. Article 122 is similar to the so-called "supremacy clause" of the United States Constitution,⁴ and where the two differ the language of Article 122 is the stronger and more explicit of the two. Since the supremacy clause is the constitutional basis for the power of the United States courts to override state legislation on constitutional grounds,⁵ Article 122 establishes a *prima facie* case for the existence of a similar power in the Ethiopian courts relative to legislative enactments. However, a second necessary basis for the United States doctrine of judicial supremacy in interpreting the constitution — the separation of power among the judicial, legislative, and executive branches of the government — does not exist in Ethiopia. The three branches of the Ethiopian government are united at their top-most level in the person of the Emperor, whose approval is necessary before any legislation may become effective, who possesses the power to legislate independently, and who is the ultimate court of appeal as well as the supreme executive. Accordingly, Professor Krzeczunowicz concludes, it would be pointless, and perhaps also inconsistent with the fundamental nature of the Ethiopian system of government, for an Ethiopian court to declare legislation void on constitutional grounds.

As Professor Krzeczunowicz notes, it is necessary in this respect to distinguish the power to render legislation void from the power to override legislation on constitutional grounds in a particular case, and he does not foreclose the possibility that the Ethiopian courts might properly exercise the latter, less sweeping power. Because his argument calls into question not so much the *power* of a court to void legislation as the prudence of its exercising such a power, he can leave open this middle path without logical inconsistency. Before attempting to answer his argument, however, it is worth noting that the middle path may not exist if the questions is thought to be one as to the courts' power. From that standpoint it makes no difference so far as the relationship between courts and legislature is concerned whether a judicial decision refusing on constitutional grounds to give effect to a statute applies only *inter partes* or has the effect of rendering the statute null and

3. Article 122:

"The present revised Constitution, together with those international treaties, conventions and obligations to which Ethiopia shall be party, shall be the supreme law of the Empire, and all future legislation, decrees, orders, judgments, decisions and acts inconsistent therewith, shall be null and void."

4. Constitution of the United States, Article V, Clause 2:

"The Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

5. See *McCulloch v. Maryland* (Sup. Ct., U.S., 1819), *Wheaton*, vol. 4, p. 316, *Lawyers Ed*, vol. 4, p. 579. It is not the principal basis for the federal courts' power to override unconstitutional federal legislation, however. Although the supremacy clause establishes only "Laws of the United States which shall be made in Pursuance" of the Constitution as part of the supreme law of the land, the fate of federal laws contrary to the Constitution is not spelled out, and, in the case establishing the power of the federal courts to declare federal legislation void on constitutional grounds, *Marbury v. Madison* (Sup. Ct., U.S., 1803), *Cranch*, vol. 1, p. 137, *Lawyer Ed.*, vol. 2, p. 60, the supremacy clause was not cited. Chief Justice Marshall's reasoning in that case was (1) a written constitution is by its nature the paramount law; (2) ordinary legislation contrary to the constitution is therefore void; (3) courts are not bound by void legislation.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

void. The court is in either case asserting the supremacy of constitutional law over statutory law and of the court's interpretation of the Constitution over that of the legislature. Where the two cases do differ is in the relationship between the deciding court and other courts. If a doctrine of stare decisis is accepted and there is a hierarchy of courts such that rules of law laid down by the higher are binding on the lower, then a decision holding a statute unconstitutional can have the effect of rendering the statute void within the limits set by the deciding court's position in the judicial hierarchy.

In other words, if judicial construction of the Revised Constitution is the supreme law of the Empire, a court may or may not have the power to render a statute void on constitutional grounds, depending on whether or not stare decisis is accepted and on the structure of the judicial hierarchy. But if judicial construction of the Revised Constitution is *not* the supreme law of the Empire, a court does not possess the power to override legislative enactments even as a matter of the law *inter partes*. Viewed in terms of the courts' power, a compromise solution which allows a court to override statutes on constitutional grounds but does not give effect to its decision beyond the case before it is possible only in the event of one resolution of each of three issues: Judicial construction of the Revised Constitution must be the supreme law of the Empire; a court must not be bound by its own decisions in earlier cases; and a lower court must not be bound by the decisions of a higher court.

Is, then, judicial construction of the Revised Constitution the supreme law of the Empire? That the Constitution itself has this status is explicit in Article 122. And though Article 122 itself says nothing as to who should determine the Constitution's meaning, Article 110 would seem to place that responsibility on the courts:

"The judges shall be independent in conducting trials and giving judgments in accordance with the law. In the administration of justice, they submit to no other authority than that of the law."

Taking as a starting point the language of Article 110 and the undisputed ancestry of Article 122, the conclusion that judicial construction should be supreme — not only as a matter of theory but in practice — would seem to follow as the most straightforward kind of statutory interpretation were it not for the argument from the unique position of the Emperor. This conclusion would, moreover, be supported by the historical context in which the Revised Constitution was drafted.

The Federal Act, establishing conditions for the federation of Ethiopia and Eritrea,⁶ and the 1931 Constitution then stood as the supreme law of the Federated Empire, and the federal courts had expressly been granted the power to render legislation void on the ground that it was inconsistent with the provisions of either. If the provisions establishing these two principles are taken together, they suggest a model for Article 122 which was closer at hand than the supremacy clause of the United States Constitution:

"The Federal Act and Our Constitution of 1931 and all federal legislation made pursuant thereto as well as all international treaties, conventions and

6. N. Marcini, *The Ethiopian Empire Federation and Laws* (1955), Appendix I. The Federal Act consisted of the first seven articles of the United Nations General Assembly resolution of December 10, 1950, relating to the then proposed federation of Eritrea with Ethiopia. N. Marcini, *ibid.*, p. 356.

obligations of our Empire as extended to the territory of Eritrea shall be the supreme law through the territories of Our Federated Empire.”⁷

“... A final determination by a Federal Court that any legislation or administrative, executive or judicial order, decree, judgment, sentence, finding, or act is invalid in terms of conformity with our Constitution or the Federal Act, shall have as a consequence that such legislation, order, decree, judgment, sentence, finding or act shall be held throughout Our Empire as null and void and unenforceable and inapplicable by any officials or courts in Our Empire. . . .”⁸

It does not seem unfair, therefore, to rephrase the question as to judicial supremacy in the following terms: Does a doctrine of judicial supremacy so conflict with the position of the Emperor that what would be the ordinary interpretation of Article 122 must be regarded as merely suggesting a course for future evolution.⁹

It must be emphasized that the power of the Emperor to act as the ultimate interpreter of the Revised Constitution is not at issue. Whether supremacy be given to the legislature or to the courts, the result in terms of the power of the Emperor is the same, since he both passes on all legislation and can review any judicial decision. Rather, the question is whether it would be pointless for a court to override legislation on constitutional grounds in view of the fact that the Emperor had previously approved the legislation and would subsequently have the opportunity to pass on the decision of the court.

It is suggested that for two reasons the answer to this question is no. First, the declaration that a statute is unconstitutional and therefore void is not the only occasion on which a court might substitute the requirements of the Constitution for the judgment of the legislature, nor would it likely be even the most common one. If the experience of the United States is in any respect indicative, the far more common use of the court's power would be to hold that a statute cannot be applied in a particular circumstance or that it may not be interpreted in a particular way.¹⁰ A statutory requirement that parties pay a fee on filing an appeal in the High Court,¹¹ for example, would in the general run of cases be entirely unobjectionable. But if the requirement prevented an indigent criminal defendant from appealing his conviction, it is arguable that its application would in that case amount to a

7. Federation Incorporation and Inclusion of the Territory of Eritrea within the Empire of Ethiopia Order., 1952, Art. 8, Order No. 6, *Neg. Gaz.*, year 12, no. 1.

8. Federal Judiciary Proclamation of Ethiopia, 1953, Art. 3(s), Proc. No. 130A, *Neg. Gaz.*, year 13, no. 1.

9. See Krzeczunowicz, cited above at note 2, p. 116 (Article 122 described as “largely programmatic”).

10. Cf. Advocate of the Ministry of Finance v. Sarris (H. Ct. 1959), *J. Eth. L.*, vol. 1, p. 198, 200, construing the phrase “automatically . . . executive” as used in the Personal and Business Tax Proclamation, 1949, Art. 13, Proc. No. 107, *Neg. Gaz.*, year 8, no. 12.

11. The statute supposed is only hypothetical. At present a five dollar fee is charged for the filing of criminal appeals in the High Court, but this is pursuant to the High Court's own rules. See Court Procedure Rules, 1943, Rule 83, L. Not. No. 33, *Neg. Gaz.*, year 3, no. 2. There is no provision in these rules for in forma pauperis proceedings, but it is understood by the author that in practice paupers are permitted to appeal without payment of the fee. This ad hoc modification of the High Court's own rules of course does not raise any issue as to the proper relationship between the courts and the legislature.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

denial of the equal protection of the laws.¹² If the High Court took this view and held the requirement inapplicable to indigents on criminal appeals, the statute would by no means have been declared void. It would only have been modified to bring it into line with the court's interpretation of Article 37. And, it is suggested, the Emperor might consistently approve both the statute and the judgment modifying it, for the two operate at different levels of generality.

Second, although all legislation *must* be approved by the Emperor, the same is true of judicial decisions only in the limited sense that if there is a petition to have a case considered by the Emperor's chilot, He necessarily must either grant or deny the petition.¹³ This distinction may be important in the case of a statute as to the constitutionality of which reasonable men could differ. Assume that in such a case the Emperor approved the statute, that is, He concluded that it was constitutional. Subsequently, a court reached a contrary conclusion and declared the statute void. The losing party now petitions to have the case considered by the Emperor's chilot. Does it necessarily follow from the Emperor's earlier approval of the statute that He should grant the petition and reverse the decision? Or might He determine that the Constitution would in the long run be better served if the courts were allowed some discretion in working out their responsibilities as interpreters of the law and that the petition should therefore be refused? That the latter course would be chosen is of course not certain, but the choice does not even exist unless the courts in the first place accept the responsibility seemingly conferred on them by Articles 110 and 122.

The second question avoided would be that posed by the limitation of Article 122 to "*future* legislation, decrees, orders, judgments, decisions and acts." (Emphasis added.) Article 122 by its terms divides governmental acts (using that term here to encompass legislation, decrees and the rest) into two classes, the one consisting of those done prior to promulgation of the Revised Constitution on November 4, 1955, and the other consisting of those done subsequent to its promulgation. Only the latter are declared to be null and void on constitutional grounds.

If Article 122 is taken to be the sole basis of the power of the Ethiopian courts to override the acts of other branches of the government on constitutional grounds,¹⁴

12. Revised Constitution, Article 37: "No one shall be denied the equal protection of the laws." The United States Supreme Court has in a number of cases held that indigent criminal defendants may not be placed in a less favorable position with respect to appealing their conviction than they would be in if they were able to pay all fees. See, e.g., *Douglas v. California* (Sup. Ct., U.S., 1963), *U.S. Rep.*, vol. 372, p. 353, *Lawyers Ed. 2d*, vol. 9, p. 811. The ground for decision in these cases appears to be the equal protection clause of the United States Constitution. See *The Supreme Court, 1962 Term, Harvard L. Rev.*, vol. 77 (1963), p. 62, 107-08.

13. The distinction is more clear if the Emperor's chilot is regarded not as a final court of appeal but as part of the sovereign prerogative. See R. Sedler, "The Chilot Jurisdiction of the Empire of Ethiopia," *Journal of African Law*, vol. 8 (1964), pp. 59, 66 *et seq.* Even if it is regarded as a final court of appeal, however, it is a court with unlimited discretion as to whether it will consider any case, and a discretionary decision not to consider the judgment of a lower court need not be the equivalent of a decision approving the lower court's judgment. See A. Bickel, "Foreword: The Passive Virtues," *Harvard L. Rev.*, vol. 75 (1961), p. 40.

14. It might be argued from the United States analogy that it is not. See note 4 *supra*. However, even if the Ethiopian courts would have had the power to override legislative enactments without Article 122, it seems the better view that, Article 122 having been included in the Constitution, the courts' power in this respect is limited by its terms.

it is only acts done subsequent to November 4, 1955 which should be vulnerable to the courts' power.¹⁵ So much is clear even to a partisan of judicial review. What is not clear, however, (at least to such a partisan) is the proper application of this limitation where two governmental acts, the one done before and the other after promulgation of the Constitution, must be considered together. Take the following hypothetical cases:

Case no. 1: As provided by the terms of a statute enacted in 1950, a government department in 1965 orders P's land taken without payment of any compensation. P argues that the taking is unconstitutional under Article 43 and 44.¹⁶

Case no. 2: The Municipal Council of Addis Ababa in 1965 affirms an assessment of municipal fees against P. At no stage in the proceedings before the Council or earlier was P given an opportunity to present evidence or argument with respect to his assessment. He asserts that this amounts to a deprivation of his property without due process of law. By the terms of a 1950 statute, decisions of the Municipal Council are final and not subject to judicial review.¹⁷

Case no. 3: The Income Tax Proclamation of 1961 is amended in 1965 to foreclose review of the Inland Revenue Department's assessments by either the Tax Appeal Commission or the courts. P subsequently attempts to challenge his income his income tax assessment on grounds similar to those raised in case no. 2.

Case no. 3 is included only to indicate what is *not* in doubt. Whatever ambiguities there may be in that case, they are not created by the limitation of Article 122 to future governmental acts. Both of the acts possibly at issue—the amendment of the Proclamation and the allegedly improper assessment procedure—were done subsequent to promulgation of the Constitution.

The first two cases present the court with a dilemma, however, or rather they do so given one view of the court's responsibilities. If the court declares invalid the taking of property in case no. 1, it will have overridden on constitutional grounds a statute enacted before the Constitution was promulgated. It will have done the same in case no. 2 if it even takes jurisdiction over the case. Whatever phrase the court might use, the import of its holding would in each case be that it regarded the 1950 statute as of no effect—as null and void—so far as cases like the one before it were concerned. If government agents are not permitted to follow the directives of the 1950 statute in case no. 1, or if the 1950 statute in case no. 2 does not bar judicial review, the statutes are no longer effective, and it would be merely a verbal formalism to say that it is only the 1965 acts and not the 1950 statutes which have been overturned.

15. See Lij Araya Abebe v. The Imperial Board of Telecommunications (H. Ct., 1964), *J. Eth. L.*, vol. 2, p. 303.

16. This hypothetical case is based on Lij Araya Abebe v. The Imperial Board of Telecommunications of Ethiopia, cited above at note 15.

17. Addis Ababa Municipal Water, Rate, Licences and Fees Order, 1947, Art. 5, L. Not. No. 112, *Neg. Gaz.*, year 7, no. 5, issued pursuant to Municipalities Proclamation, 1945, Art. 11, Proc. No. 74, *Neg. Gaz.*, year 4, no. 7, purports to make decisions of the Municipal Council of Addis Ababa with respect to the assessment of municipal fees final. This provision has been considered in at least two cases, *Shah v. Addis Ababa Municipal Finance Guard Dep't* (Civil Case No. 194/53) (H. Ct. 1961) (takes jurisdiction over appeal); *Societe Hoteliere du Tourisme Share Co. v. Municipality of Addis Ababa* (Civil Appeal No. 238/56) (H. Ct. 1964) (declines to take jurisdiction over appeal) (semble).

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

If the court should instead take the opposite course, looking to the date of the earlier statute rather than to that of the later act, the result would be that a post-1955 government act which arguably infringed P's constitutional rights would be insulated from judicial review. There is nothing objectionable about this result if the (presumed) conclusion of the government department or Municipal Council that P was given his constitutional due is considered no less authoritative than the conclusion of a court that he was not. If Articles 110 and 122 are taken to imply the supremacy of the courts as interpreters of the Constitution, however—as it has been argued they should be—fully to honor Article 122 is not among the alternatives open to the court.¹⁸

Stated in the above terms, the same dilemma is presented in each case. The problems are in fact not the same, however, nor, it will be argued, should be their resolutions.

We begin with case no. 2: One way out of the dilemma in that case is by recourse to the principle that a court's power to declare a governmental act null and void depends on the issue as to its voidness being presented in a case properly before the court, and that principle is perhaps the one which should control. There is also another line of analysis, however, which arguably accords better with the purposes of Article 122.

The basis for the latter approach is the fundamental difference between the natures of the two governmental acts at issue in case no. 2. The refusal of the Municipal Council to allow P to present evidence or argument raises the constitutional issues as to which a judicial decision is sought, and the court's decision, if it takes jurisdiction over the case, presumably will determine the procedure used by the Council in the future. The court's decision as to the statute barring judicial review, however — that is, its decision as to whether to take jurisdiction over the case — by itself determines nothing as to either past or future actions taken by the Council. What it does determine is which institution — court or Municipal Council — is to have the final word on the Council's actions. In other terms, from the court's point of view the two issues fall on opposite sides of the substance-procedure line.¹⁹

The significance of this distinction stems from the dual purposes of Article 122. It has been argued above that one purpose of the Article is to establish the supremacy of the Constitution, and in particular of the courts' construction of the Constitution. The evident purpose of the limitation of the Article to future governmental acts, on the other hand, is to avoid the difficulties which would be caused by retroactive application of constitutional limitations.

There is with respect to a purpose like the latter one an important difference between matters of substance and matters of procedure. A party to a contract, for

18. It can fairly be argued that supremacy of judicial construction of the Constitution is not sufficient to create the dilemma. Judicial supremacy exists only so far as the question of construction can be brought before a court, but to assume that there is a constitutional right to judicial review (for here there certainly is no statutory right) is to assume the answer to the question posed at the very beginning of this article. The answer to this objection is that the required assumption can be made *arguendo* without falling into logical error. If there is a constitutional right to judicial review, the assumption is correct; if there is not, it makes no difference so far as the purposes of this article are concerned how the issues discussed are resolved.

19. The issue which is a matter of substance from the court's point of view is so far as the Municipal Council is concerned a matter of procedure. It is the nature of the issue as viewed by the court which is here relevant.

example, might properly consider himself misled if the law governing the manner in which the contract was to be performed were changed before performance was completed. (Whether his complaint should be given constitutional status is another matter.) But there would in general be no substantial injury to the party's established expectations if the law were changed so that disputes arising out of the contract would be heard by a different court than before. Or, to use a different example, the Income Tax Proclamation of 1961 did not change the tax liability for years prior to 1961, and most persons would have considered it highly unfair had it done so. But there is no unfairness in having the procedure by which the liability for those earlier years is determined governed by the 1961 law.²⁰

The problems with which the limitation of Article 122 to future governmental acts was intended to deal do not differ in kind from those raised by a new tax law or a new law of contractual obligations. The source of the problems in each case is that individuals — private citizens or government officials — have acted and planned in reliance on the old law; and the reason for limiting the retroactive application of the new law in each case is that the established expectations of these individuals are considered worthy of protection. The justification for distinguishing matters of substance from matters of procedure is that it is in general only changes in the former which threaten these expectations.

In case no. 2 it is a matter of legitimate concern to the Municipal Council whether it is required to follow one kind of procedure or another in its considerations. At least where its procedure is not determined by any pre-1955 governmental act, however, it is required by Article 122 to follow a procedure which is consistent with whatever standards may be set by the Revised Constitution; and, under the interpretation of Articles 110 and 122 adopted here, the primary responsibility for determining and applying those standards rests on the courts. The 1950 statute purports to withhold this responsibility from the courts. However, this statutory bar to judicial review is relevant to the *purposes* of Article 122 — as distinguished from the Article's language — only on the assumption that the Municipal Council prior to 1955 had somehow relied on its immunity from judicial review in a way relevant to case no. 2. How it might have done so is not easy to imagine, however. Under somewhat different facts, it might of course have relied on its immunity in drafting a set of procedural rules for its own deliberations, which would then have dictated the denial to P of any opportunity to present evidence or argument. But if such rules were drafted prior to promulgation of the Constitution — and only then would the Council's reliance be relevant to the purposes of Article 122 — case no. 2 would become like case no. 1.

That there might in some cases be injury to established expectations in ignoring pre-1955 limits on a court's jurisdiction is not impossible. But the likelihood of such injury seems sufficiently small that the use of the substance-procedure dichotomy appears on balance to offer the best solution in a case like case no. 2.²¹

The substance-procedure dichotomy offers no solution to the dilemma presented by case no. 1, however. Case no. 1 squarely presents the question whether

20. See *Marples Ridgeway and Partners, Ltd. v. The Inland Revenue Department* (H. Ct. 1964), *J. Eth. L.*, vol. 2, p. 312.

21. In *Shah v. Addis Ababa Municipal Finance Guard Dep't*, cited above at note 17, the High Court did override Article 7 of Legal Notice No. 112 of 1948 in order to review a decision of the Municipal Council. The court's rationale for avoiding the limitation of Article 122 to future governmental acts does not appear, however. In addition, the appeal appears to have presented only issues of statutory construction. This at the least somewhat weakens the argument for ignoring the bar to judicial review.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

government officials are to be allowed to act in accordance with pre-1955 statutory provisions which are inconsistent with the provisions of the Revised Constitution.

It is difficult to see how that question can be answered other than in the affirmative if the limitation of Art. 122 to future governmental acts is to serve what appears to be its intended purpose. To some it will doubtless seem anomalous that the Revised Constitution should be of no effect with respect to a substantial range of government activity. However, it is just this anomaly which appears to have been intended in Article 122: that statutes and decrees enacted prior to the Constitution's promulgation should continue to be the law of the Empire in as legitimate a sense as is the Constitution itself.

If the limitation of Article 122 to future governmental acts does not have this meaning, its significance is quite limited — much more limited than the problem with which it presumably was supposed to deal. Most governmental acts of any importance are significant principally as directives for other governmental acts to be done in the future. The enactment of a tax statute and the sentencing of a criminal defendant to a prison term are themselves governmental acts, but they are important only because other governmental acts can be expected to follow from them: Tax collectors can be expected to collect taxes in the manner required by the statute, and prison officials can be relied on to keep the convicted defendant incarcerated for the term of years specified in the sentence.

Such pairings of a directive governmental act with a subsequent continuing act of application pervade all of law and administration, and the validity of the directive act cannot be separated from the validity of the application required by it. If the act required by the statute is null and void, then so far for all practical purposes is the statute. And if a pre-1955 statute may effectively be declared void by preventing government officials from applying it, it is not apparent why a pre-1955 criminal conviction should not be equally vulnerable to an attack directed at the prison officials' continuing act of holding the convicted defendant.

This does not mean that any governmental act done with reference to a pre-1955 statute is immune from challenge on constitutional grounds. Most statutes — and particularly most earlier Ethiopian statutes — say little about the manner in which they are to be applied. Broad gaps are left to be filled in by regulation or administrative discretion. So long as there remains *some* other way in which the statute can be applied, such regulations or exercises of discretion can be treated as independent governmental acts, and they can be invalidated without at the same time in substance invalidating the statute.

In addition, where the interpretation of a pre-1955 statute is ambiguous, it is open to a court to adopt an interpretation which minimizes the conflict with constitutional standards. By such interpretation, by looking closely at claims that an act is *required* by an earlier statute, and through the gradually diminishing importance of pre-1955 statutes and regulations, both relative to the growing mass of later legislation and absolutely through repeal and supercession, the "anomaly" created by Article 122 can be restricted to a relatively small and narrowing compass.

The Answer Assumed: The Problem of the Two Constitutions

The most fundamental objection to framing the question of a constitutional right to judicial review of administrative proceedings in terms of the meaning of "due process of law" is that it is not certain that a right to due process of law is conferred by the Revised Constitution. The Revised Constitution was published in

the *Negarit Gazeta* with parallel Amharic and English texts; and Article 43 of the English version does purport to guarantee due process of law in language almost identical with that used in the United States Constitution:

“No one within the Empire may be deprived of life, liberty or property without due process of law.” Revised Constitution, Article 43.

“No person shall be . . . deprived of life, liberty or property without due process of law.” Constitution of the United States, Amendment V.²²

But the language of the Amharic version, which is considered the official version,²³ is somewhat different. Literally translated, it provides that

“No one within the Empire may be deprived of life, liberty or property *except according to law.*” (Emphasis added.)

Two interpretations suggest themselves in the light of this discrepancy. The first is that Article 43 was intended to embody something like the concept of due process of law developed in the United States and that the discrepancy in language reflects only the difficulty of concisely translating abstract legal concepts. Whether this constitutional standard would be similar in its details to that of due process of law under the United States Constitution is not important for present purposes. What is important is that it be a constitutional standard, superior to ordinary legislation.

The second interpretation is that the intended meaning of the Amharic version is accurately conveyed by a literal English translation: Life, liberty, or property is not to be taken except in accordance with the provisions of the law, but no limitation is placed on what the provisions of the law may be. Under the first interpretation a proceeding which threatens a deprivation of property raises two questions: Was the proceeding conducted in accordance with the requirements of the relevant law; and did it come up to the constitutional standard? Under the second interpretation only the first question is raised.

One Supreme Imperial Court decision dealing with this question of interpretation has to date been reported, *Highway Authority v. Mebratu Fissiha*.²⁴ The division of the Court before which the case came appears there to have adopted the second interpretation, holding that any act done in accordance with a statute cannot be considered improper under Article 43.²⁵ There have, on the other hand,

22. The Fifth Amendment applies only to acts of the federal government. A substantially identical provision applicable to acts of the state governments was added to the Constitution by Section 1 of the Fourteenth Amendment.

23. See S. Lowenstein, *Materials for the Study of the Penal Law of Ethiopia* (1965), p. 385; G. Krzeczunowicz, “Ethiopian Legal Education,” *J. of Eth. Studies*, vol. 1, no. 1 (1963), p. 68, 69. Under the Administration of Justice Proclamation, 1942, Art. 22, *Proc. No. 22, Neg. Gaz.*, year 1, no. 1, laws are to be published in both Amharic and English, and there is no suggestion that either enjoys a privileged position in the event of conflict. The assumption that the Amharic version should in that case prevail apparently rests on Article 125 of the Revised Constitution: “The official language of the Empire is Amharic.” Since no similar provision appeared in the 1931 Constitution or, so far as appears, anywhere else prior to promulgation of the 1955 Constitution, the relative positions of the two languages during the 1942-1955 period should perhaps not be the same as it has been since 1955.

24. (1964), *J. Eth. L.*, vol. 2, p. 37, 39.

25. Strictly speaking, it appears that the court should not have reached this issue, since the statute which it was considering, Proclamation No. 115 of 1951, antedated the Revised Constitution.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

been several High Court decisions seemingly based on the view that Article 43 does create a constitutional standard.²⁶

A proper analysis of the import of Article 43 would have to rest in part on a consideration of the nuances of the precise words used in the Amharic versions, nuances which, I am informed, are conveyed neither by the literal translation nor by the English version published in the *Negarit Gazeta*.²⁷ Because that line of inquiry lies beyond my competence, the discussion which follows can amount only to a tentative and partial analysis of the question. At best, it may point to some of the arguments which should be taken into account.

One point which should be made at the outset is that under either interpretation Article 43 is an important procedural guarantee, although it is of course more important under the first interpretation than under the second. Whatever "law" may mean in the context of the phrase "except according to law," at the least it must imply a previously announced rule of decision, and this by itself if a substantial safeguard against arbitrary governmental acts.²⁸

Certainly the most obvious argument in favor of the first interpretation, particularly to a United States-trained lawyer, is that Article 43 parallels the due process clause of the United States Constitution. To complete the argument based on this observation, however, it must be contended that the discrepancy between the language of the Amharic version and that of the due process clause of the United States Constitution has its origin only in the problems of translation. But the validity of this contention becomes less than self-evident when Article 43 is viewed in the context of the other articles relating to individual rights. Apart from Article 43, eight such articles are limited in one way or another by phrases similar to "in accordance with the law:"

There shall be no interference with the exercise, *in accordance with the law*, of the rites of any religion" Article 40.

"Freedom of speech and of the press is guaranteed throughout the Empire *in accordance with the law*." Article 41.

Everyone has the right, *within the limits of the law*, to own and dispose of property" Article 44.

"Ethiopian subjects shall have the right, *in accordance with the conditions prescribed by law*, to assemble peaceably and without arms." Article 45.

"Freedom to travel within the Empire and to change domicile therein is assured to all subjects of the Empire *in accordance with the law*." Article 46.

Every Ethiopian subject has the right to engage in any occupation and, to that end, to form or join associations, *in accordance with the law*." Article 47.

26. See *X v. Ministry of Posts, Telephone and Telegraph* (H. Ct. 1964), *J. Eth. L.*, vol. 2, p. 321; *Cf. Advocate of the Ministry of Finance v. Sarris*, cited above at note 10; *Shah v. Addis Ababa Municipal Finance Guard Dep't*, cited above at note 17.

27. I am indebted to Ato Selamu Bekele, a third-year student, for pointing out to me the incomplete nature of any analysis which fails to take into account the particular words used in the Amharic version.

28. *Cf. L. Fuller, The Morality of Law* (1964), Chapter II.

"Punishment is personal. No one shall be punished *except in accordance with the law* and after conviction of an offence committed by him." Article 54.

"All persons and all private domiciles shall be exempt from *unlawful* searches and seizure." Article 61. (Emphasis added in each article.)

Since Articles 40 and 41 in particular also parallel United States constitutional provisions not modified by any similar phrase,²⁹ their language should discourage the easy assumption that reference to the United States Constitution is by itself sufficient to resolve the issue. On the other hand, however, their language falls far short of establishing a conclusive case for the second interpretation. Among the reasons why it does necessarily indicate an intention to abandon an independent constitutional standard in the case of Article 43, some are based on differences between Amharic words, all of which may be literally translated into English as "laws." Even accepting the literal English translations, however, it is still possible reasonably to contend for the first interpretation.

The meaning of "laws" in this constitutional context is ambiguous. It may be read as encompassing all manners of statutes and administrative regulations, but it also is possible to read it more narrowly. Historically, if Article 43 has as its ancestor the due process clause of the United States Constitution, it is also a lineal descendant of Chapter 29 of Magna Carta, from which the due process clause was itself derived. And Chapter 29 refers not to "due process of law" but to "per legem terrae" — "in accordance with the law of the land."³⁰ Moreover, even "due process of law" itself, read literally, means no more than the procedure required by law to which the party is due. Until the latter phrase came to have the special meaning now attached to it, it would have been difficult to find in English a means of expressing unambiguously and within the limits of a short phrase the distinction between law in its usual sense and law in the sense of principles beyond the reach of legislators and executives acting in their ordinary capacities. It should not be surprising that a similar difficulty now exists in Amharic.

That "law" or any other word may in some cases have something other than its ordinary meaning is not a difficult proposition to establish, of course. What is difficult is to overcome the presumption that it was the ordinary meaning which the draftsmen had in mind. Two arguments supporting this second step are offered here, the first based on the probable ancestry of Article 43 and the other based on its relationship to other articles of the Constitution.

No guarantee of due process of law was included in the 1931 Constitution. The traditional language of due process seems first to have appeared in Ethiopian law in the Federal Act, ratified by the Emperor on August 11, 1952.³¹ Article 7(c) of the Act guaranteed to citizens of Eritrea "the right to own and dispose of property" and also that

29. This is not to say that Articles 40 and 41, or the other guarantees of individual rights, were taken directly from the United States Constitution. Most of the guarantees had been introduced into Ethiopian law prior to 1955 through the Federal Act, cited above at note 6; the Public Rights Proclamation, 1953, Proc. No. 139, *Neg. Gaz.*, year 13, no. 3; and the Constitution of Eritrea.

30. "No free man shall be taken or imprisoned or dispossessed, or outlawed, or banished, or in any way destroyed, nor will we go upon him, nor send upon him except by the legal judgement of his peers or by the law of the land."

Magna Carta, Chapter 39, as given in R. Perry, *Sources of Our Liberty* (1959), p. 17. Chapter 39 subsequently became Chapter 29 when Magna Carta was reissued by Henry III in 1225. *Ibid.*, p. 5.

31. N. Marein, work cited above at note 6, Appendix II.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

"No one shall be deprived of property, including contractual rights, without due process of law and without payment of just and effective compensation."

The Federal Act was not Ethiopian legislation in the ordinary sense, as is indicated by its not having appeared in the *Negarit Gazeta*.³² Rather, it was in the first place a resolution of the United Nations General Assembly, ratification of which by the Emperor was a necessary condition for the federation of Eritrea with Ethiopia. Accordingly, it is not to the Amharic but to the official languages of the General Assembly's proceedings, including English, that one must look for the Federal Act's meaning; and in its English version Article 7(c) guarantees in explicit terms due process of law.

The year following formation of the Federation, the Public Rights Proclamation³³ was enacted. Article 3 of the Proclamation guarantees that

"No government or part of the federation shall make or enforce . . . any law which shall abridge the privileges or immunities of nationals of the federation or deprive any person of life, liberty or property without due process of law"

The Amharic version of Article 3 presents the same ambiguity as exists in Article 43 of the Revised Constitution, but there is in the case of Article 3 much less doubt as to how the ambiguity should be resolved. Article 3's operative phrase is "no government . . . shall make or enforce . . . any law." If this phrase is coupled with a guarantee only against deprivations of life, liberty or property not in accordance with (ordinary) law, the guarantee becomes meaningless on its face. Or rather, to be more precise, it becomes a tautology: *By definition*, any deprivation of life, liberty or property achieved through enactment or enforcement of a law is in accordance with the law in the ordinary sense of that word. The guarantee rises above the level of a tautology only if laws depriving persons of life, liberty or property were intended to be judged by some standard superior to ordinary legislation.

Of course, the Public Rights Proclamation, itself ordinary legislation, could not create a *legally enforceable* standard superior to ordinary legislation. It must be regarded as having been more in the nature of a statement of policy or a pledge of good faith. But even a government's pledge of good faith should, if possible, be interpreted in a fashion which does not render it meaningless in important respects.

By the time that the 1955 Constitution was promulgated, therefore, the principle that proceedings which would deprive a person of life, liberty or property should be judged by a standard superior to ordinary legislation appears to have been incorporated into Ethiopian law in two contexts: once in the Federal Act, which was above ordinary legislation, although applicable only to Eritrea; and once in the Public Rights Proclamation, which announced principles to be followed for the Empire in general, although they could lawfully have been altered by ordinary legislation. Against this background, the interpretation of Article 43 as guaranteeing no more than compliance with existing law requires (1) that the language of Article 43 be given a different interpretation than seems most reasonable for the substantially identical language in the Public Rights Proclamation enacted two years before and (2) that the Revised Constitution be assumed to have in this

32. Ratification of the Federal Act was referred to in Order No. 6 of 1952, cited above at note 7, but the ratification itself did not appear in the *Negarit Gazeta*.

33. Cited above at note 29.

respect retreated from standards already established. Whatever may be thought of the first requirement, the latter surely is at variance with the spirit in which the Constitution evidently was promulgated.³⁴

The preceding argument dealt only with the interpretation of the phrase "except according to law" in the Amharic version of Article 43; the interpretation of the similar phrases in both the English and the Amharic versions of other articles was left to fall where it might. The second argument, on the other hand, applies no less to these other articles than it does to Article 43.

The starting point for the second argument is Article 65:

"Respect for the rights and freedoms of others and the requirements of public order and the general welfare, shall alone justify any limitations upon the rights guaranteed in the foregoing articles of the present Chapter."

Article 65 is the final article of the chapter relating to individual rights. The important question for present purposes is, what are "the rights guaranteed" in the case of the articles qualified by phrases such as "in accordance with the law"? Are they rights defined by the entire articles, including the qualifying phrases? Or are they the (by their terms) absolute rights which these phrases purport to modify? If they are the latter, the combination of Article 65 and the qualifying phrases in the earlier articles can be read as fixing both inner and outer limits on the scope of the individual rights: As to the outer limit, the rights guaranteed — the right to freedom of speech, for example — are not absolute but are subordinate to legislation (and perhaps other measures) necessary to safeguard the interests enumerated in Article 65; *but* — the limit on the other side — whether legislation curtailing these rights is necessary for this purpose is a *constitutional* question, to be answered (when it arises in litigation) by the court and by reference to standards superior to ordinary legislation.³⁵

Support for the latter interpretation is more diverse than conclusive, but it appears sufficient to establish it as alternative seriously to be considered. There is in the first place the judicial interpretation of analogous provisions of the Eritrean Constitution. The constitution adopted by Eritrea when it entered into the federa-

34. See H.I.M. Haile Selassie I, Speech from the Throne on the Occasion of His Silver Jubilee and the Promulgation of the Revised Constitution, November 4, 1955, *Voice of Ethiopia*, November 10, 1955:

"So important have we considered these guaranties of Human Rights and Fundamental Liberties that, in the Revised Constitution, We have stipulated not only the courts but, in particular, Ourselves, shall at all times, assure and protect these Human Rights. They constitute principles which no branch of the Government, *be it the Executive, Legislative or Judiciary*, can transgress, and which, in consequence must be placed under the particular protection of the Sovereign Himself." (Emphasis added.)

35. This interpretation is in substance the same as that given to Article 19 of the Indian Constitution, which, like Chapter III of the Revised Constitution of Ethiopia, first enumerates individual rights (but without the qualifying phrases found in Chapter III) and then states the grounds on which the rights may be restricted. See D. Basu, *Commentary on the Constitution of India* (4th ed., 1961), vol. 1, pp. 439-99. See also, e.g., Constitution of Kenya, Arts. 19-26.

The United States Constitution offers no express warrant for tempering the absolute language of its provisions conferring individual rights, but judicial interpretation has in effect been a surrogate for something like Article 65. See, e.g., *Schienc v. United States* (Sup. Ct., U.S., 1919), *U.S. Rep.*, vol. 249, p. 47, 52, *Lawyers Ed.*, vol. 63, p. 470, 473 (Holmes, J.): "The most stringent protection of free speech would not protect a man in falsely shouting fire in a theater and causing a panic."

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

tion with Ethiopia included a provision substantially identical with Article 65. In addition, one of the rights conferred by it — the right to practice any profession — was by its terms “subject to the requirements of the law.”³⁶ There was thus the same question of interpretation as is now posed by Article 65 and the earlier articles of Chapter III of the Revised Constitution: Did the qualifying phrase subordinate the constitutional right to all legislation, or only to legislation which met some constitutional standard?

In a 1955 decision the Eritrean Supreme Court held that it did only the latter. The occasion for the court's holding was an appeal challenging the constitutionality of an Eritrean statute which barred persons convicted of delicts from the practice of law.³⁷ Clearly, no such law could be unconstitutional if the right to practice a profession were subject to the requirements of any law which the legislature might enact. The court held, however, that the statute was unconstitutional so far as it applied to the case before it, which involved a conviction for only a minor offence. The qualifying phrase, “subject to the requirements of the law,” was held to subordinate the constitutional right only to legislation justified by “respect for the rights and freedoms of others and the requirements of public order and the general welfare;” legislation found not to be justified on those grounds was void so far as it conflicted with the constitutional right.

The second strand of support for this interpretation of Article 65 and the Chapter III rights is their historical development. As implicitly suggested above, Article 65 itself appears to have been taken from the Eritrean Constitution — or from the Federal Act, which includes the same language. The Eritrean Constitution and the Federal Act also included a number of the Chapter III rights, including the guarantees of freedom of religion, expression, and association, *but without qualification by any reference to the requirements of law*. Whether or not one agrees with the Eritrean Supreme Court's interpretation of the right to freedom of choice as to profession, therefore, one is all but forced to accept it for these other rights. One is thus driven to a dichotomy of the same kind posed earlier with respect to Article 43 alone: Either the phrases such as “in accordance with the law” are read to mean “in accordance with laws required to protect the important interests enumerated in Article 65;” or the Revised Constitution fell far short, so far as individual liberties are concerned, of the benchmark already set by the Federal Act and Eritrean Constitution.³⁸

Third and finally, there is the presumption favoring an interpretation which does not render any of the articles concerned meaningless. Whatever interpretation may be given to the other articles of Chapter III, Article 65 itself does ap-

36. Both provisions were taken almost verbatim from the Federal Act, cited above at note 6. The provision of the Federal Act corresponding to Article 65 of the Revised Constitution was in turn taken, with only minor changes, from Article 29(2) of the Universal Declaration of Human Rights, proclaimed by the United Nations General Assembly in 1948.

37. The decision has not been reported, but it has been summarized in J. Smith, “Human Rights in Eritrea,” *Modern L. Rev.*, vol 18 (1955), p. 484, 486. This summary is the basis for the description of the case in the present article.

38. If the Revised Constitution did fail to go as far in the area of individual rights as had the Eritrean Constitution, Eritrean citizens arguably at present possess *fewer* rights than they possessed before the Revised Constitution was promulgated. Whether that is the case depends on the effect on the Federal Act and the Eritrean Constitution of the order terminating Eritrea's federal status and incorporating it into a unified Empire, Order No. 27 of 1962, *Neg. Gaz.*, year 22, no. 3. Articles 4-6 of the Order, which are quoted immediately below, presumably saved many of the laws previously applicable only to Eritrea.

pear to have been intended to establish the two principles suggested earlier: that the individual rights conferred by the Revised Constitution may be limited in order to protect certain other important interests; but that they may not be limited otherwise. If the import of phrases such as "in accordance with the law" is that the rights to which the phrases are attached are subordinate to all legislation, however, Article 65 is redundant in its first purpose and defeated in its second. There is no need to ensure that rights may be limited when the rights are in any event subordinate to any statute, and there is in that case no meaning in a guarantee that the rights shall not be limited other than on certain grounds.

It is, on the other hand, the interpretation here suggested which lacks meaning with respect to the articles which do *not* contain any such qualifying phrase, and numerically these latter articles are predominant in Chapter III: Of the twenty-six articles in that Chapter, other than Article 65 itself, which purport to confer rights on individuals, only nine are modified in such a fashion. It is, however, the articles which are thus modified which the draftsmen of Article 65 might be expected to have had in mind — the guarantees of freedom of speech, religion, assembly and association, and Article 43 itself. If Article 65 has no meaning in its application to these articles, it has very little meaning at all.

-
4. All rights, including the right to own and dispose of real property, exemptions, concessions and privileges of whatever nature heretofore granted, conferred or acquired within Eritrea, whether by law, order, contract or otherwise and whether granted or conferred upon or acquired by Ethiopian or foreign persons whether natural or legal, shall remain in force and effect.
 5. All rights, powers, duties and obligations of the former Administration of Eritrea become by virtue of this Order, the rights, powers, duties and obligations of the Imperial Ethiopian Government.
 6. All enactments, laws and regulations or parts thereof which are presently in force within Eritrea or which are denominated to be of federal application to the extent that the application thereof is necessary to the continued operation of the existing administration until such time as the same shall be expressly replaced and repealed by subsequently enacted legislation, remain in full force and effect and existing administrations shall continue to implement and administer the same under the authority of the Imperial Ethiopian Government."

The constitutional provisions here in question, and the Federal Act, probably cannot be considered "enactments . . . necessary to the continued operation of the existing administration" (Article 6), but they did confer rights on persons (Article 4), and they imposed corresponding duties on the Eritrean government (Article 5). Whether either the rights or the duties were of a kind contemplated in these two articles is another question, however. If not, and if the Imperial order is considered superior to the earlier Eritrean Constitution, the provisions of the Eritrean Constitution relating to individual rights would seem not to have survived the promulgation of Order No. 27.

Even assuming that these constitutional provisions were swept away by Order No. 27, however, the provisions of the Federal Act are perhaps still in force. Since ratification of the Federal Act was a condition for federation imposed by the United Nations, compliance with the Act's provisions might be regarded as having been among Ethiopia's *international* obligations. On this view of the matter, the Federal Act would have been protected from ordinary legislation, including orders, by Article 122 of the Revised Constitution, which makes not only the Revised Constitution itself but also Ethiopia's international obligations the supreme law of the Empire and states that all "legislation, decrees, orders, judgments, decisions and acts" inconsistent with the supreme law are nul and void. (Emphasis added.) This line of argument raises serious problems, however, since the Federal Act guaranteed not only individual rights but also Eritrea's autonomous status.

CONSTITUTIONAL RIGHT TO JUDICIAL REVIEW

Conclusion

The frame of reference for this article has been an issue not discussed: whether a guarantee of due process of law requires that an administrative proceeding which threatens a deprivation of life, liberty or property be subject to judicial review, statutory provisions to the contrary notwithstanding. Each of the issues which were discussed stands, in some or in all cases, as a threshold issue relative to this question. If the courts do not possess the power to override statutory provisions deemed unconstitutional, or if Article 43 does not create a constitutional standard of procedure, a court would in no case of the kind here supposed have occasion to consider the implications of a requirement of due process of law. The issue as to the meaning of the limitation of Article 122 to future governmental acts, on the other hand, may or may not arise in a particular case, depending on the dates of the governmental acts involved. Where it does arise, however, it too offers the possibility of disposing of the case — of refusing to allow the appeal — without proceeding further.

The approach taken to these issues undoubtedly reflects the author's prejudices, which favor a broad role for the courts as correctors of administrative abuses. It has been argued above that judicial construction of the Revised Constitution is the supreme law of the Empire and that the fact that a statute barring judicial review is senior to the Revised Constitution should by itself not foreclose review. And, though the analysis of the linguistic problem in Article 43 has been too incomplete to allow a conclusion to be drawn from it, two lines of argument favoring the view that Article 43 does guarantee something like due process of law have been suggested.

If the conclusions with respect to the first two issues and the direction of argument with respect to the third are accepted, it still remains for a court to determine whether due process of law should in the Ethiopian context entail a right to judicial review. That issue is a complex one, and the final thing to be said in this article is that the fact that the issue has been framed as a single question should not be taken as implying that it should be given a single answer. The answer should perhaps not be the same for one kind of administrative proceeding as for another and, with respect to any one kind of administrative proceeding, it should perhaps vary depending on the issue as to which review is sought.

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጮች ፡ መግቢያ ።

ከ፲፫ኛው ፡ እስከ ፡ ፳፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ።

ከዶክተር ፡ ጆ ፡ ቫንደርሊንደን ። *

መግቢያ ፤

ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ ከ፲፫ኛው ፡ እስከ ፡ ፳፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ባለው ፡ ዘመን ፡ ስለሚገኘው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ መግቢያ ፡ ነው ።

መግቢያ ፡ የተባለበት ፡ ምክንያት ፡ አንባቢው ፡ ይህን ፡ አጭር ፡ ጽሑፍ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ እድገት ፡ የተሟላና ፡ የተጠቃለለ ፡ መግለጫ ፡ የያዘ ፡ አድርጎ ፡ እንዳይገምተው ፡ ነው ። በመጽሐፉም ፡ የምንመለከተው ፡ ጉዳይ ፡ በሳይንስ ፡ ረገድ ፡ በደንብ ፡ መጠናት ፡ የተጀመረ ፡ በቅርቡ ፡ ስለሆነ ፡ እንደ ፡ እዲስ ፡ ነገር ፡ የሚቆጠር ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ እሁን ፡ ለመሞከር ፡ ያቀድነው ፡ በእሁኑ ፡ ሰዓት ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ የምናውቀውን ፡ በአጭሩ ፡ ለመግለጥና ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ የዚሁ ፡ ጥናት ፡ ዕድል ፡ ምን ፡ እንደሚሆን ፡ ለመናገር ፡ ነው ።

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ ወይም ፡ መገኛ ፡ ማናቸውም ፡ የተመዘገበ ፡ ነገር ፡ ነው ፤ ምንጮቹ ፡ ብዙዎቹ ፡ በጽሑፍ ፡ ተመዝግበው ፡ የሚገኙ ፡ ሲሆኑ ፡ በቃልም ፡ የሚውሉ ፡ ፤ ሉ ። እነሱም ፡ ባጭሩ ፡ ሕገ ፡ የሚገለጽባቸውና ፡ የሚታይባቸው ፡ ማናቸውም ፡ ነገሮች ፡ ናቸው ። እነዚህም ፡ ደንቦች፣ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ ለምሳሌ ፡ በአዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ፡ ልማድ ፡ ፍርዶች ፡ የሕግ ፡ ሳይንሶና ፡ የሕግ ፡ ሰነዶች ፡ ብቻ ፡ ሳይሆኑ ፡ እንደ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ ከማይቆጠሩት ፡ ለምሳሌ ፡ ከታሪክ ፡ ከአገር ፡ ጎጭዎች ፡ ጽሑፍ ፡ ከጋዜጦች ፡ ከድርሰቶችና ፡ ከሌሎችም ፡ ጭምር ፡ ነው ። ሁለቱም ፡ ዓይነት ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ የሚገኙ ፡ በጽሑፍ ፡ ተመዝግበው ፡ ወይም ፡ በቃል (በድምፅ) ፡ ተመዝግበው ፡ ነው ፤ ለምሳሌ ፡ በቃል ፡ ንግግር ፡ መቅረጫ ፡ (በማግኔት ፡ ቴፕ ፡ ሪከርድ) ፡ የተመዘገቡ ፡ አሉ ።

እሁን ፡ ለተነሳንበት ፡ ዓላማ ፡ እንዲመች ፡ በማለት ፡ ለሕግ ፡ የምንሰጠው ፡ ትርጉም ፡ የኅብረተ ፡ ሰብ ፡ አንድነትና ፡ እድገት ፡ እንዲጠበቅ ፡ ሕዝብ ፡ ባወቃቸው ፡ ድርጅቶች ፡ አማካይነት ፡ በግዴታ ፡ የሚከበሩት ፡ እድራጎቶችና ፡ ኢንስቲቲዩሽኖች ፡ ነው ። ሕግ ፡ ሊባል ፡ የሚችለውን ፡ ማናቸውንም ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ ለማጠቃለል ፡ እንዲመችን ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ለሕግ ፡ የሰጠነው ፡ ትርጓሜ ፡ በጣም ፡ የሰፊ ፡ ነው ። ትርጉሙም ፡ ሕግ ፡ ሰው ፡ በማኅበር ፡ ከመኖሩ ፡ የተነሳ ፡ የሚገኝ ፡ ነገር ፡ መሆኑን ፡ ሕግ ፡ ኢንስቲቲዩሽኖችንና ፡ እድራጎቶችን ፡ የሚጠቅልል ፡ መሆኑን ፡ ሕግ ፡ በኅብረተ ፡ ሰብ ፡ በታወቁ ፡ ድርጅቶች ፡ አማካይነት ፡ እንዲከበር ፡ መደረጉን ፡ በመጨረሻም ፡ የሕግ ፡ ዓላማዎች ፡ የኅብረተ ፡ ሰብ ፡ አንድነትና ፡ የኅብረተ ፡ ሰብ ፡ እድገት ፡ መሆናቸውን ፡ የሚገልጽ ፡ ነው ።

*ሱፕልያ ፡ አ ፡ ላዩኒቨርሲቲ ፡ ሊብር ፡ ደ ፡ በሩሰልሰ ፡ በጉብኝት ፡ መልክ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ለማስተማር ፡ የመጡ ።

ለአቶ ፡ አሰፋ ፡ ሲበን ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ የሚገኘውን ፡ እንግሊዝኛ ፡ ወደ ፡ አማርኛ ፡ በረቀቀነት ፡ ስለተረጉሙልን ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ምስጋና ፡ አቀርብላቸዋለሁ ።

በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ የምናየው ፡ ጉዳይ ፡ የኢትዮጵያን ፡ ሕግ ፡ ብቻ ፡ የሚመለከት ፡ ነው ፤ ሆኖም ፡ እንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ከኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ ምንጭ ፡ ግንኙነት ፡ ያላቸውን ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሕጎች ፡ እናያለን ።¹

የምናጠናውን ፡ ጉዳይ ፡ በዘመን ፡ ስንመለከተው ፡ በሰምንት ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ውስጥ ፡ ያለውን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ ታሪክ ፡ የያዘ ፡ ነው ። ፲፫ኛውን ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ መነሻ ፡ እንዲሆን ፡ የመረጥነው ፡ ስለ ፡ ኢገሪቱ ፡ ሕግ ፡ ሁናቴ ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ ጠቃሚ ፡ የተመዘገቡ ፡ ጽሑፎች ፡ የሚገኙበት ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ነው ። እርግጥ ፡ ነው ፡ ከዚያም ፡ በፊት ፡ ላሉት ፡ ዘመናት ፡ የተመዘገቡ ፡ ነገሮች ፡ አሉ ፤ ሆኖም ፡ በ፲፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመትና ፡ በሚከተሉት ፡ ዘመናት ፡ ከተመዘገቡት ፡ ጋር ፡ አይወዳደሩም ። የጥናታችን ፡ መነሻ ፡ ፲፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ሲሆን ፡ መድረሻው ፡ ደግሞ ፡ ጳኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ አሁን ፡ እስካለንበት ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ የዛሬውንም ፡ ሁናቴ ፡ ይመለከታል ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በጠቅላላ ፡ የዘመን ፡ ክፍል ፡ የተሰጠውን ፡ የኢትዮጵያን ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ በአራት ፡ ክፍል ፡ እንመድብዋለን ፤ ይኸውም ፡—

፩ ፤ ከ፲፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ማለት ፡ የሰሎሞን ፡ ነገድ ፡ ነገሥታት (እንደገና) ፡ መንገሥ ፡ ከጀመሩበት ፡ እንስቶ ፡ ዳግማዊ ፡ ምኒልክ ፡ እስከ ፡ ነገሡበት ፡ እስከ ፡ ፲፰፻፹፱ ፡ ዓ.ም. ድረስ ፡ ያለውን ፡ ከምኒልክ ፡ በፊት ፡ ያለ ፡ ዘመን ፡ እንለዋለን ።

፪ ፤ ዳግማዊ ፡ ምኒልክ ፡ ከነገሡበት ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ (እ. ኤ. አ.) ፲፱፻፲፮ ፡ ዓ.ም. ድረስ ፡ ራስ ፡ ተፈሪ ፡ እንደራሴ ፡ እስከ ፡ ሆኑበት ፡ ድረስ ፡ ያለውን ፡ የምኒልክ ፡ ዘመን ፡ እንለዋለን ።

፫ ፤ ራስ ፡ ተፈሪ ፡ እንደራሴ ፡ ከተባሉበት ፡ ጀምሮ ፡ (እ. ኤ. አ.) በ፲፱፻፴፮ ፡ ዓ.ም. እስከ ፡ ተጀመረው ፡ የኢትዮጵያና ፡ የጣሊያን ፡ ጠብ ፡ ድረስ ፡ ያለውን ፡ ከጦርነቱ ፡ በፊት ፡ ያለ ፡ ዘመን ፡ እንለዋለን ።

፬ ፤ ግርማዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ከተመለሱበት ፡ (እ. ኤ. አ.) ከ፲፱፻፵፩ ፡ ዓ.ም. ጀምሮ ፡ እስካሁን ፡ ያለውን ፡ ያለንበት ፡ ዘመን ፡ እንለዋለን።

የነዚህ ፡ ዘመናት ፡ አመዳደብ ፡ ተገቢ ፡ ነው ፡ ለማለት ፡ የሚቻለው ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ በእያንዳንዱ ፡ ዘመን ፡ ያለውን ፡ ሁናቴ ፡ በማሳየት ፡ ነው ። ወደ ፡ ፊት ፡ እንደምናየው ፡ እያንዳንዱ ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡ የተለዩ ፡ ሁናቴዎች ፡ አሉት ።

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጮች ።

ቀደም ፡ ብሎ ፡ እንደ ፡ ተገለጠው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ምንጭ ፡ ሕግና ፡ ሕግ ፡ ባልሆኑ ፡ ሁለት ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ይመደባል ። የመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ በአዋጅ ፡ የወጣ ፡ ሕግ ፡ ልማድ ፡ ፍርዶች ፡ የሕግ ፡ ሳይንስና ፡ የሕግ ፡ ሰነዶች ፡ በመ

¹ እንደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ለቆጠሩ ፡ የማይችሉትን ፡ አጣሊያኖች ፡ በኢትዮጵያ ፡ እንግሊዞች ፡ በኤርትራ ፡ አቅኚዎች ፡ (ኮሎኒያሊስቶች) ፡ ያወጥዋቸውን ፡ ሕጎች ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ አላገባናቸውም ። (በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ የሚገኘው ፡ ዓመተ ፡ ምሕረት ፡ ሁሉ ፡ እንደ ፡ አውሮፓውያን ፡ አቆጣጠር ፡ የተሰጠ ፡ ነው ። የአውሮፓውያን ፡ ዘመን ፡ አቆጣጠር ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ዘመን ፡ አቆጣጠር ፡ የሰባት ፡ ወይም ፡ የሰምንት ፡ ዓመት ፡ ቅድሚያ ፡ ስላለው ፡ ትክክለኛው ፡ ቀን ፡ ባይገኝም ፡ እንኳ ፡ ሰባት ፡ ወይም ፡ ስምንት ፡ ዓመት ፡ በመቀነስ ፡ በኢትዮጵያ ፡ አቆጣጠር ፡ ያለውን ፡ አካባቢ ፡ ዘመን ፡ ማወቅ ፡ ይቻላል ።)

ባል ፡ ሊተነተን ፡ ይችላል ። ሁለተኛው ፡ ደግሞ ፡ ሳይንስና ፡ ሥነ ፡ ጽሑፍን ፡ የሚ
ይዝ ፡ ሲሆን ፡ የአገር ፡ ኅብኝዎችን ፡ ጽሑፍ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የተደረጉ ፡ ጠቅ
ላላ ፡ ጥናቶችን ፡ ጋዜጦችንና ፡ መጽሐፋችን ፡ ይጠቀልላል ። በመግቢያው ፡ የተገ
ለጹትን ፡ የዘመን ፡ ክፍሎች ፡ እንደ ፡ ቅደም ፡ ተከተልነታቸው ፡ ወደ ፡ ፊት ፡
ስናይ ፡ እነዚህን ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ በታሪክ ፡ አንጻር ፡ እናጠናቅቃለን ።

(ሀ) ሕጋዊ ፡ የሆኑ ፡ ምንጮች ።

፩ ፤ በአዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ።

ለዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ዓላማ ፡ በአዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ፡ ማለት ፡ የአንድ ፡ ሕዝብ ፡
ገዢ ፡ ወይም ፡ ኢንስቲትዩሽን ፡ የገዢነቱን ፡ ሥራ ፡ በሚያከናውንበት ፡ ጊዜ ፡
ፍላጎቱን ፡ ወይም ፡ ሥልጣኑን ፡ በግልጽ ፡ የሚያሳውቅበት ፡ ነው ፡ ለማለት ፡ ይቻ
ላል ። ይህ ፡ የአዋጅ ፡ ትርጓሜ ፡ የፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ሥልጣን ፡ አይጨምርም ።
የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥልጣን ፡ ፍርዶች ፡ ወይም ፡ ክፍርድ ፡ የሚገኝ ፡ ሕግ ፡ በሚለው ፡
ክፍል ፡ ነው ።

የመጀመሪያውን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡ ስንመለከት ፡
በአዋጅ ፡ የሚወጡ ፡ ሕጎች ፡ ከሌሎች ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ ተለይተው ፡ የሚታ
ዩበት ፡ ጊዜ ፡ በጣም ፡ ያነሰ ፡ ነው ። ወደ ፡ ፊት ፡ እንደምናየው ፡ በሃይማኖት ፡ መጻ
ሕፍት (ይህም ፡ ማለት ፡ ከደንበኞቹ ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ ውጭ ፡ ከሆኑ ፡ ነገሮች) ፡
ወይም ፡ ከነገሥታት ፡ ታሪክ (ክሮኒክል) ፡ ውስጥ ፡ ነው ፡ የሚገኙ ።

ነገር ፡ ግን ፡ እላይ ፡ ከተጠቀሰው ፡ ጠቅላላ ፡ ሁናቴ ፡ በጣም ፡ የተለየ ፡ አንድ ፡
ነገር ፡ አለ ፤ ይህም ፡ ወደ ፡ ጀርመንኛና ፡ ጣሊያንኛ ፡² የተተረጎመው ፡ ሥርዐተ ፡
መንግሥት ፡ የተባለው ፡ ነው ። ይህ ፡ ሥርዐተ ፡ መንግሥት (በጠቅላላው ፡ ሃያ ፡
አንድ ፡ የሕግ ፡ አንቀጾች ፡ ይዘዋል) ፤ ከ፲፬ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ እስከ ፡ ፲፯ኛው ፡
መቶ ፡ ዓመት ፡ መጨረሻ ፡ ድረስ ፡ የታወጁትን ፡ ሕጎች ፡ አጠቃሎ ፡ የያዘ ፡ ይመስ
ላል ። ምንም ፡ እንኳ ፡ በተረጋገጠ ፡ አኳኋን ፡ እያንዳንዱ ፡ አዋጅ ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡
ነው ፡ የታወጀ ፡ በማለት ፡ የተወሰነ ፡ ቀን ፡ ሊሰጥ ፡ ባይችል ፡ የታወቀው ፡ አጣሊ
ያዊ ፡ ሊቅ ፡ ጉይዲ ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ አዋጆች ፡ በዐምድ ፡ ጽዮን ፡ ዘመን (፲፫፻፲፬-
፲፫፻፵፬) ፡ የመጨረሻዎቹ ፡ ደግሞ ፡ በፋሲለደስ ፡ ዘመን (፲፯፻፴፱-፲፰፻፷፯) ፡ ነው ፡ የታ
ወጁ ፡ ይላል ። አብዛኞቹም ፡ አዋጆች ፡ የኢትዮጵያን ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ አቋምና ፡
አስተዳደር (እንደ ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ አባሎች ፡ የሚቆጠሩትን ፡ የመሳፍንትና ፡
የመኳንንት ፡ አቋም ፡ ጭምር ፡ የሚገልጹም ፡ በርከት ፡ ያሉ ፡ ክፍሎች ፡ አሉበት) ፤
የሚመለከቱ ፡ ሲሆኑ ፡ እንዲሁም ፡ አንዳንድ ፡ ጠቅላላ ፡ ጉዳዮችን ፡ የያዙ ፡ አንቀ
ጾች ፡ ይገኛሉ ፤ ለምሳሌ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዐት ፤ ሆኖም ፡ እነዚህ ፡ ሥር
ዐቶች ፡ የቤተ ፡ መንግሥትን ፡ አባሎች ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ። ለዚህ ፡ የሚከተ
ለው ፡ ጥሩ ፡ ምሳሌ ፡ ነው ። “ወግ ፡ አመ ፡ ይከሥሡ ፡ ወይትከሥሡ ፡ ኢቴግ ፡
ገበ ፡ ቤትሙ ፡ ይዳውቡ ፡ ፈታሕተ”³ ።

² ጆ ፡ ቫሬንበርግ ፡ “ስቱዲዮን ፡ ዙር ፡ አቢሲኒያን ፡ ራይህስጋርድኒንግ” ፡ “በ«ዛይትሽሪፍት ፡ ፉር ፡
አሲሪዋሎጂ” ፡ ሾሊዮም ፡ ፴ ፡ (፲፱፻፲፮) ፡ ገጽ ፡ ፩ ፡ ወደ ፡ ጀርመንኛ ፡ የተተረጎመውን ፡ ተመልክት ፤
ደግሞ ፡ የኢጣሊያንኛውን ፡ ትርጉም ፡ በኢ ፡ ጉይዲ ፡ “ኮንትራቡቴ ፡ አላ ፡ ስቶሪያ ፡ ሌቴራሪያ ፡ ዲ ፡
አቢሲኒያ ፡ ኢል ፡ ሥርዐተ ፡ መንግሥት ፡» በ ፡ ራንዲኮንቲ ፡ ዴላ ፡ ራክሌ ፡ አካሊሚያ ፡ ዴይ ፡ ኢንቺዩ ፡
ቬንዜ ፡ ሞራሌ ፡ ሾሊዮም ፡ ፴፩ ፡ ሲሪ ፡ ፭ ፡ (፲፱፻፳፱) ፡ ገጽ ፡ ፳፭ ፡ ተመልክት ።

³ ባራንበርግ ፡ እላይ ፡ በተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፲፮ ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተጠቀሰው ፡ ሥርዐተ ፡ መንግሥት ፡ ከተሰበሰቡት ፡ አዋጆች ፡ በቀር (ምናልባት ፡ ሌሎች ፡ የአዋጆች ፡ ጉባኤ ፡ አንድ ፡ ቀን ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ ይገኝ ፡ ይሆናል) ፡ የመጀመሪያው ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡ ሕጎች ፡ ከደንበኞቹ ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ ውጭ ፡ በሆኑ ፡ ጽሑፎች ፡ ውስጥ ፡ ነው ፡ የሚገኙ ፤ ታሪክ ፡ ጸሐፊዎች ፡ በየጊዜው ፡ እየገለበጡ ፡ ከመጽሐፋቸው ፡ አግብተዋቸው ፡ ይገኛሉ ።

ለዚህ ፡ ምሳሌ ፡ የሚሆኑ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ነገሥታት ፡ የታወጁ ፡ ሕጎች ፡ በዘመን ፡ ንግግቸው ፡ ወይም ፡ በቀደሙት ፡ ነገሥታት ፡ የተፈጸሙትን ፡ ነገሮች ፡ በያዘው ፡ ታሪክ ፡ ነገሥት ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ። የሕጎቹም ፡ አጻጻፍ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴውን ፡ እንደ ፡ ያዙ ፡ ቢገኙም ፡ ትእዛዝነታቸው ፡ ጎልቶ ፡ እንዳይታይ ፡ ለዘብ ፡ ባለ ፡ ሁኔታ ፡ ነው ፡ የሚገለጡት ። የሚከተሉት ፡ ጥቅሶች ፡ ሁለቱንም ፡ ሁኔታዎች ፡ ሊያስረዱ ፡ ይችላሉ ። የመጀመሪያው ፡ ጥቅስ ፡ ክሮኒክል ፡ እና ፡ ፓሪስ ፡ ከተባለው ፡ ባሴ ፡ ኤቱድ ፡ ኤትዮፕዮን ፡⁴ በተባለው ፡ መጽሐፍ ፡ ካሳተመው ፡ የተቀዳ ፡ ነው ። ይህ ፡ ሕግ ፡ የታወጀበት ፡ ዘመን ፡ በኢትዮጵያ ፡ ታሪክ ፡ ከፍተኛ ፡ ስፍራ ፡ የያዘ ፡ ነው ፤ ምክንያቱም ፡ በአገሪቱ ፡ የቀድሞው ፡ የሃይማኖት ፡ እምነት ፡ ተመልሶ ፡ ንጉሡ ፡ ሱስንዮስ ፡ ከዙፋን ፡ የወረደበት (፲፯፻፯—፲፯፻፱) ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ነው ። የአዋጁ ፡ ቃል ፡ ይኸው ፡—

“አሚን ፡ ይትመይጥ ፡ ወይንግሥ ፡ ፋሲል” ።

ሁለተኛው ፡ ጥቅስ ፡ የተቀዳው ፡ አብሬቪትድ ፡ ክሮኒክል ፡ ከተባለው ፡ ቤጉኖ ፡⁵ ካሳተመው ፡ ነው ። ቤጉኖ ፡ ንጉሡ ፡ ዘድንግል (፲፯፻፲፫—፲፯፻፳፬) ፡ ያወጀውን ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ ነው ፡ የጻፈው ፤ የአዋጁም ፡ ቃል ፡ የሚከተለው ፡ ነው ፡—

“ሰብእ ፡ ሐሪ ፤ ወገባር ፡ ምድር ። ወሐረ ፡ ምድረ ፡ ጉዛም ፡ ወተፃብአ” ኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፡ በዚህ ፡ ጥቅስ ፡ ላይ ፡ አስተያየት ፡ ሲሰጥ ፡ አዋጆቹ ፡ ከተለመዱት ፡ ዐይነት ፡ የተለዩ ፡ ስለ ፡ መሆናቸው ፡ አጥብቆ ፡ ይናገራል ። እንደ ፡ ተለመደው ፡ የሆነ ፡ እንደ ፡ ሆን ፡ ወንዶች ፡ ጦርነት ፡ ሲዘምቱ ፡ መሬት ፡ ከግብር ፡ ነጻ ፡ ይሆን ፡ ነበር ።⁶ ሮሲኒ ፡ በሌላ ፡ ስፍራ ፡ ስለዚህ ፡ አዋጅ ፡ ትክክለኛ ፡ ትርጉም ፡ ሲናገር ፡ ችሩሊ ፡⁷ የተባለ ፡ ሌላ ፡ ኢጣሊያዊ ፡ ሊቅ ፡ ስለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ የሰጠውን ፡ አስተያየት ፡ ይቃወማል ። ችሩሊ ፡ የአዋጁ ፡ አጠራጣሪነት ፡ በማናቸውም ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ አስፈላጊነቱ ፡ ለራሱ ፡ ተስማሚ ፡ የሆነ ፡ ትርጉም ፡ ለመስጠት ፡ እንዲመቸው ፡ መንግሥት ፡ ሆን ፡ በሰው ፡ ያደረገው ፡ ነው ፡ ይላል ።⁸

በይበልጥ ፡ ለየት ፡ ያሉ ፡ ደግሞ ፡ መጽሐፈ ፡ ምላድ ፡ በተባለው ፡ የንጉሥ ፡ ዘርዓ ፡ ያዕቆብ (፲፱፻፴፱—፲፱፻፷፰) ፡ መጽሐፍ ፡ የሚገኙ ፡ አዋጆች ፡ ናቸው ።

⁴ ኤር ፡ ባሴ ፤ ኤቱድ ፡ ኤትዮፕዮን ፡ (ፓሪስ ፡ ፲፱፻፶፮) ፡ ገጽ ፡ ፳፱ ።

⁵ ሲ... ኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፤ ከታች ፡ እንደተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፳፻፮ ፡ እና ፡ ፳፻፮ ።

⁶ ሴ ፡ ኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፤ “ጳጳሩ ፡ ስኳርቹ ፡ አይደሉት ፡ ዲ ፡ ከሮናካ ፡ ኤትዮፕዮን ፡ ሪፖርት ፡ ዲ ፡ ሌላ ፡ አካዲሚያ ፡ ዲ ፡ ሊንቹዩ ፡ ሼንዚ ፡ ሞራሌ ፡ ሮሊዩም ፡ ጀ ፡ ሲሪ ፡ ጽ (፲፱፻፺፫) ፡ ከገጽ ፡ ፳፻፲፩ ፡ እስከ ፡ ፳፻፲፪ ።

⁷ ኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፤ “ሰጭ ፡ ጳጳሩ ፡ ፍራዚ ፡ ዲ ፡ ከሮናካ ፡ አብሬቪታ ፡ ዲ ፡ ሊ ፡ ዲ ፡ ኢትዮፕያ” በአናሊ ፡ ዴል ፡ አስቲቲቶ ፡ አሪየንታሌ ፡ ዲ ፡ ናፖሊ ፡ ሮሊዩም ፡ ፫ ፡ (፲፱፻፵፱) ከገጽ ፡ ፪፻፶፱ ፡ እስከ ፡ ፷፻፺ ፡ ከኤ ፡ ችሩሊ ፤ ኢትዮፕያ ፡ አዲዲንታሌ ፡ ሮሊዩም ፤ ፩ (ሮማ ፡ ፲፱፻፴፬) ፡ ከገጽ ፡ ፳፻፴፰ ፡ እስከ ፡ ፳፻፵፱ ፡ ከተጻፈው ፡ አስተያየት ።

⁸ ኤ ፡ ችሩሊ ፤ እላይ ፡ በጻፈው ፡ ማስታወሻ ፡ የተጠቀሰው ፡ ገጽ ፡ ፻፴፱ ።

አብዛኞቹ፣ የሃይማኖት ፣ ጉዳይ ፣ የሚመለከቱ ፣ ናቸው ፤ ሆኖም ፣ የዘመኑን ፣ መናፍቃን ፣ በሚያወግዙት ፣ ክፍሎች ፣ ውስጥ ፣ አልፈው ፣ አልፈው ፣ ስለ ፣ ፍትሐ ፣ ብሔርና ፣ ወንጀል ፣ ጉዳይም ፣ የተጻፉ ፣ አሉ ።⁹

እስካሁን ፣ የተመለከትናቸው ፣ አዋጆች ፣ በታወጁበት ፣ ዘመን ፣ ለመላው ፣ ኢትዮጵያ ፣ ሕዝብ ፣ ተፈጻሚ ፣ እንዲሆኑ ፣ የወጡ ፣ ናቸው ። ነገር ፣ ግን ፣ ለአንዳንድ ፣ የግል ፣ ሰዎች ፣ ብዙ ፣ ጊዜም ፣ ለአንዳንድ ፣ ድርጅቶች ፣ ልዩ ፣ መብቶች ፣ የሚሰጡትን ፣ የተለዩ ፣ ሕጎችንም ፣ ከዚህ ፣ ጋር ፣ ልንመለከታቸው ፣ ይገባል ። ከእንደዚህ ፣ ያሉትም ፣ ውስጥ ፣ ለምሳሌ ፣ ልዩ ፣ መብት ፣ ወይም ፣ ቻርተር ፣ እየተባሉ ፣ ከሚጠሩት ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ የተጠቀሱ ፣ ሁለት ፣ ጽሑፎች (ደኩማዎች) ፣ አሉ ። የመጀመሪያው ፣ የተጠቀሰው ፣ የገንዘብ ፣ መዋጮ ፣ ከሚያዙት ፣ እንዲሁም ፣ በሰሜን ፣ ኢትዮጵያ ፣ ለሚገኙ ፣ ገዳማት ፣ ስጦታዎችን ፣ ከሚያደርጉት ፣ ከመቶ ፣ በላይ ፣ ከሚሆኑ ፣ በጣም ፣ ከፍተኛ ፣ ከሆኑት ፣ የጽሑፍ ፣ ጉባኤ ፣ ውስጥ ፣ ነው ። ጽሑፎችን ፣ ባለንበት ፣ መቶኛ ፣ ዓመት ፣ መጀመሪያ ፣ ላይ ፣ ሊበር ፣ አክሱም ፣ በሚል ፣ ስያሜ ፣ ኮንቲ ፣ ሮሲኒ ፣¹⁰ አሳትሚቸዋል ። አሁን ፣ የምንጠቅሰው ፣ ከነዚህ ፣ ጽሑፎች ፣ ውስጥ ፣ ቀደም ፣ ካሉት ፣ አንዱን ፣ በ፲፬ኛው ፣ መቶ ፣ ዓመት ፣ መጨረሻ ፣ ወይም ፣ በ፲፮ኛው ፣ መቶ ፣ ዓመት ፣ መጀመሪያ ፣ የወጣውን ፣ ሲሆን ፣ ቃሉም ፣ የሚከተለው ፣ ነው ።¹¹

“በአኩቱተ ፣ አብ ፣ ወወልድ ፣ ወመንፈስ ፣ ቅዱስ ። አነ ፣ ንጉሥ ፣ ዳዊት ፣ ጉለትኩ ፣ ጉልተ ፣ ለአቡየ ፣ አሮን ፣ ዘደብረ ፣ ጎርሞ ፣ እዳ ፣ አባ ፣ አሮን ፣ በምልአ ፣ ወአዲ ፣ አውላይ ፣ ክቲር ፣ ዓድ ፣ ጉዕዳድ ፣ ዓድ ፣ ጤቆ ፣ ወራጎራጎ ፣ አዲ ፣ ጸገር ፣ ማይ ፣ ቁርበት ፣ ማይ ፣ አልባ ፣ ዓድ ፣ አሮን ፣ እሉ ፣ ኩሎሙ ፣ ዘምድር ፣ አድያበ ። ወጉድፎ ፣ ዘሀለወት ፣ በጽንፈ ፣ ሰመማ ፣ ወእምድረ ፣ ጸለምት ፣ ክትር ፣ ወዓድ ፣ አብርሃም ፣ ከመ ፣ ይኩነኒ ፣ መርሐ ፣ ለመንግሥተ ፣ ሰማያት ፣ እመቦ ፣ ዘሔደ ፣ ወዘተዓገለ ፣ ወጉዘ ፣ ለይኩን ፣ በሥልጣነ ፣ ኢጥሮስ ፣ ወጳውሎስ ፣ ወበአፈ ፣ አብ ፣ ወወልድ ፣ ወመንፈስ ፣ ቅዱስ ፣ ወበአፈ ፣ ኩሎሙ ፣ ነቢያት ፣ ወሐዋርያት ፣ ለዓለመ ፣ ዓለም ።”

እንደዚህ ፣ ያሉ ፣ የተመዘገቡ ፣ ሰነዶች ፣ በኢትዮጵያ ፣ ሕግ ፣ ታሪክ ፣ ዘመን ፣ ሁሉ ፣ እስከ ፣ ቅርቡ ፣ ጊዜ ፣ በ፲፱ኛው ፣ መቶ ፣ ዓመት ፣ ውስጥ ፣ እንኳ ፣ የወጡ ፣ ይገኛሉ ፤ ሆኖም ፣ በዚህ ፣ በሊበር ፣ አክሱም ፣ በተገኘው ፣ አንድ ፣ ማሰረጃ ፣ ለማወቅ ፣ እንደ ፣ ተቻለ ፣ ስለ ፣ ቻርተር ፣ የሆነ ፣ እንደሆነ ፣ በቅርቡ ፣ የታወጁት ፣ ብዙውን ፣ ጊዜ ፣ እነዚያኑ ፣ ቀድሞ ፣ የተሰጡ ፣ ልዩ ፣ መብቶችን ፣ የሚያረጋግጡ ፣ ናቸው ። ከእንደዚህ ፣ ያሉትም ፣ የታወጀው ፣ በመጀመሪያው ፣ የሕግ ፣ ታሪክ ፣ ዘመን ፣ መጨረሻ ፣ ላይ ፣ በንጉሠ ፣ ነገሥት ፣ የሐንስ ፣ ፬ኛ ፣ ከ፲፰፻፷፰ ፣ ዓ. ም. እስከ ፣ ፲፰፻፹፱ ፣ ዓ. ም. ባለው ፣ ጊዜ ፣ ነው ። ቃሉም ፣ ይከተላል ።

“ወአነሂ ፣ ንጉሠ ፣ ነገሥት ፣ የሐንስ ፣ ሐደስኩ ፣ ኩሎ ፣ ርስተ ፣ ወጉልተ ፣ ዘደብረ ፣ ቢዘን ፣ ዘወሀብዎ ፣ አበውየ ፣ ነገሥታት ፣ ዳዊት ፣ ወዘርአ ፣ ያዕቆብ ፣ ልብነ ፣ ድንግል ፣ ወገላውዴዎስ ፣ ዘሂደ ፣ ወዘተአገለ ፣ ወጉዘ ፣ ለይኩን ፣ በአፈ ፣

⁹ ኬ ፣ ዌንድ ፣ ጻስ ፣ መስሐፈ ፣ ምላድ (ሊበር ፣ ናቲቪታቲስ) ፣ ኡንድ ፣ መስሐፈ ፣ ሥላሴ ፣ (ሊበር ፣ ትሪኒታቲስ) ፣ ዲስ ፣ ካይዘረስ ፣ ዘርዓ ፣ ያዕቆብ (መጽሐፈ ፣ መዕላድና ፣ መጽሐፈ ፣ ሥላሴ) ፣ ቮሊዩም ፣ ፩ ፣ (ሉቫ ፣ ፲፱፻፷፱) ፣ እና ፣ ሲ ፣ ኮንቲ ፣ ሮሲኒ ፣ እል ፣ ሪየቼ ፣ እል ፣ ሊብር ፣ ዴላ ፣ ሉቼ ፣ ዴል ፣ ንጉሥ ፣ ዘርዓ ፣ ያዕቆብ (መስሐፈ ፣ ብርሃን) ፣ ቮሊዩም ፣ ፩ ፣ (ሉቫ ፣ ፲፱፻፷፰—፲፱፻፷፩) ።

¹⁰ ኮንቲ ፣ ሮሲኒ ፣ ሊበር ፣ አክሱም (ፓሪስ ፣ ፲፱፻፱—፲፱፻፲) ።

¹¹ በዚያው ፣ መጽሐፍ ፣ ገጽ ፣ ፳፻ ።

አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ እመሂ፡ ትግሬ፡ መኰንን፡ ወእመሂ፡ ባሕረ፡ ነጋሢ፡ ወአፈ፡ መኰንን ። ውጉዛነ፡ ይኩኑ፡ በሥልጣን፡ ዲጥሮስ፡ ወጳውሎስ ።¹²

ለግል፡ ሰዎች፡ ወይም፡ ለድርጅቶች፡ ልዩ፡ ሙብት፡ ወይም፡ ቻርተር፡ ከሚ ሰጡት፡ አዋጆች፡ ሌላ፡ ከሕግ፡ የሚገኝ፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ ኢትዮጵያ ከሌሎች፡ አገሮች፡ ጋር፡ ካደረገቻቸው፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ ውስጥ፡ ነው ። እነዚህ፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ የተደረጉ፡ በመጀመሪያው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ክፍለ፡ ዘመን፡ ውስጥ፡ ወደ፡ መጨረሻው፡ ገደማ፡ ሲሆን፡ ከነዚህም፡ የመጀመሪያዎቹ፡ በ፲፰፻፵፩ና፡ ፲፰፻፵፱ ፡ ዓ.ም. በኢትዮጵያና፡ በእንግሊዝ፡ የተደረጉት፡ ውሎች፡ ናቸው ። እነርሱም፡ የንግሥት፡ ቪክቶሪያ፡ መንግሥት፡ የመጀመሪያውን፡ ከንጉሥ፡ ግህለ፡ ሥላሴ፡ ጋር፡ ሁለተኛውን፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ ጋር፡ የተዋዋለዋቸው፡ ናቸው ።¹³ እነዚህ፡ ውሎች፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ የወዳጅነትና፡ የንግድ፡ ውሎች፡ እየተባሉ፡ የሚጠሩ፡ ሲሆኑ፡ በቀይ፡ ባሕር፡ አካባቢ፡ ስለ፡ ነበረው፡ የአውሮፓውያን፡ የፖለቲካ፡ ጉዳይ፡ ኢትዮጵያ፡ እያየሰች፡ በመሄድዋ፡ እንደዚህ፡ ያሉቱ፡ ውሎች፡ በሚከተሉት፡ ዓመታት፡ እየበረከቱ፡ ሄዱ ። በመጀመሪያ (በ፲፰፻፵፩፡ እና፡ ፲፰፻፵፱ ፡ ዓ.ም. እንደ፡ ተደረጉት፡ ውሎች፡ እንዲሁም፡ በ፲፰፻፹፫፡ ዓ.ም. ምኒልክ፡ ያደረጉት፡ የኢትዮጵያና፡ የጣሊያን፡ ውል፡ ሳይቀር)፡ ውሎቹ፡ ሁሉ፡ የሚደረጉት፡ በክፍለ፡ ሀገሩ፡ ንጉሥና፡ በውጪ፡ አገር፡ መንግሥት፡ መካከል፡ ነበር ። ስለዚህ፡ ዓፄ፡ ምኒልክ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ከሆኑ፡ ወዲህ፡ እንጂ፡ ከዚያ፡ በፊት፡ ያሉትን፡ ውሎች፡ በኢትዮጵያና፡ በሌላ፡ አገር፡ መካከል፡ የተደረጉ፡ ውሎች፡ ናቸው፡ ለማለት፡ አያስደናርም ።¹⁴

ብዙውን፡ ጊዜ፡ እነዚህ፡ ውሎች፡ የሚመለከቱ፡ የኢንተርናሽናል፡ ሕግ፡ ፕሮብሌሞችንም፡ ቢሆን፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ በአገሩ፡ ሕግ፡ ላይ፡ በቀጥታ፡ ውጤት ሊያስከትሉ፡ የሚችሉ፡ አንቀጾችን፡ ይዘው፡ ይገኛሉ ። ለምሳሌ፡ የ፲፰፻፵፱ ፡ ውል፡ አንቀጽ፡ ፲፯ ፡ በኢትዮጵያ (በራስ፡ ዓሊ፡ ግዛት)፡ በእንግሊዝ፡ ዜጎች፡ ላይ፡ በፍትሕ፡ ብሔርና፡ በወንጀል፡ ነገር፡ ሙሉ፡ ሥልጣን፡ ያለው፡ የቆንስላ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ያቋቋማል ።¹⁵ በተጨማሪም፡ እነዚህ፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ በውጭ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ የተጻፉ፡ ሰነዶች፡ ከኢትዮጵያ፡ ውጭ፡ በሆኑ፡ አገሮች፡ የሚኒስቴር፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ አርሺቮች፡ እንዲገኙ፡ አድርገዋል ። ነገር፡ ግን፡ እነዚህ፡ ውሎች፡ በአማርኛና፡ በተዋዋዩ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ የተጻፉ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በየቋንቋው፡ የተጻፈው፡ የውሉ፡ ቃል፡ ይለያያል ። ይህም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ከባድ፡ የትርጉም፡ ችግር፡ ከመፍጠሩ፡ በላይ፡ አንዳንድዎቹም፡ ተዋዋዮችን፡ አገሮች፡ ወደ፡ ጦርነት፡ አድርስዋቸዋል ።

በመጨረሻም፡ የሮም፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ያወጣቸውንና፡ የኢትዮጵያ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ የተቀበለቻቸውን፡ ሕጎች፡ እዚህ፡ ላይ፡ መጥቀስ፡ ያስፈልጋል

¹² በዚያው፡ መጽሐፍ፡ ገጽ፡ ፳፮ (ስድሳ፡ ስድስት) ።
¹³ የነዚህ፡ ትራቲዎች፡ ሁለተኛው፡ በ፡ ትራታቲ፡ ኮንቬንዥንዎኒ፡ ኔ፡ አኮርዲ፡ ሬላቲቪ፡ አል፡ አፍሪካ፡ ውስጥ፡ ታትጧል ፤ ፩፡ ሾሊዮሞች፡ ሮማ፡ ፲፱፻፵፩—፲፱፻፵፫፡ ሾሊዮም፡ ዩ፡ ከገጽ፡ ፪፻፳፡ እስከ፡ ፪፻፲ ።
¹⁴ ይህንን፡ የጻፍነው፡ ዓፄ፡ ቴዎድሮስ፡ በ፲፰፻፵፩፡ ከነገሡ፡ በኋላ፡ ኢትዮጵያን፡ ግድታ፡ ሊያገቡ፡ የሚችሉ፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ ሊዋዋሉ፡ የሚችሉ፡ መሆኑን፡ እያወቁን፡ ነው ። ሆኖም ፤ ዓፄ፡ ምኒልክ፡ በ፲፰፻፹፫፡ ከኢጣሊያን፡ ጋር፡ ውሉን፡ ባደረጉ፡ ጊዜ፡ የሕንጻ፡ ፩፻፵፡ በአገሩ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ነበሩ ።
¹⁵ እላይ፡ በተጠቀሰው፡ በ፡ ትራታቲ፡ ውስጥ፡ ከገጽ፡ ፪፻፲፮፡ እስከ፡ ፪፻፲፪፡ ተመልከት ።

ጋል = እነሱም፡ እንደ፡ ሲኖዶስ፡ ባለው፡ ውስጥ፡ ይገኛሉ፤ በከፊል፡ ታትመዋል፤ አንዳንዶቹም፡ ተተርጉመዋል።¹⁶ በዚህ፡ ዐይነት፡ ግብረ፡ ሐዋርያትን፡ በዲዳስቃ ሊያ፡ አፖስቶሎ፡ አግካይነት፡ የኢትዮጵያ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ተቀብላዋለች። ግብረ፡ ሐዋርያትም፡ የተተረጎሙ፡ በመጀመሪያው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ ነው።¹⁷

እዚህ፡ ላይ፡ በኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ በመጀመሪያው፡ ክፍለ፡ ዘመን፡ ስለ፡ ታወጁት፡ ሕጎች፡ እንደመድማለን። በጣም፡ ከፍ፡ ካሉ፡ አንዳንድ፡ ስለ፡ ቤተ፡ መንግሥት፡ ስለ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ከታወጁት፡ ወይም፡ ስለ፡ ልዩ፡ መብቶች፡ ከታወጁትና፡ ከጥቂቶቹ፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ በቀር፡ በዘመኑ፡ የታወጁት፡ ሕጎች፡ በሚገባ፡ አልታወቁም። በመጀመሪያ፡ ነገር፡ ምንጮቹ፡ ሁሉ፡ በተለይም፡ ታሪክ፡ ነገሥት (ክርኒክሎች)፡ ሕጎች፡ ተጠቅሰው፡ ይገኛባቸው፡ እንደሆነ፡ ገና፡ አልተመረመሩም። ሁለተኛ፡ አሁን፡ በቅርቡ፡ የሚገኙት፡ ጽሑፎች፡ በታሪክ፡ ነገሥት (ክርኒክል)፡ ስለ፡ ተጠቀሱት፡ ሕጎች፡ ትክክለኛነት፡ ምንም፡ ማረጋገጫ፡ አይሰጡ። እንዳየነው፡ ሕጉ፡ የተጻፈበት፡ ቃል፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ ግልጽ፡ ያልሆነ፡ በብዙ፡ መንገድ፡ ሊተረጎም፡ የሚችል፡ ነው። ይህም፡ ችሎታ፡ እንደሚለው፡ ገዥዎቹ፡ ሆነ፡ ብለው፡ ያደረጉትም፡ ነገር፡ እንደሆነ፡ ወይም፡ ታሪክ፡ መዝጋቢዎች (ክርኒክለር፤ ጸሐፊ፡ ትእዛዝ፡ ወይም፡ ዋናው፡ ታሪክ፡ መዝጋቢ፡ ሹም)፡ ካለመጠንቀቁ፡ የሆነ፡ ነገር፡ እንደሆነ፡ ወደ፡ ፊት፡ መታወቅ፡ አለበት።¹⁸ በተጻፉበት፡ ዘመን፡ በደንብ፡ የተደራጀ፡ አርቢቭ፡ ስላልነበረ፡ ምናልባት፡ ምክንያቱን፡ ለማወቅ፡ ጨርሶ፡ አይቻል፡ ይሆናል። በተጨማሪ፡ ከሰነዶቹ፡ አንዱ፡ እንደሚያረጋግጠው፡ ሕግ፡ እንዲታወቅ፡ የሚደረገው፡ አዋጅ፡ በማስነገር፡ ነው። አሁን፡ የምንጠቅሰው፡ ቀደም፡ ብሎ፡ ከተነገረው፡ አብሬቤትድ፡ ክርኒክል፡ ከተባለው፡ የተቀዳውን፡ የዘድንግልን፡ ሕግ፡ ነው። ከአዋጁ፡ ቃል፡ በፊት፡ የሚከተለው፡ ይገኛል።

“ንጉሥ፡ ዘድንግል፡ በ፩፡ ዓመት፡ አንገረ፡ አዋጅ፡ አንዘ፡ ይብል፡”¹⁹

በመጨረሻም፡ የምንለው፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ ጽሑፎቹ፡ ሕጉን፡ የሚገልጹልን፡ አዋጁን፡ ቃል፡ በቃል፡ ሳይጠቅሱ፡ ንጉሡ፡ እንዲህ፡ እንዲህ፡ የሚል፡ አዋጅ፡ አውጥቶል፡ እያሉ፡ አስተያየት፡ በመስጠት፡ ነው።²⁰ ይህም፡ ፕሮብሌም፡ ለሕግ፡ ታሪክ፡ ጽሑፎች፡ ሰፊ፡ የጥናት፡ ክፍል፡ ይከፍትላቸዋል።

በሁለተኛው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ በአዋጅ፡ የወጡ፡ ሕጎች፡ አቀራረባቸው፡ ከአውሮፓውያን፡ የሕግ፡ ማውጣት፡ አስተሳሰብ፡ ጋር፡ የተቀራረበ፡ ስለ፡ ሆነና፡ አውሮፓዊ፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ጽሑፍ፡ ከለመደው፡ ሁናቴ፡ ጋርም፡ ተመሳሳይ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በመጀመሪያው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ ከታወጁት፡ በጣም፡ የተለዩ፡ ናቸው። ከነዚህም፡ የመጀመሪያው፡ ጽሑፍ (ዶኩማ)፡ አዲስ፡ የተሾ

16 ስለ፡ ሲኖዶስ፡ በ፡ ጉዌረርና፡ ግራቦ፡ ማውሮ፡ ዴ፡ ሌዎጊሳ፡ ጉዌሪየ፡ ሆርነር፡ ዱኤንሲ፡ ጉይዲና፡ ኮንቲ፡ ሮሲኒ፡ በአዋጅ፡ የወጡ፡ ሕጎች (የመጀመሪያው፡ ዘመን፡ የቤተ፡ ክርስቲያን፡ ሕጎች)፡ በመጻሕፍት፡ ዝርዝር፡ ተመልከት።

17 ስለ፡ ዲዳስቃሊያ፡ የፒል፡ ፕላትንና፡ የፍራንሶን፡ ጥናት፡ እዚያው፡ ተመልከት።

18 ስለዚህ፡ ጉዳይ፡ ዲ፡ ለቪን፡ “እምቢጊቲ፡ አንድ፡ ሞዴርኒቲ፡” ፊፍስ፡ ምርልድ፡ ኮንግራስ፡ አፍ፡ ሶቮሎጂ፡ ሞሽንግተን፡ (፲፱፻፷፮)፡ ተመልከት።

19 እላይ፡ በ፳ኛው፡ በማስታወሻ፡ በተጠቀሰው፡ ኮንቲ፡ ሮሲኒ፡ ገጽ፡ ፳፻፮—፳፻፯፡ ተመልከት።

20 ለምሳሌ፡ በ፱ኛው፡ ማስታወሻ፡ በተጠቀሰው፡ ኤር፡ ባሲ፡ ንጉሥ፡ አምደ፡ ጽዮን፡ ዓላማውን፡ የተቃወሙትን፡ ዳኞች፡ ለማስወገድ፡ ስላወጣው፡ አዋጅ፡ ጠቅሶ፡ በጸፈው፡ በገጽ፡ ፻፩፡ ተመልከት።

መታገን፡ የካቢኔት፡ ሚኒስትሮች፡²¹ የእያንዳንዱን፡ ሚኒስትር፡ ሥራ፡ የሚወስኑ፡ በ፲፱፻፳፰፡ ዓ.ም. የወጡትን፡ አዋጆች፡ የያዘው፡ ነው። ይህ፡ የሚኒስትሮች፡ ሹመት፡ ዓፄ፡ ምኒልክ፡ የአገሪቱን፡ አስተዳደር፡ እንደ፡ አውሮፓውያን፡ ለማድረግ፡ ከወሰዱት፡ የመጀመሪያ፡ እርምጃ፡ አንዱ፡ ሲሆን፡ ሌሎችም፡ ከዚያ፡ ወዲህ፡ ተከትለውታል። ለዚህ፡ የሚሆነውን፡ ማስረጃ፡ ባላምበራስ፡ ማኅተመ፡ ሥላሴ፡ ወልደ፡ መስቀል፡ በዝክረ፡ ነገር፡²² አቆይተውናል።

እላይ፡ ከተጠቀሱት፡ ሕጎች፡ ሌላ፡ ስለ፡ ውርስና፡ ስለ፡ አዲስ፡ ገንዘብ፡ መውጣት፡ የታወጁትንም፡ እንጠቅሳለን። እንደዚሁም፡ በአቀራረባቸው፡ የጥንቱ፡ ነገሥታት፡ በሚያውጁት፡ ዐይነት፡ የወጡ፡ ሕጎችም፡ አሉ።²³ ለዚህ፡ ጥሩ፡ ምሳሌ፡ የሚሆን፡ በ፲፱፻፳፰፡ ዓ.ም. በሐረር፡ የታወጀውና፡ በ፡ ለ፡ ሴሚር፡ ዲ፡ ኤቲዮፒ፡ የታተመው፡ ነው። ቃሉም፡ ይከተላል። “እላንት፡ ክርስቲያኖችና፡ እስላሞች፡ እንደ፡ እምነታችሁ፡ ለመኖር፡ ነጻ፡ ናችሁ። ማንም፡ ሰው፡ በደል፡ በደረሰበት፡ ጊዜ፡ ለኛ፡ አቤቱታውን፡ ለማቅረብ፡ ይችላል። ማንም፡ ሰው፡ የሕዝብን፡ ጸጥታና፡ ሰላም፡ የሚያበላሽ፡ ወሬ፡ እንዳያወራ፡ ይሁን”።²⁴

በመጨረሻም፡ በዚህ፡ ጊዜ፡ እንዳንድ፡ ዝቅተኛ፡ ሕግ፡ ማውጣትም፡ በእትዮጵያ፡ የተጀመረ፡ ይመስላል። ይኸውም፡ ለምሳሌ፡ ከፖስታ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ ስለ፡ ፖስታ፡ ደንብ፡ የወጣው፡ የሕዝብ፡ ማስታወቂያ፡ ነው። ይህ፡ ዝቅተኛ፡ ሕግ፡ አዲስ፡ ከተቋቋሙት፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ ለክፍሉ፡ ኃላፊ፡ በሆነው፡ የውጭ፡ አገር፡ ኤክስፐርት፡ የተዘጋጀ፡ ነው። ለምሳሌ፡ ስለ፡ ፖስታና፡ ቴሌግራም፡ ዲሬክሰሮችን፡ ጌል፡ የሚባል፡ ሰው፡ ደንቡን፡ ለሕዝብ፡ ያስታውቅ፡ ነበር።²⁵

በዚህ፡ ዘመን፡ ስለ፡ ታወጀው፡ ሕግ፡ በይበልጥ፡ ብናውቅም፡ በታሪክ፡ ነገሥት፡ በአገር፡ ኅብኝዎች፡ ጽሑፍና፡ በሌሎችም፡ የተጠቀሱ፡ ገና፡ የማናውቃቸው፡ በርከት፡ ያሉ፡ አዋጆች፡ አሉ። በዚህም፡ ረገድ፡ ጸሐፊ፡ ትእዛዝ፡ ገብረ፡ ሥላሴ፡ የጻፉት፡ ታሪክ፡ መንግሥት፡ በዓጼ፡ ምኒልክ፡ ዘመን፡ ስለወጡት፡ ሕጎች፡ ብዙ፡ ቦታ፡ ስለሚያወሳ፡ ለዚህ፡ ጉዳይ፡ እንድ፡ ምሳሌ፡ ነው።²⁶

ከዚህ፡ በላይ፡ ካየናቸው፡ አጠቃላይ፡ አዋጆች፡ በቀር፡ በዚህ፡ ዘመን፡ ስለ፡ ልዩ፡ ጉዳዮች፡ የወጡ፡ አዋጆችም፡ አሉ። እነዚህም፡ የኮንሴሲዎን፡ ውሎችና፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ ናቸው።

በአገሩ፡ ነዋሪዎች፡ ሁሉ፡ የታወቀ፡ አንድ፡ ልዩ፡ መብት፡ ለአንድ፡ ግል፡ ሰው፡ ወይም፡ ለተወሰኑ፡ ሰዎች፡ የሚሰጥ፡ ስለ፡ ሆነ፡ የኮንሴሲዎን፡ ውል፡ ከአሁን፡ በፊት፡ ያየናቸውን፡ ቻርተሮች፡ ወይም፡ ልዩ፡ መብቶች፡ ይመስላል። ስለ

²¹ ሰላሙ፡ በቀለና፡ ዴ፡ ቫንደርሊንደን፡ “የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ቤተ፡ መዛግብት፡ መግቢያ ስለ፡ መጀመሪያዎቹ፡ የኢትዮጵያ፡ ሚኒስትሮች፡” በቅርቡ፡ በሚታተመው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ መጽሐፍት፡ ሾልዩም፡ ፫፡ ቀጥር፡ ፪፡ ተመልከት።

²² አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፳፰።

²³ ስለተጠቀሱት፡ አዋጆች፡ እላይ፡ የተጠቀሰውን፡ ባላምበራስ፡ ማኅተመ፡ ሥላሴ፡ ገጽ፡ ፳፪፡ (ስለ፡ ውርስ)፡ ገጽ፡ ፻፲፱፡ (ስለ፡ አዲስ፡ ገንዘብ፡ መውጣት)፡ ተመልከት።

²⁴ ለ፡ ሰሚር፡ ዴትዮፒ፡ ለገሰት፡ ፲፱፻፳፰፡ ፪ኛ፡ ዓመት፡ ገጽ፡ ፪፻፵፭።

²⁵ ለ፡ ሰሚር፡ ዴትዮፒ፡ ፕሬምየር፡ ፲፱፻፳፰፡ ፪ኛ፡ ዓመት፡ ገጽ፡ ፪፻፲፫።

²⁶ ገብረ፡ ሥላሴ ለ ክርኒክ፡ ዲ፡ ራን፡ ደ፡ ሚኒልክ፡ ደ፡ ሯ፡ ደ፡ ሯ፡ ደ፡ ዴትዮፒ፡ ፪፡ ኮሊዮጥች፡ (ፓሪስ፡ ፲፱፻፵፪)፡ ለምሳሌ፡ ስለ፡ ዳኞች፡ መሾም፡ ቮሊዩም፡ ፪፡ ከገጽ፡ ፳፻፵፩፡ እስከ፡ ፳፻፵፪፡ ተመልከት።

ዚሁ፡ ጉዳይ ፡ ጠቃሚ ፡ የሆነ ፡ ሰነድ ፡ ለመስተር ፡ ሌን ፡ የተሰጠ ፡ ኮንሴሲዎን ፡ ነው ። ኮንሴሲዮኑ ፡ ለመስተር ፡ ጆርጅ ፡ ዊሲያም ፡ ሌንና ፡ በሎንዶን ፡ ከተማ ፡ ለሚኖሩ ፡ የእንግሊዝ ፡ ተወላጆች ፡ ባልንጀሮቹ ፡ የማዕድን ፡ ኮንሴሲዎን ፡ የተሰጠቸው ፡ መሆኑን ፡ ይገልጻል ።²⁷ እርግጥ ፡ ነው ፡ የጥንቱ ፡ ዐይነት ፡ ልዩ ፡ መብቶችና ፡ ቻርተሮች ፡ በዓጼ ፡ ምኒልክም ፡ ዘመን ፡ ነበሩ ፤ ነገር ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እዲስ ፡ ነገር ፡ የለባቸው ፤ ኮንሴሲዎኖቹ ፡ ግን ፡ ኢትዮጵያን ፡ በኤኮኖሚ ፡ ለማሳደግ ፡ ለተደረገው ፡ ሙከራ ፡ ዋና ፡ ማስረጃዎችና ፡ ፍጹም ፡ እንግዳ ፡ ነገሮች ፡ ናቸው ። ከኮንሴሲዎኖቹ ፡ አንዳንዶቹ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ግምት ፡ የተጣለባቸው ፡ ስለ ፡ ሆኑ ፡ በኢትዮጵያም ፡ ሆነ ፡ በአውሮፓ ፡ ጽሑፎች ፡ ውስጥ ፡ እየተደጋገሙ ፡ ይወጣሉ ፤ ለምሳሌ ፡ በ“ዝክረ ፡ ነገር” ፡ “ኢትዮጵያ ፡ በአውሮፓ ፡ ፖለቲካ” ፡²⁸ በተባለው ፡ በፒሊ ፡ መጽሐፍ ፡ “የኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ ግዛት” ፡²⁹ በተባለው ፡ የዘርቦስ ፡ መጽሐፍ ፡ ተጠቅሰዋል ። ከዋናዎቹም ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ ለምሳሌ ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ከፍ ተኛ (ተደማጭ) ፡ አማካሪ ፡ ለአልፍሬድ ፡ ኤልግ ፡³⁰ የተሰጠው ፡ የባቡር ፡ ሀዲድ ፡ ኮንሴሲዎንና ፡ ለግብፅ ፡ ብሔራዊ ፡ ባንክ ፡³¹ የተሰጠው ፡ የሀበሻ ፡ ባንክ ፡ ኮንሴሲዎን ፡ ናቸው ። እርግጥ ፡ ነው ፡ እላይ ፡ እንደ ፡ ተጠቀሰው ፡ ለመስተር ፡ ሌን ፡ እንደ ፡ ተሰጠው ፡ ኮንሴሲዎን ፡ ያሉ ፡ አነስተኛ ፡ ልዩ ፡ መብቶች ፡ ለሌሎች ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ዜጎችም ፡ የተሰጡ ፡ አሉ ። ሆኖም ፡ እላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ ሁለት ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ የእንደዚህ ፡ ያሉት ፡ መብቶች ፡ መሰጠት ፡ በአገሪቱ ፡ ላይ ፡ የሚያስከትሉትን ፡ ለውጥ ፡ ገልጸው ፡ ያሳያሉ ። አነስተኞቹ ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በአውሮፓ ፡ አርሺቮች ፡ ነው ፡ የሚገኙ ፤ ገና ፡ የሚጠኑና ፡ የሚመረመሩ ፡ ናቸው ።³²

ኢትዮጵያ ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ ከባንደዎችና ፡ የግል ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ውል ፡ ማድረግ ፡ በጀመረችበት ፡ ጊዜ ፡ ከውጭ ፡ አገር ፡ መንግሥታትም ፡ ጋር ፡ ያላት ፡ ግንኙነት ፡ ከቀን ፡ ወደ ፡ ቀን ፡ እየበረከተ ፡ ሄደ ። በዚህ ፡ ዘመን ፡ የዲፕሎማቲክ ፡ ግንኙነቶች ፡ እንዲበዙ ፡ ከዚህም ፡ የተነሳ ፡ በርከት ፡ ያሉ ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ እንዲኖሩ ፡ ያደረጉት ፡ ምክንያቶች ፡ ዓጼ ፡ ምኒልክ ፡ ከውጪ ፡ ዓለም ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ለማድረግ ፡ የነበራቸው ፡ ፈቃደኝነትና ፡ ኢትዮጵያ ፡ በአፍሪካ ፡ ቀንድ ፡ ያላት ፡ ከፍተኛ ፡ ስፍራ ፡ ናቸው ። አንዳንዶቹ ፡ ውሎች ፡ ለዚህ ፡ ክፍለ ፡ ዓለም ፡ ዘመናዊ ፡ ታሪክ ፡ በጣም ፡ ጠቃሚዎች ፡ ናቸው ። እዚህ ፡ ላይ ፡ በዚህ ፡ በሁለተኛው ፡ የሕግ ፡

27 ፒብሊክ ፡ ሪከርድ ፡ ኦሪጅናል ፡ ኤፍ ፡ ኦ ፡ ፻፵፯ ፡ በእዲስ ፡ አበባ ፡ የነበረው ፡ ቆንሲል ፡ ጆ ፡ ኤል ፡ ሀሪንግተን ፡ ጥር ፡ ፩ ፡ ፲፱፻ ፡ ለሳሊስበሪ ፡ ማርክዊስ ፡ የጻፈው ፡ ደብዳቤ ፡ አባሪ ።

28 በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ዝክረ ፡ ነገር ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፯ ፡ እስከ ፡ ፻፶፰ ፡ ስለ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፈረንሳይ ፡ ባቡር ፡ ሐዲድ ፡ ስለ ፡ ተደረጉ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ውሎች ፡ ተመልክት ፤ እንዲሁም ፡ ኤም ፡ ፒሲ ፡ ሊያ ፡ ኤቴየፒ ፡ ኔላ ፡ ፖሌቲካ ፡ ኤውሮፒያ ፡ (ፖዶቫ ፡ ፲፱፻፵፮) ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፱ ፡ እስከ ፡ ፻፶፯ ፡ (ለዶክተር ፡ ኢልክ ፡ የተሰጠ ፡ የማዕድን ፡ ኮንሴሲዎን ፡) ገጽ ፡ ፻፶፱ ፡ (እንዲሁም ፡ ለአንድ ፡ የኢጣሊያን ፡ ሴንዲካ) ።

29 ኤ ፡ ዘርቦስ ፡ ሌምፒር ፡ ዴትየፒ ፡ (አቴን ፡ ፲፱፻፵፮) ፡ በገጽ ፡ ፲፻፫ ፡ አንድ ፡ የኮንሴሲዮን ፡ ውሎች ፡ ዝርዝር ፡ ይሰጣል ።

30 ፒሊ ፡ እላይ ፡ በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ በተጠቀሰው ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፯ ፡ እስከ ፡ ፻፶፰ ፡ እንዲሁም ፡ ዘርቦስ ፡ በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ በተጠቀሰው ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፯ ፡ እስከ ፡ ፻፶፰ ፡ ተመልክት ።

31 ፒሊ ፡ በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ በተጠቀሰው ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፫ ፡ እስከ ፡ ፻፶፬ ፡ ዘርቦስ ፡ በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ በተጠቀሰው ፡ ከገጽ ፡ ፻፶፫ ፡ ፻፶፪ ፡ ተመልክት ።

32 በኢትዮጵያ ፡ ለዜጎቻቸው ፡ ስለ ፡ ተሰጡ ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ ሁሉ ፡ ለመንግሥታቸው ፡ እንዳንድ ፡ ኮፒ ፡ መልክ ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሚገኙ ፡ የቆንሲሎች ፡ ወይም ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ እንደራሴዎች ፡ ልማድ ፡ ነበር ። እንደዚሁም ፡ ኮንሴሲዎኑን ፡ በሰጠው ፡ አገርና ፡ ኮንሴሲዎኑ ፡ ዘተሰጠው ፡ ሰው ፡ ወይም ፡ ኩባንያ ፡ መካከል ፡ አለመግባባት ፡ በተፈጠረ ፡ ጊዜ ፡ ሰውየው ፡ ወይም ፡ ኩባንያው ፡ የውሉን ፡ ግልባጭ ፡ በመላክ ፡ ከአገሩ ፡ መንግሥት ፡ ድጋፍ ፡ ይጠይቅ ፡ ነበር ።

ታሪክ፡ ዘመን፡ መጀመሪያ፡ ላይ፡ የተደረገውን፡ ዝነኛ፡ የሆነውን፡ የውጫሌ፡ ውልና፡ እንዲሁም፡ በኢትዮጵያ፡ ግዛት፡ ውስጥ፡ የውጭ፡ አገር፡ የቆንሰላ፡ ፍርድ፡ ቤት (በ፯ኛው፡ አንቀጽ)፡ መቋቋሙን፡ በግልጽ፡ ስለሚያውቅ፡ የብዙ፡ ግጭትና፡ አለመግባባት፡ ምንጭ፡ የሆነውን፡ ከፈረንሳይ፡ መንግሥት፡ ጋር፡ ዘግ የት፡ ብሎ፡ በ፲፱፻፷፰፡ ዓ.ም. የተደረገውን፡ የኮቡኮስኪ፡ ውል፡ ማውሳት፡ ይበቃል። የነዚህ፡ ውሎች፡ ተፈላጊነት፡ ከፍ፡ ያለ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በውጭ፡ አገር፡ ቋንቋዎች፡ በየጊዜው፡ ይታተማሉ፤ በአማርኛ፡ ግን፡ አንዳንድ፡ ስፍራ፡ ብቻ፡ ነው፡ ታትመው፡ የሚገኙ።³³ እነዚህ፡ ሁሉ፡ ጽሑፎች (ዶኩማንቶች)፡ ለኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ ጸሐፊዎች፡ በጣም፡ ጠቃሚዎች፡ ስለ፡ ሆኑ፡ በቅርቡ፡ ታትመው፡ እንደሚወጡ፡ ተስፋ፡ አለን። ይህ፡ በተፈጸመ፡ ጊዜ፡ ተመራማሪዎች፡ በየቋንቋው፡ ስላገኙት፡ ጽሑፍ፡ ትክክለኛ፡ ትርጉም፡ የሚያደርጉት፡ በርከት፡ ያለ፡ ክርክር፡ ለዘላቂታው፡ ይወገዳል።³⁴

እንደተመለከትነው፡ በሁለተኛው፡ ዘመን፡ ውስጥ፡ በተለይም፡ ከ፲፱፻፺፯፡ ዓ.ም. በኋላ፡ በአዋጅ፡ ስለ፡ ወጡት፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ምንጮች፡ በሰፊው፡ እና ገኝበታለን። ከ፲፱፻፺፰፡ ዓ.ም. ወይም፡ ከ፲፱፻፷፰፡ ዓ.ም. እስከ፡ ፲፱፻፺፰፡ ዓ.ም. ድረስ፡ ባለው፡ አጭር፡ ጊዜ፡ ውስጥ፡ አዋጆች፡ በብዛት፡ የወጡ፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ በደንብ፡ የተዘጋጁና፡ የተሟሉ፡ ስለ፡ ሆኑ፡ ሕጎች፡ በሚገባ፡ ታውቀዋል። የተሟሉ፡ ብዙ፡ የሕግ፡ ሰነዶች፡ ያሉን፡ ከመሆኑ፡ በላይ፡ ብዙ፡ ጊዜ፡ በልዩ፡ ልዩ፡ የውጭ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ ተጽፈው፡ ይገኛሉ። አብዛኛውን፡ ጊዜም፡ የአማርኛው፡ ሰነድ፡ ውሉን፡ ባደረገው፡ አገር፡ ወይም፡ ወገን፡ ቋንቋ፡ ከተጻፈው፡ ሰነድ፡ ጋር፡ ተያይዞ፡ ይገኛል።³⁵

በይበልጥ፡ ደግሞ፡ የሚያንጓው፡ አንድ፡ ቀን፡ የአዋጆቹን፡ መነሻ፡ ምን ጮች፡ ወይም፡ የአዋጆቹን፡ መፍጠሪያዎች፡ እንደምናገኝ፡ ያለን፡ ተስፋ፡ ነው። ይህንንም፡ የምንልበት፡ ምክንያት፡ ዓጼ፡ ምኒልክ፡ በልዩ፡ ልዩ፡ የመንግሥት፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ የተጻፉትን፡ ሰነዶች፡ ሁሉ፡ እየገለበጠና፡ እየመዘገበ፡ እንዳይጠፋና፡ እንዳይበላሹ፡ በጥንቃቄ፡ መጠበቅ፡ ከሥራዎቹ፡ አንዱ፡ የሆነውን፡ የጽሕፈት፡ ሚኒስትር፡ በአዋጅ፡ በመሾማቸው፡ ነው።³⁶ እዚህ፡ ላይ፡ እንደተገለጠው፡ ተግባሩ፡ በዚህ፡ ዓይነት፡ ተወስኖ፡ የጽሕፈት፡ ሚኒስትር፡ መሾም፡ ምንም፡ እንኳ፡ ይህ፡ በተደረገበት፡ ዘመን፡ እርምጃው፡ የተወሰደ፡ ለወደፊቱ፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ የቱን፡ ያህል፡ እንደሚጠቅም፡ በሙሉ፡ ታስቦበት፡ ነው፡ ለማለት፡ ባይቻልም፡ ሹመቱ፡ የኢትዮጵያን፡ ሕግ፡ ቤተ፡ መዛግብት፡ በአፈሴል፡ እንደማቋቋም፡ የሚቆጠር፡ ነው።

³³ በዚህ፡ ጽሑፍ፡ ቀደም፡ ብሎ፡ ለሰጠናቸው፡ ምሳሌዎች፡ ይህ፡ አንዱ፡ ጉዳይ፡ ነው። ፒሊም፡ ሆነ፡ ወይም፡ ትራታቲ፡ ወይም፡ ዜርቮስ፡ ውሎችን፡ በእውርጋውያን፡ ቋንቋ፡ እንጂ፡ በሌላ፡ ቋንቋ፡ በጽሑፎቻቸው፡ አግብተው፡ አያውቁም። ከዚህ፡ የተለየ፡ ግን፡ ሮቪንሰን፡ ውጫሌ፡ ፲፯፡ (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፷፱) ተመልከት።

³⁴ በቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨርሲቲ፡ የታሪክ፡ ክፍል፡ ፕሮፌሰር፡ ሩቪንሰን፡ እንዲህ፡ ያለውን፡ በመሰብሰብ፡ ላይ፡ ናቸው፤ በቅርቡ፡ ታትሞ፡ እንደሚወጣ፡ ተስፋ፡ አለን።

³⁵ ቀደም፡ ብሎ፡ ከተጠቀሱት፡ ምሳሌዎች፡ በኢንተርናሲዎናል፡ ሕግና፡ ለውጭ፡ አገር፡ ሰዎች፡ ብተሰጡ፡ ልዩ፡ መብቶች፡ ክፍል፡ በቀር፡ ሌሎችን፡ በአማርኛ፡ እንጂ፡ በሌላ፡ ቋንቋ፡ አናገኝም።

³⁶ ባላምበራስ፡ ማንተመ፡ ሥላሴ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፳፪፡ የተጠቀሰውን፡ በገጽ፡ ፳፻፵፮፡ ተመልከት።

ሕጉን ፡ ፈጣሪ ፡ ወይም ፡ አውጭ ፡ ማን ፡ ይሆን ፡ ስለተባለው ፡ ጉዳይ ፡ ከአንዳንድ ፡ አስተዳደርን ፡ ከሚመለከቱ ፡ ዝቅተኛ ፡ ሕጎች ፡ በስተቀር ፡ የዋናዎቹ ፡ አዋጆች ፡ ፈጣሪ ፡ ወይም ፡ አውጭ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ራሳቸው ፡ ናቸው ። አዲሶቹ ፡ ሚኒስትሮች ፡ አዲስ ፡ አቋሞችና ፡ አዲስ ፡ ስያሜዎችም ፡ ቢሰጣቸው ፡ ከዚያ ፡ በፊት ፡ ለነዚያው ፡ ለንጉሡ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ አማካሪዎች ፡ ተመድቦ ፡ የነበረውን ፡ ሥራ ፡ የሚሠሩ ፡ ይመስላል ።

በዚህ ፡ ዘመን ፡ በአገሪቱ ፡ የማተሚያ ፡ ቤት ፡ ማቋቋም ፡ ስለ ፡ ተጀመረ ፡ ሕጉ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚገለጥበት ፡ ሁኔታ ፡ ተለውጥቶ ፡ በሃያኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ በድራዳዎ ፡ ሳያቋርጥ ፡ የሚሠራ ፡ አንድ ፡ ማተሚያ ፡ ሲኖር (ለ ፡ ሰሜር ፡ ደ ፡ ኤቲዮፒያ ፡ የተባለው ፡ ጋዜጣ ፡ በዚህ ፡ ነበር ፡ የሚታተም) ፡ ጥቂት ፡ ቆየት ፡ ብሎ ፡ በ፲፱፻፲፩ ፡ ዓ.ም. የመጀመሪያዎቹ ፡ መጽሐፎች ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ታተሙ ። (ከታተሙትም ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ መጽሐፎች ፡ አንዱ ፡ ዓጼ ፡ ምኒልክ ፡ ስለ ፡ ሾሞባቸው ፡ አዲስ ፡ ሚኒስትሮች ፡ በምሳሌ (አሌጎሪ) ፡ የተጻፈው ፡ ነው ።)³⁷ ሆኖም ፡ የተሰጠን ፡ መግለጫ ፡ ትክክለኛ ፡ ከሆነ ፡³⁸ አዋጆችና ፡ የመንግሥት ፡ አፈሰል ፡ ደኩማዎች ፡ ብቻ ፡ የሚታተሙበት ፡ አንድ ፡ ትንሽ ፡ ማተሚያ ፡ በቤተ ፡ መንግሥት (በጽሕፈት ፡ ሚኒስቴር ፡ ክፍል) ፡ እላይ ፡ ከተጠቀሰው ፡ ጊዜ ፡ ጥቂት ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ አገልግሎት ፡ በመስጠት ፡ ላይ ፡ ነበር ፡ ይባላል ። እስከ ፡ ፲፱፻፳ ፡ ዓ.ም. ድረስ ፡ አዋጅ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚገለጠው ፡ በዚያው ፡ በጥንቱ ፡ መንገድ ፡ ሲሆን ፡ በጠቅላላውም ፡ በዓጼ ፡ ምኒልክ ፡ ዘመን ፡ ከመጀመሪያው ፡ እስከ ፡ መጨረሻው ፡ ተሠርቶበታል ። ለሰሜር ፡ ደ ፡ ኤቲዮፒያ ፡ የተባለው ፡ ጋዜጣ ፡ በነሐሴ ፡ ወር ፡ ፲፱፻፳ ፡ ዓ.ም. ባወጣው ፡ እትም ፡ በዚያን ፡ ጊዜ ፡ ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ውጭ ፡ አዋጅ ፡ ሲነገር ፡ የተፈጸመውን ፡ ሥርዐት ፡ ይገልጻል ።³⁹ መግለጫውም ፡ የሚከተለው ፡ ነው ። አዋጅ ፡ ነጋሪው ፡ አንድ ፡ ግልገል ፡ አንበሳ ፡ “ለንጉሡ ፡ ሥልጣን ፡ ሕያው ፡ ምልክት ፡” እስከትሎ ፡ ወደ ፡ ገበያ ፡ ይመጣል ፤ ከዚያ ፡ በኋላ ፡ ነጋሪት ፡ ይመታና ፡ አዋጁ ፡ ለሕዝብ ፡ በአማርኛ ፡ ይነበባል ፤ ነገር ፡ ግን ፡ አዋጁ ፡ ወዲያውኑ ፡ በአደርኛ ፡ በጋልኛና ፡ በሶማሊኛ ፡ ይተረጎማል ። ስለዚህ ፡ አዋጁ ፡ የተነገረበትን ፡ ቋንቋ ፡ ስለማላውቅ ፡ አዋጁን ፡ አልሰማሁም ፡ በማለት ፡ ማንም ፡ ሰው ፡ ከሕጉ ፡ ሊያመልጥ ፡ አይችልም ።

ወደ ፡ ሦስተኛው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ ዘመን ፡ ስንገባ ፡ ከቀደሙት ፡ ዘመናት ፡ በጣም ፡ የተለየ ፡ ሆኖ ፡ እናገኛለን ።

በመጀመሪያ ፡ ነገር ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ የታወጀው ፡ ሕግ ፡ ብዙ ፡ ነው ፡ ራስ ፡ ተፈሪ ፡ እንደራሴ ፡ ከተባሉበት ፡ ጊዜ ፡ እንስቶ ፡ እስከ ፡ ማይጨው ፡ ጦርነት ፡ ድረስ ፡ ባለው ፡ የሃያ ፡ ዓመት ፡ ጊዜ ፡ በተለይም ፡ ከ፲፱፻፳፪ ፡ ዓ.ም. በኋላ ፡ የሚወጣው ፡ አዋጅ ፡ እየበዛ ፡ ሄደ ። ተጠብቀው ፡ ከተገኙት ፡ ሰነዶች ፡ ለመረዳት ፡ እንደተቻለው ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ የወጣው ፡ ሕግ ፡ አንድ ፡ መቶ ፡ አዋጆች ፡ ያህል ፡ ይሆናል ።⁴⁰

37 ሰላሙ ፡ በቀለና ፡ ጀ ፡ ካንደርላንደን ፡ በማስታወሻ ፡ ቊጥር ፡ ፳፩ ፡ ከተጠቀሰው ፡ ጽሑፍ ፡ ጋር ፡ ምሳሌውም ፡ ስለሚገኝ ፡ ተመልከት ።

38 ይህ ፡ መግለጫ ፡ ከባላንበራስ ፡ ማኅተሙ ፡ ሥላሴ ፡ ወልደ ፡ መስቀል ፡ በቃል ፡ ነው ፡ የተነገረን ።

39 ለ ፡ ሰሜር ፡ ደቲዮፒያ ፡ በማስታወሻ ፡ ቊጥር ፡ ፳፪ ፡ የተጠቀሰው ።

40 ይህ ፡ ግምት ፡ የተመሠረተው ፡ ሻምበል ፡ ታደሰ ፡ አብዲ ፡ የሕግ ፡ ተማሪ ፡ የብርሃንና ፡ ሰላምን ፡ መጽሔት ፡ ያጠናውን ፡ ባላምበራስ ፡ ማኅተሙ ፡ ሥላሴ ፡ በዝክረ ፡ ነገር ፡ ዘርቾስ ፡ በሌምፒር ፡ ደቲዮፒያ ፡ ከሰበሰቡት ፡ እንዲሁም ፡ አገር ፡ ኅብኝዎች ፡ ከጻፉትና ፡ ከታሪክ ፡ ጥናት ፡ ውስጥ ፡ ከተገኙት ፡ አንዳንድ ፡ ማስረጃዎች ፡ ጋር ፡ በማስተያየት ፡ ነው ።

ይልቁንም፡ ከሁሉ፡ ይበልጥ፡ ደግሞ፡ በሕጉ፡ ጥራትና፡ መሻሻል፡ በኩል፡ በዚህ፡ ዘመን፡ በጣም፡ ከፍ፡ ያለ፡ እርምጃ፡ ተደርጓል። አዋጆቹ፡ የኢትዮጵያን፡ ጉዳዮች፡ ሁሉ፡ ከሞላ፡ ጉደል፡ የያዙ፡ ከመሆናቸው፡ በላይ፡ እንዳንደቹ፡ ስለ፡ ኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ እድገት፡ ከፍተኛ፡ ስፍራ፡ ያላቸው፡ ናቸው። ስለ፡ ንግድ፡ ጉዳይ፡ ከወጡት፡ በርካት፡ ያሉ፡ አዋጆች፡ ሌላ (ስለ፡ ኩባንያዎች፡ ስለ፡ መከሰር፡ ስለ፡ ንግድ፡ መዝገብ፡ ስለ፡ ደላሎችና፡ ሌሎችም)፡ ይልቁንም፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ የአገሪቱን፡ መንግሥት፡ በተወሰነ፡ እቋም፡ የሚመሠርተው፡ የ፲፱፻፴፩ ዓ.ም. ሕገ፡ መንግሥት፡ ወንጀሎችንና፡ ቅጣቶችን፡ አጠቃልሎ፡ የሚወስነው፡ የ፲፱፻፴፩ ዓ.ም. የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ በጣም፡ ከፍተኛ፡ ናቸው።⁴¹ የ፲፱፻፴፩ ዓ.ም. ሕገ፡ መንግሥት፡ በአገሪቱ፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ ሕግ፡ አውጭው፡ የሚያወጣቸውን፡ የሕግ፡ ዐይነቶች፡ እየለየ፡ ስለሚሰጥ፡ ለያዝነው፡ ጥናት፡ ጠቃሚ፡ ነው። ለምሳሌ፡ በአዋጅና፡ በድንጋጌ፡ መካከል፡ ልዩነት፡ ተደርጓል። በቁጥር፡ ፴፬፡ መሠረት፡ አዋጅ፡ ማለት፡ በሁለቱ፡ ምክር፡ ቤቶች (በሕግ፡ መምሪያና፡ በሕግ፡ መወሰኛ)፡ ታይቶ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የሚጸድቅ፡ ነው፤ ድንጋጌ፡ ደግሞ፡ በቁጥር፡ ፱፡ መሠረት፡ አማካሪዎቹ፡ ባልተሰበሰቡ፡ ጊዜ፡ የሚያስቸኩል፡ ጉዳይ፡ ሲገጥም፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የሚያወጡት፡ ሕግ፡ ነው። ሆኖም፡ እንዲያጸድቃቸው፡ ድንጋጌዎቹ፡ ሁሉ፡ ለምክር፡ ቤቱ፡ መቅረብ፡ አለባቸው። ምክር፡ ቤቱ፡ ካለጸደቃቸው፡ ድንጋጌዎቹ፡ ሁሉ፡ ይሻራሉ። በመጨረሻም፡ በቁጥር፡ ፲፡ መሠረት፡ ሕጉ፡ ሥራ፡ ላይ፡ እንዲውል፡ ለማድረግ፡ ጸጥታ፡ እንዲጠበቅና፡ አገሩ፡ እንዲበለጸግ፡ ለማድረግ፡ ትእዛዝ፡ የሚያወጡ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ናቸው።⁴² ከዚህ፡ በላይ፡ እንደተመለከትነው፡ ሕግ፡ አውጭ፡ የሚያወጣቸው፡ ሦስት፡ ዐይነት፡ ሕጎች፡ ተሠርተዋል፤ እነሱም፡ አዋጅ፡ ድንጋጌና፡ ትእዛዝ፡ ናቸው። ከጦርነቱ፡ ቀደም፡ ብለው፡ በሚገኙት፡ አምስት፡ ዐራት፡ ውስጥ፡ የወጡት፡ አብዛኞቹ፡ ሕጎች፡ ሦስቱንም፡ ዓይነት፡ የያዙ፡ ናቸው።

በዘመኑ፡ የዝቅተኛ፡ ሕግ፡ ማውጣትም፡ ሥራ፡ እያደገ፡ ሂደቱ ለዝቅተኛ፡ ሕግ፡ በማውጣት፡ በኩል፡ ከፍተኛውን፡ ደረጃ፡ የያዘው፡ የአዲስ፡ አበባ፡ ማዘጋጃ፡ ቤት፡ ነው። ለማለት፡ ይቻላል። ማዘጋጃ፡ ቤቱም፡ በየጊዜው፡ ያወጣቸው፡ ሕጎች፡ በከተማ፡ ስለሚገኙ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ተግባሮች፡ ሲሆን፡ ካወጣቸውም፡ ሕጎች፡ ጥቂቶቹ፡ ለምሳሌ፡ ከቸርቻሮች፡ ስለሚጠየቅ፡ ግብር፡ ስለ፡ ከተማ፡ ጸጥታ፡ አጠባበቅ፡ ስለ፡ ተሽከርካሪዎች፡ መመዝገብ፡ ስለ፡ ሲኒማ፡ ቲኦትር፡ ቤትና፡ ሌሎችም፡ መደሰቻ፡ ስፍራዎች፡ ስለ፡ መቆጣጠር፡ (ከጣሊያን፡ ጋር፡ የነበረውም፡ ጠብ፡ እየከረረ፡ ሲሂድ፡) ሌሊት፡ ከፊደር፡ ጋር፡ ያጋጠመው፡ ስለ፡ ሕግ፡ አውጭ፡ የሚያወጣቸው፡ ሦስት፡ ዐይነት፡ ሕጎች፡ ናቸው።⁴³ ከማዘጋጃ፡ ቤት፡ ሌላ፡ እያንዳንዱም፡ የሚኒስቴር፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ በየክፍሉ፡ ትጋት፡ ያሳይ፡ ነበር። ብዙ፡ የመንግሥት፡ ማስታወቂያዎች፡

41 ከነዳነት፡ በኋላ፡ በ፲፱፻፵፪፡ ወደ፡ እንግሊዝኛ፡ ስለ፡ ተተረጉመው፡ በ፲፱፻፴፩፡ ስለወጣው፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ኤስ፡ ሎንስታይን፡ ማቴሪያልስ፡ ፎር፡ ዘ፡ ስተዲ፡ እፍ፡ ዘ፡ ፕሮፍ፡ ሎ፡ እፍ፡ ኢትዮፒያ (እዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፳፭)፡ ከገጽ፡ ፶፰፡ እስከ፡ ፷፡ እና፡ እንዲነበሱም፡ ስለተጠቀሱ፡ መጽሐፎች፡ ከገጽ፡ ፳፮፡ እስከ፡ ፳፰፡ እንዲሁም፡ የካሩሊን፡ ምርምር፡ “ኢል፡ ኮምፕ፡ ኮዲቺ፡ ፕሮፍ፡ ኤቲዮፒያ፡ ኤፍ፡ ኢ፡ ሱዋኢ፡ ፕሪንቲ፡ ፎንዳሜንታሊ”፡ በ፡ አሪዮንቲ፡ ሞዴርን፡ ፖሊዮም፡ ፲፱፡ (፲፱፻፴፪)፡ ከገጽ፡ ፻፶፩፡ እስከ፡ ፻፶፭፡ ተመልከት።

42 የኢትዮጵያ፡ ሕገ፡ መንግሥት፡ ፲፱፻፴፩።

43 ስለነዚህ፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ደንቦች፡ ብርሃንና፡ ሰላም፡ ፲፡ መጋቢት፡ ፲፱፻፳፫፤ ፲፫፡ ጥቅምት፡ ፲፱፻፳፫፤ ፲፫፡ መስከረም፡ ፲፱፻፳፬፤ ፫፡ ነሐሴ፡ ፲፱፻፳፬፤ እና፡ አለም፡ ፳፬፡ መስከረም፡ ፲፱፻፳፭፡ ተመልከት።

ይወጡ፡ ነበር ፡ ለምሳሌ ፡ ከእርሻ ፡ ማኒክቴር ፡ ስለ ፡ አደን ፡ ፈቃድ ፡ ከገንዘብ ፡ ማኒክቴር ፡ ስለ ፡ ውጭ ፡ አገር ፡ የገንዘብ ፡ ምንዛሪ ፡ ከአገር ፡ ግዛት ፡ ማኒክቴር ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ስለ ፡ መዘዋወር ፡ የሚወጡት ፡ ማስታወቂያዎች ።⁴⁴

እላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ ዐይነት ፡ ጠቅላላ ፡ ጉዳዮችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ሕጎች ፡ በብዛት ፡ መውጣት ፡ ለግል ፡ ሰዎችና ፡ ለኩባንያዎች ፡⁴⁵ ልዩ ፡ መብትና ፡ ኮንሴሊዎች ፡ የሚሰጡትን ፡ እንዲሁም ፡ ከውጭ ፡ ዓለም ፡ ጋር ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ ማድረግ ፡ የመሳሰሉትን ፡ የልዩ ፡ ሕጎች ፡ እድገትና ፡ መውጣት ፡ አላስቀረም ። እንዲያውም ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ለምሳሌ ፡ ከሆላንድና ፡ ከጃፓን ፡⁴⁶ ጭምር ፡ ከብዙ ፡ አገሮች ፡ ጋር ፡ ስምምነት ፡ ስለ ፡ ተደረገ ፡ በኢንተርናሽናል ፡ ውል ፡ በኩል ፡ ሕጉ ፡ በይበልጥ ፡ ተስፋፍቶል ። በመጨረሻም ፡ ልናስታውሰው ፡ የሚገባ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ወደ ፡ ሊግ ፡ አፍ ፡ ኔሽንስ ፡⁴⁷ ለመግባት ፡ ጠይቃ ፡ በ፲፱፻፳፫ ፡ ዓ.ም. አባል ፡ እንድትሆን ፡ ስለ ፡ ተፈቀደላት ፡ ከውጭ ፡ አገሮች ፡ ጋር ፡ ያለውን ፡ ግንኙነት ፡ ለማሻሻል ፡ (ምንም ፡ እንኳ ፡ ዞር ፡ ዞር ፡ ውጤቱ ፡ ለኢትዮጵያ ፡ መንግሥት ፡ የማያስደስት ፡ በሆነ) ቁርጠኛ ፡ እርምጃ ፡ ተወስድዋል ።

በዚህ ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ ወጣው ፡ ሕግ ፡ በይበልጥ ፡ ስንመራመር ፡ ሌሎችም ፡ ጠቃሚ ፡ ለውጦች ፡ እናገኛለን ።

በመጀመሪያ ፡ ነገር ፡ አብዛኛው ፡ ሕግ ፡ ሳያቋርጥ ፡ በትንንሽ ፡ መጽሐፍ ፡ (በተለይም ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያሉት ፡ ሕጎች ፡ ለምሳሌ ፡ እንደ ፡ ወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ የኩባንያዎች ፡ ሕግ ፡ የመክሰር ፡ ሕግና ፡ የዜግነት ፡ ሕግ ፡ ያሉት) ፡ ወይም ፡ ራስ ፡ ተፈሪ ፡ መኩንን ፡ በ፲፱፻፳፱ ፡ ዓ.ም. ብርሃንና ፡ ሰላም ፡ በሚል ፡ ስያሜ ፡ በመሠረቱት ፡ ጋዜጣ ፡ ታትመው ፡ ይወጡ ፡ ነበር ። ጋዜጣው ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ የሚገለጽበት ፡ ደንበኛ ፡ ጋዜጣ ፡ እንጂ ፡ እንደ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አይቆጠርም ። ሆኖም ፡ ከመሥራቹ ፡ ዝነኛነት ፡ የተነሳና ፡ በየጊዜውም ፡ በአዋጅ ፡ እንደሚሸጡ ፡ ሕጎች ፡ ያሉት ፡ የኦሪጌል ፡ ዶክሜንቶች ፡ ስለሚታተሙበት ፡ እንደ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ይቆጠር ፡ ነበር ።⁴⁸ ነገር ፡ ግን ፡ የነዚህ ፡ የሚታተሙ ፡ ጽሑፎች ፡ መበርከት (አንዳንዶችም ፡ ለየብቻ ፡ እየታተሙ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚታደሉ ፡ ሲኖሩ ፡ ለምሳሌ ፡ ለከተማ ፡ ውስጥ ፡ የሚወጡ ፡ ሕጎች) ፡ አዋጅ ፡ በጥንቱ ፡ ዐይነት ፡ መታወጁን ፡ አላስቀሩም ። እንዲያውም ፡ ራስ ፡ ተፈሪ ፡ ካወጣቸው ፡ የመጀመሪያ ፡ ሕጎች ፡ አንዱ ፡ አዋጅ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚነገርበትን ፡ ትክክለኛ ፡ ሥርዐት ፡ የሚወስን ፡ ነው ። ይህ ፡ አዋጅ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚነገሩበት ፡ ሥርዐት ፡ ለሚወጡት ፡ አዋጆች ፡ ሁሉ ፡ ተፈጻሚ ፡ ባይሆን ፡ እንኳ ፡ የጽሑፈት ፡ ማኒክቴር ፡ ከቤተ ፡ መንግሥት ፡ በር ፡ ከግንቡ ፡ ላይ ፡ ቆሞ ፡ ለሕዝብ ፡ የሚያስታውቃቸውን ፡

⁴⁴ ስለነዚህ ፡ በሚኒስቴሮች ፡ ስለወጡ ፡ ማስታወቂያዎች ፡ ብርሃንና ፡ ሰላም ፡ ያ ፡ ታገላሥ ፡ ፲፱፻፳፫ ፡ ፲፪ ፡ ሰኔ ፡ ፲፱፻፳፭ ፡ እና ፡ ፲ ፡ መጋቢት ፡ ፲፱፻፳፫ ፡ ተመልከት ።

⁴⁵ ስለነዚህ ፡ ዝርዝሮች ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ የተሟሉ ፡ መሆናቸውን ፡ ለማረጋገጥ ፡ ባንችል ፡ ዘርፍስ ፡ በማስታወሻ ፡ ቊጥር ፡ ፳፱ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ተመልከት ፤ ያንኑ ፡ በገጽ ፡ ፫፻፪ ፡ እይ ።

⁴⁶ ከኒዘርላንድ (ሆላንድ) ፡ ጋር ፡ ስለ ፡ ተደረገው ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውል ፡ ብርሃንና ፡ ሰላም ፡ ግንቦት ፡ ፲፱፻፳፫ ፡ ከጃፓን ፡ ጋር ፡ ስለ ፡ ተደረገው ፡ ዘርፍስ ፡ በማስታወሻ ፡ ቊጥር ፡ ፳፱ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፱፻፳፭ ፡ ተመልከት ።

⁴⁷ ለምሳሌ ፡ አ ፡ ደ ፡ ላ ፡ ፕ ፡ ራ ፡ ደ ፡ ል ፡ ለ ፡ ኮንፍሊ ፡ ኢታሎ ፡ ኢቲዮፒያን (ፓሪስ ፡ ፲፱፻፴፮) ፡ ተመልከት ።

⁴⁸ በየጊዜው ፡ የወጣውን ፡ የዚህን ፡ ጋዜጣ ፡ ቊጥር ፡ በሙሉ ፡ እዲስ ፡ አበባ ፡ በብሔራዊ ፡ ቤተ ፡ መጻሕፍት ፡ እንኳ ፡ ማግኘት ፡ አልተቻለም ። ከተገኙት ፡ ቊጥሮች ፡ ለመገመት ፡ እንደቻልነው ፡ ይህ ፡ ሳምንታዊ ፡ ጋዜጣ ፡ ከተመሠረተበት ፡ ከጀንዋሪ ፡ ፲፱፻፳፭ ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ፲፱፻፴፭ ፡ መጨረሻ ፡ በየ ሳምንቱ ፡ ሳያቋርጥ ፡ የታተመ ፡ ይመስላል ።

ከፍተኛ፡ አዋጆች፡ ይመለከታል ።^{48 (ሀ)} በዚህም፡ ዘመን፡ አዋጅ፡ በጥንቱ፡ ዐይነት፡ እንዲነገር፡ የተደረገው፡ ሌላ፡ ሰፊ፡ ዘዴ፡ ባለመኖሩ፡ እንደሆነ፡ ግልጽ፡ ነው ።

በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ ስንመለከተው፡ በዚህ፡ ዘመን፡ የወጣው፡ ሕግ፡ ሁሉ፡ በአማርኛና፡ በፈረንሳይኛ፡ ስለታተመ፡ የመጀመሪያውን፡ እትም፡ ለማግኘት፡ ችግር፡ በገጠመን፡ ጊዜ፡ ከሁለቱ፡ ቋንቋ፡ በአንዱ፡ የታተመውን፡ እናጣም ። ለምሳሌ፡ ብዙ፡ አዋጆች፡ በባላንበራስ፡ ማኅተመ፡ ሥላሴ፡ ዝክረ፡ ነገር፡⁴⁹ ውስጥ፡ በአማርኛ፡ ታትመው፡ ሲገኙ፡ ሌሎች፡ ደግሞ፡ በዝክረ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የማይገኙ፡ ሌሊም፡ ፒር፡ ደ፡ ኤቴዎ፡ ፒ፡⁵⁰ በተባለው፡ የዚርቮስ፡ መጽሐፍ፡ ውስጥ፡ በፈረንሳይኛ፡ ታትመዋል ።

ስለዚህ፡ በዚህ፡ በሦስተኛው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ በርከት፡ ያሉ፡ ሰነዶች፡ ልናገኝ፡ በመቻላችን፡ በአዋጅ፡ የሚወጣ፡ ሕግ፡ በዘመኑ፡ ከሚገኙት፡ የሕግ፡ ምንጮች፡ ሁሉ፡ ከፍተኛ፡ ስፍራ፡ መያዙን፡ ለመገንዘብ፡ እንችላለን ። ነገር፡ ግን፡ የብርሃንና፡ ሰላም፡ ጋዜጣ፡ ወይም፡ የዘመኑን፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ በሙሉም፡ ሆነ፡ በክፈል፡ ማውጣት፡ ተግባራቸው፡ ያደረጉ፡ ሁሉ፡ የዘመኑን፡ ሕግ፡ በሙሉ፡ ይዘዋል፡ ለማለት፡ ስለማንደፍር፡ የሥራችን፡ ውጤት፡ ከሞላ፡ ጎደል፡ ነው ። ሆኖም ፤ የዘመኑ፡ ሕግ፡ ተሟልቶ፡ እንዲገኝ፡ በሚወዱ፡ ሰዎች፡ ርዳታና፡ ድካም፡ አንድ፡ ቀን፡ የተሟላ፡ እንደሚሆን፡ ተስፋ፡ አለን ።⁵¹

አሁን፡ ደግሞ፡ መነሻው፡ በ፲፱፻፵፩፡ ዓ.ም. ግርማዊ፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ የተመለሱበት፡ ከሆነው፡ ወደ፡ መጨረሻው፡ የኢትዮጵያ፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ መግባታችን፡ ነው ። ዘመኑ፡ በሕግ፡ ማውጣት፡ በኩል፡ ካለፈውም፡ ዘመን፡ ይልቅ፡ ብዙ፡ ለውጦች፡ ተደርጎበታል ። ለውጦቹ፡ በርከት፡ ያሉ፡ ስለ፡ ሆኑ፡ እዚህ፡ ላይ፡ ዋናዎቹን፡ ብቻ፡ እንመለከታለን ።

በመጀመሪያ፡ ነገር፡ በዚህ፡ ዘመን፡ በአዋጅ፡ የሚወጣው፡ ሕግ፡ በአገሪቱ፡ የሕግ፡ እድገትና፡ መሻሻል፡ በኩል፡ ከፍተኛ፡ ስፍራ፡ ስለ፡ ተሰጠው፡ አዋጅ፡ ያልወጣበት፡ የሕግ፡ ዐይነት፡ አለ፡ ለማለት፡ አያስደፍርም ። የወጣው፡ ሕግ፡ በጣም፡ የበዛ፡ ስለ፡ ሆነ፡ ሕጉን፡ በአንድነት፡ ሰብስቦ፡ ማውጣት፡ አስፈልጓል ። በአንድነት፡ የተሰበሰቡት፡ የኢትዮጵያ፡ ሕጎች፡ በግንቦት፡ ፲፱፻፷፬፡ ዓ.ም. በሚሚዮግራፍ (በእጅ፡ ማተሚያ)፡ ታትመው፡ አምስት፡ ሾሊዩም (አምስት፡ ትልልቅ፡ መጽሐፎች)፡ ሆነዋል ። በነዚህ፡ ሾሊዩም፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ከተቋቋመ በት፡ ከመጀመሪያው፡ ዓመት፡ እስከ፡ ጳጂኛው፡ ዓመት፡ ድረስ፡ በነጋሪት፡ ጋዜጣ የወጡትና፡ ያልተሻሩት፡ የኢትዮጵያ፡ ሕጎች፡ በልዩ፡ መጽሐፍ፡ ከወጡት፡ ሕጎች (ኮዶች)፡ በቀር (ለምሳሌ፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሥነ፡ ሥርዐት፡ ሕግና፡ የንግድ፡ ሕግ)፡ በሙሉ፡ ይገኛሉ ።

48 (ሀ) በዝክረ፡ ነገር፡ መሸፈኛ፡ ላይ፡ የሚገኘው፡ ሥዕል፡ ደራሲው፡ ያን፡ ጊዜ፡ የሆነውን፡ በቃላቸው (በእስያኞቻቸው)፡ ካስታወሱት፡ የተዘጋጀ፡ ነው ።

49 እንዲያውም፡ መጽሐፉ፡ የያዘው፡ ዋና፡ ነገር፡ እንደዚህ፡ ያሉቱን፡ አዋጆች፡ ነው ።

50 መጽሐፉ፡ በአንዳንድ፡ ክፍሎች፡ መግለጫዎችን (ማብራሪያዎችን)፡ የያዘ፡ ሲሆን፡ የቀረው፡ ግን፡ በአዋጅ፡ የወጡ፡ ሕጎችን፡ የሚመለከት፡ ነው ።

51 በጣም፡ ጠቃሚ፡ የሚሆነው፡ በጽሕፈት፡ ሚኒስቴር፡ ከሚገኘው፡ የኢትዮጵያ፡ መዝገብ፡ ቤት፡ በዚያን፡ ዘመን፡ ስለወጡት፡ አዋጆች፡ ሁሉ፡ አንዳንድ፡ ኮፒ፡ ማግኘት፡ ነው ። ይህም፡ የኢትዮጵያ፡ አዋጆች፡ ሁሉ፡ ታትመው፡ እንዲወጡ፡ ለማድረግ፡ ስለሚያስችል፡ ውጤቱ፡ ለሕግ፡ አዋቅኛና፡ ለታሪክ፡ ጸሐፊዎች፡ የቱን፡ ያህል፡ ያገለግላል ።

ይህም፡ በጠቅላላው፡ ከ፲፱፻፵፩፡ ዓ.ም. እስከ፡ ፲፱፻፷፫፡ ዓ.ም. ድረስ፡ የወጡትን፡ ሕጎች፡ የያዘ፡ ነው።⁵²

የ፲፱፻፶፭፡ ዓ.ም. የተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ ከታወጀ፡ በኋላ፡ ደግሞ ፡ ሕግ፡ እውጭ፡ የሚያወጣቸው፡ የሕግ፡ ዐይነቶች፡ በይበልጥ፡ ተብራርተው፡ ተወስነዋል። የተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ ሕግ፡ አውጭ፡ የሚያወጣቸውን፡ የሚከተሉትን፡ ሦስት፡ ዐይነት፡ ሕጎች፡ ይወስናል።⁵³ አዋጅ፡ ማለት፡ (በተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ በቀጥታ፡ ፹፰፡ ፹፱ እና፡ ፺፡ መሠረት)፡ ምክር፡ ቤት፡ ከተሰማማበት፡ በኋላ፡ እንዲጸድቅ፡ ለንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የሚቀርብ፡ ሕግ፡ ነው። ድንጋጌ፡ ማለት (በቀጥታ፡ ፺፪፡ መሠረት)፡ አማካሪዎች፡ ባልተሰበሰቡበት፡ አሰቸኳይ፡ ጊዜ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ብቻ፡ ታውጆ፡ አማካሪዎች፡ እንደ፡ ተሰበሰቡ፡ እንዲያጸድቁት፡ ለአማካሪዎች፡ የሚቀርብ፡ ሕግ፡ ነው። ትእዛዞች፡ የሚባሉት፡ ምክር፡ ቤቱ፡ እንዲሰማማ፡ የማይጠየቅባቸው፤ በተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ በቀጥታ፡ ፳፯፡ ፳፰፡ ፳፰፡ ፴፫፡ ፴፬፡ ፴፯፡ ባላቸው፡ ሥልጣን፡ መሠረት፡ ከንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ብቻ፡ የሚመነጨ፡ ትእዛዞች፡ ናቸው። ከዚህ፡ በላይ፡ ካየናቸው፡ በአዋጅ፡ ከሚወጡ፡ ከፍተኛ፡ የሕግ፡ ዐይነቶች፡ ሌላ፡ ታውጆው፡ የሚወጡ፡ ዝቅተኛ፡ ሕጎችም፡ አሉ። እነዚህም፡ የሕግ፡ ክፍል፡ ማስታወቂያ፡ የመንግሥት፡ ማስታወቂያ፡ የሚባሉና፡ ወይም፡ እንዲሁ፡ ማስታወቂያዎች፡ እየተባሉ፡ የሚጠሩት፡ በየክፍላቸው፡ በተሰጣቸው፡ ሥልጣን፡ የሚኒስቴር፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ የሚያወጥቀቸው፡ ናቸው።

በተለይ፡ ስለሚወጡ፡ ሕጎች፡ ደግሞ፡ በተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ ቀጥታ፡ ፴፡ መሠረት፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎችን፡ ለማጽደቅ፡ ሥልጣን፡ ያላቸው፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ናቸው። ሆኖም፤ የአገሩን፡ የግዛት፡ ክፍል፡ የሚለውጡ፡ ጸንቶ፡ ያለውን፡ የአገሩን፡ ሕግ፡ የሚያሻሽሉ፡ የመንግሥት፡ ገንዘብ፡ ወጭ፡ እንዲሆን፡ የሚጠይቁ፡ እንዲሁም፡ ብድርና፡ ሞኖፖልን፡ የሚመለከቱ፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ እንዲያጸድቃቸው፡ ለምክር፡ ቤቱ፡ መቅረብ፡ አለባቸው። በዚህ፡ በሕግ፡ መንግሥቱ፡ ቀጥታ፡ ፻፳፪፡ መሠረት፡ ሕግ፡ መንግሥቱና፡ ኢትዮጵያ፡ ተካፋይ፡ የምትሆንባቸው፡ የኢንተርናሽናል፡ ውሎች፡ በእንድነት፡ የአገሪቱ፡ የበላይ፡ ሕግ፡ ናቸው። ጋር፡ የማይሰማሙ፡ ወደፊት፡ የሚወጡ፡ ሕጎች፡ ሁሉ፡ ውድቅና፡ ዋጋ፡ የሌላቸው፡ ይሆናሉ።⁵⁴

ሕጎች (ኮዶች)፡ ደግሞ፡ ምንም፡ እንኳ፡ በቴክኒክ፡ ረገድ፡ ከሌሎቹ፡ ሕጎች፡ የተለየ፡ ስፍራ፡ ባይኖራቸው፡ ለአገሪቱ፡ የወደፊት፡ እድገት፡ በጣም፡ ጠቃሚዎች፡ ስለሆኑ፡ በተለይ፡ ልናነሳቸው፡ ይገባል። በ፲፱፻፶፯፡ ዓ.ም. እና፡ በ፲፱፻፷፭፡ ዓ.ም. መካከል፡ ኢትዮጵያ፡ ከስድስት፡ ያላነሱ፡ ሕጎች (ኮዶች)፡ አውጥታለች፤ እነሱም፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ (በ፲፱፻፶፯፡ ዓ.ም. ሐምሌ፡ ፳፫)፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ የንግድ፡ ሕግና፡ የባሕር፡ ሕግ (በ፳፡ ግንቦት፡ ፲፱፻፷፭፡ ዓ.ም.) የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዐት (በ፪፡ ጎዳር፡ ፲፱፻፷፩፡ ዓ.ም.) የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሥነ፡ ሥርዐት፡ ሕግ (በ፰፡ ጥቅምት፡ ፲፱፻፷፭፡ ዓ.ም.) የኢትዮጵያ፡ ሕጎች (ኮዶች)፡

⁵² የተሰበሰበው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ፭፡ ሾሊዩም፡ (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፷፩—፲፱፻፷፭)፡ በተለይም፡ በሾሊዩም፡ ፩፡ መግቢያውን፡ ገጽ፡ ፩፡ ተመልከት።

⁵³ የ፲፱፻፶፭፡ የተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ በ፡ የተሰበሰበው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ ውስጥ፡ ሾሊዩም፡ ፩፡ ከገጽ፡ ፹፰፡ እስከ፡ ፻፲፫፡ ተመልከት።

⁵⁴ ያው፡ ከገጽ፡ ፶፭፡ እስከ፡ ፻፲፪።

አወጣጥ፡ ታሪክ፡ ገና፡ አልተጻፈም፤ ሆኖም፤ ከኮዶቹ፡ አዘጋጆች፡ አንዳንዶቹ፡ ስለ፡ ኮዶቹ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ምንጮች፡ ለመምሪያ፡ ያህል፡ ተናግረዋል። ይሁን፡ እንጂ፡ ስለሚከተሉት፡ ጉዳዮች፡ እኛም፡ ደፍረን፡ መናገር፡ እንችላለን፤ በመጀመሪያ፡ ነገር፡ በማዘጋጀቱ፡ በኩል፡ የኢትዮጵያውያን፡ ድካም፡ በኮዶቹ፡ ውስጥ፡ ጎልቶ፡ ይታያል፤ ሁለተኛ፡ ለፍትሕ፡ ነገሥት፡ ኮሚሲዎን (ለሕግ፡ አውጭ፡ ኮሚሲዎን)፡ መነሻ፡ የሆኑትን፡ የኮዶች፡ ረቂቅ፡ ያቀረቡትና፡ በኮዶቹም፡ ዝግጅት፡ ጊዜ፡ ያማከሩት፡ ሊቃውንት፡ እንደ፡ ረኔ፡ ዳቪድ፡ ጄ፡ ኤስካራ፡ ገን፡ ግራቨንና፡ አ፡ ጀፍሬ፡ ያሉት፡ ስማቸው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ ክፍል፡ ይሆናል።⁵⁵

የዚህ፡ ክፍል፡ ዘመን፡ አራተኛ፡ ልዩ፡ ሁኔታ፡ ደግሞ፡ ኢትዮጵያ፡ ነፃ፡ ሆና፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ እንደ፡ ተመለሱ፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ የተባለውን፡ ሕግ፡ የሚወጣበት፡ አፈሴል፡ ጋዜጣ፡ ማቋቋማቸው፡ ነው። ከዚያን፡ ጊዜ፡ ጀምሮ፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣው፡ ሳያቋርጥ፡ ታትሟል፤ ይኸው፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣው፡ የተቋቋመበት፡ የ፲፱፻፵፩፡ ዓ.ም. ቊጥር፡ ፩፡ አዋጅ፡ በኢትዮጵያ፡ የሚታወጁት፡ ሕጎች፡ ሁሉ፡ ይወጡበታል፡ ይላል።⁵⁶ ነጋሪት፡ ጋዜጣው፡ በአማርኛና፡ በእንግሊዝኛ፡ ይታተማል።

የሚወጣው፡ ሕግ፡ ሁሉ፡ በነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ከመታተሙና፡ ከመሰብሰቡ፡ በላይ፡ መንግሥት፡ በነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ካወጣው፡ ሕግ፡ ሁሉ፡ በተለይ፡ አዋጆችን፡ ብቻ፡ በ፲፱፻፵፩፡ ዓ.ም. በአንድ፡ መጽሐፍ፡ ማውጣት፡ ጀመረ።⁵⁷ የመጀመሪያው፡ መጽሐፍ፡ ከቊጥር፡ ፩፡ እስከ፡ ፻፲፬፡ ያሉትን፡ ከ፲፱፻፵፪፡ እስከ፡ ፲፱፻፶፯፡ የወጡትን፡ አዋጆች፡ ይዘዋል።

ይህ፡ ዘመን፡ ካለፉት፡ ዘመናት፡ የሚለይበት፡ ሌላ፡ ነገር፡ ደግሞ፡ የሚወጡት፡ ሕጎች፡ የሚታተሙበት፡ ቋንቋ፡ መለወጥ፡ ነው። ምንም፡ እንኳ፡ የ፲፱፻፶፮፡ ዓ.ም. የተሻሻለው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ በቊጥር፡ ፻፳፭፡ የኢትዮጵያ፡ አፈሴል፡ ቋንቋ፡ አማርኛ፡ ነው። ቢልም፡ ከነፃነት፡ ወዲህ፡ ጀምሮ፡ ሕጉን፡ ሁሉ፡ በነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ በአማርኛና፡ በእንግሊዝኛ፡ ማሳተም፡ ተለምደዋል። ሆኖም፡ ከዚያን፡ በፊት፡ ፈረንሳይኛ፡ ሁለተኛ፡ የአፈሴል፡ ቋንቋ፡ እንዳልተባለ፡ ሁሉ፡ እንግሊዝኛም፡ በአፈሴል፡ የኢትዮጵያ፡ ሁለተኛ፡ ቋንቋ፡ አልተባለም። አሁን፡ በቅርቡ፡ ከወጡት፡ አንዳንዶቹ፡ ኮዶች (እነሱም፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫና፡ የንግድ፡ ሕግ)፡ የመጀመሪያዎቹ፡ ረቂቆች፡ በፈረንሳይኛ፡ ባይጻፉ፡ ኖሮ፡ ይህን፡ የቋንቋ፡ ጉዳይ፡ ባላነሳነው፡ ነበር።

⁵⁵ በውጭ፡ ታሪካቸው፡ በኩል፡ በጣም፡ የታወቁት፡ ኮዶች፡ የ፲፱፻፶፩፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግና፡ የ፲፱፻፷፰፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ናቸው። ለምሳሌ፡ የጳጉ፡ ግራቨን፡ ጥናት፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቊጥር፡ ፵፯፡ በተጠቀሰው፡ ፤ በሉንዕታይን፡ ከገጽ፡ ፳፰፡ እስከ፡ ፳፰፤ እንዲሁም፡ የረኔ፡ ዳቪድን፡ ጽሑፎች፡ “ሌ፡ ሱርሱ፡ ዱ፡ ኮድ፡ ሲቢል፡ ኢትዮፒያን፡ “ቦ፡ -ሬቼ፡ ኢንተርናሲዎናል፡ ደ፡ ድሯ፡ ኮምፓራ (፲፱፻፷፫፡) ከገጽ፡ ፳፻፳፭፡ እስከ፡ ፳፻፳፭፡ “ሲቢል፡ ኮድ፡ ፎር፡ ኢትዮፒያ”፡ በ፡ ቱሌን፡ ሎ፡ ረቢው፡ (፲፱፻፷፫፡) ከገጽ፡ ፳፻፳፭፡ እስከ፡ ፳፻፳፭፡ እና፡ “ስትሪክተር፡ ኤ፡ ኦሪጂናሊቲ፡ ዱ፡ ኮድ፡ ሲቢል፡ ኢትዮፒያን”፡ በዛይትቨሬ፡ ፋር፡ አውስላንዲቪስ፡ ኡንድ፡ ኢንተርናሲዎናሊቪስ፡ ፕሪቫትሬህት፡ (፲፱፻፷፩፡) ከገጽ፡ ፳፻፳፰፡ እስከ፡ ፳፻፳፰፡ ተመልከት።

⁵⁶ የተሰበሰበው፡ ሕግ፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቊጥር፡ ፶፪፡ የተጠቀሰውን፡ በቮሊዩም፡ ፩፡ ከገጽ፡ ፻፶፬፡ እስከ፡ ፻፷፡ ተመልከት።

⁵⁷ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ መንግሥት፡ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ አዋጆች፡ ቮሊዩም፡ ፩፡ (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፶፩፡) ተመልከት።

በዚህ ፡ ዘመን ፡ በተለይ ፡ የሚወጡ ፡ ሕጎች (ልዩ ፡ መብቶችን ፡ የሚሰጡ ፡ ሕጎች ፡ ኮንሴሲዎኖችና ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች) ፡ ሳይቋቋሙ ፡ ተሻሽለዋል ።

ሆኖም ፤ ልዩ ፡ መብት ፡ የሚሰጡ ፡ ሕጎች ፡ ለየት ፡ ያሉ ፡ ፎርሞች ፡ ተከትለዋል ። ነገር ፡ ግን ፡ የሚከተሉት ፡ ፎርም ፡ ቢለያይም ፡ “ቻርተር” ፡ የሚባል ፡ የወል ፡ ስም ፡ ተሰጥቷቸዋል ። ስለዚህ ፡ ለብዙ ፡ ድርጅቶች ፡ ተራ ፡ ቻርተር (ለምሳሌ ፡ ለነጋዶች ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ለቀይ ፡ መስቀል ፡ ማኅበር ፡ ለኢትዮጵያ ፡ ብሔራዊ ፡ ስፖርት ፡ ፌዴሬሽን) ፡ ወይም ፡ በትእዛዝ (ለምሳሌ ፡ ለዳግማዊ ፡ ምኒልክ ፡ መታሰቢያ ፡ ለመንበረ ፡ ጸባዖት ፡ ቅድስት ፡ ሥላሴ ፡ ገዳም ፡ ለወጣቶች ፡ ወንዶች ፡ ክርስቲያናዊ ፡ ማኅበር) ፡ ቻርተሮች ተሰጥተዋል ።⁵⁸ የኤኮኖሚ ፡ ጉዳይ ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ ግን (ለምሳሌ ፡ የማዕድን ፡ ኮንሴሲዎኖች ፡ የባቡር ፡ ሀዲድ ፡ ኮንሴሲዎኖች) ፡ ታትመው ፡ የሚወጡ ፡ ስለማይመስል ፡ ዛሬ ፡ በአዋጅ ፡ ከሚወጣው ፡ ሕግ ውስጥ ፡ ያላቸውን ፡ ስፍራ ፡ ለማወቅ ፡ አይቻልም ።

ከፍ ፡ ብሎ ፡ እንደገለጽነው ፡ ደግሞ ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ (ትሪቲዎች) ፡ በሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቍጥር ፡ ፻፳፪ ፡ መሠረት ፡ ከሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ጋር ፡ የአገሪቱ ፡ የበላይ ፡ ሕጎች ፡ ስለተባሉ ፡ በአዋጅ ፡ በሚወጡት ፡ ሕጎች ፡ መካከል ፡ ከፍተኛ ፡ ማዕርግ ፡ ተሰጥቷቸዋል ።⁵⁹ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች (ትሪቲዎች) ፡ የሚባሉት ፡ በሁለት ፡ አገሮች ፡ መካከል ፡ የሚደረጉ ፡ ውሎች ፡ ብቻ ፡ ሳይሆኑ ፡ በብዙ ፡ አገሮች ፡ መካከል ፡ የሚደረጉ ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ ለምሳሌ ፡ እንደ ፡ የተባበሩት ፡ መንግሥታት ፡ ቻርተር ፡ የአፈሪካ ፡ አንድነት ፡ ቻርተር ፡ ያሉትም ፡ ናቸው ። ኢትዮጵያ ፡ በአፍሪካ ፡ አንድነት ፡ ድርጅት ፡ የፈጸመችው ፡ ከፍተኛ ፡ ተግባርና ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎችንም ፡ በሕገ ፡ መንግሥትዋ ፡ ቍጥር ፡ ፻፳፪ ፡ መሠረት ፡ የበላይነት ፡ ያላቸው ፡ ሕጎች ፡ ማድረግዋ ፡ እገራቱ ፡ በእንደዚህ ፡ ያሉቱ ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ እምነት ፡ ያላት ፡ መሆኑን ፡ ያሳያል ።⁶⁰

አሁን ፡ በቅርቡ ፡ የኢትዮጵያን ፡ ሕጎች ፡ ሁሉ ፡ አጠቃልለው ፡ ያወጡት ፡ መጻሕፍት ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎችን (ትሪቲዎችን) ፡ ሁሉ ፡ በሙሉ ፡ አለመመዝገባቸው ፡ ያሳዝናል ። ከአፍሪካ ፡ አንድነት ፡ ድርጅት ፡ ቻርተርና ፡ ከአሥራ ፡ አራት ፡ የተወሰኑ ፡ የኤኮኖሚ ፡ ጉዳዮችን ፡ ከሚመለከቱ (አብዛኞቹ ፡ የክሬዲት ፡ ወይም ፡ የብድር ፡ ውሎች) ፡ በስተቀር ሌሎች ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ አልተመዘገቡም ።⁶¹ ያልተመዘገቡበትም ፡ ምክንያት ፡ እነዚህ ፡ የሕግ ፡ ማጠቃለያ ፡ መጽሐፎች ፡ በነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ የወጡትን ፡ ሕጎች ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ የሚሰበሰቡ ። ነገር ፡ ግን ፡ እንዲጸድቁ ለምክር ፡ ቤቱ ፡ የማይቀርቡ ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ (ትሪቲዎች) ፡ በነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አይወጡም ። ስለዚህ ፡ እንድ ፡ የሕግ ፡ ሊቅ ፡ በን

⁵⁸ የተሰበሰበው ፡ ሕግ ፡ በማስታወሻ ፡ ቍጥር ፡ ፶፪ ፡ ሾሊዩም ፡ ፩ ፡ ከገጽ ፡ ፻፵፮ ፡ እስከ ፡ ፻፶፮ ፡ ተመልክት ።

⁵⁹ ያው ፡ ሾሊዩም ፡ ፩ ገጽ ፡ ፻፲፪ ።

⁶⁰ በተሰበሰበው ፡ ሕግ ፡ በሾሊዩም ፡ ፩ ፡ ውስጥ ፡ የአፍሪካ ፡ አንድነት ፡ ድርጅት ፡ ቻርተር ፡ ከሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቍጥሩ ፡ ከማናቸውም ፡ ሌላ ፡ ሕግ ፡ ቀደም ፡ መጻፍም ፡ ይህንኑ ፡ ያሳያል ።

⁶¹ ያው ፡ በማስታወሻ ፡ ቍጥር ፡ ፶፪ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ሾሊዩም ፡ ፪ ፡ ከገጽ ፡ ፵፮ ፡ እስከ ፡ ፶፪ ፡ ተመልክት ።

ጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ የማይወጡትን ፡ የኢንተርናሽናል ፡ ውሎች ፡ ለማወቅ ፡ ቢሻ ፡ ከደንበኞቹ ፡ የሕግ ፡ ምንጮች ፡ ውጭ ፡ መፈለግ ፡ አለበት ።⁶²

ከ፲፱ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ እስከ ፡ ዛሬ ፡ ድረስ ፡ በአዋጅ ፡ ስለወጡት ፡ ሕግ ፡ ምንጮች ፡ በተደረገው ፡ በዚህ ፡ አጭር ፡ ምርመራ ፡ ከቀድሞዎቹ ፡ ሕጎች ፡ ይልቅ ፡ በቅርቡ ፡ የወጡትን ፡ ሕጎች ፡ ምንጭ (ከልዩ ፡ ልዩ ፡ ዶክሜንቶች) ፡ ማግኘት ፡ የሚቀል ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። የኢትዮጵያ ፡ ነገሥታት ፡ ወይም ፡ ሕግ ፡ አውጭዎች ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ እድገት ፡ ያበረከቱት ፡ ሁሉ ፡ ታውቆ ፡ አስተያየት ፡ እንዲሰጥበት ፡ ለማድረግ ፡ ታሪክ ፡ ለሚያፈቅሩ ፡ ሕግ ፡ አዋቂዎች ፡ ስፊ ፡ የጥናት ፡ በር ፡ ገና ፡ ክፍቱን ፡ ነው ።

፪ ፤ ልማድ ፤

ምንም ፡ እንኳ ፡ እስከ ፡ ቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ ልማድ ፡ ዋናው ፡ የሕግ ፡ ምንጭ ፡ ቢሆንም ፡ እስከ ፡ ዛሬ ፡ ድረስ ፡ በደንብ ፡ ባለመጠናቱ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ስለ ፡ ልማድ ፡ የሕግ ፡ ምንጭነት ፡ የምንናገረው ፡ ብዙ ፡ ነገር ፡ የለም ። ነገር ፡ ግን ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ እንደሚታየው ፡ ስለ ፡ ልማድ ፡ ጉዳይ ፡ በኤርትራና ፡ በቀረው ፡ ኢትዮጵያ ፡ መካከል ፡ የተለየ ፡ ሁኔታ ፡ መኖሩ ፡ ሊታወቅ ፡ ይገባል ። እስኪ ፡ አስቀድመን ፡ ልማድ ፡ ምን ፡ ማለት ፡ እንደሆነ ፡ እንወስንና ፡ ስለ ፡ ልማድም ፡ የሕግ ፡ ምንጭነት ፡ ዋና ጭን ፡ ችግሮች ፡ እንመልከት ።

ልማድ ፡ ማለት ፡ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ እንደ ፡ ሕግ ፡ የሚቆጥራቸውና ፡ የሚያስከብራቸው ፡ አንዳንድ ፡ ሁኔታዎች ፡ ናቸው ። እዚህ ፡ ላይ ፡ ለልማድ ፡ የሰጠነው ፡ ትርጉም ፡ ራሱ ፡ ልማድ ፡ ያልተጻፉ ፡ ሕዝብ ፡ የተቀበላቸውና ፡ የሚከተላቸው ፡ የአንዳንድ ፡ አድራጎች ፡ ሁኔታዎች ፡ ውጤት ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ልማድ ፡ ባለመጻፉ ፡ የልማዱን ፡ ሕግ ፡ የሚያከብረው ፡ ሕዝብ ፡ አባል ፡ ያልሆነ ፡ ሰው ፡ ልማዱን ፡ ማወቅ ፡ ያስቸግረዋል ። ልማዱን ፡ የሚያከብረው ፡ ሕዝብ ፡ ለባሎች ፡ ግን ፡ ልማዱ ፡ ከዕለት ፡ አድራጎቻቸው ፡ ጋር ፡ የተሳሰረ ፡ በትምህርትም ፡ ከሚሰጣቸው ፡ ዋና ፡ ነገር ፡ አንዱ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ያውቁታል ። ከዚህም ፡ የተነሳ ፡ በአንዳንድ ፡ አጋጣሚ (የውጭ) ፡ ምክንያቶች ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ ልማድ ፡ በውጭ ፡ ሰዎች ፡ ሊታወቅ ፡ አይችልም ። አጋጣሚውም ፡ ምክንያት ፡ መንግሥት ፡ ልማዱን ፡ ማወቅ ፡ ሲፈልግ (ልማዱን ፡ ለመቆጣጠርና ፡ ዳኝነትን ፡ ለማስተካከል) ፡ ወይም ፡ ሲቃወሙት (ያልታወቁን ፡ ነገር ፡ ለማወቅና ፡ ለመረዳት ፡ በጥበብና ፡ በዕውቀት ፡ ፍቅር ፡ ተገፋፍተው) ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። መንግሥት ፡ ልማዱን ፡ ለማጥናት ፡ የሚወስደው ፡ እርምጃ ፡ ለልማድ ፡ ሕግ ፡ ደንበኛ ፡ አቋም ፡ ሰጥቶ ፡ በአዋጅ ፡ እንዲወጣ ፡ ለማድረግ ፡ ያስችላል ። ለምሳሌ ፡ ከ፲፰ኛውና ፡ ከ፲፯ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመቶች ፡ ጀምሮ ፡ የፈረንሳይና ፡ የቤልጅግ ፡ አገሮች ፡ የፈረንሳይ ፡ ቅኝ ፡ አገር ፡ የነበሩት ፡ የምዕራብ ፡ አፍሪቃ ፡ አገሮች ፡ ከ፲፱፻፱ ፡ ዓ.ም. በኋላ ፡ ፓንጃብ ፡ በ፲፱ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ የዳች ፡ ምዕራብ ፡ ኢንዲስ ፡ በ፲፱ኛውና ፡ በ፳ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ እንዳደረጉት ።⁶³

⁶² ለምሳሌ ፡ ለአንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ ወይም ፡ ሕዝቦች ፡ ዛሬም ፡ በገገው ፡ ነገሥቱ ፡ የሚሰጡት ፡ አንዳንድ ፡ ልዩ ፡ መብቶች ፡ ወርቃጭ ፡ አዋጆች (ጎልድን ፡ ኤዲክትስ) የሚባሉ ፡ አሉ ። እነዚህም ፡ በተራ ፡ ጋዜጣ ፡ እንጂ ፡ በነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አይወጡም ።

⁶³ ስለነዚህ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ እርምጃዎች ፡ ጂ ፡ ጊልሲን ፡ ላ ፡ ራዳክሲዎ ፡ ዴ ፡ ኩኔም ፡ ዳ ፡ ለ ፡ ፓሴ ፡ ኤ ፡ ለ ፡ ፕሊዛ ፡ (ብሩክሲል ፡ ፲፱፻፷፪) ተመልከት ።

ሁለተኛው፡ ዐይነት፡ ግን፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ በምርምርና፡ ልማዱን፡ በቅርቡ፡ በማጥናት፡ የሚገኝ፡ ሲሆን፡ አንዳንድ፡ ጊዜም፡ በሳይንስ፡ በኩል፡ ጠቃሚ፡ የሆነ፡ ውጤት፡ ሊያስከትል፡ ይችላል ። (ለምሳሌ፡ የእንግሊዝና፡ የአሜሪካ፡ ሊቃውንት፡ በሶሻል፡ አንትሮፖሎጂ (የሰውን፡ ጠባይ፡ በኅብረተ-ሰብ)፡ ባደረጉት፡ ጥናት፡ ስለ፡ አፍሪካ፡ የልማድ፡ ሕግ፡ ያበረከቱትን፡ በጥናቱ፡ በጣም፡ ከተራቀቁት፡ በሀናን፡ ግለክማንና፡ ስካፓራን (እንጠቅሳለን) ። ሆኖም ፤ ልማድን፡ መንግሥት፡ በሚመዘግብበት፡ ጊዜ፡ ከፍተኛ፡ ስፍራ፡ የሚሰጣቸው፡ የልማዱ፡ ሕግ፡ የራሳቸው፡ በመሆኑ፡ የልማዱ፡ ሕግ፡ ለተዋሀዳቸውና፡ አረጋግጠው፡ ለሚያውቁት፡ ሰዎች፡ ነው ፤ (እርግጥ፡ ነው፡ እነዚህ፡ ሰዎች፡ ምንም፡ እንኳ፡ ልማዱን፡ ለሌሎች፡ መናገር፡ ቢችሉ፡ የተዋሀዳቸውን፡ ነገር፡ ወደ፡ ውጭ፡ አውጥተው፡ በሕግ፡ መልክ፡ መቅረጽ፡ ስለሚችሉባቸው፡ ርዳታ፡ ያስፈልጋቸዋል ።) ሊቃውንቱ፡ የሆኑ፡ እንደሆን፡ ግን፡ ምንም፡ እንኳ፡ ልማዱን፡ በሚያጠኑበት፡ ቦታ፡ ከሕዝቡ፡ ጋር፡ ብዙ፡ ዓመት፡ ቢቆዩ፡ ሁልጊዜ፡ የውጭ፡ ተመልካቾች፡ ናቸው ። በመጀመሪያው፡ ዐይነት፡ ከሚሠራው፡ የሚገኘው፡ ውጤት፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ ከሕዝቡ፡ አባሎች፡ ስለልማዱ፡ የሚሰጠው፡ መግለጫ፡ ትክክለኛ፡ ያልሆነ፡ ያልተጣራና፡ ያልተሟላ፡ ነው ። ሁለተኛው፡ ደግሞ፡ ለልማዱ፡ የውጭ፡ ተመልካቾች፡ የሆነው፡ ሰው፡ የሚያቀርበው፡ ግልጽ፡ ያለና፡ የተሟላ፡ ሆኖ፡ ሳለ፡ ላይ፡ ላይን፡ ከሚታየው፡ የሰዎች፡ አድራጎት፡ ውስጥ፡ ጠለቅ፡ ብሎ፡ ያለውን፡ ሁናቲ፡ ላይደርስበት፡ ይችላል ።⁶⁴

ስለ፡ ኢትዮጵያ፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ ካለንበት፡ ዘመን፡ በፊት፡ የነበረው፡ የልማድ፡ ሕግ፡ በደንብ፡ አለመታወቅ፡ የታመነ፡ ነው ። አገር፡ ጎብኝዎች፡ ከጻፉት፡ (እነዚህም፡ እምነት፡ የሚጣልባቸው፡ ምንጮች፡ አይደሉም ፤ ምክንያቱም፡ መንገደኞቹ፡ የልማዱ፡ ባሰቡት፡ የሆነው፡ ሕዝብ፡ ወገኖች፡ ባለመሆናቸው፡ ወይም፡ ለዚህ፡ ዐይነቱ፡ ሥራ፡ በሳይንስ፡ ረገድ፡ የሠለጠኑ፡ ሊቃውንት፡ ባለመሆናቸው፡ ነው ፤) አንዳንድ፡ የሶሻል፡ አንትሮፖሎጂ፡ ጽሑፎች፡⁶⁵ በቀር፡ ጠቃሚ፡ የሆኑት፡ ዶኩማንቶች፡ የተጻፉ፡ ኤርትራ፡ ቅኝ፡ አገር፡ በነበረች፡ ጊዜ (ስለ፡ ሰሜን፡ ኢትዮጵያ)፡ ወይም፡ ኢትዮጵያ፡ በኮሎኒያል፡ ቀንበር፡ ስር፡ በነበረች፡ ጊዜ (አብዛኞቹ፡ ስለ፡ ኢትዮጵያ፡ የልማድ፡ ሕግ፡ የተጻፉት፡ የታተሙ፡ በ፲፱፻፵፮፡ እና፡ በ፲፱፻፵፱፡⁶⁶ ዓ.ም. መካከል፡ ነው) በኢጣሊያን፡ ሊቆች፡ ነው ። ዘመናዊ፡ ኢንስቲትዩሽኖች፡ እየተተኩ፡ ሲሄዱ፡ ልማድ፡ ቀስ፡ በቀስ፡ ስለሚጠፋ፡ በሕግ፡ ሳይንስና፡ በይበልጡም፡ ደግሞ፡ በሕግ፡ ታሪክ፡ በኩል፡ የልማድ፡ ሕግ፡ አለመታወቅ፡ ሊጠገን፡ የማይችል፡ ጉዳት፡ ሊያደርስ፡ ይችላል ። ዶክቶር፡ ዳ፡

⁶⁴ በመጨረሻ፡ የተሰጠው፡ አስተያየት፡ ለእንደዚህ፡ ያለው፡ ጥናት፡ እስፈላጊ፡ የሆኑት፡ ተሰጥዎች፡ በተለይ፡ ያሏቸውን፡ እላይ፡ የተጠቀሱትን፡ ሊቃውንት፡ አይመለከትም ።

⁶⁵ አልቫሪዝ፡ በ፲፮ኛው፡ መቶ፡ ዓመት፡ በኢትዮጵያ፡ ስላደረገው፡ ጉዞ፡ በጻፈው፡ ውስጥ፡ ስለ፡ ልማድ፡ ብዙ፡ መግለጫዎች፡ ይገኛሉ ። ለምሳሌ፡ ከገጽ፡ ፶፫፡ እስከ፡ ፶፭፡ ከ፻፩፡ እስከ፡ ፻፳፡ ፻፳፰፡ ፻፻፵፫፡ በ፡ ዘ፡ ፕራስተር፡ ጆን፡ ኦፍ፡ ዘ፡ ኢንዲስ፡ ቮሊዩም፡ ፩፡ (ለጉደን፡ ፲፱፻፳፩) ተመልከት ።

⁶⁶ የካምግዛን፡ የኮንቲ፡ ሮሲኒ፡ የፔታዚ፡ የፖሎራና፡ የሮዶንን፡ ጥናቶች ፤ እንዲሁም፡ አዘጋጃቸው፡ ያልታወቀውን፡ በዚያኑ፡ ዘመን፡ በትግርኛ፡ ቋንቋ፡ የታተሙትን፡ በማስታወሻ፡ ቀጥር፡ ፲፮፡ በተጠቀሱት፡ መጻሕፍት፡ ውስጥ ፤ እነዚህም፡ በመጻሕፍት፡ ዝርዝር፡ በልማድ፡ ክፍል፡ (ሁለተኛው፡ ክፍል፡ ዘመን ፣) ተሰጥተዋል ፤ ተመልከት ።

ቶች፡ በደንብ፡ ስላልታወቁ፡ የተጠቀመባቸው፡ የለም ። ስለ፡ ልማድ፡ የተዘጋጁ፡ ያልታተሙ፡ ጽሑፎችም፡ በአንዳንድ፡ የግል፡ ሰው፡ መጽሐፍ፡ ቤት፡ ይኸው፡ ዕድል፡ ገጥሟቸዋል ። ብዙ፡ የተማሩ፡ ኢትዮጵያውያን፡ ይህን፡ የአገራቸውን፡ የባህል፡ ቅርስ፡ ሳይጠፋ፡ መመዝገብ፡ ግዴታ፡ ያለባቸው፡ መሆኑ፡ ይሰማቸዋል ። በግል፡ ሰዎች፡ ዘንድ፡ ከሚገኙት፡ ጥናቶች፡ ከምንጩ፡ በመጠየቅ፡ የተሰበሰቡ፡ በደራሲው፡ ዘመዶችና፡ ወዳጆችም፡ ዘንድ፡ ጭምር፡ የሚገኙ፡ አሉ ። ነገር፡ ግን፡ ታትመው፡ ስለማያውቁ፡ ሊቃውንትና፡ ሌሎች፡ የሚፈልጉ፡ ሰዎች፡ እነዚህን፡ ከፍተኛ፡ ጽሑፎች፡ ሊያገኙ፡ አልቻሉም ። እነዚህ፡ ጽሑፎች፡ ከየተደበቁበት፡ እንደሚወጡ፡ ተስፋችን፡ ትልቅ፡ ነው ። የሚፈልጓቸው፡ ሰዎች፡ ሁሉ፡ እንዲያገኙባቸው፡ አሁን፡ በቅርቡ፡ ስለ፡ ሕግ፡ ጉዳይ፡ ያሏቸውን፡ ጽሑፎች፡ ሁሉ፡ በቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ የኒቫርሲቲ፡ የሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ለማኖር፡ በደስታ፡ የፈቀዱትን፡ የባላንበራስ፡ ማኅተመ፡ ሥላሴ፡ ወልደ፡ መስቀልን፡ ምሳሌ፡ ብዙ፡ ደራሲዎች፡ እንደሚከተሉ፡ ተሰፋ፡ አለን ።⁷⁵

እላይ፡ ካየናቸው፡ ስለ፡ ልማድ፡ ከተጻፉት፡ ደንበኛ፡ መግለጫዎች፡ በቀር፡ ልማድ፡ በሕዝብ፡ ዘንድ፡ በታወቀና፡ በተራ፡ አቀራረብ፡ በምሳሌም፡ ይጻፋል ። ምንም፡ እንኳ፡ አውሮፓውያን፡ የሕግ፡ ሊቃውንት፡ ይህን፡ ሕዝቡ፡ ሕጉን፡ የሚገልጥበትን፡ ፈሊጥ፡ ቢያኳስሱ፡ አንትሮፖሎጂስቶች፡ ሕግን፡ በዚህ፡ ባልተለመደ፡ መንገድ፡ መጻፍ፡ ይወዳሉ ። ከነዚህ፡ ምሳሌዎች፡ አንዳንዶቹ፡ ተሰብስበው፡ ያባቶች፡ ቅርስ፡⁷⁶ በሚል፡ ስያሜ፡ በባላንበራስ፡ ማኅተመ፡ ሥላሴ፡ ወልደ፡ መስቀል፡ በአማርኛ፡ መታተማቸው፡ ደስ፡ ያሰኛል ። ደራሲው፡ በዚህ፡ መጽሐፍ፡ አራት፡ ሺህ፡ የሚጠጉ፡ ምሳሌዎች፡ ከመሰብሰባቸው፡ በላይ፡ ብዙዎቹ፡ ስለ፡ ሕግ፡ ጉዳይ፡ ጥቅም፡ ያላቸው፡ መሆናቸውን፡ በመግቢያው፡ ይናገራሉ ።⁷⁷ ነገር፡ ግን፡ እነዚህ፡ እጭር፡ ምሳሌዎች፡ በደንብ፡ ቢተረጎሙ፡ እንኳ፡ ኖር፡ እንኳን፡ ከውጭ፡ ለመጣ፡ ሕግ፡ አዋቂና፡ ለኢትዮጵያውያን፡ ወጣቶችም፡ ግልጽ፡ አይሆኑም ። እንባቢ፡ ትርጉማቸውን፡ እንዲረዳና፡ ጥቅማቸውን፡ እንዲያውቅ፡ እያንዳንዱ፡ ምሳሌ፡ በሕግነቱ፡ በሕዝብ፡ ዘንድ፡ የሚሰጠውን፡ ትርጉም፡ የሚያብራሩ፡ ጎጭር፡ ቃላት፡ ያስፈልጉታል ። ስለዚህ፡ ጉዳይ፡ ባላንበራስ፡ የልማድ፡ ሕግን፡ ለማጥናት፡ የሚፈልጉ፡ ሕግ፡ አዋቂች፡ ካሉ፡ ልማዱን፡ አሟልተው፡ እንዲያውቁ፡ ከሚረዷቸው፡ ሰዎች፡ አገናኛቸዋለሁ፡ ሲሉ፡ ቃል፡ ገብተዋል ።

በዚህ፡ እጭር፡ መግለጫ፡ እንደ፡ ተረዳነው፡ በአዋጅ፡ ስለወጣ፡ ሕግ፡ እንደሚያስፈልገው፡ ሁሉ፡ ስለ፡ ልማድ፡ ሕግም፡ ገና፡ ብዙ፡ ጥናትና፡ ምርመራ፡ ያስፈልጋል ።

አንዳንዶቹ፡ የልማድ፡ ሕጎች፡ በተለይም፡ በፍትሐ፡ ብሔር፡ ነገር፡ በኢትዮጵያ፡ ዛሬም፡ ስለሚሠራባቸው፡ ስለ፡ ልማድ፡ ጥናቱ፡ በይበልጥ፡ ያስፈልጋል ። ከጦርነቱ፡ በፊት፡ የነበሩት፡ በአዋጅ፡ የወጡት፡ ሕጎች፡ ግን፡ ጎብዛኞቹ፡ ከአገልግሎት፡ ውጭ፡ ሆነዋል ። በ፲፱፻፳፮፡ ዓ.ም. የወጣው፡ የኢትዮጵያ፡ ፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ የቀድሞ፡ ሕጎችን፡ በሚሸረው፡ ክፍሉ፡ የልማድ፡ ሕጎችን፡ የቱን፡ ያህል፡ እንደ፡ ሻራቸው፡ ወይም፡ እንደ፡ ተጫናቸው፡ ፕሮፌሰር፡ ክሾች፡ ሲሆኑ፡

⁷⁵ እነዚህ፡ የእጅ፡ ጽሑፎች፡ ስለ፡ ቡልጋ፡ ክፍለ፡ አገር (የሕግና፡ ከሕግ፡ ውጭ፡ ስለሆኑ) ልማዶች፡ ጥናት፡ ይዘዋል፡ (የአርቢብ፡ ካታሎግ፡ ኔሲ፡ ፳፱) ።

⁷⁶ ኦሪስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፶፪ ።

⁷⁷ ያው፡ ከገጽ፡ ፮፡ እሴት፡ ፮ ።

በቅርቡ ፡ በጻፉት ፡⁷⁸ ተችተዋል ። የፍትህ ፡ ብሔርን ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮ ፡ ፫፻፲፱፻፷ (፩) መሠረት ፡ በማድረግ ፡ ዛሬ ፡ በኢትዮጵያ ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ ያለው ፡ የሕግነት ፡ ኃይል ፡ እስከምን ፡ ድረስ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ በሰጡት ፡ በአብዛኛው ፡ አሳብ ፡ እስማማ ለሁ ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ፕሮፌሰር ፡ ክሸችኖቪች ፡ የልማድ ፡ መግቢያ ፡ በሮች ፡ የሚል ዋቸው ፡ አንድም ፡ በኮዱ ፡ ስለ ፡ ልማድ ፡ በተለይ ፡ የተጠቀሱትን (እርሳቸውም ፡ ከተጠቀሱት ፡ ውስጥ ፡ ዘርዘረዋል) ፤ ወይም ፡ ሕግ ፡ ለማይገኝለት ፡ ጉዳይ ፡ ሁሉ ፡ ልማድን ፡ መተካት ፡ ስለሚቻልበት ፡ ሁኔታ (ለዚህም ፡ የጠቀሱት ፡ ምሳሌ ፡ ዕቁብ ፡ ጥፋ ፡ ነው) ፡ ወይም ፡ ዳኞች ፡ ለሕግ ፡ በሚሰጡት ፡ ትርጉም ፡ ልማድን ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የሚያደርጉበት ፤ በመጨረሻም ፡ ጸሐፊው ፡ ከሕግ ፡ በላይ (ፓራ ፡ ሊጋል) ፡ የሚሉት (ማለት ፡ ሕጉ ፡ ልማዱን ፡ ለይቶ ፡ ባይጠቅሰም ፡ እንኳ ፡ ባህላዊ ፡ ድርጅቶች ፡ ቅድሚያ ፡ እንዲሰጣቸው ፡ ሲያደርግ ፡ ልማዱ ፡ እንዲሠራ በት ፡ ሥልጣን ፡ ከመስጠት ፡ የሚቆጠር ፡ ነው ፤ ይኸውም ፡ ለምሳሌ ፡ በጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ አገልግሎት) ፡ ናቸው ። ሆኖም ፤ ጸሐፊው ፡ የጥናታቸውን ፡ ውጤት ፡ በመደምደሚያው ፡ ሲሰጡ ፡ ሕጎችን ፡ የሚሸረው ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ልማድ ፡ በሕግነት ፡ ሊያገለግል ፡ የሚችልበትን ፡ ክፍል ፡ በጣም ፡ ያጠበቀል ፡ በማለታቸው ፡ የተሳሳቱና ፡ ከትክክለኛው ፡ ሁኔታ ፡ የራቁ ፡ ይመስለኛል ።⁷⁹ በተለይም ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ በይ በልጥም ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ ሕግ ፡ ዛሬ ፡ በአፍሪካ ፡ ያለውን ፡ ከፍተኛ ፡ ስፍራ ፡ የተመለከትን ፡ እንደሆነ ፡ ስሕተቱ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፸፯ (፪) መሠረት ፡ ማንም ፡ ሰው ፡ እንደ ፡ ልማዱ ፡ ሊያገባ ፡ ይችላል ፤ ጋብቻ ፡ የሚጻፍ ፡ መሆኑ ፡ የሚታየው ፡ በክፍል ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ባሉት ፡ ቋሚ ፡ ድንጋጌዎች ፡ ነው ፤ በክፍልም ፡ ለጉዳዩ ፡ ተፈጻሚ ፡ በሚሆነው ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ ነው ፤ (ምንም ፡ እንኳ ፡ ምክንያቱ ፡ ካሳ ፡ ሊያስከፍል ፡ ቢችል ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮ ፡ ፭፻፹ ፡ ፭፻፺ ፡ ፭፻፳፫ ፡ እና ፡ ፭፻፳፬ ፡ መሠረት ፡ በልማድ ፡ ምክንያቶች ፡ ጋብቻው ፡ ሊፈርስ ፡ አይችልም ።) ከሁሉ ፡ ይበልጥ ፡ ደግሞ ፡ በቀጥሮ ፡ ፭፻፳፮ ፡ መሠረት ፡ ተጋቢዎቹ ፡ በጋብቻ ፡ ውል ፡ በገንዘብ ፡ በኩል ፡ ስላለው ፡ የየራሳቸው ፡ የግል ፡ መብትና ፡ ግዴታ ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ ስለ ፡ ሰብአዊ ፡ ግንኙነታቸውም ፡ ሳይቀር ፡ ጉዳዩም ፡ መሠረታዊ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል (ከሰብአዊ ፡ ግንኙነቶች ፡ ውል ፡ እንዳይደረግባቸው ፡ የተከለከሉት ፡ ስለ ፡ መከባበር ፡ መረዳዳትና ፡ መተጋገዝ ፡ በቀጥሮ ፡ ፮፻፴፮ ፡ የተጻፉት ፡ ብቻ ፡ ይመስላሉ) ፤ እንዲሰማሙ ፡ ይፈቅድላቸዋል ። በመጨረሻም ፡ ጋብቻው ፡ ጸንቶ ፡ በሚኖርበት ፡ ጊዜ ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ ሁሉ ፡ የሚቀርቡ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ለመስጠት ፡ ጭምር ፡ ሥልጣን ፡ ላላቸው ፡ ለነዚህ ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ ባለሥልጣኖች ፡ ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ነው ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ለፍቸው ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ ባሉ ፡ ጊዜ ፡ ኮዱ ፡ የተወሰኑ ፡ ሁኔታዎች ፡ ቢያደርግ ፡ ሽማግሎቹ ፡ ስለማፋታት ፡ ያላቸው ፡ ሥልጣን ፡ ሰፊ ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ተጋቢዎቹ ፡ ከፈለጉ ፡ ዛሬም ፡ ቢሆን ፡ ከጋብቻ ፡ ጉዳዮች ፡ ብዙዎቹ ፡ በልማድ ፡ ሕግ ፡ ስር ፡ ሊሆኑ ፡ ይችላሉ ።

ሆኖም ፤ ፕሮፌሰር ፡ ክሸችኖቪች ፡ ስለ ፡ ሰጡት ፡ እስተያየት ፡ ዋና ፡ መቃወሚያ ፡ ሊሆን ፡ የሚችለው ፡ በኮዱ ፡ ፳፩ኛው ፡ አንቀጽ ፡ በቀጥሮ ፡ ፫፻፲፱፻፷ ፡ የተሰ

⁷⁸ “ኤ ፡ ኒው ፡ ሎጂስቲካል ፡ አፕሮች ፡ ቱ ፡ ከስተማሪ ፡ ሎ ፡ ዘ ፡ ‘ሪፐሪስ ፡ ፕሮጀክት ፡ እፍ ፡ ዘ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሲቪል ፡ ኮድ ፡ እፍ ፡ ፲፱፻፳ ፡” በኢትዮጵያ ፡ ጥናትና ፡ ምርመራ ፡ መጽሐፍ ፡ ምላሽ ፡ ፩ ፡ ፲ጽ ፡ ፱፯ ፡ እስከ ፡ ፳፮ ።
⁷⁹ ያው ፡ ፲ጽ ፡ ፳፭ ።

ጠውን፡ ከፍተኛ፡ ድንጋጌ፡ ችላ፡ ብለው (አቃልለው) ፣ ግለፋቸው፡ ነው ። የቀጥተኛ፡ ቃል፡ የሚከተለው፡ ነው ።

“(፩) ግልጽ፡ የሆነ፡ ተቃራኒ፡ ድንጋጌ፡ ከሌለ፡ በቀር ስይህ፡ ሕግ፡ ከመጽናቱ፡ በፊት፡ የነበሩትን፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታዎችን፡ ለማስገኘት፡ አዲሱ፡ ሕግ፡ የሚጠይቃቸው፡ እቋሞች፡ ከድርጅት፡ የተለዩ፡ ቢሆኑም፡ እንኳ ስተሻረው፡ ሕግ፡ መሠረት፡ ተገኝተው፡ የነበሩት፡ ሕጋውያን፡ ሁኔታዎች፡ ሁሉ፡ እንደ፡ ተጠበቁ፡ ናቸው ።

(፪) ግልጽ፡ የሆነ፡ ተቃራኒ፡ ድንጋጌ፡ ከሌለ፡ በቀር ስይህ፡ ሕግ፡ ከመጽናቱ፡ በፊት፡ በተሻረው፡ ሕግ፡ መሠረት፡ ተገኝተው፡ የነበሩት፡ ሕጋውያን፡ ሁኔታዎች፡ ያስገኙዋቸውን፡ ውጤቶች፡ ይህ፡ ሕግ፡ አይለውጣቸውም ።”

ይህ፡ ቀጥተኛ፡ ኮዳ፡ ከመጽናቱ፡ በፊት፡ ለነበሩት፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታዎች፡ ሁሉ፡ የቀድሞው፡ እንደ፡ ነበር (ስታተስ፡ ኮ፡ አንቴ)፡ የሚለውን፡ መሠረታዊ፡ ሕግ፡ ያከብራል ፤ ይህም፡ ማለት፡ ከመስከረም፡ ፲፩፡ ቀን፡ ፲፱፻፷፰፡ በፊት፡ በልማድ፡ ሕግ፡ መሠረት፡ የተደረጉ፡ ውሎች፡ ሁሉ፡ የጸኑ፡ ናቸው፡ ማለት፡ ነው ። አንዳንድ፡ ሰዎች፡ የቀጥተኛ፡ ፫፻፲፱፻፵፰፡ ንዑስ፡ ቀጥተኛ፡ ፪፡ ኮዳ፡ ከመውጣቱ፡ በፊት፡ ከተፈጠሩት፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታዎች፡ የሚነሱት፡ ጉዳዮች፡ በኮዳ፡ የሚመሩ፡ መሆናቸውን፡ ያሳያል ፤ ይህም (ሕጋዊ፡ ሁኔታዎችን፡ ስለ፡ ፈጠሩት፡ ሕጎች፡ ክርክር፡ በተነሳ፡ ጊዜ፡ ካልሆነ፡ በቀር)፡ ልማድ፡ እንዳይሠራበት፡ ከለከለ፡ ማለት፡ ነው፡ ይላሉ ።⁸⁰ በኔ፡ አስተያየት፡ ስለ፡ ንዑስ፡ ቀጥተኛ፡ ፪፡ የተሰጠው፡ እንደዚህ፡ ያለው፡ ተቃራኒ፡ ትርጉም፡ መሠረት፡ የሌለው፡ ነው፤ ምክንያቱም፡ አንደኛ፡ በኮዳ፡ ውስጥ፡ ይህን፡ ትርጉም፡ የሚደግፍ፡ ነገር፡ የለም ። ሁለተኛ፡ ትርጉሙ፡ ከቀጥተኛ፡ ፫፻፲፱፻፵፰፡ ጋር፡ አይስማማም ።

“(፩) ግልጽ፡ የሆነ፡ ተቃራኒ፡ ድንጋጌ፡ ከሌለ፡ በቀር፡ ይህ፡ ሕግ፡ ለሚወስነው፡ ከውል፡ ውጭ፡ ለሆነው፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታ፡ የሚያስከትለውን፡ ውጤት፡ ሕጉ፡ በሥራ፡ ላይ፡ ከመዋሉ፡ በፊት፡ ለተገኙት፡ ሕጋውያን፡ ሁኔታዎች፡ ወዲያውኑ፡ ተፈጻሚ፡ ይሆናል ።

(፪) ይህ፡ ሕግ፡ በጸናበት፡ ጊዜ፡ ዘመኑ፡ ያላለቀለት፡ ውል፡ በማታለል፡ በኃይል፡ ዐይነት፡ የተደረገ፡ ነው፡ ተብሎ፡ በዚህ፡ ሕግ፡ በተወሰነው፡ ጊዜና፡ ሁኔታ፡ እንዲፈረስ፡ ካልተጠየቀ፡ በቀር፡ ውሉ፡ በተደረገበት፡ በቀድሞው፡ ሕግ፡ መሠረት፡ ተፈጻሚ፡ ይሆናል ።”

የቀጥተኛ፡ አርዕስት፡ እንኳ፡ “ሕጋዊ፡ ሁኔታ፡ ስለሚያስከትለው፡ ውጤት፡” ስለሚል፡ የዚህ፡ ቀጥተኛ፡ ቃላቶች፡ የሚመለከቱ፡ የነበሩትን፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታዎች፡ መሆኑ፡ ግልጽ፡ ነው ። በቀጥተኛ፡ ከውል፡ ስለሚነሱ፡ ሁኔታዎችና፡ በሌሎች፡ ሁኔታዎች፡ መካከል፡ ልዩነት፡ ተደርጓል ። በኮዳ፡ የተደነገጉት፡ ተፈጻሚ፡ የሚሆኑት፡ ሌሎች፡ ሁኔታዎች፡ በሚያስከትሏቸው፡ ውጤቶች፡ ላይ፡ ነው ። ከውል፡ የተገኙት፡ ሕጋዊ፡ ሁኔታዎች፡ ግን፡ እነዚህም፡ ጋብቻን፡ ይጨምራሉ፡⁸¹ ውጤታ

⁸⁰ ይህን፡ ጉዳይ፡ በሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ከሚገኙ፡ የሥራ፡ ጓደኞቼ፡ ጋር፡ ተከራክረንበታለሁ ።
⁸¹ በቴዎሪ፡ በኩል፡ ስለ፡ ጋብቻ፡ ጉዳይ፡ ያለው፡ ፕሮብሌም (ጋብቻ፡ ውል፡ ነው፡ ወይስ፡ እንስቲቲቢያን) በሰረው፡ ለማተት፡ ይቻላል ። እዚህ፡ ላይ፡ ለግንባት፡ የረለገነው፡ በፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ በቀጥተኛ፡ ፻፲፱፻፵፰፡ እና፡ ፻፲፱፻፶፯፡ መሠረት፡ የኢትዮጵያ፡ ጋብቻ፡ በውልነት፡ በኩል፡ ያለውን፡ ሁኔታ፡ ነው ።

ቸው ፡ የሚመራው ፡ የሚታየው (በንዑስ ፡ ቀጥር ፡ ፪ ፡ ከተጠቀሱት ፡ በማታለል ፡ ልና ፡ በኃይል ፡ ከተደረጉት ፡ ውሎች ፡ በቀር) ፡ ውሎቹ ፡ በተደረጉበት ፡ ሕግ ፡ ማለት ፡ ከኮዱ ፡ በፊት ፡ በነበረው ፡ ሕግ ፡ ነው ፤ አብዛኛውም ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ ነው ። አዲስ ፡ የሕግ ፡ ሁኔታ ፡ ሲፈጠር ፡ ወይም ፡ ዱሮ ፡ የነበረው ፡ ሕግ ፡ ሲሻሻል ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ በዚያ ፡ ሁኔታ ፡ ውጤቶች ፡ ላይ ፡ ኮዱ ፡ ተፈጻሚ ፡ የሚሆን ፤ የዚህም ፡ ጠቅላላ ፡ ውጤት ፡ ይህ ፡ ነው ፤ ዛሬ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ኮዱ ፡ ከመውጣቱ ፡ በፊት ፡ የተፈጠሩ ፡ ብዙዎች ፡ ሕጋዊ ፡ ሁኔታዎች ፡ አሉ ፤ የነዚህ ፡ ሕጋዊ ፡ ሁኔታዎች ፡ ውጤት ፡ ሁኔታው ፡ እንዲለወጥ ፡ እስከ ፡ ተደረገ ፡ ድረስ ፡ የሚመራው ፡ በልማድ ፡ ሕግ ፡ ነው ። እዚህ ፡ ላይ ፡ የሰጠው ፡ አስተያየት ፡ ትክክለኛ ፡ ከሆነ ፡ ባለንበት ፡ ዘመን ፡ በኢትዮጵያ ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ የሚሠራበት ፡ ክፍል ፡ እንደሚታሰበው ፡ ሳይሆን ፡ ሰፊ ፡ ያለ ፡ ነው ፤ ይህም ፡ የልማድን ፡ ሕግ ፡ መጠናት ፡ አስፈላጊ ፡ ከሚያደርጉት ፡ ምክንያቶች ፡ አንዱ ፡ ነው ። ይህ ፡ አስተያየት ፡ የሕግን ፡ ዘመናዊ ፡ እድገት ፡ የሚቃወም ፡ እንዳልሆነ ፡ ሊታወቅ ፡ ይገባል ። ግርማዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ራሳቸው ፡ የፍትህ ፡ ብሔርን ፡ ሕግ ፡ ሲያውጁ ፡ “ሕጉ ፡ ከወጣላቸው ፡ ሰዎች ፡ ልብ ፡ የሚደርስ” እና ፡ “ፍላጎታቸውን ፡ ልምዳቸውን ፡ የሚጠብቅ” መሆን ፡ አለበት ብለዋል ።⁸² በቀጥር ፡ ፫፻፫፻፵፮ ፡ እና ፡ ፫፻፫፻፶፩ ፡ እንደ ፡ ተሰጡት ፡ ያሉት ፡ የመሸጋገሪያ ፡ ሕጎች ፡ ግርማዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ የገለጹት ፡ ዐይነት ፡ የሕዝብ ፡ ፍላጎት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ለማድረግ ፡ የሚያስችሉ ፡ ናቸው ። ስለዚህ ፡ ልማድ ፡ የሕግ ፡ ኃይል ፡ የሚኖረው ፡ ከሆነ ፡ ልማዱ ፡ መታወቅ ፡ አለበት ፤ ለመታወቅ ፡ ደግሞ ፡ መጠናት ፡ አለበት ።

፫ ፤ ከዳኞች ፡ ፍርድ ፡ የሚገኝ ፡ ሕግ ፤

ከዳኛ ፡ ፍርድ ፡ የሚገኝ ፡ ሕግ ፡ ማለት ፡ ከዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የሚመነጨው ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ነው ፤ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ስንል ፡ ደግሞ ፡ እንደተለመደው ፡ የደንበኛውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ የሌሎችንም ፡ ክፍሎች ፡ ይጨምራል ። በኢትዮጵያ ፡ የዙፋን ፡ ችሎትን ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ ቦርድን ፡ ሥልጣን ፡ ይጨምራል ። ከዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የሚመነጨ፡ ሕጎች ፡ ሁሉ ፡ የወል ፡ ጠባይ ፡ አንደኛ ፡ ከመጣት ፡ የሚገኙ ፡ ናቸው ፤ በመሠረቱ ፡ የሕግ ፡ ድንጋጌዎች ፡ አይደሉም ። በኢትዮጵያ ፡ ኮድ ፡ ካላቸው ፡ ከብዙ ፡ አገሮች ፡ የተለየ ፡ ሁኔታ ፡ አለ ፤ እሱም ፡ ከዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ስለሚገኝ ፡ ሕግ ፡ የወጣ ፡ ሕግ ፡ አለመኖሩ ፡ ነው ። በሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ወይም ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ በፈረንሳይ ፡ ፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በቀጥር ፡ ፭ ፡ እንደተጻፈው ፡ ያለ ፡ አይገኝም ። የቀጥሩም ፡ ቃል ፡ ይህ ፡ ነው ፡— “ዳኞች ፡ የሚቀርቡላቸውን ፡ ክሶች ፡ ድንጋጌ ፡ በመስጠት ፡ መልክ ፡ ሊፈርዱ ፡ አይችሉም” ሆኖም ፤ እንዲህ ፡ ያለው ፡ ሕግ ፡ በጥብቅ ፡ እንዲሠራበት ፡ የሚፈልጉ ፡ አገሮች ፡ እንኳ ፡ የፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ፍርድ ፡ ከፍተኛ ፡ ጠቃሚነት ፡ በመገንዘብ ፤ በተለይም ፡ የአገሩን ፡ የበላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፍርድ ፡ የሕግነት ፡ ዋጋ ፡ አያሰጡትም ።⁸³ በኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቀጥር ፡ ፻፲ ፡ “ዳኞች ፡ የፍርድ ፡ ሥራን ፡ በሚሠሩበትም ፡ ጊዜ ፡ ከሕግ ፡ በቀር ፡ በሌላ ፡ ሥልጣን ፡ አይመሩም” የሚለውን ፡ ካከበሩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ስለ ፡ አገሩ ፡ ሕግ ፡ እድገት ፡ ከፍተኛ ፡ ሥራ ፡ ሊያከናውን ፡ ይችላል ። እዚህ ፡

⁸² የኢትዮጵያ ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፷፮) ገጽ ፡ ፩ ።
⁸³ ፕላንምል ፡ ስለ ፡ ፈረንሳይ ፡ ሕግ ፡ የተናገረውን ፡ ፯ ፡ ክፍሎች ፡ በ ፡ “ሰታቱተሪ ፡ ኢንተርፕሪትሽን ፡ ኢን ፡ ኢትዮጵያ” ፡ በ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሸሊዩም ፡ ፩ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፩ ፡ የተጠቀሰውን ፤ “ሕግ ፡ በሕይወቱ ፡ የሚገኝ ፡ በፍርዶች ፡ ብቻ ፡ ነው” የሚለውን ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡ ተመልከት ።

ሳይ፡ ሕግ፡ ሲባል፡ በአዋጅ፡ የሚወጣ፡ ሕግ፡ ብቻ፡ ሊሆን፡ አይገባም ፤ ምንም፡
 እንኳ፡ በኢትዮጵያ፡ እንደ፡ አውሮፓ፡ በአዋጅ፡ ለሚወጣ፡ ሕግ፡ ብልጫ፡
 ቢሰጥም (አዋጁን፡ የሚያወጣው፡ ምክር፡ ቤት፡ የሕዝቡን፡ የወል፡ ፈቃድ፡
 የያዘ፡ የሕዝቡ፡ እንደራሴ፡ በመሆኑ፡ ነው)፡ ልማድ፡ የዳኛ፡ ፍርድ፡ የሕግ፡ ሳይ
 ንስ፡ እንኳን፡ ሳይቀር፡ ሊጨመሩ፡ ይገባል ። የዳኝነት፡ ሥልጣን፡ በዚህ፡ ዐይ
 ነት፡ ነጻ፡ ሆኖ፡ ሲሠራበት፡ የእንድ፡ አገር፡ ሕግ፡ ያለመቃወስና፡ ያለመጋጨት፡
 ሊደረጅ፡ ይችላል ።

በኢትዮጵያ፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመኖች፡ ሁሉ፡ ከዳኞች፡ ፍርድ፡ ስለ፡ ተገኙ፡
 ሕጎች፡ ያለን፡ ዕውቀት፡ በጣም፡ የተወሰነ፡ መሆኑ፡ ያሳዝናል ።

ስለ፡ መጀመሪያው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ ስለ፡ ዳኞች፡ ፍርድ፡ ቀጥተኛ፡
 ምንጭ፡ የለም ፤ ይህ፡ ሁኔታ፡ ስለ፡ ልማድ፡ ሕግ፡ ካለው፡ ጋር፡ በጣም፡ ተመሳ
 ሳይ፡ ነው፡ ለክሶች፡ ፍርድ፡ ስለሚሰጥበት፡ ሁኔታ፡ አሳብ፡ ለማግኘት፡ የአገር፡
 ኅብኝዎችን፡ ጽሑፍ፡ መመልከት፡ ያስፈልጋል ። በታሪክ፡ ነገሥት (ክሮኒክል)፡
 ምንም፡ እንኳ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ከፍ፡ ያሉ፡ ፍርዶች፡ ተጠቅሰውባቸው፡ ብና
 ገኝም (አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ ስለ፡ ንጉሥ፡ ፍርድ)፡ ለምሳሌ፡ ለጣዖት፡ በመስገዳ
 ቸው፡ ወንድ፡ ልጁንና፡ ሴት፡ ልጁን፡ በሞት፡ እንዲቀጡ፡ የፈረደባቸው፡ የታወ
 ቀው፡ የዘርዳ፡ ያዕቆብ፡ ፍርድ፡⁸⁴ ስለ፡ ፍርድ፡ ጉዳይ፡ ምንም፡ አናገኝባቸውም ።
 ከዚህ፡ ሌላ፡ ያለን፡ ምንጭ፡ አገር፡ ኅብኝዎች፡ አንዳንድ፡ ስለአዩዋቸው፡ ሙግ
 ቶች፡ የጻፉባቸው፡ መግለጫዎች፡ ናቸው ። በዚህም፡ ዐይነት፡ የተጻፉት፡ ጥቂ
 ቶች፡ ናቸው ። በአልቫሬዝ፡ መጽሐፍ፡ አንዳንድ፡ ፍርዶች፡ ተጽፈው፡ ይገኛሉ ፤
 (በፖርቱጋሎች፡ ሳይ፡ በጠብ፡ የተነሳ፡ ጉዳት፡ ያደረሱ፡ እስላሞች፡ አንዱ፡ በገን
 ዘብ፡ የተቀጣ፡ አንዱ፡ ደግሞ፡ በንጉሡ፡ በሞት፡ የተቀጣ፡ ተጠቅሰዋል ፤ ከን
 ጉሡ፡ ፍርድ፡ በመመንኮስ፡ ለማምለጥ፡ የሚሞክሩ፡ በግርፋት፡ ይቀጣሉ ፤)⁸⁵
 ለራብር፡ የተባለው፡ ኅብኝ፡ በ፲፱ኛው፡ መቶ፡ ዓመት፡ በጻፈው፡ አብሮት፡ የነ
 በረ፡ መንገደኛ፡ ወፍ፡ ለመግደል፡ ወደ፡ ዛፍ፡ ሲተኩስ፡ አንድ፡ ልጅ፡ ባቆሰለ፡
 ጊዜ፡ ከሣ፡ እንዲከፍል፡ ተፈርዶበታል ።⁸⁶ መንገደኞች፡ የጻፉባቸው፡ እንደዚህ፡
 ያሉት፡ አንዳንድ፡ ነገሮች፡ በዚያን፡ ዘመን፡ በኢትዮጵያ፡ የነበረውን፡ የፍርድ፡
 ሕግ፡ አሟልተው፡ ሊያቀርቡልን፡ እንደማይችሉ፡ ግልጽ፡ ነው ።

በሁለተኛው፡ ክፍለ፡ ዘመን፡ መጨረሻና፡ በሦስተኛው፡ ክፍለ፡ ዘመን፡
 ነው፡ የኢትዮጵያ፡ ከዳኞች፡ ፍርድ፡ የተገኘው፡ ሕግ፡ በተሻለ፡ ሁኔታ፡ ሊገኝ፡
 የቻለው፡ ይኸውም፡ አንድ፡ በጣም፡ ጠቃሚ፡ የሆነ፡ ጽሑፍ፡ ከ፲፱፻፶፯፡ ዓ.ም.
 በኋላ፡ ባለንበት፡ ዘመን፡ በመታተሙ፡ ነው ። ጽሑፉ፡ ስም፡ ስላልተሰጠው፡
የኢትዮጵያ፡ ፍርድ፡ ሕግ፡ ዳይጀስት፡ እንለዋለን ።⁸⁷

ይህ፡ ዳይጀስት (ከረጅሙ፡ ባጭሩ፡ የተጻፈ)፡ ለፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡
 አዘጋጅ፡ ኮሚቴ፡ ሥራ፡ መሠረት፡ ይሆን፡ ዘንድ፡ በ፲፱፻፶፰፡ ዓ.ም. ገደማ፡

⁸⁴ ለዚህ፡ ጄ፡ ኮሩሾ፡ ሌ፡ ክሮኒክ፡ ደ፡ ዘርዳ፡ ያዕቆብ፡ ኤ፡ ደ፡ በአደ፡ ግርዳም፡ (ፓሪስ፡
 ፲፰፻፶፫) ከገጽ፡ ፺፰፡ እስከ፡ ፺፱፡ ተመልከት ።
⁸⁵ እላይ፡ በዳኛው፡ ግስታወሻ፡ የተጠቀሰውን፡ አልቫሬዝ፡ ቮሊዩም፡ ፩፡ ከገጽ፡ ፫፻፹፫፡
 እስከ፡ ፫፻፹፪፡ እንዲሁም፡ ከገጽ፡ ፪፻፳፩፡ እስከ፡ ፪፻፳፭፡ ተመልከት ።
⁸⁶ ቴ፡ ሊፈብር፡ ቦያኸ፡ ኤን፡ አቢሲኒ፡ በ፯፡ ቮሊዩም፡ ፓሪስ፡ (ቀን፡ የለውም)፡ ቮሊዩም፡
 ፩፡ ከገጽ፡ ፪፻፶፱፡ እስከ፡ ፪፻፷፩፡ ተመልከት ።
⁸⁷ ፩፡ ቮሊዩም፡ አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፶፫ ።

ሳይሆን ፡ አይቀርም ፡ በግርማዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ትእዛዝ ፡ ሥራው ፡ ተጀመረ ።
 ሥራው ፡ የተዘጋጀው ፡ በጽሕፈት ፡ ማኒስትሩ ፡ በጸሐፊ ፡ ትእዛዝ ፡ ወልደ ፡ ጊዮር
 ጊስ ፡ ተቆጣጣሪነት ፡ ስር ፡ በሚሠሩ ፡ አራት ፡ የኮሚቴ ፡ አባሎች ፤ እነሱም ፡
 ብላታ ፡ ወልደ ፡ ኪርስ ፡ የሸዋ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ምክትል ፡ ገዥ ፡ ፊታውራሪ ፡
 ደሳለኝ ፡ ቸርነት ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኛ ፡ አለቃ ፡ ተክለ ፡ ማርያም ፡
 ፍትሐ ፡ ነገሥትን ፡ የሚመራመሩ ፡ ሊቅና ፡ አቶ ፡ ተክለ ፡ ማርያም ፡ ደምቤ ፡ የቀ
 ድሞ ፡ ሬጅስትራር ፡ ናቸው ። ኮሚቴው ፡ የጥንተ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የፍርድ ፡ መጽሐፎች ፡
 በተባሉት ፡ ከተመዘገቡት ፡ ቀድሞ ፡ ከተወሰኑ ፡ ፍርዶች ፡ ውስጥ ፡ በወንበሮች ፡
 ወይም ፡ በንጉሠ ፡ ዳኞች ፡ ተፈርደው ፡ በአፈ ፡ ንጉሥ ፡ የጸደቁትን ፡ እየመረጠ ፡
 በማጠናቀር ፡ አምስት ፡ ዓመት ፡ ሠራ ። በዚህ ፡ ሥራ ፡ ኮሚቴው ፡ ካልታወቀ ፡
 ዘመን ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ፲፱፻፴፮ ፡ ዓ.ም. ፡ ከነበሩት ፡ ፍርዶች ፡ ውስጥ ፡ ከሰባት ፡
 ሺ ፡ የሚበልጡ ፡ ፍርዶች ፡ በአምስት ፡ ትልልቅ ፡ መጽሐፎች ፡ ተጠቃልለው ፡
 እንዲወጡ ፡ ፤ ድርጎል ፡ እነዚህ ፡ ፍርዶች ፡ የተገለበጡ ፡ ከሁለት ፡ መቶ ፡ በላይ ፡
 ከሚሆኑ ፡ የጥንት ፡ ኢትዮጵያ ፡ የፍርድ ፡ መጽሐፎች ፡ ውስጥ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ሃያኛው ፡
 መቶ ፡ ዓመት ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ የተፈረዱ ፡ እንዳንድ ፡ ፍርዶች ፡ አይታጡበ
 ትም ፡ ለግለት ፡ ይቻላል ። ምናልባትም ፡ ፍርዶቹ ፡ መመዝገብ ፡ የጀመሩ ፡ በ
 ፲፱፻፳ ፡ ዓ.ም. ዓጼ ፡ ምኒልክ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ጊዜ ፡
 የዳኞች ፡ ፍርድ ፡ ሳያቋርጥ ፡ እየተመዘገበ ፡ እንዲቀመጥ ፡ ባዘዙበት ፡ ጊዜ ፡ ሳይ
 ሆን ፡ አይቀርም ።⁸⁸ የፍርድ ፡ ቅጂዎቹ ፡ በሥርዐት ፡ ተመድበው ፡ በሁለት ፡ ትል
 ልቅ ፡ ክፍል ፡ ተከፍለዋል ፤ የመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ የመጀመሪያዎቹን ፡ ሦስት ፡
 መጽሐፎች ፡ የያዘ ፡ ሲሆን ፡ ሁለተኛው ፡ ክፍል ፡ ደግሞ ፡ የመጨረሻዎቹን ፡
 ሁለት ፡ መጽሐፎች ፡ የያዘ ፡ ነው ። በሁለቱም ፡ ክፍሎች ፡ የተከተሉት ፡ ሥርዐት ፡
 ያው ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ሁለተኛው ፡ ለመጀመሪያው ፡ ማሟያ ፡ ነው ፡ ካልተባለ ፡ በቀር ፡
 በሁለት ፡ የተከፈለበት ፡ ምክንያት ፡ አይታወቅም ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ በዳይጀስቲ ፡
 የተሰበሰበው ፡ በሁለተኛው ፡ በሦስተኛው ፡ ክፍለ ፡ ዘመናት ፡ ስለሚገኙት ፡ ፍር
 ዶች ፡ እጅግ ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ።

ዳይጀስቲ ፡ ለነዚህ ፡ ዘመናት ፡ ጠቃሚ ፡ ምንጭ ፡ ነው ፡ ከተባለ ፡ የዳይጀስቲ ፡
 ምንጮች ፡ የጥንተ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የፍርድ ፡ መጽሐፎች ፡ ደግሞ ፡ በአፈ ፡ ንጉሥ ፡
 ያልጸደቁ ፡ ብዙ ፡ ፍርዶችም ፡ ስለሚገኙባቸው ፡ በይበልጥ ፡ ጠቃሚዎች ፡ ናቸው ።
 እነዚህ ፡ መጽሐፎች ፡ ከሁለት ፡ መቶ ፡ በላይ ፡ ይሆናሉ ፡ የተባለው ፡ ስለነዚህ ፡
 መጽሐፎች ፡ በዳይጀስቲ ፡ ከተሰጠው ፡ መምሪያ ፡ የተደረገ ፡ ግምት ፡ ነው ። መጽ
 ሐፎቹ ፡ በግምቴም ፡ ከተሰጠው ፡ ይበዙ ፡ ይሆናል ። ነገር ፡ ግን ፡ በጽሕፈት ፡ ማኒ
 ስቲር ፡ መዝገብ ፡ ቤት ፡ ስለ ፡ ሆኑ ፡ መጻሕፍቱን ፡ ሊቃውንት ፡ ሊያገኙባቸው ፡
 አልቻሉም ።

በሁለተኛው ፡ በሦስተኛው ፡ ዘመናት ፡ ከዳኞች ፡ ፍርድ ፡ ስለሚገኘው ፡
 ሕግ ፡ ሌላ ፡ ምንጭ ፡ ደግሞ ፡ ከሃያኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ መጀመሪያ ፡ አንስቶ ፡
 እስከ ፡ ፲፱፻፴፮ ፡ ዓ.ም. ድረስ ፡ የተፈረዱት ፡ በርከት ፡ ያሉ ፡ የቆንሰላ ፡ ፍርድ ፡
 ቤት ፡ ፍርዶች ፡ ናቸው ። ከአሁን ፡ በፊት ፡ እንደተገለጠው ፡ የቆንሰላ ፡ ፍርድ ፡
 ቤቶች ፡ በ፲፰፻፵፱ ፡ ዓ.ም. በኢትዮጵያ ፡ የተቋቋሙ ፡ በክፍለ ፡ አገሩ ፡ ንጉሦችና ፡
 በእንግሊዝ ፡ መንግሥት ፡ ከተደረጉት ፡ የመጀመሪያዎቹ ፡ የኢንተርናሽናል ፡

⁸⁸ ገብረ ፡ ሥላሴ ፡ በጽጂኛው ፡ ግስታወሻ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ሸሊዩም ፡ ፪ ፡ ከገጽ ፡ ፳፻፴፩ ፡ እስከ ፡
 ፳፻፴፪ ፡ ተመልከት ።

ውሎች፡ በአንድ፡ ነው ። ሆኖም ፤ የውሎ፡ አንቀጽ፡ ዓላማ፡ በይበልጥ፡ የታወቀው፡ ኢትዮጵያ፡ በርዋን፡ ከፍታ፡ ከውጭ፡ ያላት፡ ግንኙነት (ወይም፡ የውጭ፡ ኃይል)፡ እየተስፋፋ፡ በሄደ፡ ጊዜ፡ ነው ። እዚህ፡ ላይ፡ እንደ፡ ተጠቅሰው፡ ያለ፡ የውጭ፡ አገርን፡ ሰው፡ ስለሚመለከት፡ ማናቸውም፡ የፍትሐ፡ ብሔርና፡ የወንጀል፡ ጉዳይ፡ ለቆንሰላ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የሚሰጠው፡ የዳኝነት፡ ሥልጣን፡ ለፈረንሳይም፡ በመስጠት፡ ተደገመ ። ይኸውም፡ የተሰጠው፡ ስምምነቱን፡ ባደረገው፡ በፈረንሳይ፡ እንደራሴ፡ ስም፡ የኮቡኮስኪ፡ ውል፡ እየተባለ፡ በሚጠራው ፤ በ፲፱፻፳፮፡ ዓ.ም. በፈረንሳይና፡ በኢትዮጵያ፡ መካከል፡ በተደረገው፡ የኢንተርናሽናል፡ ውል፡ በአንቀጽ፡ ፯፡ ነው ። የውጭ፡ አገር፡ ዜጎች፡ ሁሉ፡ በኢትዮጵያ፡ እኩል፡ የሆነ፡ አያያዝ (መብት)፡ ይገባቸዋል፡ በግለት ፤ በኢትዮጵያ፡ ስለሚገኙ፡ ዜጎቻቸው፡ ሌሎችም፡ መንግሥታት፡ ከኢትዮጵያ፡ ጋር፡ ተመሳሳይ፡ ውል፡ ተፈራረሙ ። እላይ፡ የተጠቀሰው፡ ውል፡ አንቀጽ፡ ቃሉ፡ የሚከተለው፡ ነው ።

“የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ እንደ፡ አውሮፓውያን፡ ሕግ፡ እስከ፡ ሆነ፡ ድረስ፡ ከአሁን፡ ወዲያ፡ በፈረንሳይ፡ ዜጎች፡ ወይም፡ ጥገኞች፡ መካከል፡ ያለ፡ ማናቸውም፡ ነገር፡ በዐይነቱ፡ ልዩነት፡ ሳይደረግ፡ የወንጀልም፡ ነገር፡ ሆነ፡ ወይም፡ ሌላ፡ በፈረንሳይ፡ ዳኝነት፡ ስር፡ ይሆናል ።

በፈረንሳይ፡ ዜጎች፡ ወይም፡ በጥገኞችና፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ዜጎች፡ መካከል፡ ያለ፡ ማናቸውም፡ ነገር፡ በዐይነቱ፡ ልዩነት፡ ሳይደረግ፡ የወንጀልም፡ ነገር፡ ሆነ፡ ወይም፡ ሌላ፡ በአንድ፡ ልዩ፡ ስፍራ፡ በሚያስቸልፍ፡ ከፈረንሳይ፡ ቆንሲል፡ ወይም፡ ከወኪሉ፡ ጋር፡ ሆኖ፡ በሚፈርድ፡ ከአንድ፡ የኢትዮጵያ፡ ዳኛ፡ ፊት፡ ይቀርባል ።

ተከሳሹ፡ የኢትዮጵያ፡ ዜጋ፡ በሆነ፡ ጊዜ፡ በኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ይዳኛል ።

ተከሳሹ፡ የፈረንሳይ፡ ዜጋ፡ ወይም፡ ጥገኛ፡ በሆነ፡ ጊዜ፡ በፈረንሳይ፡ ሕግ፡ ይዳኛል ።

ዳኞቹ፡ በፍርድ፡ ያልተሰማሙ፡ እንደሆነ፡ በግርማዊ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ችሎት፡ ይወሰናል” ።⁸⁹

የውሎ፡ ቃል፡ ተከሳሹ፡ የኢትዮጵያ፡ ዜጋ፡ በሆነ፡ ጊዜ፡ ልዩው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የሚፈርድ፡ በኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ነው፡ ስለሚል፡ ይህ፡ ውል፡ ስለ፡ ሕግ፡ ጥናት፡ ጠቃሚ፡ ሊሆን፡ ይችላል ። ሆኖም ፤ በፍርድ፡ ቤቱ፡ የሚወሰኑት፡ የአንዳንድ፡ ፍርዶች፡ ትክክለኛነት፡ ከኢትዮጵያ፡ መንግሥት፡ ጋር፡ የጠበቀ፡ ክርክር፡ ስላስነሳ፡ እነዚህ፡ ፍርዶች፡ እንደ፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ምንጮች፡ ሲጠኑ፡ ከፍ፡ ያለ፡ ጥንቃቄ፡ ያስፈልጋል ። በዚህ፡ ረገድ፡ የቆንሰላ፡ ፍርድ፡ ቤት (ወይም፡ ልዩ፡ ፍርድ፡ ቤት)፡ በጣም፡ ይሠራ፡ የነበረውና፡ አዘውትሮ፡ የሚቀመጠው፡ በዚህ፡ ጊዜ፡ ስለ፡ ነበር (ይበልጡንም፡ የአንግሊዝ፡ ቆንሰላ፡ የሚቀመጥበት፡ ፍርድ፡ ቤት) ፤ በተለይ፡ ከ፲፱፻፴፬፡ ዓ.ም. ጀምሮ፡ የተፈረዱት፡ የሚያብራሩ፡ ሊሆኑ፡ ይችላሉ ።⁹⁰ በተጨማሪ፡ የዚሁ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሥነ፡ ሥርዐት፡ ተጽፎ፡

⁸⁹ ፒሊ፡ በጽፏቸው፡ ማስታወሻ፡ የተጠቀሰውን፡ በገጽ፡ ፪፻፳፮፡ ተመልከት ።
⁹⁰ ስለዚህ፡ ጉዳይ፡ ማርጂሪ፡ ፔራም፡ በ፡ ዘ፡ ገሽርንሜንት፡ እፍ፡ ኢትዮፒያ፡ ያለቸውን፡ (ለንደን፡ ፲፱፻፵፭)፡ ገጽ፡ ፪፻፳፮፡ ተመልከት ።

በአማርኛና፡ በፈረንሳይኛ፡ የወጣው፡ በዚሁ፡ ጊዜ፡ ነበር ።⁹¹ የሚያሳዝነው፡ የቆንሰላ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አርቪቭ፡ የት፡ እንደ፡ ሆነ፡ አለመታወቁ፡ ነው ። ነገር፡ ግን፡ የፍርዶቹ፡ ግልባጮች፡ ከቆንሰሎች፡ ራፖር፡ ጋር፡ ወደ፡ ውጭ፡ የተላኩ፡ ስለሚመስል፡ እንዲህ፡ ያሉቱን፡ ከፍርድ፡ የተገኙ፡ ሕጎች፡ በውጭ፡ እገር፡ የውጭ፡ ጉዳይ፡ ሚኒስቴር፡ መዝገብ፡ ቤቶች፡ ማግኘት፡ ይቻላል፡ ይሆናል ።⁹² እንዲሁም፡ አንዳንዶቹ፡ ፍርዶች፡ በኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ ባሉ፡ ኤምባሲዎች፡ ይገኙ፡ ይሆናል ።⁹³

ባለንበት፡ ዘመን፡ ስላለው፡ ከፍርድ፡ ስለ፡ ተገኘ፡ ሕግ፡ ብዙ፡ አንናገርም ። ምንም፡ እንኳ፡ በ፲፱፻፵፪፡ ማ.ም.አዲስ፡ በተቋቋሙት፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ሁሉ፡ በየመደባቸው፡ የፍርድ፡ ብዛት፡ ሳያቋርጥ፡ እየጨመረ፡ ቢሄድም፡ እነዚህን፡ ፍርዶች፡ ለማወቅ፡ የሚቻለው፡ ወደ፡ ፍርድ፡ ቤቶቹ፡ መዝገብ፡ ቤቶች፡ እየሄዱ፡ በመመልከት፡ ብቻ፡ ነው ። ሆኖም ፤ በዚህ፡ መንገድ፡ ማንኛውም፡ ሰው፡ እየሄደ፡ የፍርድ፡ ቤትን፡ መዝገብ፡ መመልከት፡ የማይችል፡ መሆኑ፡ ግልጽ፡ ነው ። የቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ የኒቨርሲቲ፡ የሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ በያመቱ፡ በከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የሚፈረዱትን፡ በሺ፡ የሚቆጠሩትን፡ ፍርዶች፡ እየመረመረ፡ ጠቃሚ፡ የሆኑትን፡ የሚመርጥ፡ በተለይ፡ ተፈቅዶለት፡ ነው ።⁹⁴ ሌሎች፡ ፍርዶች፡ ደግሞ፡ የሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ከጠቅላይ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ፕሬዚዳንት፡ ከአፈ፡ ንጉሠ፡ አስፈቅዶ፡ ያገኛቸው፡ ናቸው ። ከነዚህ፡ ፍርዶች፡ አንዳንዶቹ፡ በከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከተገኙት፡ ጋር፡ በኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ መጽሔት፡ ወጥተዋል ።⁹⁵ የመጽሔቱ፡ ሥራ፡ አንድ፡ ቀን፡ በኢትዮጵያ፡ ሁሉ፡ ያለውን፡ የዳኞች፡ ፍርድ፡ የሚሰበሰብ፡ ቋሚ፡ ድርጅት፡ ሊኖር፡ ወደሚችልበት፡ መንገድ፡ የሚወሰድ፡ የመጀመሪያ፡ እርምጃ፡ ነው ።

ምንም፡ እንኳ፡ ፍርዶቹ፡ እስከ፡ ዛሬ፡ ታትመው፡ ባያውቁ፡ በመደምደሚያው፡ የግርማዊ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዙፋን፡ ችሎት፡ በፍርድ፡ ጉዳይ፡ ያለውን፡ ከፍተኛ፡ ስፍራ፡ ማውሳት፡ ይገባል ። የአስተዳደርና፡ የወታደር፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ራፖርም፡ ታትመው፡ አያውቁም ።⁹⁷

⁹¹ ስለዚህ፡ ጉዳይ፡ ዘርቮስ፡ በጽጅኛው፡ ማስታወሻ፡ በተጠቀሰው፡ ያለውን፡ ከገጽ፡ ፪፻፳፭፡ እስከ፡ ፪፻፳፮፡ ተመልከት ።

⁹² የኢትዮጵያ፡ የቅልቅል፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ውሳኔዎች፡ በሚገኙባቸው፡ በለንደን፡ በውጭ፡ ጉዳይ፡ ሚኒስቴር፡ ባለው፡ መዝገብ፡ ቤት፡ ያለው፡ ሁኔታ፡ ይህ፡ ነው፡ ብለን፡ እናምናለን ።

⁹³ በፈረንሳይ፡ መንግሥት፡ መልካም፡ ፈቃድ፡ አሁንም፡ አዲስ፡ አበባ፡ በፈረንሳይ፡ ኤምባሲ፡ መዝገብ፡ ቤት፡ የሚገኙ፡ ፍርዶችን፡ ለመመልከት፡ ችለናል ።

⁹⁴ ነጋሪት፡ ጋዜጣ፡ ለዋጆች፡ በ፱፻፵፱ው፡ ማስታወሻ፡ የተጠቀሰው፡ ከገጽ፡ ፱፬፡ እስከ፡ ፱፲፩፡ ተመልከት ።

⁹⁵ እነዚህ፡ ፍርዶች፡ በሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ቤተ፡ መጻሕፍት፡ ተቀምጠዋል ፤ በጣም፡ ጠቃሚ፡ የሆኑት፡ ደግሞ፡ በኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ መጽሔት፡ ታትመዋል ። በለ፡ ዳኝነት፡ ሥራ፡ ስታቲስቲክስ፡ ደግሞ፡ በኢትዮጵያ፡ መንግሥት፡ (ዋና፡ የስታቲስቲክስ፡ መሥሪያ፡ ቤት) የሚያሳትመውን፡ የስታቲስቲክስ፡ መግለጫ፡ ተመልከት ።

⁹⁶ ፲፮፡ ፍርዶች፡ በመጀመሪያዎቹ፡ ሦስት፡ መጽሔቶች፡ ወጥተዋል ፤ ፱፡ ፍርዶች፡ ደግሞ፡ በሚቀጥለው፡ ይወጣሉ ።

⁹⁷ ይሁን፡ እንጂ፡ በአሠሪና፡ በሠራተኛ፡ ጉዳይ፡ ቦርድና፡ በታክስ፡ ይግባኝ፡ ኮሚሲዎን፡ የተፈረዱ፡ ፍርዶች፡ በቅርቡ፡ ለሕግ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ስለ፡ ተሰጡ፡ በሚቀጥለው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ መጽሔት፡ ይወጣሉ ።

፬ ፤ የሕግ ፡ ሳይንስ ።

የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ማለት ፡ በሥራ ፡ ልማድ ፡ ወይም ፡ በማጥናት (በመግር) ፡ የሕግ ፡ ዕውቀት ፡ ያላቸውና ፡ ሥራቸውንም ፡ ሕግን ፡ ለሕዝብ ፡ ማሳወቅ ፡ ያደረጉ ፡ ሰዎች ፡ እንደ ፡ ዘዴያቸውና ፡ እንዳቀራረባቸው ፡ ለሚኖሩበት ፡ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ የሚገልጹት ፡ ሕግና ፡ የሕግ ፡ አቀራረብ ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ የመንግሥት ፡ ሥራ ፡ ወይም ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ የሚሠሩ ፡ አለመሆናቸው ፡ ሊታወቅ ፡ ይገባል ፤ የመን ፡ ግሥት ፡ ሥራ ፡ የሚሠሩ ፡ በሆኑ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ በሕግ ፡ ሊትነት ፡ የሚፈጽሙትና ፡ የመንግሥት ፡ ሠራተኞች ፡ ወይም ፡ ዳኞች ፡ ሆነው ፡ ከሚሠሩት ፡ የተለየ ፡ ነው ።

የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሩቅ ፡ ከሆነው ፡ በመጀመሪያው ፡ የሕግ ፡ ታሪክ ፡ ዘመንም ፡ ይገኛል ። ያ ፡ የመጀመሪያው ፡ ዘመን ፡ በጣም ፡ የታወቀውንና ፡ ለአራት ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ለአገሩ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ የሆነውን ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ የተባለውን ፡ ሰጥቶልል ። ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ እርግጠኛው ፡ የመ ፡ ጣበት ፡ ስፍራ ፡ ዛሬም ፡ ሊቃውንትን ፡ የሚያከራክር ፡ ነገር ፡ ነው ፤ በተለይም ፡ የፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ ምንጮች (ከዋናዎቹ ፡ አስቸጋሪ ፡ ፕሮብሌሞች ፡ እንዲ ፡ ዓረብ ፡ ፍሞካኖን ፡ በተባለው ፡ የፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ ቅጥተኛ ፡ ምንጭ ፡ የቢዛንቲን ፡ ሕግና ፡ የእስላም ፡ ሕግ ፡ በየራሳቸው ፡ የቱን ፡ ያህል ፡ እንደሚገኙበት ፡ የሚደረ ፡ ገው ፡ ጥናት ፡ ነው ።)⁹⁸ ዓረብ ፡ ፍሞካኖን ፡ በ፲፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ እንድ ፡ ግብ ጸዊ ፡ ክርስቲያን ፡ ካኖን (የዲሲፕሊን ፡ ሕግ) ፡ ጸሐፊ ፡ በዓረብኛ ፡ ክፍረው ፡ በ፲፬ ፡ ኛውና ፡ በ፲፮ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ አጋማሽ ፡ መካከል ፡ ወደ ፡ ግዕዝ ፡ ተተረጎሙ ። መጽሐፉ ፡ በ፲፮ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ በኢትዮጵያ ፡ መገኘቱን ፡ እናውቃለን ። ከዚያን ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አዋቂዎች ፡ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ የሕግ ፡ መሠረት ፡ ሆነላቸው ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ በአዋጅ ፡ ወጥቶ ፡ ባያውቅ ፡ ፍትሐ ፡ ነገ ፡ ሥት ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሁሉ ፡ ተሠራበት ፤ በትምህርት ፡ ቤትም (ሕግ ፡ በሚሰጥ ፡ በት ፡ ትምህርት ፡ ቤት) ፡ መማሪያ ፡ ሆነ ፤⁹⁹ በዚህ ፡ ላይ ፡ ደግሞ ፡ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ በሰፊው ፡ ተተኝቶል (ተብራርቷል) ፤ ከግዕዝም ፡ ወደ ፡ አማርኛ ፡ ተተርጉ ፡ ሟል ። እስካሁን ፡ ድረስ ፡ ከትርጉሞቹ ፡ አንዱም ፡ አልታተመ ፤ ነገር ፡ ግን ፡ አማር ፡ ኛው ፡ ከነማብራሪያው ፡ እንዲታተም ፡ ግርማዊ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ በቅርቡ ፡ ፈቅደዋል ።¹⁰⁰ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ በኢ ፡ ጉይዲ ፡ ወደ ፡ ጣሊያንኛ ፡ ተተርጉሞ ፡ ታትሞኑል ።¹⁰¹ የእንግሊዝኛ ፡ ትርጉም ፡ ደግሞ ፡ በአባ ፡ ጳውሎስ ፡ ግድዋ ፡ በ መዘጋጀት ፡ ላይ ፡ ስለሆነ ፡ ባለቀ ፡ ጊዜ ፡ የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ ያሳትመዋል ።¹⁰² እዚህ ፡ ላይ ፡ የሥጋዊ ፡ ጉዳዮችን ፡

98 ስለ ፡ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ ደግሞ ፡ ናሊና ፡ ከስታንዞ ፡ ቸሩሊና ፡ ኤሚሊያ ፡ ያወጥቀውን ፡ ጽሑፎች ፡ በ፲፮ኛው ፡ ማስታወሻ ፡ የተጠቀሰውን ፡ በመጻሕፍቱ ፡ ዝርዝር ፡ የተሰጠውን ፡ በሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ (መጀመሪያ ፡ ክፍለ ፡ ዘመን) ተመልከት ።

99 ማስረጃው ፡ ሁሉ ፡ እስከ ፡ አለንበት ፡ ዘመን ፡ ድረስ ፡ የሕግ ፡ ማስተማር ፡ ጉዳይ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ሥራ ፡ እንደ ፡ ነበረ ፡ ያሳያል ። በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ አገር ፡ ኅብኝዎችን ፡ ማመን ፡ ከተቻለ ፡ እንዳንድ ፡ የሕግ ፡ ማስተማሪያ ፡ ስፍራዎች ፡ የነበሩ ፡ ይመስላል ፤ (ለምሳሌ ፡ በ-፲፮ኛው ፡ ማ ስታወሻ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ለፈብር ፡ ቮሊዩም ፡ ፩ ፡ ገጽ ፡ ፻፸፰ ፡ ተመልከት) ። ይህም ፡ ሆኖ ፡ እነዚህ ፡ ትምህርቶች ፡ ዓላማቸው ፡ ቅስና ፡ ከሆኑት ፡ ትምህርቶች ፡ ጨርሰው ፡ አይለዩም ።

100 በ፲፱፻፳፭ ፡ መጨረሻ ፡ ወይም ፡ በ፲፱፻፳፮ ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ በብርሃንና ፡ ሰላም ፡ ማተሚያ ፡ ቤት ፡ ሊታተም ፡ ነው ።

101 ኢ ፡ ጉይዲ ፡ አል ፡ ፍትሐ ፡ ነገሥት ፡ አ ፡ ሌጄስላሲዎኔ ፡ ዴይ ፡ ሬ ፡ ኮዲቼ ፡ ኤክሌዚያስቲክ ፡ ኢ ፡ ቺቪሌ ፡ ዲ ፡ አቢሲኒያ ፡ በ፪ ፡ ቮሊዩም ፡ (ሮም ፡ ፲፭፻፳፭ ፡ እስከ ፡ ፲፭፻፶፱) ።

የሚመለከተው ፡ ክፍል ፡ የፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ ሁለተኛው ፡ ክፍል ፡ መሆኑን ፡ ማስገንዘብ ፡ ያስፈልጋል ፤ የመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ መንፈሳዊ ፡ ጉዳዮችን ፡ የሚመለከት ፡ ነው ።

ከመጀመሪያው ፡ አንስቶ ፡ እስከ ፡ ዛሬ ፡ ድረስ ፡ የፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ ክብር ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ስለ ፡ ነበር ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ከሱ ፡ ክልል ፡ ውጭ ፡ ወይም ፡ ከሱ ፡ ጥገኛነት ፡ ውጭ ፡ እንዳያደግ ፡ ፣ ድርጅት ፡ ስለዚህ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ ነው ፡ ሊባል ፡ የሚችል ፡ ሌላ ፡ ጠቃሚ ፡ ነገር ፡ እንዳለ ፡ ከውጭ ፡ መፈለግ ፡ ያሻል ። በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ አገሪቱ ፡ ሕግ ፡ የተጻፈ ፡ ከውጭ ፡ የተገኘ ፡ መግለጫ ፡ ሎውስ ፡ እንድ ፡ ኢንስቲትዩሽን ፡ አፍ ፡ ዘ ፡ ኪንግደም (የንጉሠ ፡ ግዛት ፡ ሕጎችና ፡ ድርጅቶች) ፡ በሚል ፡ እርዕስት ፡ በአንድ ፡ ባልታወቀ ፡ ሰው ፡ ለጀምስ ፡ ብሩስ ፡ የተዘጋጀለት ፡ ነው ፤ ስለ ፡ ጽሑፍ ፡ ብዙ ፡ የሚታወቅ ፡ ነገር ፡ የለም ። ይህ ፡ ያልታተመ ፡ ጽሑፍ ፡ ከብሩስ ፡ ሌሎች ፡ ሰነዶች ፡ ጋር ፡ እክስፎርድ ፡ በባልዲያን ፡ ቤተ ፡ መጻሕፍት ፡ ይገኛል ።¹⁰²

በመጀመሪያው ፡ የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ ታሪክ ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ አገሩ ፡ ሕግ ፡ የጻፉ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሰዎች ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ይመስላሉ ። እርግጥ ፡ ነው ፡ ብዙ ፡ የመንገደኞች (አገር ፡ ኅብኝዎች) ፡ ጽሑፎች ፡ ስለ ፡ አንዳንድ ፡ የሕግ ፡ ጉዳዮች ፡ መግለጫ ፡ ይሰጣሉ ፤ ሆኖም ፡ ከነዚህ ፡ ውስጥ ፡ እንዳቸውም ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ ነው ፡ ሊባል ፡ አይችልም ።¹⁰⁴

በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ ዘመን ፡ ወደ ፡ መጨረሻው ፡ ገደማ ፡ የተደረጉ ፡ ጥናቶች ፡ አብዛኞቹ ፡ ሃይማኖትና ፡ ታሪክ ፡ ነክ ፡ የሆኑ ፡ አሉ ፤ ከነዚህም ፡ ለምሳሌ ፡ ስለ ፡ ዘርዓ ፡ ያዕቆብ ፡ አዋጅ ፡ ዲልማን ፡ የጻፈው ፤ ፔል ፡ ፕላት ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ዲደስታሊያ (ጠቃሚ ፡ የሆነ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ሕግ ፡ ምንጭ) ፡ የጻፈው ፡ ናቸው ።¹⁰⁵

ሁለተኛውን ፡ ክፍል ፡ ዘመን ፡ ደግሞ ፡ ስንመለከተው ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ በሕግ ፡ ሳይንስ ፡ በኩል ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ለውጥ ፡ ደርሰዋል ። ሆኖም ፤ ልንረዳው ፡ እንደቻልንው (እንደተለመደው ፡ ፍትሕ ፡ ነገሥትን ፡ ማስተማርና ፡ ማተት ፡ መቀጠሉ ፡ ቢታመንም) ፡ በዚህ ፡ የአገሩን ፡ ሕግ ፡ ለማሳወቅ ፡ በተወሰደው ፡ እርምጃ ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ አሁንም ፡ ተካፋይ ፡ አልሆኑም ። ሥራው ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሊቃውንት ፡ ብቻ ፡ ነበር ፤ እነርሱም ፡ ሥራውን ፡ በብዙ ፡ መንገድ ፡ ነው ፡ የሞከሩት ።

አንደኛ ፡ ነገር ፡ የፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ ጥናት ፡ እየተስፋፋ ፡ ሄደ ፤ ይህም ፡ የተነሳሳሳው ፡ በ፲፰፻፺፭ ፡ ዓ.ም. ፡ እና ፡ ፲፰፻፺፱ ፡ ኢኖዚያ ፡ ጉይዲ ፡ ድንቅ ፡ አድርጎ ፡ በሠራው ፡ የፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ ትርጉም ፡ ነው ።¹⁰⁶

102 በ፲፱፻፳፮ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ ለማካይነት ፡ ሊታተም ፡ ነው ። ይህ ፡ ትርጉም ፡ ፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ እንደሚመለከት ፡ ለመላው ፡ ማወቅ ፡ ያስፈልጋል ።

103 በቦድሌያን ፡ ቤተ ፡ መጻሕፍት ፡ የብሩስን ፡ ጽሑፎች ፡ ቁጥር ፡ ፳፰ ፡ እና ፡ ፶፪ ፡ ተመልከት ። የነዚህ ፡ ሁለት ፡ ጽሑፎች ፡ ማይክሮ ፡ ፈልም ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የሕግ ፡ ቤተ ፡ መዛግብት ፡ ተቀምጥዋል ።

104 የኢልባረዝንና ፡ የሊፈብርን ፡ ጽሑፎች ፡ (ጥቂቶቹን ፡ ብቻ ፡ ለማውሳት) ፡ በጆጃኛውና ፡ በጠጃኛው ፡ ማስታወሻ ፡ ተመልከት ።

105 በ፲፯ኛው ፡ ማስታወሻ ፡ የተጠቀሰውን ፡ በመጽሐፎች ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡ በሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ (መጀመሪያ ፡ ክፍል ፡ ዘመን) ፡ ተመልከት ።

106 በ፲፯ኛው ፡ ማስታወሻ ፡ እላይ ፡ ተመልከት ።

ይሁን፡ እንጂ፡ ከፍትሐ፡ ነገሥት፡ ይልቅ፡ ሊቃውንቱ (አብዛኞቹ፡ ጣሊያኖች)፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ የሚጽፉ፡ ስለ፡ ልማድ፡ ሕግ፡ ነበር፤ በተለይም፡ ስለ፡ ኤርትራ፡ ልማድ፡ ሕግ፡ በዘመኑ፡ የተዘጋጀውን፡ የኮንቲ፡ ሮሲኒን፡ ከፍተኛ፡ ሥራ፡ ከአሁን፡ በፊት፡ እንስተነዋል ።¹⁰⁷ ሳይነገር፡ ሊታለፍ፡ የማይገባው፡ ደግሞ፤ ምንም፡ እንኳ፡ እነዚህ፡ ጥናቶች፡ ቀደም፡ ብሎ፡ በልማድ፡ ሕግ፡ ክፍል፡ ብንመድባቸው፡ በውነቱ፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ ደንበኛው፡ ክፍላቸው፡ የሕግ፡ ሳይንስ፡ ነው ።

ስለ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ሁናቴዎች፡ የተደረጉ፡ ሌሎች፡ ጥናቶችም፡ በዚህ፡ ዘመን፡ ታትመዋል፤ እነሱም፡ ስለ፡ አንዳንድ፡ የተለዩ፡ ፕሮብሌሞች፡ ወይም፡ ስለ፡ አንዳንድ፡ የተለዩ፡ ዶኩማዎች፡ የተደረጉ፡ ጥናቶች፡ ሲሆኑ፤ ብዙ፡ ጊዜም፡ የዶኩማዎቹን፡ የመጀመሪያ፡ እትም፡ ይዘው፡ እናገኛለን ።¹⁰⁸

ሦስተኛው፡ የሕግ፡ ታሪክ፡ ዘመን፡ በሕግ፡ ሳይንስ፡ በኩል፡ ከሁለተኛው፡ ዘመን፡ በጣም፡ የተለዩ፡ ነው፡ ለማለት፡ አያስደፍርም ። ምናልባት፡ ስለ፡ ኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ የሚደረገው፡ ጥናት፡ እየበዛ፡ ሄዶ፡ ይሆናል ። ይሁን፡ እንጂ፡ እነዚህ፡ ጥናቶች፡ ብዙ፡ ፍሬ፡ አሳይተዋል፡ ለማለት፡ ገና፡ አልተቻለም ። በዚህም፡ ዘመን፡ በቀድሞው፡ ዘመን፡ ዐይነት፡ ጥናቶች፡ መታተማቸውን፡ አላቋረጡም፤ ጎልቶ፡ የሚታየው፡ ለውጥ፡ በዚህ፡ ዘመን፡ በታወጀው፡ በአንዳንድ፡ ሕግ፡ የሊቃውንቱ፡ መሳብ፡ ብቻ፡ ሲሆን፤ ከዚህም፡ የተነሳ፡ አንዳንድ፡ ደንበኛና፡ እውነተኛ፡ የሆኑ፡ የሕግ፡ ጥናቶች፡ ተጀመሩ ።¹⁰⁹

የሕግ፡ ሳይንስ፡ በደንብ፡ የተጀመረው፡ በመጨረሻው፡ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ታሪክ፡ ክፍለ፡ ዘመን፡ ነው ።

አንደኛ፡ ከሁለተኛ፡ ዓለም፡ ጦርነት፡ በኋላ፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ የኢትዮጵያን፡ ሕግ፡ አቋም፡ በጠቅላላው፡ የሚገልጹ፡ መጽሐፎች፡ ታተሙ ። ከታተሙትም፡ መጽሐፎች፡ እንደ፡ ደራሲዎቹ፡ ጠባይ፡ ልዩነትና፡ እንደ፡ አቀራረባቸው፡ ልዩነት፡ ጨርሰው፡ የማይመሳሰሉ፤ የማርዠሪ፡ ፔራም፡ ዘ፡ ገጦርንሚንት፡ አፍ፡ ኢትዮጵያ (የኢትዮጵያ፡ መንግሥት)፡¹¹⁰ እና፡ የናታን፡ ማሬይን፡ ዘ፡ ኢትዮጵያን፡ ኤምፓየር፡ ፌዴሬሽንና፡ አንድ፡ ሎውስ (የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ መንግሥት፡ ፌዴሬሽንና፡ ሕጎች)፡¹¹¹ የተባሉት፡ ሁለት፡ መጽሐፎች፡ ናቸው ። ስለዘመኑ፡ ሕግ፡ እድገት፡ ከነዚህ፡ ሌላ፡ አሜሪካ፡ ጽሑፎችም፡ ተጽፈዋል ።¹¹²

107 በጃጃኛውና፡ በጃፎኛው፡ ማስታወሻ፡ እላይ፡ ተመልከት ።
 108 በመጽሐፎች፡ ዝርዝር፡ ውስጥ፡ በሕግ፡ ሳይንስ፡ ክፍል፡ (ሁለተኛ፡ ክፍለ፡ ዘመን)፡ ተመልከት ።
 109 ያንኑ፡ ግን፡ በሦስተኛው፡ ክፍለ፡ ዘመን ።
 110 ለንደን፡ (፲፱፻፵፰) ።
 111 ሮተርጻም፡ (፲፱፻፶፩)፤ ይህ፡ እትም፡ ደራሲው፡ የጻፋቸውን፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አርእስቶች፡ በፊደል፡ ተራ፡ በመመደብ፡ አንድ፡ የአጅ፡ እትም፡ አስቀድሞ፡ ወጥቶ፡ ነበር፤ የመጽሐፉም፡ ስም፡ ሆኗቸው፡ ቱ፡ ዘ፡ ሎስ፡ አፍ፡ ኢትዮጵያ (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፵፱) ። ከዚያ፡ በኋላ፡ ጆጂሻል፡ ሲስተም፡ አንድ፡ ዘ፡ ሎስ፡ አፍ፡ ኢትዮጵያ፡ በሚል፡ ስያሜ፡ የመጀመሪያው፡ እትም፡ በ፲፱፻፶፩፡ ወጣ ።
 112 የመጻሕፍት፡ ዝርዝር፡ በሕግ፡ ሳይንስ፡ ክፍል፡ (በጃኛው፡ ክፍለ፡ ዘመን)፡ ተመልከት ።

በዳግማዊ ፡ ምኒልክ ፡ ዘመንና ፡ ከ፲፱፻፴፮ ፡ ዓ.ም. በፊት ፡ ባለው ፡ ዘመን ፡ ስለ ፡ ነበረው ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ ባለምበራሱ ፡ ማሳተሚያ ፡ ሥላሴ ፡ ወልደ ፡ መስቀል ፡ በ፲፱፻፶፯ ፡ ዓ.ም. ዝክረ ፡ ነገርን ፡ በማሳተም ፡ ከፍተኛ ፡ ዋጋ ፡ ያለው ፡ ሥራ ፡ አበር ክተዋል ። መጽሐፉ ፡ ከ፲፱፻፷፰ ፡ ዓ.ም. (የመጀመሪያዎቹ ፡ ሚኒስትሮች ፡ የተሾሙ በት) ፡ እስከ ፡ ፲፱፻፴፮ ፡ ዓ.ም. (ጦርነቱ ፡ እስከ ፡ ተጀመረበት) ፡ ባሉት ፡ በነዚያ ፡ ከፍተኛ ፡ ዓመታት ፡ ውስጥ ፡ ስለ ፡ ነበረው ፡ የሕግ ፡ እድገት ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በመጽሐፉ ፡ የታተሙትን ፡ ዶክሜንቶች ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ ስለነዚህ ፡ ዶክሜንቶች ፡ ስፊ ፡ መግለጫ (ሀተታ) ፡ የሚሰጥ ፡ ነው ። ቢሆንም ፡ በአማርኛ ፡ ብቻ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ የታተመው ፡ በብዙ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሊቃውንት ፡ አልታወቀም ።¹¹³

በመጨረሻም ፡ የዚህ ፡ ዘመን ፡ ከፍተኛ ፡ የእድገት ፡ እርምጃ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ አገልግሎቱ ፡ የኢትዮጵያን ፡ ሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ለማደር ጀትና ፡ ለማስራጨት ፡ የሆነው ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ መቋቋም ፡ ነው ። ይህን ፡ ለመረዳት ፡ ትምህርት ፡ ቤቱ ፡ በተቋቋመ ፡ በዚህ ፡ በአጭር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ እንኳ ፡ ራሱ ፡ ያሳተማቸውንና ፡ በዋስትናው (በእርዳታው) ፡ የታተሙትን ፡ ጽሑፎች ፡ መመልከት ፡ ይበቃል ። ከየኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ሌላ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አንዳንድ ፡ ቋሚ ፡ ነገሮችም ፡ መጻሕፍት ፡ ታትመዋል ።¹¹⁴ ይህንና ፡ በያመቱ ፡ የሚመረቁትን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ወጣት ፡ ሊቆች ፡ ስንመለከት ፡ የአገሩ ፡ የወደፊት ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ዕድል ፡ በደህና ፡ እጅ ፡ ገብቶዋል ፡ ለማለት ፡ እንችላለን ።

ይህን ፡ እንጂ ፡ እነዚህ ፡ ጉልህ ፡ መሰለው ፡ የሚታዩ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ምልክቶች ፡ እርግጠኛውን ፡ ነገር ፡ ማለት ፡ አብዛኛው ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ገና ፡ ያልታወቀ ፡ መሆኑን ፡ ሊሰውሩት ፡ አይገባም ። በልማድ ፡ ሕግ ፡ ክፍል ፡ እንደተጠቀሰው ።¹¹⁵ ብዙ ፡ ኢትዮጵያውያን (አንዳንዶቹ ፡ በመንግሥቱ ፡ አስተዳደር ፡ ከፍተኛ ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ ያሉ) ፡ ጠቃሚ ፡ የሕግ ፡ ልምድ ፡ ያላቸው ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አንዳንድ ፡ ነገር ፡ ለተተኪዎቻቸው ፡ ማስተማሪያ ፡ ጽሑፍ ። ይህን ፡ እንጂ ፡ እነዚህ ፡ ለአንዳንድ ፡ ጉዳይ ፡ በጣም ፡ ጠቃሚ ፡ ሊሆኑ ፡ የሚችሉ ፡ ጽሑፎች ፡ አልታተሙም ፤ ሊመለከቱዎቻቸው ፡ የሚፈልጉም ፡ ሰዎች ፡ ሊያገኙዎቻቸው ፡ አይችሉም ። በውኃቱ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የነዚህ ፡ ጽሑፎች ፡ ወደ ፡ ብርሃን ፡ መውጫቸው (መግለጫቸው) ፡ ዛሬ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ደራሲዎቻቸው ፡ አስፈላጊነቱን ፡ ተረድተው ፡ ሊቃውንት ፡ እንዲያገኙዎቻቸው ፡ ለማድረግ ፡ እንደሚፈቅዱ ፡ ተስፋ ፡ አለን ።

በመጨረሻም ፡ ልናነሳው ፡ የሚገባ ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ዋጋ ፡ ያለው ፡ ጥናት ፡ ሊያበረክት ፡ የሚችልበት ፡ አንድ ፡ ሌላ ፡ ክፍል ፡ ደግሞ ፡ በአገሪቱ ፡ ውስጥ ፡ በብዙ በታ ፡ የሚሠራበት ፡ የእስላም ፡ ሕግ ፡ ነው ። ይህም ፡ ከ፲፱፻ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ መነሻ ፡ ጀምሮ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ከእስላም ፡ ዓለም ፡ ጋር ፡ ከነበራት ፡ ትግል ፡ የተገኘ ፡ ሲሆን ፤ የአገሩ ፡ ሕዝብ ፡ በከፊል ፡ የእስላምን ፡ ሕግ ፡ ተቀብሎ ፡ ዛሬም ፡ ይሠራበታል ። ዛሬ ፡ በአገሩ ፡ ሦስት ፡ ዐይነት ፡ የእስላም ፡ ሕግ ፡ ክፍሎች (እነሱም ፡ ሻፊት ፡ መለከት ፡ እና ፡ ሐናፊት) ፡ የሚከተሉ ፡ ይገኛሉ ። እነዚህ ፡ ሕጎች ፡ ባሉበት ፡

113 በጽጌኛው ፡ ማስታወሻ ፡ ተመልከት ፤ የጽሑፉን ፡ አንዳንድ ፡ ክፍሎች ፡ የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ተማሪዎች ፡ ወደ ፡ እንግሊዝኛ ፡ ተርጉሞቻቸዋል ።

114 ፕብሊኬሽንን ፡ እፍ ፡ ዘ ፡ ፋኩልቲ ፡ እፍ ፡ ሎ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ፈርስት ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ በሚለው ፡ እርእስት ፡ ስር ፡ የተመደቡትን ፡ በመጻሕፍት ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡ በሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ (በጸኛው ፡ ክፍል ፡ ዘመን ፡) ተመልከት ።

115 እላይ ፡ ገጽ ፡ ፪፻፲፩ ፡ ተመልከት ።

ሁሉ ፡ በአካባቢው ፡ ሰፍራ ፡ ከሚገኘው ፡ ልማድ ፡ ጋር ፡ ጎን ፡ ለጎን ፡ ይኖራሉ ፡
ወይም ፡ ከልማዱ ፡ ይጋጫሉ ። ከአንዳንድ ፡ በአጠቃላይ ፡ ሁናቴ ፡ ከተጻፉ ፡ መጽ
ሐፎች ፡ በቀር ፡ የእስላም ፡ ሕግ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ስለ ፡ ሚሠራበት ፡ ሁናቴ ፡ የሚገ
ልጹ ፡ ምንጮች ፡ እምብዛም ፡ አይገኙ ፤ ስለዚህ ፡ ምንጮቹ ፡ በአንዳንድ ፡ ዶኩማ
ዎች ፡ የታሪክ ፡ ወይም ፡ የሳይንስ ፡ ጽሑፎች ፡ ውስጥ ፡ አልፈው ፡ አልፈው ፡
የተነገሩት ፡ ናቸው ። ¹¹⁶

የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ገና ፡ በጨቅላነቱ ፡ ያለ ፡ ይመስላል ፤ ስለዚህ ፡
ስለ ፡ አገሪቱ ፡ የወደፊት ፡ ዕድል ፡ ተቆርቋሪ ፡ የሆነ ፡ ማናቸውም ፡ ኢትዮጵያዊ ፡
ወይም ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ሰው ፡ የሕግ ፡ ሳይንስ ፡ እንዲያድግ ፡ ማድረግ ፡ ግዴታው ፡
ነው ።

፮ ፤ የሕግ ፡ ሰነዶች (ጽሑፎች ፡ ወይም ፡ ዶኩማዎች) ።

የሕግ ፡ ሰነዶች ፡ ማለት ፡ ማንኛውም ፡ ሰው (በዕለት ፡ ኑርው) ፡ የዕለት ፡
ተግባሩን ፡ በሚያከናውንበት ፡ ጊዜ ፡ የሕግ ፡ ውጤት ፡ እንዲኖራቸው ፡ የሚያዘጋጃ
ቸው ፡ ማናቸውም ፡ ጽሑፎች ፡ ናቸው ። እነሱም ፡ እንደ ፡ ምንጫቸው ፡ የግልፍ ፡
የሕዝብ ፡ በመባል ፡ ሊመደቡ ፡ ይችላሉ ፤ የመጀመሪያዎቹ ፡ ከግል ፡ ሰዎች ፡ ሥራ ፡
የሚገኙ ፡ ሲሆኑ ፡ ሁለተኛዎቹ ፡ ደግሞ ፡ ከመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ ሥራ ፡ የሚ
ገኙ ፡ ናቸው ።

የግል ፡ ሰነዶች ፡ በሕግ ፡ ምንጭነት ፡ እንዲያገለግሉ ፡ ለማድረግ ፡ ዋናው ፡
ችግር ፡ አንደኛ ፡ ሰነዶቹ ፡ ታትመው ፡ አያውቁም ፤ ሁለተኛ ፡ ሰነዶቹ ፡ ከአገልግ
ሎት ፡ ውጭ ፡ በሆኑ ፡ ጊዜ ፡ ከእንግዲህ ፡ ወዲያ ፡ ምንም ፡ አይጠቅሙንም ፡ ሲሉ ፡
ባለጉዳዮቹ ፡ ያጠፋዎቻቸው (ይቀድድዎቻቸው) ፡ ደግነቱ ፡ ከነዚህ ፡ የግል ፡ ሰነ
ዶች ፡ አንዳንዶቹ ፡ የማይቋርጥ (ዘለዓለማዊ) ፡ የሆነ ፡ ሙብት ፡ ስለሚያቋቋሙ ፡
ለብዙ ፡ መቶ ፡ ዓመታት ፡ ተጠብቀው ፡ ይገኛሉ ። አንዳንዶቹ ፡ ደግሞ ፡ የሕግን ፡
ጉዳይ ፡ በማይመለከቱ ፡ ጽሑፎች ፡ ውስጥ ፡ ተመዝግበው ፡ ይገኛሉ ፤ (ለምሳሌ ፡
በገዳማት ፡ በሚገኙ ፡ የሃይማኖት ፡ መጻሕፍት ፡ ውስጥ) ፡ እነዚህም ፡ ጽሑፎች ፤
(የሃይማኖት ፡ መጽሐፎች) ፡ ተጠብቀው ፡ ስለሚኖሩ ፡ ስለ ፡ መጀመሪያው ፡ ክፍለ ፡
ዘመን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ አንዳንድ ፡ የሕግ ፡ ሰነዶችም ፡ አብረው ፡ ይገ
ኛሉ ። ¹¹⁷

¹¹⁶ በደበልጥ ፡ ጀ ፡ ኤስ ፡ ትራሚንግህም ፡ ኢሰላም ፡ ኢን ፡ ኢትዮጵያ ፡ (ለገደን ፡ ፲፱፻፶፪) ፡ ተመል
ከት ፡ እንዲሁም ፡ በፍትሕ ፡ ነገሥት ፡ ላይ ፡ እስላም ፡ ስላለው ፡ መጫን ፡ በመጻሕፍት ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡
በሕግ ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል (በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ ዘመን) ፡ ተመልከት ።

¹¹⁷ እነዚህ ፡ ሰነዶች ፡ አብዛኞቹ ፡ የሌሎች ፡ የታሪክ ፡ ሰነዶች ፡ አንዳንድ ፡ ክፍሎች ፡ በመሆን ፡ ይገ
ኛሉ ፤ በሙዚየም ፡ ወይም ፡ በቤተመገብት ፡ ውስጥ ፡ ያሉ ፡ ካታሎግ ፡ እየተመለከተ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡
ታሪክ ፡ የተቀመጡትን ፡ ሰነዶች ፡ እየመረመረ ፡ ስለ ፡ ሕግ ፡ ጉዳይ ፡ የተጻፉትን ፡ ከውስጣቸው ፡ ማው
ጣት ፡ የሕግ ፡ ታሪክ ፡ ጸሐፊ ፡ ተግባር ፡ ነው ። በመጻሕፍት ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡ በሕግ ፡ ሰነዶች ፡ ክፍል ፡
(በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ ዘመን) በውጭ ፡ አገር ፡ ሙዚየም ፡ ወይም ፡ መዝገብ ፡ ቤት ፡ ከሚገኙ ፡ ዋናዎች ፡
የኢትዮጵያ ፡ ሰነዶች ፡ ካታሎግ ፡ ተመልከት ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የኢትዮጵያ ፡
ሕግ ፡ ቤተ ፡ መዛግብት ፡ ከኢትዮጵያ ፡ አርኪዎሎጂ ፡ ኢንስቲትዩት ፡ ከመጀመሪያው ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡
እስከ ፡ ሁለተኛው ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡ የሚገኙ ፡ ከነዚህ ፡ ሰነዶች ፡ የአንዳንዶቹን ፡ ፎቶ ፡ ኮፒ ፡ በቅርቡ ፡
ወስድዋል ።

በሁለተኛው : የኢትዮጵያ : ሕግ : ታሪክ : ክፍለ : ዘመን : ግን : የሕግ : ጉዳይ : የያዘ : የግል : ሰነዶችን : ማግኘት : በጣም : አስቸጋሪ : ነው ። ሕዝብ : እንዲያውቃቸው : በጋዜጣ : ከወጡ : ከእንዳንድ : ሰነዶች (ለምሳሌ : በክፍተኛው : ፍርድ : ቤት : ትእዛዝ : ስለ : ውርስና : ስለ : ንግድ : ጉዳይ : የሚወጡ : ማስታወቂያዎች) : በቀር : የግል : ሰነዶች : ስለሚቀጥሉትም : ዘመናት : ማግኘት : አይቻልም ።¹¹⁸ ተስፋ : የምናደርግ : የኢትዮጵያ : ሕግ : እንዲታወቅ : ለማድረግ : የሚወዱ : እንዳንድ : ሰዎች : ከእንግዲህ : ወዲያ : አይጠቅሙንም : የሚሏቸውን : የግል : ሰነዶች : እንደ : የኢትዮጵያ : ሕግ : መዝገብ : ቤት : ባሉት : ስፍራዎች : ለማኖር : ይፈቅዳሉ : ብለን : ነው ።

የሕዝብ : ሰነዶች : የሆኑ : እንደሆነ : ግን : ብዙዎቹ : የመንግሥትን : ራፖርት : ኮረሰፖንዳንስ : የሚመለከቱ : ሲሆኑ ፤ እንደዚህ : ያሉቱን : ከዐይነታቸው : የተነሳ : ሕዝብና : ሊቃውንት : ሊያገኙዋቸው : አይችሉም ። ይህ : ተፈጻሚ : የማይሆነው : ኢትዮጵያ : ከሌሎች : አገሮች : ጋር : ያሏትን : ጉዳዮች : በሚመለከቱ : በውጭ : አገር : መዝገብ : ቤቶች : በሚገኙ : ሰነዶች : ብቻ : ነው ። ብዙውን : ጊዜ : የአምሳ : ዓመት : ጊዜ : ካለፋቸው : በኋላ : እነዚህን : ሰነዶች : ማየት : ይቻላል ፤ ለምሳሌ : በለንደን : የሚገኘው : የሕዝብ : መዝገብ : ጽሕፈት : ቤት : ዛሬ : ከ18፻፲፭ : ዓ.ም. በፊት : ያሉትን : ሰነዶች : ማየት : ይፈቅዳል ። ለማየት : በሚፈቀዱት : ሰነዶች : ውስጥ : የመጀመሪያውንና : የሁለተኛውን : የኢትዮጵያ : ሕግ : ታሪክ : ክፍለ : ዘመናት : የሚመለከቱ : ብዙ : የሕዝብ : ሰነዶች : ልናገኝ በት : እንችላለን ።¹¹⁹ በኢትዮጵያ : ግን : እንዲህ : ያለ : የመንግሥት : መዝገብ : ቤት : ድርጅት : ባለመኖሩ : ሰነዶችን : ማግኘት : በፍጹም : አይቻልም ።

ለ) ከሕግ : ውጭ : ያሉ : ምንጮች ።

የኢትዮጵያን : የሕግ : ታሪክ : በደንብ : ለማጥናት : ከሕግ : ውጭ : ያሉ : ጽሑፎች : ስላላቸው : ስፍራ : ብዙ : እንናገርም ፤ ከአሁኑ : በፊት : ስለ : ሕግ : ምንጮች : ስንናገር : ስለ : ሕግ : ያልሆኑ : ጽሑፎችም : የኢትዮጵያ : ሕግ : እንዲታወቅ : ለማድረግ : በጣም : የሚረዱ : መሆናቸውን : ገልጸናል ። ከታሪክ : ምንጮች : ለምሳሌ : እንደ : ታሪክ : ነገሥት : ካሉት ፤ ከጽሑፍ : ምንጮች : ለምሳሌ : እንደ : አገር : ኅብኝዎች : ራፖርት : ካሉት ፤ ከሃይማኖት : ምንጮችም : ሳይቀር : ለምሳሌ : የዘርዓ : ያዕቆብ : ጽሑፍ : በእያንዳንዱ : ዘመን : ስለሚገኘው : የኢትዮጵያ : ሕግ : እንዳንድ : ማስረጃ : ይገኛል ። ከሕግ : ውጭ : ያሉ : ምንጮች : ለቅርቡ : ዘመን : በጣም : ጠቃሚ : እንኳ : ባይሆኑ : ሊያገለግሉ : ይችላሉ ፤ ከነዚህም : ለምሳሌ : በዚህ : በሃያኛው : መቶ : ዓመት : የወጡት : ጋዜጦች : ናቸው ።

¹¹⁸ የኢትዮጵያ : ሕግ : ቤት : መዛግብት : እንዲህ : ያሉትን : ማስታወቂያዎች : በደንብ : መሰብሰብ : ጀምሯል ።

¹¹⁹ የዚህ : ዐይነት : ጥናት : አምና : ተጀምሮ : ነበር ፤ ዘንድርም : በእንደ : የቀዳማዊ : ኃይለ : ሥላሴ የጻፈሉት : የሕግ : ትምህርት : ቤት : አባል : ጥናቱ : በደንብ : ይቀጥላል ።

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW
FROM THE 13th TO THE 20th CENTURY*

by Dr. J. Vanderlinden**

INTRODUCTION

This paper is an introduction to the sources of Ethiopian law between the 13th and the 20th century.

By an introduction, we mean that the reader must not expect to find in the following pages a definite and comprehensive description of the legal development of Ethiopia. The field we will be dealing with is a relatively new one and its scientific and systematic study has just been begun. We will thus only try in this essay to outline our present knowledge of the sources of Ethiopian law and, as far as possible, to define the prospects of future development in the field.

The sources of Ethiopian law consist of any documentation, mostly written but also oral, which can add to our knowledge of the law of Ethiopia. In other words they are all the means through which the reality of Ethiopian law is expressed. This includes not only legal sources in the narrow sense of the word, i.e. legislative enactments, custom, judgments, legal science and legal documents, but also non-legal sources giving information as to the state of the law, i.e. historical works, travel reports, newspapers, literary works, etc. And obviously both categories can include both written and oral documents, such as recordings on records or magnetic tapes.

For our purpose, we will define law as being those acts and institutions the respect for which is enforced by socially recognized organs in order to safeguard social cohesion and to develop society. A very wide definition has been chosen in order to bring within its limits the greatest possible number of phenomena which can be called law. It puts special stress on the fact that law is a social phenomenon, that law includes institutions as well as acts, that law is enforced by socially recognized organs and finally that law has two main functions: the safeguarding of social cohesion and the development of society.

But, in this paper, our subject will be restricted to only a small area of the law, i.e. the law of Ethiopia. We will consider the law of the country in its present boundaries, although in some cases we will have to refer to foreign legal materials as having influenced the sources of Ethiopian law.¹

Finally, the chronological limits of our study stretch over eight centuries of

*I must express here all my thanks to my colleagues Jo Dunning and Christopher Clapham who have not only accepted to improve in a large measure the English style of this paper, but have also made invaluable suggestions as to its contents.

** Suppléant à l'Université libre de Bruxelles; visiting Lecturer, Faculty of Law, Haile Sellassie I University.

¹We will however exclude from this paper that part of the law which cannot be considered as being Ethiopian as it was imposed to the country by foreign rule. This is the case for Italian and British law in either Ethiopia and Eritrea at the time they were subjected to colonial rule.

Ethiopian legal history. The 13th century has been taken as a starting point as it provides us with the first important written documents on the state of the law in the country. Obviously documentation exists for previous periods, but it cannot compare with that of the 13th century and after. On the other end, our survey will extend up to the present time, and so include the most recent developments in the sources of Ethiopian law.

Within these general chronological limits, we will divide the history of Ethiopian law into four main periods:

1) from the 13th century, i.e. from the time of the advent of the so-called Solomonic line of kings, until the accession of Emperor Menilek to the Ethiopian throne in 1889; we will call it the pre-Menilek period.

2) from the beginning of Menilek's reign to the appointment of Ras Täfäri as regent in 1916; we will call it Menilek's period.

3) from the appointment of Ras Täfäri as regent to the Italo-Ethiopian conflict of 1935; we will call it the pre-war period.

4) from the return of His Imperial Majesty Haile Sellassie I in 1941 to the present time, i.e. the contemporary period.

The justification of these divisions can be found only in the development of the sources of Ethiopian law during each of these periods. As we shall see each of them can be characterized by special features in that respect.

THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

The sources of Ethiopian law, as has been already pointed out, can be divided into two main categories: legal and non-legal sources. The former can be subdivided into legislative enactments, custom, case-law, legal science and legal documents, while the latter consist mainly of scientific and literary works (in which we include travel reports, general studies about Ethiopia, newspapers, and general periodicals). We will now proceed to examine each of these sources in an historical perspective considering successively the different periods of Ethiopian legal history mentioned in the introduction.

A. LEGAL SOURCES

I. LEGISLATIVE ENACTMENTS

Legislative enactments can be defined, for the purposes of this paper, as the formal expression of the will of the governing persons or institutions of a given society, in the exercise of their governing function. This definition excludes those expressions of the will of the governing persons or institutions which constitute the judicial administration of the society; such expressions will fall in the case-law category.

If we consider the first period of Ethiopian legal history, legislative enactments seldom appear as such, isolated from other legal sources. They are to be found, as we shall see, in religious books (i.e. in non-legal sources) or chronicles.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

But there is a very important exception to this general rule: the *Serata Mangest* or *Law of the State*, which has been translated into German and Italian.² This short collection (it contains altogether twenty-one articles of law) appears to record a continuous legislative activity which started in the 14th century and culminated in the 17th; the first elements are attributed by Guidi to Amda Sion (1314-1344) and the last to Fasilidas (1632-1667), although the eminent Italian scholar was apparently unable to date with precision every element of the collection. It consists mostly of enactments on the organization of the Ethiopian royal Court (including many provisions defining the status of dignitaries recognized as members of that Court), but it also contains some provisions on more general matters such as civil procedure, although these are always connected with members of the royal Court. The following is a good example of the such a provision: "When the Queen accuses somebody or is accused by somebody, the judges shall be called to sit in court in her house."³

Apart from this particular collection of legislative enactments (and one cannot exclude the possibility of one day finding other similar collections), laws of the first period are generally found in non-legal texts; there they are reproduced most often by historians.

Examples of statutory legislation by Ethiopian kings are thus found in the chronicles recounting the events of their reign or those of their predecessors. The texts of the laws are generally drafted in a very short and optative form which soothes the imperative character of the command without depriving it of its force. The two texts which follow show both aspects clearly. The first text is from the so-called *Chronicle of Paris*, published by Basset in his *Etudes éthiopiennes*⁴ and concerns a very important moment in Ethiopian history: the abdication of king Susenyos (1607-1632) after the re-establishment of the traditional faith in the Empire. It reads as follows: "Let this Faith be re-established and my son Fasil reign." As for the second text, it is taken from the so-called *Abbreviated Chronicle*, published by Beguinot⁵ and reproduces an enactment of king Za-Dengel (1603-1604). It reads as follows: "Let all the men be soldiers and the land pay the tribute." Conti Rossini, commenting upon this text, stresses the unusual character of the enactments, as normally land was exempted from taxation as soon as men went to war.⁶ And in another study of the same text, he discusses its exact meaning and disputes the position taken by another Italian scholar, Cerulli.⁷ The

² See J. Varenbergh, "Studien zur abessinischen Reichsordnung", in *Zeitschrift für Assyriologie*, vol. 30 (1915), pp. 1-45 for the German translation of the text, and I. Guidi, "Contributi alla storia letteraria di Abissinia, I. Il Ser'ata Mangest", in *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Scienze morale*, vol. XXXI ser. V (1922), pp. 65-89, for the Italian translation.

³ I. Guidi, cited above, p. 76.

⁴ R. Basset, *Etudes éthiopiennes*, (Paris 1881), p. 132.

⁵ F. Beguinot, *La cronaca abbreviata d'Abissinia*, (Roma 1901), p. 42.

⁶ C. Conti-Rossini, "Due squarci inediti di cronaca etiopica", in *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Scienze morale*, vol. II ser. V (1893), pp. 811-812.

⁷ Compare C. Conti Rossini, "Sue due frasi della Cronaca abbreviata dei Re d'Etiopia", in *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli*, vol. 3 (1949), pp. 284-290, with E. Cerulli, *Etiopia occidentale*, vol. I, (Roma 1930), pp. 138-140.

latter goes so far as to say that ambiguous drafting of the document was deliberate so as to allow whatever interpretation would most favour the Crown in any one instance.⁸

More specialised are the enactments of King Zara Yaqob (1434-1468), which are contained in his work entitled the *Book of Nativity*. It mostly deals with religious affairs, but also contains texts on civil and penal matters, scattered among attacks against heresies of the time.⁹

All the enactments with which we have been dealing until now are general in the sense that they were applicable to the whole of the Ethiopian Empire at the time of their promulgation. But we must also take into consideration particular legislative texts conferring special rights to certain persons or, more often, to institutions. Such is the case, for instance, of the two documents reproduced below, which are generally called privileges or charters. The first is from a very important collection of more than a hundred documents establishing forced financial contributions and announcing gifts to various religious institutions of northern Ethiopia. It was first published in the beginning of this century under the title *Liber Axumae* by Conti Rossini.¹⁰ From it, we have taken as an example from an early period, a text from the end of the 14th or the beginning of the 15th century. It is reproduced here in its English translation by Huntingford,¹¹ which reads as follows:

“To the glory of the Father, the Son, and the Holy Spirit. I, the Emperor (haṣē) Dawit, have granted by charter to my father Aron of Dabra Hermo: “(then follows the list of the grants).” That it may be for me a conductor to the kingdom of Heaven. If any one violates or infringes (this), may he be cursed by the power of Peter and Paul; and by the mouth of the Father, the Son, and the Holy Spirit; and by the mouth of all the Prophets and Apostles, for ever. Amen.”

Such documents can be found all throughout Ethiopian legal history, up to and including the 19th century, although in the case of the latest documents charters are frequently the confirmation of previous privileges, as can be shown by another excerpt from the *Liber Axumae*. It was promulgated by Emperor Yohannes IV between 1868 and 1889, i.e. at the very end of our first period, and reads as follows:

“And I, the king of kings Yohannes, have renewed all the hereditary grants and charters of Dabra Bizan which my fathers the kings Dawit, Zar’a Ya’qob, Lebna Dengel, and Galawdēwos gave. Who so violates or infringes (this), may he be cursed by the mouth of the Father, the Son and the Holy Spirit, be he *Tegrē makuannen* or *bahra nagasi* or *makuannen’s* deputy; may he be cursed by the power of Peter and Paul.”¹²

⁸ E. Cerulli, cited above note 7, p. 139.

⁹ K. Wendt, *Das Mashafa Milad (Liber Nativitatis) und Mashafa Sellase (Liber Trinitatis) des Kaisers Zar’a Ya’qob*, 4 vols., (Louvain 1962) and C. Conti Rossini and L. Ricci, *Il Libro della Luce del Negus Zara Ya’qob (Mashafa Berhan)*, 4 vols., (Louvain 1964-1965).

¹⁰ C. Conti Rossini, *Liber Axumae*, (Paris 1909-1910).

¹¹ G.W.B. Huntingford, *The land charters of Northern Ethiopia*, (Addis Ababa 1965), p. 33.

¹² *Id.*, p. 79.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

Aside from the charters or privileges granted to communities or individuals, another legislative source of Ethiopian legal history can be found in the treaties concluded between Ethiopian sovereigns and foreign powers. These treaties are found at a rather late stage of our first period, the first among them being the Anglo-Ethiopian Agreements of 1841 and 1849, which were concluded by Queen Victoria's Government and Sahle-Selassie as to the first and Ras Ali as to the second.¹³ These treaties, generally qualified as friendship and commerce treaties, were to grow more numerous in the following years as Ethiopia became an important element in the politics of European powers in the Red Sea area. In the beginning (as is the case for the 1841 and 1849 treaties and also for the Italo-Ethiopian Treaty of 1883 passed by Menilek) the agreements were concluded between local kings and the foreign powers; it is not until Menilek's reign as Emperor that one may in fact speak of agreement between Ethiopia as such and the other countries.¹⁴

These agreements deal mostly with public international law problems, although they sometimes include very important provisions influencing directly the legal structure of the country. Such is the case, for instance, for article XVII of the 1849 Treaty which establishes consular courts in Ethiopia (or at least within the limits of Ras Ali's territory) with exclusive jurisdiction over British subjects both in civil and penal matters.¹⁵ The treaties also provide us for the first time with documents which are written in foreign languages and which can be found in foreign ministerial archives outside Ethiopia. Often, however, the text of a treaty differs in its different versions, owing to the fact that it is written in Amharic and in the language of the foreign contracting power; this has sometimes led to serious problems of interpretation, some of which have nearly resulted in *casus belli* between the interested powers.

Finally legislative enactments promulgated by the Catholic Church which were accepted by the Ethiopian Church must be mentioned here. They can be found in collections like the *Senodos*, some parts of which have been published or translated.¹⁶ In the same way the Acts of the Apostles were received in the Ethiopian Church through the *Didascalia Apostolorum* which was also translated into Ge'ez during the first times of Ethiopian legal history.¹⁷

This brings us to our conclusions on the legislation of this first period of Ethiopian legal history. One may say that apart from some very rare collections of either royal or Church legislative materials or privileges and the few international treaties, legislative enactments of the period are not well known. First

¹³ The second of these treaties is published in *Trattati, convenzioni e accordi relativi all'Africa*, 4 vols., Rome 1941-1943, Vol. III, pp. 208-212.

¹⁴ This is written with the full knowledge that treaties binding on Ethiopia as such could have been passed as soon as Theodoros was proclaimed emperor in 1855. It should be noted, however, that there was an Emperor in the country in 1883, when Menilek entered into his agreement with Italy: this was Yohannes IV.

¹⁵ See *Trattati*, cited above in note 13, pp. 211-212.

¹⁶ On the *Senodos*, see the studies by Guerrier and Grebaut, Mauro da Leonessa, Guerrier, Horner, Duensing, Guidi and Conti Rossini in the Bibliography, Legislation (1st period — Church law), to this article.

¹⁷ On the *Didascalia*, see the studies by Pell Platt and Françon, in the same place.

of all, the work of going through all available sources (especially the chronicles) for their legal references has still to be done. Secondly, the materials available at the present time offer no guarantee of the authenticity of the texts quoted by the chronicles. As we have seen, the language of the laws is often not very clear and gives rise to many interpretations. Whether this is due to the deliberate intention of the Ethiopian rulers (as Cerulli maintains) or to the lack of precision on the part of the person in charge of the chronicles (the Tsähäfä T'ezaz or Official Chronicler) has still to be determined¹⁸ and perhaps it never will be, as there were apparently no organized archives at the time of their writing. Moreover, one can be sure that the diffusion of legal instruments was by proclamation as one of our documents clearly shows. We refer to the already mentioned excerpt from the *Abbreviated Chronicle*, containing Za Dengel's law. The excerpt itself is preceded by the following phrase: "In the first year of his reign, he made a proclamation through a herald, saying:..."¹⁹ Finally it must be pointed out that in many cases we do not even have a quotation of the legislative text, but only the simple comment that a text with such and such contents has been passed by a sovereign; in fact this is most frequently the case.²⁰ A very wide field of study is thus open to legal historians.

In the field of legislative enactments, the second period of Ethiopian legal history is very different from the first in that we possess evidence of a legislative concept much closer to that to which European legal historians are accustomed. The first of these documents appears in 1908 with a set of proclamations defining the functions of the various Ministers, members of the newly appointed Cabinet.²¹ This appointment is the first of Menilek's moves towards the organization of his country on European lines and it was to be followed by some others of which evidence was fortunately preserved in Balambaras Mahtämä Selassie Woide Meskel's *Zekrä Nägär*.²²

Apart from the above mentioned laws, one may also mention the proclamations on successions or on the introduction of new currency; even more general imperial declarations closer in content to the ancient laws appear.²³ A very good example of these is a proclamation made in Harrar in 1908 and recorded in *Le Semeur d'Ethiopie* which reads as follows: "You Christians and Muslims be free, each of you, to live according to your faith. If anybody is injured let him know that he has all freedom to come to me. Let everybody avoid spreading news in the country which is such as to trouble public peace."²⁴

¹⁸ On this problem see also D. Levine, *Ambiguity and Modernity* (a paper prepared for the Session on Sociology of Knowledge, Fifth World Congress of Sociology, Washington (1962)).

¹⁹ See C. Conti Rossini, cited above in note 6, p. 811.

²⁰ See, for instance, the reference to a legislative enactment of King Amda Sion dismissing judges opposing his policies in R. Basset, cited above in note 4, p. 101.

²¹ These proclamations will be published as part of an article by Selamu Bekele and J. Vanderlinden in a future issue of the *Journal of Ethiopian Law*.

²² Addis Ababa 1951.

²³ For the mentioned proclamations, see Balambaras Mahtämä Selassie, cited above, pp. 72 (on successions) and 199 (on new currency).

²⁴ *Le Semeur d'Ethiopie*, August 1908, 4th year, p. 447.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

And finally it seems that some kind of subsidiary legislation is appearing in Ethiopia. We think that such a case is that of public notices originating from the Post Office Department and regulating the postal organization of the country. Such subsidiary legislation was prepared by foreign experts in charge of divisions of the newly created ministries, as would be the case for the Director of Posts and Telegraphs, a man named Guillet who kept the population informed of the postal regulations.²⁵

But despite the increase in our knowledge of legislative sources during that period, there are still many enactments only mentioned in documents such as chronicles or travel reports, and of which we have no further account. In this respect the chronicle by Menilek's newly appointed Minister of the Pen, Gäbrä Selassie (the former Tsähäfē T'ezaz) is an example for it offers many hints as to the legislation of that reign, the text of which has apparently not been kept.²⁶

Apart from these general enactments, texts of a more special nature can be found from the same period. These are concession agreements and international treaties.

The concession agreements are of the same kind as previous charters or privileges as they give to specific persons or groups, a privilege which will have to be recognized by everybody within the country; an interesting text in that respect is the Lane Concession which refers to "Mr. George William Lane, and to the Englishmen in the City of London who are his company" as being the grantees of a mining concession.²⁷ Of course traditional privileges and charters still exist, but they do not contain much that is new, while the concessions are totally new documents and provide first hand evidence of attempts to develop Ethiopia economically. The importance of some of these concessions is even such that some of them have been frequently reproduced, either in Ethiopian sources like the *Zekrä Nägär* or in European sources such as Pigli's book on Ethiopia in European politics²⁸ or Zervos' on the Ethiopian Empire.²⁹ Such is the case of the highly significant railway concession to the Emperor's influential advisor Alfred Ilg³⁰ and of the no less important concession of the Bank of Abyssinia to the National Bank of Egypt.³¹ Obviously there were less important privileges granted to foreigners (such as the Lane Concession mentioned above), but these two examples show clearly what impact such privileges could have on

²⁵ *Le Semeur d'Ethiopie*, November 1908, 4th year, p. 493.

²⁶ Guebre Sellassie, *Chronique du règne de Menelik II, roi des rois d'Ethiopie*, 2 vols., (Paris 1932); see, for instance, vol. II, 531-532 on the appointment of judges.

²⁷ Public Record Office Archives, F.O. 1/37, an annex to a letter of January the 5th 1900 from J. L. Harrington, Consul in Addis Ababa to the Marquis of Salisbury.

²⁸ For the *Zekrä Nägär*, cited above in note 22, see for example pp. 452-482, various agreements on the Franco-Ethiopian railway and for M. Pigli, *L'Etioopia nella politica europea*, (Padova 1936), pp. 234-235 (Mining concession to Dr. Ilg), p. 239 (the same to an Italian syndicate).

²⁹ A. Zervos, *L'Empire d'Ethiopie*, (Athens 1936), gives a list of various concession agreements on p. 303.

³⁰ See Pigli, cited above note 28, pp. 215-217 and Zervos, cited above note 29, pp. 294-295.

³¹ See Pigli, note 28, pp. 243-244, and see Zervos, note 29, pp. 181-182.

the future of the country. The minor concessions will most often be found in European archives, where important research has still to be done.³²

At the same time that Ethiopia was establishing legal relations in a formal way with foreign individuals or companies, its relations with foreign states were developing at an ever increasing pace. Menilek's openness to the outside world, as much as the vital position of Ethiopia in the horn of Africa, was the origin of an intense diplomatic activity culminating in the many international agreements of the period, some of them being of paramount importance for the contemporary history of this part of the world. We need only mention the famous Wichale Treaty dating from the very first year of our period or, much later, the Klobukowski Agreement with the French government in 1908 which was to be the source of many conflicts arising from its formal acknowledgement (in Article 7) of the existence of foreign consular courts on Ethiopian territory. The interest of these treaties is such that they have often been published in foreign languages, although rarely in Amharic.³³ It is to be hoped that all these documents will be published as soon as possible as they would prove invaluable for the historians of Ethiopian law. This would also close once and for all the many debates over the exact meaning of the different versions, on which each party relied to support its claims.³⁴

Thus the second period (especially after 1907) brings great improvements in our knowledge of the legislative sources of Ethiopian law. Not only are more laws known over a shorter period (1907 or 1908 to 1916), which is a quantitative improvement, but they are also better known since we possess fuller texts of the laws, which is a qualitative improvement. And not only do we possess many full texts of legal documents, but also these texts are often available in different languages, the Amharic being nearly always accompanied by a corresponding document in the language of the foreign contracting power or party.³⁵

But what is even more interesting is that we may still hope one day to have access to the original legislative instruments. This results from the appointment by Menelik of a Minister of the Pen whose tasks included, according to the proclamation defining his duties, the copying and recording of everything written in the Palace, its careful preservation and the keeping of copies of various government papers.³⁶ This definition of the functions of the Minister of the Pen was in fact equivalent to a formal establishment of Ethiopian legal archives, even though the importance of this step for the future of Ethiopian legal history may not have been fully realized when the instructions were issued.

³² It was a custom for the Consuls or Representatives of foreign powers in Ethiopia to send to their governments a copy of all concessions granted to their nationals by the local authorities. Also, when a problem arose between the conceding power and the foreign person or company, the latter tended to ask for support from their governments, providing them with copies of documents establishing their rights.

³³ This is the case for the examples we have mentioned already in this paper. Neither Figli, nor the *Trattati*, nor Zervos ever reproduce a treaty in a non-European language. On the contrary, see S. Rubenson, *Wichale XVII*, (Addis Ababa 1964)

³⁴ Professor Rubenson of the Department of History, Haile Sellassie I University, is preparing such a collection and one hopes that it will be available as soon as possible in a printed form.

³⁵ Apart from the examples already mentioned in the field of public international law and of privileges granted to foreigners, we unfortunately do not possess versions of legislative documents in another language than Amharic.

³⁶ See Balambaras Mahtämä Selassie, cited in note 22, p. 646.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

As for the origin of the enactments, with the exception of some subsidiary administrative legislation, the Emperor and he alone was still responsible for it. The new ministers seem in fact to have assumed within a new structure and under new names functions which were previously shared by various counsellors of the monarch.

Finally, as concerns the diffusion of the law, there is a basic change through the introduction of printing presses in the country. As early as the first years of the 20th century, a press was functioning regularly in Dire Dawa (on which *Le Semeur d'Ethiopie* was printed) and somewhat later on, in 1911, the first books were printed in Addis Ababa (one of the first books ever printed on these presses is an allegory on the ministries recently created by Menilek).³⁷ However, if our information is correct,³⁸ a small printing press exclusively devoted to the printing of proclamations and other official documents was already functioning in the Imperial Palace (in the Ministry of the Pen office) a few years before that time. But this does not mean that the traditional system of proclamations had disappeared. On the contrary, it was maintained throughout this period and was the only way of spreading the laws until about 1908. An excerpt from *Le Semeur d'Ethiopie* of August 1908 shows this clearly when it describes a ceremony of proclamation which took place at that time outside the capital.³⁹ The herald would come on the market place accompanied by a young lion, "living symbol of the Negus authority," then drums would be beaten and the proclamation read to the population in Amharic; but, and this is very interesting, it would immediately be translated into Harari, Galla and Somali languages. Thus nobody could argue that he did not understand the language of the dominant group and benefit from such ignorance to escape the law.

— — —

As we move into the third period of Ethiopian legal history, differences from the previous periods are more marked than ever before.

First of all the quantitative importance of legislation is increasing. In the twenty years between the appointment of Ras Täfäri as Regent of the Empire and the Italo-Ethiopian war, legislation grew more and more abundant, especially from 1922 onwards. On the basis of the documents which were kept, one can estimate the total amount of that legislation at approximately a hundred proclamations.⁴⁰

But the most significant progress was made in connection with the qualitative aspect of legislation. Not only are nearly all aspects of Ethiopian life considered in the proclamations, but some texts are of paramount importance for the legal development of the country. In addition to the numerous proclamations in commercial matters (on companies, bankruptcy, register of commerce, brokers, etc.),

³⁷ The article by Selamu Bekele and J. Vanderlinden, referred to in note 21 above, will include the text of the *Allegory*.

³⁸ This information was given to us orally by Balambaras Mahtämä Selassie Wäldä Mäskäl.

³⁹ *Le Semeur d'Ethiopie*, cited in note 24.

⁴⁰ This estimate is based on a systematic reading of the periodical *Berhanena Selam* by Ato Tadesse Abdī, a law student, the results being compared with data providing by Balambaras Mahtämä Selassie in *Zekrā Nägār* and *Zervos* in *L'Empire d'Ethiopie*, as well as with other fragmentary evidence given by travel reports or historical studies.

of particular importance were the Constitution of 1931, which for the first time in the history of the country, established on a definite basis its governmental structure, and the Penal Code of 1930, which provided a comprehensive definition of crimes and penalties.⁴¹

From our point of view, the Constitution of 1931 is also interesting because it introduced for the first time in Ethiopia a difference between various enactments of the legislative power. A difference was thus made between statutes (*lois* in the French text of the Constitution) and decrees (*décrets* in the same text). The first, according to Article 34, are provisions which have been discussed in the two parliamentary Chambers (Chamber of Deputies and Senate) and have been approved by the Emperor, while the second are, according to Article 9, emergency measures taken by the Emperor alone when Parliament is not sitting; the latter, in all cases, must be submitted to Parliament for confirmation and are abrogated if such confirmation is not given. Finally, the Emperor alone, according to Article 10, had the power of issuing orders (*ordres* in the French text) to ensure the execution of existing laws, maintain public order and develop the prosperity of the nation.⁴² We have thus three categories of legislative enactments after the promulgation of the Constitution of 1931: statutes, decrees and orders. Most texts published in the five years preceding the war fall within these categories.

But subsidiary legislation also developed in this period and the most noteworthy contribution in that field was perhaps that of the Municipality of Addis Ababa, which on many occasions legislated on topics concerning urban activities; among these topics, we find, to mention but a few: taxes on small retailers, disturbances of peace and order in the town, vehicle registration, censorship of the cinema, theatre and other places of amusement, and even (as the hostilities with Italy were starting) night air attacks.⁴³ Obviously, apart from the Municipality, Ministries were also very active, each of them in its particular field. There are many Government Notices such as those on hunting licences from the Ministry of Agriculture, on currency exchange rates from the Minister of Finance and on travel in Ethiopia from the Ministry of the Interior.⁴⁴

The increase in the field of general legislation did not prevent the continuation or even the development of more special branches of legislation such as the granting of privileges or concessions to individuals and companies⁴⁵ and the conclusion of treaties between Ethiopia and the outside world. In fact the latter part of the legislative activity was the most developed, agreements being made with more

⁴¹ On the Penal Code of 1930, of which a translation in English was made after the liberation in 1942, see S. Lowenstein, *Materials for the Study of the Penal Law of Ethiopia*, (Addis Ababa 1965), pp. 58-60, with recommended reading on pp. 67-68 and the study by E. Cerulli, "Il nuovo Codice penale etiopico ed i suoi principi fondamentali", in *Oriente moderno*, vol. 12 (1932), pp. 391-405.

⁴² *Constitution d'Ethiopie*, (Addis Ababa 1931).

⁴³ For these municipal regulations, see *Berhanena Selam*, 10 Megabit 1923, 13 Tekemt 1923, 13 Meskeram 1924, 5 Nehasse 1924, and *Aymro*, 24 Meskeram 1928.

⁴⁴ For these Notices issued by Ministries, see *Berhanena Selam*, 9 Tahsas 1923, 12 Sene 1920 and 10 Megabit 1923.

⁴⁵ For a list of these, of which we cannot ascertain the completeness, see *Zervos*, cited in note 29 and also the same, p. 302.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

and more countries, among which are found, for instance, the Netherlands and Japan.⁴⁶ Finally, it much be pointed out that a definite step towards better international relations was taken (although its results were more than disappointing for the Ethiopian government) when Ethiopia asked and obtained in the summer of 1923 admission to the League of Nations.⁴⁷

If we consider some basic points common to the new legislation, we also notice important changes.

First of all, the laws appear now to be published regularly, at least in most cases, either in small pamphlets (as is the case with the most important among them like the Penal Code, the Constitution, and the Laws on Companies, Bankruptcy, and Nationality) or in a newspaper which Regent Täfäri Makonnen founded in 1924 under the title of *Light and Peace (Berhanena Selam)*. This was a general information newspaper and was not in the strict sense of the term an official gazette; but the personality of its sponsor and the fact that it regularly published official documents such as legislative enactments conferred on it a semi-official character.⁴⁸ But this development of written documents (some of which were also printed separately and distributed to the public, as was the case for most urban enactments) did not eliminate the traditional proclamations. In fact one of the first of Ras Täfäri's enactments was to define in a very precise way the procedure which had to be followed for public proclamations, or at least for the most important ones, which were made by the Minister of the Pen from the top of the wall at the Palace gate.^{48a} This was obviously still a necessity in Ethiopia at the time.

On the other hand, during that period most legislation was published in two languages, Amharic and French, with the result that we can often manage to get at least one of the two versions when it is difficult to secure the original publications. For example, many legislative enactments have been reproduced in Amharic in Balambaras Mahtämä Selassie's *Zekrä Nägär*⁴⁹ while some other documents (often different ones) can be found in Zervos' *L'Empire d'Ethiopie*,⁵⁰ this time in the French language.

The result of these material aspects of legislation in this third period of Ethiopian legal history is that we are able to get a fairly good idea of the importance of legislation among the legal sources of the time. Our picture remains incomplete however, since we cannot be sure that everything can be found in either *Berhanena Selam* or the other works devoted totally or partially to the Ethiopian

⁴⁶ See *Berhanena Selam*, 9 Guenbot 1920, for the treaty with the Netherlands and Zervos, cited in note 29, p. 485, for the treaty with Japan.

⁴⁷ On this see for example, A. de la Pradelle, *Le conflit italo-éthiopien*, (Paris 1936), pp. 73-107 and following.

⁴⁸ A complete collection of that periodical cannot be found even in the National Library in Addis Ababa. From the issues available, one can guess that the periodical was inaugurated in January 1925 and was from then on published regularly every week until the end of 1935.

^{48a} The cover illustration of the *Zekrä Nägär*, cited in note 22, shows that scene as it was reconstituted by the author from his personal memories.

⁴⁹ The core of that book is in fact made up of such enactments.

⁵⁰ In some of its parts, this book is more descriptive, but the central part of it is also centered around legislative enactments.

law of the time. One can only hope that some day, through the efforts of all persons interested in that period, it will be possible to complete the picture.⁵¹

— - —

And so we come finally to the last period of Ethiopian legal history, that starting in 1941 with the return of His Imperial Majesty Haile Sellassie I to Ethiopia. The period is characterized in the field of legislation by even greater changes than the preceding one, changes of which only the most important will be considered here.

First of all, legislation now has a prominent role in the legal development of the country, and there is hardly any area of the law which is not covered by it. The bulk of legislation also has become such that it has been found necessary to prepare consolidated statements on legislative activity in Ethiopia. The first of these "*Consolidated Laws of Ethiopia*" volumes was published in mimeographed form in May 1964 and the whole set of the *Consolidated Laws* contains five such volumes. In these volumes are found "the full text of all laws in force in Ethiopia which have appeared in the *Negarit Gazeta* from the 1st through the 22nd year of its publication", omitting however special issues available in separately bound editions, such as those containing the Codes (civil, penal, civil procedure, penal procedure and commercial); this practically covers all legislation promulgated between 1941 and 1963 inclusive.⁵²

Following the promulgation of the Revised Constitution of 1955, the definition of legislative enactments also became more precise. The text of the Revised Constitution provides for three types of legislative enactment which can be defined as follows:⁵³

— Proclamations, which pass through and are approved by Parliament, and are then submitted for the approval of the Emperor (Articles 88, 89 and 90 of the Revised Constitution);

— Decrees, which, under Article 92 of the Revised Constitution, are promulgated by the Emperor alone in case of emergency when Parliament is not in session; these laws have to be submitted to Parliament as soon as it reconvenes;

— Orders, which emanate from the Emperor alone without being submitted to the direct control of Parliament, by virtue of the powers conferred on him by Articles 26, 27, 28, 33, 34 and 36 of the Revised Constitution.

Apart from this principal legislation, there is also subsidiary legislation in the form of legal notices, general notices, or simply notices originating from ministers in their administrative capacity.

⁵¹ The ideal solution would be to get from the Ethiopian Archives kept in the Ministry of the Pen a copy of all enactments promulgated during that period. This could lead to the publication of a collection of Ethiopian Statutes and such a volume would be invaluable for lawyers as well as for historians.

⁵² See *Consolidated Laws of Ethiopia*, 5 vols., (Addis Ababa 1964-1965), and especially p. 1 of Introduction in vol. I.

⁵³ See *Revised Constitution of Ethiopia 1955*, in the *Consolidated Laws*, cited in note 52, vol. I, pp. 88-113.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

Finally, to take the case of more specific legislative enactments, Article 30 of the Revised Constitution states that the Emperor is competent to conclude agreements with foreign powers, provided however that treaties containing some special clauses such as territorial modifications, modifications of existing legislation, requirements of expenditure from state funds, and grants of loans or monopolies must be submitted to Parliament for approval. What is more, these international agreements, together with the Revised Constitution, are considered in Article 122 of the latter as being the supreme law of the land, all future legislation inconsistent therewith being declared null and void.⁵⁴

Although from the technical point of view the Codes do not occupy a special place among other laws, their importance for the future development of the country is such that they deserve particular mention. Between 1957 and 1965, Ethiopia was provided with no less than six codes, the Penal Code of 1957 (on the 23rd of July), the Civil Code, the Commercial Code and the Maritime Code (on the 5th of May 1960), the Criminal Procedure Code (on the 2nd of November 1961) and the Civil Procedure Code (on the 8th October 1965). The history of Ethiopian codification has not yet been written, although some of the drafters have already dropped hints as to various sources. What may be said with certainty is that these codes reflect substantial Ethiopian participation in their elaboration and that such names as those of R. David, J. Escarra, J. Graven and A. Jauffret will be part of Ethiopian legal history for the fact that these scholars provided the codification commission with the preliminary drafts of the codes and with their advice during the process of codification.⁵⁵

A fourth important characteristic of this period is the establishment, as soon as His Imperial Majesty returned to the country after the liberation, of the *Negarit Gazeta*, the first true official gazette of Ethiopia. The *Negarit Gazeta* has been published regularly ever since and one must note that proclamation number 1 of 1941, establishing the Gazette, declares that it shall contain from that time forward all legislative enactments promulgated in Ethiopia.⁵⁶ The Gazette is published in both English and Amharic.

In addition to the regular publication of all legislative enactments in the *Negarit Gazeta* and the collection formed in the *Consolidated Laws of Ethiopia*, a special collection including only the proclamations was started in 1951 by the Government.⁵⁷ The first volume was published in Amharic and in English and contained proclamations 1 to 114 which were issued in the period from 1942 to 1950.

⁵⁴ See note 53, pp. 95 and 112.

⁵⁵ The best known codes, as far as their external history is concerned, are the Penal Code of 1957 and the Civil Code of 1960. See, for example, the studies by J. Graven, cited in S. Lowenstein, cited in note 37, pp. 67-68 and R. David's articles: "Les sources du Code civil éthiopien", in *Revue internationale de Droit comparé*, (1962), pp. 497-506; "Civil Code for Ethiopia", in *Tulane Law Review*, (1963), pp. 187-204, and "Structure et originalité du Code civil éthiopien", in *Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, (1961), pp. 668-681.

⁵⁶ See *Consolidated Laws*, cited in note 52, vol. IV, pp. 159-160.

⁵⁷ See Imperial Ethiopian Government, *Negarit Gazeta — Proclamations*, vol. I, (Addis Ababa 1951).

Another characteristic of the contemporary period, as opposed to the preceding one, has been a definite change in the policy concerning the language in which legislation is published. Although the Revised Constitution of 1955 states that Amharic is the national language of the country (Article 125), the practice since the liberation has been to publish all legislative enactments in the *Negarit Gazeta* in both Amharic and English. But on the other hand, it must be stressed that like French in the previous period, English has never been officially recognized as the second language of Ethiopia. The question would perhaps not arise if the original drafts of some of the recent codes (namely the Civil, Penal and Commercial Codes) had not been in French.

As for special legislation (privileges or concessions and treaties), this area of the law continued to develop throughout the period.

On the one hand, enactments granting privileges have generally taken different forms, although a common term "charter" appears to have been used to designate the documents, whatever their strict legal form. Charters were thus granted to various institutions either as simple charters (e.g. to the Chamber of Commerce, the Red Cross Society, the National Ethiopian Sports Confederation) or as Orders (e.g. to the Menelik II Memorial Fund and Trinity Monastery, the Young Men's Christian Association).⁵⁸ As for concessions of an economic nature (such as mining concessions, or the railway concession), apparently they are no longer published and it is thus very difficult to know exactly what role they play in the legislative activity of Ethiopia to-day.

On the other hand, as mentioned above, treaties, by virtue of Article 122 of the Revised Constitution, have been given a privileged place within the hierarchy of legislative enactments;⁵⁹ they are now considered together with the Revised Constitution itself as the supreme law of the country. By treaties are meant not only bilateral international agreements, but also multilateral agreements such as the Charter of the United Nations and of the Organisation of African Unity, Ethiopia playing a particularly important role in the latter and showing clearly through Article 122 of the Revised Constitution the importance the Empire attaches to that kind of international agreement.⁶⁰ Unfortunately not all treaties have been listed in the recent *Consolidated Laws of Ethiopia*. Apart from the Charter of the Organization of African Unity already mentioned and fourteen agreements concerning definite economic arrangements (most of them credit, loan or guarantee agreements), no treaty is mentioned in the consolidation.⁶¹ The reason for that omission is that the *Consolidated Laws* only reflect the contents of the *Negarit Gazeta* and that the latter does not contain treaties which are not submitted for ratification to Parliament. In the case of these agreements, the jurist has to rely upon other non-legal or non-Ethiopian sources if he wishes to find documentation.⁶²

⁵⁸ See *Consolidated Laws*, cited in note 52, vol. V, pp. 146-267.

⁵⁹ See note 52, vol. I, p. 112.

⁶⁰ This is also shown through the fact that the O.A.U. Charter comes immediately after the Constitution and before any other legislative enactment in vol. I of the *Consolidated Laws*, cited in note 52.

⁶¹ See *Consolidated Laws*, cited in note 52, vol. II, pp. 37-54.

⁶² This is also the case for some privileges currently granted by the Emperor to persons or communities and known under the name of Golden Edicts. These are not published in the *Gazeta* and are only known through newspapers.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

From this short survey of the available sources of legislative enactments in Ethiopia between the 13th century and to-day, it should be clear that if the most recent period can easily be studied through various sources of documentation, this is not the case for previous periods. A very wide field is still open to lawyers with an interest in history for further exploration and a true appreciation of the contribution of the Ethiopian Emperors or the Ethiopian legislatures to the legal development of their country.

II. CUSTOM

Not much can be said about custom as a source of law in Ethiopia, for although it was until very recently the most important source of that law, it has not been until recently the subject of any systematic study. As will be seen, a clear distinction must be made in that respect between Eritrea and the rest of Ethiopia. But, let us first define custom and present some of its fundamental drawbacks as a source of law.

Custom can be defined as the set of social attitudes which, in a given society, are considered as part of the law and thus are enforced as such. From that definition, it immediately follows that custom is essentially unwritten, being the result of an admitted pattern of behaviour. And, custom being unwritten, it is very difficult for a person who is not a member of the group in which a customary law is in force to be aware of its existence and hence to formulate it. As for members of the group, because custom is an integral part of their daily behaviour and has been transmitted to them as an essential part of their education, they know it without feeling any necessity to write it down. The result is that custom is generally unknown by outsiders unless an external factor assists its diffusion. That external factor can be either a government that feels a need to increase its knowledge of custom (generally with the purpose of controlling it and to provide a firm basis for the administration of justice) or scholars (whose thirst for knowledge pushes them towards anything unknown with the intention of developing understanding). In the first case, governmental action can lead to such important developments as the drafting of customary laws on a systematic basis, as was done in France and Belgium from the 15th and 16th centuries onwards, or in French West Africa in the 1930's, or in Punjab in the 19th century and the Dutch Indies in the 19th and 20th centuries;⁶³ in the second case, study of customary law is often more empirical, and sometimes leads to more valuable works from a scientific point of view (if one considers for example the contribution of English and American social anthropology to the knowledge of African customary law, one is astounded by the depth reached in studies by Bohannan, Gluckman and Schapera, to mention only three names among the many in the field). It must, however, be emphasized that in the first case, that of state intervention in the recording of customary laws, a prominent role has often been given to men impregnated by their own legal tradition (although such informers often need help in its formulation because they are unable to express something which is so deeply part of themselves), while in

⁶³ On these various movements, see J. Gilissen, *La rédaction des coutumes dans le passé et le présent*, (Bruxelles 1962).

the second case, the perspective is always that of an external observer (although many of them often spend years with the groups they study). Unfortunately, the result in the first case is often a rough, incomplete or even inaccurate description of custom by members of the society, while in the second, a more comprehensive and intelligible statement by an external observer may lack profound analysis of processes beneath the surface behaviour of the people studied.⁶⁴

In the case of Ethiopia, it must be admitted that custom before the contemporary period, is not very well known. Apart from what can be gathered from travel reports (and these are often a very unreliable source, since their authors were neither members of the local community nor specialized scholars with the necessary scientific background) and some socio-anthropological works,⁶⁵ the only interesting documents have been written by Italian scholars either when Eritrea was still under colonial rule (which provide us with information on the northern part of the Empire) or while Ethiopia was subject to the colonial yoke (nearly all studies on Ethiopian customary law were published between 1937 and 1942).⁶⁶ From the point of view of legal science, and more specifically of legal history, such ignorance could lead to an irremediable loss as customs slowly give way to modern institutions. An Ethiopian scholar, Dr. Da Maarda, has argued this position very well in a recent article on the legal value of Ethiopian customs.⁶⁷

Among the existing documentation on Eritrea, the masterpiece of C. Conti Rossini, *Principi di diritto consuetudinario dell'Eritrea*, must be cited first, a work which, in spite of its age (it was published in 1916), is still the basis of all research in the field.⁶⁸ Next in importance are the more specific accounts which were often the result of governmental interventions of the kind we have previously described and which involved an active participation of the local population (or at least the most educated part of it, the so-called *notabili*) in their drafting. A first group of such accounts was drafted in the first twenty years of the century;⁶⁹ then followed an interruption of approximately thirty years extending through the second world war and, at the end of this time, a new set of studies appeared.⁷⁰

As for Ethiopia itself, studies were also prepared during the occupation by Italy on various aspects of customary law.⁷¹ During the post-liberation period, some

⁶⁴ This last remark does not concern the above mentioned scholars who exceptionally combine the qualities indispensable in such studies.

⁶⁵ Alvarez' account of his journey in Ethiopia in the XVIIth century, for example, contains many descriptions of local customs. See, for example, pp. 93-95, 105-108, 128, 247, 273 of *The Prester John of the Indies*, vol. I, (London 1961).

⁶⁶ See the studies of Capomazza, Conti Rossini, Petazzi, Pollera and Roden, plus the anonymous texts of customs published during the same period in Tigrina language, in the Bibliography cited in note 16 under Custom (2d period).

⁶⁷ See "Valore giuridico delle consuetudini etiopiche", in *Atti del Convegno Internazionale di Studi Etiopici*, (Roma 1960), pp. 211-222.

⁶⁸ C. Conti Rossini, *Principi di Diritto consuetudinario dell'Eritrea*, (Rome 1916).

⁶⁹ See note 66.

⁷⁰ See the studies by Ostini, Hofner, Conti Rossini and Fusella in the Bibliography cited in note 16, under Custom (3d period).

⁷¹ See the studies by Conti Rossini, Masucci, Brotto and others referring to Ethiopia in the Bibliography cited in note 16, under Custom (3d period). See also the *Publications of the Princeton Expedition to Abyssinia* by E. Litmann, vol. II, pp. 101 ff.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

very interesting work was done by Italian, British and American anthropologists.⁷² But these efforts have been until now too scattered for anybody to try to prepare a synthesis such as that prepared for Eritrea by Conti Rossini in 1916; the only tentative description of Ethiopian legal traditions as a whole, both legal and non-legal, is that of Walker published in 1933.⁷³

It is the author's opinion that the main contribution in the field could only come from Ethiopians. Some fragmentary studies on various aspects of custom have already been published in such periodicals as the *Ethnological Society Bulletin* of the University College in Addis Ababa.⁷⁴ Unfortunately these studies are not sufficiently known and used. The same is true for a considerable number of unpublished materials devoted to custom which are to be found in several private libraries in Ethiopia. Many educated Ethiopians have in fact felt obliged to record this part of the cultural heritage of their country before it disappeared. Such studies include both first hand accounts and those of the author's relatives and friends, but since they have never been printed, scholars and other persons interested are deprived of first-class materials. It is fervently to be hoped that these studies will soon emerge from their present anonymity and that many authors will follow the example of Balambaras Mahtämä Selassie Wäldä Mäskäl who has recently agreed, in a most generous gesture, to deposit all his manuscripts dealing with legal problems in the Ethiopian Law Archives of the Faculty of Law, Haile Sellassie I University, where they will be accessible to all interested persons.⁷⁵

Apart from the systematic descriptions of customary institutions just mentioned, custom is frequently expressed in a very simple and popular way in the form of proverbs. Anthropologists have always been interested in this unusual way of expressing the law, although European trained jurists have probably had a tendency to scorn such folk expression of legal relationships. Fortunately, some of these proverbs have been recorded and published recently, in Amharic, by Balambaras Mahtämä Selassie Wäldä Mäskäl, under the title *Culture of the Forefathers*.⁷⁶ In that book, the author has collected a few thousand proverbs and, in his preface he stresses the importance of many of them in the legal field.⁷⁷ But obviously most of these short texts, even properly translated, would not mean much to young Ethiopians, not to mention foreign jurists. Each of them needs a word of comment to place it in its social and legal context, so as to enable the reader to appreciate its full significance and value. In this respect, the author has kindly accepted to put lawyers interested in the problems of customary law in touch with people in a position to guide them towards a full understanding of that unique source of the law.

⁷² See, among others, the studies by Cerulli, Huntingford, Levine, Messing and Shack in Bibliography cited in note 16, under Custom (4th period).

⁷³ C. H. Walker, *The Abyssinian at home*, (London 1933).

⁷⁴ See, for example, the studies mentioned in the following Bibliography under Custom (4th period) with references to the *Bulletin of the Ethnological Society*.

⁷⁵ These manuscripts include a study of the customs (legal and non-legal) of the region of Bulga (Archives catalogue number S 69).

⁷⁶ Addis Ababa 1952.

⁷⁷ *Idem*, pp. 6-7.

It is easily concluded even from this short presentation that there is as much research to be done in the field of customary law as in the field of legislation.

The need appears still more pressing when it is remembered that some parts of customary law are still enforceable in Ethiopia to-day, particularly in civil matters, while most of the pre-war legislation is obsolete.

In a recent article,⁷⁸ Professor Krzeczunowicz has discussed the degree to which the "repeals" provision of the Ethiopian Civil Code of 1960 has affected customary law. With all his major conclusions, based on article 3347 (1) of the Code concerning the extent to which customary law is still in force in Ethiopia, this author agrees. However, it may be added that what Professor Krzeczunowicz calls the outlets for custom are either special references to custom in the Code (he gives a very useful list of such references), or the possibility of filling vacuums in the law with custom (his example of cooperative savings societies is excellent), or the introduction of custom through judicial interpretation, or, finally, what the author calls para-legal outlets (i.e. the cases in which, although the Code does not refer explicitly to custom, it provides for the intervention of traditional institutions, which is tantamount to an authorisation of the use of custom; such is the case for the fundamental role of family arbitrators in marriage problems). Nevertheless it seems that the author goes too far when he infers from his analysis that the "repeals" provision *severely* limits the field of legal application of custom in Ethiopia.⁷⁹ Such is certainly not the case, especially if one considers the area *par excellence* of customary law in Africa to-day, i.e. family law. In fact one is free to marry according to one's custom (Article 577 (2)) and the validity of the union shall be determined partly according to fundamental rules established in the Civil Code and partly by the customary requirements for the subject (although fines or damages can only be allocated and no marriage can be annulled on customary grounds according to rules of the Civil Code) (Articles 580, 606, 623 and 624 of the Civil Code). But then, what is more important, the parties, according to Article 627, are free to settle by a contract of marriage their respective rights and duties not only regarding pecuniary matters, but also, and this can be fundamental, regarding their personal relations (the only limitation to that provision seems to be that the reciprocal duty of respect, support and assistance cannot be altered by the contract of marriage) (Article 636). Finally, all incidents which occur during the union are necessarily submitted to family arbiters i.e., customary authorities whose powers include that of being the only competent authority to pronounce divorce; and their powers in that matter are very wide although the Code, in the case of other than serious grounds for divorce, provides for some conditions. It can therefore be concluded that, if the parties wish it, a marriage can still be governed to a large extent by customary law.

The main objection however to Professor Krzeczunowicz' analysis appears to be that he has neglected a very important provision of Title XXI of the Code, which is Article 3348. It reads as follows:

⁷⁸ "A new legislative approach to customary law: the "Repeals" Provision of the Ethiopian Civil Code of 1960," in *Journal of Ethiopian Studies*, vol. I, No. 1, pp. 57-67.

⁷⁹ *Idem*, p. 65.

⁸⁰ This has been argued in discussions with some colleagues in the Faculty of Law.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

- (1) Unless otherwise expressly provided, legal situation created prior to the coming into force of this Code shall remain valid notwithstanding that this Code modifies the conditions on which such situations may be created.
- (2) Unless otherwise expressly provided, this Code shall not affect the consequences having arisen out of such legal situations prior to the coming into force of this Code."

This article respects the principle of the *status quo ante* for all legal situations existing before the coming into force of the Code, with the consequence that all contracts made according to custom and prior to September 11, 1960 are considered valid. Some have argued that Section (2) of the Article had as a result that all the consequences of such situations were to be regulated by the Code, thus excluding the application of custom (except if a conflict arose concerning the rules governing the establishment of the legal situation in question) after the 11th of September.⁸⁰ However it is the opinion of this author that such an interpretation *a contrario* of Section (2) of Article 3348 is not well founded, first of all because nothing in the Code permits such a conclusion, and secondly because it is contradicted by Article 3351 which reads as follows:

- (1) Unless otherwise expressly provided, the provisions of this Code which specify the effects of extra-contractual legal situations shall forthwith apply to legal situations created prior to the coming into force of this Code.
- (2) Contracts existing on the coming into force of this Code shall be governed by the provisions of the law under which they have been made, unless the contract is voidable on the ground of mistake, fraud, duress or as being unconscionable in such cases and within such time as are provided in this Code."

These provisions clearly deal, as even the title of the Article, "Effect of existing legal situations," indicates, with the effect of existing legal situations. A distinction is made between situations arising out of contract and other situations, and it is only in the case of the latter that the provisions of the Code always govern the effects arising out of them. As for contractual relations, and this could include marriage relations,⁸¹ their effects are governed by the law under which they have been made (with an exception for the few cases provided for at the end of Section 2), which in many cases is customary law if one refers to the pre-Civil Code period. It is only where a new legal situation is created or a pre-existing legal situation is modified that the effects of that situation will be governed by the Code. The overall result is that there must exist at the present time in Ethiopia many legal situations created before the Code came into force, the effects of which are still and will continue to be governed by custom until the situation is modified. The area of the application of custom in Ethiopia during the contemporary period, if these conclusions are correct, would be much wider than generally thought, and

⁸¹ The theoretical problem of the nature of marriage (be it a contract or an institution) can be discussed at length. We only want to point here the highly contractual aspect of Ethiopian marriage in the light of articles 627 and 632 of the Civil Code.

would constitute another good reason for studying customary law. This however is not to imply a conservative view of legal development. His Imperial Majesty has himself declared, when promulgating the Civil Code, that the rules of law "must reach the heart of those to whom it is intended to apply" and "respond to their needs and customs."⁸² It is suggested here that transitory provisions such as Articles 3347 and 3351 provide the practical possibility of responding to the kind of need referred to by His Imperial Majesty. If therefore custom is to be enforced, it will have to be known, and to be known it will have to be studied.

III. CASE-LAW

Case-law may be defined as that part of the law originating from the judicial power, judicial power being understood to include more than the courts of justice, contrary to the traditional much more circumscribed meaning of the phrase. It obviously includes in Ethiopia a jurisdiction such as that of His Imperial Majesty's Chilot, and administrative tribunals set up to deal with special problems such as labour relations. The common characteristic of all formulations of the law in this category is that they arise out of litigation and are, in principle, not normative. In Ethiopia, unlike many other code countries, this last principle is not expressed in a formal way; no Article of the Constitution or of the Codes is an equivalent to Article 5 of the French Civil Code, which reads: "Judges are not allowed to decide cases submitted to them, by way of general rule-making decisions." Yet even in countries which would favour a strict application of this rule, the paramount importance of court decisions and particularly those of the highest courts in the judicial hierarchy cannot be denied.⁸³ In Ethiopia, the judiciary is capable in the same way of assuming a capital role in the development of the national legal system if the courts respect Article 110 of the Revised Constitution of 1955, which says that "in the administration of justice, they submit to no other authority than that of the law." Law as used here, in the singular, cannot be interpreted only as statutory law; custom, case-law, or even legal science must be included, even if preeminence is always given, in Ethiopia as in European societies, to enactments originating in the exercise of the legislative power as representing the common will of the nation. Such flexibility in the use of judicial power is essential to provide for an harmonious development of the legal system in any country.

Unfortunately, it must quickly be pointed out that in all periods of Ethiopian legal history our information concerning case-law is very limited.

For the first period, no direct source of information is available; the situation here is very similar to the one existing in the field of customary law. It is necessary to rely on travellers' accounts to get an idea of the way in which cases were decided. Chronicles are of practically no use, although one sometimes finds in them mention of important decisions (most often involving the King's justice)

⁸² *Civil Code of the Empire of Ethiopia*, (Addis Ababa 1960), p. V.

⁸³ See the phrase of Planiol on French law, quoted in G. Krzeczunowicz, "Statutory Interpretation in Ethiopia", in *Journal of Ethiopian Law*, vol. I, 2, p. 316, "in the judgments alone is to be found the law in its living form."

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

like the famous condemnation to death of Zara Yaqob's sons and daughters by their father for idolatry.⁸⁴ But these constitute an exception with the result that the testimony of travellers who have witnessed instances of litigation remain the almost exclusive source of material. Unfortunately witnesses to such occasions appear to have been few, although reports of some cases can be found in Alvarez' Prester John (Muslims who hurt Portuguese in a fight were sentenced to damages amounting to seven ounces of gold in a first instance, and one of them was sentenced to death in a second instance, this time before the Negus; people who tried to escape the Negus' justice by becoming monks were sentenced to flogging)⁸⁵ and in Lefebvre's account of his journeys through the country in the middle of the 19th century (a member of his expedition had injured a child playing near a tree by shooting at a bird in a tree and was also sentenced to pay compensation).⁸⁶ Obviously all these individual cases mentioned by travellers do not amount to a comprehensive picture of what case-law was in Ethiopia during that period.

It is not until the end of the second and the third period that the material on Ethiopian case-law really improves, and this is through a most precious work which was only prepared and published during the contemporary period, in the 1950's. That work will be referred to in this paper as the *Digest of Ethiopian Case-law*, for it was not given any title by its authors.⁸⁷

This *Digest* was begun in the late 1940's (presumably 1948) on His Imperial Majesty's instructions with the purpose of preparing a basis for the work of the Civil Code Commission. It was prepared under the direction of Tsähäe Tezzaz Wäldä Giyorgis, Minister of the Pen, by a commission of four members: Blatta Wäldä Kiro, Vice-Governor of Shoa, Fitawrari Däsäläfi Cherinet, a judge in the High Court, Aläqä Täklä Maryam, a scholar working on the *Fetha Negast* and Ato Täklä Maryam Dämisē, a former registrar for mixed jurisdictions. The commission worked for five years, compiling cases previously decided and recorded in what it known as the *Ancient Ethiopian Books of Judgments*, provided that such cases which were originally decided by the *wambers* or imperial judges had been confirmed by the Afa Negus. The result of that considerable work is a set of five volumes containing altogether more than seven thousand decisions ranging over an unknown period of time but going up to 1935. Since the books from which excerpts were taken include more than two hundred *Ancient Ethiopian Books of Judgments*, it can be assumed that some judgments go back as far as the beginning of the century. There is even reason to believe that the records go back to the year 1908 when Menilek, apparently for the first time in Ethiopian legal history, ordered that court records should, from then on, be kept regularly.⁸⁸ The excerpts are systematically classified and divided into two main groups, the

⁸⁴ See, for this, J. Perruchon, *Les chroniques de Zar'a Yäcqôb et de Ba'eda Märyâm*, (Paris 1893), pp. 98-99.

⁸⁵ See Alvarez, cited in note 65, vol. I, pp. 383-384, 421-425.

⁸⁶ See T. Lefebvre, *Voyage en Abyssinie*, 7 vols., (Paris n.d.), vol. I, pp. 259-261.

⁸⁷ 5 vols., (Addis Ababa 1953).

⁸⁸ See Gäbrä Selassie, cited in note 26, vol. II, pp. 531-532.

first one occupying the three first volumes and the second one the last two. In both sets the order followed is identical, with the result that the justification for the two distinct sets is not clear unless the second can be considered to be a complement to the first. In all cases the *Digest* provides us with material of inestimable value on Ethiopian case-law during the second and third periods of Ethiopian legal history.

If the *Digest of Ethiopian Case-Law* can be considered as a precious source for these periods, it is obvious that the collection out of which the *Digest* was made is even more precious as it would provide a huge amount of first-class case materials in addition to decisions confirmed by the Afa Negus and contained in the *Digest*. The suggestion that there are more than two hundred and fifty volumes in this collection is in fact a mere guess, calculated on the references to these volumes in the *Digest*; it could very well be that the original collection is even larger. Unfortunately it is kept in the Archives of the Ministry of the Pen and has not yet been made available to scholars in Ethiopia.

Another important source in the field of case-law for the second and third periods is the bulk of consular court decisions handed down between the beginning of the century and 1935. As mentioned above, these jurisdictions were established in Ethiopia as early as 1849, in one of the first treaties concluded between the British government and local kings. But the clause only acquired its real significance in the 20th century when Ethiopia was for the first time opened up to considerable foreign influence. The principle of consular jurisdictions dealing with all conflicts either civil or penal involving a foreigner was repeated in Article 7 of the Franco-Ethiopian Treaty of 1908, better known as the Klobukowski Agreement from the name of the French Plenipotentiary who negotiated it. It was very rapidly extended to other foreigners not benefitting from similar agreements between their governments and the Ethiopian Government on the grounds that all foreigners in the Empire ought to be given equal treatment. The article read as follows:

“All matters, whatever their nature, criminal or other, between French citizens or protected persons, shall from now on come under French jurisdiction until the legislation of the Ethiopian Empire is in accordance with European legislation.

All matters, whatever their nature, criminal or other, between French citizens or protected persons and the subjects of the Emperor, will come before an Ethiopian magistrate sitting in a special place and who shall judge assisted by the French Consul or his delegate.

If the Ethiopian subject is the defendant, he shall be judged according to Ethiopian law.

If the French citizen or protected person is the defendant, he shall be judged according to French law.

When the judges cannot agree, the case shall be decided in last instance by the Court of His Majesty the King of Kings of Ethiopia.”⁸⁹

⁸⁹ See Pigli, cited in note 28, p. 260.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

These provisions could be interesting owing to the fact that Ethiopian law had to be applied by the Special Court whenever the defendant was Ethiopian. It seems however that the decisions taken by the Court led to serious arguments with the Ethiopian government as to the fairness of some decisions and that, as a result, this source of Ethiopian case-law must be dealt with great precautions. In this regard the 1930's may prove especially illuminating since this was a period when the Special Court was very active (this was particularly true of the sittings in which the British consul was taking part) and sat nearly permanently.⁹⁰ Moreover the rules concerning the procedure before the Special Court were drafted at the same time and printed in Amharic and French.⁹¹ Unfortunately the whereabouts of the Archives of the court has not yet been determined. It seems however that copies of the judgments were sent abroad with the consular reports and that there is therefore a good chance of finding that kind of case-law in the archives of European foreign ministries.⁹² Finally it is possible that some decisions were kept in the archives of the embassies in Ethiopia.⁹³

For the contemporary period, not much can be said about case-law. Although the bulk of decisions has been steadily increasing since the end of the war at all levels of the new judicial organization established in 1942,⁹⁴ the only way to learn about these decisions is to go through the archives of the various courts. Obviously, this course is not open to the public and it is only under a special arrangement that the Faculty of Law of Haile Sellassie I University has been authorized to select for inspection the most interesting cases on file in the High Court from among the thousands decided every year.⁹⁵ Other cases have been communicated to the same Faculty by the courtesy of the Afa Negus, President of the Supreme Court of the Empire, and some of these cases have been published in the *Journal of Ethiopian Law* together with cases originating in the High Court.⁹⁶ This action by the *Journal* is a first step down a long road which might one day lead to the creation of a permanent and widespread case-reporting system in Ethiopia.

In conclusion it is necessary to note the fundamental role of His Imperial Majesty's personal Court, the Chilot, the decisions of which have unfortunately

⁹⁰ See, on this, the remarks in M. Perham, *Government in Ethiopia*, (London 1948), p. 151.

⁹¹ See, on this point, the remarks by Zervos, cited in note 29, pp. 275-277.

⁹² We may be sure that such is the case for the Foreign Office Archives in London where the judgments of mixed courts in Ethiopia have been deposited.

⁹³ Through the courtesy of the French Government, we have had the possibility of consulting some judgment still available in Addis Ababa in the French Embassy Archives.

⁹⁴ See the *Negarit Gazeta — Proclamations volume*, cited in note 54, pp. 4-11.

⁹⁵ These cases are deposited in the Law Faculty Library and the most interesting out of them are printed in the *Journal of Ethiopian Law*. As for the statistics on judicial activity, consult, *Statistical Abstract* published by the Ethiopian Government (Central Statistical Office).

⁹⁶ Eighteen cases have appeared in the first three issues of the *Journal* and nineteen will be in the next issue. Nine cases of the High Court have been published in the first three issues of the *Journal* and eight will be in the next issue.

not yet been published. The case is the same for the decisions of the administrative, military and other tribunals.⁹⁷

IV. LEGAL SCIENCE

By legal science, we mean that part of the formulation of the law which, in most societies, is laid down by persons who have acquired, through experience or study, a knowledge of the law and whose function in social life is to convey that knowledge to the members of their respective societies. It must also be noted that these persons often do not exercise governmental or judicial functions; if and when they do, there is nevertheless a clear distinction between their functions as scholars and as members of the governing or judicial bodies.

Legal science in Ethiopia can be found as far back as the first period of the country's legal history. That period even produced a piece of legal science which was to know great fame and provide the country with the basis of its law for the following four centuries: the *Fetha Negast*. The exact origins of the *Fetha Negast* are still a matter of controversy between scholars, and especially as to its sources (one of the main problems being to trace the respective influences of Byzantine and Muslim law on the Arab *Nomocanon* which is the direct source of the *Fetha Negast*).⁹⁸ The Arab *Nomocanon*, written in the 13th century in Arabic by an Egyptian Christian canonist was translated into Ge'ez between the 14th and the first half of the 16th century; we know the text was in Ethiopia by the latter time. From that time on, the *Fetha Negast* provided Ethiopian lawyers with the quasi-official basis of their law; although the text was never promulgated as legislation, it was applied throughout the country and also taught in schools where law was a subject of study.⁹⁹ The text was also widely commented on and even translated from Ge'ez into Amharic. Until now none of these translations has been published, but His Imperial Majesty has recently agreed to the printing of an Amharic version of the text accompanied by a commentary.¹⁰⁰ The *Fetha Negast* was also published and translated into Italian by I. Guidi¹⁰¹ and an English translation is now being prepared by Aba Paulos Tsadua and will be published by the Faculty of Law, Haile Sellassie I University.¹⁰² It must finally be noted that it is the second part of the *Fetha Negast* which has been used in lay matters, the first dealing only with religious matters.

⁹⁷ However some cases adjudicated by the Labour Relations Board and the Tax Appeal Commission have been recently put at the disposition of the Faculty of Law and will be published in the next issue of the *Journal of Ethiopian Law*.

⁹⁸ On the *Fetha Negast*, see the articles by Nallino, Costanzo, Cerulli and d'Emilia in the Bibliography cited in note 16 under Legal Science (1st period).

⁹⁹ All evidence indicates that the teaching of law was until the contemporary period a matter within the exclusive competence of the Ethiopian Church. On the other hand, if one is to believe travellers, it seems that some places were known as centers of legal studies (see, for example, Lefebvre, cited in note 86, vol. I, p. 178). Still it seems that these studies cannot be totally distinguished from those leading to priesthood.

¹⁰⁰ To be published late in 1965 or in the beginning of 1966 by Berhanena Selam Printing Press in Addis Ababa.

¹⁰¹ I. Guidi, *Il Fetha Negast o Legislazione dei Re. Codice ecclesiastico e civile di Abissinia*, 2 vol., (Rome 1895-1899).

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

From the time of its introduction into the country until the present, the importance of the *Fetha Negast* was such that it practically precluded any development of legal science outside its sphere of influence. In order to find another work of importance which can be considered part of Ethiopian legal science in our first period we must therefore consider outside influences. A description of the laws of the country under the title *Laws and Institutions of the Kingdom*, was prepared for Bruce by an unknown person; little else is known about this work, but the manuscript is among the Bruce papers in the Bodleian Library in Oxford.¹⁰³

It must also be noted that very few foreigners seem to have written on the legal system of the country during the first period of Ethiopian legal history; of course many travel reports contain information concerning aspects of the law but none of them can really be considered to belong to legal science.¹⁰⁴

The only studies made during the first period came rather late, during the 19th century, most of them being concerned with the publication of or commentary on either religious or historical texts; such is the case for the studies by Dillmann on Zara Yaqob's legislation or by Pell Platt on the Ethiopian *Didascalía*, an important and ancient source of Ethiopian Church Law.¹⁰⁵

— - —

Turning now to the second period, radical changes took place in the field of legal science. As far as is known however, Ethiopians still did not take part in expanding the knowledge of the law of their country (although one may be sure that the traditional teaching and commenting on the *Fetha Negast* was being carried on); the field belonged exclusively to foreign scholars, and their action took many forms.

First of all, studies on the *Fetha Negast* were developed, due in great part to the masterful work accomplished by Ignazio Guidi in publishing the text and translation of the *Fetha Negast* in 1895 and 1899.¹⁰⁶

But the main field in which scholars, mainly Italians, were working then was that of customary law, and especially customary law of Eritrea; the fundamental work done at the time by Conti Rossini and all those who enabled him to get materials for his synthesis has already been mentioned and underscored.¹⁰⁷ It must be stressed here that, although these studies were already included in the section of this paper on customary law, they are nevertheless, in the true sense of the word, part of legal science.

¹⁰² To be published in 1966 by the Faculty of Law, Haile Sellassie I University. It must be noted that this translation will deal with the lay part of the *Fetha Negast* as well as with its religious part.

¹⁰³ See Bodleian Library, Bruce Manuscripts, number 88 and 92. A microfilm of these two manuscripts has been deposited in the Ethiopian Law Archives of the Law Faculty, Haile Sellassie I University.

¹⁰⁴ See the mentioned works by Alvarez or Lefebvre (only to mention two examples) in notes 65 and 86.

¹⁰⁵ See in the Bibliography cited in note 16 under Legal Science (1st period).

¹⁰⁶ See note 101.

¹⁰⁷ See notes 66 and 68.

Other studies on various aspects of Ethiopian law were also published during that period and they deal with either specific problems or specific documents of which they often provide the first edition.¹⁰⁸

— - —

One cannot say that the third period is very different from the first as far as legal science is concerned. Perhaps the studies on the Ethiopian legal system grew more numerous, but it cannot yet be said that through them a general picture emerges. Studies were still published on the same lines as before, and the only noticeable change was that some of the new legislation passed in this period attracted the attention of scholars and gave way to some truly legal studies.¹⁰⁹

— - —

It is only during the last period of Ethiopian legal history that legal science made a real start in the country.

First of all, in the years following the end of the Second World War the first overall descriptions of the legal system of Ethiopia were published. Two books of this type, differing radically from each other in the personality of their authors and in method are Margery Perham's, *The Government of Ethiopia*¹¹⁰ and Nathan Marcin's, *The Ethiopian Empire, Federation and Laws*.¹¹¹ Apart from these two major books, many articles were written on the development of the law during this period.¹¹²

Then, a most important contribution to the legal history of the country during Menilek II's reign and the period before 1935, was made by the former Minister of Public Works, Balambaras Mahtämä Selassie Wäldä Mäskäl, who published his *Zekrä Nägär* in 1950. The book is a detailed account, nearly always based on reproduced documents, of the development of the law in those vital years stretching from 1908 (the appointment of the first Ethiopian Cabinet) to 1935 (the outbreak of the war). Unfortunately the work is not accessible to most foreign scholars as it has until now been published only in Amharic.¹¹³

Finally the most important development in this period is the establishment, within the Haile Sellassie I University, of a Faculty of Law exclusively dedicated to the building and spreading of Ethiopian legal science. This can be seen immediately by looking at the publications that the Faculty has either published or sponsored in the short time it has been functioning. Apart from the *Journal of Ethiopian Law*, some books on fundamental aspects of Ethiopian law have

¹⁰⁸ See in the Bibliography cited in note 16, under Legal Science (2d period).

¹⁰⁹ See in the Bibliography cited in note 16, under Legal Science (3d period).

¹¹⁰ London (1948).

¹¹¹ Rotterdam (1955). This edition was preceded by a mimeographed edition in which the various topics dealt with by the author were classified in alphabetical order, under the title *Handbook to the Laws of Ethiopia*, (Addis Ababa 1949). Then the first printed edition appeared in 1951 under the title *Judicial system and the laws of Ethiopia*.

¹¹² See Bibliography cited in note 16, under Legal Science (4th period).

¹¹³ See note 22. Parts of the work have been translated into English by students of the Faculty of Law, Haile Sellassie I University.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

already been published.¹¹⁴ On these bases and with young Ethiopian scholars graduating every year, it may be assumed that the future of legal science in the country is in good hands.

But all these apparent manifestations of Ethiopian legal science must not obscure the very important fact that a good deal of it is still unknown. As was mentioned with reference to customary law,¹¹⁵ many Ethiopians (some of them occupying vital positions in the administration of the country) with extensive legal experience, have been writing, for the instruction of their successors, studies on various points of Ethiopian law. Unfortunately these essays, which could in some cases prove invaluable, are not published or even accessible to persons interested in their contents. Now is certainly the time for these studies to be brought to light and it is to be hoped that their authors will both see the need and agree to put them at the disposal of scholars.

A last area must finally be mentioned in which the contribution of legal science could be fundamental and that is that of Muslim law, which is still enforceable in many parts of the country. This is the result of conflicts between Ethiopia and the Muslim world which began in the first year of the 14th century. As a result, some parts of the population of the Empire have been subjected to Muslim law and still observe it to-day. Three rites are represented in the country (Shafiite, Malekite and Hanafite) and wherever they apply they either co-exist or come into conflict with the local customs. Apart from general text-books on Muslim law, the sources concerning its application in Ethiopia are scarce; one has to rely upon remarks which can be found in various documentary, historical or scientific works.¹¹⁶

Legal science in Ethiopia is perhaps still in its infancy, but every Ethiopian and foreigner interested in the future of the country has a duty to help its development.

V. LEGAL DOCUMENTS

Legal documents are those kinds of documents which everybody uses in the course of normal life when acts having legal consequences are performed. One can classify them as private and public documents according to their origin; the former come out of the activity of individuals, the latter out of the activity of the State.

As far as private documents are concerned, the main difficulty in getting them and using them as a source of law is that on the one hand they are practically never published and on the other they tend to be destroyed as soon as no further need for them is felt. Fortunately, some of them tend to establish rights of such a permanent nature that they are sometimes kept for centuries. Some of them are, or were, also recorded in non-legal works (such as religious books

¹¹⁴ See the list of these publications in the advertisements at the front of this Journal.

¹¹⁵ See above p. 246, 245.

¹¹⁶ See mainly J.S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, London 1952. See also some studies on Islamic influences on the *Fetha Negast* in the Bibliography, under *Legal Science* (1st period).

in the monasteries) and as these have been preserved from destruction, so have certain legal documents from the first period of Ethiopian history.¹¹⁷

Unfortunately, private legal documents from the second period of Ethiopian legal history are scarce and are nearly impossible to uncover. This is true for the succeeding periods as well, with the exception of some documents which have been published in newspapers for the information of the public (this is the case, for example, for High Court notices on successions or commercial matters).¹¹⁸ It is to be hoped that those who wish to contribute to knowledge of Ethiopian law will decide to deposit private documents of their own, as soon as they are of no direct use to them, in such places as the Ethiopian Law Archives.

As for public documents, which involve mostly government reports and correspondence, they are, by their very nature, inaccessible to the public and to scholars. The only exception is for those dealing with Ethiopian affairs which touch on relations with other countries and could be found in foreign archives. These are generally accessible after a 50 year period has elapsed; for example, the Public Record Office in London would at the present time open its files up to 1915. This could provide us with a lot of public documents related to the first and second periods of Ethiopian legal history.¹¹⁹ Unfortunately, as far as Ethiopia is concerned, there is no such organization of the public archives and they are thus completely inaccessible.

B. NON LEGAL SOURCES

Not much need be said concerning the place of non-legal documentation in a systematic study of Ethiopian legal history. As already seen when dealing with legal sources, non-legal works can help tremendously towards a better knowledge of Ethiopian law. Through historical sources such as the chronicles, documentary sources, such as travel reports, or even religious sources, such as Zara Yaqob's works, some evidence is provided concerning the law of Ethiopia during each period. It must also not be forgotten that although non-legal sources are less important in more recent periods, they still can play a capital role; such is for instance the case with newspapers during this century.

CONCLUSION

As indicated in the introduction to this paper, its author had no intention whatsoever of presenting a systematic or complete description of the sources of Ethiopian law. The field is so wide and so little was known about it until

¹¹⁷ Most of these documents are found as parts of other historical documents, and it is thus the task of the legal historian to peruse catalogues of museum or archives in which documents on Ethiopian history are deposited in order to find the legal documents incorporated to more general documents. The Ethiopian Law Archives, Haile Sellassie I University, have recently received photocopies of some of these documents ranging through the first and second periods of Ethiopian legal history from the Ethiopian Archeological Institute.

¹¹⁸ The Ethiopian Law Archives have started a systematic collection of such notices.

¹¹⁹ Some research of that kind has already been started last summer and will be carried on systematically during next summer by a member of the staff of the Law Faculty, Haile Sellassie I University.

AN INTRODUCTION TO THE SOURCES OF ETHIOPIAN LAW

recently that such an attempt would be in vain. This becomes more obvious when one realizes that so many studies on the law of Ethiopia have been prepared, all through history, by Ethiopian scholars, but are not yet available to the public being still in manuscript form; it is clear that this is the point on which most contributions should come in the coming years. The single aim of this paper is to make Ethiopians and foreign scholars aware of the unlimited possibilities of study in this area. As in many fields of Ethiopian studies today, much work can and must be done. If, once published, the present article was considered by more experienced people as not reflecting half of what could be known of the sources of Ethiopian law, its author would be satisfied and consider his efforts a success. If such a constation of the weakness of the present paper was then followed by an effective increase in our knowledge of Ethiopian law and by the development of an active interest in its sources, the purpose of this paper would have been doubly fulfilled. It can only be hoped that such will be its effect.

ስለ ጲትዮጵያ ሕግ የሚገልጹ ጽሑፎች ለጭር መግለጫ

OUTLINE OF A BIBLIOGRAPHY ON ETHIOPIAN LAW

(ልዩ መግለጫ:— የመጻሕፍትንና የድርሰትን ስሞች፣ በዚያው በተጻፉበት ስምና ቋንቋ፣ መግለጽ፣ ስላስፈለገ፣ በአማርኛ፣ ሳይተረጎሙ፣ ተጠቅለዋል) ።

በዚህ በታች የተሰጠው ዝርዝር ከብዙው በጥቂት ተመርጦ የተዘጋጀ ነው። የተዘጋጀውም ለጲትዮጵያ ሕግ፣ ዕውቀት፣ ምንጭ፣ የሚሆኑትን፣ ጽሑፎች፣ ለግወቅ፣ ለሚፈልጉ ሰዎች፣ ለጥናታቸው፣ መነሻ፣ እንዲሆንላቸው፣ በግሰብ፣ ስለሆነ፣ በአዲስ፣ አበባ፣ አ፡ ኤ፡ አ፡ እስከ ታኅሣሥ፣ ፩፣ ፲፱፻፳፭፣ ዓ፡ ም፣ ድረስ፣ ተዘጋጅተው የሚገኙትን ጽሑፎች ብቻ፣ በመዘርዘር ነው።

እንዲሁም ዝርዝር የተዘጋጀው በሠነድ ብቻ፣ ተገልጸው የሚገኙትን ወይም በመጽሐቶች ላይ የወጡትን የሕግ አስተሳሰብን የሚመለከቱ ድርሰቶችን ብቻ፣ በመምረጥ ስለሆነ፣ ዝርዝር የተመረጠ፣ ጽሑፎችን ብቻ የያዘ ነው።

ምክንያቱም ስለ ሕግ በጣም ጠቃሚ ሐሳብ ቢሰጡም በቀጥታ ሕግ ነክ ስላልሆኑት ድርሰቶች (በተለይም እንደ ታሪክ የዘርፍ የጎሣዎች ግንኙነት ጥናት የሀገር ጎብኝዎች ፈጽሞች የመሰሉትን ጽሑፎች) በዚህ መግለጫ ውስጥ ለመዘርዘር አዳጋች ነው። የዚህን ዓይነት ጽሑፎች አንባቢዎች ለግወቅ ቢፈልጉ በዚህ የጽሑፎች ዝርዝር በመጀመሪያው ክፍል የተሰጠውን የሌሎች ጽሑፎች መግለጫ መመልከት ይኖርባቸዋል። በዚህም ክፍል የተጠቀሱት በጠቅላላው የሕግ ድርሰት ባይሆኑም ስለ ሕግ ሐሳብና ዝግጅት የሚገልጹ ልዩ ምዕራፍ ያላቸው ሆነው የተገኙት ናቸው። በመጨረሻም ይህ የጽሑፎች መግለጫ በአጅገ፣ ጽሕፈት፣ የተደረሱትን አይጨምርም።

ይህ ጽሑፍ «የጲትዮጵያ ሕግ ምንጮች መግቢያ» በሚለው ጽሑፍ ላይ በተዘጋጀው ዓይነት ጽሑፎችን በምንጫቸውና በዘመናቸው ቅደም ተከተል በግቅረብ ፈንታ መጀመሪያ ጽሑፎች በሚመለከታቸው ዘመናት በኋላ ለያንዳንዱ ዘመን የአስተያየት ምንጭ የሆኑትን ጽሑፎች በመጥቀስ ተዘጋጅቶ ጠቅላላው የጽሑፎች ዝርዝር የቀረበበት መግለጫ ነው። በቀድሞው አቀራረብ መልክ የተዘጋጀው በመጀመሪያው ክፍል ስለ ሌሎች ዓይነት ጽሑፎች በተገለጸበት ዝርዝር ላይ ብቻ ነው።

ለዚህ ጽሑፍ መሠረታዊ መነሻ የሆኑት ዘመናትም ፤

- ፩ ፤ ከአጼ ምኒልክ ዘመን በፊት (እ፡ ኤ፡ አ፡ ከ፲፫ኛው መቶ እስከ ፲፰፻፹፱ ዓ፡ ም) ፤
- ፪ ፤ የአጼ ምኒልክ ዘመን (እ፡ ኤ፡ አ፡ ከ፲፰፻፹፱ እስከ ፲፱፻፲፮) ፤
- ፫ ፤ ከጦርነቱ በፊት የነበሩ ዘመናት (እ፡ ኤ፡ አ፡ ከ፲፱፻፲፮ እስከ ፲፱፻፵፮) ፤
- ፬ ፤ ያለንበት ዘመን (እ፡ ኤ፡ አ፡ ከ፲፱፻፵፮ እስከ ፲፱፻፶፩)፣ ናቸው።

በነዚህ ዘመናት ውስጥ በአዋጅ የወጡ ሕጎችን ልማድን ከዳኞች ፍርድ የሚገኙትን ሕጎች የሕግ ጥቅምን (ሳይንስ) እና ሠነዶችን ተራ በተራ እንመረምራለን።

ለዚህ የጽሑፎች ዝርዝር መነሻ የሆኑት የሌሎች ደራሲያን ጽሑፎች ስለሆኑ ደራሲው የገጠመው ምርጫ ባንድ በኩል ምንም ፍደም ባይሆንም የሕግ ሠነዶች መናራቸውን የሚገልጽ ድርሰት ማቅረብ ባንድ በኩል ደግሞ ማናቸውንም የሚያጠራጥር ወይም የተሟላ ያልመሰለውን ጽሑፍ መተው ነው። ነገር ግን የመጀመሪያውን ምርጫ መከተል ጠቃሚ መስሎ ስለታዩ በዚሁ መሠረት ይህ የጽሑፎች ዝርዝር ተዘጋጅቷል።

The following bibliography is only an outline; it makes no pretense of being complete. It was prepared on the basis of bibliographical resources available in Addis Ababa in December 1965 with the purpose of providing persons interested in the sources of Ethiopian law with a starting point for their research. The bibliography is also selective in the sense that it deals exclusively with documentation concerning legal problems as such or with documentation published in legal periodicals; it obviously was impossible to list here the innumerable non-legal works (especially historical or ethnological works and travel reports) which contain precious information about law in Ethiopia. The reader is, in that case, sent back to

other bibliographies listed at the beginning of this bibliography. Non-legal items are contained in the latter only when they provide a special chapter devoted to legal institutions. Finally, this bibliography is not concerned with manuscripts.

Contra to the preceding article (which is subdivided into sources and then into periods), the bibliography is divided into periods and, within each period, into sources; the only exception to this rule of classification is the first part of the bibliography, dealing with other bibliographies. The periods taken into consideration are:

1. The pre-Menelik period (from the 13th century to 1889);
2. Menelik's period (from 1889 to 1916);
3. The pre-war period (from 1916 to 1936);
4. The contemporary period (from 1941 to 1965).

Within these periods, legislation, custom, case-law, legal science and legal documents are successively considered.

As the work done in the establishment of this bibliography is mainly a second-hand one, the author cannot guarantee either the completeness or accuracy of each reference. He had the choice between providing the reader with a hint as to the existence of some documentation (however incomplete that hint may be) and eliminating all dubious or incomplete references; the first alternative has been adopted as being of greater utility.

(ሀ) የጽሑፎች ገርዘር ማግቢያ ።

A. BIBLIOGRAPHICAL INTRODUCTION

ባሁኑ ጊዜ በተለይ የኢትዮጵያን ጠቅላላ የሕግ ምርምር የሚመለከት እንደ የጽሑፎች ገርዘር ማግለጫ ብቻ አለ ይኸውም የሚከተለው ነው ።

There exists at the present time only one bibliography dealing especially with Ethiopian legal problems in general. It is:

1. E. Cerulli, "Ethiopie et Erythrée," *Introduction bibliographique à l'Histoire du droit et à l'Ethnologie juridique* (Bruxelles 1965) (notice E/23).

ከዚህ ስለ ኢትዮጵያ የሕግ ታሪክ በመገለጽ መልክ ከተዘጋጀው የጽሑፎች ገርዘር አልፎ ለመመራመር ለረረገ ሰው ስለ ጠቅላላ ጉዳይ በአንዳንድ ሰዎችና በግንባራዊ ድርጅቶች የተጻፉትን በሚገልጽ የጽሑፎች ገርዘር ማግለጫ መጠቀም ስለሚያስፈልገው ተጥሎ ያለውን መመልከት ያሻል ።

Apart from this bibliographical introduction, mostly devoted to Ethiopian legal history, one has to rely upon more general bibliographies published by individuals or institutions, such as:

2. G. Fumagalli, *Bibliografia etiopica* (. . . dalla invenzione della stampa fino a tutto il 1891) (Milano 1893).

ይኸውም እንደ ገና ከታተሙት ጋር ከቶሊ አርእስቶች በላይ ይይዛል ።

It contains more than 3,000 titles, including re-editions.

3. S. Zanutto, *Bibliografia etiopica, in continuazione alla Bibliografia etiopica di G. Fumagalli*, vol. 1 (Roma 1936).

4. C. Conti Rossini, "Bibliografia etiopica (1915-1927)," *Aevum*, vol. 1 (1927), pp. 459-520.

5. *Idem*, "Publicazioni di etiopische dal 1936 al 1945," *Rassegna di Studi etiopici*, vol. 4 (1944-1945), pp. 1-132.

6. *Idem*, "Bibliografia etiopica (1927-1936)," *Aevum*, vol. 10 (1936), pp. 467-587.

7. *List of references on Ethiopia*, prepared by the Library of Congress Division of Bibliography, 2 vols. (Washington 1935 and 1947).

8. J. Simon, *Bibliographie éthiopienne*, "Orientalia", vol. 21 (1952), pp. 47-66 and 209-226.

9. S. Chojnacki and Ephraim Haile Sellassie, *Ethiopian publications in 1963 and 1964* (Addis Ababa 1965).

በተለይ ፡ በእግርኛና ፡ በግዕዝ ፡ የተዘጋጁትን ፡ ጽሑፎች ፡ ዝርዝር ፡ የሚገልጹት ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

Bibliographies dealing exclusively with Amharic and Ge'ez literature are:

10. Heruy Wolde Sellassie, *Catalogue des livres éthiopiens rédigés en langue greeze et amharique* (Addis Ababa 1928).

11. E. Cerulli, "Nuovi libri pubblicati in Etiopia," *Oriente moderno* (1932), pp. 170-175.

12. *Idem*, "Nuove pubblicazioni in lingua amarica," *Oriente moderno* (1932), pp. 366-370.

13. *Idem*, "Rassegna periodica di pubblicazioni in lingua etiopica fatte in Etiopia," *Oriente moderno* (1933), pp. 58-64.

14. L. Fusella, "Recenti pubblicazioni amariche in Abissinia," *Rassegna di Studi Etiopici*, vol. 5 (1946), pp. 93-102.

15. L. Ricci, "Pubblicazioni in Amarico di questi ultimi anni," *Oriente moderno*, vol. 30 (1950), pp. 186-198.

ስለ ፡ ተወሰኑ ፡ ጉዳዮች ፡ የሚያስረዱትን ፡ የሚዘረዙት ፡ ደግሞ ፡ ቀጥሎ ፡ ያሉት ፡ ናቸው ።

More limited in scope are:

16. G. F. Black, *Ethiopia and Amharica: a list of works in the New York Public Library* (New York 1928).

17. E. Cerulli, "Pubblicazioni recenti dei Musulmani e dei Cristiani dell'Etiopia," *Oriente moderno* (1928), pp. 429-432.

18. P. Comba, *Inventaire des livres amhariques figurant dans la Bibliothèque de l'University College d'Addis Ababa - Avril 1959* (Addis Ababa 1961).

19. D. C. Haskell, *Ethiopia and the Italo-ethiopian conflict (1928-1936): A selected list of references* (New York 1936).

20. K. Lütli, "Bibliographia aethiopica," *Aethiopisch in der Schweiz* (Bern 1936), pp. 41-78.

21. S. Zanutto, "Libri sull'Etiopia e sul conflitto italo-etioico," *Oriente moderno*, vol. 16 (1936), pp. 533-540; vol. 17 (1937), pp. 409-422; vol. 18 (1938), pp. 386-398; vol. 19 (1939), pp. 174-179; vol. 20 (1940) pp. 146-152.

ከነዚህ ፡ በተለይ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሥነ ፡ ጽሑፍ ፡ ዝርዝር ፡ ከሚገልጹት ፡ አልፎ ፡ እንደሚከተለው ፡ የመሳሰሉትን ፡ ስለ ፡ ጠቅላላው ፡ ጥናት ፡ የተጻፉትን ፡ ዝርዝሮች ፡ የሚገልጹትንም ፡ መመልከት ፡ ያስፈልጋል ።

Apart from these bibliographies dealing especially with Ethiopian literature or literature on Ethiopia, one should consult more general bibliographical surveys such as:

22. R. Jones, *Africa Bibliography Series - North-East Africa* (London 1959).

ይህ ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያና ፡ ስለ ፡ ኤርትራ ፡ በተለይም ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ ጥናት ፡ መነሻ ፡ ሊሆን ፡ የሚችለውን ፡ የዘርፍ ፡ የጉዳይ ፡ ጥናት ፡ ጨምሮ ፡ የሚገልጽ ፡ ጽጂ ፡ ገጽ ፡ የሆነ ፡ ጽሑፍ ፡ ነው ።

It contains a 22 page section on Ethiopia and Eritrea, especially on ethnographic subjects useful for the study of customary law.

አኛ/ የመጀመሪያው ፡ ዘመን ፡ (ከ፲፫ኛው ፡ መቶኛ ፡ ዘመን ፡ እስከ ፡ ፲፰፻፹፱ ፡ ዓ ፡ ም) ፡

I. First period (from the 13th century to 1889)

(ሀ) በእዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ።

A. Legislation

፩/ ስለ ፡ ጠቅላላ ፡ ጉዳይ ፡ በእዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ።

a. General legislation

ከሥርዓተ ፡ መንግሥት ፡ በመጀመሪያ ፡ በጀርመንኛ ፡ የተዘጋጀና ፡ የተተረጉሙ ፡ ሁለተኛ ፡ በኢጣልያንኛ ፡ የተተረጉሙ ፡ በሚቀጥሉት ፡ ውስጥ ፡ ይገኛል ።

A text and translation in German (in the first case) and a translation in Italian (in the second case) of the *Ser'ata Mangest* are in:

23. J. Varenbergh, "Studien zur abessinischen Reichsordnung," *Zeitschrift für Assyriologie*, vol 30 (1915), pp. 1-45.

24. I. Guidi, "Contributi alla storia letteraria di Abissinia I. Il Ser'ata Mangest," *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Scienze morale*, ser. V, vol. 31 (1922), pp. 65-89.

በንጉሥ ፡ ዘርዓ ፡ ያሳቆብ ፡ የታወጀውን ፡ ሕግ ፡ በተለይ ፡ ማስታወስ ፡ ያስፈልጋል ፡ ይኸውም ፡ በሚከተለው ፡ ውስጥ ፡ ይገኛል ።

Special mention must be made of the legislation by King Zara Yacob. It is contained in:

25. K. Wendt, *Das Mashafa Milad (Liber Nativitatis) und Mashafa Selase (Liber Trinitatis) des Kaisers Zar'a Ya'qob*, 4 vols. (Louvain 1962) (complete text).

26. C. Conti Rossini and L. Rieci, *Il Libro della Luce del Negus Zar'a Ya'qob (Mashafa Berhan)*, 4 vols. (Louvain 1964) (final date of publication unknown).

27. C. Conti Rossini, "Il Libro di Re Zar'a Ya'qob sulla Custodia del Mistero," *Rassegna di Studi Etiopici*, vol. 3 (1943), pp. 148-166.

28. K. Wendt, "Das Mashafa Berhan und Mashafa Milad," *Orientalia*, vol. 3 (1934), pp. 1-30, 147-173 and 259-293.

፪/ በልዩ ፡ አዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ።

b. Special legislation

በየጊዜው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ነገሥታት ፡ ያወጁአቸውን ፡ መብቶች ፡ በመግለጽ ፡ በፈረንሳይኛ ፡ የተዘጋጁ ፡ የተተረጎሙ ፡ በሚቀጥለው ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ።

Texts and translations in French of various privileges granted by Ethiopian kings are in:

29. C. Conti Rossini, *Liber Axumae*, 2 vols. (Paris 1909-1910).

የዚህ ፡ የእንግሊዝኛ ፡ ትርጉም ፡ በሚከተለው ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ ይገኛል ።

An English translation of the same is in:

30 G. W. B. Huntingford, *The Land Charters of Northern Ethiopia* (Addis Ababa 1965).

፫/ የቤተ ፡ ክህነት ፡ ነክ ፡ አዋጆች ።

c. Church legislation

ከ፴፩ ፡ ተራ ፡ ቅጥር ፡ እስከ ፡ ፴፮ ፡ የተመለከቱት ፡ ከሲኖዶስ ፡ የተወጣጡ ፡ የኢትዮጵያ ፡ እርቶ ዶክሳዊት ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ የምትጠቀሙባቸውና ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ የኤውሮፓ ፡ ቋንቋ ፡ የተተረጎሙት ፡ ሕጎች ፡ ናቸው ።

Items 31 to 35 contain texts and translations in different European languages of excerpts from the *Senodos*, a collection of laws used by the Ethiopian Orthodox Church.

31. L. Guerrier and S. Grébaud, "Les Canons du Concile de Gangres," *Revue de l'Orient chrétien*, vol. 23 (1922-1923), pp. 303-313.

32. P. Mauro da Leonessa, "La versione etiopica dei Canoni apocrifi de Concilio di Nicea secondo i Codici Vaticani e Fiorentino," *Rassegna di Studi etiopici*, vol. 2 (1942), pp. 28-89.

33. L. Guerrier, "Les Canons pénitentiels," *Revue de l'Orient chrétien*, vol. 2 (1918-1919), pp. 5-24 and 345-355.

34. G. Horner *The Statutes of the Apostles or Canones ecclesiastici edited with translation and collation of Ethiopic and Arabic manuscripts* (London 1904).

35. H. Duensing, *Der Athiopische Text der Kirchenordnung des Hippolyt* (Göttingen 1946).

በዚህ ግጥም፣ የተመለከቱት ጳጳስነሳይ፣ አጋሰቶሎሳም፣ ከተባለው የተውጣጡና የኢትዮጵያ፣ ኦርቶዶክስ፣ ቤተ ክርስቲያን፣ የምትጠቀምባቸው ጥናቶች ።

The following two works contain text and translation of parts of the collection known as *Didascalia Apostolorum* and also used by the Ethiopian Church.

36. J. Françon, "La Didascalie éthiopienne avec un avertissement par P. Nau," *Revue de l'Orient chrétien*, vol. 16 (1911), pp. 161-166, 266-270; vol 17 (1912), pp. 199-203, 286-293; vol. 19 (1914), pp. 183-187.

37. Th. Pell Platt, *The Ethiopic Didascalia or the Ethiopic Version of the Apostolic Constitutions* (London 1834). Also in *Bullarium Patronatus Portugalliae Regum*, vol. 3, Appendix (Lisbon 1879), pp. 1-144.

በአገር፣ ውስጥ የመነጨ፣ ወይም በገጠማዊነት፣ ነገሥታት፣ የታወጀ፣ ዘመናቸው፣ ተለይቶ፣ ባይታወቅም፣ በውጭ ሀገር ያሉት የኢትዮጵያ፣ ቤተ ክርስቲያን፣ ባልደረቦች፣ የግጥም-ባቸው ልዩ፣ ድንጋጌዎች፣ በግዛታት፣ ጽሑፎች፣ ውስጥ ይገኛሉ ።

Special enactments valid for Ethiopian religious communities abroad, whether originating in these communities or promulgated by the Emperors, are dealt with in the following works, some of which contain texts and/or translations:

- 38. E. Cerulli, *Etiopi in Palestina*, vol. 2 (Roma 1947), pp. 353-481.
- 39. P. Mauro da Leonessa, *Santo Stefano Maggiore degli Abissini e le relazioni romano-etiopeiche* (Citta del Vaticano 1929), pp. 200-216.
- 40. M. Chaine, "Un monastère éthiopien à Rome," *Mlanges de la Faculté orientale de l'Université Saint Joseph*, vol. 5 (1911), pp. 19-26.
- 41. S. Grébaut, "Contribution à l'histoire du couvent éthiopien de San Stefano dei Mori," *Revue de l'Orient chrétien*, vol. 26 (1927-1928), pp. 211-218.
- 42. *Idem*, "La règle de Santo Stefano dei Mori," *Revue de l'Orient chrétien* (1929-1930), pp. 214-219.

፱/ ስምምነቶች (ውሎች) ።

d. Treaties

ልዩ ልዩ ከውጭ ሀገር ጋር የተደረጉ ስምምነቶች በነዚህ ውስጥ ይገኛሉ ።

The texts (in European languages) of various treaties are contained in:

- 43. M. Pigli, *L'Etiopia nella politica europea* (Padova 1936).
- በተጨማሪም፣ ከኢጣልያን ጋር፣ እ ፡ ኤ ፡ አ ፣ በ፲፰፻፹፫ ፣ (ገጽ ፡ ፻፲፱ ፣ እስከ ፡ ፻፻፩)፣ በ፲፰፻፹፮ ፣ (ገጽ ፡ ፻፻፩) ፣ ከእንግሊዝ ጋር፣ እ ፡ ኤ ፡ አ ፣ በ፲፰፻፹፫ ፣ (ገጽ ፡ ፻፻፫ ፣ እስከ ፡ ፻፻፫)፣ በዚህ ውስጥ ይገኛል ።

This contains the Italo-Ethiopian Treaty of 1883 (pp. 199-201), the same of 1887 (p. 201), and the Anglo-Ethiopian Agreement of 1883 (pp. 202-203).

44. *Trattati, convenzioni e accordi relativi all'Africa*, 4 vols. (Roma 1940-1943).

በተለይም፣ በእንግሊዝና በኢትዮጵያ መካከል፣ እ ፡ ኤ ፡ አ ፣ በ፲፰፻፵፱ ፣ በ፱ሉም ፣ ፫ ፣ (ገጽ ፡ ፻፻፩ ፣ እስከ ፡ ፻፻፫)፣ የተጠቀሰው፣ በፈረንሳይና በኢትዮጵያ መካከል፣ እ ፡ ኤ ፡ አ ፣ በ፲፰፻፵፱ ፣ (ገጽ ፡ ፻፲፱ ፣ እስከ ፡ ፻፳)፣ የተጠቀሰው፣ በዚህ ውስጥ ይገኛሉ ።

This contains the Anglo-Ethiopian Treaty of 1849 (vol. 3, pp. 208-212) and the Franco-Ethiopian Treaty of 1843 (*Idem*, pp. 119-1201).

(ባ) ልማድ ።

3. Custom

በዚህ ዘመን፣ ውስጥ ምንም የተጻፈ ልማዳዊ ሕግ ስላልነበረ የልማድ ሕግንና የሕግ ጥቅትን፣ ለመለየት፣ በጣም እስቸጋሪ ነው ። ሆኖም፣ የግድግዳውን መመልከት፣ ይጠቅማል ።

It is very difficult, in this period, to distinguish custom from legal science as there were not yet any official drafts of customary laws. We may mention:

- 45. W. Munziger, *Ueber die Sitten und das Recht der Bogos* (Winthertur 1859).
- 46. *Idem*, (In italian Roma 1891).
- 47. A. d'Abbadie, *Sur le droit bilen à propos du livre de Munziger intitulé les moeurs et le droit des Bogos* (Paris 1886).

(ሐ) ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የሚገኝ፣ ሕግ ።

C. Case-law

በዚያን፣ ዘመን፣ በቀጥታ፣ ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የተገኘ፣ ሕግ፣ አልነበረም ።
There is no case-law directly available for this period.

(መ) የሕግ፣ (ሊያንሰ)፣ ትችት ።

D. Legal science

ምንም፣ በዚያን፣ ጊዜ፣ ባይታተምም፣ በዘመኑ፣ የነበረ፣ ዋና፣ ጽሑፍ፣ ፍትሐ፣ ነገሥት፣ ነው ።
The fundamental work of this period, although it was not printed before the next period, is the *Fetha Negast*.

- 48. A. Arnold, *Fetha Gegast (libri aethiopici)*, i.e. *Canones Regum, Caput XLIV (de regibus)* (Halle 1841).
- 49. I. Guidi, *Il Fetha Nagast o Legislazione del Re. Codice ecclesiastico e civile di Abissinia*, 2 vols. (Roma 1895-1899).
- 50. G. Sapeto, *La famiglia abissina secondo il Feteha-nagast o codice dei re* (Genova 1873).

ሌሎች፣ ስለ፣ ኢትዮጵያ፣ በዘመኑ፣ ተጠንተው፣ የተዘጋጁ፣ የሚከተሉት፣ ናቸው ።
Others studies on Ethiopian law prepared during this period are:

- 51. A. d'Abbadie, *Les causes actuelles de l'esclavage en Ethiopie* (Louvain 1877).
- 52. A. d'Abbadie, "La procédure en Ethiopie," *Nouvelle Revue historique de Droit francais et étranger* (1888), pp. 462 ff.
- 53. R. A. Hieronymus, *Respublica Aethiopia* (Salamaca 1595).
- 54. N. Lazzaro, "I re dell'Abissinia," *Bolletino della Societa africana d'Italia*, vol. 6 (1887), pp. 259-262.
- 55. B. L. Mosely, "Judicial Reform in Egypt," *Law Magazine and Review*, 4 s. 13 (1887-1888), pp. 339-359.
- 56. A. Dillmann, "Über die Regierung, insbesondere die Kirchenordnung des Königs Zar'a Jacob," *Abhandlungen der Königlische Preussische Academie der Wissenschaften zu Berlin, Philos.-histor. Classe* (1884), pp. 1-79.

(ሠ) የሕግ፣ ሠነዶች ።

E. Legal documents

በዘመኑ፣ የነበሩት፣ የሕግ፣ ሠነዶች፣ በሚከተሉት፣ ውስጥ፣ ታትመዋል ።
Some legal documents of the period have been published in:

- 57. C. Conti Rossini, "L'Evangelo d'oro di Dabra Libanos," *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Scienze morale* (1901) pp. 177-219.

58. I. Guidi, "Gli archivi in Abissinia," *Atti del Congresso Internazionale di Scienze Storiche di Roma* vol. 3 (Roma 1906). pp. 651-698.

፩/ የአዲስ ምኒልክ ስሙን፣ (እ፡ኤ፡አ፡ ከ፲፰፻፹፱ ፣ እስከ፣ ፲፱፻፲፮) ።

II. Second period (from 1889 to 1916)

(ሀ) በአዋጅ ፣ የወጡ ፣ ሕጎች ።

A. Legislation

፩/ ስለ ጠቅላላ ጉዳይ፣ በአዋጅ ፣ የወጡ ፣ ሕጎች ።

a. General legislation

ስለ ጠቅላላ ጉዳይ፣ በአዋጅ ፣ የወጡት ፣ ሕጎች፣ በሚከተለው ፣ ውስጥ ፣ ይገኛሉ ።

General legislation of the period has been kept through:

59. ማጎተመ ፣ ሥላሴ ፣ ወልደ ፣ መስቀል ፣ (ባላምባራስ) ፣ ገዢ ፣ ነገር ፣ (አዲስ ፣ አበባ ፣ ፲፱፻፵፪ ፣ ዓ. ም.) ።

ይህም ፣ አንዳንድ ፣ ጉዳዮችን ፣ ስለሚኒስቴሮችም ፣ የወጡትን ፣ ፣ አዋጆች ፣ የያዘ ፣ ሲሆን ፣ ሽንዶ ፣ ርሊንዶን ፣ እና ፣ ስላሙ ፣ በቀለ ፣ በሚቀጥለው ፣ የኢትዮጵያ ፣ የሕግ ፣ መጽሐፍ ፣ ውስጥ ፣ እሳትመው ፣ የወጡታል ። በተለይም ፣ የሚጠቀሱት ፣ ዋና ፣ ክፍሎች ፣ ስለ ፣ ሌሎች ፣ ቅጣት ፣ (፲፰፻፺፱ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ስለ ፣ ሀብት ፣ አወራረስ ፣ (፲፱፻፳፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ስለ ፣ አዲስ ፣ አበባ ፣ መራቶች ፣ (፲፱፻፲፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፯) ፣ ስለ ፣ ተዘዋዋሪ ፣ ገንዘብ ፣ (፲፱፻፳፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ በጠመንጃ ፣ ላይ ፣ ስለሚከፈል ፣ ታክስ ፣ (፲፱፻፳፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ስለ ፣ እርሻና ፣ ንግድ ፣ ኩባንያዎች ፣ (፲፱፻፳፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ስለ ፣ አደን ፣ (፲፱፻፳፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ባለእጅችን ፣ ከነቀፈታ ፣ ስለ ፣ መጠበቅ ፣ (፲፱፻፲፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ እና ፣ ስለ ፣ ቤተ ፣ ተክህነት ፣ ሥነ ፣ ሥርዓቶች ፣ (፲፱፻፲፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ገጽ ፣ ፳፱) ፣ ናቸው ።

It contains, among others, proclamations on the Ministeries, which will be published in an article by J. Vanderlinden and Selamu Bekele in a forthcoming issue of the *Journal of Ethiopian Law*; on the punishment of thieves (1899 - p. 72); on successions (1901 - p. 72); on land in Addis Ababa (1900 - p. 167); on currency (1901 - p. 200); on a tax on guns (1904 - p. 231); on an agricultural and commercial company (1901 - p. 320); on hunting (1901 - p. 349); on protection of hand-workers against insults (1900 - p. 432); and on Church procedures (1900 - p. 558).

፪/ በልዩ ፣ አዋጅ ፣ የወጡ ፣ ሕጎች ።

b. Special legislation

የፍራንኮ ፣ ኢትዮጵያን ፣ የባቡር ፣ መሥመር ፣ የመሰሉ ፣ ውሎች ፣ (ገጽ ፣ ፴፱፻፱-፴፻፳፮) ፣ እና ፣ በ፲፱፻፲፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ በኢየሩሳሌም ፣ ስለ ፣ ነበሩት ፣ ኢትዮጵያውያን ፣ ዜጎች ፣ ሕጋዊ ፣ ይሁታ ፣ የወጣ ፣ አዋጅ ፣ በገጽ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ በሚቀጥለው ፣ መጽሐፍ ፣ ውስጥ ፣ ይገኛሉ ።

Concessions, such as agreements concerning the Franco-Ethiopian railway (pp. 452-465), and the Proclamation on the legal status of the Ethiopian Community in Jerusalem of 1900 (p. 585) are contained in:

60. ማጎተመ ፣ ሥላሴ ፣ ወልደ ፣ መስቀል ፣ (ባላምባራስ) ፣ እላይ ፣ በቀጥታ ፣ ፶፱ ፣ ተዘርዘርዋል ።

የ፲፰፻፺፱ ፣ እና ፣ ፲፰፻፺፱ ፣ (የባቡር ፣ ሐዲድ ፣ እና ፣ የማዕድን) ፣ ሺታሊያን ፣ ፲፱፻፳፮ ፣ (የባቡር ፣ ሐዲድ) ፣ ፕራስ ፣ ፲፱፻፲፫ ፣ (ማዕድን) ፣ ሌን ፣ ፲፰፻፺፱ ፣ (ማዕድን) ፣ እና ፣ የግብጽ ፣ ባገኘ ፣ ፲፱፻፳፮ ፣ ውሎች ፣ ሁሉ ፣ (በገጽ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ እና ፣ ፳፱፻፳፮ ፣ ይገኛሉ ። የተጠቀሱት ፣ የሚገኙት ፣ በሚቀጥለው ፣ ውስጥ ፣ ነው ።

The Ilg 1894 and 1899 (railway and mining), Vitalien 1908 (railway), Prasso 1908 (mining), Oltre Mareb Syndicate 1903 (mining), 1899 (mining) and Bank of Egypt 1905 (banking) concessions (at pp. 294-295, 305, 296-298, 304, 306, and 181-182 respectively) are contained in:

61. A. Zervos, *L'Empire d'Ethiopie* (Alexandria 1936).

እነዚህ ፡ ውሎች ፡ (ባጽ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ እና ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ ተጠቅሰዋል ።

The same concessions (at pp. 215-217, 234-235, 251-254, 241, 239, 239-240 and 243-244 respectively) are contained in:

62. L. Pigli, listed above in number 43.

እዚ ፡ ምኒልክ ፡ በዘመናቸው ፡ ያደረጉት ፡ ውሎች ፡ በሚከተለው ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ።

Some concessions granted by Menelik during this period can also be found in:

63. C. Rossetti, *Storia diplomatica dell'Etiochia durante il regno di Menelik II* (Torino 1910).

f/ በመንግሥታት ፡ መካከል ፡ የተደረጉ ፡ ስምምነቶች ።

c. Treaties

በኢጣልያና ፡ በኢትዮጵያ ፡ መካከል ፡ የተደረጉ ፡ ስምምነቶች ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፤ በዚህ ፡ ዓመት ፡ ተደም ፡ ብለው ፡ ለተደረጉ ፡ ውሎች ፡ ተጨማሪ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፤ የጅጅጅጅ) ፡ በመንግሥታት ፡ መካከል ፡ የተደረጉ ፡ ስምምነቶች ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፤ እና ፡ በዚህ ፡ ዓመት ፡ ስለ ፡ እስረኞች ፡ የተደረጉ ፡ የቃል ፡ ኪዳን ፡ ግድታዎች ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፤ የጅጅጅ ፡ ውል ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ።

ስለ ፡ ወሰን ፡ ክልል ፡ የተደረጉት ፡ የቃል ፡ ኪዳን ፡ ስምምነቶች ፡ ገጽ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፤ የገገገገ ፡ ስምምነት ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፤ የገገገገ ፡ የወሰን ፡ ክልል ፡ ስምምነቶች ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፤ እነዚህ ፡ ሁሉ ፡ የተደረጉት ፡ በኢትዮጵያና ፡ በኢጣልያን ፡ መንግሥታት ፡ መካከል ፡ ነበር ። በኢትዮጵያና ፡ በእንግሊዝ ፡ መካከል ፡ የተፈጸሙ ፡ ደግሞ ፡ የገገገገ ፡ የገገገገ ፡ እና ፡ የገገገገ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሲሆኑ ፡ የመጨረሻዎቹ ፡ ሁለቱ ፡ ስለ ፡ ወሰን ፡ ክልል ፡ ጉዳይ ፡ የተደረጉ ፡ ናቸው ። በገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ጀጅጅ ፡ የተፈጸሙት ፡ ደግሞ ፡ በገጽ ፡ ጀጅጅ ፡ እና ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ይገኛሉ ። እንዲሁም ፡ የኢትዮጵያና ፡ የቤልጂየም ፡ የገገገገ ፡ ስምምነት ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፡ የኢትዮጵያና ፡ ጆርመን ፡ የገገገገ ፡ ውል ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ የኢትዮጵያ ፡ እስትር ፡ ሌንጋር ፡ የገገገገ ፡ ስምምነት ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፤ እና ፡ በመጨረሻ ፡ ከእሜሪካን ፡ መንግሥት ፡ ጋር ፡ የተደረጉ ፡ የመንግሥታት ፡ ስምምነቶች ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ በሚከተለው ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ።

The Italo-Ethiopian agreements of 1889 (pp. 205-207), the supplementary agreements to the former of the same year (pp. 207-210), the treaty of 1896 (pp. 225-226) and the special convention on prisoners of the same year (p. 226), the agreement of 1897 (pp. 231-232), the border convention of 1900 (p.234), the agreement of 1906 (p.246), the border agreements of 1908 (pp. 261-264), all these between Italy and Ethiopia; the Anglo-Ethiopian agreements of 1897, 1902 and 1907, the last two on border problems (pp. 228-229, 235-236, 258-259); the Franco-Ethiopian agreements of 1897 and 1908 (pp 227 and 259-261); the Belgo-Ethiopian agreement of 1906 (p. 247); the Germano-Ethiopian agreement of 1905 (pp. 242-243); the Austro-Hungaro-Ethiopian agreement of 1905 (p. 245); and finally the treaty with the United States (pp. 241-242) are to be found in:

64. L. Pigli, listed above in number 43.

ከኢጣልያን ፡ ጋር ፡ ስለ ፡ ወሰን ፡ በገገገገ ፡ እና ፡ በገገገገ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ እና ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ከታላቋ ፡ በሪታንያ ፡ ጋር ፡ በገገገገ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ እና ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ ፡ ከፈረንሳይ ፡ ጋር ፡ በገገገገ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ ከቤልጂየም ፡ ጋር ፡ በገገገገ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፡ ከጆርመን ፡ ጋር ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ-ጀጅጅ) ፡ እና ፡ ከእሜሪካን ፡ ጋር ፡ በገገገገ ፡ (ገጽ ፡ ጀጅጅ) ፡ የተደረጉ ፡ ስምምነቶች ፡ በሚከተለው ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ።

Agreements with Italy of 1897, of 1900 on borders, and of 1906 (pp. 477- 478, 478 and 478-479); with Great Britain of 1902 (pp. 454-455 and 457); with France of 1908 (pp. 435-436);

with Belgium of 1906 (p. 422); with Germany (pp. 419-420); and with the United States of 1903 (p. 430) can be found in:

65. A. Zervos, listed above in number 61.

በኢትዮጵያና፣ በእግረካ፣ መካከል፣ የተረጋገጡት፣ የ፲፱፻፲፫፣ መንግሥታት፣ ስምምነቶች፣ (በገጽ፣ ፪፻፳፫-፪፻፳፮)፣ ታትመዋል ።

The Treaty between Ethiopia and the United States of 1903 is published on pages 223-227 of:

66. R. P. Skinner, *Abyssinia Today* (London - New York 1906).

ከላይ፣ የተጠቀሱት፣ ጽሑፎች፣ የተዘጋጁት፣ በውጭ፣ እገር፣ ቋንቋዎች፣ ነበር ። የውልና፣ ዋና፣ የመንግሥታት፣ ስምምነት፣ ግን፣ በእማርኛና፣ በእግልጋንኛ፣ ተዘጋጅተዋል ።

In the above-mentioned works the treaties are reproduced in foreign languages. A capital treaty, that of Wichale or Ucciali, appears in both Amharic and Italian in:

67. S. Rubenson, *Wichale XVII - An Attempt to Establish a Protectorate over Ethiopia* (Addis Ababa 1964).

(A) ልማድ ።

B. *Custom*

በዚህ፣ ዘመን፣ የነበሩ፣ በልማድ፣ ሕግ፣ ላይ፣ የተመሠረቱ፣ ድርሰቶች፣ የሚከተሉት፣ ናቸው ።

The most general work on customary law for this period is:

68. C. Conti Rossini, *Principi di diritto consuetudinario dell'Eritrea* (Roma 1916).

ከሁሉ፣ ይበልጥ፣ በተለይ፣ የተዘጋጀው፣ ድርሰት፣ ስታቱቲ፣ እና፣ ስለ፣ ልማድ፣ የተደረጉ፣ የላይ ነስ፣ ጥናቶች፣ ነበሩ ። ለዚህም፣ መመልከት፣ የሚያሻው፣ የሚከተሉትን፣ ነው ።

More specialized are the so-called *statuti* and the scientific studies on some customs. On the *statuti*, see:

69. *Se'ata Karnesem* (Law of Carnescim) (Asmara 1910).

70. *Wà'elà Sob'atta Ansabà* (Pact of the Seven Ansaba) (Asmara 1910).

71. *Heggi nay Loggo Cewàn* (Law of the Loggo Cewa) (Asmara 1910).

72. *Heggi Saharten Lânzân Waqarten Dambân* (Law of Sahart, Lamza, Waqart and Damba) (Asmara 1910).

73. *Ser'at nây Hab Sellus, nây Gabra Krestos, nây Daqqi-tâsem* (Law of Habta Sellus, of Gabra Krestos of the Daqqi tasem) (Asmara 1910).

ዋና፣ ዋናዎች፣ የሳይንስ፣ ምርምር፣ የተደረገባቸው፣ ጥናቶች፣ የሚቀጥሉት፣ ናቸው ።

The main scientific studies are:

74. I. Capomazza, *Il diritto consuetudinario dell'Acchele Guzai* (Asmara 1909), 2da. ediz. (Asmara 1937).

75. *Idem, La legge degli Atchemé Melgà. Istituzioni di diritto consuetudinario del Seraé* (Macerata 1912).

76. C. Conti Rossini, "I Loggo e la legge del Loggo Sarda," *Giornale della Società Asiatica*, vol. 17 (1904), pp. 1-63.

77. *Idem, Ricordi di un soggiorno in Eritrea* (Asmara 1903).

78. F. da Officio, *Dall'Eritrea - Lettere sui Costumi Abissini* (Roma 1904).

79. A. Pollera, *L'ordinamento della giustizia e della procedura in Eritrea* (Roma 1913).

80. *Idem, Il regime della proprietà terriera in Ethiopia e nella Colonia Eritrea* (Roma 1913).

81. *Idem, I Baria ed i Cunama* (Roma 1913).

82. K. G. Roden, *Le tribù dei Mensa. Storia, legge e costumi*, 2 vols. (Asmara-Stockholm 1913).

83. E. S. Wakefield, "Marriage customs of the southern Gallas," *Folklore* Sept. 1907, pp. 319-327.

(ch) ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የተገኘ፣ ሕጎች ።

C. Case-law

በዚህ፣ ዘመን፣ በጽሑፍ፣ የተዘጋጀ፣ ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የተገኘ፣ ሕግ፣ አልነበረም ። ሆኖም፣ ከፍርድ፣ ውሳኔዎች፣ ውስጥ፣ የተውጣጡት፣ የሚገኙት፣ በሚከተለው፣ ውስጥ፣ ነው ።

There is no case-law available in a printed form during this period, but excerpts from judgments are found in:

84. በኢትዮጵያ፣ ከጥንታዊያን፣ የፍርድ፣ መዛግብት፣ የተዘጋጀ፣ የፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕጋዊ፣ ድርጅት፣ ለፍትሐ፣ ነገሥት፣ ኮሚሲዮን፣ የተሰበሰበ፣ (አዲስ፣ አበባ) ።

(oo) የሕግ፣ (ሲያንስ)፣ ትችት ።

D. Legal science

ከ፳፮፣ እስከ፣ ፳፫፣ ከተዘረዘሩት፣ የልግዳዊ፣ ሕጎች፣ ሌላ፣ በልዩ፣ ልዩ፣ የኢትዮጵያ፣ ሕጎች፣ ላይ፣ የሚከተሉት፣ ድርሰቶች፣ አሉ። ።

Apart from the works on customary law listed under numbers 74 to 83, we have on various aspects of Ethiopian law:

85. ብሥራት፣ (መምራ)፣ ዘብሐራ፣ መንዝ፣ በምሳሌና፣ በትርጓሜ፣ ከመጽሐፍ፣ ቅዱስ፣ የተሰማማ፣ የምክር፣ መጽሐፍ፣ ሀገሩንና፣ መንግሥቱን፣ ለወደደ፣ ሁሉ፣ ተጻፈ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፣ ዓ. ም.) ።

86. A. d'Abbadie, "Idee per l'abolizione della schiavitù africana," *Bolletino della Società Africana d'Italia*, vol. 8 (1889), pp. 165-173.

87. J. Bachmann, *Corpus iuris Abessinorum, vol. 1, Ius Connubii* (Berlin 1890).

88. F. Despagne, "Le conflit entre l'Italie et l'Abyssinie," *Revue générale de droit international public* (1897).

89. Fedozzi, "Le droit international et les récentes hostilités italo-abyssines," *Revue de droit international et de législation comparée*, vol. 28 (1895), pp. 580-616 and vol. 29 (1897), pp. 49-83.

90. S. Grébaut, "La littérature éthiopienne," *Revue de l'Orient chrétien*, vol. 19 (1914), pp. 326-327 and 328-330; vol. 22 (1920-1921), pp. 27-28 and 395-400; vol. 24 (1927-1928), pp. 22-31.

91. I. Guidi, "Der Aetiopische Senodos," *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, vol. 55 (1901), pp. 494-502.

92. "Un matrimonio abissino," *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari*, vol. 7, fasc. 1-2, p. 55.

93. G. K. Rein, *Abessinien; eine landeskunde nach reisen und studien in den Jahren 1907-1913*, vol. 1, pts. 2 and 4 (Berlin 1909-1913).

(oo) የሕግ፣ ሠነዶች ።

E. Legal documents

በዚህ፣ ዘመን፣ ታትመው፣ ተዘጋጅተው፣ የቀረቡ፣ የሕግ፣ ሠነዶች፣ የሉም ።

No legal documents are yet available in a printed form for this period.

፫፮/ ከጦርነት፣ በፊት፣ የነበሩ፣ ሙሉዎች ።

(ከ፲፱፻፲፮፣ እስከ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም. እ. ኤ. አ.) ።

III. Third period (from 1916 to 1936)

(ሀ) በአዋጅ፣ የወጡ፣ ሕጎች ።

A. Legislation

፩/ ስለ፣ ጠቅላላ፣ ጉዳይ፣ በአዋጅ፣ የወጡ፣ ሕጎች ።

a. General legislation

በዚህ፣ ሙሉ፣ ስለ፣ ጠቅላላ፣ ጉዳይ፣ በአዋጅ፣ የወጡ፣ ሕጎች፣ የሚገኙት፣ ከላይ፣ በቀጥታ፣ ም፣ በተጠቀሰው፣ ዝክረ፣ ነገር፣ በቀጥታ፣ ፳፩፣ በተጠቀሰው፣ በ L'Empire d'Ethiopie፣ ብርሃንና፣ ሰላም፣ (Lumiere et Paix) እና፣ በአእምሮ፣ መጽሔቶች፣ ውስጥ፣ ነው ። ከመጽሔቶችም፣ ዋና፣ ዋናዎቹ፣ የሚከተሉት፣ ናቸው ።

General legislation for this period is contained in the *Zikire Neger*, listed above in number 59, in *L'Empire d'Ethiopie* listed above in number 61, and in the periodicals *Berhanena Selam* (Lumière et Paix) and *Aymro*. Some legislation was also printed seperately in small pamphlets. The most important among these pamphlets are:

94. የግርማዊ፣ ንጉሥ፣ ተፈሪ፣ ሥርዐተ፣ ንግሥ፣ ማስታወቂያ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፩፣ ዓ. ም.)
— *Programme et cérémonial pour les fêtes du couronnement de Sa Majesté Tafari Makonnen* (Addis Ababa 1928-1929).

95. የግርማዊ፣ ቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ዘኢትዮጵያ፣ የዘውድ፣ በዓል፣ ማስ
ታወቂያ ፤ ሥርዐተ፣ ንግሥ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፫፣ ዓ. ም.) ።
- *Programme des fêtes du couronnement. Cérémonial du sacre* (Addis Ababa 1930).

96. በንጉሠ፣ ነገሥት፣ ቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ የቆመ፣ የኢትዮጵያ፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ (አዲስ፣
አበባ፣ ፲፱፻፳፫፣ ዓ. ም.) ።
- *Constitution d'Ethiopie* (Addis Ababa 1931).

97. የወንጀለኞች፣ መቅጫ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፫፣ ዓ. ም.) ።

98. Item 97 was reprinted and translated into English after the liberation of Ethiopia in the 1940's. This may be the only version of the Code in a language other than Amharic.

99. ከኢትዮጵያ፣ መንግሥት፣ ለንግድ፣ ሚኒስቴር፣ የወጣ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፪፣
ዓ. ም.) ።

100. የንግድ፣ ማኅበር፣ ሁሉ፣ ሲከስር፣ የሕዝቡ፣ ጥቅም፣ አብር፣ እንዳይጠፋ፣ ለመጠባበቂያ፣
የቆመ፣ ሕግ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፭፣ ዓ. ም.) ።
- *Loi sur la faillite* (Addis Ababa 1933).

101. የማኅበር፣ አዳዳም፣ ሕግ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፭፣ ዓ. ም.) ።
- *Loi sur les sociétés* (Addis Ababa 1933).

102. የቅናሽ፣ ገንዘብ፣ ሕግ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፭፣ ዓ. ም.) ።
- *Loi sur la monnaie divisionnaire* (Addis Ababa 1933).

103. ለፍርድ፣ ሚኒስቴርና፣ ለወንበሮች፣ የተሰጠ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፲፱፣ ዓ. ም.) ።

104. ለአሥራት፣ ተቀባይና፣ ለአሥራት፣ ሰጪ፣ ለአራሾችና፣ ለወታደር፣ የተሰጠ፣ ደንብ፣
(አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፲፱፣ ዓ. ም.) ።

- 105. ስለ ገቢዎች፣ አስተዳደርና፣ ነጻነት፣ የቆሙ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፲፮፣ ዓ. ም.) ።
- 106. ስለ ጦር፣ መግሪያ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ) ።
- 107. የጦር፣ ሠራዊት፣ ደንብ ፤ ስለ ጦር፣ ሠራዊት፣ ሹማምንቶችና፣ ወታደሮች፣ አስተዳደር፣ የተዘጋጀ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፳፯፣ ዓ. ም.) ።

፪/ በልዩ ለዋጅ፣ የወጡ፣ ሕጎች ።

b. Special legislation

በልዩ ለዋጅ፣ ከወጡ፣ ሕጎች፣ ውስጥ፣ እምብዛም፣ የታተሙ፣ የሉም ። ከታተሙት፣ ውስጥ፣ ያሉን፣ የሚቀጥሉት፣ ናቸው ።

Not much of the special legislation of the time has been published. Among that which has, we find:

- 108. በእየሩሳሌም፣ የኢትዮጵያ፣ ገዳም፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፲፰፣ ዓ. ም.) ።
 - 109. የኢትዮጵያ፣ ባንክ ፤ ስታቲ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፴፮፣ ዓ. ም.) ።
- *Bank of Ethiopia. Statuts.* (Addis Ababa 1932).

፫/ በመንግሥታት፣ መካከል፣ የተደረጉ፣ ስምምነቶች ።

c. Treaties

በኢትዮጵያና፣ በኢጣልያ፣ መካከል፣ የተደረጉ፣ የ፲፱፻፳፰፣ እ፡ እ፡ እ፡ ስምምነቶች፣ (ገጽ፣ ፪፻፹፯-፪፻፹፰)፣ እና፣ በብዙ፣ መንግሥታት፣ መካከል፣ የተደረጉት፣ የጦር፣ መግሪያ፣ ነክ፣ ስምምነቶች፣ (ገጽ፣ ፪፻፳፰-፪፻፳፯)፣ የታተሙበት ።

The texts of the Italo-Ethiopian Agreements of 1928 (pp. 283-286) and the Multilateral Agreement on Arms (pp. 268-278) are published in:

110. L. Pigli, listed above in number 43.

የኢትዮጵያና፣ የኢጣልያን፣ የ፲፱፻፳፰፣ ስምምነቶች፣ (ገጽ፣ ፪፻፹፯)፣ እና፣ የኢትዮጵያና፣ የጃፓን፣ የ፲፱፻፴፱፣ ስምምነቶች፣ (ገጽ፣ ፪፻፹፰)፣ የታተሙበት ።

The Italo-Ethiopian Agreements of 1928 (p. 480) and the Agreement between Ethiopia and Japan of 1930 (p. 485) are printed in:

111. A. Zervos, listed above in number 61.

በሱዳን፣ በኩል፣ ስላላው፣ የወሰን፣ ክልል፣ ክርክር፣ በኢትዮጵያና፣ በእንግሊዝ፣ መካከል፣ በ፲፱፻፴፪፣ የተደረገው፣ ስምምነት፣ እና፣ በኢትዮጵያና፣ ስዊትዘርላንድ፣ መንግሥት፣ መካከል፣ በ፲፱፻፴፫፣ የተደረገው፣ ስምምነት፣ ታትሞ፣ ባጭር፣ ተውጣጥቶ፣ የሚገኝበት ።

The Anglo-Ethiopian Agreement of 1932 relating to border disputes on the Sudanese border and the Treaty between Ethiopia and Switzerland of 1933 are published or summarized in:

112. "Accordi anglo-etiopici del 1932 per la soluzione di incidenti di frontiera tra il Sudan e l'Impero etiopico," *Oriente moderno*, vol. 13 (1933), pp. 612-614.

113. "Trattato del 24 maggio 1933 di amicizia e commercio tra la Svizzera e l'Etiopia," *Idem*, p. 448.

ኢትዮጵያ፣ በዘመኑ፣ የነበራትን፣ የኢንተርናሽናል፣ ሁኔታ፣ የሚገልጹ፣ የአፈሲዬል፣ ሠነዶች፣ በሚከተሉት፣ ውስጥ፣ ታትመው፣ ይገኛሉ ።

In connection with the international position of Ethiopia at the time we have the official documents published in:

114. *Correspondence respecting the Agreement between the United Kingdom and Italy of December 14-20, 1925, in regard to Lake Tsana, edited by the Foreign Office* (London 1927).

በመጨረሻ፣ ከሁሉ የተለየው፣ ጽሑፍ፣ በአማርኛና፣ በረረንሳይኛ፣ በ፲፱፻፳፭፣ በኢትዮጵያና፣ በኢክሰርያን፣ በሚግሥታት፣ በሚክሊል፣ የተደረገው፣ የንግድ፣ ስምምነት፣ የሚገኘው፣ ቀጥሎ፣ በተጻፈው፣ ነው።

Finally, a rather exceptional publication is that, in Amharic and French, of the Trade Agreement of 1928 between Ethiopia and the Netherlands in:

115. ብርሃኑ ሰላም፣ ግንቦት፣ ፱፣ ቀን፣ ፲፱፻፳፭፣ ዓ. ም. « *Lumière et Paix*, 17 mai 1928.

(A) ግድ

C. *Custom*

በጠቅላላ፣ አቀራረብ፣ ስለ፣ ልማዳዊ፣ ሕግ፣ በዘመኑ፣ የተዘጋጀት፣ ጽሑፎች፣ የሚከተሉት፣ ናቸው።

The most general works on customary law during the period are:

116. E. Cerulli, "Diritti indigeni ed etnologia giuridica nelle nostre colonie. Note di diritto consuetudinario dell'Eritrea," *Rivista coloniale* (1918), pp. 94-104 and 242-246.

117. C. Conti Rossini, *Diritto consuetudinario etiopico* (Roma 1937).

118. C. H. Walker, *The Abyssinian at Home* (London 1933).

በልዩ፣ ልዩ፣ ክፍል፣ የተጠነት፣ ደግሞ፣ በሚከተሉት፣ ውስጥ፣ ይገኛሉ።

More specific studies are the following:

119. F. d'Apice, "Le imposte fondiari ed i tribute nel Uollega," *Rivista di Diritto coloniale*, vol. 2 (1939), pp. 58-61.

120. E. Brotto, "Il regime delle terre nei Uollo," *Rivista di Diritto coloniale*, *Idem* pp. 55-57.

121. *Idem*, *Il regime delle terre del Harar* (Harar 1939).

122. C. Conti Rossini, "Lo statuto dello Scioatte Anseba," *Scritti giuridici in onore di Santi Romano*, vol. 3 (Padova 1939), pp. 347-366.

123. *Idem*, "Sui Guraghe e su loro consuetudini prima della conquista scioana," *Rivista della Colonia*, vol. 12 (1938), pp. 394-406.

124. *Idem*, "Sulla dichiarazione di paternita da parte della madre nella consuetudine abissina," *Studi e materiali di storia delle religioni*, vol. 13 (1937), pp. 102-106.

125. R. Corso, "Il matriarcato del Cunama della colonia Eritrea in rapporto con quelle di altre popolazioni dell'Africa." *Atti del 2° Congresso di studi coloniali* (Napoli 1934), pp. 46-52.

126. *Idem*, "Proverbi giuridici abissini," *L'Africa italiana* (1927), no. 2, and *Rivista d'Oriente* (1939), pp. 123-126.

127. G. Cucci, "Le fonti del diritto indigeno d'Eritrea," *Rivista delle Colonie italiane* (1933).

128. M. Griaule, "L'esclavage en Abyssinie: études de sociologie et d'ethnologie juridiques," *Institut de Droit comparé*, vol. 21 (1935), pp. 23-43.

129. *La Legge degli Atcheme Melga* (Asmara 1936).

130. L. Loria, "Usi matrimoniali assaortini," *Archivi di Antropologia e Enologia*, vol. 66 (1936), pp. 7-24.

131. G. Masucci, "Note sul matrimonio abissino," *Reforma medica*, vol. 56 (1940).

132. *Idem*, *Il garante nelle consuetudini etiopiche* (Roma 1941).

133. M. M. Moreno, "Il regime terriero abissino nel Galla Sidamo," *Rassegna economica dell'Africa Italiana*, vol. 26 (1937), pp. 1496-1508.

134. E. Petazzi, *L'odierno diritto penale consuetudinario delle Hamasen* (Asmara 1918) and seconda edizione (Asmara 1937).

135. K. G. Roden, *La tribu dei Mensa. Storia, legge e costumi...* Traduzione della lingua del Tigre (Stockholm 1913).

136. A. Saitta, "Il regime tributario nell'Impero Abissino," *Rassegna economica della Africa Italiana*, vol. 28 (1939), pp. 282-289.

(ch) ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የሚገኝ፣ ሕግ ።

C. Case-law

ስለ፡ ዘመኑ፡ ከዳኞች፡ ውሳኔ፡ የተገኙ፡ ሕጎች፡ የሚከተሉት፡ አሉን ።

On the case-law of the period, we have the so-called:

137. በኢትዮጵያ፡ ከጥንታዊያን፡ የፍርድ፡ መዛግብት፡ የተዘጋጀ፡ እሳይ፡ በቀጥታ፡ ፲፪፡ ተዘርዘርዋል ።

ለእነዚህ፡ አምስት፡ ጥራዞች፡ (ቮሎሞች)፡ አዘጋጁው፡ ኮሚሽን፡ ምንም፡ አርእስት፡ አልሰጣቸውም ። እንዲሁም፡ የሚይዙት፡ በሙሉ፡ የፍርድ፡ ውሳኔዎችን፡ ሳይሆን፡ ከ፲፱፻፳፭-፲፱፻፵፮፡ የተሰጡትን፡ የፍርድ፡ ሐሳቦች፡ ፍሬ፡ ነገር፡ መግለጫ፡ ብቻ፡ ነው ።

በዚህ፡ ዘመን፡ ስለተደረጉት፡ የፍርድ፡ ውሳኔዎች፡ በተጨማሪ፡ መረጃ፡ ከብርሃንና፡ ሰላም፡ (Lumière et Paix) ለማግኘት፡ ይቻላል ። ሆኖም፡ እነዚህ፡ ሙሉ፡ ወይም፡ የተውጣጡ፡ የፍርድ፡ ውሳኔዎች፡ አይደሉም ።

These five volumes, which were not given any title by the Commission which prepared them, do not contain judgments in full, but only excerpts from decisions for the period 1908-1936.

Information on some judicial decisions of this period can also be found in *Berhanena Selam* (Lumière et Paix), although these are neither full cases nor excerpts from the:

138. ማገተመ፡ ወርቅ፡ እሸቴ ፤ “ማጽናኛ” (አዲስ፡ አበባ፡ ሚያዝያ፡ ፲፫፡ ቀን፡ ፲፱፻፲፱፡ ዓ. ም.) ።

139. “ስለ፡ ኢትዮጵያ፡ የሥልጣኔ፡ እካሄድ” (አዲስ፡ አበባ፡ መስከረም፡ ፳፩፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፭፡ ዓ. ም.) ።

140. ተክለ፡ ሐዋርያት፡ (በጅሮንድ) ፤ “ጃንሆይ፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ በፍቃዳቸው፡ ሕግ፡ መንግሥት፡ ስለማቆማቸው፡ የገንዘብ፡ ሚኒስትር፡ በጅሮንድ፡ ተክለ፡ ሐዋርያት፡ በ፲፱፻፳፬፡ ዓ. ም. ለመሳፍንቴና፡ ለመኳንንቴ፡ የተናገሩት፡ የሰብከት፡ ቃል ።” (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፳፬፡ ዓ. ም.) ።

141. “ትእዛዝን፡ ባለማክበር፡ የሚመጣ፡ ጉዳት” (አዲስ፡ አበባ፡ መስከረም፡ ፲፪፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፮፡ ዓ. ም.) ።

142. “ክርክር” (አዲስ፡ አበባ፡ ነሐሴ፡ ፲፬፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፫፡ ዓ. ም.) ።

143. ዓሰበ፡ ኃይሉ፡ “ባለመሬቶች፡ በመንግሥት፡ በሕዝብና፡ በወታደር፡ ላይ፡ የሚያደርሱት፡ ጉዳት” (አዲስ፡ አበባ፡ ሐምሌ፡ ፲፬፡ ቀን፡ ፲፱፻፲፱፡ ዓ. ም.) ።

144. “የሕግ፡ ማሻሻል” (አዲስ፡ አበባ፡ የካቲት፡ ፳፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፮፡ ዓ. ም.) ።

145. “የፍርድ፡ ቀን” (አዲስ፡ አበባ፡ የካቲት፡ ፲፱፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፫፡ ዓ. ም.) ።

146. ደምሴ፡ ወልደ፡ ኢየሱስ ፤ “ስለ፡ አፈርሳታ፡ ነገር” (አዲስ፡ አበባ፡ ሐምሌ፡ ፱፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፫፡ ዓ. ም.) ።

147. ገብረ፡ ሕይወት፡ ባይከፋኝ፡ (ነጋድራስ) ፤ “መንግሥትና፡ የሕዝብ፡ አስተዳደር” (አዲስ፡ አበባ፡ ፲፱፻፲፯፡ ዓ. ም.) ።

(መ) የሕግ፣ (ሲያንስ)፣ ትችት ።

D. Legal science

በዚህ ፣ ዘመን ፣ የሕግ ፣ አዋቂዎች ፣ የነበራቸው ፣ የአስተያየት ፣ ዝንባሌ ፣ ወደ ፣ ኢትዮጵያ ፣ የሕግ ፣ ታሪክ ፣ በተለይም ፣ ስለ ፣ ሕጎች ፣ መሻሻል ፣ ነበር ። ይልቁንም ፣ ለምሳሌ ፣ ስለ ፣ አዲስ ፣ ሕግ ፣ መንግሥት ፣ በኢጣሊያና ፣ በኢትዮጵያ ፣ ሕጎች ፣ መካከል ፣ ስላለው ፣ ተመዛካኝነትና ፣ ተፋላሽነት ፣ አዲስ ፣ አስተያየቶች ፣ ተፈጥረው ፣ ነበር ። እንዲሁም ፣ ስለ ፣ ዘመኑ ፣ የኢትዮጵያ ፣ ሕግ ፣ መሻሻል ፣ ብዙ ፣ አስተያየቶች ፣ በአማርኛ ፣ በጋዜጣ ፣ ይገለጡ ፣ ነበር ። ይህም ፣ ሊሆን ፣ የቻለው ፣ አሁን ፣ ግርማዊ ፣ ቀዳማዊ ፣ ኃይለ ፣ ሥላሴ ፣ በዚያን ፣ ዘመን ፣ ራስ ፣ ተፈሪ ፣ ብርሃንና ፣ ሰላም ፣ መጽሔት ፣ በመመሥረታቸው ፣ ነበር ። በዚህ ፣ መልክ ፣ ቀርበው ፣ ከነበሩት ፣ ጽሑፎች ፣ ውስጥ ፣ የሚከተሉትን ፣ እናገኛለን ።

During this period, legal scholars were more and more interested in various aspects of Ethiopian legal history or, more frequently, of Ethiopian legal development. Some topics, such as the new Constitution or the legal aspects of the conflict between Ethiopia and Italy are more specially treated. Also, more books and especially articles were published in Amharic on various aspects of contemporary Ethiopian legal development. This was due mainly to the creation of the periodical *Berhanena Selam* by Ras Tafari, who was to become His Imperial Majesty Haile Sellassie I. Among these publications, we find:

- 148. “መልካም ፣ መሻሻል ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ገዳር ፣ ፪ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፬ ፣ ዓ. ም.) ።
- 149. “ማስታወቂያ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ነሐሴ ፣ ፩ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፬ ፣ ዓ. ም.) ።
- 150. ማኅተመ ፣ ወርቅ ፣ እሸቴ ፤ “ሰለ ፣ መልካም ፣ አዋጅ ፣ ምስጋና ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ገዳር ፣ ፲፯ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፩ ፣ ዓ. ም.) ።
- 151. ኃይለ ፣ አጋፅዝት ፣ በ. ፤ “የሥልጣኔን ፣ ጉዳና ፣ ስለመቀዳደም ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ መስከረም ፣ ፳፭ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፫ ፣ ዓ. ም.) ።
- 152. አፈወርቅ ፣ ዘበሐራ ፣ ዘ፤ “ጥቂት ፣ ብርሃን ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ የካቲት ፣ ፫ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፲፱ ፣ ዓ. ም.) ።
- 153. አፈወርቅ ፣ ደስታ ፤ “ያፈርሳታ ፣ ነገር ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ሰኔ ፣ ፲፭ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፫ ፣ ዓ. ም.) ።
- 154. “የማታ ፣ ማታ ፣ ፅውነት ፣ ይረታ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ገዳር ፣ ፳፪ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፭ ፣ ዓ. ም.) ።
- 155. “የምክር ፣ ቤቶች ፣ አለቶች ፣ ሹመት ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ጥቅምት ፣ ፳፭ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፬ ፣ ዓ. ም.) ።
- 156. “የተፈረዶ ፣ ሞት ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ የካቲት ፣ ፫ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፬ ፣ ዓ. ም.) ።
- 157. የአየህ ፣ ዶራድ ፣ ወንዶ ፤ “የከተማ ፣ ወሬ ፣ አፍና ፣ ቅብቅብ ፣ ሁልጊዜ ፣ አያበላም ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ነሐሴ ፣ ፳፱ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፪ ፣ ዓ. ም.) ።
- 158. “የከተማ ፣ ወሬ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ሰኔ ፣ ፲፩ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፫ ፣ ዓ. ም.) ።
- 159. “የፍርድ ፣ ቀን ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ነሐሴ ፣ ፳፭ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፪ ፣ ዓ. ም.) ።
- 160. “የፍርድ ፣ ቀን ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ መጋቢት ፣ ፲ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፫ ፣ ዓ. ም.) ።
- 161. “የፍርድ ፣ ቀን ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ታኅሣሥ ፣ ፮ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፱ ፣ ዓ. ም.) ።
- 162. ደባለኝ ፣ ቸርነት ፤ “እውነተኛ ፣ ፍርድ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ጥር ፣ ፳፱ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፫ ፣ ዓ. ም.) ።
- 163. ጅማ ፣ ወልደ ፣ ገብርኤል ፤ “የሚያሳዝን ፣ ግፍ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ታኅሣሥ ፣ ፮ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፱ ፣ ዓ. ም.) ።
- 164. ጥሩነህ ፣ ካብትህ ፣ ይመር ፤ “በየኛ ፣ የሚሆነው ፣ የውሩ ፣ ወግያ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ሚያዝያ ፣ ፳ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፲፱ ፣ ዓ. ም.) ።
- 165. ፍስሐ ፣ ወልደ ፣ ሚካኤል ፤ “የከምባታ ፣ ሕዝብ ፣ አማካሪ ፣ መረጠ ፤” (አዲስ ፣ አበባ ፣ ጥር ፣ ፳፭ ፣ ቀን ፣ ፲፱፻፳፱ ፣ ዓ. ም.) ።

ስለ ፣ ኢትዮጵያ ፣ የሕግ ፣ ታሪክ ፣ የሚከተሉት ፣ አሉን ።

Concerning Ethiopian legal history, we have:

166. *Codificazione canonica orientale. Fonti, Fasc. V. - Disciplina alessandrina (Etiopi) I. Testi di diritto antichi e moderni riguardanti gli Etiopi* (Roma 1932).

167. *Codificazione canonica orientale. Fonti. Fasc. VI. Testi di diritto antichi riguardanti gli Etiopi* (Roma 1932).

168. C. Conti Rossini, "Il Senedos etiopico," *Rendiconti della Reale Accademia d'Italia, Scienze morale* (1941), pp. 41-48.

169. A. Pollera, *Lo Stato Etiopico e la sua Chiesa* (Roma 1926).

170. R. Rossi Canevari, *Fetha Negast, il libro dei re, codice delle leggi abissine, con noti e riferimenti al diritto italiano* (Milano 1934).

ሰለ : ፶፱፻፳፫ : የኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት ፡ የሚከተሉትን ፡ ይመለከታል ።

Concerning the Ethiopian Constitution of 1931, see:

171. G. Cortese, "La legge dell'Impero in Etiopia," *Oltremare*, April 1932.

172. P. Daney, "La Constitution éthiopienne du 16 juillet 1931," *Revue politique et parlementaire*. (1931), vol. 148. pp. 464-474.

173. E. Gherzi, *L'organizzazione politica dell'Etiopia*, (Padova 1936).

174. A. Giannini, "La costituzione etiopica," *Oriente moderno*, vol. 12 (1932), pp. 1-11.

175. *Idem*, *La costituzione etiopica, studio seguito dalla versione della costituzione stessa fatta sul testo amarico ed annotata da E. Cerulli* (Roma 1936).

176. E. Giurco, *L'ordinamento politico dell'Impero Etiopico* (Firenze 1935).

177. C. de Leone, "La costituzione etiopica," *Oltremare*, January 1932.

178. M. Figli, "L'Etiopia e la sua prima costituzione," *Rassegna italiana*, Ottobre 1931.

179. O. Ralz, "Modernismo africano. La costituzione all'Etiopia," *Gerarchia*, vol. 11 (1931), pp. 831-843.

180. "Sommaro in Italiano della pubblicazione di Bajirond Tekla Hawariat riguardante la nuova Costituzione," *Oriente moderno* (1932), pp. 508-510.

181. F. Valori, *La costituzione etiopica* (Bologna 1934).

ሰለ : ፲፱፻፳፫ : የወንጀልኛ መቅጫ ፡ የሚከተለው ፡ ጽሑፍ ፡ ብቻ ፡ አለ ።

On the Penal Code of 1930, the only article is:

182. E. Cerulli, "Il nuovo codice penale etiopico ed i suoi principi fondamentali," *Oriente moderno* (1932), pp. 392-405.

ሰለ : የባሪያ ፡ ነገነት ፡ የወጣውን ፡ ሕግ ፡ በሚቀጥሉት ፡ ውስጥ ፡ ተመልክት ፡—

On the law of slavery, see:

183. A. L. Gardiner, "Law of Slavery in Ethiopia," *Journal of Comparative Legislation and International Law*, 3 s. 15 (1937), pp. 180-202.

184. A. Giannini, "Il regolamento della schiavitù in Etiopia," *L'Antischiavismo* (1926), fasc. 7-8.

185. G. Montandom, *L'esclavage en Abyssinie* (Genève 1923).

186. E. W. P. Newman, "Slavery in Abissinia," *Contemporary Review*, vol. 148 (1935), pp. 650-657.

በኢትዮጵያ ፡ ሰለ ፡ ውጭ ፡ አገር ፡ ዜጎች ፡ ሁኔታ ፡ የሚከተሉት ፡ አሉ ፡—

On the status of foreigners in Ethiopia, we have:

187. J. Auberson, *Etude sur le régime juridique des étrangers en Ethiopie* (Annemasse 1936).

188. A. L. Gardiner, "La juridiction concernant les étrangers en Ethiopie," *Revue générale de Droit international public*, vol. 44, pp. 90 ff.

የጋዜጠኞች ፡ አጻጻፍ ፡ የተከተሉ ፡ ቢሆንም ፡ ሕግ ፡ ጠቀሰ ፡ የሆኑ ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ፡—

More journalistic in their approach, but still dealing with law, are:

189. P. Edwards, "A Servant's Theft in Ethiopia: Punishment and Restitution," *National Review*, vol. 106 (1936), pp. 639-650.

190 H. and G. MacCreagh, "Abyssinian Woman's Marital Utopia," *Travel*, vol. 51, September 1928, pp. 35-38.

191. Merab, *Impressions d'Ethiopie. L'Abyssinie sous Ménélick II*, vol 3, *Vie Matérielle et morale des Abyssins. - Institutions civiles* (Paris 1929).

192. J. L. Park, "Open Air Law Courts of Ethiopia," *National Geographic Magazine*. vol. 68 (1935), pp. 633-646.

ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ስለ ፡ ቀድሞው ፡ የዓለም ፡ መንግሥታት ፡ ግንባር ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ተጥሎ ፡ ያሉትን ፡ ተመልክት ፡—

On Ethiopia and the League of Nations, see, for example:

193. E. Collombet, *L'Ethiopie moderne et son avènement à la communauté internationale* (Dijon 1935). See especially pp. 25-29, 107-133, 164-182, 217-252.

194. A. Giannini, *L'Etiopia nella Societa delle Nazioni . . .* (Roma 1923).

195. H. Ch. G. - J. von Mandere, *De Volkenbond en de "Abessynische kwestie"* (n.p. 1926).

196. E. Massart, *L'ammissione dell'impero etiopico nella Societa delle Nazioni* (Pisa 1928). The same in French (Paris 1928).

197. Pierre - Alype, *L'Empire d'Ethiope dans la Société des Nations* (Paris 1923).

በኢጣሊያ ፡ በኢትዮጵያ ፡ መካከል ፡ ስለ ፡ ተፈጠረው ፡ ግጭት ፡ የሕግ ፡ አስተያየት ፡ የያዙ ፡ የሚከተሉት ፡ መጻሕፍቶች ፡ አሉን ፡—

On legal aspects of the conflict between Ethiopia and Italy, we have:

198. "Documentation Relating to the Dispute between Ethiopia and Italy," *Official Journal of the League of Nations*, vol. 16 (1935), pp. 1350-1632.

199. *Documents Relating to the Italo-Ethiopian Conflict*, edited by the Canadian Government (Ottawa 1936).

200 S. Heald, *Documents on International Affairs*, vol. 2 (London 1935).

201. P. B. Potter, *The Wal Wal Arbitration* (Washington 1938).

202. A. de La Pradelle, *Le conflit italo-éthiopien* (Paris 1936).

203. Ch. Rousseau, *Le conflit éthiopien devant le droit international* (Paris 1938).

204. H. Schwarz, *Die Entwicklung des völkerrechtlichen Beziehungen Athiopiens zu den Mächten seit 1885* (Breslau 1937).

205. J. H. Spencer, "The Italo-Ethiopian Dispute and the League of Nations," *American Journal of International Law*, vol 31 (1937), pp. 614-641.

206. B. Stern, "The Treaty Background of the Italo-Ethiopian Dispute," *American Journal of International Law*, vol. 30 (1936), pp. 189-203.

207. White, *The Abyssinian Dispute* (London 1935).

208. J. B. Whitton, *The Sanctity of Treaties (Pacta Sunt Servanda)* (New York 1935).

209. Q. Wright, "The British Courts and Ethiopian Recognition," *American Journal of International Law*, vol. 31 (1937), pp. 683-688 and 742-747.

210. *Idem*, "The Test of Aggression in the Italo-Ethiopian War," *Idem*, vol. 30 (1936), pp. 45-56.

በመጨረሻም ፡ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አንዳንድ ፡ ጽሑፎች ፡ በጠቅላላው ፡ ስለ ፡ ዓለም ፡ ሕጎች ፡ በተጻፉ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ጎች-ጎች ፡ ውስጥ ፡ ይገኛሉ ፤ ለምሳሌ ፡ የሚቀጥሉትን ፡ ተመልክት ፡—

Finally, some documentation on Ethiopian law can be found in general works dealing with special aspects of the law throughout the world, such as:

211. L. Koepfle, *Copyright Protection Throughout the World*, 7 vols. (Washington 1936-1937).

212. W. W. White and B. G. Ravenscroft, *Patents Throughout the World* (New York 1923) (1st ed.) and (1928) 2d ed.).

213. *Idem*, *Trade-Marks Throughout the World* (New York 1930).

IV. Fourth period (from 1941 to the present)

(ሀ) በአዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ፤

A. General legislation

፩/ ስለ ፡ ጠቅላላ ፡ ጉዳይ ፡ በአዋጅ ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ።

a. General legislation

ከጥር ፡ ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፫፻፵፫ ፡ የወጡት ፡ ሕጎች ፡ በጠቅላላው ፡ ከዚህ ፡ በሚከተሉት ፡ ታትመው ፡ ወጥተዋል ።

All general legislation has since the 1st of January 1942 been published in:

ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ ቋሚ ፡ ሆኖ ፡ በየጊዜው ፡ ይታተማል ።

214. ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ። - *Negarit Gazeta*

በጣም ፡ አስፈላጊ ፡ የሆኑ ፡ ሕጎች ፡ ሲወጡ ፡ ደግሞ ፡ በልዩ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ይወጣሉ ፤ ለምሳሌ ፤
The *Negarit Gazeta* is published regularly in Addis Ababa, Special issues have been devoted to the most important legislative enactments of the period, such as:

215. የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፵፱ ፡ ዓ. ም.) ።

216. *Penal Code* (Addis Ababa 1957).

217. የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ. ም.) ።

218. *Criminal Procedure Code* (Addis Ababa 1961).

219. የንግድ ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ. ም.) ።

220. *Commercial Code* (Addis Ababa 1960).

221. የባሕር ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ. ም.) ። *Maritime Code* (Addis Ababa 1960).

222. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ. ም.) ።

223. *Civil Code* (Addis Ababa 1960).

224. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ (አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ. ም.) ።

225. *Civil Procedure Code* (Addis Ababa 1965).

ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ከወጣበት ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ያሉትን ፡ የሚይዝ ፡ ልዩ ፡ ጥራት ፡ (ኮልግራም) ።

A special volume includes the Proclamations from the beginning of the *Negarit Gazeta* to 1950:

226. *Negarit Gazeta - Proclamations* (Addis Ababa 1951).

ከመስከረም ፡ ፭ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፷፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ (እ ፡ ኤ ፡ አ) ፡ ጀምሮ ፡ የወጡትን ፡ ሕጎች ፡ በማጠቃለል ፡ የኢትዮጵያ ፡ ን ፡ ነ ፡ መንግሥት ፡ የፓብሊክ ፡ አድሚኒስትሬሽን ፡ ኢንስቲትዩት ፡ ከዚህ ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ አዘጋጅቶ ፡ አውጥቷል ፡—

A consolidation of the Ethiopian legislation in force as of September 5, 1963, and also including some legislation published subsequently to that dated has been prepared by the Imperial Ethiopian Institute of Public Administration under the title:

227. *Consolidated Laws of Ethiopia*, 5 vols. (Addis Ababa 1964-1965).

የአሠሪና የሠራተኛ ሕጎች፣ ተጠቃለው፣ ይገኛሉ።

The labour laws have been collected in:

228. *Collection of Labour Laws of Ethiopia, Edited by the Federation of Employers of Ethiopia* (Addis Ababa n.d.).

ስለ ሕግ፣ መጻሕፍት፣ የሚከተሉትን፣ ተመልከት።

In connection with the Codes, see:

229. Mohamed Nurhusein Berhanu, *Penal Code Index* (Asmara 1963).

230. *Idem, Ethiopian Codes Civil - Commercial Criminal Procedure (Indexes)* (Asmara 1963).

የኢትዮጵያ፣ የሕግ፣ መጻሕፍት፣ ረቂቅ፣ አልታተመም፤ ወይም፣ ስለ፣ ዝግጅታቸው፣ ገና፣ ታትሞ፣ የወጣ፣ ነገር፣ የለም። ነገር፣ ግን፣ ከሕጎቹ፣ እንዳንዶቹ፣ በፈረንሳይኛ፣ ታትመዋል። ለምሳሌ፤

Drafts and preliminary works in connection with the Ethiopian Codes have not yet been published, but a French version of some of the Codes has been printed:

231. *Code civil pour l'Empire d'Ethiopie* (Paris 1960).

232. *Code commercial pour l'Empire d'Ethiopie* (Paris 1965).

233. *Le Code pénal de l'Empire d'Ethiopie* (Paris 1959).

ባለፉት ሃያ፣ ዓመታት፣ ስለ፣ እንዳንድ፣ የተወሰኑ፣ ጉዳዮች፣ የወጡ፣ ሕጎችም፣ ታትመዋል። ለምሳሌ፤

Some legislation dealing with more specific aspects of Ethiopian law has also been published in the last twenty years. For instance:

234. ለሕግ፣ መምሪያ፣ ምክር፣ ቤት፣ አማካሪዎች፣ የተሰጠ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፳፮፣ እትም፣ ፲፱፻፵፭፣ ዓ. ም.)።

235. ለሕግ፣ መወሰኛ፣ ምክር፣ ቤት፣ አማካሪዎች፣ የተሰጠ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፭፣ ዓ. ም.)።

236. የቤተ፣ ክርስቲያን፣ እስተዳደር፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፱፣ ዓ. ም.)።

237. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የአገር፣ ግዛት፣ ሚኒስቴር፣ የአገር፣ አገዛዝ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፱፣ ዓ. ም.)።

238. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የአገር፣ ግዛት፣ ሚኒስቴር፣ ጠቅላላ፣ የሥራ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.)።

239. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የአገር፣ ግዛት፣ ሚኒስቴር፣ የአገር፣ አገዛዝ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፱፣ ዓ. ም.)።

240. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የሥራ፣ ሚኒስቴር፣ ሥልጣንና፣ የውስጥ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.)።

241. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የእርሻ፣ ሚኒስቴር፣ የውስጥ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፰፣ ዓ. ም.)።

242. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የገንዘብ፣ ሚኒስቴር፣ የውስጥ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፭፣ ዓ. ም.)።

243. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የገንዘብ፣ ሚኒስቴር፣ የሕሳብ፣ አያያዝ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ተሻሽሎ፣ የወጣ፣ ፲፱፻፶፯፣ ዓ. ም.)።

244. የኢትዮጵያ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ መንግሥት፣ የጽሕፈት፣ ሚኒስቴር፣ የታሪክና፣ የቤተ፣ መንግሥት፣ ዜና፣ ማሰናጃ፣ ጽሕፈት፣ ቤት፣ የሥራ፣ ደንብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.)።

፪/ በልዩ፣ አዋጅ፣ የወጡ፣ ሕጎች።

b. Special legislation

ልዩ፣ መብት፣ የሚሰጡ፣ ሕጎች፣ (እንደ፣ ቻርተርና፣ ኮንሴሺን-ያሉት)፣ በነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ብቻ፣ ታትመው፣ ይገኛሉ። ነገር፣ ግን፣ ስለ፣ ኮንሴሺን፣ ከዚህ፣ ፊት፣ አሠሪና፣ የተሰየ፣ ሲሆን፣ ልዩ፣ መብቶችን፣ ስለሚሰጡ፣ ሕጎችና፣ ስለ፣ ቻርተሮችም፣ አሠሪና፣ እንዲሁ፣ ነበር።

ሰለ፡ ታተሙት፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በቀጥታ፡ ፪፻፲፱፡ እና፡ ፪፻፳፯፡ የተጠቀሰውን፡ ተመልከት ።

Special legislation, such as grants of privileges, charters or concessions, now is published only in the *Negarit gazeta*, although such previously was not the case for concessions, and it has not always been the case for privileges or charters. For those which were published, see above, items 214 and 227.

f/ ሰምዖንቶች፡ (ውሎች) ።

c. Treaties

ከዚህ፡ በላይ፡ በልዩ፡ አዋጅ፡ ስለ፡ ወጡ፡ ሕጎች፡ የተጠቀሱት፡ ጽሑፎች፡ ስለ፡ ስምዖንቶችም፡ በጠቅላላው፡ ያወሰሱ ። ከነጋሪት፡ ጋዜጣም፡ ሌላ፡ የሚከተሉት፡ አሉ፡ —

The above remarks concerning special legislation also are generally valid for treaties, although we have, apart from the *Negarit Gazeta* and the *Consolidation* (items 214 and 227):

245. *Agreement between His Majesty in respect of the United Kingdom and His Imperial Majesty the Emperor of Ethiopia, Addis Ababa, 19th December 1944* (London 1945).

246. *Agreement and military convention between the United Kingdom and Ethiopia Addis Ababa, January 31, 1942* (London 1942).

247. *Memoranda presented by the Imperial Ethiopian Government to the Council of Foreign Ministers in London, September 1945* (London 1946).

248. *Principles applying to mutual aid in the prosecution of the war against aggression. Preliminary agreement between the United States of America and Ethiopia, signed at Washington August, 9, 1943. effective August 9, 1943 and exchange of notes* (Washington 1943).

249. "Text of agreement of cultural cooperation between the USSR and Ethiopia signed on 13 January 1961," *Vedomosti Verkhovnogo Soveta SSSR* (1961), no. 50, pp. 1324-1326.

250. "Text of Trade Agreement between the USSR and Ethiopia signed on July 11, 1959," *Vreshnyanya Torgovnya* (1959), no. 9, pp. 46-47.

(ለ) ሰለ፡ ልማድ ።

B. Custom

በእትዮጵያ፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ውስጥ፡ ሰለ፡ አሉት፡ ልማዶች፡ ጠቃሚነት፡ ቀጥሎ፡ ያሉትን፡ ተመልከት ።

On the importance of custom in the codified Ethiopian civil law, see:

251. G. Krzczunowicz, "A New legislative Approach to Customary Law: The "Repeals" Provision of the Ethiopian Civil Code of 1960," *Journal of Ethiopian Studies*, vol. 1, no. 1, pp. 57-67.

252. D. da Maarda, "Valore giuridico delle Consuetudine etiopiche," *Atti del Convegno Internazionale di Studi Etiopici* (Roma 1960), pp. 211-222.

ሰለ፡ ኤርትራ፡ የልማድ፡ ሕግ፡ ጥናት፡ የተደረገ፡ ሙከራ፡ የሚገኙባቸው፡ ጽሑፎች ።

An attempted synthesis of Eritrean customary law can be found in:

253. F. Ostini, *Trattato di Diritto consuetudinario dell'Eritrea* (Asmara 1960).

ሰለ፡ ልማድ፡ ሕግ፡ ክርክር፡ በጠቅላላው፡ ስለ፡ ኤትዮጵያ፡ በተደረገው፡ ጥናት፡ ውስጥ፡ በሚከተሉት፡ ጽሑፎች፡ ውስጥ፡ ይገኛል፡ —

Discussion of customary law can be found in general ethnological studies, such as those of:

254. E. Cerulli, *Peoples of South-West Ethiopia and Its Borderland* (London 1956).

255. E. Haberland, *Galla Süd-Athiopiens* (Stuttgart 1963).

256. G. W. B. Huntingford, *The Galla of Ethiopia* (London 1955).
 257. H. Lewis, *A Galla Monarchy: Jimma Aba Jifar. Ethiopia, 1830-1932* (Madison 1965)
 258. W. Shack, *The Gurage: Peoples of Ensete Culture* (Oxford 1966).
 259. F. J. Simoons, *Northwest Ethiopia: Peoples and Economy* (Madison 1960).

እንዲሁም ፡ ቀጥሎ ፡ ያሉትን ፡ ያልታተሙ ፡ (የፒ ፡ ኤች ፡ ዲ ፡ ቲ.ሲ.ስ) ፡ ጽሑፎች ፡ ተመልክት ።

See also unpublished Ph.D. theses, such as:

260. C. H. Brooke, Jr., *A Study of Galla Settlements, Hararge Province, Ethiopia* (Nebraska 1957).
 261. A. Hoben, *The Role of Ambilineal Descent Group in Gojjam Amhara Social Organization* (California 1963).
 262. S. D. Messing, *The Highland-Plateau Amhara of Ethiopia* (Pennsylvania 1957).

ስለ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የልግድ ፡ ሕጎች ፡ የሚከተሉት ፡ ጽሑፎች ፡ አሉ ፡—

On various special aspects of customary law in Ethiopia, we have:

263. Abba Tekestebrahan Gabremedhin, *Il Matrimonio Consuetudinario in Etiopia* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).
 264. Abebe Ambatchew, "Betrothal Among the Säwan Amharas," *University College of Addis Ababa Ethnological Society Bulletin*, vol. 5, June 1956.
 265. Asfaw Dame, "Ekub," *Idem*, vol. 8, July 1958, pp. 63-76.
 266. Bekele Nadi, "Adoption Among the Oromo of Säwa," *idem*, pp. 83-92.
 267. British Military Administration, *Land Tenure on the Eritrean Plateau* (Asmara 1944).

268. J. Comhaire, *Wage Pooling as a Form of Voluntary Association in Ethiopian and Other African Towns* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).

269. G. Costanzo-Beccaria, *Tradition, Legislation and Customary Laws in Ethiopia, idem*.
 270. L. Fusella, "Lo Statuto del Barequa," *Rassegna di Studi Etiopici*, vol. 6 (1947), pp. 46-61.

271. Gebre Wold Ingida Worq, "Ethiopia's Traditional System of Land Tenure and Taxation," *Ethiopia Observer*, vol. 5 (1962), pp. 302-337.

272. Hajle Mikael Misginna, "Betrothal and Marriage Customs in Endärta," *University College of Addis Ababa Ethnological Society Bulletin*, vol. 8, July 1958, pp. 49-62.

273. A. Hoben, *Land Tenure and Social Mobility Among the Damot Amhara* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).

274. M. Höfner, "Ueberlieferungen bti Tigre-Stammen: Ad Sék," *Annales d'Ethiopie*, vol. 4 (1961), pp. 182-204.

275. A. Laure, *Jus receptum - Il nuovo diritto e gli statuti dell'Hamasen in particolare* (Asmara 1944).

276. "La legge dei Atcheme Melga," *Rassegna di Studi Etiopici* (1953).

277. *La legge dei Loggo Ciua* (Asmara 1945).

278. *La legge di Adghena Ghelaba* (Asmara 1946).

279. H. Lewis, *Kud'arfan: A Multi-Functional Institution Among the Western Galla* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).

280. P. da Luchon, "Le mariage chez les Gouraghés," *Annales lateranensi*, vol. 9 (1945), pp. 213-217.

281. ማገተመ ፡ ሥላሴ ፡ ወልደ ፡ መስቀል ፡ (ባለምባራስ) ፤ ስለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የመሬት ፡ ሥራት ፡ አስተዳደር ፡ ግብር ፡ ጠቅላላ ፡ አስተያየት ፡ (አዲስ ፡ አበባ) ። - *Le régime foncier en Ethiopie (introduction française de H. Vernede et ገጋቲ ፡ ወልደ ፡ ጊዮርጊስ* ፡ (Addis Ababa 1957).

282. Mehteme Sellassie Wolde Maskel, "The land System of Ethiopia," *Ethiopia Observer*, vol. 1 (1957), pp. 283-301.
283. G. Masucci, "L'unione a termine e per mercede nelle consuetudini etiopiche," *Rassegna Sociale dell'Africa italiana*, vol. 5 (1942), pp. 27-43.
284. *Idem*, "Studi di folklore giuridico etiopico: I compari del matrimonio," *Idem* pp. 533 544 and 592-600.
285. Million Tesfaye, "Mutual Aid Associations Among the Kottu-Galla of Harar," *University College of Addis Ababa Ethnological Society Bulletin*, vol. 2, July-December 1961, pp. 71-81.
286. Mohamed Abdur Ahman, "The Harari Wedding Customs," *idem*, vol. 2, December 1953, pp. 5-8; vol. 3, December 1954, pp. 22-26.
287. F. Ostini, "Una modificazione essenziale alle norme di diritto consuetudinario in materia terriera," *Bollettino dell'Istituto di Studi Etiopici*, vol. 1 (1953), pp. 85-87.
288. *Idem*, "Nuove redazioni di vecchi Statuti: lo Statuto di Adghema Gheleba (Acchele Guzai)," *idem*, pp. 79-84.
289. *Idem*, "Un provvedimento legislativo per la codificazione del diritto consuetudinario eritreo," *idem*, p. 87.
290. *Idem*, "La question terriera sull'altipiano eritreo," *idem*, vol. 2 (1957), pp. 39-46.
291. R. Pankhurst, "Status, Division of Labour and Employment in Nineteenth Century and Early Twentieth Century Ethiopia," *University College of Addis Ababa Ethnological Society Bulletin*, vol. 2, July-December 1961, pp. 7-58.
292. A. H. J. Prins, *East African Age-Class Systems: An Inquiry into the Social Order of the Galla, Kipsigis and Kikuyu* (Groningen 1953)
293. M. Ricci, "Usanze matrimoniali, etica sessuale e credenze degli Arbore, degli Amare dei Ghebeli," *Studi Etiopici raccolti da C. Rossini* (Roma 1945), pp. 182-192.
294. G. Savard, *Cross-Cousin Marriage Among the Patrilineal Afar* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).
295. E.de Savoie and G. Simonini, *Consuetudini giuridiche del Serai raccolte dell'Assemblea dei suoi notabili*, 2 vols. (Roma 1948-1953).
296. S. Stanley, *The Political System of Sidamo* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966)
297. J. Stauder, *Social Organisation of the Majandir of Southwestern Ethiopia*, *idem*.
298. Temesgion Gobena, "Gage, Däba and Other Communal Labours Mainly Among the Oromo of Western Säwa and Wällägä," *University College of Addis Ababa Ethnological Society Bulletin*, vol. 7, December 1957, pp. 65-76.
299. Yilma Workneh, "An Essay on Community Life," *idem*, vol. 2, July-December 1961, pp. 82-89.

(ሐ) ከዳኞች፣ ውሳኔ፣ የሚገኝ፣ ሕግ።

C. Case - law

በዚህ፣ በመገን፣ በኢትዮጵያ፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ ከተሰጡት፣ ውሳኔዎች፣ ውስጥ፣ ጠቃሚ፣ የሆኑትን፣ በመምረጥ፣ በየጊዜው፣ የሚታተምበት፣ መጽሔት፣ ተቋቁሟል።

During this period, a Journal has been created which regularly publishes selected decisions from the Ethiopian Courts. It is:

300. የኢትዮጵያ፣ ሕግ፣ መጽሔት። — *Journal of Ethiopian Law*.

ይህም፣ መጽሔት፣ አዲስ፣ አበባ፣ ከ፲፱፻፷፬፣ ዓ፡ም፣ (እ፣ ኤ፣ አ)፣ ጀምሮ፣ በቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ የጊቤርሲቲ፣ የሕግ፣ ፋኩልቲ፣ መታተም፣ ጀምሯል።

It has been published by the Faculty of Law, Haile Sellassie I University, Addis Ababa, since 1964.

(መ) የሕግ፣ (ሳይንስ)፣ ትችት ።

D. Legal science

በዚሁ፣ ዘመን፣ ኢትዮጵያን፣ በጠቅላላው፣ ወይም፣ በክፈለ፣ ስለ፣ ገጠሙአት፣ ዋና፣ ዋና፣ የሕግ፣ ፕሮብሌሞች፣ የሚያስረዱ፣ ጽሑፎች፣ ቀጥሎ፣ ያሉት፣ ናቸው ።

General descriptions of the main legal problems confronting Ethiopia, or some part of them during this period, can be found in:

- 301. Castagno, "Ethiopia: Reshaping an Autocracy," *Africa Report*, October 1963.
- 302. E. C. Jandy, "Ethiopia Today: A Review of Its Changes and Problems," *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, July 1956, pp. 257-268.
- 303. W. H. Lewis, "The Ethiopian Empire: Progress and Problems," *Middle East Journal*, Summer 1956, pp. 257-268.
- 304. M. Perham, *The Government of Ethiopia* (London 1948).
- 304. J. S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia* (New York 1952) (2d ed. 1965).

የኢትዮጵያን፣ ሕግ፣ ስለሚያብራሩ፣ ጽሑፎች፣ ከዚህ፣ በታች፣ ያሉትን፣ ተመልከት፡—

For a description of the Ethiopian legal system, see:

- 306. N. Marcin, *The Ethiopian Empire — Federation and Laws* (Rotterdam 1955).
- 307. *Idem*, *Handbook to the Laws of Ethiopia* (Addis Ababa 1949).
- 308. *Idem*, *Judicial System and the Laws of Ethiopia* (Rotterdam 1951).

በዚሁ፣ ዘመን፣ ጠቃሚ፣ የሆኑ፣ ጽሑፎች፣ በአማርኛ፣ ታትመዋል ። ከእነዚህም፣ ውስጥ፡—

Some very interesting works have also been published in Amharic during this period. Such are:

- 309. ማገተመ፣ ሥላሴ፣ ወልደ፣ መስቀል፣ (ባለምብራስ) ፤ ዝክረ፣ ነገር፣ አላይ፣ በቀጥጥር፣ ሸ። ተዘርዘርዋል ።
- 310. በለጠ፣ ገብሬ ፤ ዘናዊ፣ ፓርላማ ፤ የኢትዮጵያ፣ የሕግ፣ መምሪያና፣ መወሰኛ፣ ምክር፣ ቤት፣ ታሪክ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.) ።
- 311. አለምሮ፣ ንጉሤ ፤ የሰላም፣ ዘብ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.) ።
- 312. ደምሴ፣ ወልደ፣ አማኑኤል፣ (ደቫዝማች) ፤ የግርማዊ፣ ቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ምክር፣ ቤት፣ (ፓርላሚንት)፣ የግርማዊነታቸውን፣ ትጋት፣ መግለጫ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.) ።
- 313. ጥዑም፣ ልሳን፣ (ነጋድራስ) ፤ ሕግና፣ ልማድ፣ (አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፵፮፣ ዓ. ም.) ።

አንዳንድ፣ የኢትዮጵያን፣ የሕግ፣ መሻሻል፣ ታሪካዊ፣ ሁኔታ፣ የያዙ፣ ድርሰቶች፣ የሚከተሉት፣ ናቸው፡—

Some articles dealing with historical aspects of the Ethiopian legal development are:

- 314. A. Cacquot, "La Royauté sacrale en Ethiopie," *Annales d'Ethiopie*, vol. 2 (1957), pp. 205-218.
- 315. E. Cerulli, "La littérature éthiopienne dans l'histoire de la culture médiévale," *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire orientales et slaves, de l'Université libre de Bruxelles*, vol. 14 (1954-1957), pp. 31-34.
- 316. *Idem*, "Punti di vista sulla storia dell'Etiopia," *Atti del Convegno Internazionale di Studi Etiopici* (Roma 1960), pp. 5-27.
- 317. C. Conti Rossini, "La regalità sacra in Abissinia e nei regni dell'Africa centrale e occidentale," *Studi e materiali di storia delle religioni* (Bologna 1947-1948).
- 318. *Idem*, "Su due frasi della Cronaca abbreviata dei Re d'Etiopia," *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli*, vol. 3 (1949), pp. 284-290.
- 319. G. A. Costanzo, *L'Ecloga Araba nel Fetha Nagast e la sua prima versione in italiano* (Roma 1947).
- 320. A. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, 3 vols. (Roma 1950).

321. H. Marcus, "A Preliminary History of the Tripartite Treaty of December 13, 1906," *Journal of Ethiopian Studies*, vol. 2, no. 2 (1964), p. 21.

322. ጁ፡ ባንድርሊንደን፣ የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ ምንጮች፡ መግቢያ፡ (አዲስአበባ፡ ፲፱፻፶፭፡ ዓ. ም.)።
— J. Vanderlinden, *An Introduction to the Sources of Ethiopian Law* (Addis Ababa 1966).

323. W. Vicichl, "Le titre de Roi des Rois," *Annales d'Ethiopie*, vol. 2 (1957), pp. 193-204.

ሰለ፡ ፲፱፻፶፭፡ ዓ፡ ም፡ ሕግ፡ መንግሥትና፡ ሰለ፡ ኤርትራ፡ ፈጠራዊን፡ ተጥሎ፡ ያሉትን፡ ተመልክት።

On the Ethiopian Constitution of 1955 and on the Federation with Eritrea, see:

324. B. Abuetan, "Eritrea: United Nations Problem and Solution," *Middle Eastern Affairs*, February 1951, pp. 35-53.

325. "Avis des Experts sur la Constitution de l'Erythrée," *Bulletin of the Nagpur University Political Science Association*, 15 March 1952, p. 329.

326. N. Bentwich, "Ethiopia's Federal Union," *Quarterly Review* (1953), pp. 120-127.

327. "The Constitution of Ethiopia (4th November 1955)," *Revue égyptienne de droit international*, 12/11 (1956), pp. 143-168.

328. "Eritrea - Constitution (August 11, 1952)," *Inter-Parliamentary Union Constitutional and Parliamentary Information*, June 1953, pp. 146-168.

329. "Ethiopia's Revised Constitution (November 4, 1955)," *Middle East Journal*, Spring 1956, pp. 217-220.

330. E. R. J. Hussey, "Eritrea Self-Governing," *African Affairs*, October 1941, pp. 320-328.

331. W. H. Lewis, "Ethiopia's Revised Constitution," *Middle East Journal*, vol. 10 (1956), pp. 194-199.

332. E. A. Matienzo, "Eritrea Adopts Its Draft Constitution," *United Nations Bulletin*, vol. 13 (1952), pp. 154-155.

333. R. Pinto, "Une expérience constituante des Nations-Unies: La Fédération Ethiopie-Erythrée," *Politique Etrangère*, November 1952 pp. 349-360.

334. "Revised Constitution of the Empire of Ethiopia," *Inter-Parliamentary Union Constitutional and Parliamentary Information*, 3 s. 8 (1957), pp. 1-25.

335. A. A. Schiller, "Eritrea. Constitution and Federation with Ethiopia," *American Journal of Comparative Law*, vol. 2 (1953), pp. 375-382.

ሰለ፡ ኤዲሶቹ፡ የኢትዮጵያ፡ ሕጎች፡ (ኩዶች)፡ ያሉት፡ የሚከተሉት፡ ናቸው።

On the new Ethiopian Codes, we have:

336. W. Church, "Business Organization Under the Commercial Code," *Ethiopian Business Journal*, vol. 2 (1965), p. 32.

337. T. J. Clogger, "The Code of Ethiopia," *Criminal Law Review* (1956), pp. 165-168.

338. P. Coppens, "Réflexions sur le Code civil éthiopien," *Bulletin des Séances de l'Académie royal des Sciences d'Outremer* (1964), pp. 632-51.

339. R. David, "Civil Code for Ethiopia," *Tulane Law Review* (1963), pp. 187-204.

340. *Idem*, "La refonte du code civil dans les états africains," *Recueil Penant* (1962), pp. 352-364.

341. *Idem*, "Les sources du Code civil éthiopien," *Revue internationale de Droit comparé* (1962), pp. 497-506.

342. *Idem*, "Structure et originalité du Code civil éthiopien," *Zeitschrift für ausländisches und internationalisches Privatrecht* (1961), pp. 668-681.

343. L. Fusella, "Il nuovo Codice penale Etiopico," *Journal of Semitic Studies*, vol. 9 (1964), pp. 212-219.

344. J. Graven, "De l'antique au nouveau droit pénal éthiopien," *La vie judiciaire*, nos. 445/446, 18-30 October 1954.

345. *Idem*, "L'apport européen en matière de Droit pénal aux pays Africains en voie de développement," *Revue de droit pénal et de criminologie*, July, 1964, p. 1.
346. *Idem*, "La classification des infractions du code pénal et ses effets," *Revue pénale suisse*, vol. 73 (1958), pp. 34-41.
347. *Idem*, "L'Ethiopie moderne et la codification du nouveau droit," *idem*, vol. 72 (1957), p. 397.
348. *Idem*, "Introduction," *Le Code Pénal de l'empire éthiopien* (Paris, Centre français de droit comparé, 1959), translated in *Journal of Ethiopian Law*, vol. 1 (1964), p. 267.
349. *Idem*, "Le jubilé du couronnement impérial et nouvelle législation éthiopienne," *La vie judiciaire*, 18-23 and 25-30 October 1955, nos. 445 and 446.
350. *Idem*, "The New Penal Code of Ethiopia," *International Review of Criminal Policy*, vol. 12 (1957), p. 210.
351. *Idem*, (Notice on the new Ethiopian Penal Code — untitled), *Revue internationale de politique criminelle*, United Nations N. Y., July 1957, no. 12, Legislation, pp. 210, 214 and 218.
352. *Idem*, *Projet de Code pénal éthiopien, Exposé des Motifs et Commentaire* (unpublished, cited in P. Graven. *An Introduction to Ethiopian Penal Law* (Addis Ababa 1965), p. 275.
353. *Idem*, "Vers un nouveau droit pénal éthiopien," *Revue internationale de criminologie et police technique* (1954), p. 250.
354. P. Graven, "La législation éthiopienne en matière de circulation routière," *Revue internationale de criminologie et de police technique*, vol. 16, no. 4 (1962), pp. 289-91.
355. *Idem*, "La nouvelle procédure pénale éthiopienne," *Revue pénale suisse* (1963), p. 70.
356. G. Krzeczunowicz, "The Ethiopian Civil Code: Its Usefulness, Relation to Custom and Applicability," *Journal of African Law*, vol. 7 (1963), pp. 172-176.
357. M. Moreno, "La terminologia dei nuovi codici etiopici," *Rassegna di Studi Etiopici*, vol. 20 (1964), pp. 22-34.
358. "The New Ethiopian Penal Code," *Ethiopia Observer*, vol. 2 (1956), pp. 258-286.
359. F. F. Russell, "The New Ethiopian Civil Code," *Brooklyn Law Review*, vol. 29 (1963), pp. 236-241.
360. *Idem*, "The New Ethiopian Penal Code," *American Journal of Comparative Law*, vol. 10 (1961), pp. 265-277.
361. J. Sohler, "Propos sur le Code civil de l'Empire d'Ethiopie," *Revue juridique du Congo*, vol. 41 (1965), pp. 271-290.
- በል : ሕዝብ ፡ ለሰተዳደር ፡ የሚከተሉትን ፡ ተመልከት ።
- On matters dealing with public administration, see:
362. Asmālas Bāyānā, *Municipal Administration in Asmara: A Profile of Bureaucracy* (Addis Ababa 1964).
363. I. S. Fraser, *The Delegation of Legislative Powers in Ethiopia* (Addis Ababa 1963).
364. *Idem*, *Imperial Ethiopian Institute of Public Administration Final Report* (Addis Ababa 1964).
365. W. E. H. Howard, *Public Administration in Ethiopia* (Groningen 1956).
366. Kāfale Tāgān, "A Brief Outline of the Administrative Framework of Ethiopia's Political Subdivisions," *Journal of the Society of Public Administration*, vol. 3 (1954), pp. 12-16.
367. "The Ministry of Foreign Affairs," *Ethiopian Review*, September-October 1945, pp. 2-5.
368. G. M. Morris, *Report on the Organization and Administration of Education and Fine Arts. Imperial Ethiopian Government* (Washington 1953).
369. Syoum Gebregziabher, *The Structure and Functions of the Civil Service in Ethiopian Public Administration* (New York 1960).
370. Walda-Gabriel Sahaye, "Should We Delegate Authority?," *Journal of the Society of Public Administration*, vol. 3, no. 3 (1964), pp. 4-6.

371. Yohannes Kinfu, *Government Accounting in Ethiopia* (1962).

እዚህ ፡ ውስጥ ፡ ካልተጠቀሱ ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሕግ ፡ መጽሔት ፡ ውስጥ ፡ በታተሙ ፡ አንዳንድ ፡ ጽሑፎች ፡ ሌላ ፡ (ቀጥር ፡ ፪፻፹፯ ፡ ተመልከት) ፤ ስለ ኢትዮጵያ ፡ የቀድሞና ፡ ያሁን ፡ ሕግ ፡ በሚከተሉት ፡ ውስጥ ፡ ተጽፎአል ።

Apart from articles in the *Journal of Ethiopian Law* (see item 300), which are not listed here, various aspects of the contemporary and ancient Ethiopian legal system have been dealt with in:

372. K. Ahojja, "The Bank of Abyssinia: A Portrait," *Ethiopia Observer*, vol. 8 (1965), p. 355.

373. *Idem*, "Banking Legislation in Ethiopia," *idem*, p. 280.

374. *Idem*, "The Banks of Modern Ethiopia," *idem*, p. 277.

375. G. Aiter, "Development Loans to Private Enterprises in Underdeveloped Countries, Ethiopia, Turkey, Mexico," *Civilisations* 2, 4 (1952), pp. 505-520.

376. H. Arnold, "Die Zivilrechtspflege in Aethiopien," *Zeitschrift für ausländisches und internationales Rechts*, vol. 25 (1960), pp. 53-68.

377. Bebebe H. Yohannes, "The Addis Ababa Bank," *Ethiopia Observer*, vol. 8 (1965), p. 339.

378. N. Bentwich, "Law and Justice in Ethiopia," *Contemporary Review*, vol. 165 (1944), pp. 267-271.

379. *Idem*, "Private International Law in Ethiopia," *International Law Quarterly*, vol. 4 (1951), pp. 111-115.

380. C. Clapham, *The Functions and Development of Parliament in Ethiopia* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).

381. R. David, "L'enseignement du droit en Ethiopie," *Journal of African Law*, vol. 6 (1962), pp. 96-100.

382. "Establishing a Business in Ethiopia," *World Trade Information Service*, pt. 1, no. 59-61 (Washington 1959).

383. *Ethiopian Commercial Laws*, (St. Petersburg, Florida, 1961.)

384. P. A. Fellows, "Community Development in Ethiopia," *International Review of Community Development* (1963), pp. 169-187.

385. Food and Agriculture Organization, *Land Policy Project* (Addis Ababa 1964).

386. P. Graven, *An Introduction to Ethiopian Penal Law* (Addis Ababa 1965).

387. S. Gryziewicz, Legesse Tickeher, and Mammo Bahta, "An Outline of the Fiscal System in Ethiopia," *Ethiopia Observer*, vol. 8 (1965), p. 293.

388. Hambo, "The Rebellion Trials in Ethiopia," *Bulletin of the International Commission of Jurists*, vol. 12 (1961), p. 29.

389. Hampartsum Ghazarossian, "The Board of Directors in the Ethiopian Share Company," *Ethiopian Business Journal*, vol. 2 (1965), p. 50.

390. "The Income Tax Law of Ethiopia and Eritrea," *Foreign Tax Law Weekly Bulletin*, vol. 9, no. 25 (1954), pp. 1-5.

391. "The Judicial System of the Ethiopian Empire," *Ethiopian Review*, Spring 1959, pp. 8-12.

392. J. R. Kherbeguian, "Les conditions des investissements étrangers en Ethiopie," *L'Ethiopie d'aujourd'hui*, no. 9 (1963), pp. 38-40.

393. R. Livsey, "Tax Savings Through the Choice of Business Form," *Ethiopian Business Journal*, vol. 3 (1966), p. 50.

394. S. Lowenstein, *Materials for the Study of the Penal Law of Ethiopia* (Addis Ababa 1965).

395. H. S. Mann, *Pilot Field Study of Chore (Shoa)* (Addis Ababa 1965).

396. Ministry of National Community Development, *Labour, Co-operatives, Social Welfare and Community Development in Ethiopia* (Addis Ababa 1964).

397. "New Ethiopian Legislation on Employment," *Ethiopia Observer*, vol. 6 (1963), pp. 302-309.
398. M. Onyeluka Anene, "Major Problems of Going into Business on One's Own," *Ethiopian Business Journal*, vol. 2 (1965), p. 25.
399. R. Pankhurst, "The History of Currency and Banking in Ethiopia from the Middle Ages to 1935," *Ethiopia Observer*, vol. 8 (1965), p. 358.
400. *Idem*, "Monetary and Banking Innovations in the Nineteenth and Early Twentieth Century," *Journal of Ethiopian Studies*, vol. 1 (1963), pp. 64-120.
401. K. Redden, *Ethiopian Legal Form Book - Form of Law and Legal Documents*, vol. 1 (Addis Ababa 1966).
402. "Registration of Business Enterprises in Ethiopia - Decree 27 of 1957," *Middle East Law Review*, vol. 1 (1958), pp. 590-594.
403. F. F. Russel, "Eritrean Customary Law," *Journal of African Law*, vol. 3 (1959), pp. 99-106.
404. R. A. Sedler, *The Conflict of Laws in Ethiopia* (Addis Ababa 1965).
405. *Idem*, "The Chilot Jurisdiction of the Emperor of Ethiopia," *Journal of African Law*, vol. 8 (1965), p. 59.
406. G. Shepperson, "Ethiopianism and African Nationalism," *Phylon* (1953), pp. 9-18.
407. N. Singer, "Ethiopia," *Law and Lawyers of the World* (Washington 1965).
408. S. B. Skottun, "Taxation and Particularly Direct Taxation," *Journal of the Society of Public Administration*, vol. 3, no. 3 (1964), pp. 30-39.
409. J. A. C. Smith, "Human Rights in Eritrea," *Modern Law Review*, vol. 18 (1955), pp. 484-486.
410. M. J. Sorenson, *A Study of Anglo-Ethiopian Relations (1800-1936)* (Nebraska 1950).
411. R. Stutz, "The Developing System of Industrial Relations in Ethiopia," *Ethiopian Business Journal*, vol. 3 (1966), p. 17.
412. Tafara Degeffe, "The Commercial Bank of Ethiopia," *Ethiopia Observer*, vol. 8 (1965), p. 331.
413. *Idem*, "Credit Institutions in Ethiopia: An Historical Outline," *idem*, p. 324.
414. S. Tedeschi, *Sulla hierarchia delle fonti del diritto nel sistema giuridico etiopico* (unpublished paper delivered at Third International Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa, 1966).
415. J. D. Von Pischke, "Financing the Unbalanced Budget in Ethiopia," *Ethiopian Business Journal*, vol. 3 (1966), p. 31.
416. A. M. Zack, "The Emerging Trade-Unionism of Ethiopia," *Journal of the Society of Public Administration*, vol. 3, no. 3 (1964), pp. 17-20.
- በኢትዮጵያ ስለ ኢጣሊያ መካከል በተደረገው ግጭት ምክንያት ስለ ተፈጠረው ልዩ ፕሮብሌም በቅርቡ የተጻፉ የሱት (የፒ ኤች ዲ ቴስስ) ጽሑፎች አሉ እነሱም የሚከተሉት ናቸው።
- On the particular problem of the conflict between Ethiopia and Italy, three recent Ph.D. theses can be mentioned:
417. C. P. Edwards, *The Western League Powers and the Italo-Ethiopian Affair* (Fletcher 1954).
418. P. A. Fitz Gerald, *American Neutrality and the Italo-Ethiopian Conflict* (Georgetown 1953).
419. P. Potter, *British Policy during the Italo-Ethiopian Crisis* (Texas 1956).
- በመጨረሻም ስለ ኢትዮጵያ ሕግ ቅጥሉ ባሉት ጽሑፎች ውስጥ ታትቶ ይገኛል።
- Finally, information about Ethiopian law can be found in more general surveys such as:
420. M. Deschamps, "Notes from Other Nations," *Trade-Mark Reporter*, vol. 47 (1957), pp. 805-808.

421. *Jurisdiction Over Air-Space in Various Countries*, edited by the Library of Congress Law Library (Washington 1958).

422. *Laws and Practices Concerning the Conclusion of Treaties*, edited by the United Nations in its Legislative Series (New York 1953).

423. *Laws Concerning Nationality, idem.* (New York 1954).

424. *Laws Concerning the Nationality of Ships*, edited by the United Nations (New York 1955).

425. *Nationality of Married Women*, edited by the United Nations Commission on the Status of Women (New York 1950).

(ሠ) የሕግ ሰነዶች ።

E. *Legal documents*

ጊዜያዊ ፣ የሆኑትን ፣ የሕግ ፣ ሰነዶች ፣ (ዶክሜንቶች) ፣ አጠቃሎ ፣ የያዘ ፣ እስከ ፣ ዛሬ ፣ ድረስ ፣ የለም ፣ ሆኖም ፣ ብዙዎቹ ፣ በየጊዜው ፣ በሚታተሙት ፣ ጋዜጦች ፣ ላይ ፣ ይገኛሉ ።

There is not yet a complete collection of contemporary Ethiopian legal documents, Still, of them can be found in newspapers published regularly in the country.

ስለ : ኢትዮጵያ : የእንደራሴነት : (የውክልና) : ሕግ : ማብራሪያ ።

ከ : ደብልዩ : ኤል : ቸርች ።

በቀዳማዊ : ኃይለ : ሥላሴ : ዩኒቨርሲቲ : ሕግ : ፋኩልቲ ።

ይህ : ማብራሪያ : የኢትዮጵያን : የእንደራሴነትን : ሕግ : ለማጥናት : የተደረገ : ሙከራ : ነው ። ጥናቱ : የሚመለከተው : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : በአንቀጽ : ፲፬ : በምዕራፍ : ፩ : ከቀጥሎ ጀርባ—ጀርባ ጀምሮ : የሚገኙትን : ቍጥሮች : ነው ። እነዚህ : ክፍሎች : በጣም : ከባድና : አስፈላጊ : ስለሚባለው : የእንደራሴነት : ሕግ : ይናገራሉ ። ማለት : ማለት : ማለት : ከእንደራሴው : ጋር : በሚያደርገው : ግንኙነትና : እንዲሁም : ሦስተኛው : ወገን : ከእንደራሴው : ጋር : በሚዋዋልበት : ጊዜ : ስለሚመነጨት : ጉዳዮች : ነው ። ቍጥሮቹ : በወካዩና : በተወካዩ : መካከል : ያሉትን : መብትና : ግዴታዎች : ወይም : እንደራሴው : ተወካዩ : ስለሚሠራበት : ሥልጣንና : ማለት : እንደ : ሠራ : ሆኖ : የሚቆጠርበትን : ደንቦች : ወይም : ሕጋዊ : የኅሊና : ግምቶችን : አይሸፍኑም ። የነዚህ : ጣጣ : ከቀጥሎ ጀርባ—ጀርባ ጀምሮ : በሚገኙት : ቍጥሮች : ተሸፍነዋል ።

ይህ : ማብራሪያ : ግን : ቀደም : ብሎ : ለተጠቀሱት : ቍጥሮች : ብቻ : እንደ : አጭር : መግለጫ : እንዲሆን : የታሰበ : ሲሆን : በውስጡ : የተዘረዘረውም : አጭር : ዝብገብ : በኢትዮጵያ : ፍርድ : ቤቶች : ገና : ውሳኔ : ያልተሰጣቸውን : አብዛኛውን : ጊዜ : የደራሲውን : የግል : ሐሳብ : የሚያሳዩ : ጉዳዮችን : የያዘ : ነው ። በዚህ : ጽሑፍ : ውስጥ : የሚገኘው : የሚበዛው : የሕግ : አንቀጽ : ወይም : ቍጥር : ፍች : አሰጣጥ : ተግባር : ለኢትዮጵያ : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ምንጭ : በሆኑት : በተለይም : በፈረንሳይ : የፍትህ : ብሔር : ሕግና : ተመሳሳይ : በሆኑ : የባህል : ሕግ : (ከመን : ሎው) : ተብለው : በሚጠሩት : የሕግ : አንቀጾች : ላይ : የተመሠረተ : ነው ። እንደራሴነትን : በሚመለከት : ሕግ : በኩል : በሁለቱ : የሕግ : ዐይነቶች : መካከል : ብዙውን : ጊዜ : ልዩነት : የለም ።

ቀጥሎ : ጀርባ—ጀርባ ። የእንደራሴነት : ምንጭ ።

የሌላ : ሰው : እንደራሴ : በመሆን : ሥራዎችን : የመፈጸም : ሥልጣን : የሚገኘው : ከሕግ : ወይም : ከውል : ነው ።

ይህ : ቍጥር : አንድ : እንደራሴ : እንደ : ማለት : ሆኖ : ለሚሆነው : ሊሠራ : ሥራውም : በሚሆነው : እንደተሠራ : ተቆጥሮ : ማለት : እንዲጠየቅበት : የሚያስችሉትን : ሥልጣን : የሚገኝባቸውን : ሁለቱን : መንገዶች : ይገልጻል ። የእንደራሴው : ሥልጣን : ከሚሆነው : ጋር : ከሚደረገው : ውል : ወይም : ሕግ : በማዘዙ : የተነሳ : ሊገኝ : ይችላል ። በይበልጥ : ይህ : ሥልጣን : የሚገኘው : እንደራሴው : ከሌላ : “ከሦስተኛ” : ወገኖች : ጋር : በሚደረገው : ለአንድ : ወይም : ለብዙ : ጉዳዮች : የሚሆነው : ወኪል : ሆኖ : እንዲሠራ : በሚሆነው : በእንደራሴው : መካከል : ከሚደረግ : ስምምነት : ነው ። ይኸው : ስምምነት : (ውል) : በጽሑፍ : ወይም : በቃል : ሊሆን : ይችላል ። በተረፈም : የሚሆነው : የእንደ

ሴነት ፡ ሥልጣን ፡ መስጫ ፡ ስምምነቱ ፡ በጽሑፍ ፡ ወይም ፡ በቃል ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ ባይገኝም ፡ እንደአለ ፡ ሆኖ ፡ ይታሰባል ። ውሉም ፡ ሥልጣኑንን ፡ ሲፈጥር ፡ በሥልጣኑ ፡ የመጠቀምንም ፡ ሁኔታ ፡ አብሮ ፡ ይወስናል ። አብዛኛዎቹ ፡ ስለ ፡ እንደራሴነት ፡ የሚናገሩት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ክፍሎችም ፡ የውሉን ፡ ወሰንና ፡ የሚያስገኘውንም ፡ ውጤት ፡ ይገልጻሉ ።

ከዚህም ፡ ሌላ ፡ ደግሞ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ የሌላ ፡ ሰው ፡ እንደራሴ ፡ ሆኖ ፡ መሥራት ፡ ከውል ፡ ሳይሆን ፡ ከሕግ ፡ ሊገኝ ፡ ይችላል ። ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ አሳዳሪ ፡ ወይም ፡ ሞግዚት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ በሥራ ፡ ለሚገኘው ፡ አካል ፡ መጠን ፡ ላልደረሰ ፡ ልጅ ፡ እንደራሴ ፡ ሆኖ ፡ ለመሥራት ፡ ሥልጣን ፡ አለው ። ባላዳሪውና ፡ አካለ ፡ መጠን ፡ ባልደረሰው ፡ ልጅ ፡ መካከል ፡ የእንደራሴነትን ፡ ሥልጣን ፡ የሚሰጥ ፡ ውል ፡ መኖር ፡ የለበትም ፡ እንዲያውም ፡ ሊኖር ፡ አይችልም ።¹

እንዲሁም ፡ በፍጥነት ፡ ሊታሰብበት ፡ ወይንም ፡ እርምጃ ፡ እንዲወሰድ በት ፡ የሚያስፈልግ ፡ አስቸኳይ ፡ ሁኔታ ፡ ሲፈጠር ፡² ወይም ፡ እንደራሴው ፡ አንድ ፡ የተወሰነ ፡ ደረጃን ፡ (በታ) ፡ ይዞ ፡ በሚገኝበት ፡ ጊዜ ፡³ እንደራሴ ፡ ሆኖ ፡ የመሥራትን ፡ ሥልጣን ፡ ሕግ ፡ ይሰጣል ። ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተዘረዘሩት ፡ ሁኔታዎች ፡ ሁሉ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ውል ፡ ባይኖር ፡ እንደራሴ ፡ ሆኖ ፡ የመሥራቱ ፡ ሥልጣን ፡ በሕግ ፡ የተፈቀደ ፡ ነው ። ግን ፡ በሕግ ፡ በግልጽ ፡ የተፈቀደ ፡ ሥልጣን ፡ ከሌለ ፡ ወይም ፡ እንደራሴው ፡ ሺሚውን ፡ እንዲወክለው ፡ በሺሚውና ፡ በእንደራሴው ፡ መካከል ፡ ውል ፡ ከሌለ ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ለሌላ ሰው ፡ ወኪል ፡ ሆኖ ፡ የሚሰራበት ፡ ሕጋዊ ፡ ሥልጣን ፡ አይኖረውም ።

ቀ ፡ ፪፻፲፰ ፡ ስለ ፡ ሥልጣን ፡ ፎርም ።

ስለ ፡ ውሉ ፡ አፈጻጸም ፤ ሕጉ ፡ አንድ ፡ አይነት ፡ ፎርም ፡ እንዲደረግ ፡ ያስገደደ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ውሉን ፡ የሚፈጽምበት ፡ ሥልጣን ፡ በዚሁ ፡ ዐይነት ፡ ለወኪሉ ፡ መስጠት ፡ አለበት ።

ይህ ፡ ቀጥር ፡ የሚናገረው ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ በውሉ ፡ መሠረት ፡ በሚሰጥበት ፡ ጊዜ ፡ ስለሚደረገው ፡ ፎርም ፡ ነው ። እንደራሴው ፡ ስለሌላ ፡ ሰው ፡ ሆኖ ፡ ከሰሥተኛው ፡ ወገን ፡ ጋራ ፡ የሚያደርገው ፡ ውል ፡ በሕግ ፡ ፈት ፡ ዋጋ ፡ እንዲኖረው ፡ ውሉ ፡ በአንድ ፡ የተወሰነ ፡ ዐይነት ፡ ፎርም ፡ እንዲሆን ፡ በሕግ ፡ የታዘዘ ፡ እንደሆነ ፡ ይህንኑ ፡ ውል ፡ ለመዋዋል ፡ ከሺሚው ፡ ለእንደራሴው ፡ የሚሰጠው ፡ ሥልጣንም ፡ በዚሁ ፡ ዐይነት ፡ ፎርም ፡ መሆን ፡ አለበት ። ሕጉ ፡ አንድ ፡ አንድ ፡ አይነት ፡ ውሎች ፡ ለምሳሌ ፡ የንግድ ፡ ሕግ ፡ ማኅበር ፡ መመሥረቻ ፡ ጽሑፍ ፡⁴ በሕግ ፡ ፈት ፡ ዋጋ ፡ እንዲኖራቸው ፡ በጽሑፍ ፡ እንዲደረጉ ፡ ያስገድዳል ። ሺሚው ፡ እንደራሴው ፡ በሱ ፡ ስም ፡ እንደዚህ ፡ ዐይነት ፡ ውሎች ፡ ውስጥ ፡ እንዲገባ ፡ ሥልጣን ፡ ለመስጠት ፡ የፈለገ ፡ እንደሆነ ፡ ሥልጣኑን ፡ በጽ

1. ስለ ፡ ሞግዚትና ፡ ስለ ፡ ጠባቂ ፡ ባለአደራ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮች ፡ ፪፻፲፰ ፡ እና ፡ ፪፻፲፱፻፲፱ ፡ የተጻፉትን ፡ ለምሳሌ ፡ ተመልከት ።
 2. ስለ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮች ፡ ፪፻፲፱፻፳፰—፳፭ ፡ የተጻፉትን ፡ ተመልከት ።
 3. የንግድ ፡ ሕግ ፡ ፴፪ ፡ ፴፭ ፡ እና ፡ ፴፮ ፡ ቀጥሮችን ፡ ተመልከት ።
 4. የንግድ ፡ ሕግ ፡ ቀጥ ፡ ፪፻፲፱ ።

(፪) እንዲሁም ፡ የሰውነት ፡ መብት ፡ የተሰጠው ፡ ድርጅት ፡ መኖሩ ፡ ሲቀር ፡ ይህ ፡ ሥልጣን ፡ ይቀራል ።

በሺሚውና ፡ በእንደራሴው ፡ መካከል ፡ ሌላ ፡ ተቃራኒ ፡ ያልሆነ ፡ ስምምነት ፡ ከሌለ ፡ በስተቀር ፤ ሺሚው ፡ ወይም ፡ እንደራሴው ፡ በሞተ ፡ ጊዜ ፡ ወይም ፡ መጥፋቱ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ በሕግ ፡ የተወሰነ ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ ችሎታ ፡ የሌለው ፡ እንደሆነ ፡ ውሉ ፡ ይቀራል ። (አንድ ፡ ሰው ፡ ችሎታ ፡ የለውም ፡ ተብሎ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚወሰነው ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሰውየው ፡ በማንኛቸውም ፡ ዐይነት ፡ ምክንያት ፡ የራሱን ፡ ጉዳዩን ፡ ለማከናወን ፡ የማይችል ፡ መሆኑን ፡ የተረዳ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ። ሆኖም ፤ ለአካለ ፡ መጠን ፡ ያልደረሱ ፡ ልጆች ፡ በሕግ ፡ በኩል ፡ ችሎታ ፡ የላቸውም ።) ደግሞ ፡ ሺሚው ፡ ወይም ፡ እንደራሴው ፡ መካከላቸው ፡ በፍርድ ፡ የተወሰነ ፡ እንደሆነ ፡ ከጽሑፍ ፡ የተገኘው ፡ ሥልጣን ፡ ይቀራል ። ይኸውም ፡ “ነጋዴ” ፡ የሆነና ፡ እዳውን ፡ ለመክፈል ፡ ያልቻለ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።¹¹ ሺሚው ፡ ወይም ፡ እንደራሴው ፡ በሕግ ፡ የሰውነት ፡ መብት ፡ የተሰጠው ፡ ድርጅት ፡ እንደ ፡ አክሲዮን ፡ ማኅበር ፡ ወይም ፡ ኃላፊነቱ ፡ የተወሰነ ፡ የግል ፡ ማኅበር ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ በሕግ ፡ መኖሩ ፡ ሲቀር ፤ የሰጠው ፡ ወይም ፡ የተሰጠው ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ ይቀራል ።

ቍ ፡ ፪ሺ፻፹፪ ፤ ተቃራኒ ፡ የሆነ ፡ ውል ፡ ከሌለ ፡ በስተቀር ፡ በተዘረዘሩት ፡ ቃላት ፡ መሠረት ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ ቀሪ ፡ ይሆናል ፡ ይላል ። ሆኖም ፤ እንደዚህ ፡ ዐይነቱ ፡ ስምምነት ፡ አንዳንድ ፡ አጋጣሚ ፡ ሁኔታዎች ፡ ሲኖሩ ፡ አይጸናም ። ለምሳሌ ፡ ሺሚው ፡ ስምምነት ፡ የማድረግ ፡ ችሎታውን ፡ ቢያጣ ፤ በማንኛቸውም ፡ ዐይነት ፡ ቢሆን ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ሥልጣን ፡ እንዲጸና ፡ አይደረግም ፤ ወይንም ፡ እንደራሴው ፡ ቢሞት ፡ ወይም ፡ እግቡ ፡ ሊያደርስ ፡ የዠመረውን ፡ ጉዳይ ፡ ለመረዳት ፡ ችሎታውን ፡ እንኳ ፡ ቢያጣ ፤ ሺሚው ፡ ለእንደራሴው ፡ በሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ ይህ ፡ ሁኔታ ፡ ባጋጠመ ፡ ጊዜ ፡ እንኳን ፡ ሥልጣኑ ፡ እንዲቀጥል ፡ ቢስማማም ፡ እንኳ ፡ በእንደራሴው ፡ ፈቃድ ፡ እንዲጸና ፡ አይገደድም ።¹² ነገር ፡ ግን ፡ እንደራሴው ፡ ለሺሚው ፡ ተወክሎ ፡ ለሚሠራው ፡ ሥራ ፡ በሕግ ፡ የተከለከለ ፡ ነገር ፡ የሌለ ፡ እንደሆነ ፡ ያልታወቀ ፡ ነገር ፡ ቢመጣም ፡ እንኳ ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ሥልጣን ፡ የጸና ፡ ይሆናል ፤ ብለው ፡ በቀደምት ፡ እንደራሴውና ፡ ሺሚው ፡ ሊስማሙ ፡ ይችላሉ ። ይህም ፡ ማለት ፡ እንደራሴው ፡ የከሠረ ፡ መሆኑ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱንም ፡ የእንደራሴነቱን ፡ ሥልጣን ፡ እንደያዘ ፡ ለሺሚው ፡ መሥራቱን ፡ እንዲቀጥል ፡ ሁለቱ ፡ ሊስማሙ ፡ ይችላሉ ። እነዚህ ፡ ስለ ፡ ውሉ ፡ መቅረት ፡ የተጠቀሱት ፡ መሠረተ ፡ ሐሳቦች ፡ ስለ ፡ እንደራሴነት ፡ ውል ፡ በሚናገረው ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ፪ሺ፻፹፬ ፡ እና ፡ ፪ሺ፻፹፪ ፡ ውስጥም ፡ ይገኛሉ ።

ቍ ፡ ፪ሺ፻፹፫ ። ሥልጣንን ፡ ስለ ፡ መውሰድ ።

(፩) እንደራሴ ፡ ሺሚው ፡ በማንኛውም ፡ ጊዜ ፡ በእሱ ፡ ስም ፡ ሆኖ ፡ እንዲሠራ ፡ በሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ሰዎች ፡ ፈት ፡ ለእንደራሴው ፡ የሰጠውን ፡ ሥልጣን ፡ ሊቀንስበት ፡ ወይም ፡ ጨርሶ ፡ ሊያስቀርበት ፡ ይችላል ።

9. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍ. ፻፶፬ን ፡ ተመልከት ።
10. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍ፡፲፭፡፳፯ን ፡ ፻፺፪—፺፮ ፡ ተመልከት ።
11. የግድ ፡ ሕግ ፡ መጽሐፍ ፡ ፩ ፡ ቍ. ፳ን ፡ ተመልከት ።
12. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍ. ፪ሺ፻፹፪(፪)ን ፡ ተመልከት ።

(፮) ሥህገ ፡ ማህተ ፡ ገረገህገህ ፡ በሠሎ ፡ ወጠጥ ፡ የሚገን ፡ ግንኙውም ፡
ጽሑፍ ፡ ፈራሽ ፡ ነው ።

ሺሚው ፡ ለእንደራሴው ፡ የሰጠውን ፡ ማንኛቸውንም ፡ ዐይነት ፡ ሥልጣን ፡
የመውሰድ ፡ ወይም ፡ የማስቀረት ፡ መብት ፡ እንደ ፡ አለው ፡ ይህ ፡ ቍጥር ፡ ይገልጻል ።
በዚህ ፡ መብት ፡ ሺሚው ፡ ሊዋዋልበት ፡ እንኳ ፡ አይችልም ። ሆኖም ፡
ሺሚው ፡ ሥልጣኑን ፡ በመውሰድ ፡ ውሉን ፡ አፍርሶአል ፡ ብሎ ፡ እንደራሴው ፡
ሊከሰውና ፡ ኪሳራ ፡ ሊጠይቀው ፡ ይችላል ። ነገር ፡ ግን ፡ ሺሚው ፡ ሥልጣኑን ፡
ከእንደራሴው ፡ ላይ ፡ ከወሰደ ፡ ወይም ፡ ከቀነሰ ፤ ከዚያ ፡ በኋላ ፡ በምንም ፡ ዐይነት ፡
አካላት ፡ እንደራሴው ፡ ከሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ጋር ፡ በሚያደርገው ፡ ውል ፡ ሺሚው ፡
እንዲጠየቅ ፡ ሊያደርገው ፡ አይችልም ።

ቍ ፡ ፪ሺ፻፹፬ ፡ እንደራሴነት ፡ ስለ ፡ መመለስ ።

(፩) ሥልጣኑን ፡ የሚያረጋግጥ ፡ ጽሑፍ ፡ የተሰጠው ፡ እንደራሴ ፡ በተሰጠው ፡
ሥልጣን ፡ የሚሠራበት ፡ ጊዜ ፡ ሲፈጸም ፤ ይህን ፡ የተሰጠውን ፡ የሥልጣን ፡
ጽሑፍ ፡ ለሺሚው ፡ መመለስ ፡ አለበት ።

(፪) እንደራሴው ፡ ሒሳቡ ፡ ሳይጣራና ፡ የሚገባኝን ፡ ሺሚው ፡ ሳይሰጠኝ ፡
የተሰጠኝን ፡ ሥልጣን ፡ ይዤ ፡ እቆያለሁ ፡ ለማለት ፡ አይፈቀድለትም ።

ቍ ፡ ፪ሺ፻፹፬ ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣኑን ፡ የሚያሳየውን ፡ ማንኛቸውንም ፡
ዐይነት ፡ ጽሑፍ ፡ የሥልጣኑ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ተፈጸመ ፡ ለሺሚው ፡ እንዲመልስ ፡
ያዘዋል ። በሱና ፡ በሺሚው ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ሒሳብ ፡ እንኳ ፡ እስኪጣራ ፡ መቆየት ፡
የለበትም ። ሆኖም ፤ ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ ስምምነት ፡ እንደ ፡ ነበረው ፡ ለማስረጃ ፡
ያህል ፡ ግልባጬን ፡ ማስቀረት ፡ ይችላል ። ይህ ፡ የሆነበት ፡ ምክንያት ፡
የሥልጣኑን ፡ ጽሑፍ ፡ ያልመለሰ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ በቍ ፡ ፪ሺ፻፹፩ና ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡
መሠረት ፡ ከሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ጋር ፡ በሚያደርገው ፡ ሥራ ፡ ሺሚው ፡ እንዲጠየቅ ፡
ስለሚያደርገው ፡ ነው ። ሺሚው ፡ ለራሱ ፡ መከላከያ ፡ ሲል ፡ የፈረመበትን ፡ የሥልጣን ፡
ጽሑፍ ፡ አስገድዶ ፡ ማስመለስ ፡ አለበት ። እንደራሴው ፡ የሥልጣን ፡
ጽሑፍን ፡ ለሺሚው ፡ አልመልስም ፡ ቢል ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ሊጠይቀው ፡ ይችላል ።
ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ባይመልስ ፡ ግን ፡ እምቢታው ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ መድፈር ፡ ይሆን
በታል ።

ቍ ፡ ፪ሺ፻፹፭ ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ጽሑፍ ፡ ስለ ፡ መጥፋት ።

እንደራሴው ፡ የሹመቱ ፡ ወረቀት ፡ መጥፋቱን ፡ ያስታወቀ ፡ እንደሆነ ፡ ሺሚው ፡
በእንደራሴው ፡ ኪሳራ ፡ ከፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የእንደራሴነቱን ፡ መሰረዝ ፡
የሚገልጽ ፡ ውሳኔ ፡ ለማግኘት ፡ ይችላል ።

ይህ ፡ ቍጥር ፡ እንደራሴው ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ጽሑፍ ፡ በጠፋበት ፡ ጊዜ ፡
ወይም ፡ ጠፍቶበኛል ፡ ብሎ ፡ ባመለከተ ፡ ጊዜ ፡ የሚፈጠረውን ፡ ሁኔታ ፡ ይሸፍናል ።
በዚህን ፡ ጊዜ ፡ ሺሚው ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ አመልክቶ ፡ ጽሑፉ ፡ መቅረቱን ፡
(ዋጋ ፡ የሌለው ፡ መሆኑን) ፡ ማስወሰን ፡ አለበት ። ሺሚው ፡ ይህን ፡ ያደረገ ፡
እንደሆነ ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ በእንደራሴው ፡ ወይም ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ሊደረግ ፡ ከሚችለው ፡
በጽሑፉ ፡ ያላገባብ ፡ መጠቀምን ፡ ሊከላከል ፡ ይችላል ። በቍ ፡ ፪ሺ፻፹፱ና ፡
በቍ ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥሮች ፡ መሠረት ፡ ለሦስተኛ ፡ ወገን ፡
አላፊ ፡ መሆንም ፡ ይቀርሳታል ። እንደራሴው ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ሥልጣን ፡ ጽሑፍ ፡

በፍርድ ጤት ፡ በሚያስወስንበት ፡ ጊዜ ፡ የሚወጣውን ፡ ወጪ ፡ የሚከፍለው ፡ እንደራሴው ፡ ነው ። ይህም ፡ ማለት ፡ የፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ኪሳራና ፡ የሺሚውን ፡ ጠበቃ ፡ ተመዛዛኝ ፡ ወጪ ፡ እንደራሴው ፡ ይከፍላል ።

ቀ* ፡ ፪ሺ፻፹፮ ፡ ሥልጣንን ፡ ስለማረጋገጥ ።

ከአንድ ፡ እንደራሴ ፡ ጋር ፡ ሕጋዊ ፡ ተግባር ፡ የፈጸመ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ሁልጊዜ ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣኑን ፡ እንዲያረጋግጥለት ፡ ሊያስገድድና ፡ እንደዚሁም ፡ የእንደራሴነቱ ፡ ተግባር ፡ በጽሑፍ ፡ የተደረገ ፡ እንደሆነ ፤ እንደራሴው ፡ ስለዚሁ ፡ ተግባር ፡ በሚገባ ፡ የፈረመበትን ፡ ግልባጭ ፡ እንዲሰጠው ፡ ለማስገደድ ፡ ይችላል ።

ይህ ፡ ቀጥር ፡ ከእንደራሴዎች ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ የሚያደርጉ ፡ ሰዎች ፡ መብት ፡ ለመጠበቅ ፡ የታሰበ ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ እንደራሴው ፡ የሥልጣኑን ፡ ማስረጃ ፡ እንዲያሳያቸው ፡ መጠየቅ ፡ ይፈቀድላቸዋል ። (አሳሳይም ፡ ያለ ፡ እንደሆን ፤ ለሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ ክፍት ፡ የሆነው ፡ መንገድ ፡ ስምምነቱን ፡ አናደርግም ፡ ማለት ፡ ብቻ ፡ ነው) ። እንደራሴው ፡ ሥልጣኑን ፡ የሚያሳይ ፡ ጽሑፍ ፡ ያለው ፡ እንደሆን ፡ የዚህን ፡ ጽሑፍ ፡ ግልባጭ ፡ ፈርሞ ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ እንዲሰጥ ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ሊጠይቅ ፡ ይችላል ። በፈረንሳይ ፡ ቋንቋ ፡ የተጻፈው ፡ የፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ የሚለው ፡ ይህን ፡ ነው ።

በእንግሊዝኛውም ፡ “ፕሮዲውስ” ፡ (ማሳየት) ፡ ሲል ፡ ይህን ፡ ማለቱ ፡ ነው ። እንደራሴው ፡ የሥልጣኑን ፡ ጽሑፍ ፡ ግልባጭ ፡ ያላቀረበ ፡ እንደሆነ ፡ ሥልጣኑ ፡ በሕግ ፡ በእንደራሴው ፡ ወይም ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ትእዛዝ ፡ ካልቀረ ፡ በስተቀር ፤ የእንደራሴነቱ ፡ ሥልጣን ፡ በጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ እንደ ፡ ተጻፈው ፡ ነው ። ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ በቀ* ፡ ፪ሺ፻፹፮ ፡ የተሰጠውን ፡ ዕድል ፡ ሳይጠቀምበት ፡ ቀርቶ ፡ የእንደራሴነቱን ፡ ጽሑፍ ፡ ለመመልከት ፡ ባይጠይቅ ፡ በቀ* ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡ መሠረት ፡ በሺሚው ፡ ተቃራኒ-አለሁ ፡ ብሎ ፡ ለማስረዳት ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆንበታል ። ስለዚህ ፡ ጥንቁቅ ፡ የሆኑ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ ሳይኖረው ፡ ሊሠራ ፡ መቻሉን ፡ በመገንዘብ ፡ እራሳቸውን ፡ ለመጠበቅ ፡ ማስረጃ ፡ ሁልጊዜ ፡ መጠየቅ ፡ ይገባቸዋል ።

ቀ* ፡ ፪ሺ፻፹፮ ፡ ተቃዋሚ ፡ ጥቅሞች ።

- (፩) እንደራሴው ፡ በፈጸመው ፡ ውል ፡ ምክንያት ፡ የሺሚውና ፡ የእንደራሴው ፡ ጥቅሞች ፡ የሚቃወሙ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆነ ፡ ይህን ፡ ውል ፡ የፈረመው ፡ ቩኛ ፡ ወገን ፡ ይህን ፡ ሁኔታ ፡ ያወቀና ፡ ሊያውቀውም ፡ የሚገባ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ በሺሚው ፡ ጥያቄ ፡ መሠረት ፡ ይህ ፡ የተፈጸመው ፡ ውል ፡ ሊፈርስ ፡ ይችላል ።
- (፪) ሺሚው ፡ የዚሁኑ ፡ አካባቢ ፡ ሁኔታ ፡ ካወቀበት ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ ድረስ ፡ ውሉን ፡ ለማፍረስ ፡ አሳቡን ፡ ማስታወቅ ፡ አለበት ።
- (፫) አንደኛው ፡ ወገን ፡ ተዋዋይ ፡ ይህን ፡ ማስታወቂያ ፡ ከተቀበለ ፡ ወዲህ ፡ በሁለት ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ውሉን ፡ የመቆጠል ፡ አሳቡን ፡ ያልገለጠ ፡ እንደሆነ ፡ ውሉ ፡ ይፈርሳል ።

(፪) በዚህ ፡ በባይ ፡ በጥገራው ፡ ጥጥር ፡ በደን ፡ በደ ፡ ገሉብ ፡ ጥጥር ፡ የተሰጡ ፡ ውሳኔዎች ፡ ለዚህም ፡ ተፈጻሚነት ፡ አላቸው ።

(፫) ስለ ፡ ኮሚሲዮኔሮች ፡ የተሠሩት ፡ ልዩ ፡ ድንጋጌዎች ፡ የተጠበቁ ፡ ናቸው።
(ቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ ፪ሺ፪፻፶፪) ።

እንደራሴው ፡ በሺሚው ፡ ስም ፡ ሆኖ ፡ ከራሱ ፡ ጋር ፡ ወይም ፡ ስለሌላ ፡ ሰው ፡ ሆኖ ፡ ውል ፡ በተፈራረመ ፡ ጊዜ ፡ የእንደራሴው ፡ ውል ፡ በቀጥታ ፡ ከሺሚው ፡ ጋር ፡ ተቃዋሚ ፡ ይሆናል ። ቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ እንደዚህ ፡ ያለው ፡ መቃወም ፡ በተፈጠረ ፡ ጊዜ ፡ ሺሚው ፡ ውሉን ፡ እንዲሰርዝ ፡ ይፈቀድለታል ። ይህ ፡ ዐይነቱ ፡ አድራጎት ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፤ ሌላ ፡ ተጨማሪ ፡ ሺሚ ፡ በሚሆንበትና ፡ እንደራሴው ፡ ለሁለት ፡ ወገን ፡ መሥራቱን ፡ በማያውቅበት ፤ ሊያውቅ ፡ የሚችልበትም ፡ ምክንያት ፡ በሌለ ፡ ጊዜ ፤ ተፈጻሚ ፡ ይሆናል ። በቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ እንደተመለከተው ፡ ሺሚው ፡ እንደራሴው ፡ ለሁለት ፡ ወገን ፡ መሥራቱን ፡ ካወቀበት ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ ድረስ ፡ ውሉን ፡ ለመሰረዝ ፡ መፈለጉን ፡ ማስታወቅ ፡ አለበት ፤ እንዲሁም ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ማስታወቂያው ፡ ከተሰጠው ፡ ቀን ፡ አስሥቶ ፡ በሁለት ፡ ወር ፡ ውስጥ ፡ መልስ ፡ መስጠት ፡ አለበት ። ከላይ ፡ እንደተብራራው ፡ የቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ ንዑስ ፡ ቀ ፡ (፪) እና ፡ (፫) ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ እዚህም ፡ ላይ ፡ ተፈጻሚነት ፡ አላቸው ።

ከቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፰ ፡ ቃላት ፡ ውጭ ፡ የሆነ ፡ አንድ ፡ ነገር ፡ ብቻ ፡ አለ ፤ ይኸውም ፡ “ኮሚሲዮን ፡ ሰጭን” ፡ በሚጠቅሰበት ፡ ጊዜ ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ዐይነቱ ፡ እንደራሴ ፡ ለሌላ ፡ ሰው ፡ በራሱ ፡ ስም ፡ ዕቃዎችን ፡ ይሸጣል ።¹⁷ የዕቃዎቹ ፡ ዋጋ ፡ የተወሰነ ፡ በሆነበት ፡ ጊዜ ፡ ኮምሲዮን ፡ ሰጭው ፡ ሽያጭን ፡ በራሱ ፡ ስም ፡ ሊያካሄድውና ፡ ሺሚው ፡ ካልከለከለ ፡ በቀር ፡ ሺሚውን ፡ በሽያጭ ፡ እንዲጸና ፡ ሊያደርገው ፡ ይችላል ።¹⁸

ቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፱ ፡ ፍጹም ፡ ስለሆነ ፡ እንደራሴነት ፡ ።

(፩) እንደራሴው ፡ ከወኪልነቱ ፡ ሥልጣን ፡ ወሰን ፡ ሳያልፍ ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ስም ፡ የመዋዋል ፡ ተግባሮች ፡ የፈጸመ ፡ እንደሆነ ፤ እነዚህ ፡ በርሱ ፡ የተፈጸሙት ፡ ተግባሮች ፡ በቀጥታ ፡ በሺሚው ፡ እንደተፈጸሙ ፡ ሆነው ፡ ይቆጠራሉ ።

(፪) ነገር ፡ ግን ፡ ውሉ ፡ በተደረገበት ፡ ጊዜ ፡ በእንደራሴው ፡ ፈቃድ ፡ ላይ ፡ የተፈጸሙትን ፡ ጉድለቶች ፡ ሺሚው ፡ ለራሱ ፡ ጥቅም ፡ ጠቅሶ ፡ ሊከርባቸው ፡ ይችላል ።

(፫) ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ የውል ፡ ስምምነት ፡ ያደረገ ፡ ሰው ፡ እንደራሴው ፡ ባደረሰበት ፡ የማሳሳት ፡ ጉዳት ፡ ሺሚውን ፡ ሊከራከረው ፡ ይችላል ።

ይህ ፡ ቀጥር ፡ የእንደራሴነት ፡ ሕግ ፡ የመሠረት ፡ ድንጋጌ ፡ ነው ። አንደኛ ፡ እንደራሴው ፡ የተሰጠውን ፡ ሥልጣን ፡ ሳያልፍ ፡ ሁለተኛ ፡ በሺሚው ፡ ስም ፤ መሥራት ፡ እንዳለበት ፡ ይገልጻል ። (ቀ ፡ ፪ሺ፪፻፶፮ ፡ የሺሚው ፡ ስም ፡ መታወቅ ፡ እንዳለበት ፡ በጥሩ ፡ ይገልጻል ። እንደራሴው ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ስም ፡ ሳይጠራ ፡ ስለሌላ ፡ ሰው ፡ ሆኖ ፡ ነው ፡ የምሠራው ፡ ቢል ፡ በቂ ፡ አይሆንም) ። ከላይ ፡ በተጠ

17. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀ ፡ ፪ሺ፪፻፵፱ን ፡ ተመልከት ።
18. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮችን ፡ ፪ሺ፪፻፵፰—፶፪ ፡ ተመልከት ።

ወጤት፡ በቀጥታ፡ በሺሚውና፡ በሦስተኛው፡ ወገን፡ እንደተፈጸመ፡ ይቆጠራል ።
 እንደራሴውም፡ ከውሎ፡ ውጭ፡ ይሆናል ፤ ለሦስተኛውም፡ ወገን፡ አላፊ፡ አይሆንም ፤
 ሦስተኛውም፡ ወገን፡ ለሱ፡ አላፊ፡ አይሆንም ። በዚህ፡ ፈንታ፡ ሦስተኛው፡
 ወገን፡ ለሺሚው፡ ምናልባት፡ ጨርሶ፡ አይቶት፡ ለማያውቀው፡ አላፊ፡ ይሆናል ።
 በዚህ፡ አኳኋን፡ አንድ፡ ሰው፡ ባንድ፡ ጊዜ፡ ብዙ፡ ማይል፡ ርቀው፡ ከሚገኙ፡
 ከብዙ፡ ሰዎች፡ ጋር፡ ውል፡ ለማድረግ፡ (ንግድ፡ ለማካሄድ)፡ ይችላል ። ያለእንደ
 ራሴ፡ በሕግ፡ የሰው፡ መብት፡ ያላቸው፡ እንደ፡ አክሲዮን፡ ማኅበር፡ ያሉትን፡
 የንግድ፡ ማኅበሮች፡ ሥራቸውን፡ ማካሄድ፡ ባልቻሉ፡ ነበር ።

ዳግም፡ እንደራሴው፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ጋር፡ ውል፡ በሚያደርግበት፡
 ጊዜ፡ ፈቃዱን፡ ያልሰጠ፡ እንደሆነ፡ ሺሚው፡ ውሎን፡ እንዲሰርዝ፡ የፍትሕ፡
 ብሔር፡ ሕግ፡ ቊ፡ ፪፻፹፱፡ ያስችለዋል ። ይህም፡ ከእንደራሴነት፡ ሕግ፡ ዋና፡
 መሠረተ፡ ሐሳቦች፡ ጋር፡ የተስማማ፡ ነው ። ምንም፡ እንኳ፡ ሺሚው፡ ውሎን፡
 እንደ፡ ተዋዋለ፡ ቢቆጠር፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ጋር፡ ግንኙነቱን፡ የሚያደርገው፡
 እንደራሴው፡ ነው ። ፈቃድ፡ ለማንኛቸውም፡ ዋጋ፡ ላለው፡ ውል፡ አስፈላጊ፡
 የሆነ፡ ነገር፡ ስለሆነ፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ጋር፡ በሚያደርገው፡ ስምምነት፡
 እንደራሴው፡ ፈቃዱን፡ ያልሰጠ፡ እንደሆነ፡ (ለምሳሌ፡ ውሎን፡ የተዋዋለው፡
 በኃይል፡ ተገዶ፡ ከሆነ) ፤ በሺሚውና፡ በሦስተኛው፡ ወገን፡ መካከል፡ ምንም፡
 ውል፡ አይኖርም ። ይኸም፡ የሆነበት፡ እንደራሴው፡ ስለ፡ ሺሚው፡ ብሎ፡ ከሦስተኛው፡
 ወገን፡ ጋር፡ የመገናኘትን፡ ዓላማ፡ እግቡ፡ ስለአደረሰ፡ ነው ። ሆኖም፡
 እንደራሴው፡ ፈቃዱን፡ ለመስጠት፡ በሕግ፡ ችሎታ፡ ያለው፡ ሆኖ፡ መገኘት፡
 እንደሚያስፈልገው፡ መገንዘብ፡ ያሻል ። አስፈላጊው፡ ነገር፡ ስምምነቱን፡ ሊረዳ፡
 መቻሉ፡ ብቻ፡ ነው ። ከዚያ፡ በኋላ፡ ፈቃዱን፡ መስጠት፡ አያውቀውም ። አካለ፡
 መጠን፡ ያልደረሰ፡ ልጅ፡ እንደራሴ፡ ሆኖ፡ ሺሚውን፡ በሠራው፡ ሥራ፡ እንዲጸና፡
 ሊያደርግ፡ እንደሚችል፡ ከዚህ፡ መረዳት፡ ነው ።

በመጨረሻም፡ እንደራሴው፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ጋር፡ ስምምነት፡ በሚደርግበት፡
 ጊዜ፡ ተንኮል፡ ቢሠራ፡ ቊ፡ ፪፻፹፱፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ይህን፡ ተንኮል፡
 ሺሚው፡ እንደሠራው፡ ቆጥሮ፡ ውሎን፡ ለመሰረዝ፡ ያስችለዋል ። ይህም፡
 ከእንደራሴነት፡ ሕግ፡ መሠረተ፡ ሐሳቦች፡ ጋር፡ ስምምነት ። ይህ፡ በሦስተኛው፡
 ወገንና፡ በሺሚው፡ መካከል፡ የሚፈጠረው፡ የውል፡ ግንኙነት፡ በእንደራሴው፡
 አማካኝነት፡ ሁለቱ፡ በሚሠሩት፡ ሥራ፡ ላይ፡ የተመረከቡ፡ ነው ። እንደራሴው፡
 በሦስተኛው፡ ወገን፡ ላይ፡ የተንኮል፡ ሥራ፡ የሠራ፡ እንደሆነ፡ ግንኙነታቸው፡
 የተበላሸ፡ ነው ። ሦስተኛው፡ ወገንም፡ ይህን፡ ተንኮል፡ ሺሚውን፡ ለመቃወሚያ፡
 ሊጠቀምበት፡ ይችላል ።

ቊ፡ ፪፻፺፯ ። የሥልጣን፡ ወሰን፡ ስለማለፍ፡ ወይም፡ ቀሪ፡ ስለሆነ፡ ሥልጣን ።

- (፩) እንደራሴው፡ የሥልጣኑን፡ ወሰን፡ በመተላለፍ፡ በሌላ፡ ሰው፡ ስም፡ የሠራ፡
 እንደሆነ ፤ በስሙ፡ የተሠራለት፡ ሰው፡ ራሱ፡ እንደፈቀደ፡ እንደራሴው፡
 የፈጸመውን፡ ተግባር፡ ለማጽደቅ፡ ወይም፡ ለማፍረስ፡ ይችላል ።
- (፪) እንዲሁም፡ እንደራሴው፡ ቀሪ፡ በሆነው፡ ሥልጣን፡ መሠረት፡ በሌላ፡
 ሰው፡ ስም፡ በሠራ፡ ጊዜ፡ በስሙ፡ የተሠራለት፡ ሰው፡ እንደ፡ ፈቀደ፡
 በስሙ፡ የተሠራውን፡ ሥራ፡ ለማጽደቅ፡ ወይም፡ ለመሻር፡ ይችላል ።

ከተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ ውጭ ፡ ሠርቶ ፡ ሌላውን ፡ ሰው ፡ (ሺሚውን) ፡ በሥራው ፡ እንዲጸና ፡ ሊያደርገው ፡ የሚሞክርበትን ፡ ሁኔታ ፡ ያቅፋል ። በእንደዚህ ፡ ያለው ፡ ሁኔታ ፡ ሺሚው ፡ እራሱ ፡ ፈቃዱን ፡ ካልገለጸ ፡ በስተቀር ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ አላፈ ፡ አይሆንም ፤ እጽድቁዋለሁ ፡ ወይም ፡ አላጸደኩትም ፡ ሊል ፡ ይችላል ። ሳያጸድቀው ፡ ቢቀር ፡ ውሉ ፡ እንዲጸናበት ፡ አይደረግም ። ካጸደቀውና ፡ እንደራሴውም ፡ ተግባሩን ፡ የፈጸመው ፡ በሺሚው ፡ ስም ፡ ካስመሰለ ፡ ሺሚው ፡ ሦስተኛውም ፡ ወገን ፡ በውሉ ፡ ይጸናሉ ። እንደራሴው ፡ ለአንድ ፡ ዐይነት ፡ ሁኔታ ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቶት ፡ የዚህን ፡ ሥልጣን ፡ ወሰን ፡ ሲያልፍም ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ጨርሶ ፡ ሥልጣን ፡ ሳይሰጠው ፡ ወይም ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቶት ፡ በአንድ ፡ ዐይነት ፡ ምክንያት ፡ ይህ ፡ ሥልጣን ፡ ቢቀርም ፡ ወይም ፡ የተወሰነበት ፡ ጊዜ ፡ ቢያልፍም ፡ እንደራሴው ፡ የሠራውን ፡ ተግባር ፡ የሚመለከተው ፡ ይኸው ፡ ቍ ፡ ፪ሺ፻፺ ፡ ነው ። ይህ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ሺሚው ፡ በተሠራው ፡ ተግባር ፡ እንዲጸና ፡ አይገደድም ፤ ነገር ፡ ግን ፡ በቍ ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡ መሠረት ፡ ኪሳራ ፡ ይጠየቅ ፡ ይሆናል ፤ የግዴታውም ፡ ወሰን ፡ ይህ ፡ ብቻ ፡ ነው ።

የፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ለማጽደቅ ፡ ወይም ፡ ለመሻር ፡ ምን ፡ ዐይነት ፡ ሥራዎች ፡ እንደሚያስፈልጉ ፡ አይገልጽም ። ሆኖም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በልማድ ፡ ይህንን ፡ ጉዳይ ፡ እንደጊዜው ፡ ሁኔታ ፡ ተለዋዋጭ ፡ አድርገው ፡ ተመልክተውታል ። ማጽደቅ ፡ ወይም ፡ መሻሩ ፡ በጽሑፍ ፡ የተገለጸ ፡ ሲሆን ፡ ጽሑፉ ፡ ራሱ ፡ በቂ ፡ ማስረጃ ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ በቃል ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ ለሕዝብ ፡ በጠቅላላ ፡ የተገለጸ ፡ ከሆነና ፡ በቃል ፡ ለመገለጹም ፡ በቂ ፡ ማስረጃ ፡ ካለ ፡ ለውሉ ፡ መጽደቅ ፡ ወይም ፡ መሻር ፡ በቂ ፡ አስረጅ ፡ ይሆናል ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በሺሚው ፡ የተፈጸመ ፡ አንድ ፡ አንድ ፡ አድራጎት ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ይወሰናል ። ለምሳሌ ፡ እንደራሴው ፡ ካደረገው ፡ ስምምነት ፡ የተገኘውን ፡ ጥቅም ፡ ሺሚው ፡ ከተቀበለ ፤ ወይም ፡ እንደራሴው ፡ በገባው ፡ ውል ፡ መሠረት ፡ አስፈላጊውን ፡ ነገር ፡ ከሠራ ፤ እንዳጸደቀው ፡ ተቆጥሮ ፡ ውሉ ፡ ይጸናበታል ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደራሴው ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ሥልጣን ፡ ባይኖረው ፤ ያደረገው ፡ ውል ፡ በግልጽ ፡ ለሺሚው ፡ ጥቅም ፡ የተሠራ ፡ ሆኖ ፡ ሲገኝ ፡ ሺሚው ፡ ውሉን ፡ እንዲያጸድቅ ፡ ሕግ ፡ ያስገድደዋል ።¹⁹

ቍ ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡ ለሺሚ ፡ ስለ ፡ ተሰጠው ፡ ምርጫ ።

- (፩) ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ የተዋዋሉ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ ሺሚው ፡ በስሙ ፡ የተሠራለትን ፡ ሥራ ፡ ለማጽደቅ ፡ ወይም ፡ ለማፍረስ ፡ የቆረጠውን ፡ ውሳኔ ፡ በፍጥነት ፡ እንዲያስታውቃቸው ፡ ለማስገደድ ፡ ይችላሉ ።
- (፪) ሺሚው ፡ የመቀበሉን ፡ ውሳኔ ፡ በፍጥነት ፡ ሳያስታውቃቸው ፡ የቀረ ፡ እንደሆነ ፤ እንደራሴው ፡ የሠራውን ፡ ሥራ ፡ እንዳልተቀበለው ፡ ይቆጠጠራል ።

ይህ ፡ ቍጥር ፡ ሥልጣን ፡ ከሌለው ፡ እንደራሴ ፡ ጋር ፡ ስምምነት ፡ ያደረገትን ፡ ሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ መብት ፡ ይጠብቃል ። እንደዚህ ፡ ዐይነት ፡ ሁኔታ ፡ ሲፈጠር ፡ በቍ ፡ ፪ሺ፻፺ ፡ መሠረት ፡ ሺሚው ፡ ውሉን ፡ የማጽደቅ ፡ ወይም ፡ የመሻር ፡ ምርጫ ፡ አለው ። ሺሚው ፡ ውሉን ፡ የሚያጸና ፡ ወይም ፡ የሚሸር ፡ መሆኑን ፡ ለማረጋገጥ ፡

19. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቍጥሮችን ፡ ፪ሺ፻፺፭ እና ፡ ፪ሺ፻፺፭ን ፡ ተመልከት ።

ሺሚው፡ ውሉን፡ ወዲያውኑ፡ ካላጸደቀው፡ እንደሻረው፡ ይቆጠራል ። ውሉም፡ በእሱም፡ ሆነ፡ በሦስተኛው፡ ወገን፡ ላይ፡ አይጸናባቸውም ። “ወዲያውኑ”፡ ሲባል፡ ምን፡ ያህል፡ ጊዜ፡ መውሰድ፡ እንዳለበት፡ የሚወሰነው፡ በጉዳዩ፡ ሁኔታና፡ ዐይነት፡ መሠረት፡ ነው ። ሆኖም፡ ሺሚው፡ ውሳኔውን፡ ለሦስተኛው፡ ወገን፡ በተቻለ፡ መጠን፡ በፍጥነት፡ ለማስታወቅ፡ ተገቢውን፡ ሙከራ፡ ማድረግ፡ አለበት ። እንደ፡ ደንቡ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ መልክቱን፡ ወደሱ፡ ሲልክ፡ በተጠቀመበት፡ የመገናኛ፡ ዘዴ፡ ወይም፡ ከዚያ፡ በሚፈጥን፡ ነገር፡ መጠቀም፡ ይገባዋል ።

ቍ፡ ፪ሺ፻፺፩፡ የሦስተኛውን፡ ወገን፡ መብት፡ ሊጠብቅ፡ የሚችለው፡ እንደራሴው፡ የሥልጣኑን፡ ወሰን፡ እንዳለፈ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ያወቀ፡ ወይም፡ የጠረጠረ፡ እንደሆነ፡ ብቻ፡ ነው ። አለበለዚያ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ሺሚው፡ ምርጫውን፡ እንዲያረጋግጥ፡ ሊጠይቀው፡ አይችልም ። እንደዚህ፡ ዐይነቱ፡ ሁኔታ፡ በተፈጠረ፡ ጊዜ፡ ሺሚው፡ ውሉን፡ ማጽደቁን፡ ወይም፡ መሻሩን፡ በምን፡ ያህል፡ ጊዜ፡ ውስጥ፡ ማስታወቅ፡ እንደሚገባው፡ የፍትሐ፡ ብሔሩ፡ ሕግ፡ አይገልጽም ። እንደ፡ ጉዳዩ፡ ሁኔታ፡ ሺሚው፡ ውሳኔውን፡ ሳይገልጽ፡ ለብዙ፡ ጊዜ፡ ሊቆይ፡ ይችላል ። ሺሚው፡ አንድ፡ ጊዜ፡ ውሉን፡ ለማጽደቅ፡ ወይም፡ ለመሻር፡ ከወሰነ፡ በኋላ፡ ግን፡ ሐሳቡን፡ መለወጥ፡ አይችልም ።

ቍ፡ ፪ሺ፻፺፪ ። የመቀበሉ፡ ውጤት ።

ሺሚው፡ እንደራሴው፡ የፈጸመውን፡ ተግባር፡ ያጸደቀ፡ እንደሆነ፤ እንደራሴው፡ የፈጸመውን፡ ተግባር፡ ከውክልናው፡ ሥልጣን፡ ሳያልፍ፡ እንደ፡ ፈጸመው፡ ይቆጠራል ።

ሺሚው፡ የእንደራሴውን፡ ሥራ፡ ያጸደቀ፡ እንደሆነ፤ እንደራሴው፡ የሥልጣኑን፡ ወሰን፡ ሳያልፍ፡ እንደሠራ፡ ይቆጠራል ። ይህም፡ ማለት፡ ሺሚውና፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ውል፡ ያደረጉት፡ ሺሚው፡ ውሉን፡ ባጸደቀበት፡ ጊዜ፡ ሳይሆን፡ እንደራሴው፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ጋር፡ በተዋዋለበት፡ ጊዜ፡ እንደሆነ፡ ይቆጠራል ። ማለት፡ ነው ። (ውሉ “ወደ፡ ኋላ፡ ተመልሶ” ይሠራል፡ ይባላል ።) ስለዚህ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ እንደራሴው፡ ከሥልጣኑ፡ በላይ፡ ውሉን፡ በፈጸመበትና፡ ሺሚው፡ ባጸደቀበት፡ መሐከል፡ ባለው፡ ጊዜ፡ ውስጥ፡ ውሉን፡ ለማፍረስ፡ በመሞከር፡ ሺሚውን፡ ውሉን፡ የማጽደቅ፡ ሥልጣን፡ ሊሰርዝበት፡ አይችልም ። እንደራሴው፡ ሺሚው፡ ሥልጣን፡ ሳይሰጠው፡ የምግብ፡ ሸቀጥ፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ቢገዛና፡ የምግብ፡ ዋጋ፡ ቢጨመር፤ ሺሚው፡ ውሉን፡ አጽድቆ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ በውሉ፡ እንዲጸና፡ ሊያደርገው፡ ይችላል ። የምግብ፡ ዋጋ፡ ዝቅ፡ ካለ፡ ደግሞ፡ ውሉን፡ ላይቀበለው፡ ይችላል ። ሦስተኛው፡ ወገን፡ ያለው፡ መከላከያ፡ እንደራሴው፡ ሥልጣን፡ እንደሌለው፡ እንዳወቀ፡ ወዲያውኑ፡ ሺሚው፡ ውሉን፡ መሻሩን፡ ወይም፡ ማጽደቁን፡ በፍጥነት፡ እንዲያስታውቅ፡ ማስገደድ፡ ብቻ፡ ነው ።

ቍ፡ ፪ሺ፻፺፫፡ ያለመቀበል፡ የሚያስከትለው፡ ውጤት ።

(፩) እንደራሴው፡ የሠራውን፡ ሥራ፡ ሺሚው፡ ባልተቀበለው፡ ጊዜ፡ በዚህ፡ ሕግ፡ ስለውሎች፡ በጠቅላላው፡ በሚለው፡ አንቀጽ፡ በተመለከተው፡ መሠረት፡ ስለውሎች፡ መሰረዝና፡ መፍረስ፡ የተነገሩት፡ ድንጋጌዎች፡ ተፈጻሚዎች፡ ይሆናሉ ። (ከቍ፡ ፲፰፻፳፮፡ እስከ፡ ፲፰፻፺፫) ።

ወገን ፡ የእንደራሴነትን ፡ ሥልጣን ፡ መኖሩን ፡ በቅን ፡ ልቡና ፡ በማመኑ ፡ ስለደረሰበት ፡ ጉዳት ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ ባሉት ፡ ቁጥሮች ፡ ድንጋጌ ፡ መሠረት ፡ ካሣ ፡ እንዲከፈለው ፡ መጠየቅ ፡ ይችላል ።

ይህ ፡ ቁጥር ፡ ሺሚው ፡ ውሉን ፡ ለማፍረስ ፡ በወሰነበት ፡ ጊዜ ፡ የሚፈጽመውን ፡ ይገልጻል ፡ በቀ፡ ሺ፰፻፷-፲፰ ፡ መሠረት ፡ አንድ ፡ ውል ፡ ሕጋዊ ፡ በሆነ ፡ መንገድ ፡ የፈረሰ ፡ እንደሆነ ፡ ማነኛውም ፡ ወገን ፡ በውሉ ፡ እንዲጸና ፡ አይገደድም ። ሆኖም ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ በተቻለ ፡ መጠን ፡ ውለታ ፡ ከመደረጉ ፡ በፊት ፡ ወደ ፡ ነበሩበት ፡ ሁኔታ ፡ መመለስ ፡ እንደአለባቸው ፡ ተደንግገል ። ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ውሉን ፡ በከፊል ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ አውሎት ፡ እንደሆነ ፤ ወይም ፡ ለመጀመሪያው ፡ ወገን ፡ ለሺሚው ፡ የሚጠቅም ፡ አንድ ፡ መሻሻልን ፡ አድርጎ ፡ እንደሆነ ፤ የመጀመሪያው ፡ ወገን ፡ ላገኘው ፡ ጥቅም ፡ መክፈል ፡ ወይም ፡ ውሉን ፡ እሱም ፡ በከፊል ፡ መፈጸም ፡ ይገባዋል ። ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ በውሉ ፡ መሠረት ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ሥራ ፡ ከመሥራቱ ፡ የተነሣ ፡ ቀድሞ ፡ ወደ ፡ ነበረበት ፡ ሁኔታ ፡ ለመመለስ ፡ የማይቻል ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ውሉ ፡ አይፈርስም ፡ እዚህ ፡ ላይ ፡ ቀ፡ ሺ፰፻፲፩ ፡ የመጀመሪያው ፡ ወገን ፡ ውሉን ፡ ለመሰረዝ ፡ ወይም ፡ ለማጽናት ፡ ያደረገውን ፡ ውሳኔ ፡ “በአጭር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ” ፡ ማስታወቅ ፡ አለበት ፡ ሲል ፡ ቀ፡ ፪ሺ፻፺፩ ፡ ደግሞ ፡ “በፍጥነት” ፡ ማስታወቅ ፡ አለበት ፡ የሚል ፡ መሆኑን ፡ ማስታወስ ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ።

ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ የፈረሰውን ፡ ውል ፡ በከፊል ፡ በመፈጸሙ ፡ ወይም ፡ ባደረገው ፡ ዝግጅት ፡ ሺሚው ፡ ምንም ፡ ጥቅም ፡ ያላገኘ ፡ ከሆነ ፤ አላፊነት ፡ አይኖርበትም ። ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ለዝግጅቱ ፡ ባወጣው ፡ ወጪ ፡ ወይም ፡ ይህ ፡ ውል ፡ ተፈጽሞአል ፡ በማለት ፡ ሌላ ፡ ውል ፡ ሳይዋዋል ፡ በመቅረት ፡ ጉዳት ፡ ይደርስበት ፡ ይሆናል ። በቅን ፡ ልቦና ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ብሎ ፡ አምኖ ፡ እንደሆነ ፡ በውሉ ፡ መሻር ፡ ምክንያት ፡ ለደረሰበት ፡ ጉዳት ፡ በቀ፡ ፪ሺ፻፺፩ ፡ ፪ሺ፻፺፭ ፡ እና ፡ ፪ሺ፻፺፩ ፡ (ወደፊት ፡ በሚገለጹት) ፡ መሠረት ፡ እንደራሴውን ፡ አላፊ ፡ አርጎ ፡ መያዝ ፡ ይችላል ።

ቀ፡ ፪ሺ፻፺፩ ፡ ስለሚደርሱት ፡ አላፊነቶች ።

- (፩) ስለ ፡ ደረሰው ፡ ጉዳት ፡ ኪሳራ ፡ እንዲከፍል ፡ መጠየቅ ፡ የሚገባው ፡ እንደራሴው ፡ ነው ።
- (፪) ስለ ፡ ሆነም ፡ የእንደራሴነቱን ፡ ሥልጣን ፡ የሚያስቀረውን ፡ ምክንያት ፡ ባለማወቅ ፡ በቅን ፡ ልቡና ፡ ሠርቶ ፡ እንደሆነ ፤ በአላፊነት ፡ አይጠየቅም ።
- (፫) እንደዚህም ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ስለ ፡ ደረሰው ፡ ጉዳት ፡ ኪሳራ ፡ እንዲከፍል ፡ የሚጠየቀው ፡ ሺሚው ፡ ነው ።

ሺሚው ፡ በቀ፡ ፪ሺ፻፺፫ ፡ መሠረት ፡ ውሉን ፡ በሻሪ ፡ ጊዜ ፡ እንደራሴው ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ኪሳራ ፡ ለመክፈል ፡ አላፊ ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ ያደረገው ፡ ውል ፡ ከሺሚው ፡ ጋር ፡ እንደተዋዋለ ፡ የሚቆጠር ፡ መሆኑን ፡ በመተማመኑ ፡ ኪሳራ ፡ የደረሰበት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። ሆኖም ፡ እንደራሴው ፡ ይህን ፡ አላፊነት ፡ ወደ ፡ ሺሚው ፡ ሊያስተላልፍ ፡ የሚችልበት ፡ አንድ ፡ ሁኔታ ፡ አለ ። ይኸውም ፡ እንደራሴው ፡ በቅን ፡ ልቡና ፡ ሥልጣን ፡ አለኝ ፡ ብሎ ፡ በማመን ፡ ተዋውሎ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ነው ። ይህም ፡ እምነት ፡

ሥልጣን ፡ አለኝ ፡ ብሎ ፡ ለማመን ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ እንዲኖረው ፡ ያስፈልጋል ።
 የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ እንደራሴው ፡ አላፈነቱን ፡ ወደ ፡ ሺሚው ፡ ሊያስተላልፍ ፡
 የሚችለው ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ ሥልጣን ፡ የነበረውና ፡ እሱ ፡ ሳያውቅ ፡ ባንድ ፡ ምክ
 ንያት ፡ ይህ ፡ ሥልጣን ፡ የተቋረጠ ፡ እንደሆነ ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ የሚል ፡ ይመስላል ።
 ነገር ፡ ግን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይህን ፡ ሕግ ፡ እንደራሴው ፡ ከተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡
 በላይ ፡ በቅን ፡ ልቦና ፡ ሰፊ ፡ ሥልጣን ፡ አለኝ ፡ ብሎ ፡ በማመን ፡ በሠራ ፡ ጊዜም ፡
 ይጠቀሙበት ፡ ይሆናል ። እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ሁኔታዎች ፡ በብዛት ፡ ባያጋጥሙም ፡
 (አብዛኛዎቹ ፡ እንደዚህ ፡ ዐይነት ፡ ሁኔታዎች ፡ ሲፈጠሩ ፡ በቀ፡ ፪ሺ፪፻ ፡ መሠ
 ረት ፡ በዝምታ ፡ የተሰጠ ፡ ሥልጣን ፡ ይገኝባቸዋል ።) እንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መፈጠራ
 ቸው ፡ አይቀርም ።

ቀ፡ ፪ሺ፪፻፳ ፡ ስለ ፡ ሺሚው ፡ አላፈነት ።

በሌላም ፡ በኩል ፡ በሚደርሰው ፡ ጉዳት ፡ ሁሉ ፡ ሺሚው ፡ ከእንደራሴው ፡
 ጋር ፡ በሙሉ ፡ አላፈ ፡ የሚሆነው ፤

(ሀ) ሺሚው ፡ ለሌላ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገን ፡ የእንደራሴነቱን ፡ ሥልጣን ፡ አስታ
 ውቆ ፡ ሳለ ፤ የሰጠውን ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ በሙሉ ፡ ወይም ፡
 በከፊሉ ፡ መሰረዙን ፡ ለዚያኛው ፡ ለሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ያላስታወቀ ፡
 እንደሆነ ፤

(ለ) ሺሚው ፡ ለእንደራሴው ፡ የሰጠውን ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ ጽሑፍ ፡
 እንዲመልስለት ፡ እንደራሴውን ፡ ከማስገደድ ፡ ችላ ፡ ያለ ፡ እንደሆነና ፡
 እንዲሁም ፡ ይህ ፡ ሺሚው ፡ የሰጠው ፡ የእንደራሴነት ፡ ሥልጣን ፡ ጽሑፍ ፡
 በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰረዝ ፡ ያላደረገ ፡ እንደሆነ ፤

(ሐ) በማንኛቸውም ፡ ሌላ ፡ አኳኋን ፡ ሺሚው ፡ በሚሰጣቸው ፡ መግለጫዎች ፡
 ወይም ፡ በሥራው ፡ ወይም ፡ በአመራሩ ፡ ወይም ፡ ሊያደርግ ፡ የሚገባ
 ውን ፡ ባለማድረጉ ፡ ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ ስምምነት ፡ የሚያደርጉት ፡
 ሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ እንደራሴው ፡ ይህ ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ መስፈርቶች ፡
 ስሕተት ፡ ያደረሰባቸው ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።

ሺሚው ፡ እንዲሁም ፡ እንደራሴው ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ እንዲሳሳት ፡ ማለት ፡
 እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ብሎ ፡ እንዲያምን ፡ ካደረጉት ፡ እንደራሴውን ፡
 ለሺሚው ፡ እንዲሠራ ፡ “መስል ፡ ሥልጣን” ፡ ተሰጥቶታል ፡ ይባላል ። እንደዚህ ፡
 ዐይነቱ ፡ ሁኔታ ፡ ሲፈጠር ፡ እንደራሴውና ፡ ሺሚው ፡ ቀ፡ ፪ሺ፪፻፳ ፡ የእንግሊ
 ዝኛው ፡ ትርጉም ፡ እንደሚለው ፡ “ባንድነት” ፡ አላፈ ፡ ይሆናሉ ። “ባንድነት” ፡
 የሚለው ፡ ቃል ፡ በዚህ ፡ ቁጥር ፡ ውስጥ ፡ እንደተመለከተው ፡ እንደራሴው ፡
 ወይም ፡ ሺሚው ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ ሁለቱም ፡ ባንድነት ፡ ለደረሰው ፡ ጉዳት ፡
 በሙሉ ፡ አላፈ ፡ በመሆን ፡ ከሳሹ ፡ እንደፈቀደው ፡ በአንድ ፡ ክስ ፡ ወይም ፡ ለብቻ ፡
 ለብቻ ፡ ሊከሰሱ ፡ ይቻላል ፡ ተብሎ ፡ መተርጎም ፡ አለበት ።²⁰

ሺሚው ፡ ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ በአንድነት ፡ አላፈ ፡ የሚሆንባቸው ፡ ሦስት ፡
 ሁኔታዎች ፡ አሉ ። ከነዚህም ፡ ውስጥ ፡ የመጀመሪያው ፡ ሺሚው ፡ ለሦስተኛው ፡
 ወገን ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ እንዳለው ፡ ተናግሮ ፤ እንደገና ፡ ለሦስተኛው ፡
 ወገን ፡ ለካናገር ፡ ይህን ፡ ሥልጣን ፡ ሲሸረው ፡ ወይም ፡ ሲወስነው ፡ ነው ። በእን

20. በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ መጨረሻ ፡ ስለ ፡ ሕግ ፡ ትርጉም ፡ የተሰጠውን ፡ ማስታወሻ ፡ ተመልከት ።

እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ብሎ ፡ ያምናል ። ስለዚህ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ሺሚው ፡ በውሉ ፡ እንዲጸና ፡ ባይገደድ ፤ እሱም ፡ እንደራሴውም ፡ ባሳደሩበት ፡ እምነት ፡ ምክንያት ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ለደረሰበት ፡ ጉዳት ፡ አላፈ ፡ ይሆናል ።

ሺሚው ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ የእንደራሴውን ፡ ሥልጣን ፡ ያላስታወቀ ፡ እንደሆነ ፤ ከዚህ ፡ አላፈነት ፡ ሊደን ፡ ይችላል ። ነገር ፡ ግን ፡ ሺሚው ፡ ሥልጣን ፡ ለእንደራሴው ፡ መስጠቱን ፡ በመንግሥት ፡ መዝገብ ፡ ያስመዘገበ ፡ እንደሆነ ፤ ወይም ፡ ሥልጣን ፡ መስጠቱን ፡ በይፋ ፡ ያስታወቀ ፡ እንደሆነና ፤ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ይህን ፡ በምንም ፡ ዐይነት ፡ ሁኔታ ፡ አውቆ ፡ እንደሆነ ፤ ይህንን ፡ ሥልጣን ፡ መሻሩን ፡ በይፋ ፡ ባለማስታወቁ ፡ ለሚደርሰው ፡ ጉዳት ፡ አላፈ ፡ ይሆናል ። ሺሚው ፡ የእንደራሴውን ፡ ሥልጣን ፡ መሻሩን ፡ ያስመዘገበ ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ የእንደራሴውን ፡ መሻር ፡ በማንኛቸውም ፡ ዐይነት ፡ መንገድ ፡ ቢሆን ፡ የሰማ ፡ እንደሆነ ፤ ሺሚው ፡ አላፈ ፡ አይሆንም ።

ሁለተኛው ፡ መንገድ ፡ ደግሞ ፡ ሺሚው ፡ የሻረውን ፡ ወይም ፡ ሥልጣኑን ፡ የቀነሰበትን ፡ እንደራሴ ፡ የተሾመበትን ፡ ወይም ፡ ሥልጣን ፡ የተሰጠበትን ፡ ጽሑፍ ፡ እንዲመልስለት ፡ ሳይጠይቀው ፡ ሲቀር ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ ለእንደራሴው ፡ የሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ በፍርድ ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሻር ፡ ወይም ፡ እንዲቀነስ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ሳያመለክት ፡ ሲቀር ፡ ነው ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ ሺሚው ፡ አላፈ ፡ ይሆናል ።²¹ እንደራሴው ፡ ለሦስተኛው ፡ ወገን ፡ የሥልጣኑን ፡ ጽሑፍ ፡ ቢያሳየውና ፡²² ሦስተኛው ፡ ወገንም ፡ የሥልጣኑን ፡ መቀነስ ፡ የማያውቅ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የሥልጣኑን ፡ ጽሑፍ ፡ በመተማመን ፡ ለደረሰበት ፡ ኪሳራ ፡ ሺሚው ፡ አላፈ ፡ ይሆናል ።

በመጨረሻም ፡ ሺሚውም ፡ ሆነ ፡ እንደራሴው ፡ አላፈ ፡ የሚሆኑበት ፡ መንገድ ፡ “በሌላ ፡ በምንም ፡ ዐይነት ፡ አኳኋን” ፡ ሦስተኛውን ፡ ወገን ፡ እንደራሴው ፡ ለሺሚው ፡ ተወክሎ ፡ ለመሥራት ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ብሎ ፡ እንዲያምን ፡ የሚያደርገው ፡ ሥራ ፡ ሺሚው ፡ ሲሠራ ፡ ነው ። ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ እንደራሴው ፡ ሥልጣን ፡ አለው ፡ ብሎ ፡ በርግጥ ፡ ማመን ፡ አለበት ፤ እምነቱም ፡ እንደ ፡ ነገሩ ፡ ሁናቴ ፡ በበቂ ፡ ምክንያት ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ እንዲሆን ፡ ያስፈልጋል ። በተጨማሪም ፡ የእምነቱ ፡ መሠረት ፡ ከሺሚው ፡ ተግባር ፡ የመነጨ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ነገር ፡ ግን ፡ እምነቱ ፡ በሦስተኛው ፡ ወገን ፡ ላይ ፡ እንደራሴው ፡ እንዳደረገ ፡ ማወቅ ፡ አስፈላጊ ፡ አይደለም ። ከሺሚው ፡ በቀጥታ ፡ ሊያውቅ ፡ ይችላል ፤ ሺሚው ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ይህንን ፡ ሥልጣን ፡ ለእንደራሴው ፡ ሰጥቶት ፡ ይሆናል ፤ ወይም ፡ የእንደራሴው ፡ ቦታ ፡ (ደረጃ) ፡ ወይም ፡ ማዕርግ ፡ እንደዚህ ፡ ያለውን ፡ ሥልጣን ፡ ይይዛል ፡ ተብሎ ፡ የሚያስገምት ፡ ይሆናል ፤ ወይም ፡ የእንደራሴው ፡ “መሰል ፡ ሥልጣን” ፡ ከሕዝብ ፡ (ሰው) ፡ ወሬ ፡ የመጣ ፡ ይሆናል ። ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ የሦስተኛው ፡ ወገን ፡ የተሳሳተ ፡ እምነት ፡ መነሻ ፡ ከሺሚው ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ካለው ፡ ለሚደርሰው ፡ ጉዳት ፡ (ኪሳራ) ፡ ሁሉ ፡ ሺሚው ፡ አላፈ ፡ ይሆናል ።

ቀ ፡ ጀቪጃጃ ። ከአላፈነት ፡ ውጭ ፡ ስለ ፡ መሆን ።

(ጅ) ከእንደራሴው ፡ ጋር ፡ የተዋዋለው ፡ ሌላ ፡ ሦስተኛ ፡ ወገን ፡ ከመዋዋሉ ፡ በፊት ፡ የእንደራሴነቱን ፡ ሥልጣን ፡ ጽሑፍ ፡ ዐውቆ ፡ የተዋዋለ ፡ ከሆነ ፤

21. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥሮችን ፡ ጀቪጃጃ—ጃጅ እና ፡ ከላይ ፡ የተሰጠውን ፡ ማብራሪያ ፡ ተመልከት ።
22. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀጥ ፡ ጀቪጃጃን ፡ ተመልከት ።

ራውን : እንደራሴ : ማንኛውንም : ኪሳራ : ሊጠይቀው : አይችልም ።

(፪) እንዲሁም : ሦስተኛው : ወገን : የሚዋዋለው : ማንም : ቢሆን : ግድ : የሌለው : ከሆነና : እንደራሴውም : ለሌላ : ሰው : የተፈጸመውን : ውል : በራሱ : ስም : ለማድረግ : የተቀበለ : እንደሆነ : ሦስተኛው : ወገን : ማንኛውንም : ኪሳራ : ለመጠየቅ : አይችልም ።

የዚህ : ቍጥር : የመጀመሪያው : ክፍል : ሦስተኛው : ወገን : የእንደራሴውን ፣ ጽሑፍ : በስሕተት : ከመተርጎም : የተነሣ : ለሚደርስበት : ጉዳት : እንደራሴው ፣ በአላፊነት : እንዳይጠየቅ ፣²³ ያደርገዋል ። እንደራሴው : ከሺሚው : የሥልጣን : ጽሑፍ : ተሰጥቶት ፣ ይህንንም : ጽሑፍ : ለሦስተኛው : ወገን : ካሳየው ፣ ሦስተኛው : ወገን : የእንደራሴው : ትክክለኛ : ሥልጣን : በጽሑፍ : ውስጥ : እንደተመለከተው : ነው ። ብሎ : ማመን : አለበት ። ሺሚው : ለሥልጣኑ : ጽሑፍ : ሙሉ : አላፊነት : ስላለው : በእንደራሴው : ሥልጣን : ላይ : ለሚነሣው : ያልተጣራ : ሁኔታ : ሁሉ : ተጠያቂ : የሚሆነው : እርሱ : እራሱ : ነው ። እንደራሴው : የማታለል : ሥራ : ካልሠራ : በስተቀር ፣ ማለት : ያለውን : ሥልጣን : እያወቀ ፣ ሆነ ፣ ብሎ : የሥልጣኑን : ወሰን : በሐሰት : በመለወጥ : ለሦስተኛው : ወገን : ካልገለጸ ፣ በስተቀር : አላፊ : አይሆንም ።

የቍ : ፪ሺ፻፺፮ : ሁለተኛው : ክፍል : ደግሞ : እንደራሴው : የሥልጣኑን ፣ ወሰን ፣ አልፎ : በመሥራቱ : በውሉ : ሺሚው : እንዲጸና ፣ በማይገደድበት ፣ ጊዜ ፣ እንደራሴው : ራሱ : በውሉ : ለመጽናት : ሲስማማ ፣ ስለሚፈጠረው : ሁኔታ : ይገልጻል ። ሦስተኛው : ወገን : የሚዋዋለው : ሰው : ማንም : ቢሆን ፣ ግድ : የሌለው : እንደሆነና ፣ የውሉ : ዋና ፣ ተፈላጊ ፣ ነገር : ይህ : ያልሆነ ፣ እንደሆነ ፣ ሦስተኛው : ወገን : ከማንም : ኪሳራ : መጠየቅ : አይችልም ፣ ግን ፣ እንደራሴውን ፣ በአዲሱ ፣ ውል : እንዲጸና ፣ ማድረግ : ይችላል ።

ስለዚህ ፣ አንድ ፣ እንደራሴ ፣ ሥልጣን ፣ ሳይኖረው ፣ ለሦስተኛ ፣ ወገን ፣ አንድ ፣ ከውጭ ፣ አገር ፣ የሚመጣ ፣ የተወሰነ ፣ ዕቃ ፣ ለማቅረብ ፣ በሺሚው ፣ ስም ፣ ሆኖ ፣ ቢስማማ ፣ ሺሚው ፣ በውሉ ፣ እንዲጸና ፣ አይገደድም ። ነገር ፣ ግን ፣ እንደራሴው ፣ ራሱ ፣ በውሉ ፣ ለመጽናት ፣ ቢስማማና ፣ ለሦስተኛው ፣ ወገን ፣ ዕቃውን ፣ ማንም ፣ ቢያቀርብለት ፣ የሚለወጥበት ፣ ነገር ፣ ከሌለ ፣ ሦስተኛው ፣ ወገን ፣ የእንደራሴውን ፣ መስማማት ፣ መቀበል ፣ አለበት ፣ እንጂ ፣ ሺሚውንም ፣ ሆነ ፣ እንደራሴውን ፣ ለመክሰስ ፣ አይችልም ።

ቍ : ፪ሺ፻፺፮ ፣ እንደራሴው ፣ በራሱ ፣ ስም ፣ ስለሚፈጽመው ፣ ተግባር ።

(፩) እንደራሴው ፣ በራሱ ፣ ስም ፣ የተዋዋለ ፣ እንደሆነ ፣ ሌሎች ፣ ሦስተኛ ፣ ወገኖች ፣ ከእንደራሴው ፣ ጋር ፣ መዋዋላቸውን ፣ ቢያውቁትም ፣ እንኳ ፣ ከነዚህ ፣ ጋር ፣ የፈጸማቸው ፣ ተግባሮች ፣ ለሚያስከትሉአቸው ፣ ግዴታዎችና ፣ መብቶች ፣ እሱ ፣ ራሱ ፣ ባለቤት ፣ ይሆናል ።

(፪) እንዲህ ፣ በሆነ ፣ ጊዜ ፣ የተባሉት ፣ ሦስተኛ ፣ ወገኖች ፣ ከሺሚው ፣ ጋር ፣ አንዳችም ፣ ቀጥታ ፣ ግንኙነት ፣ የላቸውም ፣ ነገር ፣ ግን ፣ በእንደራሴው ፣ ስም ፣ ሆነው ፣ የእንደራሴውን ፣ መብት ፣ ከሺሚው ፣ ለመጠየቅ ፣ ይችላሉ ።

23. ለአንድ ፣ ዐይነት ፣ ሁኔታ ፣ ከሚያገለግለው ፣ ከቍ ፪ሺ፻፺፬(፪) ፣ ጋር ፣ አነጻጽር ።

ከሦስተኛ፣ ወገን፣ ጋር፣ ውል፣ ስለሚያደርጉ፣ እንደራሴዎች፣ ነው።²⁴ በእንደ ዚህ፣ ያለው፣ ጊዜ፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ እንደራሴው፣ ስለሌላ፣ ሰው፣ ሆኖ፣ የሚ ዋዋል፣ መሆኑን፣ ቢያውቅም፣ ቅሉ፣ ሺሚው፣ ግን፣ እንደሆነ፣ ካላወቀ፣ ሺሚው፣ “ያልተገለጸ”፣ ነው፣ ይባላል። ያልተገለጸ፣ ሺሚ፣ በውሉ፣ እንዲጸና፣ አይገደድም። በእንደዚህ፣ ያለ፣ ሁኔታ፣ እንደራሴውና፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ እንደ ተዋዋሉ፣ ተቆጥሮ፣ ሺሚው፣ ቀርቶ፣ እንደራሴው፣ በውሉ፣ አላፈ፣ ይሆናል።

ስለዚህ፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ ሺሚውን፣ በቀጥታ፣ በውሉ፣ እንዲጸና፣ ሊከ ሰው፣ አይችልም። ሆኖም፣ እንደራሴውን፣ በመክሰስ፣ በእጅ፣ አዙር፣ ሺሚውን፣ ሊከሰ፣ ይችላል። በተጨማሪም፣ በቀ፣ ሺሚው፣ እንደተገለጸው፣ አንድ፣ ገንዘብ፣ ጠያቂ፣ ባለዕዳው፣ በሌሎች፣ ሰዎች፣ ላይ፣ ያለውን፣ ገንዘብ፣ ሰብስቦ፣ ሒሳቡን፣ እንዲከፍለው፣ ማድረግ፣ ይችላል። በቀ፣ ጀቪጃጃጂ(ጀ)፣ መሠረት፣ ደግሞ፣ ሦስ ተኛው፣ ወገን፣ በእንደራሴው፣ በታ፣ ተተክቶ፣ ካልተገለጸው፣ ሺሚ፣ የእንደ ራሴውን፣ መብት፣ መጠየቅ፣ ይችላል። ከእንደራሴው፣ መብቶች፣ አንዱ፣ በቀ፣ ጀቪጃጃጂ፣ እንደተደነገገው፣ እንደራሴው፣ ስለ፣ ሺሚው፣ ሆኖ፣ በሚሠራበት፣ ጊዜ፣ የሚደርስበትን፣ ዕዳ፣ ሁሉ፣ ከሺሚው፣ ሊከፈል፣ መቻሉ፣ ነው። እንደ ራሴው፣ ላልተገለጸ፣ ሺሚ፣ ወኪል፣ በመሆኑ፣ የገባው፣ ዕዳ፣ ስለ፣ ሺሚው፣ ሆኖ፣ በመሥረት፣ የደረሰበት፣ ዕዳ፣ ስለሆነ፣ ሺሚው፣ ይህንን፣ ዕዳ፣ ለእንደ ራሴው፣ ለመክፈል፣ አላፈ፣ ነው። በዚህ፣ አኳኋን፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ በቀ፣ ሺሚው፣ መሠረት፣ ባልተገለጸው፣ ሺሚ፣ ላይ፣ አንኳን፣ ደንበኛ፣ መድኅን፣ አለው።

ሆኖም፣ ሦስተኛ፣ ወገን፣ ያልተገለጸ፣ ሺሚን፣ ለመክሰስ፣ ስለ፣ አለው፣ ችሎታ፣ ሁለት፣ ነገሮችን፣ መገንዘብ፣ ያሻል። ከነዚህም፣ አንዱ፣ ለመክሰስ፣ የሚችሉ፣ ለገንዘብ፣ ኪሳራ፣ ብቻ፣ መሆኑ፣ ነው። ሺሚው፣ ውሉን፣ በግድ፣ እንዲፈጽም፣ ለመጠየቅ፣ አይችልም። ምክንያቱም፣ በቀ፣ ጀቪጃጃጂ፣ መሠረት፣ ሺሚው፣ ለእንደራሴው፣ ለዚህ፣ አላፈ፣ አይደለም። ውሉን፣ በግድ፣ እንዲፈጽም፣ ሊከሰስ፣ የሚችለው፣ እንደራሴው፣ ብቻ፣ ነው። ሦስተኛ፣ ደግሞ፣ ባንድ፣ ዐይ ነት፣ ምክንያት፣ እንደራሴው፣ የሺሚው፣ ዕዳ፣ ያለበት፣ እንደሆነ፣ በቀ፣ ጀቪጃጃጂ፣ መሠረት፣ ለእንደራሴው፣ መክፈል፣ የሚገባውን፣ ገንዘብ፣ ከእንደ ራሴው፣ ዕዳ፣ ጋር፣ ለማቻቻል፣ ይችላል።²⁵

ለምሳሌ፣ አንድ፣ እንደራሴ፣ በራሱ፣ ስም፣ ከሦስተኛ፣ ወገን፣ ጋር፣ ተዋው ሉ፣ እንደሆነ፣ ላልታወቀ፣ ሺሚ፣ እንደራሴ፣ መሆኑን፣ ቢገልጽም፣ ባይገልጽም፣ ውሉ፣ በእንደራሴውም፣ በሦስተኛው፣ ወገንም፣ ላይ፣ የጸና፣ ይሆናል። እንደራሴ ውም፣ ውሉን፣ ቢያረርስ፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ ኪሳራ፣ እንዲከፍለው፣ እንደራሴ ውን፣ መክሰስ፣ ይችላል። እንደራሴው፣ ሊከፍል፣ ባይችል፣ ግን፣ ያልተገለ ጸውን፣ ሺሚ፣ መጠየቅ፣ ይችላል። ነገር፣ ግን፣ እንደራሴው፣ የሺሚው፣ ዕዳ፣ ቢኖርበት፣ ይህን፣ ዕዳ፣ ሺሚው፣ ለሦስተኛው፣ ወገን፣ ከሚከፍለው፣ ገንዘብ፣ ላይ፣ መቀነስ፣ ይችላል። ስለዚህ፣ ሦስተኛው፣ ወገን፣ ከእንደራሴው፣ በሙሉ፣ ሊከ

24. ቅጥፍ፣ “ስለ፣ እራሱ፣ ሆኖ”፣ ይላል፤ ነገር፣ ገን፣ “ከራሱ፣ ስም፣ ነገር፣ ገን፣ ስለ፣ ሺሚው፣ ሆኖ”፣ ማለቱ፣ ገልጾ፣ ነው። በዚህ፣ ጽሑፍ፣ መጨረሻ፣ ስለ፣ ሕግ፣ ትርጉም፣ የተሰጠውን፣ ግብታወሻ፣ ተመልከት።
 25. የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ ቀ፣ ጀቪጃጃጂን፣ ተመልከት።

ሊከፈል፡ አይችልም ።

ቀ፡ ፪ሺ፻፲፰ ። ስለ፡ ሺሚው፡ መብቶች ።

(፩) ሌሎች፡ ሦስተኛ፡ ወገኖች፡ በቅን፡ ልቦና፡ ያገኙባቸው፡ መብቶች፡ እንደተጠበቁ፡ ሆነው፡ እንደራሴው፡ ለሺሚው፡ ሲል፡ በራሱ፡ ስም፡ ያፈራቸውን፡ ተንቀሳቃሽ፡ ንብረቶች ፤ ሺሚው፡ ገንዘቦቹ፡ ናቸው፡ ብሎ፡ ለመጠየቅ፡ ይችላል ።

(፪) እንደዚሁም፡ እንደራሴው፡ ለሺሚው፡ ሲል፡ ያገኛቸውን፡ የገንዘብ፡ መብቶች፡ ሺሚው፡ በእንደራሴው፡ ተተክቶ፡ ሊጠይቅ፡ ይችላል ።

(፫) ስለሆነም ፤ ሺሚው፡ በበኩሉ፡ በእንደራሴው፡ ዘንድ፡ ያሉበትን፡ ግዴታዎች፡ ፈጽሞ፡ ካልተገኘ፡ በቀር፡ እነዚህን፡ መብቶች፡ ለመጠየቅ፡ አይችልም ።

ያልተገለጸ፡ ሺሚ፡ በቀጥታ፡ የውሎ፡ ተካፋይ፡ ሆኖ ፤ ሦስተኛውን፡ ወገን፡ መክሰስ፡ አይችልም ። ነገር፡ ግን፡ ሺሚው፡ ለእንደራሴው፡ መፈጸም፡ የሚገባውን፡ ግዴታ፡ በሙሉ፡ ፈጽሞ፡ እንደሆነና ፤²⁶ ሦስተኛው፡ ወገንም፡ በውሎ፡ ምክንያት፡ ለሚመጣው፡ ማንኛውም፡ ዐይነት፡ ኪሳራ፡ ከእንደራሴው፡ ሊካስ፡ ይችል፡ እንደሆነ ፤ በውሎ፡ መሠረት፡ አንዳንድ፡ መብቶች፡ ይኖሩታል ።

በመጀመሪያ፡ እንደራሴው፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ ላይ፡ የተቀበላቸውን፡ ተንቀሳቃሽ፡ ንብረቶች፡ (በፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ቀ፡ ፲፫፻፳፯-፴፱፡ እንደተገለጸው)፡ ሺሚው፡ ከእንደራሴው፡ ሊረከብ፡ ይችላል ። ሆኖም፡ ይህ፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ከእንደራሴው፡ ጋር፡ ያለውን፡ ግንኙነት፡ እንዲያዳክመው፡ (“እንዲቀር፡”) አያስፈልግም ። ስለዚህ፡ እንደራሴው፡ በራሱ፡ ስም፡ ስለሺሚው፡ ሆኖ፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ መኪና፡ ተቀብሎ፡ እንደሆነ ፤ በሦስተኛው፡ ወገን፡ ላይ፡ ጉዳት፡ ካላሰከተለ፡ በስተቀር ፤ ይህን፡ መኪና፡ እንደራሴው፡ እንዲያስረክበው፡ ሊያስገድደው፡ ይችላል ።

ሁለተኛ፡ ደግሞ፡ እንደራሴው፡ በሦስተኛው፡ ወገን፡ ላይ፡ አንድ፡ ዐይነት፡ መብት፡ ቢኖረው ፤ ሺሚው፡ በእንደራሴው፡ ፈንታ፡ (ቦታ)፡ ተተክቶ፡ ከሦስተኛው፡ ወገን፡ የሚፈልግበትን፡ ነገር፡ ጠይቆ፡ ማስፈጸም፡ ይችላል ። ነገር፡ ግን፡ እንደራሴው፡ በአንድ፡ ዐይነት፡ ምክንያት፡ የሦስተኛው፡ ወገን፡ ዕዳ፡ እንዳለበት፡ ሦስተኛው፡ ወገን፡ ይህን፡ ዕዳ፡ በቀ፡ ፪ሺ፻፲፰፡ መሠረት፡ ካለበት፡ ግዴታ፡ ጋር፡ ለማቻቻል፡ በሕግ፡ የሚፈቀድለት፡ ይመስላል ።²⁷

ተጨማሪ፡ (ተቀጣይ) ።

ስለ፡ ሕግ፡ ትርጉም፡ ማስወታሻ ።

የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ የመጀመሪያ፡ ረቂቅ፡ በፈረንሳይኛ፡ ተጽፎ፡ ወደ፡ አማርኛና፡ ወደ፡ እንግሊዝኛ፡ የተተረጎመ፡ ሲሆን፡ በአንቀጽ፡ ፲፱፡ በምዕራፍ፡ ፩፡ በትርጉም፡ ምክንያት፡ ተለያዩ፡ ነገሮች፡ ይገኛሉ ።

26. የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ቀ፡ ጥርጉን፡ ፪ሺ፻፲፰፡ እና፡ ፪ሺ፻፳፰-፳፫፡ ተመልከት ።
27. በፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ቀ፡ ፪ሺ፻፳፰፡ ሺሚው፡ በእንደራሴው፡ ላይ፡ ያለውን፡ ዕዳ፡ በቀ፡ ፪ሺ፻፲፰(፪) እና፡ ፪ሺ፻፳፰፡ መሠረት፡ ለሦስተኛው፡ ወገን፡ ካለው፡ ግዳ፡ ጋር፡ አንጻር ።

እንደራሴ ፡ በእንድነት ፡ በእንድነት ፡ ክስ ፡ ሊከሰት ፡ ይችላሉ ፡ ማለት ፡ ነው ። ይኸም ፡ ፍርድ ፡ ከሁለቱ ፡ በእንድነት ፡ ላይ ፡ ሥልጣን ፡ ሊኖረው ፡ በማይችልበት ፡ ጊዜ ፡ በጣም ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆናል ። ፈረንሳይኛው ፡ “ሶሊዳሪማ” ፡ በሚለው ፡ ቃል ፡ ተጠቅሟል ። የዚህ ፡ ቃልም ፡ ትርጉም ፡ “በእንድነት ፡” ማለት ፡ ነው ። ሆኖም ፡ በፈረንሳይ ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ገብቶ ፡ ሲገኝ ፤ ትርጉሙ ፡ በእንግሊዝኛ ፡ በአሜሪካ ፡ ሕግ ፡ (በኮሎን ፡ ሎው) ፡ በእንድነትና ፡ በነጠላ ፡ በመላ ፡ አላፊ ፡ መሆን ፡ (ጆይን ትሊ ፡ ኤንድ ፡ ሴቨራሊ) ፡ ወደሚለው ፡ ትርጉም ፡ የተጠጋ ፡ ነው ። በእንደዚህ ፡ ዐይነቱ ፡ አላፊነቶች ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ አላፊ ፡ ናቸው ። ሁለቱም ፡ በእንድነት ፡ ለሙሉው ፡ ዕዳ ፡ ወይም ፡ እያንዳንዳቸው ፡ ለሙሉው ፡ ዕዳ ፡ እንደ ፡ ከሳቸው ፡ ምርጫ ፡ ሊከሰት ፡ ይችላሉ ። የአማርኛው ፡ ቃል ፡ ግልጽ ፡ አይደለም ። ሆኖም ፡ ትርጉሙ ፡ ወደ ፡ ፈረንሳይኛው ፡ የተጠጋ ፡ ነው ። በእንደዚህ ፡ ዐይነቱ ፡ ሁኔታ ፡ ማለት ፡ አማርኛው ፡ ግልጽ ፡ ሳይሆን ፡ የፈረንሳይኛው ፡ ትርጉም ፡ መወሰድ ፡ አለበት ። የእንግሊዝኛው ፡ ትርጉም ፡ “እና ፡ በመላ” ፡ የሚሉትን ፡ ቃላት ፡ በሌላው ፡ ስሕተት ፡ ሆኖ ፡ መቆጠር ፡ ይገባዋል ።

የአማርኛው ፡ ትርጉም ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የተደብሰበሰ ፡ ስለሆነ ፡ በአተረጓጎም ፡ ጊዜ ፡ በፈረንሳይኛው ፡ ትርጉም ፡ መገልገል ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ። የፈረንሳይኛው ፡ ትርጉም ፡ እንደ ፡ ሁኔታው ፡ ሊለዋወጥ ፡ የሚችል ፡ በመሆኑ ፡ የበለጠ ፡ ጥቅም ፡ ይሰጣል ። የቀኑ ፡ ፪ሺ፻፺፮ ፡ ዓላማ ፡ ሺሚውንም ፡ እንደራሴውንም ፡ ለሥራቸው ፤ ለራሳቸው ፡ ጥፋት ፡ አላፊ ፡ ለማድረግ ፡ ስለሆነ ፡ ሦስተኛው ፡ ወገን ፡ በሕግ ፡ የተፈቀደለትን ፡ የመክሰስ ፡ መብቱን ፡ መወሰን ፡ አስፈላጊ ፡ መስሎ ፡ አይታይም ። እንግሊዝኛው ፡ በቀኑ ፡ ፪ሺ፻፺፮ ፡ ሥር ፡ እንደራሴው ፡ “በለ ፡ ራሱ ፡ ሆኖ” ይሠራል ። ይላል ። አማርኛውና ፡ ፈረንሳይኛው ፡ “በራሱ ፡ ስም” ፡ ሆኖ ፡ ይሠራል ። ወይም ፡ በ“ስሙ” ፡ በእንደራሴው ፡ ስም ፡ (አን ፡ ሶን ፡ ኖም ፡ ፐርፐር) ፡ ይላሉ ። እንደራሴ ፡ በራሱ ፡ ስም ፤ ግን ፡ ለሌላ ፡ ሰው ፡ ሊሠራ ፡ ስለሚችል ፤ (ለምሳሌ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቀኑ ፡ ፪ሺ፻፹፬ ፡ እንዳለው ፡ ኮሚሲዎን ፡ ሰጭ) ፡ ልዩነቱ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ነው ። የእንደራሴነት ፡ ፍሬ ፡ ነገሩ ፡ በቀኑ ፡ ፪ሺ፻፹፱ ፡ እንደተመለከተው ፡ እንደራሴው ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ስም ፡ መሥራቱ ፡ ነው ። ቀኑ ፡ ፪ሺ፻፺፮ ፡ የዚህን ፡ ተቃራኒ ፡ ሁኔታ ፡ ማለት ፡ እንደራሴው ፡ በራሱ ፡ ስም ፡ ሲሠራ ፡ የሚፈጠረውን ፡ ሁኔታ ፡ እንዲሸፍን ፡ የታሰበ ፡ ነው ። ይህ ፡ ካልሆነ ፡ እንደራሴው ፡ በራሱ ፡ ስም ፡ በሚሠራበት ፡ ጊዜ ፡ የሚፈጠረውን ፡ ሁኔታ ፡ የሚሸፍን ፡ ቅጥር ፡ አይኖርም ። ቀኑ ፡ ፪ሺ፻፹፮ ፡ እና ፡ ፪ሺ፻፹፰ ፡ አንድ ፡ እንደራሴ ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ስም ፡ ስለ ፡ ራሱ ፡ ስለሚፈጽመው ፡ ተግባር ፡ ያወሳሉ ። በጠቅላላ ፡ ትክክለኛ ፡ ሆነው ፡ መወሰድ ፡ የሚገባቸው ፡ የአማርኛውና ፡ የፈረንሳይኛው ፡ ትርጉሞች ፡ ስለሆኑ ፤ እንግሊዝኛውም ፡ እንደነሱ ፡ መተርጎም ፡ አለበት ። እንደዚህ ፡ ዐይነት ፡ ተመሳሳይ ፡ የትርጉም ፡ ችግር ፡ በቀኑ ፡ ፪ሺ፻፺፮ (፪) ፡ ውስጥም ፡ ይገኛል ። የእንግሊዝኛው ፡ ትርጉም ፡ እንደራሴው ፡ “በለ ፡ ሌላ ፡ ሰው ፡ ሆኖ” ፡ ስለሚሠራው ፡ ሲናገር ፡ አማርኛውና ፡ ፈረንሳይኛው ፡ “በሌላ ፡ ሰው ፡ ስም” ፡ (አኑ ፡ ኖም ፡ ደ ፡ ኦትርዊ) ፡ ሆኖ ፡ ስለሚሠራው ፡ ይናገራሉ ። ለእነዚህም ፡ እንግሊዝኛው ፡ ከአማርኛውና ፡ ከፈረንሳይኛው ፡ ጋር ፡ እንዲስማማ ፡ ሆኖ ፡ መነበብ ፡ አለበት ።

A COMMENTARY ON THE LAW OF AGENCY-REPRESENTATION IN ETHIOPIA

By W. L. Church*

This commentary is an attempt to study the law of representation in Ethiopia. It concerns Articles 2179-98 of the Civil Code: Chapter 1 of the Agency title of the Code, Title XIV. These sections deal with perhaps the most difficult and important aspect of agency law — the consequences of dealing with an agent for the principal who hired the agent and for the third party who dealt with him. These articles are not concerned with the rights of a principal and agent against each other or with legal presumptions and rules concerning the scope of an agent's authority to deal for and bind his principal. These are covered in Articles 2199-2265 of the Code.

This commentary is intended only as a short explanatory note on the articles concerned. It consists of a brief discussion, often reflecting the author's opinion on issues that have not yet been determined by the courts in Ethiopia. Much of the interpretation is based on the sources of the Ethiopian Code, particularly the French Civil Code, and on comparable provisions of the common law. In most instances there is no difference between the two legal systems with regard to agency.

Art. 2179. - Source of authority.

The authority to act on behalf of another may derive from the law or a contract.

This article describes the two ways in which an agent may derive his authority to act for and bind his principal: from a contract with the principal or by operation of law. In most cases, authority derives from an agreement between the agent and principal that the former should represent the latter in one or more transactions with other — "third" — persons. This contract may be written or verbal; it may even be implied by the conduct, sometimes even by the silence, of the principal and agent. The contract both creates and limits the authority. Most of the sections in the Code dealing with agency describe the limits and effects of this contract.

However, authority to act for another sometimes can arise in the absence of a contract, that is, by operation of law. For instance, a guardian or a tutor

* Faculty of Law, Haile Sellassie I University. The purpose of this commentary is to provide explanatory treatment of this area of law. It is not intended to be a detailed analysis of all the legal problems that may arise, and it does not contain a discussion of cases and secondary material.

The author wishes to express his appreciation to Mr. Everett Goldberg of the Faculty of Law for his assistance in the preparation of this commentary and particularly of the Note on Code Translation.

is empowered to act for his minor ward by the provisions of the Civil Code; there need not be, indeed cannot be, a contract between the guardian and child.¹ Similarly, authority to act for another is granted by law where an emergency has arisen which requires immediate attention² or where the agent occupies a certain position.³ In all these cases, authority to act for another person is granted by the law, even though there has been no contract. But unless the law does specifically grant such authority, or unless authority is conferred on the agent by a contract with the principal, there can be no lawful and binding exercise of authority by one person on behalf of another.

Art. 2180. - Form of authority.

Where the law requires that a contract be made in a prescribed form, the authority to enter into such contract on behalf of another shall be given in the same form.

This article is concerned with certain formal requirements where authority is to be granted by contract. Where the contract made by the agent with a third person on the principal's behalf must be in a certain prescribed form to be valid, the authority from the principal to the agent must be in that same form. For instance, the law requires that certain contracts — partnership agreements, for example⁴ — be in writing. Where a principal wishes to authorize an agent to enter into such a contract on the principal's behalf, that authority must also be in writing. It should be noted that this requirement applies only where the agent's authorization derives from a contract, not where it is based on the operation of law. It should also be noted that a principal may later ratify an originally imperfect authorization and thus make it binding.⁵

Art. 2181. - Scope of power of attorney.

- (1) The scope of a power of attorney given by contract shall be fixed in accordance with the contract.
- (2) Where the agent informs a third party of his power of attorney, the scope of his authority shall, as regards such third party, be fixed in accordance with the information given to him by the agent.
- (3) The scope of a power of attorney shall be interpreted in a restrictive manner.

A power of attorney is simply an authorization to an agent to act for a principal.⁶ Article 2181 states three rules regarding powers of attorney. First, the limit of the agent's authority is defined by the terms of the contract creating that authority. If the agent attempts to exceed this limit, his action will not bind the principal, unless by virtue of law.⁷ If the power of attorney permits the agent to purchase a car, and he tries to purchase a boat, the principal will not be bound by his act. Secondly, where the agent informs a third party of his power of attorney, the third party is bound with the principal only to the extent of that information.⁸

1. See, e.g., Civ. C., Arts. 280 and 2253, dealing with tutors and curators respectively.

2. See Civ. C., Arts. 2257-65, dealing with unauthorized agency.

3. See Com. C., Arts. 32, 35, and 36.

4. Com. C., Art. 214.

5. See Civ. C., Arts. 2190 and 2192, dealing with ratification.

6. See Note on Code Translation, at the end of this commentary.

7. E.g., under Com. C., Art. 35.

8. But see Note on Code Translation, at the end of this commentary.

A COMMENTARY ON THE LAW OF AGENCY-REPRESENTATION IN ETHIOPIA

Finally, the scope of an agent's authorization under a power of attorney will be narrowly interpreted. The agent's authority will extend only to what is clearly mentioned in the agreement. If the agreement allows the agent to purchase twenty cans of black paint for the principal, the agent cannot bind the principal to pay for varnish or brown paint, or gray paint, or twenty-one cans.

Art. 2182. - Extinction of power of attorney.

(1) Unless otherwise agreed, a power of attorney given by contract shall be extinguished where the principal or the agent dies, is declared absent, becomes incapable or is adjudged bankrupt.

(2) The provisions of sub-art. (1) shall apply where a body corporate ceases to exist.

Unless there is an agreement to the contrary between the agent and principal, the power of attorney is extinguished if either the agent or principal dies, is declared legally absent by a court,⁹ or becomes incapable.¹⁰ (Minors are incapable under the law; a court will declare a person who is not a minor legally incapable if it is convinced that he is for some reason unable to conduct his affairs.) The power of attorney also is extinguished where either agent or principal is adjudged bankrupt, that is, where either is a commercial person ("trader") and cannot meet his debts.¹¹ Finally, if either agent or principal is a body corporate, such as a share company or private limited company, and ceases to exist under law, a power of attorney given by or to it also ceases to exist.

Article 2182 states that a power of attorney is extinguished under the specified circumstances unless there is an agreement to the contrary. Under some circumstances, however, such an agreement cannot be binding. For instance, if the principal loses his capacity to contract, he will not be bound by any power of attorney. Or, if the agent dies or loses his ability even to understand the transaction in question, the principal will not be bound by the agent's consent, even if he agreed to be bound under such circumstances in a power of attorney addressed to the agent.¹² But where there is no legal impediment to the agent's acting on behalf of the principal, they may agree in advance that the power of attorney will remain effective despite future mishap. Thus, they may agree that even if the agent is adjudged bankrupt, he may still act for and bind the principal under a power of attorney. These principles relating to extinction are carried over into contracts of agency in Articles 2230 and 2232 of the Civil Code.

Art. 2183. - Revocation of authority.

(1) The principal may at any time restrict or revoke, as regards third parties, the authority he gave to the agent to make contracts in his name.

(2) Any waiving of such right shall be of no effect.

This article makes it clear that a principal always has the right to restrict or revoke altogether any authority he may have given an agent. The principal cannot even contract away this right. The agent can, of course, claim that the principal has breached his contract with the agent by not allowing the agent to represent him, and the agent can sue the principal for damages for this breach. But he cannot bind the principal to a third party if the principal has revoked or restricted his authority.

9. See Civ. C., Art. 154.

10. See Civ. C., Arts. 192-97.

11. See Com. C., Book V and Art. 5.

12. See Civ. C., Art. 2189(2).

Art. 2184. - Document to be returned.

- (1) The agent shall upon the authority coming to an end return to the principal the document, if any, evidencing his authority.
- (2) He may not retain such document until final settlement of his accounts or claims with the principal.

Article 2184 commands that an agent must return any instrument showing his authority to the principal whenever that authority comes to an end. He may not even keep the instrument until all his accounts with the principal have been settled, although he could have a copy made as evidence of his agreement with the principal. The reason for this requirement is that the agent otherwise could obligate the principal to unknowing third persons under Articles 2181 and 2195. For his own protection, therefore, the principal must be able to compel the return of documents of authorization he has signed. If the agent refuses to give the document to the principal, the latter could have the court demand its return; refusal then would be contempt of court.

Art. 2185. - Loss of document.

Where the agent alleges to have lost the document evidencing his power, the principal may, at the expense of the agent, apply to the court to declare that the document is revoked.

If an agent loses, or claims he has lost, a document of authorization, the principal can have a court declare that the document is revoked. If the principal does this, he will be protected against improper future use of the document, by either the agent or anyone else. He will not be liable to third parties under Article 2181 or 2195 of the Civil Code.

The expense involved if the principal has to get a court declaration of revocation because his agent has lost or claims to have lost his document of authorization is chargeable to the agent. This means that all court fees and the reasonable fee of the principal's lawyer will have to be borne by the agent.

Art. 2186. - Justification of authority.

Whosoever has dealings with an agent may at any time require him to produce a justification of his authority and, where his authority is evidenced by a document, to produce a copy of such document duly signed by the agent.

This article protects persons who deal with agents by permitting them to demand that the agent give a justification of his authority. (If he refuses, however, it would seem that the only remedy open to the third party would be to refuse to deal with him.) Where the agent has a document describing his authority, he can be asked to sign a copy of the document and "produce" it for the third party. According to the French language text of the Code, the agent is obliged to give a signed (by himself) copy of the document to the third party: this is what "produce" means in the English text. If the agent does produce a copy of the document, his authority will be as stated therein if the document has not been revoked by the principal or by law or a court.¹³ If the third party fails to demand justification under Article 2186, he may have difficulty proving that he was misled by the principal under Article 2195. Careful third parties therefore should always demand justification, to protect themselves in the event that the agent is unauthorized.

13. See Civ. C., Art. 2181.

Art. 2187. - Conflicting interests.

- (1) A contract made by an agent in a case where his interests conflict with those of the principal may be cancelled at the request of the principal where the third party who entered into the contract knew or should have known of the conflict.
- (2) The principal shall, within two years from his knowing of such circumstances, declare whether or not he intends to cancel the contract.
- (3) The contract shall be cancelled where the third party concerned fails to declare his intention to be bound by the contract within two months from having been informed of the principal's intention to cancel the contract.

This article protects the principal in the event that his agent's interests conflict with his own. An agent should represent only the interests of his principal. If there is a good chance that the agent has represented the interests of someone else, the principal should be allowed to cancel the effects of the agent's acts. There is a strong likelihood that an agent will not represent only his principal's interests when his own interests conflict with these. For instance, if the principal hires an agent to sell his car, and the agent is himself in the business of selling cars, the agent's interest will conflict with the principal's: the agent will try to get the best price for his own cars, not for the car of the principal. A principal is protected from such an agent by Article 2187. If the third party — the party to whom the agent sold the principal's car in the example above — knew that the agent's and principal's interests conflicted, the contract can be cancelled at the principal's request. It also may be cancelled even though the principal cannot prove that the third party actually knew about the conflict if the principal can establish that the third party should have known about it, that is, if a reasonable man in the third party's position would have known there was a conflict. But if the third party did not know of the conflict, and there was no reason why he should have known, the conflict does not constitute a basis for cancellation of the contract.

If the principal wishes to have the contract cancelled under Article 2187(1), he must inform the third party of that fact within two years after he discovers the conflict of interests.¹⁴ Within two months after receiving that information, the third party must indicate to the principal whether or not he intends to "be bound" by the contract; that is, whether or not he opposes cancellation and wishes to hold the principal to the contract.¹⁵ If he does not declare his intention within the two month period, or if he declares that he does not intend to hold the principal to the contract, the contract automatically is cancelled. Otherwise, the principal must seek cancellation from a court.¹⁶ A contract may be cancelled only upon a court order, except where the law provides otherwise (as in Article 2187(3)).

Art. 2188. - Contract with oneself.

- (1) A contract made by an agent may be cancelled at the request of the principal where the agent made the contract with himself, whether he acted on his behalf or in the name of a third party.
- (2) The provisions of sub-art. (2) and (3) of Art. 2187 shall apply in such case.

14. Civ. C., Art. 2187(2).

15. Civ. C., Art. 2187(3).

16. See Civ. C., Arts. 1808-18.

(3) Nothing in this Article shall affect the special provisions applicable to commission agents (Art. 2248 and 2252).

The agent's interests automatically conflict with the principal's where the agent contracts with himself, either on his own behalf or as the agent of another principal. Article 2188 permits the principal to cancel his contract with the third party in case of such conflict, and he may do so even though the third party is another principal, who did not know or have reason to know about the agent's dual role. As in Article 2187, the principal must state his intention to cancel within two years from the time when he realized the agent played his dual role, and the third party must reply within two months thereafter. Sub-article (2) and (3) of Article 2187 apply under Article 2188 just as they do under Article 2187.

There is one exception to the terms of Article 2188. This involves a "commission agent." Such an agent sells for another goods in the agent's own name.¹⁷ Where there is a fixed price for the goods involved, such an agent may effect the transaction on his own account and still bind the principal, unless the principal has forbidden this.¹⁸

Art. 2189. - Complete agency.

- (1) Contracts made by an agent in the name of another within the scope of his power shall be deemed to have been made directly by the principal.**
- (2) The principal may avail himself of any defect in the consent of the agent at the time of the making of the contract.**
- (3) Any fraud committed by the agent may be set up against the principal by the third party who entered into the contract with the agent.**

This article is the cornerstone of agency law under the Civil Code. It sets two conditions. The agent must act within the scope of his authority, and he must act in the name of his principal. (Article 2197 makes it clear that the name of the principal must be known; it is not enough for the agent to tell the third party that he is acting for another, but unnamed, person.) If these two conditions are met, the resulting contract is legally deemed to have been made directly by the third party with the principal, and the agent "disappears" from the transaction. The agent is not bound to the third party, and the third party is not bound to him. The third party is instead bound to the principal, whom he may never have seen. This principle enables one man simultaneously to do business with many persons and over hundreds of miles of distance. Without it, legal persons, such as share companies and other business organizations, could not function at all.

Article 2189 also provides that where the agent did not consent to the contract with the third party the principal can cancel the contract. This is entirely consistent with the basic principles of agency law. Consent is an element of all valid contracts. Although the principal is deemed to contract, it is the agent who actually deals with the third party, and if the agent has not consented to the arrangement with the third party — if he has been coerced to contract, for instance — there has been no contract at all between the principal and third party. The agent has never reached his goal of communicating with the third party for the principal. It should be noted, however, that the agent need not be legally capable in order to give his consent. He need only be able to understand the transaction. A minor can act as an agent and bind his principal.

17. See Civ. C., Art. 2139.

18. See Civ. C., Arts. 2148-52.

A COMMENTARY ON THE LAW OF AGENCY-REPRESENTATION IN ETHIOPIA

Finally, Article 2189 provides that if the agent commits any fraud in his dealings with the third party the latter can treat it as the principal's fraud, and thus can cancel the contract. This also is consistent with the principles of agency law. The contractual relation between the principal and third party depends on their effective communication through the agent. Where the agent commits fraud on the third party, that communication is impaired.

Art. 2190. - Abuse or lapse of power.

- (1) Contracts made by an agent in the name of another outside the scope of his power may be ratified or repudiated at his option by the person in whose name the agent acted.**
- (2) The provisions of sub-art. (1) shall apply where the agent acted under an authority which had lapsed.**

This article covers the situation where a person has attempted to act as an agent for a principal but has acted outside any authority given him by the principal. In such a case, the principal is not bound to the third party, unless he wants to be. He has a choice: he can either ratify or repudiate the agent's acts. If he repudiates, he is not bound. If he ratifies, and the agent purported to act in his name, he is bound and so is the third party. Article 2190 applies whether the agent was empowered to act in some ways for the principal but exceeded that power, or whether he was never authorized or was once authorized under an authority which had terminated, or lapsed. In such cases the principal is not bound in contract to the third party. He may incur liability under Article 2195, but that will be the extent of his obligations.

The Code does not define what acts will constitute ratification or repudiation. However, courts traditionally have treated this issue very flexibly. Clearly a written declaration will suffice for either. So also will an oral statement to the third party or even generally to the public, if it can be sufficiently proved. Under many circumstances, mere acts by the principal will be sufficient; for instance, if the principal accepts the benefits of the agent's action, or if he continues to perform under the contract made by the agent, he will be said to have ratified the contract and will be bound by it. In some cases, where it evidently was really in the principal's interest that the agent act for him, even if the agent lacked authority, the principal will be legally obliged to ratify the agent's acts.¹⁹

Art. 2191. - Option of principal.

- (1) The third party having entered into the contract with the agent may demand that the person in whose name the agent acted immediately declare whether he intends to ratify or to repudiate the contract.**
- (2) Failing immediate ratification, the contract shall be deemed to be repudiated.**

This provision helps protect a third party who has dealt with an agent who was not authorized. In such cases, under Article 2190, the principal has the option of ratifying or repudiating the contract. So that the third party may know whether or not he is in fact bound by the contract, he may demand that the principal commit himself at once. If the principal then fails to ratify immediately, he is deemed to have repudiated, and neither he nor the third party is bound. How long a time "immediately" may be, of course, depends on the circumstances of each case. The principal must make a reasonable effort to reach the third party

19. See Civ. C., Arts 2207 and 2264.

as soon as possible. He usually should use the same method of communication or a faster one than the third party used to reach him with his demand that the option be exercised.

Article 2191 can protect the third party only if he knows or suspects that the agent has acted outside his authority. Otherwise, the third party will not demand that the principal exercise his option, and Article 2191 will not apply. In the absence of such a demand, the Code does not indicate how long a time may pass before the principal is deemed to have accepted or rejected the contract. Depending on the case, this could be a long time. Once the principal has chosen to ratify, or repudiate, however, he cannot later change his mind. His decision is final.

Art. 2192. - Effect of ratification.

Where the contract is ratified, the agent shall be deemed to have acted within the scope of his power.

If the principal does ratify his agent's acts, the agent will be deemed to have acted within his power from the beginning: the principal and third party will be deemed to have made the contract when the agent made it, and not when the principal ratified. (The contract is said to have "related back" to the earlier time.) Thus, the third party cannot destroy the principal's power to ratify by attempting to withdraw from the contract between the time the agent made it, without authority, and the time when the principal ratified it. If the agent has without authority contracted to purchase food produce from the third party, the principal can ratify and bind the third party if the price of food goes up, or he can repudiate and withdraw from the contract if the price of food falls. The only protection the third party has is that he can force the principal to declare whether he will ratify or repudiate immediately — as soon, that is, as the third party becomes aware that the agent was unauthorized.

Art. 2193. - Effect of repudiation.

- (1) The provisions of Art. 1808-1818 of this code shall apply where the contract is repudiated.
- (2) The third party having entered into the contract with the agent may demand that the damage caused to him by reason of his having in good faith believed in the existence of a valid authority be made good in accordance with the provisions of the following Articles.

This Article provides for the event that the principal decides to repudiate the contract. Under Articles 1808-18 of the Civil Code a contract lawfully invalidated by one party binds neither party, but both should be restored so far possible to the positions they occupied before the contract was made. If the other party — the third party in an agency context — has already performed part of the contract, or made improvements that the first party — the principal — will obtain, the first party must either pay for the value of the benefits or perform that part of the contract himself. If the other party has unwittingly so far committed himself to the contract that it would be impossible to restore him to his former position, the contract may not be invalidated at all. It is interesting to note that under Article 1814 the first party must answer "in due time" whether he intends to cancel or affirm the contract, while under Article 2191 he must do so "immediately."

Where the principal has received no benefit from the third party's preparations or partial-performance of the repudiated contract, he is in general not liable for anything to the third party. The third party may still have suffered certain damages, however, either expenses of preparation or losses incurred by passing up chances to make other contracts. If the third party in good faith believed the agent

had authority to make the contract, he may be able to hold the agent liable for these damages under Articles 2194, 2195 and 2196, discussed below.

Art. 2194. - Liability.

- (1) The agent shall be liable to pay compensation to the third party in the case referred to in Art. 2193.**
- (2) The agent shall not be liable where he acted in good faith not knowing the reason by which his authority had come to an end.**
- (3) The principal shall in such case be liable to pay compensation.**

Where the principal repudiates the contract under Article 2193, the agent is in general liable to the third party for damages incurred by the latter because of his reliance on the contract which he supposed that he had with the principal. However, there is one case in which the agent can shift this liability to the principal. This exception occurs when the agent in good faith believed he did have authority to bind the principal. The agent's belief must have been held by him at the time he attempted to transact for the principal. It must also, it would seem, have been reasonable for the agent to think that he had authority. The Code seems to indicate that this exception can occur only where the agent once had authority, which, unknown to him, had terminated for some reason, but it is possible that the courts will apply the provision also in the case in which the agent reasonably thought he had a broader authority than he in fact possessed. Such cases would be very few in number (in most such cases there would be implied authority under Article 2200), but they conceivably might arise.

Art. 2195. - Liability of principal.

The principal shall be jointly liable with the agent where:

- (a) he informed a third party of the existence of the power of attorney but failed to inform him of the partial or total revocation of such power; or**
- (b) he failed to ask the agent to return the document evidencing the power of attorney and failed to seek a judicial decision to the effect that such document was revoked; or**
- (c) he caused in any other manner, in particular by his statements, behaviour or failure to act, a third party to believe that the person with whom he was dealing was authorised to act on behalf of the principal.**

If the principal, as well as the agent, is responsible for a third party's erroneous conclusion that the agent was authorized to deal for the principal, the agent is said to have been "apparently authorized" to deal for the principal, and the agent and principal are jointly liable. "Jointly," as used in this article, should be construed to mean that either or both the agent and principal can be sued for the full amount of the liability, in one action, or in separate actions if the plaintiff so desires.²⁰

There are three instances in which the principal is made liable along with his agent. The first is where the principal informed the third party that his agent had a power of attorney, but then, without telling the third party, revoked or restricted the agent's power. In such a case, the third party will rely on the principal's original description of the agent's authority. Accordingly, although the principal is not bound by the contract, both he and the agent are liable for any damages incurred by the third party as a result of his reliance on the agent's apparent authority.

20. See Note on Code Translation, at the end of this commentary.

The principal can escape liability if he did not inform the third party of his agent's authority in the first place. But if he filed a power of attorney in a public registry, or if he made it generally known that he had given the authority, and the third party learned of the authority from any source, the principal will be liable for his failure to publicize his revocation of authority. If he does file such revocation, however, or if the third party hears about it in any fashion, the principal will not be liable.

Secondly, the principal is liable if he has failed to ask the agent to return a revoked or restricted power of attorney, or has not sought a court declaration of revocation or restriction.²¹ If the agent shows a third party his document of authority²² and the third party knows of no restriction on it, the principal will be made liable for damages suffered by the third party in reliance on the document.

The final source of liability for the principal as well as the agent occurs where he has "in any other manner" caused the third party to believe that the agent had authority to deal for the principal. The third party must actually believe that the agent has authority, and the belief must be reasonable under the circumstances. In addition, it must be based on knowledge that had its source in an action of the principal, but it does not matter how the knowledge came to the third party. He may have learned it directly from the principal; the principal may in the past have generally granted his agents the power in question; it may be that the position or title of the agent usually implies that he would hold certain authority; or the agent's apparent authority may be merely a matter of public rumor. As long as the source of the third party's reasonable misunderstanding can be traced back to the principal, he will be made liable for any damages that follow.

Art. 2196. - Exclusion of liability.

- (1) Except in cases of fraud, a third party who has dealings with the agent may not claim compensation from the agent on the ground that he acted outside the scope of his authority where such third party, prior to entering into the contract, took cognizance of the document evidencing the authority of the agent.
- (2) A third party may not claim compensation where the personal qualifications of the person with whom he has dealings is not essential to him and the agent agrees to be personally bound by the act he had done on behalf of another.

The first section of this article serves to protect the agent from incurring liability to the third party²³ through the third party's erroneous interpretation of the document evidencing the agent's authority. If the agent has been given a document by his principal and he shows this document to the third party, the third party must rely on the document as a correct statement of the agent's authority. Since the principal is solely responsible for that document, only he is liable to the third party for confusion which may arise as to the agent's authority. The agent is not liable unless he committed fraud — that is, unless it can be proved that he knew what his authority was and intentionally misrepresented to the party its scope.

21. See Civ. C., Arts. 2184-85, and the discussion thereof above.

22. See Civ. C., Art. 2188.

23. Compare Civ. C., Art. 2194(3), which serves a similar purpose.

A COMMENTARY ON THE LAW OF AGENCY-REPRESENTATION IN ETHIOPIA

The second part of the article deals with the case in which an agent who has acted beyond his authority, and thus has not bound his principal, agrees himself to be bound to the contract. If the identity of the person with whom the third party contracts is not an essential part of the contract, the third party can hold the agent to his new contract, but he cannot claim damages from either the principal or agent. Thus, if an agent, without authority, agrees to supply the third party with a standard product on the principal's behalf, the principal is not bound. But if the agent agrees to be bound instead, and it does not matter to the third party who supplies the product, he must be satisfied with the agent. He cannot sue either agent or principal for damages.

Art. 2197. - Agent acting on his own behalf.

- (1) An agent who acts on his own behalf shall personally enjoy the rights or incur the liabilities deriving from the contracts he makes with third parties, notwithstanding that such third parties know that he is an agent.
- (2) Third parties shall in such case have no direct action against the principal and may only exercise against him, on behalf of the agent, the rights pertaining to the agent.

This article concerns agents who deal with third parties in their own names, and not in the name of their principal.²⁴ In such a case, if the third party does not know who the principal is, the principal is said to be "undisclosed," even though the third party may know that the agent is acting on behalf of *someone* else. An undisclosed principal is not liable on the contract. The agent and the third party are held to have contracted together, and the agent rather than his principal is bound by the contract.

The third party therefore cannot sue the principal directly on the contract. However, he can sue the agent, and through the agent he can in effect *indirectly* sue the principal. Under Article 1993 of the Code, a creditor may ensure that his debtor collects sums owing to him so that the creditor is fully paid, and, more directly in point, under Article 2197(2) a third party may exercise against an undisclosed principal rights which the agent has against that principal. Among the agent's rights against the principal is the right given by Article 2222 to compensation for liabilities incurred by the agent on the principal's behalf. Since his liability as agent for an undisclosed principal was incurred on behalf of the principal, the principal is liable for this same liability to the agent and, through Articles 1993 and 2197(2), the third party has an effective remedy even against an undisclosed principal.

There are two points to be noted about a third party's ability to sue an undisclosed principal, however. One is that he can sue only for money damages — he cannot demand specific performance, because the principal does not owe this to the agent under Article 2222. Only the agent can be sued for specific performance of the contract with the third party. Secondly, if for any reason the agent owes the principal money, the principal may set off this sum against the amount he owes the agent under Article 2222,²⁵ and for that much of the obligation the third party will be able to look only to the agent.

24. The article states "on his own behalf," but it is clear that this is meant to be "in his own name, while on the principal's behalf." See Note on Code Translation, at the end of this commentary.

25. See Civ. C., Art. 2223.

For example, if an agent has contracted with a third party in his own name, whether he has stated that he is an agent for an unknown principal or not, the agent and third party are both liable on the contract. If the agent breaches the contract, the third party may sue him for damages. If the agent cannot pay, the third party can then go against the undisclosed principal. But if the agent owes the principal money, that sum will be deducted from the amount which the principal must pay to the third party. The third party, therefore, has complete recourse against the agent but, in some cases, less than full recourse against the undisclosed principal.

Art. 2198. - Rights of principal.

- (1) Without prejudice to the rights of third parties in good faith, the principal may recover any movable which the agent acquired on his behalf while acting in his name.
- (2) He may substitute himself for the agent with a view to enforcing the claims acquired on his behalf.
- (3) The principal may not exercise his rights under this Article unless he discharges his obligations towards the agent.

An undisclosed principal may not directly sue the third party as a party to the contract. But if the principal discharges all his obligations towards the agent — so that the third party can get satisfaction from the agent for any damages under the contract, and so that the agent is treated fairly²⁶ — he does have some rights pertinent to the transaction.

In the first place, the principal can recover from the agent any movable property (defined in Civ. C., Arts. 1127-39) which the agent obtained from the third party, so long as this does not prejudice the third party's position with regard to the agent. Thus, if the agent has acquired a car from the third party, in his own name, but in the principal's behalf, the principal can compel the agent to transfer the car to the principal if this does not cause harm to the third party.

Secondly, if the agent has acquired claims against the third party, the principal can substitute himself for the agent to see to it that these claims are enforced. His position in this respect against the third party is as strong as the third party's position against him under Article 2197(2). Since the agent could, the principal also could demand specific performance by the third party on his contract with the agent. But it would seem that if the agent, for any reason, owed the third party any money, the third party could set off this debt against his obligation under Article 2198.²⁷

Appendix

NOTE ON CODE TRANSLATION

The Civil Code originally was drafted in the French language, then translated into Amharic and English. Unfortunately, a number of discrepancies exist between these versions in Chapter 1 of Title XIV.

The English version of Articles 2180, 2183, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2196, and 2197, speaks of the "contract" which an agent makes with a third party on behalf of the principal. The Amharic version of 2180, 2183, 2189, 2191,

26. See Civ. C., Arts. 2197 and 2222-23.

27. Compare Civ. C., Art. 2223, under which the principal can set off sums owed him by the agent against his obligations to the third party under Civ. C., Arts. 2197(2) and 2222.

A COMMENTARY ON THE LAW OF AGENCY-REPRESENTATION IN ETHIOPIA

2196, and 2197 speaks of "contract" (ወል) ; the Amharic of 2190, 2192, and 2193 speaks of "act" (ተገባር). The French version either uses the word "act" (*acte*) or speaks of the third party "dealing with" the agent; in either case, the French clearly includes all juridical acts which the agent performs on behalf of the principal. A contract is the major type of juridical act, but it is not the only one. Since there is no strong reason why the law of these articles should be limited to contracts, the English and Amharic versions should be read to include juridical acts other than contracts. Articles 2187 and 2188 also speak of the "contract" made by the agent with a third party. However, "contract" is also used in the French and Amharic (*contract*; ወል), and the articles should be read as they appear.

The English version of Articles 2181, 2182, and 2195(a), speaks of a "power of attorney." A power of attorney is sometimes thought to be a formal written document. The French merely uses the word "power" (*pouvoir*) or the words "power of representation" (*pouvoir de représentation*), neither of which embodies a requirement or implication of formality or of a written document. The same is true of the Amharic (ሥልጣን፡ወይም፡የእንደራሴነት፡ሥልጣን). Therefore, the English words "power of attorney" should be read merely as "power," without any implication of special formalities or of a written document.

The English and Amharic versions of Article 2181(2) state that an agent's authority as regards a third party is fixed according to what the agent tells the third party. The French rendition is substantially different: where the English and Amharic say "agent" (አንደራሴ), the French says "the person represented" (*représenté*), that is, the principal. The English and Amharic seem to make little sense, since they give considerable freedom to the agent at the expense of the principal, and require little diligence on the part of third parties. However, since the difference in meaning is substantial, and since the Amharic account is official, little can be done about this problem unless the Civil Code is amended to conform with the drafter's intention, or unless the courts adopt the arguable principle that the French version may be used to interpret Amharic provisions which make little sense, even where the language of the Amharic provisions is unambiguous.

The English translation of Article 2195 speaks of the principal being "jointly" liable with the agent. The word "jointly" in the common law system means that both parties may be sued, but that they must be sued together, in the same action. This can be disadvantageous where it is difficult for the court to get jurisdiction over one of the parties. The French version uses the word *solidairement*; this word also means "jointly," but its interpretation in French law falls closer to what is called "joint and several liability" in the common law; that is, both parties are liable, and they may be sued together, or they may be sued separately for the full amount of the obligation, in the discretion of the plaintiff. The Amharic terminology (ከ...ጋራ) is somewhat ambiguous, but it seems to be interpreted like the French. Under these circumstances, the meaning of the French version should govern. The English translation should be treated as a mis-translation (the words "and severally" having been omitted). The Amharic provisions being somewhat ambiguous, the language of the drafter — the French — should be used as an aid in choosing the better interpretation, toward which the Amharic leans anyway. The French interpretation is supported by its greater flexibility; because the purpose of Article 2195 is to make both the agent and principal liable for their own actions, their own faults, it would seem that no unnecessary restrictions should be imposed on third parties entitled under the law to sue them.

The English version of Article 2197 speaks of an agent "acting on his own behalf." The French and Amharic accounts speak of an agent acting "in his own name" or "in his [the agent's] name" (*en son nom propre*; በራሱ ስም). The distinction is important, since an agent can act on behalf of another but still in his own name (for example, a commission agent; Civil Code, Art. 2234). The essence of representation, as embodied in Article 2189, is that an agent acts in the name of another; Article 2197 is clearly intended to cover the opposite situation; that is, when an agent acts in his own name. If it did not, there would be no provisions covering the circumstance where an agent acts in his own name. The situation where an agent acts in the name of another, but in his own behalf, is covered essentially by Articles 2187 and 2188. For these reasons, the Amharic and French versions are the only ones reasonable, and the English should be read accordingly. A similar language problem exists in Article 2196(2), where the English translation speaks of the act the agent did "in behalf of another." The French and Amharic speak of an act "in the name of another" (*au nom d'autrui*; ለሌላ ሰው). Here, too, the English should be read to conform with the Amharic and French versions.

ያለነፃ ፡ ፈቃድ ፡ የሚሰጡ ፡ የእምነት ፡ ቃላትና ፡
የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቅጥር ፡ ፴፭ ።

ከስታንሊ ፡ ዚ ፡ ፈሸር ፣ ቀ ፡ ኃ ፡ ሥ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋክልቲ ።

በማስገደድ ፡ ቃልን ፡ መቀበል ፡ ውጤተ ፡ ቢስና ፡ ከሕግ ፡ ውጭ ፡ ስለመሆኑ ።

በማንኛውም ፡ አገር ፡ ቢሆን ፡ ፖሊሶች ፡ ተገቢ ፡ ባልሆኑ ፡ የምርመራ ፡ ዘዴዎች ፡ እንደሚጠቀሙ ፡ የታወቀ ፡ ነው ። በየትም ፡ አገር ፡ ቢሆን ፡ ደግሞ ፡ የአካል ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡ ማለት ፡ በድብደባ ፡ የመንፈስ ፡ ፍርሀት ፡ በመፍጠር ፡ ወይም ፡ ተገቢ ፡ ባልሆነ ፡ ድለላ ፡ ወይም ፡ የተስፋ ፡ ቃል ፡ በመስጠት ፡ የተገኘ ፡ የተከላከሉ ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ክስ ፡ በሚታይበት ፡ ጊዜ ፡ በተከላከሉ ፡ ላይ ፡ እንደ ፡ መረጃ ፡ ሲቀርብ ፡ አይችልም ። ያለነፃ ፡ ፈቃድ ፡ የተገኙ ፡ የእምነት ፡ ቃላት ፡ ለማስረጃነት ፡ ተቀባይነት ፡ የማያገኙበት ፡ ዋና ፡ ምክንያት ፡ እውነተኛነታቸው ፡ ስለማያስተማምን ፡ ነው ። ስብአዊ ፡ ካልሆነ ፡ ቅጣት ፡ ከሚደርስ ፡ ስቃይ ፡ ለማምለጥ ፡ ወይም ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ጥቅም ፡ ለማግኘት ፡ ሲሉ ፡ ያልሠሩትን ፡ ወንጀል ፡ የሚያምኑ ፡ ሰዎች ፡ እንዳሉ ፡ የታወቀ ፡ ነው ።

ያለነፃ ፡ ፈቃድ ፡ የተገኘ ፡ የእምነት ፡ ቃልን ፡ በማስረጃነት ፡ አለመቀበል ፡ ለእነዚህ ፡ ማለት ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ራሱን ፡ እንዳይወነጅል ፡¹ ያለውን ፡ መብት ፡ ከመግፈፋቸውም ፡ በላይ ፡ በጥርጣሬ ፡ ብቻ ፡ ሰውን ፡ በማስቃየት ፡ አንድ ፡ ተከላከሎ ፡ ጥፋተኛነቱ ፡ በፍርድ ፡ እስኪረጋገጥ ፡ ድረስ ፡ ነፃ ፡ ሆኖ ፡ እንዲቆጠር ፡ የተሰጠውን ፡ ሕግ ፡ መንግሥታዊ ፡ መብት ፡² ለሚገፍፉ ፡ የፖሊስ ፡ የጭካኔ ፡ ተግባሮች ፡ ሕብረ ፡ ሰቡ ፡ ያለውን ፡ ተቃውሞ ፡ ይገልጻል ። ይህም ፡ አድራጎት ፣ ማለት ፡ አለአግባብ ፡ የተገኘን ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ በመረጃነት ፡ አለመቀበል ፡ ጉዳዮችን ፡ በተረጋገጠ ፡ መረጃ ፡ ለመወሰን ፡ ከማስቻሉም ፡ ሌላ ፡ ዋና ፡ የሚገፋፋቸውን ፡ ነገር ፡ በማስወገድ ፡ ፖሊሶችን ፡ ከሕግ ፡ ውጭ ፡ በሆኑ ፡ የምርመራ ፡ ዘዴዎች ፡ ከመጠቀም ፡ ያስታግላቸዋል ።

በነዚህ ፡ ሐሳቦች ፡ መሠረት ፡ ወንጀል ፡ ሠርተዋል ፡ ተብለው ፡ በሚጠረጠሩ ፡ ሰዎች ፡ ላይ ፡ የሚደረገውን ፡ የማስገደድ ፡ ምርመራ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መቃወሙ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በግልጽ ፡ እንዲህ ፡ ይላል ፡— “ፖሊሱ ፡ ወይም ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ ሰው ፡ የምስክርነትን ፡ ቃል ፡ ሲቀበል ፡ ተጠያቂውን ፡ መደለል ፡ ወይም ፡ እንዲደለል ፡ ማድረግ ፣ የተ

ከሌላ ፡ መደብፍት ፡ የተወሰዱ ፡ መሆናቸው ፡ ካልተገለጸ ፡ በስተቀር ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ ሐሳቦቹ ፡ ከየት ፡ እንደተወሰዱ ፡ የሚያሳዩት ፡ ምልክቶች ፡ በጠቅላላ ፡ የ፲፱፻፷፮ ፡ (በኢትዮጵያ ፡ ለኔብርግ ጣጠር ፡ ፲፱፻፶፱) የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ናቸው ።

1 በቅጥር ፡ ፳፮ (፪) የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ታውቋል ።
2 አንቀጽ ፡ ፶፫ ፡ የተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ።

ስፋ፡ ቃል፡ መስጠት፡ የማስፈራራት፡ የጋይል፡ ሥራ፡ ወይም፡ ሌሎች፡ ከሕግ፡ ውጭ፡ የሆኑ፡ ዘዴዎች፡ መፈጸም፡ ወይም፡ ማድረግ፡ ወይም፡ መጠቀም፡ አይችልም።”³

ይህን፡ ትእዛዝ፡ ያፈረሰ፡ ፖሊስ፡ በፍትሐ፡ ብሔርና፡⁴ በወንጀል፡⁵ ተጠያቂ፡ ይሆናል። እንዲሁም፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ በግድ፡ የተገኙ፡ የእምነት፡ ቃል፡ ማስረጃዎች፡ እንደማይቀበሉ፡ ግልጽ፡ ነው።⁶

ነገር፡ ግን፡ በግድ፡ የተገኙ፡ የእምነት፡ ቃላትን፡ አለመቀበልና፡ ፖሊሶቹን፡ በቅጣት፡ ማስፈራራት፡ የታሰበውን፡ ውጤት፡ ያስገኛሉ፡ ወይ፡ ብለን፡ መጠየቅ፡ ተገቢ፡ ሆኖ፡ ይገኛል። እንደሚሰማውና፡ እንደሚታየው፡ ከሆነ፡ ለዚህ፡ ጥያቄ፡ መልሱ፡ የታሰበውን፡ ውጤት፡ አያስገኙም፡ ነው። በብዙዎቹ፡ በከፍተኛ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በሚሰሙ፡ የወንጀል፡ ነገሮች፡ የሚሰጡ፡ ውሳኔዎች፡ በክፈል፡ ወይም፡ በሙሉ፡ ተከላሻች፡ በፖሊስ፡ ጥበቃ፡ ሥር፡ ሳሉ፡ በሰጡዎቻቸው፡ የእምነት፡ ቃላት፡ የተመሠረቱ፡ ናቸው። ብዙውን፡ ጊዜ፡ ተሳቹ፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ የእምነት፡ ቃሉን፡ በማስገደድ፡ የተገኘ፡ ነው። በማለት፡ ሲከድ፡ ፖሊሶቹ፡ ደግሞ፡ በበኩላቸው፡ በማስገደድ፡ የተገኘ፡ አይደለም፡ በማለት፡ ይከራከራሉ። ምንም፡ እንኳን፡ ብዙዎቹ፡ ወይም፡ የሚበልጡት፡ የመደብደብና፡ የስቃይ፡ ስምታዎች፡ እውነት፡ አይደሉም፡ ቢባልም፡ እንኳ፡ (ሁሉም፡ እውነት፡ አይደሉም፡ ለማለት፡ ያስቸግራል)፡ ዋናው፡ ጥያቄ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ በውድና፡ በግድ፡ የተገኙ፡ የእምነት፡ ቃላትን፡ እንዴት፡ አድርጎ፡ ለመለየት፡ እንደሚችል፡ ነው። ተከላሹ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ የእምነት፡ ቃሉን፡ እንዳይቀበል፡ ለማድረግ፡ የሚችለው፡ አንድ፡ አንድ፡ ጊዜ፡ ብቻ፡ ይመስላል።⁷ ፖሊሶች፡ በወንጀል፡ ከተጠረጠረ፡ ሰው፡ ቃል፡ ሲቀበሉ፡ ምስክሮች፡ ጓደኞችና፡ ቤተ-ዘመዶች፡ በሌሉበት፡ ነው። ስለዚህ፡ መነጻጸር፡ ያለባቸው፡ የተከላሹና፡ የፖሊሱ፡ ቃላት፡ መሆናቸው፡ አይቀርም። ከመካከላችን፡ ስንቶቻችን፡ ነን፡ ተከላሹን፡ የምናምነው?

የፖሊሱን፡ የጭካኔ፡ ተግባር፡ ለማስቀረት፡ የሌሎች፡ አገሮች፡ መፍትሔዎች።

በነፃ፡ ፈቃድና፡ ያለነፃ፡ ፈቃድ፡ በተሰጡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ያለውን፡ ልዩነት፡ ለማወቅ፡ የሚገጥመው፡ ችግር፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ግዛት፡

- 3 ቍ. ፴፩።
- 4 ቍ. ፪፻፴፰፣ እና፡ ፪፻፴፰፣ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ።
- 5 ቍ. ፪፻፲፮፣ የወንጀልኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ።
- 6 ቢያንስ፡ የኛ፡ የከፍተኛ፡ የይግባኝ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ያለፈቃድ፡ በተሰጡ፡ እምነት፡ ቃላት፡ ላይ፡ የወንጀል፡ ቅጣቶች፡ እንደማይመሠረቱ፡ ተገንዝበው፡ የሚሠሩ፡ መሆናቸው፡ ግልጽ፡ ነው። ምሳሌ፡ በከላሹ፡ በተሾሙ፡ ገብሬና፡ በተከላሹ፡ በጠቅላይ፡ ዐቃቤ፡ ሕግ፡ (በጠቅላይ፡ የንጉሠ፡ ነገሥት፡ ፍ/ቤት፡ ፲፱፻፷፫)፣ የወንጀል፡ ይግባኝ፡ ቍ. ፪፻፴፰/፶፮፣ (አልታተመም፡ መጻሕፍት፡ ቤት፡ የሕግ፡ ፋኩልቲ፡ ቀዳማዊ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨርሲቲ)፡ የተሠራበትን፡ ቋንቋ፡ ይመለከቷል። ምንም፡ እንኳ፡ ተከላሹ፡ ለፖሊስ፡ የሰጠው፡ ቃል፡ ጥንቃቄ፡ ባይኖረው፡ “የተነገረው፡ በፈቃድና፡ ያለምንም፡ ኃይል፡ ወይም፡ ድላላ፡ ነበር።” ቢሆንም፡ ለማስረጃ፡ ሕግ፡ ሳይኖር፡ ፖሊሶች፡ የሚወስዱት፡ ቃል፡ ለማስረጃ፡ እንዳይቀርብ፡ ለሚከለክለው፡ ሐሳብ፡ ግልጽ፡ የሆነ፡ ሕግ፡ የለም። ከወንጀልኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ቍ. ፪፻፶፯፡ ከሚወስደው፡ ማናቸውም፡ አስተያየት፡ ሌላ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ማስረጃ፡ ለመቀበል፡ ወይም፡ ላለመቀበል፡ “በተረጎሙ”፡ ኃይል፡ እየተደገፉ፡ ይሠሩ፡ ይሆናል።
- 7 እርግጥ፡ ነው። የእምነት፡ ቃል፡ በፈቃድነት፡ የተሰጠ፡ መሆኑን፡ ለማረጋገጥ፡ (ለማሳየት) የሚፈለገው፡ ማስረጃ፡ በደንብ፡ የዐቃቤ፡ ሕግ፡ መሆን፡ አለበት። በእንግሎ፡ አሚሪካን፡ ሕግ፡ እንደዚህ፡ ነው። ኃልስበሪስ፡ ሎውስ፡ አፍ፡ ኢንግላንድ፡ (፫ኛ፡ እትም፡ ለንደን፡ ፲፱፻፶፭) ሸልዩም፡ ፲፣ የወንጀልኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፳፻፳፮ና፡ ኮርፐራሽን፡ ጅሪስ፡ ሲኩንዲም፡ (ኒው፡ ዮርክ፡ ፲፱፻፷፩)፡ ሸልዩም፡ ፳፫፣ የወንጀልኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፳፻፴፮፡ ይመለከቷል።

ፈለጉ፡ እንዲጠይቁት፡ ከመፈቀዱም፡ በላይ፡ ዝም፡ እንዲል፡ ላያስጠነቅቁት፡ ይችላሉ። ነገር፡ ግን፡ በጠቅላላው፡¹² በተጠርጣሪው፡ ለፖሊስ፡ ወይም፡ በማረፊያ፡ ቤት፡ በፖሊስ፡ ጥበቃ፡ ሥር፡ የተሰጠ፡ ማንኛውም፡ የእምነት፡ ቃል፡ በፍርድ፡ ጊዜ፡ በተከሰቱ፡ ላይ፡ በማስረጃነት፡ አይቀርብበትም። የእምነት፡ ቃሉ፡ በማስረጃነት፡ ተቀባይነት፡ የሚያገኘው፡ ከሳቹ፡ የእምነት፡ ቃሉን፡ በነፃ፡ ፈቃድ፡ መስጠቱንና፡ ቃሉን፡ ሳይሰጥ፡ ዝም፡ ለማለት፡ ያለውን፡ መብት፡ ማወቁን፡ በሚያረጋግጥ፡ ዳኛ፡ ፊት፡ ሲሰጥ፡ ነው። የዚህ፡ ደንብ፡ ጽንሰ፡ ሐሳብ፡ በእርግጥ፡ በነፃ፡ ፈቃድ፡ ተሰጥተዋል፡ የሚባሉት፡ የእምነት፡ ቃላት፡ በፍርድ፡ ቤት፡ ፊት፡ የተሰጡት፡ ሲሆኑ፤ ለፖሊስ፡ የተሰጡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ግን፡ በማስገደድ፡ የተገኙ፡ ናቸው፡ ተብለው፡ መጠርጠራቸው፡ እንደማይቀር፡ ይገልጻል። የፖሊስን፡ ማስገደድ፡ ለማገድ፡ ሕንዶች፡ ከፖሊስ፡ ቃል፡ መቆበል፡ የሚገኘውን፡ ውጤት፡ እንደ፡ ማስረጃ፡ አይቀበሉትም።¹³

የኢትዮጵያው፡ ዘዴ፤ ቀኑ፡ ህጂ።

እላይ፡ በተጠቀሱት፡ ሦስት፡ ሥርዓተ፡ ሕጎች፡ ያለነፃ፡ ፈቃድ፡ የተገኙ፡ የእምነት፡ ቃላትን፡ እንደ፡ ማስረጃ፡ እንዳይቀርቡ፡ የሚከለክለው፡ ደንብ፡ ተገቢ፡ ያልሆኑ፡ የፖሊስ፡ የምርመራ፡ ዘዴዎችን፡ ለማገድ፡ በቂ፡ ነው፡ ተብሎ፡ አይታመንም። የወንጀለኛና፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ቅጣቶችም፡ ቢሆኑ፡ ውጤታቸው፡ አጥጋቢ፡ ሆኖ፡ አልተገኘም።¹⁴ ይልቅስ፡ በየአንዳንዱ፡ አገር፡ እነዚህን፡ ዘዴዎች፡ በማገድ፡ በወንጀል፡ የተጠረጠረውን፡ ሰው፡ መብት፡ ፖሊሶች፡ እንዳይደፍሩበት፡ ለማድረግ፡ ተጨማሪ፡ ደንቦች፡ ተደንግገዋል። የኛ፡ ሥርዓትስ፡ እንዴት፡ ነው? የኢትዮጵያ፡ ሕግ፡ እነዚህን፡ ችግሮች፡ ለማጥፋት፡ የሚያስችሉ፡ መሣሪያዎችን፡ ይሰጣልን? እኔ፡ ቢያንስ፡ ቢያንስ፡ በከፊል፡ ይሰጣል፡ ብዬ፡ አምናለሁ።

የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ቀኑ፡ ህጂ፡ እንዲህ፡ ይላል፡—

ለፍርድ፡ ቤቱ፡ የሚነገሩትን፡ ቃላትና፡ የሚሰጡትን፡ የእምነት፡ ቃላት፡ የመመዘኛ፡ ሥልጣን፡

12 ከህንድ፡ የማስረጃ፡ ሕግ፡ (፲፰፻፸፪)፡ አንቀጽ፡ ፳፭፡ እና፡ ፳፮፡ አንድ፡ ተከላሽ፡ በፖሊስ፡ ጣቢያ፡ የሚሰጠው፡ የእምነት፡ ቃል፡ በፍርድ፡ ቤት፡ እንደማስረጃ፡ እንዳይወሰድ፡ የሚያግደውን፡ ሕግ፡ ይጠቅሳሉ። ነገር፡ ግን፡ አንቀጽ፡ ፳፮፡ ልዩነት፡ ያደርጋል፡ ይኸውም፡ ለፖሊስ፡ የእምነት፡ ቃል፡ ከተሰጠ፡ በኋላ፡ የተገኙ፡ ነገሮች፡ (የሚጨበጡ፡ ማስረጃዎች)፡ ጠቃሚ፡ ክፍል፡ ክስ፡ በሚታይበት፡ ጊዜ፡ ሊቀርብ፡ ይችላል።

13 እላይ፡ በማመልከቻ፡ ፲፩፡ የተጠቀሰው፡ የተለየ፡ ነው። በአንቀጽ፡ ፳፮፡ ያለው፡ መንፈስ፡ እስካለ፡ ድረስ፡ ሕጎች፡ በፖሊሶች፡ ላይ፡ የማገድ፡ ውጤት፡ ያላቸው፡ መሆኑ፡ ያጠራጥራል። የተከላሹ፡ የእምነት፡ ቃል፡ የገዳዩን፡ ፍሬ፡ ነገር፡ እንደማብራራቱ፡ መጠን፡ በዚህ፡ እምነት፡ ቃል፡ ላይ፡ በፍጹም፡ መመካት፡ የእምነት፡ ቃሉ፡ እንደማስረጃ፡ እንዳይቆጠር፡ ለሚሠነዘሩት፡ ፖሊሶች፡ (መሠረታዊ፡ ክርክሮች)፡ መቃወሚያ፡ ይሆናል።

14 በብዙዎች፡ እገሮች፡ ውስጥ፡ ፖሊሶችን፡ በፍትሕ፡ ብሔርም፡ ሆነ፡ በወንጀል፡ ለመቅጣት፡ አስቸጋሪ፡ ከሆኑት፡ ምክንያቶች፡ ውስጥ፤ እውነቱን፡ ለማረጋገጥ፡ ያሉት፡ ችግሮች፡ በካሳ፡ የሚገኙ፡ ገንዘቦች፡ ማነስና፡ ፖሊሶችን፡ ለመቃረን፡ የሚደረገው፡ የዐቃቤ፡ ሕጉና፡ የዳኝነት፡ ባለሥልጣኖች፡ እምቢተኛነት፡ ናቸው። በተለይ፡ የመጨረሻው፡ ምክንያት፡ በኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ ዋጋ፡ ይፍረዋል፤ የመንግሥት፡ ዐቃቤ፡ ሕጎች፡ አብዛኛዎቹ፡ ፖሊሶች፡ ስለሆኑ፡ በራሳቸው፡ የሥራ፡ ባልደረቦቻቸው፡ ላይ፡ በደንብ፡ ይከራከሩ፡ እይመስልም። በተጨማሪ፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ቀኑ፡ ፱፻፲፮፡ “በአቤቱታ፡ የሚቀርብ፡ የወንጀል፡ ክስ”፡ አይደለም፤ ስለዚህ፡ የሕዝብ፡ ባለሥልጣኖቹ፡ በወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ በቀኑ፡ ፱፱፡ መሠረት፡ ሳይሠሩ፡ ቢቀሩ፡ የተጎደው፡ ወገን፡ የግል፡ ክስ፡ የሚቀርብበት፡ ምንም፡ መንገድ፡ የለም።

- (፩) የቀዳሚ ምርመራ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ወይም ፡ የወንጀሉ ፡ ክስ ፡ መሰማት ፡ ከመጀመሩ ፡ በፊት ፡ ማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማንኛውንም ፡ የተሰጠውን ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃላት ፡ ለመመዝገብ ፡ ይችላል ።
- (፪) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ የሰጠውን ፡ ሰው ፡ ሳይጠይቅና ፡ በነፃ ፡ ፈቃዱ ፡ ቃሉን ፡ መስጠቱን ፡ ሳይረጋግጥ ፡ የተሰጠውን ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ መመዝገብ ፡ አይችልም ። ይኸውም ፡ በመዝገቡ ፡ ላይ ፡ መጻፍ ፡ አለበት ።
- (፫) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተሰጠውን ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ሳያንድል ፡ በሙሉ ፡ በጽሑፍ ፡ ይመዘግባል ፤ ጽሑፉም ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ለሰጠው ፡ ሰው ፡ ከተነበበለት ፡ በኋላ ፡ ይፈርምበታል ፤ ቀኑንም ፡ ይጽፍበታል ፤ በተሰጠውም ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ይፈርምበታል ።
- (፬) ክሱን ፡ የሚመረምረው ፡ ወይም ፡ ክሱን ፡ የሚሰማው ፡ ሌላ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ለዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ ለዐቃቤ ፡ ሕጉ ፡ የመዝገቡን ፡ ግልባጭ ፡ መላክ ፡ አለበት ።

የዚህ ፡ ቍጥር ፡ ዓላማ ፡ ምንድን ፡ ነው? ከሕንድ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ከክፍል ፡ ፻፳፬ ፡ 15 ጋር ፡ ያለው ፡ ትልቅ ፡ መመሳሰል ፡ ሲታይ ፡ የኢትዮጵያው ፡ ሕግ ፡ አርቃቂዎች ፡ በመጠኑ ፡ የሕንዱን ፡ ሥርዓት ፡ ሳይከተሉ ፡

15 ኢንዲያን ፡ ከራሚናል ፡ ፕሮሲጀር ፡ ኮድ ፡ እላይ ፡ በማመልከቻ ፡ ፲፩ ፡ ተጠቅሷል ። ቍጥ ፻፳፬ ፡ የተነገሩ ፡ (የተሰጡ) ፡ ቃላትንና ፡ የእምነት ፡ ቃላትን ፡ የመመዝገቢያ ፡ ሥልጣን ።

- (1) በዚህ ፡ ምዕራፍ ፡ ወይም ፡ ለጊዜው ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ በዋለ ፡ ሕግ ፡ ወይም ፡ ከዚያ ፡ በኋላ ፡ በማንኛውም ፡ ጊዜ ፡ የምርመራው ፡ ወይም ፡ የክሱ ፡ መታየት ፡ ከመጀመሩ ፡ በፊት ፡ ፖሊስ ፡ ያልሆነ ፡ ማንኛውም ፡ ዋና ፡ ጻፍ ፡ (ፕሬዚዳንት ፡ ማጅስትሬት) ፡ ወይም ፡ ማናቸውም ፡ የ፩ኛና ፡ የ፪ኛን ፡ ክፍል ፡ ጻፎች ፡ በምርመራው ፡ ጊዜ ፡ የተሰጠውን ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ሲመዘግቡ ፡ ይችላሉ ።
- (2) በርሱ ፡ ሐሳብ ፡ ለነገሩ ፡ ሁኔታ ፡ በጣም ፡ ተስማሚ ፡ ከመሰለው ፡ እንደዚህ ፡ ዓይነቶቹ ፡ ቃላት ፡ ከዚህ ፡ በኋላ ፡ እንደተመለከተው ፡ የማስረጃ ፡ አጻጻፍ ፡ ይመዘግባሉ ። በእንቅጽ ፡ ፻፳፬ ፡ በተሰጠው ፡ ሁኔታ ፡ መሠረት ፡ የእምነቶቹ ፡ ቃላት ፡ ይመዘገቡና ፡ ይፈረማሉ ፤ ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የተሰጡት ፡ (የተነሩት) ፡ ቃላት ፡ ወይም ፡ የእምነት ፡ ቃላት ፡ ነገሩን ፡ ለሚመረምረው ፡ ወይም ፡ ክሱን ፡ ለሚመለከተው ፡ ጻፍ ፡ ይቀርባሉ ።
- (3) የእምነት ፡ ቃል ፡ ከመመዝገቡ ፡ በፊት ፡ ጻፍው ፡ ተከሳሹ ፡ ቃሉን ፡ ለመስጠት ፡ ግዴታ ፡ የሌለበት ፡ መሆኑንና ፡ የሚሰጠው ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ በርሱ ፡ ላይ ፡ እንደሚሰረጃ ፡ የሚወሰድበት ፡ መሆኑን ፡ መግለጽ ፡ አለበት ። ማንኛውም ፡ ጻፍ ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ሰጭውን ፡ ሲጠይቅ ፡ በፈቃድ ፡ የነገረው ፡ ለመሆኑ ፡ ምክንያት ፡ ከሌለው ፡ ቃሉን ፡ አይመዘግብም ፤ ማንኛውንም ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ ሲመዘግብ ፡ በጽሑፍ ፡ ግርጌ ፡ እንደሚከተለው ፡ ማስታወሻ ፡ ይጽፋል ።

“ለ (ሰም) ፡ የእምነቱን ፡ ቃል ፡ ለመስጠት ፡ ግዴታ ፡ እንደሌለበትና ፡ የሚሰጠው ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ በርሱ ፡ ላይ ፡ እንደሚሰረጃ ፡ እንደሚወሰድበት ፡ ገልጫለታለሁ ፤ ይህ ፡ የእምነት ፡ ቃል ፡ በፈቃድ ፡ የተሰጠ ፡ መሆኑን ፡ አምናለሁ ፤ የእምነቱ ፡ ቃል ፡ እኔ ፡ ባለሁበትና ፡ በሰማሁት ፡ ተጽፎ ፡ ሲሰጭው ፡ ሰው ፡ ተነባላት ፡ ተከክለኛነቱን ፡ አምኗል ። ጽሑፍም ፡ የሰውቁውን ፡ ሙሉና ፡ እውነተኛ ፡ ቃል ፡ ይዟል ።”

(ፈርማ) ፡ እ. በ. ፤
ጻፍ ፡”

መግለጫ ፤ የእምነቱን ፡ ወይም ፡ የተሰጠውን ፡ ቃል ፡ የሚቀበለውና ፡ የሚመዘግበው ፡ ማጅስትሬት ፡ (ጻፍ) ፡ ነገሩን ፡ ለመስማት ፡ ሥልጣን ፡ ሊኖረው ፡ አስፈላጊ ፡ አይደለም ።

እንዳልቀሩ፣ አይጠረጠርም።¹⁶ በሕንድ፣ ሕግ፣ እንደተመለከትነው፣ ዳኛው፣ የእምነት፣ ቃላት፣ እንዲመዘግብ፣ ሥልጣን፣ የተሰጠበት፣ ምክንያት፣ በፍርድ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ መረጃ፣ የሚቀርቡ፣ በዚህ፣ መሠረት፣ የተመዘገቡ፣ የእምነት፣ ቃላት፣ ብቻ፣ ስለሆኑ፣ ነው። እኔ፣ እንደማምነው፣ ፖሊሶች፣ ክስ፣ ሲሰማ፣ ሊያቀርቡ፣ የሚፈልጉዎቸውን፣ የእምነት፣ ቃላት፣ ሁሉ፣ ተመዘግበው፣ በቀጥታ፣ ጫፍ፣ መሠረት፣ በነፃ፣ ፈቃድ፣ መስጠታቸው፣ እንዲረጋገጥ፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓታችን፣ አርቃቂዎች፣ ሐሳብ፣ ነበር። በዚህ፣ መሠረት፣ ያልተመዘገቡ፣ የእምነት፣ ቃላት፣ በሕንድ፣ እንደሚደረገው፣ በተከሳሾች፣ ላይ፣ በማስረጃነት፣ መቅረብ፣ የለባቸውም።

የአርቃቂዎቹ፣ ሐሳብ፣ ከላይ፣ እንደተጠቀሰው፣ ከሆነ፣ በሥነ፣ ሥርዓቱ፣ ሕግ፣ ውስጥ፣ በግልጽ፣ ያልተደነገገው፣ ለምን፣ ይሆን? ለዚህ፣ ቀጥተኛ፣ መልሱ፣ የመረጃ፣ አቀባበል፣ ደንብ፣ ተገቢ፣ ስፍራው፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ሳይሆን፣ የማስረጃ፣ ሕግ፣ (Evidence Code) መሆኑ፣ ነው። የማስረጃ፣ ሕግ፣ ሲወጣ፣ ልክ፣ የሕንድ፣ የማስረጃ፣ ሕግ፣ እንደሚያዘውና፣ በሌላም፣ አገር፣¹⁷ እንደሚደረገው፣ የእምነት፣ ቃል፣ በዳኛ፣ ፊት፣ ሳይመዘገብ፣ ሲቀር፣ የሚያስከትለው፣ ውጤት፣ ምን፣ እንደሚሆን፣ እንደሚገልጽ፣ አርቃቂዎቹ፣ ያለጥርጥር፣ አስበው፣ ነበር።

እርግጥ፣ ነው፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓትና፣ የማስረጃ፣ ሕግ፣ በሕንድ፣ ጊዜ፣ ታውጀው፣ ያሁኑን፣ ችግር፣ ሊያስወግዱልን፣ ባለመቻላቸው፣ መጥፎ፣ አጋጣሚ፣ ነው። እውነት፣ ነው፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የጠቀስኩትን፣ የሕንድን፣ ዓይነት፣ ደንብ፣ መከተሉ፣ ያከራክራል። ለምሳሌ፣ የሚከተለውን፣ ክርክር፣¹⁸ እንመልከት፤ በወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ በቀጥታ፣ ፳፯፣ ንዑስ፣ አንቀጽ፣ ፪፣¹⁹

16 ሌሎች፣ ብዙዎች፣ በኢትዮጵያ፣ ሕግ፣ ውስጥ፣ የሚገኙ፣ ቀጥሮች፣ በሚገርም፣ ሁኔታ፣ በሀንድ ሕግ፣ ውስጥ፣ ያሉትን፣ ቀጥሮች፣ ይመስላሉ። ለምሳሌ፣ በኢትዮጵያ፣ ሕግ፣ ቀ፣ ፱፣ ፱፣ ፻፳፯ና በሀንድ፣ ሕግ፣ ቀ፣ ፻፲፩፣ ፻፳፫፣ ፻፴፣ መካከል፣ ያለውን፣ ተመሳሳይነት፣ እንዳመጣጣቸውና፣ እንደ፣ ቅደም፣ ተከተላቸው፣ ይመለከታል።

በውነቱ፣ የቀ፣ ፱፣ እና፣ እንዲሁም፣ የሌሎቹ፣ የተጠቀሱት፣ አንቀጾች፣ ቀጥተኛ፣ ምንጭ፣ እንደሌሎቹ፣ የእንግሊዝ፣ ቅኝ፣ ሀገሮች፣ ሕግ፣ በሀንድ፣ ሕግ፣ ላይ፣ በተመሠረተው፣ የማለያ፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት ሳይሆን፣ አይቀርም። የኢትዮጵያ፣ ቀ፣ ፱፣ ፱፣ ፻፳፯፣ ፻፳፫፣ ፻፴፣ የማለያ፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ ፻፲፩፣ ፻፲፱፣ ፻፲፭ና፣ ፳፫፣ እንዳመጣጣቸውና፣ እንደ፣ ቅደም፣ ተከተላቸው፣ ያወዳድሯል። ስለየጋራ፣ ንብረት፣ ሀገሮች፣ የሕግ፣ “ቤተ ሰብ”፣ የተነጻጸረ፣ ሐሳብ፣ ለማግኘት፣ የተጠቀሱትን፣ አንቀጾች፣ ከሲንጋፖር፣ (አንቀጽ፣ ፻፩፣ ፻፳፪፣ ፻፳፫ና፣ ፱፣ ከሱዳን፣ (አንቀጽ፣ ፻፲፮፣ ፻፲፱ና፣ ፳፭)፣ ከሰሜንዊ፣ ናይጀሪያ፣ (አንቀጽ፣ ፻፳፫፣ ፻፳፮፣ ፻፳፭ና፣ ፳፮)፣ የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ጋር፣ ያወዳድሯል።

17 እላይ፣ ፲፮ኛውን፣ ማመልከቻ፣ ይመለከታል።

18 በዚህ፣ ጽሑፍ፣ ውስጥ፣ የሚገኙት፣ ብዙዎች፣ ሐሳቦች፣ በእንዳንዶቹ፣ ተግሪዎቹ፣ ክርክር፣ (ውይይት)፣ የተፈጠሩ፣ ናቸው።

19 በተለይ፣ “የሚሰጠው፣ ማናቸውም፣ ቃል፣ በማስረጃነት፣ የሚቀርብ፣ መሆኑን”፣ የሚለው፣ ሐረግ፣ = በተጨማሪ፣ እንደዚህ፣ ክርክር፣ ተደርጓል፤ ከቀ፣ ፳፯፣ ስለ፣ ተወሰዱት፣ “የተሰጡ፣ ቃላት”፣ የሚያመለክተው፣ ቀ፣ ፳፯፣ የሕክ፣ ረቂቅ፣ አዘጋጅዎቹ፣ ዐላማ፣ በቀ፣ ፳፯፣ መሠረት፣ የተመዘገቡ፣ የእምነት፣ ቃላት፣ ክስ፣ በሚሰግበት፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ማስረጃ፣ እንዲቀርቡ፣ ለማድረግ፣ እንደ፣ ነበረ፣ ያሳያል። ነገር፣ ግን፣ “በተሰጡ፣ ቃል”፣ እና፣ “በእምነት፣ ቃል”፣ መካከል፣ ጉልቅ፣ ልዩነት፣ እለ፣ ልዩነታቸውም፣ የእምነት፣ ቃሉን፣ የሰጠው፣ ተከሳሽ፣ ቢወድም፣ ባይወድም፣ በውነቱ፣ ቃል፣ የሚወንጀልበት፣ ሲሆን፣ በሰጠው፣ ቃል፣ ግን፣ ላይወንጀልበት፣ ይችላል። የቀ፣ ፳፯ና፣ ፳፯፣ የእምነት፣ ቃል፣ ሳይጠቅሱ፣ መቅረት፣ ሁለቱ፣ ቀጥሮች፣ የእምነት፣ ቃል፣ ሳይኖራቸው፣ የተነገሩ፣ ቃላትን፣ ብቻ፣ ይዘዋል። የሚለውን፣ ሐሳብ፣ ያረጋግጣል። ለማለት፣ ይቻላል።

ያለው፡ የቃል፡ አጣጣል፡ ለፖሊስ፡ የተሰጡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ክስ፡ ሲሰማ፡ በመረጃነት፡ ተቀባይነት፡ ያላቸው፡ ስለሚያስመስል፡ ፖሊሶች፡ በቅጥር፡ ሷጅ፡ በተሰጠው፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ላይጠቀሙ፡ ይችላሉ፡ የሚል፡ አከራካሪ፡ ሐሳብ፡ አለ። እኛሚ፡ ሐሳቦች፡ መኖራቸውን፡ በመገንዘብ፡ ከሁሉም፡ የተሻለው፡ መንገድ፡ የሕንድን፡ የማስረጃ፡ መቀበል፡ ደንብ፡ ወስዶ፡ በቅጥር፡ ሷጅ፡ መሠረት፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ ለመረጃ፡ የሚቀርቡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ሁሉ፡ በዳኛ፡ እንዲጣሩ፡ ማድረግ፡ ነው፡ ብዬ፡ አምናለሁ። ለዚህም፡ የሚከተሉት፡ ምክንያቶች፡ በእኔ፡ አስተያየት፡ አጥጋቢ፡ ናቸው።

(፩) ባሁኑ፡ ሥርዓተ፡ ሕግ፡²⁰ መሠረት፡ የእምነት፡ ቃላት፡ በነፃ፡ ፈቃድ፡ ስለ፡ መሰጠታቸው፡ ጉዳይ፡ የሚነሳው፡ ጭብጥ፡ ውሳኔ፡ በሚያገኘው፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ ነው። ቅጥር፡ ሷጅ፡ በማንኛውም፡ ክስ፡ ላይ፡ ቢሠራበት፡ ኖሮ፡ የተባለው፡ ጭብጥ፡ ክስ፡ ከመሰማቱ፡ በፊት፡ ተወስኖ፡ የፍርድ፡ ቤቶችን፡²¹ ጊዜ፡ መባከን፡ ከማስቀረቱም፡ ሌላ፡ የዋናዎቹን፡ የነገሩን፡ ጭብጦች፡ መስማት፡ አያደናቅፍም፡ ነበር።

(፪) ባሁኑ፡ ሥርዓተ፡ ሕግ፡ መሠረት፡ ስለ፡ ነፃ፡ ፈቃድ፡ የሚነሳ፡ ጭብጥ፡ የሚወሰነው፡ ምርመራ፡ ከሚደረግበት፡ ጊዜ፡ በጣም፡ ቆይቶ፡ ነው። መገደድ፡ መኖር፡ አለመኖሩን፡ የሚያሳየው፡ መረጃ፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ ጠፍቶ፡ ወይም፡ ተረስቶ፡ ይሆናል። ብዙ፡ ጊዜ፡ ፖሊሶች፡ እንደሚመለከቱት፡ ተከላሹ፡ የሰጠውን፡ የእምነት፡ ቃሉን፡ የሚያስተባብለው፡ ከእሥር፡ ቤት፡ ገደኞቹ፡ ምክር፡ ካገኘ፡ በኋላ፡ ስለሆነ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ እውነቱን፡ ለማወቅ፡ እጅግ፡ ያዳግተዋል። በማንኛውም፡ የክስ፡ ነገር፡ ሁሉ፡ ቅጥር፡ ሷጅ፡ አጥቅም፡ ላይ፡ ውሎ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡ የሚሰጠው፡ የእምነት፡ ቃል፡ ወዲያውኑ፡ ተከላሹ፡ ሐሳቡን፡ ለመለወጥ፡ ዕድል፡ አግኝቶ፡ ብዙ፡ ስቃይ፡ ደርሶብኝ፡ ነበር። የሚል፡ ታሪክ፡ ሳይፈጥር፡ ይመዘገብ፡ ነበር። ስለዚህ፡ በቅጥር፡ ሷጅ፡ መሠረት፡ ተረጋግጠው፡ በነጻ፡ ፈቃድ፡ የተሰጡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ በማስረጃነት፡ ተቀባይነት፡ ከማግኘታቸውም፡ በላይ፡ ተገድጄ፡ ነበር። የሚሉ፡ ሐሰተኛ፡ ስሞታዎች፡ አይነሱም፡ ነበር።

(፫) ፖሊሶች፡ ቅጥር፡ ሷጅ፡ በማንኛውም፡ የክስ፡ ነገር፡ የማይጠቀሙበት፡ አጥጋቢ፡ ምክንያት፡ የለም። በወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ መሠረት፡ ፖሊሶች፡ በማረፊያ፡ ቤት፡ የሚገኙትን፡ ሰዎች፡ ሁሉ፡ በተያዙ፡ በሷጅ፡ ሰዓት፡ ውስጥ፡ ወይም፡ ወድያው፡ እንደተያዙ፡ ሁኔታውና፡ ርቀቱ፡ እንደሚፈቅደው፡²² በተቻለ፡ ፍጥነት፡ በአቅራቢያ፡ ወደሚገኝ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ እንዲቀርቡዋቸው፡ ሕግ፡ ያዛቸዋል። ተከላሹ፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከመቅረቡ፡ በፊት፡ የእምነት፡ ቃል፡ የሰጠ፡ እንደሆነ፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ ዳኛው፡ እንዲመዘግበው፡ መጠየቅ፡ አያስችግርም። ዳኛው፡ ተከላሹ፡ በነፃ፡ ፈቃድ፡ ቃል፡ የሚሰጥ፡ መሆኑን፡ ካረጋገጠ፡ ባጭር፡

20 ባሁኑ፡ ጊዜ፡ ፖሊሶች፡ በቅጥር፡ ሷጅ፡ እንደማይጠቀሙና፡ ፍርድ፡ ቤቶችም፡ እንዲሠሩበት፡ የማይጠቀሙባቸው፡ ግልጽ፡ ነው።

21 ባሁኑ፡ ጊዜ፡ አብዛኛዎቹ፡ የወንጀል፡ ክሶች፡ ሲሰሙ፡ ሦስት፡ ዳኞች፡ ተቀምጠው፡ ነገሩን፡ ያያሉ፤ ዳሩ፡ ግን፡ ቅጥር፡ ሷጅ፡ አንድ፡ ዳኛ፡ ብቻውን፡ ተቀምጦ፡ የእምነት፡ ቃል፡ እንዲመዘግብ፡ የሚያስችለው፡ ይመስላል።

22 ቅጥር፡ ሷጅ፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት።

ጊዜ፣ ውስጥ፣ ሊመዘገቡው፣ ይችላል ። ፖሊሶች፣ ይህን፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ላለመከተል፣ የሚፈልጉበት፣ ሊታሰብ፣ የሚቻል፣ ምክንያት፣ የሚሰጠው፣ የእምነት፣ ቃል፣ በርግጥ፣ በነፃ፣ ፈቃድ፣ የማይሰጥ፣ ስለሚሆን፣ ነው ። እንደዚህ፣ ሲሆን፣ የእምነትን፣ ቃል፣ በመረጃነት፣ መቀበል፣ እንደማይገባ፣ ግልጽ፣ ነው ።

ተከላሹ፣ ለመጀመሪያ፣ ጊዜ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ከቀረበ፣ በኋላ፣ ነገር፣ ግን፣ ክስ፣ መስማት፣ ከመጀመሩ፣ በፊት፣ የእምነት፣ ቃል፣ የሰጠ፣ እንደሆነ፣ ተከላሹን፣ በቅርብ፣ ወዳለ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ለማምጣት፣ ያለው፣ ችግር፣ ቀላል፣ ይሆናል ። የተሰጠው፣ የእምነት፣ ቃል፣ በነፃ፣ ፈቃድ፣ የተሰጠ፣ መሆኑ፣ ወዲያውኑ፣ በፍርድ፣ ቤት፣ ባለሥልጣን፣ መረጋገጥም፣ በእርግጥ፣ በጣም፣ ጠቃሚ፣ ነው ።

ታዲያ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይቻል፣ ይሆን?

እላይ፣ የተዘረዘሩት፣ ምክንያቶች፣ አጥጋቢ፣ ከሆኑ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይቻል፣ ይሆን? የሚከተሉት፣ እርምጃዎች፣ ሊታሰቡላቸው፣ ይቻላል ፤

(ጃ) ለወደፊት፣ የሚወጣው፣ የማስረጃ፣ ሕግ፣ ፖሊሶች፣ በቅጥር፣ ህጅ፣ መሠረት፣ በዳኛ፣ ፊት፣ በማስመዘገብ፣ ለመጠቀም፣ ሲቻላቸው፣ ያላስመዘገቡት፣ የእምነት፣ ቃል፣ ማንኛውም፣ የወንጀል፣ ክስ፣ ሲሰማ፣ በመረጃነት፣ እንዳይቀርብ፣ ሊያዝ፣ ይቻላል ።

ነገር፣ ግን፣ የማስረጃ፣ ሕግ፣ እስኪወጣ፣ ድረስ፣ መጠበቅ፣ አስፈላጊ፣ አይደለም ። የወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓትን፣ እና፣ በሕገመንግሥቱ፣ የተሰጡትን፣ የተገቢ፣ ሕጋዊ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ዋስትናና፣ ወንጀለኛነት፣ በፍርድ፣ እስኪረጋገጥ፣ ድረስ፣ ከወንጀል፣ ነጻ፣ ሆኖ፣ የመገመትን፣ መብት፣ ለማስከበር፣ ፍርድ፣ ቤቶቹ፣ ወዲያውኑ፣ እርምጃ፣ መውሰድ፣ አለባቸው ።

(ጄ) ጠቅላይ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ፍርድ፣ ቤትና፣ ከፍተኛው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ከፍርድ፣ ሚኒስቴር፣ ጋር፣ በመተባበር፣ ባላቸው፣ የደንብ፣ ማውጣት፣ ሥልጣን፣ መሠረት፣ ²³ ከተወሰነ፣ ቀን፣ በኋላ፣ ፖሊሶች፣ ለማስመዘገብ፣ ሲቻላቸው፣ በቅጥር፣ ህጅ፣ መሠረት፣ ያላስመዘገቡትን፣ የቀረበላቸውን፣ የእምነት፣ ቃል፣ ማንኛውም፣ ክስ፣ ሰሚ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ለመረጃ፣ እንዳይቀበል፣ ግልጽ፣ አድርገው፣ ለማዘዝ፣ ይችላሉ ። እንዲሁም፣ ስለ፣ ቅጥር፣ ህጅ፣ ጥቅምና፣ ትርጉም፣ ለፍርድ፣ ቤቱ፣ አባሎች፣ ሁሉ፣ ምክር፣ ለመስጠትና፣ በዚህ፣ ቅጥር፣ መሠረት፣ ተግባራቸውን፣ እንዴት፣ እንዲፈጽሙ፣ ግልጽ፣ መምሪያ፣ ሊሰጣቸው፣ ይችላል ።

23 ቍ. ፪፣ ፲፱፻፴፱፣ ዓ. ም. ስለ፣ ዳኝነት፣ ሥራ፣ እካሄድ፣ ዐዋጅ፣ ከፍል፣ ፍ. (ለ)፣ (+)፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ዓመት፣ ፩፣ ቍ. ፩፣ መሠረት፣ አፈ፣ ንጉሠና፣ የከፍተኛው፣ ፍ/ቤት፣ ፕረዚዳንት፣ በሚኒስትሩ፣ አጽዳቂነት፣ ለጠቅላይ፣ ፍ/ቤትና፣ እንዲሁም፣ ለከፍተኛው፣ ለነትተኛ፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ ሕጎች፣ ሊያወጡ፣ ይችላሉ ። ዲካራው፣ (ደራሲው)፣ ስለ፣ ወንጀል፣ ክሶች፣ ሁኔታ፣ የሕግ፣ ማውጣቱ፣ ሥልጣን፣ በወንጀለኛ፣ መቅጫ፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ሆነ፣ ወይም፣ በሌላ፣ እንደ፣ ተሰረዘ፣ አያምንም ።

(፫) ፖሊሶች፡ ቍፕር፡ ህጅ፡ በሚያዘው፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ መሠረት፡ ማንኛውም፡ የእምነት፡ ቃል፡ በሚሰጥበት፡ ጊዜ፡ የሚመሩበት፡ ጥብቅ፡ የሥራ፡ መመሪያ፡ ሊያወጡ፡ ይችላሉ።

እላይ፡ የተመለከቱት፡ ማሻሻያዎች፡ እሥራ፡ ላይ፡ የዋሉ፡ እንደሆነ፡ ለሁለቱም፡ ወገኖች፡ ጠቃሚ፡ እንደሚሆን፡ ይታመናል። ተከላሹ፡ ፖሊሶች፡ ቃል፡ ለመቀበል፡ የሚጠቀሙባቸው፡ የጭካኔ፡ ሥራዎች፡ አይደርሱበትም፤ ወይም፡ (ያንኑ፡ ያህል፡ አስከፊ፡ የሆነው)፡ የስቃይ፡ ፍርሃት፡ አያጋጥመውም። ከወንጀል፡ ንጹሕ፡ የሆነው፡ ተጠርጣሪ፡ ተገቢ፡ ያልሆነ፡ ጉዳት፡ አይደርስበትም። ፍርድ፡ ቤቶች፡ ክስ፡ በሚሰሙበት፡ ጊዜ፡ በነጻ፡ ፈቃድ፡ ተሰጥተዋል፡ ተብለው፡ ለመረጃ፡ ስለሚቀርቡ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ ዛሬ፡ የሚደርስባቸውን፡ ያህል፡ አስቸጋሪ፡ ክርክር፡ ሳይገጥማቸው፡ ምንም፡ የሕሊና፡ ወቅሳ፡ ሳይደርስባቸው፡ ተከላሾችን፡ በሰጡት፡ የእምነት፡ ቃል፡ መሠረት፡ ሊፈርዱባቸው፡ ይችላሉ፡ ነበር። ፖሊሶችም፡ ዘወትር፡ ከሚወነጀሉበት፡ የጭካኔ፡ ተግባር፡ ነጻ፡ መሆናቸውን፡ ለማረጋገጥ፡ የተሻለ፡ ዕድል፡ አግኝተው፡ የሕዝብን፡ እምነትና፡ ተባባሪነት፡ ባተረፉ፡ ነበር።

ሊነሱ፡ የሚችሉ፡ መቃወሚያዎች፤ የተመዘገቡ፡ የእምነት፡ ቃላትን፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ ስለ፡ ማስተባበል።

ለቀረበው፡ ሐሳብ፡ ሁለት፡ መቃወሚያ፡ ሐሳቦች፡ ሊኖሩ፡ ይችላሉ። የመጀመሪያው፡ ተከላሾች፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ ተገድደናል፡ የሚል፡ ጭብጥ፡ ሊያነሱ፡ ስለሚችሉና፡ ጉዳዩ፡ እንደገና፡ መታየት፡ ስለሚኖርበት፡ በቍፕር፡ ህጅ፡ መሠረት፡ የሚደረገው፡ ምዝገባ፡ ፋይዳ፡ የለውም። ይህም፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ በቍፕር፡ ህጅ፡ መሠረት፡ የሚያደርገው፡ ምዝገባ፡ ጊዜ፡ ማጥፋት፡ ነው፡ ማለት፡ ነው።

በቍፕር፡ ህጅ፡ መሠረት፡ በዳኛ፡ ስለ፡ ተመዘገበ፡ የእምነት፡ ቃል፡ ክስ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ የመገደድ፡ ጭብጥ፡ በሁለት፡ መንገድ፡ ሊነሣ፡ ይችላል። ምንም፡ እንኳን፡ ዳኛው፡ ማንኛውንም፡ ዓይነት፡ የደረሰበትን፡ የማስገደድ፡ ሁኔታ፡ እንዲገልጽ፡ ሙሉ፡ ዕድል፡ እንደ፡ ተሰጠው፡ ቢያምን፡ ተከላሹ፡ ፖሊሶች፡ ስለ፡ አስፈራሩኝ፡ ለፍርድ፡ ቤቱ፡ የእምነት፡ ቃሌን፡ የሰጠሁት፡ የግድ፡ ሆኖብኝ፡ ነው፡ ብሎ፡ ለመከራከር፡ ይችላል። እንደዚህ፡ ያለ፡ ስምታ፡ በክስ፡ ሰሚው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ምንም፡ ተቀባይነት፡ እንዲያገኝ፡ አይገባውም። የሚል፡ አስተያየት፡ አለ። የእምነት፡ ቃሉ፡ ቍፕር፡ ህጅ፡ በሚያዘው፡ መሠረት፡ መመዘገቡ፡ ከተረጋገጠ፡ ተከላሹ፡ ፍርድ፡ በሚሰማበት፡ ጊዜ፡ ስለ፡ መገደድ፡ ጭብጥ፡ እንዳይቀሰቅስ፡ መከልከል፡ አለበት። እንዲያውም፡ ክስ፡ ሰሚው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በቍፕር፡ ህጅ፡ መሠረት፡ የተደረገውን፡ (ነፃ፡ ፈቃድ፡ የሚያሳዩውን)፡ ምዝገባ፡ ልክ፡ የይግባኝ፡ ሰሚ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ያገኘውን፡ ፍሬ፡ ነገር፡ እንደሚቀበለው፡ አድርጎ፡ መመልከት፡ አለበት። ይህም፡ ማለት፡ ፍሬ፡ ነገሩ፡ ከፍ፡ ባለ፡ ስህተት፡ ባለው፡ ዘዴ፡ የተገኘ፡ ካልሆነ፡ ወይም፡ ከተገኘው፡ ፍሬ፡ ነገር፡ መሠረት፡ በግልጽ፡ የተሳሳተ፡ ሕጋዊ፡ ውሳኔ፡ ካልተሰጠ፡ በቀር፡ ሕጋዊ፡ መሆን፡ እንዳለበት፡ ሁሉ፡ ምዝገባውም፡ ዋጋ፡ ያለው፡ መሆን፡ አለበት።

ይህም፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ በቍፕር፡ ህጅ፡ መሠረት፡ ሲመዘገብ፡ ተገቢውን፡ መንገድ፡ ያልተከተለ፡ እንደ፡ ሆነ፡ ክስ፡ ሲሰማ፡ ወደሚነሣው፡ ሁለተኛው፡ መቃወሚያ፡ ያደርስናል። መገደድ፡ በሚኖርበት፡ ጊዜ፡ የበታች፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡

ማስገደድ፣ መኖሩን፣ ለማወቅ፣ እንዲችሉ፣ ለማድረግ፣ ስለ፣ ቀጥር፣ ሷጂ፣ ዓላማና፣ አሠራር፣ በቂ፣ ዝርዝር፣ መመሪያ፣ መሰጠት፣ አለባቸው፣ ከዚህም፣ በላይ፣ መዝጋቢው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ የተመዘገቡት፣ ቃላት፣ በእርግጥ፣ በነፃ፣ ፈቃድ፣ መሰጠታቸውን፣ ለማረጋገጥ፣ አንዳንድ፣ የተወሰኑ፣ ነገሮችን፣ ማለትና፣ ማድረግ፣ እንዲገባው፣ ለማድረግ፣ የተባለው፣ ቀጥር፣ በጠቅላይ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ፍርድ፣ ቤትና፣ ከፍተኛው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ በሰፊው፣ መተርጉም፣ አለበት፣ ለምሳሌ፣ የበታች፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ እንደሚከተለው፣ እንዲታዘዙ፣ ያስፈልጋል፤

(፩) ተከላሹ፣ በቀጥር፣ ጽጌ፣ መሠረት፣ በፖሊስ፣ ማስጠንቀቂያ፣ ተሰጥቶት፣ እንደ፣ ሆነ፣ መጠየቅና፣ አልተሰጠኝም፣ ያለ፣ እንደ፣ ሆነ፣ ነገሩ፣ በመዝገብ፣ ተይዞ፣ መዝጋቢውን፣ ፍርድ፣ ቤት፣ በነፃ፣ ፈቃድ፣ ቃል፣ ስለ፣ መስጠቱ፣ የሚነሳውን፣ ጥያቄ፣ ጠሰቅ፣ አድርጎ፣ እንዲመረምር፣ ማሳሰብ፣ አለበት፣ ያም፣ ሆነ፣ ይህ፣ ፍርድ፣ ቤቱ፣ ማንኛውም፣ ነገር፣ ከመመዘገቡ፣ በፊት፣ ምላሽ፣ ላለመስጠት፣ ያለውን፣ መብትና፣ ማናቸውም፣ የሚሰጠው፣ ቃል፣ ለመረጃ፣ ሊቀርብ፣ መቻሉን፣ ለተከላሹ፣ ሊገልጽለት፣ ይገባዋል።

(፪) ተከላሹ፣ ቃል፣ ቢሰጥም፣ ባይሰጥም፣ ወደ፣ ፖሊስ፣ ጥበቃ፣ ሥር፣ የማይመለስ፣ መሆኑን፣ ነገር፣ ግን፣ በቀጥር፣ ምጽና፣ ጅ፣ መሠረት፣ አንድም፣ ዋስ፣ ጠርቶ፣ እንደሚለቀቅ፣ ወይም፣ በእሥር፣ ቤት፣ እንደሚቆይ፣ በደንብ፣ ገልጾ፣ መንገር፣ አለበት።

(፫) ተከላሹን፣ ከፖሊሶች፣ ማስፈራራት፣ የተሰፋ፣ ቃል፣ ወይም፣ ድለላ፣ ደርሶበት፣ እንደ፣ ሆነ፣ መጠየቅ።

(፬) ተከላሹ፣ በፖሊስ፣ ጥበቃ፣ ሥር፣ ለምን፣ ያህል፣ ጊዜ፣ እንደቆየ፣ ተከላሹንና፣ ጠባቂውን፣ ፖሊስ፣ በመጠየቅ፣ ማረጋገጥ፣ በቀጥር፣ ጽጌ፣²⁴ የታዘዘው፣ የአርባ፣ ስምንት፣ ሰዓት፣ ወሰን፣ ተጥሶ፣ እንደ፣ ሆነ፣ ፍርድ፣ ቤቱ፣ የተሰጠውን፣ ቃል፣ በነጻ፣ ፈቃድ፣ የሆነ፣ ነው፣ ብሎ፣ ሲቀበል፣²⁵ ብርቱ፣ ጥንቃቄ፣ ማድረግ፣ ይኖርበታል፤ የዘገየበትንም፣ ምክንያትና፣ ተከላሹ፣ በማረፊያ፣ ቤት፣ ሳለ፣ ምን፣ እንደ፣ ተፈጸመ፣ በመዝገቡ፣ ላይ፣ ማስፈር፣ አለበት።

(፭) በአጠራጣሪ፣ ሁኔታዎች፣ ተከላሹን፣ ጸሐፊ፣ ብቻ፣ ባለበት፣ ዝግ፣ ችሎት፣ ወይም፣ በግልጽ፣ ችሎት፣ ግን፣ የፖሊስ፣ መከታተያች፣ በሌሎች፣ መጠየቅ፣

24 በተሻሻለው፣ ሕገ፣ መንግሥት፣ እንቀጽ፣ ፻፩፣ ተፈቅዷል።
 25 የእስራቱ፣ ጊዜ፣ እንደተፈጸመ፣ ከፃፏ፣ ሰዓቶች፣ በኋላ፣ የተወሰደው፣ የእምነት፣ ቃል፣ በምንም፣ ወይነት፣ “ፈቃደኛነት”፣ የቀረበ፣ ቢሆን፣ ለማስረጃ፣ አንወስድም፣ በማለት፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ የአሜሪካኑን፣ መንገድ፣ (እላይ፣ ምጽና፣ ማመልከቻ፣ የሚያሳየውን፣ ጽሑፍ፣ ይመለከቷል)፣ ለመውረስ፣ ቢያስቡበት፣ መልካም፣ ነው።

በቀ፣ ጽጌ፣ መሠረት፣ ፖሊሶች፣ ተከላሹን፣ በተጠቀሰው፣ የፃፏ፣ ሰዓት፣ ጊዜ፣ ውስጥ፣ (የተለመደ፣ የረፍት፣ ጊዜና፣ በየምግቦች፣ መካከል፣ ያለው፣ ጊዜ፣ ታስቦ፣ እንኳ)፣ ለመጠየቅ፣ ያላቸው፣ ሥልጣን፣ በምንም፣ ወይነት፣ ግልጽ፣ እንዳልሆነ፣ እዚህ፣ መጥቀስ፣ ተገቢ፣ ይመስላል። ቀ፣ ጽጌ፣ የእንግሊዝን፣ ሕግ፣ የያዘ፣ ነው፣ ተብሎ፣ ደህና፣ ትርጉም፣ ሲሰጠው፣ ይቻላል፤ ይኸውም፣ በማረፊያ፣ ቤት፣ ያለውን፣ ተከላሹ፣ መታወቂያውንና፣ አድራሻውን፣ ከወሰዱ፣ በኋላ፣ ተከላሹ፣ ስለ፣ ክሉ፣ ወይም፣ ስለ፣ ክሉ፣ አቤቱታ፣ ጥንቃቄ፣ ያለበት፣ ቃሉን፣ ለመስጠት፣ እንዲጋብዙት፣ ፖሊሶችን፣ ስለሚፈቅድላቸው፣ ነው፤ ነገር፣ ግን፣ እምቢ፣ ካለ፣ ተከላሹ፣ መጠየቅ፣ የለበትም። ቢሆንም፣ የኢትዮጵያ፣ ፖሊሶች፣ በቂ፣ ላቦራቲር፣ መሣሪያና፣ የሠለጠነ፣ የሰው፣ ኃይል፣ ኖሯቸው፣ በሥነ፣ ፍጥረት፣ የምርመራ፣ ዘዴዎች፣ ላይ፣ እስኪደገፉ፣ ድረስ፣ ቀ፣ ጽጌ፣ ተከላሹ፣ በኃይል፣ ሳይገደድ፣ የሚጠየቀውን፣ ምርመራ፣ ይከሰካል፣ ብሎ፣ መተርጉም፣ ጥሩ፣ አይመስልም።

አለበት = (ርግጥ፡ ነው፤ ይህን፡ የመሰሉ፡ ጥያቄዎች፡ ነፃ፡ ፈቃድን፡ ከሚመለከተው፡ ጭብጥ፡ ብቻ፡ የተያያዙ፡ መሆን፡ አለባቸው። ፍርድ፡ ቤቱ፡ የእምነት፡ ቃል፡ ለማግኘት፡ ብሎ፡ ተከሳሹን፡ መጠየቅ፡ የለበትም)።

የበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ጻኞች፡ እነዚህን፡ የመሰሉ፡ ሥነ፡ ሥርዓቶችን፡ እንዲከተሉና፡ የተወሰዱትን፡ እርምጃዎች፡ በጽሑፍ፡ እንዲያረጋግጡ፡ የተጠየቁ፡ እንደ፡ ሆነ፡ በጽሑፍ፡ የሚሰጡዋቸው፡ ቃላት፡ መኖር፡ ማንኛውም፡ ተከሳሽ፡ ክስ፡ ከመሰማቱ፡ በፊት፡ ስለሰጠው፡ የእምነት፡ ቃል፡ ሐሳቡን፡ ለመለወጥ፡ ያለው፡ ፍላጎት፡ ለመግታት፡ ያገለግላል። ርግጥ፡ ነው፡ እንዳንድ፡ ጊዜ፡ ተከሳሹ፡ ጭብጡን፡ ለተንኩል፡ ይቀሰቅሱ፡ ይሆናል። በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ ተከሳሹ፡ በመዝጋቢው፡ ጻኛ፡ የተፈጸሙ፡ ስህተቶችን፡ ወይም፡ የማስፈራራት፡ ተግባር፡ በትክክል፡ ሊያመለክት፡ ይችላል። ይህን፡ በመሰሉ፡ ነገሮች፡ ሁሉ፡²⁶ ክስ፡ ሰሚው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በጭብጡ፡ ላይ፡ ውሳኔ፡ ሳይሰጥ፡ ለማምለጥ፡ አይችልም፤ ነገር፡ ግን፡ እንደዚህ፡ ያሉት፡ ክርክሮች፡ አሁን፡ ካሉት፡ ቅጥራቸው፡ ከማንሱም፡ በላይ፡ ውሳኔ፡ ለመስጠትም፡ በጣም፡ የቀለሉ፡ እንደሚሆኑ፡ ይታመናል። የኢትዮጵያ፡ የበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ሠራተኞች፡ ታማኝነት፡ አነስተኛ፡ ነው፡ ተብሎ፡ ከተገመተና፡ ከበላይ፡ በቂ፡ ቅጥጥርና፡ አመራር፡ ይደረጋል፡ ተብሎ፡ ከታሰበ፡ ቅጥር፡ ጭጃ፡ ለታሰበበት፡ ግብ፡ በተቃራኒ፡ ሁኔታ፡ በሥራ፡ ላይ፡ የማይውልበት፡ ምክንያት፡ የለም።

በጻኞቻችን ላይ ያለ እምነት።

ይህ፡ በዚህ፡ በቀረበው፡ ሐሳብ፡ ላይ፡ ሊነሣ፡ ወደሚችለው፡ የበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ጻኞች፡ ቅጥር፡ ጭጃን፡ በትክክል፡ በሥራ፡ ላይ፡ ለማዋል፡ ችሎታ፡ ወይም፡ በቂ፡ ትምህርት፡ የላቸውም፤ ወደሚለው፡ ሁለተኛ፡ ተቃራኒ፡ አስተያየት፡ ያደርሰናል። የበታች፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ተፈላጊ፡ የሆነው፡ ግላዊ፡ አስተያየት፡ የመስጠት፡ ሥልጣን፡ በሥነ፡ ሥርዓት፡ ደንቦች፡ ለምን፡ እንደተነፈጋቸው፡ ለማስረጃት፡ ይኸው፡ ምክንያት፡ ሲነገር፡ ብዙ፡ ጊዜ፡ ይሰማል። ለምሳሌ፡ የበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ጻኞች፡ በቂ፡ ትምህርት፡ የላቸውም፡ በመባል፡ በከባድ፡ ወንጀል፡ የተከሰሱ፡ ሰዎች፡ ጥፋተኛ፡ አለመሆናቸው፡ ግልጽ፡ ቢሆንም፡ እንኳ፡ ከማረፊያ፡ ቤት፡ ለማስወጣት፡ ሥልጣን፡ አይሰጣቸውም፡ ይባላል።²⁷ በእው

26 በተጨማሪ የኋላ ሁከቶችን ለማስወገድ መዝጋቢው ፍርድ ቤት የተከበሩ የአካባቢው ሽማግሌዎች በሚገኙበት የክሱ አመዘጋገብ ሥነ ሥርዓት እንዲታይ በማድረግና ፍርድ ቤቱ ስለመሰደው ጥንቃቄ ሽማግሌዎቹን እንደ ምስክሮች እንዲፈረሙ በመጠየቅ ጥንቃቄ ሊወስድ ይችላል።

27 “የቀዳማዊ (የመጀመሪያው) ምርመራ ጻኞች በሙሉ ባልሠለጠኑበት በአውራጃው ፍርድ ቤት ይደረጋል ፤ እኔሁ ጻኞች ፖሊሶች ከባድ በሆነ የነፍስ ግዳይ ወይም የውግብድና ሥራ ጠርጥረው የያዘቸውን በቀላሉ “ሊጠፉ” የሚችሉ ሰዎች እንዲለቁ ሥልጣን እንዳይሰጣቸው ተወስኖ ነበር። ፒ ግራቨን “የአዲሱ የኢትዮጵያ የወንጀልኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርዓት” ሪቪዩዝድ፣ ፔናል ሱዊስ፣ ጅምር፣ ዓመት፣ ፲፱፻፷፩፣ ቍ ፳፩ (ትርጉም በስምረ፣ አብ፣ ሚካኤል፣ ፲፱፻፷፩)።

እም ግራቨን በደርሰታቸው ውስጥ ይኸ ፍልስፍና በጠቅላላ ሕጉን ለማርቀቅ ጠቃሚ መሣሪያ እንደነበረ ገልጾዋል።

“በእውነቱ በአስላጊው የጻኝነት ምርጫ ይጠቀማሉ ተብለው የማይታዩ ፍርድ ቤቶችን መንገድ ከመስጠት ይልቅ ክሱ ከመሰማቱ በፊት ወይም በሚሰማበት ጊዜ ወይም ከዚያ በኋላ የሕግ ባለሥልጣናችን ብይኖቻቸውንና ተግባራቸውን የሚመሩ ዝርዝር ሁኔታዎችን በመስጠት የሕግ ረቂቅ አዘጋጃዎቹ ከጠቅላላ ሕጎች የሚገኙትን ጥቅሞች ግለፍ መረጡ።” እላይ ከተጠቀሰው መጽሐፍ ገጽ ፸፭ን ይመለከታል።

ነቱ፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ ግን፡ ይህ፡ በበታች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ዳኞች፡ ላይ፡ ያለው፡ አለመታመን፡ የሚያመጣው፡ ውጤት፡ ከወንጀል፡ ነፃ፡ በሆኑ፡ ተከላኾች፡ ላይ፡ ትልቅ፡ የፍትህ፡ መንገድን፡ መሆኑ፡ ጥርጥር፡ የለውም ። ሕግ፡ አስከባሪዎችና፡ ክስ፡ ሰሚ፡ ዳኞች፡ ብቻ፡ የተጠርጣሪዎችን፡ ጥፋተኛ፡ አለመሆን፡ ሊያውቁ፡ ይችላሉ። በሚል፡ ጽንሰ፡ ሐሳብ፡ ላይ፡ በተመሠረተ፡ ሕግ፡ ሥር፡ ለመልቀቅ፡ ሥልጣን፡ የተሰጠው፡ ሰው፡ ስለሌለ፡ ብቻ፡ እንድ፡ ተከላኸ፡ ግረፊያ፡ ቤት፡ ከገባ፡ በኋላ፡ ጥፋተኛ፡ እንዳልሆነ፡ በግልጽ፡ ቢታወቅ፡ እንኳን፡ ለረጅም፡ ጊዜ፡ በእሥር፡ ሊቆይ፡ ይችላል ። ፖሊሶች፡ 28 ሆኑ፡ ወይም፡ ተከላኾ፡ ወድያውኑ፡ እንደ፡ ተያዘ፡ የሚቀርብበት፡ ፍርድ፡ ቤት፡ 29 ወይም፡ ቀዳሚ፡ ምርመራ፡ አድራጊ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ 30 ተከላኾን፡ ያላንዳች፡ ግዴታ፡ ለመልቀቅ፡ ሥልጣን፡ አልተሰጣቸውም ። 31 እንዲያውም፡ ክሱ፡ ከባድ፡ ከሆነ፡ ተከላኾን፡ በዋስ፡ እንኳን፡ ለመልቀቅ፡ ሥልጣን፡ የላቸውም ። 32 ነገር፡ ግን፡ አዲሶች፡ ሕጎችና፡ ሥነ፡ ሥርዓቶች፡ ከመውጣታቸው፡ በፊት፡ የኢትዮጵያ፡ የቦታች፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ለብዙ፡ መቶ፡ ዓመታት፡ በአጥጋቢ፡ አኳኋን፡ የፍርድ፡ ተግባራቸውን፡ ሲያከናውኑ፡ ከቆዩ፡ እነዚህን፡ ነገሮች፡ ለመወሰን፡ ብቁ፡ አይደሉም፡ ግለት፡ እንዴት፡ እውነት፡ ለመሆን፡ እንደሚችል፡ ያጠራጥራል ። በእውነቱ፡ የእምነት፡ ቃል፡ በነጻ፡ ፈቃድ፡ ስለመስጠቱ፡ የሚነሳውን፡ ፍሬ፡ ነገር፡ የሚመለከተውን፡ ቀላል፡ ጭብጥ፡ መወሰን፡ በማንኛውም፡ ትጉህና፡ ጥንቁቅ፡ ዳኛ፡ ችሎታ፡ ሥር፡ ስለሆነ፡ ልዩ፡ ችሎታ፡ አይጠይቅም ። እንዲያውም፡ በቀጥታ፡ ሸጌ፡ መሠረት፡ የሚመዘገበው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የተሰጠውን፡ የእምነት፡ ቃል፡ አካባቢ፡ ሁኔታዎች፡ በጊዜውም፡ ሆነ፡ በቦታ፡ በቅርብ፡ ስለሚመለከት፡ በነጻ፡ ፈቃድ፡ የተሰጠ፡ መሆኑን፡ ለማረጋገጥ፡ ከብዙ፡ ወራት፡ በኋላ፡ ነገሩ፡ ከሚደርሰው፡ የበላይ፡ ክስ፡ ሰሚ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ይልቅ፡ የበለጠ፡ ዕድል፡ አለው ።

አስተዋጽኦ =

በኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ አፈጻጸም፡ ፍርዶች፡ ሁሉ፡ ተከላኾን፡ በማሰቃየት፡ በተገኙ፡ የእምነት፡ ቃላት፡ የተመሠረቱ፡ ናቸው። በሚል፡ ተደጋግሞ፡ በሚነገር፡ ነቀፋ፡ የተበከለ፡ ነው ። ለነዚህ፡ ስሞታዎች፡ ውሳኔ፡ ለመስጫና፡ እንዲነሡ፡ የሚያደርጉዋቸውን፡ ተግባሮች፡ ለማ

- 28 ቍ ጸፎ፡ ለፖሊሶች፡ ተከላኾን፡ በዋስ፡ ለጊዜው፡ ለመልቀቅ፡ ወይም፡ “እጅግ፡ በጣም፡ ቅርብ፡ ለሆነ፡ ፍርድ፡ ቤት”፡ ለግቅረብ፡ ምርጫ፡ ይሰጣቸዋል ። ምንም፡ እንኳ፡ “ወንጀል፡ የተሠራ፡ መሆኑ፡ ወይም፡ እንዲቀርብ፡ የተጠራው፡ ወይም፡ የተያዘው፡ ተከላኸ፡ አቤቱታ፡ የቀረበበትን፡ ወንጀል፡ መሥራቱ፡ የሚያጠራጥር፡ ቢሆን”፡ ከነጥቦች፡ መልቀቅ፡ አይፈቀድም ።
- 29 ቍ ጸፎ፡ ለፍርድ፡ ቤት፡ በግረፊያ፡ ቤት፡ በመከታተል፡ የግቆየትን፡ ወይም፡ በዋስ፡ የመልቀቅን፡ ምርጫ፡ ብቻ፡ ይሰጠዋል ። ተከላኾን፡ በሁኔታው፡ ወንጀለኛ፡ አይደለም፡ በግለት፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ እንደማይለቅ፡ የተሰወረ፡ አይደለም ።
- 30 ቍ ጸፎ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ነገሩ፡ በሚሰግበት፡ ጊዜ፡ ተከላኾን፡ እንዲያቀርቡው፡ ያላል ። ምንም፡ እንኳ፡ ስምምነት፡ ጊዜ፡ የተገኘው፡ የወንጀል፡ ግስረጃ፡ ተከላኾን፡ ለግስቀጣት፡ በቂ፡ መስሎ፡ ባይታይም፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ የመልቀቂያ፡ ሥልጣን፡ የለውም ። ነገር፡ ግን፡ የመጀመሪያው፡ የሕግ፡ ረቂቅ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ እንዲለቅ፡ መብት፡ ሰጥቶታል ። እላይ፡ በማመልከቻ፡ ጸፎ፡ የተጠቀሰውን፡ ግራቭን፡ በገጽ፡ ሸፎ፡ ይመለከታል ።
- 31 ይህ፡ ጥቅም፡ የሌለው፡ አይደለም ። ግንኛውም፡ ተከላኸ፡ ለጊዜው፡ የዋስትና፡ ወረቀት፡ እስፈርጥ፡ በመለቀቅ፡ የሚገኘውን፡ ጥቅም፡ ይሠራበታል፡ ተብሎ፡ መታሰብ፡ የለበትም ። የኢትዮጵያ፡ የሰር፡ ቤቶች፡ አያሌ፡ ተያዘ፡ ሊያገኙ፡ ያልቻሉ፡ ሰዎችን፡ ይሟል ።
- 32 ቍ ጸፎ ።

ገድ ፡ የሚያገለግለው ፡ ያሁኑ ፡ ሥርዓት ፡ በቂ ፡ ስላልሆነ ፤ ጥርጣሬና ፡ አለመተማመን ፡ በብዛት ፡ ይገኛሉ ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቊጥር ፡ ሷ፩ ፡ ብቻ ፡ ተቀባይነት ፡ ያላቸው ፡ የእምነት ፡ ቃላትን ፡ የመውሰጃ ፡ ዘዴ ፡ እንዲሆን ፡ ቢታሰብም ፡ ቅሉ ፡ ከሥራ ፡ ላይ ፡ አልዋለም ። ወደፊት ፡ የሚወጣው ፡ የማስረጃ ፡ ሕግ ፡ ከላይ ፡ በተሰጠው ፡ ማሳሰቢያ ፡ መሠረት ፡ ቊጥር ፡ ሷ፩ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ቢያደርግ ፡ ለፖሊሶች ፡ ለፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ ለሕዝብ ፡ በበለጠ ፡ ይጠቅማል ። እስከዚያ ፡ ግን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በቊጥር ፡ ሷ፩ ፡ መሠረት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ በኩል ፡ በነፃ ፡ ፈቃድ ፡ መሆናቸው ፡ ተረጋግጠው ፡ የተመዘገቡትን ፡ የእምነት ፡ ቃላት ፡ ብቻ ፡ ለመቀበል ፡ አሁን ፡ ያላቸውን ፡ ሥልጣን ፡ ይጠቀሙበት ፡ ዘንድ ፡ ይገባል ።

33 ለምሳሌ ፤ በባሕላዊ ፡ ልምዶች ፡ መሠረት ፡ ተከላኸ ፡ በአካባቢው ፡ የታወቁና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ለተያዥ ፡ አንድ ፡ የተከበረ ፡ ሰው ፡ ለማግኘት ፡ ከቻለ ፡ ምንም ፡ ወንጀሎቹ ፡ ከባድ ፡ ቢሆኑ ፡ ለጊዜው ፡ በተያዥ ፡ ይለቅቅ ፡ ነበር ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ችሎታ ፡ የሌላቸው ፡ የገጠር ፡ መሪዎች ፡ ብደን ፡ ግን ፡ ይታመናል ፡ ግን ፡ አይታመንም ፡ በሚለው ፡ የተመሠረተ ፡ ቢሆን ፡ በውል ፡ የተለቀቀ ፡ ተከላኸ ፡ “የሚጠፋው” ፡ እምብዛም ፡ ነበር ።

የዚህ ፡ አስተያየት ፡ መገለጫ ፡ ዐላማ ፡ በአርእስቱ ፡ ስለ ፡ ተጠቀሰው ፡ ሕግ ፡ ማብራሪያ ፡ ለመስጠት ፡ ነው ። በዚህ ፡ ሕግ ፡ ሁሉ ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱትን ፡ ሕጋዊ ፡ ችግሮች ፡ ሁሉ ፡ በሰፊው ፡ ለመተንተን ፡ አልታሰብም ። ስለዚህም ፡ መገለጫው ፡ ተጨማሪ ፡ ማስረጃዎችንና ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮችን ፡ ሐተታ ፡ አይጨምርም ።

ደራሲው ፡ በተለይ ፡ ከሕግ ፡ ፍኩልቲ ፡ ሚስተር ፡ ኤቫርት ፡ ንልድበርግን ፡ ይህን ፡ መገለጫ ፡ በማዘጋጀትና ፡ ስለ ፡ ሕግ ፡ (ከድ) ፡ ትርጉም ፡ የሚለውን ፡ ማስታወሻ ፡ በማክል ፡ የረዱትን ፡ ያመሰግናል ።

CURRENT ISSUES

INVOLUNTARY CONFESSIONS AND ARTICLE 35, CRIMINAL PROCEDURE CODE*

Coercive Interrogation: Ineffective and Unlawful

Improper methods of police interrogation are known to every country in the world. And everywhere, it is agreed that an accused's confession of guilt which has been procured through physical violence, psychological intimidation, or improper inducements or promises cannot be considered in evidence against him at trial. The primary reason why involuntary confessions are excluded from evidence is that they are unreliable indices of truth; men have been known to admit crimes of which they are innocent, simply to escape the pain of torture or to obtain an irresistible benefit.

The exclusionary practice also expresses society's condemnation of police "third degree" methods, which not only violate the accused's privilege against self-incrimination,¹ but, by inflicting harm on one merely suspected, not convicted, of crime, nullify his constitutional right to the presumption of innocence.² Thus the practice serves purposes other than the mere need to decide cases upon trustworthy evidence: by removing the ultimate incentive it serves to discourage the police from using illegal questioning methods.

In light of these considerations it is understandable that Ethiopian law frowns severely upon the use of coercion against persons being investigated under suspicion of crime. The Criminal Procedure Code states quite clearly that "No police officer or person in authority shall offer or use or make or cause to be offered, made or used any inducement, threat, promise or any other improper method to any person examined by the police."³ Violation of this command subjects the police officer to both civil⁴ and penal⁵ sanctions. And, of course, the courts do not allow into evidence confessions which have been obtained by force.⁶

* All references in this article are to the Criminal Procedure Code, 1961, unless otherwise stated.

1. Recognized in Art. 27(2), Crim. Pro. C.

2. Art. 53, Rev. Const.

3. Art. 31.

4. Arts. 2035 and 2038, Civ. C.

5. Art. 417, Pen. C.

6. It is evident that at least our higher appellate courts are operating on the understanding that convictions may not be based upon involuntary confessions. See, e.g., the language used in *Teshome Gabre v. Attorney General* (Sup. Imp. Ct., 1963), Crim. App. No. 237/56 (unpublished, Library, Faculty of Law, Haile Sellassie I University): Although accused's statement to the police was uncautioned, it "was voluntary and made without force or inducement." Yet, in the absence of any law on evidence, there is no explicit statutory authority for this exclusionary policy. Aside from whatever inference can be derived from Art. 146, Crim. Pro C., the courts are presumably relying upon an "inherent" power to admit or reject evidence.

INVOLUNTARY CONFESSIONS AND ARTICLE 35, CRIMINAL PROCEDURE CODE

But, it must be asked, are the exclusion of coerced confessions and the threat of sanctions having their intended effect? To judge from what one sees and hears, no. In many cases in the High Court, convictions are based wholly or in part upon confessions given by the accused to the police while in their custody. And, in many cases, the accused repudiates his confession at trial, claiming it was the result of coercion, while the police in turn insist it was not. Even granting that many or even most of these claims of beatings and torture are untrue (it is hard to believe that all are), the vital question is: how is the trial court to distinguish between the free confession and the forced one? It seems that cases are rare in which the accused is able to convince⁷ the court to exclude the confession, and no wonder: when the police interrogate a suspect there are no witnesses, no friends, no family present. Therefore it inevitably boils down to the word of the accused against that of the police, and how many of us will believe the accused?

Foreign "Solutions" to the Third Degree

This problem of distinguishing voluntary from involuntary confessions is not unique to the Empire. It has been faced in many other countries, and "solutions" worked out. In England, for example, the rule excluding involuntary confessions was not, by itself, felt sufficient to deter the police from coercive methods. Therefore, in the well-known "Judges' Rules," it is laid down that the police must inform a suspect of his privilege against self-incrimination as soon as the police officer decides in his mind to charge him, and, once the suspect is in custody, he may not be questioned at all.⁸ Extraction of a confession in violation of the Rules confers upon the trial court a discretion to exclude it from evidence. Thus the English system tries to avoid the possibility of *improper* police interrogation, by forbidding *all* interrogation of the accused while he is in custody — the time when the "third degree" generally takes place.

The Americans have resorted to other means of deterring the police from using improper methods. In addition to the rule excluding involuntary confessions from evidence, the federal courts automatically exclude *any* confession, "voluntary" or "involuntary," which is obtained while the police are unlawfully holding the accused — e.g., during a period of "unnecessary delay" between his arrest and his appearance in court.⁹ And for the state courts, a federally-imposed rule is now evolving which probably will exclude any confession made by an accused while in police custody if his right to counsel was denied at that time.¹⁰ Like the English approach, both of these rules attempt to discourage coercive police

7. Of course, the burden of proof should properly be on the prosecution to prove the confession is voluntary. That is certainly the case in Anglo-American law. See *Halsbury's Laws of England* (3d ed., London, Butterworth & Co., 1955), vol. 10, Criminal Law, para. 860, and *Corpus Juris Secundum* (New York, American Law Book Co., 1961), vol. 23, Criminal Law, para. 835.

8. "Special Issue on Police Questioning," *Crim. L. Rev.*, 1960, pp. 298-356, *passim*.

9. *Upshaw v. United States* (Sup. Ct., U.S. 1948), *U.S. Rep.*, vol. 335, p. 410, *Lawyers Ed.*, 93, p. 100; *Mallory v. United States*, (Sup. Ct., U.S., 1957), *U.S. Rep.*, vol. 354, p. 499, *Lawyers Ed. 2d*, vol. 1, p. 1479.

10. *Escobedo v. Illinois* (Sup. Ct., U.S., 1964), *U.S. Rep.*, vol. 378, p. 478, *Lawyers Ed. 2d*, vol. 12, p. 977; Y. Kamisar, "The Right to Counsel and the Fourteenth Amendment: A Dialogue on 'The Most Pervasive Right' of an Accused," *U. of Chicago L. Rev.*, vol. 30 (1962), p. 1.

methods by denying the police the right to interrogate suspects secretly and at length, for under those conditions the "third degree" flourishes.

Lastly, let us mention the Indian approach. Under the Indian Criminal Procedure Code¹¹ the police are permitted to question a suspect at length, and need not caution him to remain silent. But generally,¹² no confession the accused makes to the police or while in police custody is admissible against him at trial; to be admissible it must be made before a magistrate, who will ensure that the accused is making it voluntarily and with knowledge of his right to remain silent before recording it. The theory of this rule is, apparently, that the only confessions which are *certain* to be voluntary are those made to a court, and that confessions made to the police are bound to be tainted with the suspicion of coercion. To discourage police coercion, then, the Indians do not recognize as evidence the results of police interrogations.¹³

The Ethiopian Approach: Article 35

In the three legal systems referred to above, the rule excluding involuntary confessions from evidence is not relied upon to discourage improper police interrogation methods. Nor are the usual penal and civil sanctions found effective.¹⁴ Rather, in each country, supplementary rules have been adopted to discourage such methods, and thereby protect the criminal suspect from police abuse of his rights. What, then, of our system? Does Ethiopian law provide the weapons which are needed to fight these problems? I believe that it does, at least in part.

Article 35 of the Criminal Procedure Code provides:

— *Power of court to record statements and confessions.*

(1) Any court may record any statement or confession made to it at any time before the opening of a preliminary inquiry or trial.

(2) No court shall record any such statement or confession unless, upon questioning the person making it, it ascertains that such person voluntarily makes such statement or confession. A note to this effect shall be made on the record.

11. *Indian Code of Criminal Procedure*, 1898 (Lucknow, Eastern Book Co., 1962).

12. Sections 25 and 26 of the Indian Evidence Act (1872) state the exclusionary rule. But Section 27 provides an exception in that where facts (e.g., physical evidence) are discovered in consequence of a confession made to the police, the relevant part of the confession is admissible at trial.

13. With the exception mentioned in note 12, above. It is questionable whether the rules can have great deterrent effect on the police, so long as the incentive embodied in Section 27 exists. But it is apparently felt that the absolute reliability of the accused's statement in consequence of which the facts were discovered outweighs other policy considerations which would militate for exclusion.

14. Among the reasons why in many countries it is extremely difficult to make effective use of civil and penal remedies against the police are: difficulties of proof; the small amount of money damages which can be recovered; and the reluctance of prosecutorial and judicial authorities to proceed against police officers. This last point may be of particular validity in Ethiopia, where almost all public prosecutors are police officers, unlikely to press vigorously against their fellows. Furthermore, Penal Code Article 417 is *not* a "complaint offence;" therefore there is no possibility for the injured party to bring a private prosecution should the public authorities decline to act. Art. 44, Crim. Pro. C.

INVOLUNTARY CONFESSIONS AND ARTICLE 35, CRIMINAL PROCEDURE CODE

(3) Such statement or confession shall be recorded in writing and in full by the court and shall thereafter be read over to the person making the statement or confession, who shall sign and date it. The statement shall then be signed by the president of the court.

(4) A copy of the record shall then be sent to the court before which the case is to be inquired into or tried, and to the public prosecutor.

What is the purpose of this article? In view of its strong similarity to Section 164 of the Indian Code,¹⁵ it is unquestionable that the drafters of Ethiopia's Code were to some extent looking towards the Indian system.¹⁶ And in Indian law, as we have seen, the reason why the magistrate is given power to record confessions is that only confessions so recorded are admissible in evidence at trial. It was the intention of the drafters of our Criminal Procedure Code, I submit, to require all confessions which the police wish to have proved at trial, recorded and certified "voluntary" under Article 35. Confessions not so recorded should be inadmissible against the accused, as they are in India.

Why, then, if the drafters so intended did they not expressly so provide in the Code? The obvious answer is that the appropriate place for rules of admissibility is not the criminal procedure code, but the evidence code. The drafters no doubt intended that the evidence code, when it appeared, would provide the

15. *Indian Code of Criminal Procedure*, cited at note 11, above.

Art. 164. *Power to record statements and confessions.* —

(1) Any Presidency Magistrate, any Magistrate of the first class and any Magistrate of the second class specially empowered in this behalf by the State Government may, if he is not a police-officer, record any statement or confession made to him in the course of an investigation under this Chapter or under any other law for the time being in force or at any time afterwards before the commencement of the inquiry or trial.

(2) Such statements shall be recorded in such of the manners hereinafter prescribed for recording evidence as is, in his opinion, best fitted for the circumstances of the case. Such confessions shall be recorded and signed in the manner provided in section 364, and such statements or confessions shall then be forwarded to the Magistrate by whom the case is to be inquired into or tried.

(3) A Magistrate shall, before recording any such confession, explain to the person making it that he is not bound to make a confession and that if he does so it may be used as evidence against him and no Magistrate shall record any such confession unless, upon questioning the person making it, he has reason to believe that it was made voluntarily; and, when he records any confession, he shall make a memorandum at the foot of such record to the following effect:—

"I have explained to (name) that he is not bound to make a confession and that, if he does so, any confession he may make may be used as evidence against him and I believe that this confession was voluntarily made. It was taken in my presence and hearing, and was read over to the person making it and admitted by him to be correct, and it contains a full and true account of the statement made by him.

(Signed) A. B.,
Magistrate"

Explanation — It is not necessary that the Magistrate receiving and recording a confession or statement should be a Magistrate having jurisdiction in the case.

16. Many other articles in the Ethiopian Code are strikingly similar to provisions of the Indian Code. For example, note the similarities between Ethiopian Articles 30, 31, and 51 and Indian Code Articles 161, 163, and 54 respectively.

Actually, the *direct* source of Article 35 and of the other cited articles was more likely the Malayan Criminal Procedure Code which, like the codes of many former British dependencies, was closely patterned after Indian law. Compare Ethiopian Articles 30, 31, 35 and 51 with Malayan Code Secs. 112, 114, 115 and 23 respectively. For a comparative view of the Commonwealth "family" of provisions compare the cited sections with the Singapore (Secs. 120, 122, 123 and 31), Sudan (Secs. 117, 118, 119 and 25) and Northern Nigeria (Secs. 123, 124, 125 and 26) criminal procedure codes.

consequences of failure to have a confession recorded by a judge, just as the law of evidence in India and elsewhere¹⁷ covers such matters.

Of course it is unfortunate that the procedure and evidence codes could not have been promulgated at the same time, thereby obviating such problems as we now face. Concededly, it is arguable that the Criminal Procedure Code does *not* envision the Indian-type rule I have suggested. It has been argued,¹⁸ for example, that the wording of Article 27(2)¹⁹ implies that confessions made to the police are admissible in evidence at trial, and that the police need not, therefore, take advantage of the procedure established by Article 35. Granting that ambiguity exists, I submit that the soundest course would be to adopt the Indian rule on admissibility, thus *requiring* judicial screening under Article 35 of all confessions which are to be introduced at trial. The following considerations are, to my mind, persuasive :

1. Under the present system,²⁰ the issue of voluntariness of the confession is adjudicated during the trial hearing. If Article 35 were used in all cases the issue would be adjudicated prior to trial, thereby eliminating the waste of a full court's²¹ time and energy, and the need to interrupt consideration of the main issues of the case.

2. Under the present system the issue of voluntariness is adjudicated at a time remote from the interrogation. Evidence which might prove or disprove coercion has by then grown stale or disappeared. Often, the police claim that the accused's repudiation of his confession is an "afterthought" on advice from his prison-mates, and it is almost impossible for a court to decide where the truth lies. If Article 35 were used in all cases, the confession would be recorded immediately after it was made, before the accused had a chance to change his mind and "invent" stories of torture. Voluntary confessions so certified under Article 35 would then be admissible at trial, and false claims of coercion could not be raised.

3. There is no justifiable reason why the police should *not* use Article 35 in all cases. The Code now requires the police to bring all persons in custody before the "nearest court within forty-eight hours of his arrest or so soon thereafter as local circumstances and communications permit."²² If an accused has confessed prior to his first appearance in court, it is no inconvenience to ask the judge to record it at that time. So long as the judge is satisfied of the accused's voluntary

17. See note 16, above.

18. By some of my students, whose creative discussions inspired many of the ideas in this article.

19. Particularly, the phrase "and that any statement he may make may be used in evidence." It has been further argued that Article 97, which refers to "statements" taken under Article 27, shows the drafters' intent that *confessions* recorded under Article 27 be admissible at trial. But there is an important difference between a "statement" and a "confession" in that the latter is necessarily incriminating whereas the former is not. The failure of Articles 27 and 97 to mention confessions can be taken as demonstrating an intent that only non-confessional statements are covered by them.

20. Apparently the police do not presently make use of Article 35, nor do the courts require them to do so.

21. Article 35 seemingly enables a single judge sitting alone to record a confession, whereas at present, in most criminal trials, three-judge benches deal with the question.

22. Art. 29, Crim. Pro. C.

INVOLUNTARY CONFESSIONS AND ARTICLE 35, CRIMINAL PROCEDURE CODE

wish to make a statement, he can record it in a brief time. The only conceivable reason why the police might wish to avoid this procedure is that the confession is not truly voluntary; in such cases of course it does not deserve to be admitted in evidence.

Where the accused confesses subsequent to his initial presentation in court but before trial, the inconvenience to the police in bringing the accused before the nearest court is slight, and certainly outweighed by the advantages gained by having the confession immediately certified as voluntary by a judicial officer.

What Can be Done?

If these reasons are persuasive, what can be done? The following steps might be considered:

1. *The forthcoming code of evidence* could provide that no confession shall be admissible in any criminal trial if it has not been recorded by a judge under Article 35, provided there was opportunity for the police to take advantage of that procedure.

But there is no need to wait for the code of evidence. In order to enforce the Criminal Procedure Code, and the constitutional guarantees of due process and presumption of innocence, the courts could take action immediately:

2. *The Supreme Imperial and High Courts, in cooperation with the Ministry of Justice*, could exercise their rulemaking power²³ to provide, explicitly, that after a certain date no trial court will admit into evidence any confession made to a police officer, etc. which was not recorded under Article 35 despite the opportunity for such recording. It could also advise all members of the judiciary on the importance and meaning of Article 35, and provide them with clear instructions on how to carry out their duties thereunder.

3. *The police* could adopt the strict policy of making use of the procedure which Article 35 provides in all cases where confessions are made.

It is submitted that if these above reforms were carried out, all parties would benefit thereby. The *accused* would not so likely experience (or, what is just as bad, fear) coercive police techniques of interrogation; the innocent suspect would not experience unjust harm. The *courts* would not be faced as often as they are today with difficult disputes at trial as to the voluntariness of confessions offered in evidence, and could with clearer conscience convict accused persons indicted by their own confessions. The *police* would have a clear opportunity to prove their innocence of the frequently-made charges of brutality, and thus to ensure the public's trust and cooperation.

Possible Objections: Repudiation of Recorded Confessions at Trial

Two possible objections to this proposal are foreseeable. The first is that Article 35 recording will accomplish nothing, because defendants will still be free to raise the issue of coercion at trial, at which time it will have to be considered over again. This would mean the Article 35 court would have wasted its time.

23. Under the Administration of Justice Proclamation, 1942, Sec. 20(a), (h), Proc. No. 2, *Neg. Gaz.*, year 1, no. 1, the Afe Negus and the President of the High Court may, with the Minister's approval, make rules for the Supreme Court and for the High and lower courts respectively. The writer does not believe that this power has been abrogated by any provision of the Criminal Procedure Code or otherwise, with respect to the conduct of criminal cases.

There are two ways in which the issue of coercion might be raised at trial with regard to a confession recorded by a judge under Article 35. A defendant might admit that the judge had given him every opportunity to reveal any coercive circumstances, but claim that because he was intimidated by the police he did not dare refuse to make a "voluntary" statement in court. Such a claim, it is suggested, should be rejected out of hand by the trial court. Once a confession is shown to have been recorded in strict accordance with the requirements of Article 35, the defendant should be foreclosed from re-opening the question of voluntariness at trial. Rather, the trial court ought to treat the Article 35 court's recording (which implies a certification of voluntariness) in the way an appellate tribunal treats a lower court's finding of fact — that is, as binding unless there has been some serious fault in the fact-finding method, or an obviously incorrect legal conclusion drawn from the accepted facts.

That brings us to the second way in which a recorded confession could be attacked at trial — if the recording court did not conduct itself properly under Article 35. In order to ensure that lower courts do not fail to uncover and recognize coercion when it exists, they should be given detailed guidance in the purpose and operation of Article 35. Furthermore, that article ought to be broadly interpreted by the Supreme Imperial and High Courts to *require* the recording court to say and do certain prescribed things in order to ensure that recorded statements are truly voluntary. For example, lower courts should be instructed to:

1. ask the accused if he was cautioned by the police under Article 27; if he claims he was not, such fact should be noted on the record, and should alert the recording court to probe deeper on the voluntariness question. In any case the court should, before recording anything, remind him of his right to remain silent and the possible use in evidence of any statement he may make;

2. tell the accused very specifically that whether or not he makes a statement he will *not* be returned to the custody of the police, but will either be released on bail or else detained in the prison (Arts. 59-60);

3. ask the accused whether he has been subjected to any threat, promise or inducement by the police;

4. ascertain from the accused and the attending police officer how long the accused has been in police custody. If the forty-eight hour limit of Article 29²⁴ has been violated the court ought to exercise particular caution in accepting the statement as voluntary,²⁵ and should note on the record the reason for the delay, and what took place during the accused's custody;

24. Guaranteed by Article 51, Rev. Const.

25. The courts might even consider adopting the American approach (see text accompanying note 9, above), by refusing to admit into evidence any confession, no matter how "voluntary," which was made immediately following a period of post-arrest police questioning in excess of the forty-eight hour limit.

It might be appropriate here to mention that it is by no means clear that the police have the right, under Article 27, to interrogate an accused for the mentioned forty-eight hour period (even assuming normal rest and food intervals). Article 27, despite its title, is reasonably open to the interpretation that it embodies the English rule — i.e., that it permits the police after having established the identity and address of an accused in custody, to *invite* him to make a cautioned statement in answer to the accusation or complaint, but not to question him should he decline. However, until such time as Ethiopia's police are equipped with adequate laboratories, equipment and trained manpower to enable them to rely heavily on scientific detection methods, it would seem unwise to interpret Article 27 to prohibit investigation by non-coercive questioning of the accused.

INVOLUNTARY CONFESSIONS AND ARTICLE 35, CRIMINAL PROCEDURE CODE

5. question the accused, in suspicious cases, in chambers with only a clerk present, or in open court but with police officers excluded. (Of course, such questions may relate only to the issue of voluntariness; the court may not interrogate the accused in order to obtain a confession.)

If lower court judges are required to follow some such procedure, and to certify the steps taken in writing, the existence of their affidavits would operate as a serious deterrent to any accused who, prior to trial, had "second thoughts" about his confession. In some cases, of course, the issue will be raised dishonestly at trial by the accused; in others, the accused will justifiably point to errors by or intimidation on the part of the recording judge. In all such cases²⁶ the trial court cannot escape ruling on the questions raised. But, it is submitted, such disputes will be many fewer, and less difficult to adjudicate, than those faced at the present time. Assuming minimum trust in the judicial personnel of lower courts in Ethiopia, and adequate guidance and supervision from above, there is no reason why Article 35 cannot be administered successfully according to its intended purpose.

Trust in Our Judges

That brings us to the second foreseeable objection to this proposal — that the lower court judges are not capable or sufficiently "qualified" to administer Article 35 correctly. One frequently hears this rationalization used to explain rules of procedure which deny needed powers of discretion to the lower courts. For example, it has been said that lower court judges are not "qualified" enough to be entrusted with the power to discharge from custody persons accused of serious crimes, even if their innocence is apparent.²⁷ In fact, of course, the real effect of this "mistrust" of lower court judges is great injustice to the innocent accused. Under a code framed, apparently, on the theory that only public prosecutors and trial courts are "qualified" to recognize the innocence of suspects, an accused, once in custody, may stay there for long periods despite his apparent innocence, simply because no one has the authority to release him. Neither the police²⁸ nor the court

26. A further precaution which might be taken by the recording court to avoid later disputes would be to conduct the proceeding in the presence of respected elders of the community, who could also be asked to sign as witnesses to the cautions administered by the court.

27. "The preliminary inquiry takes place before the district courts, whose judges are not all qualified, and it was decided not to entrust those judges with the power to release persons suspected by the police of aggravated murder or aggravated robbery, persons who would then easily be able to 'vanish into thin air.'" P. Graven, "La nouvelle procédure pénale éthiopienne," *Rev. pénale suisse*, 79e année, 1963, n. 21 (Translation Seme-reab Mikael, 1965.).

M. Graven makes it clear in his article that this philosophy was generally instrumental in the drafting of the Code:

"In effect, rather than give the courts leeway that they could not be trusted to use with the necessary discretion, the drafters chose to forego the advantages to be had from general clauses and chose to enumerate the conditions that govern the acts and decisions of the judicial . . . authorities before, during and after trial." *Id.* at p. 74.

28. Article 28 allows the police the alternatives of conditional release on bail, or else presentation of the accused to the "nearest court;" unconditional discharge is apparently not permitted, even if "it is doubtful that an offence has been committed or that the summoned or arrested person has committed the offence complained of . . ."

before which the arrestee is immediately brought²⁹ nor the preliminary inquiry court³⁰ has been granted the power to release such a person unconditionally³¹ or, if the charge is a serious one, even on bond.³² Yet one wonders how it can be true that Ethiopian lower courts are not "qualified" to determine such matters — when for hundreds of years, before the new codes and new procedures, they were satisfactorily exercising just such responsibilities.³³ Surely the simple fact question of voluntariness of a confession is within the competence of any alert and conscientious judge to determine, and demands no special "qualifications". In fact, the recording court under Article 35 is certain, by virtue of its proximity in place and time to the circumstances surrounding the confession, to be in a far better position to ascertain its voluntariness than the "higher" trial court will be, months later.

Summary

The administration of criminal justice in Ethiopia is marred by the frequent claims that convictions are based upon coerced confessions. The present system for adjudicating such claims and for deterring the practices which generate them is inadequate, with the result that suspicion and mistrust abound. Article 35 of the Criminal Procedure Code was intended to provide the sole means of taking admissible confessions, but it is being ignored. It will be to the benefit of the police, the courts, and the public if the forthcoming code of evidence reinforces Article 35 in the way suggested. Meanwhile, the courts should exercise their present power to admit into evidence only those confessions which have been judicially recorded and certified to be voluntary under Article 35.

Stanley Z. Fisher

Law Faculty, Haile Sellassie I University

-
29. Article 59 offers the court only the alternatives of continued custody or release on bail; it does not, apparently, authorize unconditional discharge on the grounds of obvious innocence.
30. Article 89 requires the court to commit the accused for trial; there is no authority to release him even though the evidence of guilt presented at the inquiry appeared inadequate to support a conviction. But the original draft of the Code provided otherwise. See Graven, cited above at note 27, p. 78.
31. This is not unimportant. It should not be assumed that the offer of *conditional* release on bond is one that every accused is able to take advantage of. Ethiopian prisons hold numbers of accused persons who cannot obtain the required guarantors.
32. Art. 63.
33. For example, it appears that under traditional practices conditional release on guarantee was frequently granted even for the most serious offences, so long as the accused was known in the community and could find a respectable person to vouch for his appearance. And although "unqualified" rural officials made the decision as to who could and who could not be relied upon, surely it was rare for a bonded accused to "vanish into thin air."